

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Slav 7196.527

**HARVARD COLLEGE
LIBRARY**

**FROM THE FUND OF
CHARLES MINOT
CLASS OF 1828**

„Č A S O P Í S
ČESKÉHO MUSEUM.

DEWATENÁCTÝ ROČNÍK.

SWAZEK PRVNÍ.

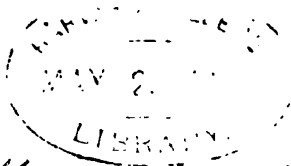
W PRAZE,
NÁKLADEM ČESKÉHO MUSEUM.

1 8 4 5.

~~IX. 227~~

~~Stav 1001~~

Slav 7196.527

Mainot fund.

Tiskem c. k. dworní knihotiskárny synů Bohumila Házce.

I.

O jménu a položení města Winety, jinak Jumina, Julina, Jomsburku.

S mapkau.

(Čteno we shromáždění historické sekci král. společnosti nauk
1844. dne 10. Řijna).

Od Pawla Josefa Šafaríka.

W historii pomořských Slowanůw, obýwawších okolo
austí Odry, vyskytá se *čtvero* rozdílných jmen měst, o
jejichžto poměru k sobě weliká nesrownalost domněnek
u pozdějších zpytatelůw dějin panowala, aniž podnes spor
ukončen a prawda nad pochybnost wyvýšena jest. Jména
tato jsau: *Wineta*, *Jumin* čili *Jomsburk*, *Julin* a *Wolin*,
kteráž dle rozdílného zdání a výkladu učených skauma-
telůw buď všhecka přesná a prawdiwá, buď jedno z nich
(Wineta) smyšlené a omylem přepisowatelůw do starých
rukopisůw wtraušené býti, a opět buď všhecka k jednomu
a témuž městu (dnešnímu Wolinu), buď ke dvěma (Wo-
linu a Jomsburku), buď dokonce ke třem rozličným mě-
stům (Wolinu, Jomsburku a Winetě) wzťahowati se mají.
Nemenší panuje různost domněnek o položení měst Wi-
nety a Jomsburku u těch, kteříž tato města za rozdílná
od Julina čili Wolina pokládají. Wezmemeli pauze čistá
a holá swědectwí nejstarších wyprawowatelůw dějin po-
mořských Slowanůw na wáhu, počnauce od polowice 11ho
až do konce 14ho století, čili od Adama Bremského (psal
1072—1076) až do Kirchberka letopisce Meklenburského
(psal 1378), newidí se záhada býti nad obecné poněti
zatmělá ani nad možnost uspokojujícího rozluštění zawilá;
než přidámeli k tomu ke všemu ještě wyšetřowání, wy-

swętlowańi a mudrowani pozdějších spisowatelůw, počnauce od Krance (umř. 1517) až do nynějška, jmenowitě do Lewezowa, Bartholda a Giesebrechta ¹⁾, tuť se již octneme w labirintu sobě odporných domněnek a zdání, w němž nám Ariadnina niť prawdy a přesvědčení pozne-
náhla s očí zmizl a mysl w temnostech pochybowání a nejistoty semotam se kolotati začne. Což abychom odwarowali a konečně nějaké jistoty se dopídili, obrátíme zřetel swůj výhradně ke starým swědectwím, a čehoby-
chom z nich zdravým rozumem a střizliwau saudností wywěsti mohli, sami se pokusíme.

I. Wýroky nejstarších swědkůw.

Wšecka dotčená stará swědectwí, w nichž o městech Winetě, Juminu čili Jomsburku, Julinu a Wolinu zmínka, mohauť pohodlně na trojí rozdíl rozwržena býti: 1) *Wýchodní*, k nimž náležejí žiwotopisci sw. Otty biskupa Bamberského, domácí pomořské listiny, Kadlubek a Boguchwal; 2) *Západní*, jenž jsau Adam Bremský, jeho sawěký Scholiasta a Helmold; 3) *Sewerní*, totiž Sweno Aggeson, Saxo Grammatik a powěsti Skandinawské, zvláště Jomsvikingasaga. K našemu cíli a předsewzetí však lépe se hodí, bychom wýroky těchto swědkůw, aspoň hlawnějších, pořádkem nikoli topickým a ethnografickým, nýbrž chronologickým, uwažowali.

1) *Listina 946, Wilkinasaga a Witikind (ok. 980.)*

Chtíce celek rozjímání swého stawěti na základech pewných a jistých, nesmíme se hned zde u wchodu zdržowati rozbíráním dvojího temného swědectwí o župě

1) Kdo literaturu o Winetě poznati chce, nalezne ji w *F. W. Barthold Gesch. v. Rügen u. Pommern* (Hamb. 1839, 8°.) díl I str. 301 poznámka 3, kterýž i sám o předmětu tom široce jedná str. 296—307, 396—420. K tomu ještě přidati dlužno *L. Giesebrecht Wendische Geschichten* (Berl. 1843. 8°.) díl I str. 27, 205—250, II 80, 127, 156, 199, 214, 271, III 222, 366 a na jiných místech.

Wolinské a městu Wolině w 10tém století, jež nacházíme w základní listině biskupství Hawelberského od krále Oty I. l. 946, w powěsti Wilkinasage (hrad »Waltzburg«) a we zprávě Witikinda o Wuloinech čili Woliňanech l. 967. s Polany wálčiwsích. Do smyslu těchto svědectví, zvláště posledního, wniknemě snáze a hlaub, nabudemeli dříve z přehledu ostatních jasnějších a určitějších výroků w o předmětu našem plného světla.

2) *Adam Bremský* (1072—1076).

Adam, rodem z Míšně, kanowník a správce školy w Bremě (od r. 1067, umř. po 1076), we své, mezi l. 1072—1076 sepsané církevní historii seweru, na několika místech mluvě o hlavním městu Slowanůw nad austím Odry, jmenuje je, podlé tištěného textu, třikráte Julinem a tolikráte Jumnem, w tato slowa: »In cujus (Oddorae fluminis) ostio, qua scythicas alluit paludes, nobilissima civitas Julinum (var. Jumne) celeberrimam barbaris et Graecis, qui in circuitu, praestat stationem. De cujus praeconio urbis, quia magna quaedam et vix credibilia recitantur, volupe arbitror pauca inserere digna relatu. Est sane maxima omnium, quas Europa claudit, civitatum, quam incolunt Slavi cum aliis gentibus Graecis ac barbaris. Nam et advenae Saxones parem cohabitandi legem acceperunt, si tamen christianitatis titulum ibi morantes non publicaverint. Omnes enim adhuc paganis ritibus aberrant; ceterum moribus et hospitalitate nulla gens honestior aut benignior poterit inveniri. Urbs illa mercibus omnium septemtrionalium nationum locuples, nihil non habet jucundi aut rari. Ibi est olla Vulcani, quod incolae graecum vocant ignem, de quo etiam meminit Solinus. Ibi cernitur Neptunus triplicis naturae: tribus enim fretis alluitur illa insula, quorum unum viridissimae ajunt esse speciei, alterum subalbidae, tertium vero motu furibundo perpetuis saevit tempestatibus. Ab illa autem civitate brevi remigio ad urbem trahuntur Deminem, quae sita

est in ostio Peanis fluvii . . . ibi ad Semland provinciam . . . navigatur. Iter ejusmodi est, ut ab Hammaburg vel Albia flumine VIII die per terram ad Julinum (var. Jumno) pervenias civitatem. Nam si per mare navim ingrederis, ab Sliasvig vel Aldinburg, ut pervenias Juminem (var. Jumaem), ab ipsa urbe vela tendens XIII die ascendes ad Ostragard Rusziae.« A hned dále: »Oddora vergens in boream per medios Winulorum transit populos, donec perveniat ad Juminem, ubi Pomeranos dividit a Wilzis.« ²⁾ Na jiném místě, mluvě o přemožení danského krále Haraldra od syna a autěku ke Slowanům l. 984: »Ipse (Haraldus) autem vulneratus ex acie fugiens ascensa navi elapsus est ad civitatem Slavorum, quae Julinum (var. Jumno) dicitur. A quibus contra spem, quia pagani erant, receptus, post aliquot dies ex eodem vulnere deficiens, in confessione Christi decessit.« ³⁾ Naposledy w popisu krajin sewerních: »Noster metropolitanus statuit Bircam illis gentibus (Getis, Dacis, Sarmatis, Neurjs, Alanis, Gelonibus, Anthropophagis, Troglodytis!) metropolim, quae in medio Sueoniae posita contra civitatem Slavorum opposita respicit Juminem.« ⁴⁾ K tomuto předůležitému svědectví poznamenáváme: 1) Adam jmenuje jedno a též město třikrát Julinum s růzností Jumne, a třikrát Jumne s nepatrnými proměnami slova (Juminem, Jumno). O správnosti nebo nesprávnosti těchto čtení souditi nemůžeme, nemajíce dostatečné známosti rukopisůw. Možné, že již Adam obojího jména užíval; možné, že teprve přepisowatelé jedno ke druhému přimísili, což velmi snadno státi se mohlo, jestli oboje to jméno o jednom a též městě skutečně užíwáno bylo. We starších a lepších rukopisích (Wídeňském, někdejším Seveliwě a j.) stojí prý wšudy Jumin, Jumne, nikdež Julin. 2) Spisowatel

2) *Adam Brem.* l. II. c. 12. (66.) Ed. *Fabric.* (1706) p. 19.

3) *Id.* l. II. c. 18 (70). Ed. *Fabr.* p. 21. *Albertus Stadensis*, jenž toto místo do své kroniky wetkal, má »Jumne«. Chron. ad a. 984.

4) *Id.* de situ Daniac c. 228. Ed. *Fabric.* p. 59.

vážil swau známost o městě a jeho poloze jednak od kupcůw a kněží (missionářůw), udávaje vzdalení jeho od jiných kupeckých měst po moři i po suchu, a připomínaje rozdíl náboženství, též s pochwalau mrawy, jednak z powěsti lidu, přiměšuje věci temné a nepochopné o jakési »olla Vulcania«, o níž daremná nowějších hádka. 3) Že všudy jedno a též město, nikoli dvoje rozdílné, na zřeteli má, wěc jest patrna, a sice tehdejší hlavní wůbec známé město pomořských Slowanůw na jednom z ostrowůw w austí Odry, kteréž mu za středistě zeměpisného popisování té krajiny slauží, a jehož položení potahmo na jiná bližší i vzdálenější města s pilností určití se snaží. 4) Na jednom místě mluví Adam o časích dáwno minulých, připomínaje, srownale s pozdějším Saxonem Grammatikem, smrt krále Haralda w Julině, jenž se léta 985. zběhla: na ostatních jedná o Julinu co o městě za jeho času, mezi 1067—1076 kwětaucím a proslaweném.

3) *Scholiasta Adama Bremského (ok. 1076).*

We mnohých rukopisech Adama Bremského nacházejí se připsány k textu scholia čili přídawky, kteréž buď od Adama samého, buď od jiného sawěkébo, věci dobře powědomého spisowatele pocházejí. W těchto se zachowala památka o výprawě krále Magnusa proti Jumnu l. 1043, o níž i skandinawské powěsti hlasitě zwěstují. »Magnus rex, classe magna stipatus Danorum, opulentissimam Slavorum obsedit civitatem Juminem. Clades par fuit. Magnus omnes terruit Slavos; juvenis sanctus et vitae innocentis, ideoque victoriam dedit illi deus in omnibus.«⁵⁾ Srownámeli swědectwí toto jednak se zprávami we skandinawských powěstech o dobytí a spálení Jomsburku od krále Magnusa, jednak se slowy Helmolda: »Hanc civitatem opulentissimam quidam Danorum rex maxima classe stipatus funditus evertisse refertur,« nenesnadno se pře-

5) *Adam Brem.* I. II. c. 57 (111) schol. 44. Ed. *Fabric.* p. 31.

swědčíme, že Helmold tento zápisek scholiasty Adamowa před očima aneb aspoň na mysl měl, a že domnělé jeho wyvrácení Winety od hrozného poplenní Jumina čili Jomsburku l. 1043. naskrze není rozdílné.

4. *Žiwotopisci sw. Otty, bisk. Bamberského* (1139—1163).

Mezi žiwotopisy sw. Otty, biskupa Bamberského, kterýž od l. 1124 do 1128 po dwakrát mezi pomořskými Slowany úřad blahozvěsta a obracowatele na wiru křesťanskau konal, starobylostí swau vyniká tak řečený Swatokřížský, jákožto brzo po smrti biskupa Otty, t. mezi 1139 a 1163, od muže činůw jeho welmi dobře powědomého, dle wší podobnosti od scholastika Bamberského Herborda, sepsaný. W tomto žiwotopisu o městě Julinu, w němž biskup Otto několikrát a po delší čas se zdržowal, vícekrát zmínka se činí, pročež jen nejdůležitější w zeměpisném ohledu místa zde uvedeme: »Tertia (předešly Pyric a Kamin) deinde Julin civitas fuit. Haec a Julio Caesare, qui eam olim extruxerat, vocabulum trahens, juxta Oderam fluvium haud procul a mari sita est . . . Usque ad id temporis Juliensibus, quod quidem doleamne an rideam nescio, venerabiliter reservata Julii Caesaris lancea colebatur, quam ita rubigo consumserat, ut ipsa ferri materies nullis jam usibus esset profutura.« Z dalších slow wyswítá, že Štětín tehdaž nad Julinem jakausi hodností a wázností předčil: »Videres barbaros magis ac magis accensis animis debacchari, se numquam in consiliis nisi Stetinensibus credituros, iret potius egregius praedicator, et eos, qui totius gentis principes haberentur, converteret. Relictis Julinensibus per Oderam navigio ascendens Stetinensium adiit civitatem, quae a radicibus montis in altum porrecta trifariam divisus munitionibus natura et arte firmatis totius provinciae metropolis habebatur.« ⁶⁾ Na obojí cestě, z Ju-

6) Vita Ottonis Babenbergensis Episcopi e passionali mon. S. Crucis ed. S. L. Endlicher, we: Vierter Jahresber. d. Ges. f. Pommer. Gesch. u. Alterth. (Stett. 1830. 8.) p. 122—172.

lina do Štětina a nazpátek, plawil se biskup Otto po řece, a teprwé na zpátečné křestil Juliňany. Léta 1128. nawštíwl město Julin podruhé. — W jiných rovně starých životopisech téhož biskupa od Ebba a Sefrida (mezi 1139—1163), jakož i welmi rozšířených a w Actis Sanctorum tištěných wýtazích z nich, vyskýtají se tytéž aneb těm docela podobné zpráwy o městu Julinu s některými příměsky, z nichž nejdůležitější jest, že dotčené město, ačkoli i tehdaž ještě welmi lidnaté a obchodem kwetauci, nebylo wíce swobodné, nýbrž již od několika let w područenství se nalezalo jistého, odjinud neznámého, w Kameni sídlem bywšího, pomorského knížete Wratislawu, ležíc w prostředku krajiny jeho 7), od Kolobřegu, Bělggradu, Pyrice, Štětina přes ostrowy Wolin a Uznoim až k Dyminu na Pěně zasahující a Štětín za hlavní město počítající.

5. Listiny pomorské (1140—1276).

Asi w pátém desítiletí dwanáctého století počínají se častější zmínky o městě Wolině na saujmenném ostrowě w latinských listinách, ač tytéž i jméno Julin w nich se vyskýtá. Léta 1140. bylo we Wolině založeno biskupství, později (1175) do Kaminu přenešené, a prwním biskupem celého Pomoří ustanowen Wojtěch. W základní listině jmenuje se město »civitas Wollinensis.« 8) W jiné listině l. 1168. uwozuje se Wáclaw kastellan Wolinský, na sněmě w Ustukře (Ukermundě) s jinými kastellany přítomný, pod náslovím »castellanus *Juliensis*,« a táž osoba, což zvláště důležité, slowe w listinách 1175. a 1182. léta wýslovně »castellanus de *Wolyn*.« W listině l. 1216. činí se zmínka o župě Wolinské (»provincia Volina« 9), w jiné l.

7) »Civitas haec (Julinum) in medietullio sita est Pomeraniae.« *Seфриdi Vita S. Ottonis* p. 114.

8) *J. P. Ludewig* Script. rer. Episc. Bamberg. (Francof. et Lips. 1718. Fol.) Vol. II. p. 535.

9) *F. Dreger* Cod. Pomer. diplom. (Berol. 1768. Fol.) T. I. p. 9. 19. 35. 84.

1276. o Subikowi pánu Wolinském (Subico domicellus de Wollin) atd. ¹⁰⁾ Pod tímto přesným, domácím jménem město toto později často uwozováno, ano i podnes známo jest.

6. Helmold (1160—1170).

Helmold, kněz Bosowský, jenž z mládi we Faldeře žiw byl, s Wicelinem přátelské swazky měl, a biskupa Gerolda na cestě po Wagrii prowázal (1155), počal své letopisy slowanské spisowati okolo l. 1160, dokončil je l. 1170, a sedm let později, jak z jedné listiny wyswítá, ještě žiw byl. U něho dwakráte o welikém městě nad austím Odry, jež on jmenuje Wineta, zmínka se čini. Nejprwé w zeměpisném výčtu národůw slowanských: »Fluvius Odora, vergens in boream, transit per medios Winulorum populos, dividens Pomeranos a Wilzis. In cujus ostio, qua *balticum* alluit *pelagus*, quondam fuit nobilissima civitas *Vinneta*, praestans celeberrimam stationem barbaris et Graecis, qui sunt in circuitu. De cujus praeconio urbis, quia magna quaedam et vix credibilia recitantur, libet aliquo commemorare, digna relatu. Fuit sane maxima omnium, quas Europa claudit, civitatum, quam incolunt (sic) Slavi cum aliis gentibus *permixtis*, graecis et barbaris. Nam et advenae Saxones parem cohabitandi *licentiam* acceperunt, si *tantum* christianitatis titulum ibi commemorantes non publicassent. Omnes enim *usque ad excidium ejusdem urbis* paganis ritibus oberrarunt; ceterum moribus et hospitalitate nulla gens honestior aut benignior *potuit* inveniri. Civitas illa mercibus omnium nationum locuples, nihil non *habuit* jucundi aut rari. Hanc civitatem opulentissimam *quidam* Danorum rex, maxima classe stipatus, *funditus evertisse refertur*. Praesto sunt adhuc antiquae illius civitatis monumenta. Ibi cernitur Neptunus triplicis naturae: tribus enim fretis alluitur illa insula, quorum ajunt unum viridissimae esse speciei, alte-

10) M. Rango Pomer. diplom. (Franc. a. V. 1707. 4°.) p. 167.

rum subalbidæ, tertium motu furibundo perpetuis saevit tempestatibus.«¹¹⁾ Na jiném místě, kdež o útěku (l. 984) a smrti (l. 985) krále Haralda řeč: »Ipse Haroldus graviter sauciatus fugit ex acie, ascensaque navi elapsus est ad civitatem *opulentissimam* (tak čtu místo *opinatissimam*) Slavorum, nomine *Winnetam*. Ubi praeter spem, quia *barbari* erant, *humane* receptus, post aliquot dies ex eodem vulnere deficiens, in Christi confessione *migravit*.«¹²⁾ Co do věci, patrně, že Helmold na obojím místě vlastně jen Adama Bremského a jeho Scholiastu, s pozměněním několika slov (zde v tisku *kursíwau* vyznačených), vypisoval, a sice tak kwapně, nepozorně a nedbale, že slůvka *incolunt* o wyvráceném (dle něho) městě státi nechal, ačkoli předcházející *est* *we* *fuit* změnil.¹³⁾ Jediné, co ze svého přistříhl, jest překraucení slov scholiasty Adamowa o poplenní Jumina od krále Magnusa l. 1043. na smysl o auplném wyvrácení a zkáze města, zde Winetau jmenovaného.¹⁴⁾ Z toho následuje, že Helmold o dávných událostech v této straně Slowanstwa žádných nových, původních a hodnowěrných zpráv neměl: pročež i svědectví jeho v naší příčině nemnoho platné jest. Co do jména, ve vydaném textu stojí sice Vinneta a Winneta, než v lepších rukopisech má státi Jumneta, v jiných Ninueta, v jiných zase Immuneta čili Immuneta, u Nejme-

11) *Helmoldi Chronic. Slav. l. I. c. 2. Ed. Bangertus* (Lubecae 1659. 4°.) p. 5.

12) *Helm. l. I. c. 15. Ed. Bangert. p. 47.*

13) Zdaliž ty »*Monumenta antiquae civitatis*« nejsau »*Neptunus triplicis naturae*«? U Helmolda to nepokládám za nemožné.

14) Postavíme důležité to místo v obojí způsobě vedlé sebe:

Schol. Adami no. 44.

Magnus rex, classe magna stipatus Danorum, opulentissimam Slavorum obsedit civitatem Juminem. Clades par fuit.

Helmold.

Hanc civitatem opulentissimam (Vinneta) quidam Danorum rex, maxima classe stipatus, funditus evertisse refertur.

Zdá se, že Helmold, nemýsle při slově *Magnus* na vlastní jméno, maní a na zdařbůh polotil *quidam*.

nowaného kronikáře, kněze Suselského, kterýž okolo l. 1418. Helmolda wypisował, w saublasném místě zkaženě Lunneta ¹⁵⁾, z čehož všeho někteří nowější čtení Jumne wywoditi a Wineta za omyl přepisowačůw wyhlásiti chtějí. Než stejné všudy zakončení *-la* obrácení jména toho na Jumne se přičítá, a spíše tomu náswědčuje, že Helmold skutečně psal Wineta. Nerůda »Luneta« powstala omylným čtením z »Uineta«, tím snáze, poněwadž přepisowatel na známé jemu město Lunden myslil. Winneta nikoli Jumneta, čel u Helmolda i Kirchberk, letopisec Meklenburský, l. 1378:

»Und von der stad Wynneta
so nennet man sy Winthi;

— — — — —
als Wynneta wart verstört,
ich hans gelesen und gehört,
das sy widder buwete sus
mechtig der keysir Julius,
und nante sy do Julyn,
nu nennet man sy Wollin.« ¹⁶⁾

7. *Sweno Aggeson* (1186—1187).

Sweno Aggeson, Dančan, sepsal l. 1186—1187 krátký přehled historie danské, vybíraje z věcí za jeho času stalých jen nejwytečnější činy, a dáwních událostí podlé austního wyprawowání letitých starcůw jen zběžně se dotýkaje. Dokládá se i on města Jomsburku těmito slowy: »Qui (Haraldus) cursu celeri fugam arripiens . . . ad Sclaviam usque profugus commeavit, ibique pace impetrata primus urbem fundasse dicitur, quae Hynnishburg nuncu-

15) Inc. auct. chron. slavica w *Lindenbrogii* Script. sept. ed *Fabric.* p. 189: In cujus (Oderae) ostio ad mare balticum quondam fuit nobilissima Lunneta etc.

16) *Ern. de Kirchberg* Chron. Mecklenb. we *J. E. Westphalen* Monum. ined. rer. German. (Lips. 1739. Fol.) T. IV. p. 614. b. *Srown Cranz* (wyd. 1519): Eam urbem dixere *Winetam ab gente*, cujus soli tenebatur, *Winitorum* etc.

patur. *Cujus moenia ab archipraesule Absalone ego Sweno solo conspexi aequari* (totiž l. 1172).^a A níže: »Qui (Kanutus Waldemari filius) tanta strenuitate Sclavorum compescuit saevitiam, ut universis Sclavorum Pomeranorumque finibus classe devastatis ducem eorum Bugezlavum ad tributum et hominum sibi exhibendum compelleret. Quod quidem in regis navi, quae rostris deauratis coruscabat, non procul ab urbe, quam supra Haraldum profugum fundasse memini, factum fuisse conspexi (totiž l. 1185).«¹⁷⁾ Ze slow Swenowých, se Saxonowými, jež hned doleji uwedeme, porównaných patrno: 1) Že Swenowo město Hynnisburk není rozdílné od Saxonowa Jomsburku; neboť oba připisují založení hradu témuž králi Haraldowi. Zda-liž forma toho jména u Swena zkažená místo Jomsburk, jakž obecně se smýšlí, či-li přesná, znamenající tolik co Hunenburk t. Wendenburk, nelze s jistotou rozhodnouti, aniž na tom podstatně záleží. 2) Že Sweno za to měl, že na zkažení Hynnisburku, tohoto někdejšího hnízda danských a wendských mořských laupežníkův či-li Jomswikingův, od krále Waldemara a arcibiskupa Absolona l. 1172. sám se díval. 3) Že tedy o totožnosti měst Hynnisburku (Jomsburgu) a Wolina přesvědčen byl; neboť Wolin ode Danův l. 1172. skutečně byl popleněn a pobořen.

8. Saxo Grammatik (1187—1208).

Saxo Grammatik sepsal téměř současně se Swenem, neboť již okolo l. 1187. příprawy k dílu swému činil, ačkoli je teprvé okolo l. 1208. dokončil, historii danskou obšírněji, čerpaje o nowějších událostech ze zpráv arcibiskupa Absolona, o dávnějších a nejstarších ze starých písní, ústně u lidu zachovaných, a z wyprawování Islandanův. U něho jméno krajiny Jumské jednau, města Julina wíckrát se připomíná. Mluvě o powěstném do-

¹⁷⁾ *Svenonis Aggonis filii compendiosa regum Daniae historia* w Langebek Scriptor. rer. Danicar. (Havn. 1772. Fol.) T. I. c. IV. p. 51. c. X. p. 64.

brodruhu Palnatokowi (ok. 890), vydává jej za poslého z Jumu: »Toki *Jumensi* provincia ortus.«¹⁸⁾ Na všech jiných dosti hojných místech, jednaje o osazení Danůw w Oderském pomoří, o dobrodružných činech danských Wikingůw a slowanských mořských laupežníkůw, o výpravách Danůw proti nim atd. jmenuje město Julin. Tak hned o osednutí Danůw w té krajině za krále Haralda Gormsona (mezi 935—966): »Post haec Haraldus armis Sclavia potitus apud *Julinum*, *nobilissimum illius provinciae oppidum*, Sturbiorno duce, competentia militum praesidium collocavit; quorum piratica, egregio animorum robore celebrata ac finitimis paulatim trophaeis alita, eo demum ferocitatis excessit, ut continuis nautarum cladibus septemtrionalem repletet oceanum« . . . A něco niž: »Missa igitur adversus hanc (Norvagicam juventutem) *Julinae* piraticae manu, Boö atque Sivaldo ducibus contemptus sustulionem mandavit« . . . A o útěku i smrti Haralda (984—985): »Igitur relicta patria *Julinum* *Danicis* armis refertum, utpote *fidissimum militiae suae gremium*, exilio petivit.«¹⁹⁾ Dále, mluvě o výpravách Danůw za krále Ericha proti laupežníkům mořským w Jomsburku ok. 1095. (aneb mezi 1095—1098): »Ea tempestate Sclavorum insolentia . . . piratica nostros acerrime lacescebat . . . Alli et Herri, Scaniae oriundi, sed ejus usum facinoribus demeriti, *Julinum*, certissimum Danorum perfugium, proscriptorum titulo petiverunt . . . Tunc Danica juvenus *Julinum* adorta, fractos obsidione cives, quotquot intra moenia piratas habebant, cum pecunia pactionis nomine praebere coegit.«²⁰⁾ Potom o ženění královice danského Magnusa, syna Nielsowa, s Rykicí, dcerau knížete polského Boleslawa, a o wálce Danůw a Polákůw s nepřátelským oběma knížetem pomořským Wratislawem, asi

18) *Saxonis Grammatici Histor. Danica*. Ed. *Stephanius*. (Sorae 1644. Fol.) l. VIII. p. 144.

19) *Saxo Gramm.* l. X. p. 182. 183. 186.

20) *Saxo Gramm.* l. XII. p. 225.

L 1116—1119, řeč čině: »At Magnus incidentem sibi nuptiarum cupidinem, Polonorum praesidis Bogislavi filiam postulando, complevit. Qua sibi per internuncios desponsa, mox Slaviae excitam paterno imperio classem admovit. Rex ejus Vartislavus diutinas cum Danis Polonisque inimicitias gesserat. Hic Nicolaus urbem Osnam (t. Uznoim, Usedom) oppugnare adorsus, obsidionem pacatione redimere coegit. *Inde Julinum navigans, Bogislavum magna manu instructum obvium habuit. Cujus copiis auctus, celerem oppidi expugnationem peregit.* Deinde relicto victoriae socio, allatam filio sponsam abducit. Vartislavus rem Sclavicam intolerabili vastationis onere fessam conspiciens, pacem colloquio petit.« ²¹⁾ Toto swědectwí o městě Julinu jest jedno z nejdůležitějších, neboť událost, o níž se zde jedná, má býti, tak tomu chtí němečtíykladači, konečné ono wyvrácení Winety, o němž Helmold, w uwedeném nahoře místě, mluví. Pozoru hodno, že král Nieks *dříve* Uznoimu dobýwal, a *teprvé odtud* k Julinu se obrátil; z čehož na pelohu obau měst, jestliže jak podobno, danské loďstwo Swinau wjelo, poněkud zawirati lze. Naposledy, když danský král Waldemar l. 1172. w průwodu arcibiskupa Absolona s početným loďstwem wytáhl, aby Pomořany, stůj co stůj, pokořil, potkal město Julin osud nejtrpčejší: nebo král, wjed austín Swiny do Odry, po dwakráte je, a sice po druhé bez odporu obywatelůw, jenž do blízkeho města Kaminu byli utekli, w swém hněwu pobořil a poplenil. W podané o tomto tazení zprávě dotýká se Saxo města Julina častěji zejména, a sice co do položení určitěji než jinde. Tak hned ze začátku: »Rex . . . per ostia, amnis Zwinae Pomeraniam ingressus Julini oppidi . . . confinia populatur. Deinde ad fluvium Julino Caminoque junctum . . . regia classe progreditur. Cujus navigationem crebra sepium obstacula a piscatoribus defixa difficilem faciebant. Pons quoque praelongus Julini moenibus contiguus, media amnis inter-

21) Saxo Gramm. l. XIII. p. 235.

cisione transitive coarctabat.« Po delší zprávě o dorážení na město, o podjetí pod Kamin a o nawrácení s odtud k Julinu: »Rex . . . classem, postera adversum Slavos expeditione promotam, Zvinensibus ostiis inserit Julinique vacuas defensoribus aedes incendio adortus, *re habitatae urbis novitatem iterata penatium strage consumsi* . . . Nam Julinenses cum urbis suae recentes ruinas ferrendae obsidioni inhabiles cernerent, perinde ac viribus orbati, deserta patria, praesidium Caminense petiverant aliena amplexi moenia, qui propria tueri diffiderent.«²² Toto zboření města přičinaiu se stalo přenešení biskupské stolice do Kaminu (1175), kdež l. 1188. od papeže potvrzena. Ze všech těchto svědectví Saxona Grammatika, ve spojitosti uvažovaných, jasně vysvitá, že k je-
dnomu a témuž městu Julinu, nikoli nad Swinau, nýbri nad Diwnowau ležícímu (ad fluvium Julino Caminoque junctum) se vztahují. Zdaliž Saxo sám všudy toto jméno skutečně tak psal, o tom již podnes daremná hádka, neboť se bohužel žádný rukopis díla jeho nezachoval, jediný pramen textu jest první vydání Pařížské l. 1514

9. Skandinawské powěsti (ok. 1200 sld.)

Skandinawští pěvci, jenž obyčejem sewerních národůw wálečné činy svých hrdin a knížat, po smrti těchto před syny a potomky ve zpěvích »drapa« řečených již od času Norwejce Guthorma Sindri, prvního známého skalda čili pěvce toho rodu (862—932), slawíwali, měl příležitost, často o dějích mezi Skandinawci a Slowany stalých hlásati. Totéž stávalo se téměř současně w prosaických powídkách, Saga řečených, čili powěstech o wálečných výpravách a hrdinských činech Seweranůw. Zpěwy a powěsti tyto, po dlouhý čas jen austně hlásané a chované, na schylku dwanáctého věku ještě pořádku

22) Saxo Gram. l. XIII. p. 333. 347. Ostatně wyprawování Saxonowo, co do času a pořádku zběhlosti, zde poněkud zmatené, o rozličných rozličně se wykládá. Viz Giesebrecht Wend. Gesch. III 225. pozn. 6.

mnohem hustěji w běhu třináctého věku, až we velmi proměněné podobě, we spisy uwozowány býti počaly. Památka o věcech mezi Dany a Slowany w Pomoří, jmenovitě w krajině okolo austí Odry, zběhlých, až i do mnohých jiných zpěwůw a powěstí wnikla, však přede vším stala se předmětem obzvláštní powěsti, jenž Jomsvikingasaga slowe. Tato, w prwotní a půwodní své podobě Arowi (kw. 1120), Swenowi a Saxonowi známá, byla na konci 12ho anebo na počátku 13ho století nowě předělána a báječně rozšířena, w jakémž přeodění ji Snorro (1215) znal a z ní wážil; naposledy pak, podobně teprwé we 14tém století, opět znova w ten způsob, w jakémž nyní tištěna se nachází²³⁾, přeoděna a we spis uwedena. Jakož w některých jiných dějeprawných powěstech skandinawských, tak zwlášť w této, výhradně o činech dobrodruhůw Jomských čili Jomsvikingůw složené, hlásá se o tom, kterak král danský Harald, podmaniw sobě krajinu slowanskau, založil w ní, u samého hlawního města, hrad Jomsburk řečený, kterak později z osazených tam Danůw a z domácích Slowanůw silná obec dobrodruhůw a laupežníkůw mořských powstala, a kteraké z tohto mezi Sewerany čili Dany a mezi Šwědy i Norwejci s jedné a Jomswikingy i Pomořany s druhé strany třenice, výprawy a wálky vznikly. Jmenovitě wyprawuje se, buď jasněji buď temněji, o obležení a wypálení hradu Jomsburku od krále Magnusa 1043, o poplění od Danůw za krále Ericha Ejegoda 1095 anebo mezi 1095—1098, o zboření a poplění za krále Nielsa a syna jeho Magnusa mezi 1116—1119, a mnohé jiné w historickém ohledu méně důležité události. O položení hradu Jomsburku a krajiny Jom čili Jum (dle Saxona) řečené ničeho wíce z powěstí těchto dowěděti se nelze, nežli že oboje nad austím Odry hledati se musí,

23) Jómsvikingasaga, we: Fornmanna Sögur (Kaupm. 1828. 8°.) d. XL. str. 1—162. Dříve obzvlášť: Jomsvikinga-Sagan. Stockholm 1815. Jomsvikinga Saga. Kaupmannahofn 1824.

a že Jomsburk hrad byl přímořský (Seeburg); než nejstarší danští historikové Sveno a Saxo, jimž Jomsvikingasaga, jakož i ostatní powěsti a zpěwy, w půwodní trestí známá byla, a jimž i wniknutí do prawého smyslu jejího zeměpisného udání z mnohých příčin bylo snadnější, nežli nám, neměli za jiné, nežli že Jomsburk čili Jumin jestiž Julin, a krajina Jom čili Jum okolí příležití, jakž jsme to nahoře již widěli.

10. *Nejmenowaný Lubečan (ok. 1416).*

Končice přehled tento nejstarších swědectwí o městě pod jmeny Jumina, Jomsburku, Winety, Julina a Wolina se vyskytajícím, musíme ještě několika slowy popisu radních města Lubeku, co přidawek ku práwu Lubeckému w jednom rukopisu Oldenburském se nacházejícího, podotknauti. W tomto popisu udávají se mezi radními, pořádem let od 1158 do 1234 wyčítanými, někdy pod týmž letem jedni z Winety, jiní z Julina čili Wolina, jakoby ze dwau rozličných měst, posli, u př. l. 1158 Jarvin van Scodthorpe z Julina a Cord Strahe z Winety atd.²⁴⁾ Než dostatečně již od jiných provedeno jest, že popis tento teprwé dosti pozdě, asi na začátku 15ho století, z rozličných kalných pramenůw w jedno slit jest, tím úmyslem, aby kwetaucím tehdaž rodům Lubeckým wymýšlením starobylosti a slawného půwodu lichoceno bylo. Dosti zde na tom, že skladateli toho popisu jméno Wineta, odkudkoli, známo bylo.

Neníť úmysl náš, bychom se zde zabrali do podrobného rozboru domněnek o Winetě od historikůw nowějšího wěku wystawených; jen zběžně podotkneme, že již Albrecht Kranc (umř. 1517), nedorozuměw slowům Heloldemowým, o wyvrácení Winety bájky snowati počal; že po něm Jan Bugenhagen (1518), zaslechna o nějakém podání rybářůw na ostrowě Uznoimě o městě u wsi Damerowa pro hřichy od moře prý pohlceném, w hromadách

24) *Westphalen Monum. ined. III. 632.*

kamení na dně mořském blízko Damerowa ostatky dřevní Winety spatřovati se domníval; že po něm Mikuláš Marschalcus Thurius w Roztoku (umř. 1525) a Thomáš Kancow (umř. 1542) bájku tuto ještě více utužili a wylíčili, poslední zvláště wyobrazením dotčených kamenůw podmořských, domnělých zřícenin Winety, a že ji naposledy president Keffenbrink (ok. 1770) na wrch nesmyslu dowedl, wydávaje dřevní Winetu za nejprřednější pewnost celého seweru, s uměle stawěnou citadellau, se zbrojnicí pro hrubau střelbu, s kasárnami pro sprosté wojáky, s admiraltním kollegium atd. Pozdější tito dějepisci nemohli o věcech w 10tém a 11tém století zběhlých více wěděti, nežli sauwěci, očití a jiní bližší swědkowé: co se pak oněch domnělých ostatkůw zdí pod mořem u Damerowa dotýče, od pozdějších strízliwých wyšetrowatelůw důkladně dokázáno jest, že nic jiného nejsau, nežli přirozené řady a hromady kamení, a na nejistých powídkách lidu o propadlém městě, jakéž i jinde bez kusa důwodu panují, a kteréž zde, při tolikých pohromách na města Wolin a Uznoim připadlých, též pozdějších poptáwáních učených mužůw po Helmoldowě Winetě, snáze než jinde powstati mohly, s dobrým wědomím a prospěchem historie nic pewného, stálého zakládati nelze.

II. Historické výsledky.

Pominuwše bájek, následuje, abychom se k oněm půwodním, již wyslyšeným swědkům nawrátili a z výrokůw jejich jisté a neomylné prawdy wydobyti hleděli.

1) Předewším wěc zřejmá a nad pochybnost postawena jest, že *Julin a Wolin jsau jen dvě jména jednoho a téhož města*, t. známého Wolina na saujmenném ostrowě. Důkazowé toho jsau předně žiwotopisci Otty biskupa Bamberského, z nichž někteří dotčeného biskupa na cestách do Pomoří l. 1124 a 1128 prowázeli, a město od něho obrácené wsudy Julin jmenují, ačkoli w základní bulle tamějšího biskupstwí od papeže Innocentia l. 1140 Woli-

nem, w kronice opata Ursperského (1230), kdež o Ottě řeč, Wulinem slowe; dále listiny l. 1168, 1175 a 1185, w nichž též župan čili hradecký Wenceslaw jednau co castellanus Juliensis, dwakrát co castellanus de Wolyn ze jména se uwodí; naposledy Kadlubek (ok. 1220), u něhož se čte: Julin, quae nunc Velin nuncupatur (tak podle rukopisůw, we vydáních zkaženě Lublin), což po něm i Boguchwal (1250) opakowal: Julin, quod nunc Welin dicitur.²⁵⁾ Wolin, Welin, Wulin jsau slowanské nářeční formy, přehlasowáním *o w e a u* pravidelně powstałé (srow. Welyňané u Nestora místo Wolyňané, polské Wieluń, a jména polských osad Wólka (čti Wulka); srow. Wuloini místo Wolinci u Witikinda, Burislaw místo Borislav we skandinawských powěstech atd.) Julin jest německé wyslowení (že skutečně tak wyslowowali, patruo ze slučování jména toho se jménem Julia Caesara u Herborda i ostatních žiwotopiscůw sw. Otty), dle Thunmanna a Bartholda původně z Danůw, začátečně *w w j* měnících, poslé.

2) Nepochybující o totožnosti Julina a Wolina, twrdíme dále, že *ani Jumin čili Jumne* u Adama Bremského a jeho postupníkůw *nemůže býti od Wolinu rozdílné*. První a hlavní důkaz toho jest nám výrok Swena Aggesona, swědka očitého, jenž di výslovně, že město Wolin, l. 1172 od Waldemara zkažené, bylo totéž, jež (wlastně jen hrad u něho) král Harald, podmaniw sobě Slowany, byl založil a Dany w něm osadil (wiz nahoře číslo 7.). Sweno Aggeson, kterýž l. 1186—1187 své dílo o dějích králůw danských sepsal, byl l. 1172 s biskupem Absolonem poplenní a spálení města (moenia . . . solo conspexi aequari), a později 1185 pokoření knížete Bogislawa u samého města, přítomen; děd Absolonůw Skialm byl hlavní půwodce výprawy Danůw proti Julinu (dle Saxona) čili Jomsburku (dle skandinawských powěstí) okolo l. 1095—1098; w rodině Absolonowě se zachowali nejhojnější a

25) Kadlub. l. I. ep. 16 p. 623. Boguchw. ap. Sonmersb. 22. Srown. Ossolin. Kadlubek, übers. von Linde, str. 559.

nejhodnowěrnější zprávy o pútkách Danůw s Pomořany, ježto Swenowi i Saxonowi za základ jejich o dějích toho věku wyprawování sloužily; na výpravě l. 1172 proti Wolinu a Pomořanům byli nepochybně s králem Waldemarem, biskupem Absolonem a Swenem Aggesonem nejedni potomkové wítězitelůw nad Pomořany l. 1095 a 1116—1119, co průvodci a rádcové, kteříž starších událostí a položení měst dokonale powědomi byli: možné-li, žeby biskup Absolon a Sweno Aggeson byli mohli proti prawdě a wšenárodnímu zatojmění Wolin wydáwati za dřevní Jomsburk, jinde jmenovaný Jumin čili Jumine, kdyby tento teprwé l. 1116—1119, jakž nowější wykladači twrdí, byl zaniknul? A předce Giesebrecht a jeho posobníci neostýchají se arcibiskupa Absolona, bez kusa důvodu, winiti z lehkosti a podvodu, jakoby, zaslepen jsa marnau ctižádostí, naschwál byl Jomsburk s Wolinem smíchal, aby se tím, že on teprwé Jomsvikingy dokonce wyhladil, před Dany a ostatním světem oslawil.²⁶⁾ Nikoli: Absolonowo a Swenowo přeswědčení o totožnosti dřevního Jomsburku a potomního Wolinu sauhlasilo s přeswědčením ostatních věcí powědomých Danůw a bylo takofka národní. Že Saxo Grammatik Jumne čili Jumin od Julina čili Wolina nedělil, již nahoře (č. 8.) jsme widěli: neboť kde Adam Bremský, mluwě o útěku a smrti Haralda, jmenuje město Jumne, tam Saxo klade Julin, a wšetečnost jest, obwinoiwati jej ze změtení jmen a měst tam, kdež on jasněji widěl než my. Těmto dvěma hlavním swědectwím o totožnosti Jomsburku a Wolina naswědčují wšecky ostatní známé historické památky a wedlejší okolnosti, (i ta, že přepisowatelé Adama jmen Jumin a Julin co synonymůw užíwali, uwedše toto druhé do textu místo prwního), jak hned uwidíme. Odkud jméno Jóm, wyslowované Joun i Jum (»Jumensis provincia« Saxo), Jumin, Jumne powstalo, s jistotau sice říci nelze: newidí se však býti nedůwodné, odwozowati formu Jumin,

26) Giesebrecht Wend. Gesch. (Berlin 1843. 8°.) III. 366.

skráceně Jumn, Jum, Jóm, od Julin, a tuto od Wulin čili Wolin.

3) *Jestliže město Jumin od Julina, t. od Wolina, není rozdílné, nemůže ani Wineta býti, cokoli o jménu tomto soudíme, buď za zkažené, nedopatřením a omylem powstałé, buď za přesné a pravé je majíce.* Helmold zajiště jmenuje Winetau totéž veliké kupecké město, kteréž u Adama Bremského Jumin čili Jumne slowe, jakž z popisu u obau, wedlé sebe postawených, naočité patrno. O jménu owšem sprawedliwá jest pochybnost, neboť w rukopisech a wydáních nemalá různost panuje, a není owšem nemožné, že omylem přepisowatelůw z Jumne powstało. Než já předce, wáže všeho na myslí, w tom domnění trwám, že ono jest pravé, maje toho tyto důwody. Předně, we všech formách toho jména w rukopisech vyskytá se zakončení *-ta*, kteréž ze slowce Jumne powstaťi nemohlo. Za druhé, již welmi staří wypisowací Helmolda tak to jméno čtli a větším dílem na Wendy tlumočili, u př. Kirchberk (1378): »Von der stad *Wynnetha* nennet man sy *Winthi*« (opravdu naopak); nejmenowaný kronikář Suselský (ok. 1418) *lunneta*, owšem mylně, než patrně místo *uinneta* (začátečné *ui* a *iu* se w starých rukopisech mate, w nichž *i* bez punktu a všecka písmena malá); Kranc »dixere *Winetam* ab gente *Winitorum*«, a nejmenowaný Lubečan w uwedeném nahoře popisu radních. Za třetí, jméno Wineta bylo w Němcích i o jiných osadách slowanských skutečně užíwáno, na př. »Groninche quod dicitur Wenethen« we starých zápiskách k l. 936²⁷⁾, Winethahusum (Wendůw domow) l. 937, 1022, 1062, Winethe w list. 1022, 1064, Wimetheburch (Winnetheburch) 1179, což slowanským jménům Slowensk (prastaré město na řídce Berezině w gubernii Wilenské), Němci (we Slezsku) atd., též mnohým jinojazyčným, n. p. Maďary (w Předkawasku na Kumě), co do obdoby twoření a smyslu se rowná. Že někdy jedno a též město nejen u rozličných

27) *Raumer Regesta Brandenburg.* (Berl. 1836. 4°.) d. I. 30. č. 126.

kmenůw, což obyčejnější jest, ale i u rozličných wětwi téhož kmene rozdílná jména mívá, tohož důkaz nacházíme w blížkém příkladu, we jménu města Stargradu we Wagrii, jenž u Sasůw Oldenburk, u Danůw Brannesia slulo.²⁸⁾ Možné, že jméno Wineta bylo jen u některé wětwe kmene německého u obecného lidu běžné, a že teprwé tehdáž powstalo, když se bájka o wyvrácení welikého slowanského města w austi Odry (což vlastně jen poplenění bylo) šířiti počala. Jakož Wineta pokrajinské, tak Hynniskburk, t. hunský (slowanský) hrad, a Waltzburk, t. Weletský hrad, básnická jména slawného někdy Wolina býti se zdají, ono u Swena, toto w powěsti Wilkinasaga řečené.²⁹⁾ — Námítku, že Helmold o městě l. 1160 již wyvráceném, dáwnobylém mluví, ano Wolin tehdáž ještě kwětl, níže wyvrátíme.

4) *Wyroky starobylých swědkůw, w prawém smyslu slow pojaté, o totožnosti měst Jumina, Julina a Wolina nabýwají dokonalého potvrzení w tom, co o starobylosti, welikosti, dlauho kwetaucím obchodu a mohutnosti města Wolina odjinud, a sice z hodnowěrných pramenůw, wíme.* Že město Wolin již w 10tém století znamenitě kwětlo a široké daleké powěsti požíwalo, toho přední a hlavní důkaz nacházíme we množství starých arabských mincí, též jiných wzácných šperkůw a ozdobek, od 17ho století až do nynějška w něm a jeho podkrají welmi zhusta wykopáwaných. Mince tyto, wětším dílem z 8ho, 9ho a 10ho století čili z wěku Abassidůw kalifůw Bagdadských a Samanidůw panovníkůw Samarkandských pocházející, a prwní polowice 11ho století téměř nepřesahující (což se rozpadnutím kalifatu, klesnutím obchodních slowanských měst nadbalických a úpadkem prostředních národůw, Kozarůw a Burlharůw, vyswětluje), jakož i jiné drahé šperky a

28) Město *Štětín* slowe w *Knytingasage Burstaborg*, což jest překlad slowanského jména (štět, štětina = Borste). *Giesebrecht* (III. str. 223. pozn. 2.) tedy na omylu jest.

29) *Sveno Aggonis ap. Langeb.* I. 51. *Wilkinasaga* hl. 58.

ozdobky z kowu, w takowé hojnosti, rozmanitosti a swěžesti, jako zde, jenom w nejslowutnějších někdy městech kupeckých na seweru, w Nowohradě, Birce, Wisbě, Gdan-sku, Trause, Kolobregu, Hedabě čili Šleswiku atd. nalezeny bývají.³⁰⁾ Druhý neméně důležitý historický důvod starobylosti a mohutnosti města Wolina zawřín jest w swědectwí sauwěkého dějům, jež wypsal, historika Witi-kinda čili Widukinda (kwětl ok. 980), dle něhož zpronevěřilý německý hrabě Wichmann, utek se z Němec nejprwé k Danům, potom odtud k Woliňanům se doplawił, tyto k boji proti polskému knížeti Mečislawowi poštwal, w němž na hlavu poražen byw i sám zahynul l. 967. Hlubší wnuknutí w trest toho swědectwí, w položení, wzájemné wztahy a poměry tehdejších národůw, každého nepředpojatého zpytatele w tom domnění utwrditi musí, že Witikindowi Wuloini byli Woliňané³¹⁾, a že již i tehdáž, jakož potom často, co swobodná a mohutná obec, w čele okolních měst, tuhé spory, až i boje a wálky s wychodními, zwláště polskými, knížaty míwali. Třetí, we spojení s oněma dvěma obzwláštní wáhy nabýwající důvod jest domácí prastaré podání o někdejší welikosti a sláwě města,

30) »Unter allen Handelsplätzen der baltischen Küsten am meisten gerühmt, ja sogar für die grösste Stadt Europa's gehalten, wird *Julin*, auch *Junne*, *Jomsburg*, und, wahrscheinlich nur auf einem Lesefehler beruhend, *Vineta* genannt, das heutige *Wolin*, und es muss als eine in der That sehr schätzbare Bestätigung dieser, wenn gleich etwas übertriebener Schilderungen von der Blüthe und dem Umfange dieser Handelsstadt angesehen werden, dass nirgends häufiger als hier arabische Münzen und kostbare Schmucksachen aufgefunden worden sind.« L. v. Ledebur Über die in den balt. Ländern in der Erde gefundenen Zeugnisse eines Handels-Verkehrs mit dem Orient (Berl. 1840. 8°.) str. 55. O nálezích l. 1654, 1670, 1699, 1740, 1755, 1795, 1805, 1823 a 1824 tamté str. 55—57. Srow. P. v. Pohlen Über den wissenschaftl. Werth und die Bedeutsamkeit der in den Ostseeländern vorkomm. arab. Münzen, we spisu: Vierte Sammlung der hist. u. lit. Abhandl. der K. D. G. zu Königsb. 1838. Str. 3—56.

31) *Witik.* l. III. c. 69. w *Pertz Monum. German. histor.* V. 464. *Wiz šifeji w Leutsch Markgr. Gero* (Lpz. 1828. 8°.) str. 123. pozn. 221.

podání, kteréž skutečně nejedněmi hmotnými zbytky a zříceninami, ještě v 16tém století okolo dnešního města spatřovanými, se potvrzuje. W tomto ohledu uvažení hodno jest svědectví Jana Lubechia, konšela Treptowského, w druhé polowici 16ho století, jež pro řídkost níže bez mála w úplnosti klademe. ³²⁾

5) Dosáhše saudným rozbořem historických svědectví dostatečné jistoty o tom, že jména *Julin*, *Jumin* (čili *Jum*, *Jém*, *Jómsburk*) a *Wineta* jsau jen rozdílné názvy jednoho a téhož města *Wolina*, kteréž již w 10tém století lidnatostí, obchodem a bohatstvím nade všechna ostatní města slawnského Pomorí znamenitě vynikalo, nemíníme se pauštěti w přetřásání mnohých s otázkau tauto spojených podrobností, ani we zmitání všech na paubé možnosti založe-

32) Že památka o někdejší velikosti, mohutnosti a slávě města jejích dlaugo w paměti měšťanůw Wolinských newyhasla a že ještě w běhu 16ho století widomé byly mnohé sledy někdejší rozšířenosti města, poznáváme z toho, co Jan Lubechius, konšel Treptowský, očitý svědek, o tom okolo r. 1564 napsal w tento smysl: »Nonis Octobris, comitatus aliquot antiquitatis studiosis, viris venerabilibus, loci istius Pastoribus et Senatoribus, vetusta Julini, anno Christi 1170 auspiciis Danorum regis Waldemari, ductu Absolonis Episcopi Rotschildensis excisi, restantia vestigia, oculari de loco ad locum commonstratione perlustravimus, et quantum illa mediocris quidem civitas Wollin ab antiqua illa celebratissima urbē, castro magno Julino, mutata sit, ex rei praesentis inspectione deprehendimus. Sita est et fuit, nunc ut tunc, in insula dem Wollinischen Werder . . . In hujus insulae frontispicio, ex antiquis adhuc exstantibus aliquomodo ruinarum monumentis veteris Julini, apparet et datur videre, quod florens Julinum habuerit in circumferentia sua ultra integrum milliare Germanicum commune. Templum etenim Sancti Michaelis, hoc tempore extra oppidum Wollin in editiore paulum colle Bethanim sepulchris defactorum cum suo coemeterio destinatum, tunc in medio urbis fuisse perhibetur antiqui Julini. Quod etiam ita deprehenditur. Trim namque castella et fortalicia, ad propugnandum hostiles insultus in editoribus urbis partibus disposita, diversis quasi montibus tribus longiusculo intervallo locata fuisse, excidii lateres adhuc ostendunt, quorum nomina etiamdum remanent, primus Kakernel, secundus Modorow, tertius der Schloss-Berg, quartus versus septentrionem der Silber-

ných pochybností a námítek. Kde jistota z historických pramenův pro střízlivého soudce dosti jasně plyne, ten zbytečné jest táhání se po možnostech a podobnostech jakkoli slibných a bájevé obraznosti lahodících. Abychom však zúmyslně odpory a námítky zamlčovali a jim s vyhýbati nezdáli, podotkneme jich zběžně. »Helmold tak se namítá, starý svědek, svědčí o konečném wyvrácení města Winety.« Helmoldowo svědectví, slyšíme-li je na poplenní a poboření města, později znova vystaveného, dobře projíti může, sic jinak obstáti nemůže. Helmold zajisté, wypsal Adamowa scholiasty svědectví o poboření Juminu (1043) překrautil je, newědomo jaká báječna powěstí zaweden jsa, na konečné wyvrácení. Že Wineta l. 1043 nebyla dokonce wyvrácena, patrně z Adam

Berg, mons ceteris proeminentior, in quo constructa fuisse perhibetur arx vel propugnaculum multarum habitationum, ubi saepe adhuc inter excisa fundamentalia saxa et lateres argentea numismata reperiuntur, item praegrantium hominum instar gigantum grandia ossa et costae aliquando conspiciuntur. Fuit etiam ibi alius vel quartus mons, ad australem urbis partem inclinans, mons Calvariae, der Galgen-Berg, in quo sontes ultimo supplicio affici solebant, non longius ab urbis dissitus portis, quam quis manuali jactu pertingere posset. Hodie hic locus vel mons tam longe a portis novi Wollin distat, ut aliquem eo exspatiantem bene defatiget. Et in radicibus hujus montis antiquitus terminabatur in parte australi vetus Julinum florens. Et itaque templum Sancti Michaelis in medio urbis constitit, et ad quatuor mundi plagas praedictos montes et fortalicia capita angulari vel terminos habuit, ut ex ruinis liquet, satis constat magnitudinem veteris Julini excessisse spatium milliaris Germanici in ambitu murorum suorum. Nunc temporis multo etiam quam trigesima parte est contractior et minor, non aspernanda tamen civitas Wollinum. Est campus est, ubi Troja fuit, ubi olim aedificia magnifica steterunt, ille nunc multa agrorum jugera coluntur quotannis, das Wollinisch Stadt-Feld am Werder ad occasum, bis an die Plotznische Stege eo usque vetus pertendebatur Julinum, ad ortum hodie etiam pristinum terminum obtinet fluentum, den Strom, brachium fluvii Divenovae ponte stratum.« Viz *M. Rango Origines Pomeranicae*. (Colberg 1684°.) 2hé vyd. s nápisem: *Pomerania diplomatica* (Francof. a. V. 1704°.) pag. 292—294.

o květu Jumina l. 1072—1076. Wineta zajisté Helmoldowa jest, jakž jsme nahoře viděli, Jumin Adamůw, an Helmold o městě tom nic více nemá, leč co z Adama a jeho scholiasty, trochu pozměněnými slowy, wypsal. »Než Helmold, řekne se, použił slow Adamowa scholiasty we stylistickém ohledu, mohl co do věci pozdější wyvrácení Winety, okolo 1116—1119 zběhlé, na mysl míti?« Dostí nepodobno: než dejme tomu, opět jen o dobytí a poplavení města Wolina, nikoli o wyvrácení některého jiného nad austím Odry svědectví to platiti může. Historie zajisté, toho času již ne beze všeho světla, o druhém, blízko Wolina nad austím Odry kwetaucím a nenadále zahynulém městě nic newí. Léta l. 1124 a opět l. 1128 nastívil biskup Otto se swými pomocníky nejen město Wolin, nýbrž i ostatní nad austím Odry rozložené okolí pomorské: nicméně o zkáze nějakého velikého města na ostrowech těch nikdež u životopiscůw jeho, Herborda, Ebba, Sefrida, dílem očitých svědkůw, ani nejmenší zmínky. Sweno Aggeson, jenž we své mladosti domnělému wyvrácení Winety 1116—1119 dobře přítomen býti aneb aspoň hodnowěrné zprávy o něm od očitých svědkůw míti mohl, ujišťuje, že sám očima swýma l. 1172 na to se díwal, kterak hrad Haraldůw Hynniskurk čili Jumin (t. Wolin) od krále Waldemara zkažen byl. A předce tento Wolin i později ještě, ač poupadlý, trwal a dodnes trwá. Pročež Helmoldůw hyperbolický výraz: »hanc civitatem . . . quidam Danorum rex . . . funditus evertisse refertur« právě tauž měrau měřiti sluší, kterauž Swenowa slova: »cujus moenia . . . ego Sueno solo conspexi aequari.« W obojí případnosti mluví se přewýšeně. Žeby wedlé Wolina, jehož starobylost a někdejší velikost i zámožnost historicky jista jest, na témže ostrowě nebo na Uznoimě, následowně vzdálí dwau nebo tří mil, ještě jiné rovně veliké a slavné město stejným časem bylo mohlo kwěsti a nenadále beze všech sledůw s powrchu země zmizeti, tomu podlé všeho, co z dějin lidských o

wznikání i zanikání velikých obchodních měst wíne wíry přidati nemůžeme. Taková města, jako Adamův Jumin a Hedmoldowa Wineta, ani newyrůstají přes ne ze země jako hauby, ani se, i po největších pohromách jako bubliny bez sledu w niweď nerozplývají. Co o pohromě l. 1172 na Wolin sesuté čteme, že totiž měšťané ještě před obležením města do Kaminu se utekli, a po poplacení jeho i odplutí Danův domův se nawrátili totéž i o minulých časech a starších wichřicích mysliti dlužno. Město Wolin w 10tém století na nejvýš wzkwětk utrpfelo prwní hlubokau ránu l. 1043 od krále Magnusa ucelewši od ní kwětlo za Adama Bremského 1072—1076 poznowu; l. 1095 anebo 1095—1098 doráželi na ně po druhé Danowé; mezi 1116 a 1119 postihla je nowá dle raznější nehoda; biskup Otto našel je 1124 a 1128 c lidnaté obchodní mořské město w dosti mírném stawu, Štětín na prwním místě hodnosti (metropolis); l. 1175 přikwačila je čtvrtá, nejkrutější pohroma, biskupská stolice přenešena 1175 do Kaminu, a město, tolikrát dobyté wydrancované a popálené, ač wždy župní stolicí zůstalo předešlé moci a sláwy wíce nedosáhlo. Tolikeré, a snad i jiné méně známé nehody podřýwaly kwetauci staw města až jej zničily: snad některá ze starších pohrom zawdak příčinou k powěsti u lidu obecného o konečném wyvrácení a zahynutí města, powěsti, která sama w sobě, na odpor wýslovním a jasným historickým swědectwím, ničeho dokázati nemůže. — »Než hrad Jomsburk, twrdí se od některých nejnowěji od Bartholda a Giesebrechta, podle wypsání w powěsti Jomsvikingasage od Wolina rozdílný býti i nejpodobněji na ostrowě Uznoimě, na lewé straně samého austi Swiny, hledati se musí.« Newidíme potřeby: proti nemotorným bájím Jomsvikingasagy a jiných powěstí o welikoleposti mořského toho žulowého hradu stawíme holau prawdu historických swědectwí o způsobu tehdejších skandinawských hradůw, kteříž od slowanských ničím se nelišili, jsauce naprosto dřewění, z příkopůw, zdi

hrubůw čili osekůw dřewěných sestaweni (odkudž »rúbati hrad« t. stawěti), tak že je nepřátelé při obléhání kotwemi na dlouhých trámích upewněnými roztrhowali (na konci 12ho století chtěli Liwowé hrad Ykeskolu na Dwině dle starodáwného zwyku prowazy do moře strhnauti, ale tento již byl kamenný!), kterauž přičinau, mimo příkopy, ani sledy z nich nepozůstaly. O položení Jomsburku jasnější a platnější svědectwí, než dotčená powěst, vydávají Saxo a Sweno Aggeson, jimž ona powěst ještě w prvotní přesné způsobě známa byla. Saxo prawí, že král Harald, podmaniw Slowany, danskau posádku u nich umístil: »apud Julinum *nobilissimum illius provinciae oppidum.*« Takowéto *nobilissimum oppidum* byl za onoho času w té straně jen Wolin, jakž jsme výš dokázali. Týž Saxo jmenuje na jiném místě Palnatoka mužem z krajiny čili kupy Jumské pošlým (*Jumensi provincia ortus*); podobně i we skandinawských powěstech země, w níž hrad Jomsburk ležel, slowe *Jom*. Tuto stejnost jména krajiny i hradu nacházíme owšem na Wolině, kdež ostrow (župa, provincia) i město téhož jsau jména, nikoli ale na Uznoimě. Sweno Aggonis, muž prošlý a zkušený znatel našich ostrowůw, sauhlasně se Saxonem na dvojím místě swědčí, že hrad, w němž někdy Harald swé Dany osadil a potomně slanští i wendští laupežníci dobrodružili, nebyl vlastně od Wolinu rozdílný, na jehož poplenění od Waldemara 1172. sám očima swýma se díwal. Tomu náswědčuje i jméno *Jum*, *Jums-burk*, jenž jest skrácené ze jména *Jumin*, a toto bez pochyby jen přejinačené z *Julin*, o jehož totožnosti s Wolinem žádný nepochybuje. Bylt tedy hrad Jomsburk nejpodobněji přihrad (rus. prigorod, prigorodok) města Wolina, jakýchž weliké toto město w oné staré době, obyčejem jiných slowanských měst, Nowohradu, Pskowa atd. wíce míti mohlo, ač byl-li skutečně hrad od města Wolina rozdílný. Tím se wyrownávají odpory, do nichž všickni neuchranně ubíhají, ježto buďto s Bartholdem Adama ze změtení hradu Jomsburku, domněle na

Uznoimě, s Wolinem, a z přenešení polohy Jomsburk na Wolin a naopak měšťanských poměrů Wolinu a Jomsburk stihají ³³⁾, buďto s Giesebrechtem za to mají že danská osada Jomsburk na levém břehu Swiny v krátkém času ve velikost a mohutnost Adamowa Jumina Helmoldowy Winety vzrostla. ³⁴⁾

III. Ohlazení událostí.

Poněwadž úmysl náš nebyl ten, bychom w podrobně a sauwislé *wyprawowani dějin a příběhů města Wolinu* pod rozličnými jmény Jumina, Julina, Jomsburku, Hynni burku a Winety druhdy proslulého, na místě tomto wcházeli, nýbrž pauze ten, bychom podlé možnosti saudně rozhodně trvající posawad nejistotu ohledem jmen a polohy jeho odstranili, končíme své pojednání *chronologickým výčtem hlavních událostí*, města toho se týkajících

A.

Léta 946. Župa Woltze (provincia Woltze), w základní listině biskupství Hawelberského od krále Otty I. jest snad země Wolincůw, a hrad Waltzburk w Wilkinasage snad Wolin.

967. Německý hrabě Wichman přešel od Danůw k Wolincům, t. Wolincům, popudil je k wálce pro polskému knížeti Mečislawowi. (Witkind, Anna lista Saxo.)

B.

935—940. Jomsburk hrad u hlavního města slowanského Jumne čili Julin řečeného, od krále danského Haralda Gormsona, podmanitele Slowanůw, založen a Dany osazen (Sweno, Saxo, Knytlingasaga Jomsvikingasaga w půwodní podobě.)

966—1000. Kwetaucí doba Jomsvikingůw, mořských lapečnickůw, a Slowanůw Wolinských, s nimi sp

33) Barthold I. 305.

34) Giesebrecht Wend. Gesch. II. 214. pozn. 3.

lečně dobrodružících. (Powěsti: Jomsvikingasaga, Knytlingasaga a j.)

980 sld. Dobrodruh Palnateke, Slowan z Jumské župy pošlý, osadiw se po odstěhowání předešlé, s nowau družinau w Jomsburku, włádaří nad osadau i městem. Bájka o pomořském knížeti Burislawowi a jeho dcerách. (Saxo, Jomsvikingasaga.)

984. Král Harald, wáleje se synem Swenem a přemožen jsa od něho, utekl se do Jumina čili Julina, kdež od Palnatoka usmrčen l. 985. (Adam Bremský, Helmold, Saxo.)

1043. Weliké zpuštění a zboření města Jumina čili Julina od krále danského Magnusa. Počátek a půwod bájky o zahynutí města. (Scholiasta Adama Br. Helmold. Snorra S. af Magn. S. Olafs kon. hins helga. Knytl. S.)

1072—1076. Jumin, zotawiw se, kwete obchodem a slawí se na celém seweru. (Adam Bremský.)

1095 aneb mezi 1095—1098. Wýprawy Danůw za krále Ericha proti laupežníkům mořským w Jomsburku. (Saxo, Knytlingasaga.)

1114 sld. Kníže pomořský Wratislaw, sídlem w Kaminu, panuje nad Pomořím, w němž Štětín hlavní a Wolin slowutné město. (Sefrid, Ebbo, Saxo.)

1116—1119. Král Niels se synem Magnusem a polským knížetem Boleslawem, dobyw města Julina, popálil a pobořil je. (Saxo.)

1120. Kníže pomořský Wratislaw poddal se polskému Boleslawowi a zawázal k poplatnosti. (Sefrid a ostatní žiwotopisci.)

1124. Biskup Bamberský Otto nawštíwiw město Julin byl oslyšán a ustaupil, potom nawrátiw se do města 1125. křestil lid, a potřetí 1128. u nich jsa je vyučował. (Herbord, Sefrid, Ebbo a ostatní žiwotopisci.)

1140. Biskupská stolice we Wolině od papeže Innocentia potvrzena. (Listina 1140.)
- 1168 — 1182. Wenceslaw župan (castellan) Wolinský (Listiny.)
1172. Král danský Waldemar vytáh s loďstvem proti Po-
mořanům popálil a pobořil město Julin, od mě-
šťanův do Kaminu utekších opuštěné. Aupadl
města. Přenešení biskupství do Kaminu 1275
potvrzení od papeže 1188. (Saxo, Knytlingasaga

II.

Přirownání českého slowesa k latinskému

Od Franty Šumavského.

Ústrojí latinského slowesa je v základu svém stej-
ného původu se slowanským, anebo raději založeno n
pevné půdě slowesa slowanského; a kdo slowanském
slowesu nerozumí, ten latinské vždy jen jako we mhač
uwidí.

Že Slowan čítaje latinsky sem tam nějaké slowo najde
kteréžto, majíc stejných aneb dosti podobných hlasů s
slowanským, i podobného, neli zcela stejného význam
bývá: o tom se zajisté mnohý ze čtenářů našich již d
wno přesvědčil. Kdož k. p. čta *mater*, *frater*, *domi*, *mu*
musca, *duo*, *mortua*, *est*, *seces*, *secas*, *dissipas*, nezpomen
hned na naše *máteř*, *bratr*, *doma*, *myš*, *muška*, *dwa*, *mrtwi*
jest, *sečeš*, *sekáš*, *rozsypláš* atd. Poněwadž ale i w jinýc
jazycích podobná shodnost aspoň z části se ukazuje, jako

<i>latinsky,</i>	<i>řecky,</i>	<i>česky,</i>	<i>německy,</i>
<i>mater,</i>	<i>μήτηρ,</i>	<i>máteř,</i>	<i>Mutter,</i>
<i>mus,</i>	<i>μῦς,</i>	<i>myš,</i>	<i>Maus,</i>
<i>duo,</i>	<i>δύω,</i>	<i>dwa,</i>	<i>zwo (zwei),</i>
<i>est,</i>	<i>ἐστὶ,</i>	<i>jest,</i>	<i>ist atd.</i>

kdy každý, kdo blíže neskaumá, snadno při tom zů-
stává, že jazykové tito, jakožto w Ewropě domácí, stej-
ného příbuzenství mezi sebou mají; a mnohý rychlý
nudce, najda we Slowanštině více slow s latinskými se
hodujících, bez rozpaku twrdí, že ubohá Slowanština ta-
kových slow od latiny se vypůjčila, jako, prý: *oladř*, *lu-
terna*, *forma* a mnoho jiných. Než takowí etymologové
náleží do řady těch, jenž prawili, že *půda* (*póda*) je tak
dobře z německého jako *werstat*, a že němčina tak snadno
česťiny ničeho newzala, an prý toho nepotřebuje, ale
naopak. Podiwná wěc, že někteří lidé se domníwají, že
wšecko právem jim náleží, co w kapse mají, nepomyslíce,
že se někdo jiný za ně napotil. Rádi bychom wěděli, na
jakém asi základu stojí to německé *Boden*? Slowan dobře
ví, že *póda* (*půda*) znamená to, co je *pod* (*spod*, *spodek*,
podní, lat. *pes*, *pedis*, řeck. *πῶλον*, *ποῦς*, *ποδός*), co je zá-
kladem, a že sem též *pád* (*padám*), *pata* a j. náležejí, a
že pauhý kořen všeho toho jest *po*, *pa* (*pu*, *pe*, *pi*). Než
tuto o němčině; zde máme latinu před sebou, o
které napřed powíme, že má sem tam uzlíčků, kterých
jen slowanskému etymologowi rozwázati možno.

Již pauhé slowíčko *musca* (*muška*) tuto výpověď
nad osprawedlní. Witě každý Slowan, že *muška* tak od-
vedeno od *mucha* (*múcha*, *maucha*) jako *střeška* (*střěška*,
průška) od *střecha*. Odkud asi latinské *musca*? Nechci
nikoho přemlauwati, aby wěřil, že *musca* w latině nic
wlastního nemá, než orthographii, ale o tom pochybuji
docela, žeby pauze latinská etymologie o něčem podsta-
tém tuto poučila. Jiné welmi podobné slowíčko jest
ausculto, do jehožto wnitřního skladu pauze latinskau cestau
sotwa se dostati možno. Po latinsku se owšem domní-
wau můžeme, že poslední složka (*to*) w *ausculto* za tako-
wau odwózowací koncowku považowati se má, jako k. p.
w *insulto*. Pochází prý *insulto* od *insilio*, *insultum*, a toto
od *salio*. Kdyby *ausculto* mělo w latině nějakého wý-
znamu, byli bychom owšem o krok blíže. A však kdy-

bychom i dostatečné příčiny měli, domnívati se, že *ausculio* znamenalo *slyším*, je potom *auscul* čistý etymo (kořen)? Všimněme si toho ale po slowansku, a myslm si *ausculus* jako *oculus*, wynechme *lus* co zmenšovací korowku, a postavme wedlé *ocu* = *oko*, wedlé *auscu* = *auško*. Z toho jaksi wyswítá, že *ausculus* (nebo *auscula* neb *ausculum*), ačkoli we zmenšovací podobě (in forma diminutiva) tolik co naše *auško*, *ucho* (se kterým owšem *auris* dosti blízko spřízněno jest) znamená, jako *oculus* co *ok*. Tudy *ausculto* uchem činiti, uchem pozorowati, *slyšeti*.

Než toto všecko se nám zdá tuze učené a složen proti tomu, co w sestawení slowesa nalezáme.

Nejdříve tedy ukážeme základní kameny, na nich stawení naše pevně spočívá: *secamus* = *sekáme*, *secabamur* = *sekáváme*, *secemus* = *sečeme*; *dissipamus* = *rozsypáme*, *dissipabamur* = *rozsypáváme*, *dissipemus* = *rozsypeme*; *sedemus* = *sedíme* (sedíme), *sedebamus* = *seděwáme* (sedíwáme); *edamus* = *jedáme* (jídáme). Tuto pamatowati třeba, že u starýe nejen *sipo* a *seco*, nýbrž také *sipao* a *secao* se nacházejí. Tu tedy máme:

latinsky:	<i>sipao</i> ,	<i>secao</i> ,	<i>sedeo</i> ,
slowansky:	<i>sypaju</i> ,	<i>sekaju</i> ,	<i>seděja</i> .

Tak též máme:

latinsky:	<i>sipasset</i> ,	<i>sipavisset</i> ,
slowansky:	<i>sypdšet</i> ,	<i>sypáwdšet</i> .

Zde také patrno, že *sipasset* není stažené *sipavisse* nébrž každé jinak odvedeno jest, ačkoli se we význam srownávají.

Že pak toto *s* (w *isse* nebo w *asse*) nebo *š* (w *aš* z *ch* powstalo, to Slowan dobře wi, anebo aspoň snadn we swém jazyku najde, jelikož ještě i w nejnowější mluw zná: *abychom*, *abychomy*, *abychmy*, *abysmy*, *abychmo*, *abysmo*, *abychme*, *abysme*, *abychte*, *abyste*, *abyšte* atd. Proto

1) *Auris* je tolik co *auchis*, jelikož latinské *r* slowanské *ch* neb z něho poslé *s*, jak hned uvidíme, pořád a pořád zastupuje.

latinské: *sipassem, sipasses, sipasset* atd. není nic jiného nežli

slowanské: *sypášem, sypášeš, sypášet* atd.

ze staršího: *sypachem, sypacheš, sypachet* atd. a má koncovky jako

praesens: *sypem, sypeš, sypet* atd.

Tak se též rovná:

latinské: *sipavissem, sipaverim (ro), siparim (ro),*
slowanskému: *sypawášem, sypawechem (chu), sypachem (chu).*

Toto *ch*, které jako jinde (*míchatí, mísiti, mišeň*) w *s* nebo w *š* (w lat. w *s* nebo w *r*) přechází, rovná se co náмка minulosti (nota temporis praeteriti) zcela řeckému, které se in liquidis et puris (*πεφίληκα, έθηκα, έδωκα* etc.) zachovalo.

Zdali je *siparem* jako *sypajem* nebo *sypachem*, o tom shodnauti nechci. W *sipavi* je *ch*, jak ještě uvidíme, zcela wynecháno; je to slowanské *sypawech (wach)*.

Jako *sipavere* (místo *sipaverunt*) odhodilo *t*, tak též infinitiv weskrze *t* odhodil; a tak je: *sipare, secare, sedere, esse* tolik, jako: *siparet, secaret, sederet, esset* etc., kde slowanské *j* zastupuje, jakoby *sipajet, secajet, sedejet, jest* to jest *sypat, sěkat, sedet, jest* atd. *Jesti* je nepo-
hybně také starý infinitiv. Podlé toho by se *sipasse, se-
isse, cepisse* etc. we slowanském vykládalo *sypášeti, se-
šišeti, chopišeti* etc. ne *sypawšeti, seděwšeti, chopiwšeti*, ač-
koli Slowané toho jak onoho sotwa kdy užíwali. We slo-
wanském jazyku se udrželo *t* třetí osoby jen w cirkewním
a ruském nářečí: *neset, znajet, možet* atd. pl. *nesut, znajut*
atd. W ostatních nářečích jediné *jest* svůj osobní znak
zachovalo. We starém českém ewangelium máme ještě
uist. W minulém čase (in perfecto) našel sem toto *t*
třetí osoby (jednotného i množného počtu) jen w Igoru:
sějašeť, pogybašeť, grajachuť, goworjachuť; w cirkewním
nářečí máme *byst* t. j. tolik co *byšet (bychet* od *bych*).

Podívejme se nyní, jakbude celá latinská konjugacie,
po slowansku wyložená, wypadati. Již infinitiv je zname-

nitý pro swau trojí formu. Jako je w lat. *are, ere, ē* tak je we slowanském *ati, eti, iti; sipare, sypati; sedi seděti; ire, iti* (jiti.)

Indicativ.

Conjunctiv.

T. praesens.

sipao, sipó,	sypaju,	sipem,	sypem (jihoslowanský místo <i>sypu</i>),
sipas,	sypáš,	sipes,	sypeš,
sipat,	sypáš,	sipet,	sypeť,
sipamus,	sypáme,	sipemus,	sypeme,
sipatis,	sypáte,	sipetis,	sypete,
sipant,	sypaut,	sipent,	sypút,
	sypajút.		

Particip. Za latinské *sipans* má Slowan dvě formy, které ale nepochybně z jedné powstaly; můžeť býti *sipans, sypauc* nebo *sypawš*, *sipanti, sypauci* nebo *sypawši*.

W *imperativu* wynechal Latiník *i* (*j*) jakož i jiní častěji. Tak psal a také někdy wyslowował starý Ř. φιλοσόφ (φωι), a Latiník si z toho udělal *philosopho* atd. Tak také *sipa = sypaj, sipate = sypajte*.

T. imperfectum.

sipabam,	sypáwám,	siparem,	sypachem	} (sypach otřenějš můž (m) z možet
			sypajem	
sipabas,	sypáwáš,	sipares,	sypacheš,	
			sypaješ,	
sipabat,	sypáwáš,	siparet,	sypachet,	
sipabamus,	sypáwáme,	siparemus,	sypacheme,	
sipabatis,	sypáwáte,	siparetis,	sypachete	(w Igo oděwach)
sipabant,	sypáwaut,	siparent,	sypachút	(w Igoru & wójachut, gójachut, kykach)
	sypáwajút			

T. perfectum.

sipavi,	sypáwach,	sipaverim,	sypavechem (sypávšem),
(ch wynecháno)			

sipavisti, sypawašeš, sipaveris, sypawecheš (sypawa-
šeš),
k přeshlo do s, a stará známka

té osoby je t)

sipavit, sypawacht, sipaverit, sypawechet (sypawa-
chet),
k wynecháno)

sipavimus, sypawachme, sipaverimus, sypawecheme (sypa-
wachemy, sypawasmo)
k wynecháno)

sipavistis, sypawaste, sipaveritis, sypawechete (sypa-
wachte, sypawaste)
k přeshlo do s)

sipaverunt, sypawachůf, sipaverint, sypawechůf,
k zastaupeno r).

Koncowka *ti* (-t) co známka druhé osoby jedn. počtu
nad i u Slowanů za pradawná byla. Němci ji dosud za-
chowali *liebſt, haſt, biſt* atd. W řečtině máme *δίδοθι, τίθου,*
κλῶθι a podobné. Nepochybně tedy někdy bylo *t* znám-
kou druhé osoby we všech třech počtech (sing. dual.
plur.), a teprw později do *s* a *ſ* přeshlo. Příkladu, kde *t*
do *s* přechází, je wšude až na zbyl. W řečtině i w třetí
osobě *t* do *s* přeshlo. Tak máme k. p. w passivu *τίπτον-*
ται, τίθεται, δίδοται, δέικνται, a w activu *τίπτονσι, τίθησι,*
δίδωσι, δέικνσι místo *τίπτοντι, τίθετι, δίδοτι, δέικντι*. I
pronomén *tu ty, tu, du* wzalo u Řeků (až na dorické ná-
řečí) *σ* za *τ* (*ov* za *tv*). Také we slowanském jazyku máme
kwěſti (kwíſti), *plěſti, číſti, míſti* (*měſti*) místo *kwetti, pletti,*
četti, mett od kwetu, pletu, četu (čtu), metu atd.

T. plusquamperfectum.

sipaveram	sypawechám,	sipavissem,	sypáwášem,
(k zastaupeno r)		sypáwach,	
sipaveras,	sypawecháš,	sipavisseš,	sypáwášeš,
sipaverat,	sypawecháť,	sipavisset,	sypáwášeť,
sipaveramus,	sypawecháme,	sipavissemus,	sypáwášeme;
sipaveratis,	sypawecháte,	sipavissetis,	sypáwášete,
sipaverant,	sypawechůf,	sipavissent,	sypáwášůf,
	chaut,		
	chajůf.		

Futuri exacti conjunctivus neliší se od conjunctivu

perfecti jen v první osobě: *sipaverim, sipavero*, a nemá zvláštního výkladu.

Poněwadž ale v nikterém slowanském nářečí takowau úplnou konjugacii nemáme, jak tuto na vysvětlen latinské dána jest, nebude zbytečno, učiniti čtenáře na tu pozorná, w jakém asi poměru jest se skutečnou. We staroruském (Igor) máme *bjašet, puščašet, pomňášet*, a podlé toho *sypášet* i *sypdwášet*. Toto we všech osobách pruwidelně změněno, dá celý conjunctiv plusquamperfecti jak tuto stojí. Postawímeli na místě *š* starší *ch*, a w latině místo *s* oblíbené u Římanů *r*, máme jen s jiným samohláskami indicativum plusquamperfecti a conjunctivum perfecti; neboť se w skutku k. p. *amaveram* od *amaverim* jinak nerozeznává než jako k. p. *hlásám* od *hlásím*. Toto oblíbené *r* máme již w *eram, eras* etc. místo *esam, esas* etc. a w *ero, eris* etc. místo *eso, esis* etc. srowne řecké *ἔσομαι*. Také Němci přijali *war* za starší *was*.

Jako má slowanština dvojí futurum, totiž jednoduché a složené, tak se to nachází i w latině, ačkoli jinak roztržděno. Slowanské *budu* se zachowalo w latinském *bo* první a druhé konjugacie; tudý *sipa=bo, sede=bo* není jiného, než *sypat=budu, sedět=budu*; neboť *d* w *budu* je wloženo, je wsuwka (*ἐφελκιστικὸν*) jako w *idu* (*jdu*) i (*eo*), *íti, jiti*. Slowenci w skutku říkají *sypat=bu, beš sedět=bu, bēs* atd. Tedy celé:

Futurum indicativi.

<i>sipa=bo,</i>	<i>sypat=bu(budu),</i>	<i>sede=bo,</i>	<i>sedět=bu,</i>
<i>sipa=bis,</i>	<i>sypat=beš,</i>	<i>sede=bis,</i>	<i>sedět=beš,</i>
<i>sipa=bit,</i>	<i>sypat=bet,</i>	<i>sede=bit,</i>	<i>sedět=bet,</i>
<i>sipa=bimus,</i>	<i>sypat=beme,</i>	<i>sede=bimus,</i>	<i>sedět=beme,</i>
<i>sipa=bitis,</i>	<i>sypat=bete,</i>	<i>sede=bitis,</i>	<i>sedět=bete,</i>
<i>sipa=bunt,</i>	<i>sypat=bút,</i>	<i>sede=bunt,</i>	<i>sedět=bút.</i>

Jednoduchá futura, jako *legam, faciam, ducam*, rownají se slowanským *dám, hodím, padnem* atd.

Participia futuri (rus, *ndus*) wylóžiti neumím; ani ře

ina, mnohem bohatší než latina, zvláště w participiích, pro přísné udání významu formy nemá.

Podivně se někdy w latině obě slowanské formy (trvající i netrvající) zachowaly. Tak náleží k. p. latinské *uco, secas, secat* etc., *secabam, secabas, secabat* etc., *secarem, secares*; slow. *sekaju, sekáš, sekát* atd., *sekáwdm, sekáwš, sekáwdt* atd., k trvající formě *sekati*: *secui, secutis, secuerunt, sekoch, sekoste, sekochút* k netrvající formě *seknauti* (sici).

Passiva forma.

Passiwní forma powstala z actiwní přiwěšením obli-
beného, zase z *s* powstalého *r*, které s rozličnými oso-
bami rozličně se spojilo. Toto *r* (s) jest to samé, co slo-
wanské reciprocum *sja, sa, se, sie*; tudy

sipo= <i>r</i> ,	sypu= <i>se</i> ,	tak též sipe= <i>r</i> ,
sipa= <i>r</i> = <i>is</i> ,	sypáš= <i>se</i> ,	" " siper= <i>is</i> ,
sipatu= <i>r</i> ,	sypati= <i>se</i> ,	" " sipetu= <i>r</i> ,
sipamu= <i>r</i> ,	sypáme= <i>se</i> ,	" " sipemu= <i>r</i> ,
sipamini,	sypáwáni,	" " sipemini,
sipantu= <i>r</i> ,	sypauť= <i>se</i> ,	" " sipentur.

Druhau osobu množného počtu, která zcela jinak je
twořená, jinak wyložiti neumím, nežli že je to nějaké za-
staralé participium, u něhož se wynechalo *estis*; řecká kon-
cowka *μεροι* se s tauto osobau zcela srownává, a tak by
bylo *sipamini estis*, jakoby řekl *sypání* čili *sypáwání jste*,
kdež se ale pohlaví nerozeznává. Ostatně je toto pas-
siwní *r* i w imperfectu i we futuru.

sipaba= <i>r</i> ,	sipare= <i>r</i> ,	sipabo= <i>r</i> ,
sipaba= <i>r</i> = <i>is</i> ,	sipare= <i>r</i> = <i>is</i> ,	sipabe= <i>r</i> = <i>is</i> ,
sipabatu= <i>r</i> ,	siparetu= <i>r</i> ,	sipabitu= <i>r</i> ,
sipabamu= <i>r</i> ,	siparemu= <i>r</i> ,	sipabimu= <i>r</i> ,
sipabantu= <i>r</i> ,	siparentu= <i>r</i> ,	sipabuntu= <i>r</i> .

Tak také imperativ: *sipa=re*, *sypaj=se*,
seca=re, *sekaj=se*.

Z toho se dají také latinská deponentia wysvětliti:

míro=r, diwju=s (se) (diwím=se); *morio=r, morju=s* (*mořě se*), t. j. umírám.

Participia passiva se proto jen u některých slove srownávají, protože *t* později od *n* jaksi vystrčeno. Ně která nářečí mají wice, některá méně *t*. Někteří roze znávají docela *wydatý* od *wydaný*; *dat, data, dato* rown se docela latinskému *datus, data, datum*. Lat. *mortuus, a um* se nezdá býti prawé participium, ale adjectivum; sro wnej jen *mrtwa, martwa, mortua*; podle *moriturus* by mu selo býti *moritus*.

Z passivních participií dělají i Slowané i Latinská substantiva; Slowané přidávají k *t* nebo k *n* (starší) *ě* (ie nebo (nowější) *í*; k. p. *mytě* (*mytie, myti*), *bytě* (*bytie, by ti*), *hnutě* (*hnutie, hnutí*), nebo *čekaně, kázaně* (nie, ní) atd Toto *ně* (ne) se udrželo u Wlachů až do dnes weskrze Latinskí je wynechávali in casibus rectis; ostatně ale všude se zachowalo: *sessione* (latinsky nebo wlascky) *sezeně*. W *sessio* není ani *t* (*tě*), ani *n* (*ně*) a w *actione* jest obojí.

W takowém srownávání také poznáme, že *fore, fuiss* a *fieri* jsau jednoho, a sice téhož původu, kterého jsau slowanské *býti* a *běti* (budu, bych, biech, biach), a že s pomocným *esse* tak doplňují, jako tyto pomocným *jest* (jesem, jesam, jesum). Dle půwodního wýznamu to ná leží takto dohromady:

praesens: *fio* . . . venio in existentiam, powstávám, ich werde;

imperfectum: *fiebam* . . . veniebam in existentiam, powstá wach, ich war auf dem Wege zur Existenz;

aoristus: *fui* . . . veni in existentiam, powstach, ich ent stand, ich ward;

perfectum: *sum* . . . factus sum, již jsem.

Facere, slow. *pachati*, náleží jen jaksi wýznamem, ne ale kořenem k *fio, fieri*.

Co se týče formy, srowněj tak:

fiebam = biewám pomícháno s býwám,

fiebas = biewáš,

• *fiabat* = biewat,

fui = bui = buich, bych (býti, bůti rusinsky),

• *fuistis* = buiste, byste,

fuissem = bysem,

fuisset = byset, byšet, byst (byeht).

Úplně vywinuté formy od *esse* jsou:

essem jako by řekl *jesem*, ilirsky *jesam*,

esses » » » *jeseš*, il. a staročesky *jessi*,

esset » » » *jeset*, wšeslowan. *jest*,

essemus » » » *jesemy*, ilirsk. . . . *jesmo*,

essetis » » » *jesete*, ... *jeste*,

essent » » » *jesut*, ... *jesu*, cirk. *jsut*,
polsky *są-son*.

Stejně otřené jest:

sim, *sis*, *sit*, *simus*, *sitis*, *sint*: (*sim* říkají Krajinci.)

Nejnestejnější:

sum = je- *sum* (we staročeském ewang.)

es = jes- *si* (staročesk. a ilirsky)

= *jes* (we staropolském otčenáši)

est = *jest*

sumus = (je) *sme*, *smy*, *smo*,

estis = je = *ste*

sunt = (je-) *sút* (*saut*, *sat*).

eram, jak jsme již nahoře podotkli, není nic jiného, nežli *eam*, t. j. *essem*, a *ero* tolik co *eso* (*jesu*, *jesum*); pak *fuera* a *fuera* je zase jen změněné (*s* do *r*) *fuissem*, (*fuesam*, *fuesim*).

Konečně si ještě všimněme dvojí, z jednoho kořene pošlé a jedno ponětí udávající formy, totiž *edere* a *esse*, kteréžto *esse* nesmíme smíchati nebo za totožné míti s oním od *sum*, *es*, *est*; neboť tu již patrné, že *edere* je *jedti* (*jeđa*, *jedí*, *jedli*, *jídati*) a *esse* *jeseti*, *jesti*, *jísti*, jako *es*, *jes* (*jez*), *este*, *jeste* (*jezte*). Latinské *ede*, *edite* bylo po slowansku *jedi* (*jediž*), *jedite*, čehož ale sotwa kde užíwano.

Toto *esse* (*edere*) *jesti*, *jísti* potvrzuje naše domnění,

že také slowanské *jesem, jesam, jesum* svůj infinitiv *jesti*, jež nyní *býti* dosazuje, mívalo; nebo *býti* je vlastně *fieri* a ne *esse*. A však snad bylo dříve také *běti*, což ovšem podle *běch, biach, eram* stejný význam má s *jesti*.

Ostatně se zas krásně srovnává:

edam,	jedam,	jédám,	jídám,
edas,	jedaš,	jédáš,	jídáš,
edat,	jedať,	jédáť,	jídáť,
edamus,	jedame,	jédáme,	jídáme,
edatis,	jedate,	jédáte,	jídáte,
edant,	jedaut,	jédajút,	jídajú.
edebam,	jeděwám,	jídawám,	
edebas,	jeděwáš,	jídawáš,	
edebat,	jeděwáť,	jídawáť,	
edebamus,	jeděwáme,	jídawáme,	
edebatis,	jeděwáte,	jídawáte,	
edebant,	jeděwaut,	jídawajú.	

Ačkoli všeccko toto srovnávání za dosti provedené nepokládám, předce za to mám, že se z toho jasně dosti ukazuje, že zpytowel ewropských jazyků bez dokonalého poznání jazyka slowanského vždy we stínu ostává. Pokud by se takovým porovnáváním i naši studující mládeži pomohlo, to naši čeští učitelowé nejlépe poznají.

III.

Bitwa u Jankowa,

dne 6. března 1645. mezi našimi a Šwědy nešťastně swedená, a od samého hraběte z Hacfeldu, c. Generál-feldmaršálka, té bitwy ředitele, popsaná. ¹⁾

Dle listu půwodního, w archivu na hradě Náchodském chowaného,
podává Jos. Myslimír Ludwík.

Když jsem na Waší cíś. král. Majestátnosti nejmilostiwější poručení z Prahy se w únoru 1645. odebral ²⁾, nastalo právě weliké tání, kterým se led na Beraunce pozdwihl, tak že jsem teprwé druhého dne, a to samotén, přes ni se dostal, a na swé jezdecktwo w klášterě Zbraslawském až do pozdního wečera slepčiti musel; čímž se stalo, že Baworsko-saské, i ostatní mně poručené wojsko, an se jim powšechné spojení jistotně oznámiti nemohlo,

1) Za třicetileté wálky Šwědowé několikráte Čechy hrozně poplenili, ba w pauš a spáleniště obrátili. Hlawně roku 1639. generál Banner (Panír), sebraw na 40000 wojska nowého, přeplawil moře a poraziw cisařské w Pomořanech pod Galašem a pod Hacfeldem w Sasiích, wpadl opět do Čech, wyjádřiw se w prowolání, že přichází protestantské Čechy proti katolickým chrániti. A skutečně mnoho protestantských Čechů s ním se wrátilo, wrchnosti we swá zboží, predikanti w fary, sedláci w statky se uwazowali, neboť Šwědowé celé Čechy zaplawili, a po $\frac{3}{4}$ léta plenili, takže dle Balbina, swědka očíteho, třetí díl Čech hořel, někdy i 100 wesnic najednau, až je w únoru 1640. s hojnau kotísti Náchodský Pikolomini do Sas zahnal. Ale wyhrnuli se sem opět po krvawé bitwě u Lipska 1642., an Pikolomini, wádcowstwí složiw, do služby krále Španělského odešel, protože Galaš hlawním generálem od cisaře ustanowen, kterýž, spořádaw armádu we Hradecku 1643., pronásledowal Šwědy pod Torstensohnem z Čech přes Morawu a Slezko až do Holšteinska, kdežto od nich na hlawu poražen 1644. jsa, nejwyší spráwu nad wojskem cisařským Hacfeldowi postaupiti musel.

2) Šwědowé, poraziwše Palfyho u ml. Boleslawi 24. ledna 1645., dobýwali Weliše dne 26. téhož ledna střelbau.

zbytečně až na tři míle ke Zbraslawi postaupilo, a opět zpátky do svého tábora vrátiti se muselo, sám pak polní maršálek hrabě z Götzu, skrze Prahu po Wltawě wzchůru, obojí k veliké záhubě, táhnauti by byl musel. Aby se tedy takowáto záhuba lidu předešla, a snad i nepřítel, zpozorowaw takové naše rozptýlení, některau naši část nepřepadl, bylo mé mínění, jako vždy dříve, aby se nahoře přes Wltawu most udělati dal, by jedním dnem všecka vojska úplně se spojití mohla na kterékoli straně; k čemuž nápotom polní maršálek pět dní potřebowal s velikau nesnází, an Prahu obejiti musel, kteraužto obcházkau předně jezdecko tak zemdlelo, že se ním, ač potřeba kázala, spěchati nemohlo. Právě tenkrát nepřítel překročiw Oharku postupowal k Plzni, a k ní také dříve přišel nežli my, ačkoli jsme se všemožně snažili wojsko shromáždití a nepřitele alespoň w rowinách u Plzně zadržeti; cožby se nám jistě bylo podařilo, kdyby ten most byl býwal, bez welkého zameškání času a záhuby lidstwa. Před mým odchodem z Březnice, hned po přijití p. polního maršálka Götze, i jej i ostatní vyšší důstojníky obeslal jsem k sobě na poradu wojenskau, jakož jsem to odtud W. cis. Mti. nejponíženěji oznámil.

Na zejtrí, postaupiw k Zelené Hoře, shromáždil jsem tam všecko wojsko, a poněwadž všecky zpráwy, které jsem i od zajatých i z Plzně a odjinud obdržel, stejně oznamowaly, že nepřátelské wojsko u Plzně se usaditi a města toho dobýwati se chystá, nařídil jsem shromáždění (rendevous) weškerého wojska W. C. M^{ti} do Błowic (Plau-nitz) w tom úmyslu, ještě toho wečera k Plzni doraziti a nepřitele buď na této straně, anebo na jeho přechodu zastihnauti. Že se ale Baworské wojsko trochu opozdilo, a mezi tím jisté zwědy přišly, že nepřítel přímo ku Březnici ³⁾ táhne, jakož jsme to i z jejich hudby a traubení i střelení pozorowati mohli, uznal jsem s ostatními hlav-

3) Stojí opět Przesnitz psáno, ale má snad Břetnice býti, odtud k Bělišowu a do Klatow.

ními důstojníky za prospěšné, wojsko u nadřečených Blowic w bezpečnost, postawiti a pilně pozorowati, kam nepřítel swým postupem zamíří. Druhého dne zwěstowali mi naši wyzwědači, že nepřítel dvě hodiny přede dnem ku Klatowům se hnul, protož my, ačkoli někteří nawrhli, zdali nepřítel do Falcu nezamýšlí, předce na tom jsme ostali, cestu k Bělišowu (Ullischau) nastaupiti, a ještě toho wečera tam se rozložiti. Ale polní maršálek Götz, jenž přední wojsko řídil, mimo mé nadání, an jsem wěcho toho zpráwu W. C. M^u w Blowicích až do poledne psal, ostal státi. Spatřiwše druhého dne, že nás nepřítel k Bělišowu předešel, spěchali jsme k Horažďowicům (Horagowitz), kamž jsme také dorazili; poněwadž ale hned při příchodu předního wojska (avantgarda) noc nás zahalila, nemohli jsme z polohy místa wíce posauditi, máudro-li tam nepřitele čekati; když pak den nastal a my uznali, že to místo nikoli nám, nýbrž spíše nepříteli k odpočinutí pohodlnojest, přešli jsme neprodleně wodu u Horažďowic a obsadili tam náwrší, an nepřítel, který toliko půl druhé hodiny od nás vzdálen byl, a jehožto přední stráže s wrchu nás widěti mohli, na kwap za námi se pustil, chtěje nás přes řeku jdauci zastihnauti a pohubit; a však přišel pozdě, a toliko nepatrná šarwátka stala se téhož wečera.

Dne 26. února ráno zdálo se, jakoby nepřítel nazpět jíti chtěl, ale potom w úplném pořádku přitočil se pod samé náwrší, na kterém jsme stáli, a chystal se, jakoby pod ochranau swých děl přes wodu na nás se pustiti obmýšlel, a o to se tak dlauho pokaušel, až naše děla (artagleria), pro jakýsi příkop opozděná, přiwežena a na něj zaměřena byla: tu on, utrpěw poněkud škodu, opět ucauwnul a wedlé nás ke Strakonicům odešel, kamž jsme jej pronásledowali, cestau na sebe dle příležitosti dorážejice. A však Strakonic, ačkoli na jeho straně (před řekau) byly a on před nimi se rozložil, zmocniti se nemohl, poněwadž jsem předešlého wečera několik dragonů

tam odeslal, a přišel k městu mušketyry na pomoc poslati. Na zejtrí přede dnem obrátil se k Sedlci (Sedletz), zanechaw všecy stráže jako dříwe ukryté státi; my ale dozvěděwše se, že k Písku (Bisca) poodešel, také jsme powstali za ním; což zpozorowaw nepřítel hned zastawil, domníwaje se, že za ním přes řeku se pustíme; ale tu i my jsme se pozastawili a utábořili na tom místě, kde jsme právě byli, asi půl mile od Strakonic. W předešlé noci, kterau jsme w Horazďowicích ztráwili, poslal nepřítel zastup swých wojáků k Písku s dopisem jako mau rukau psaným a mým znakem upečetěným, porauože řediteli a měšťanům jménem mým, aby 100 jezdců a 50 dragonů do města přijali. Když ale ředitel, obristlieutnant Carand, dříwe tam s několika dragony a Charwaty ode mne odeslaný, tento auskok poznal, kázal je střilením do nich zahnat. Dne 27. w noci odkwapil nepřítel k Worlíku, odeslaw dříwe swá zawazadla (Bagagi) k Wltawě; my se o tom pro nedbalost našich slídičů pozdě dowěděli; protož jsme se tu radili, coby lépe bylo, nepřitele při této jeho weliké výhodě následowati, aneb raději předejti. To proto nawrhauto, poněwadž Wltawa wšady zamrzlá, a nepřítel swé wojsko snadno, jakož se stalo, přesaditi a na druhé straně opět postawiti může, dříwe nežli bychom jej předejiti w stawu byli, i já sám tohoto opatrného a maudrého nepřitele po zadu přepadnauti za nebezpečné jsem uznal, anby takto wždy podržel tu výhodu, žeby pole a příležitost, pěchotu a střeliwo, w kterých obojích věcech nad nás přewahu měl, dle libosti swé woliti mohl, cožby ale nám we prospěch se obrátilo, kdybyhom jej předešli. I uzavřeno ku předu spěchati, a tak všechno wojsko od Strakonic wedlé Písku i se střeliwem přes wodu přepraweno a hodinu za řekau w jednom lese pohodlně uloženo ještě téhož dne. Hned pak ráno hnul jsem celým wojskem k Miliwsku (Mühlhausen), ačkoli zawazadla ještě za řekau byla, a potom w prawo k Táboru popojížděla; ale na cestě doslechli jsme, že nepřítel k Tá-

boru zamířil, pročez jsem sám s wojskem k Táboru po-
 spířil, abych netoliko nepřítel předstihl, alebrž i potřeb-
 nau potrawau opatřil wojáky, kteří pro wszelikau swízel i
 hlad již stádně rozutíkawati se počali. Pro nedbalost pe-
 kařských komissařů, potřebné zásoby neměwších, museli
 jsme tam do druhého dne až do třech hodin s poledne
 čekati, a předce potřebu chleba jsme neobdrželi. An
 jsme takto w Táboře pozdrzeni byli, došla nás zpráva o
 nepříteli, že kolem Sedlčan den poleżew, cestu ku . . .
 nastaupil, jakoby nemínil k Benešowu aneb k Sázawě
 (Sasau), nýbrž buď k Mostu (Pruck) aneb k Ledči, což
 nás pohnulo ke Šternberku se obrátiti, bychom ho někde
 na pohodlném místě nadešli, an i on tu cestau bráti se
 musí. Abychom při tom vždy jistau wědomost o něm
 měli, wyslán obrist Spork se 200 jezdců dobrých na
 ostrahu, wšecka ale zawazadla k Budějowicům obrácena;
 my pak o třech hodinách, jak řečeno, dawše se na po-
 chod dostihli jsme ráno k *Jankowu* a tam za horau se
 rozložili, až něčeho jistého o nepříteli se dowíme; a brzo
 dowěděwše se, že též k *Jankowu* se ubírá, ostali jsme
 za horau skrytě státi, čekajíce, zdali se nám podaří, šťast-
 ně na něj wyraziti. Mezi tím poľní maršálek Götz a já
 wyjeli jsme w tu stranu, odkud nepřítel přijíti měl, a
 ohledali jsme celau tu krajinu po několik hodin; až se
 p. hrabě Götz opět wrátil, já ale ještě dále s několika
 jezdci popojel k năwrří, na kterém se na zejřtř nepřítel
 roztábořil. Tu spatřím za námi přes kopec zástup jezdců,
 jenž jsau oni Sporkowi byli, cwálati, a za nimi mnoho
 nepřátelských tryskem kwapiti, tak že jsme se brzo wři-
 ckní pomíchali (meliret), až k našim vstupujíce, a kdyby
 mne byli nepřátelé znali, sotwa bych se byl ochránil, an
 jsem špatnau měl herku. Powoław jezdců našich, co
 jich na kwap bylo, obořil jsem se na ty odwážliwce
 z předu, a Spork s Charwáty z boku, stíhajíce je až blízko
 k jejich wojsku, do kterého se jich ze 400 jen několik
 šťastně wrátilo. Na zajatých, jichž asi 150 bylo, doptali

jsme se, že nepřítel s celým wojskem s druhé strany z horau k Jankowu postupuje, jakož jsme jej brzo tam na tom wrchu se roztábořiti spatřili; my ale, ačkoli nás ta Sporkowska potrzka prozradila (discoverir), ostali na swém místě, a poněwadž nepřítel po celau noc weliký hřmo dělal wozením, jakoby swá děla na wyšší kopec přex námi wyweztí chtěl, strojili jsme se i my, kdyby tak uči nil, a něco proti nám započal, abychom mu odpowídat mohli. Po půlnoci dal dwakráte wzhůru (battasella) trau biti, a však i my byli wzhůru až do rána. Hodinu tu den postawil se nepřítel za horau do pořádku, jakoby opět zpátky jíti, odkud přišel, zamýšlel; na to se jick něco na wrchu okazalo, a jiní opět nám w prawo zašli, protož jsem se s panem z Werthu, jehožto křídlo na té straně roztáženo bylo, tam odebral, wšecky wrchy a les siky bystře ohledal, a znaje dobře způsob tohoto nepřítel, že rád jinam zamýšlí, nežli kam hluk dělá, požádal jsem jako wčera polního maršálka Götze, aby se swé strany to náwrší, které jsem wečer před tím prohlídnauti zabráněn byl a nepřítel na to hned obsadil, dobře sám obezřel (recognosciren), s tau wýslovní wýstrahau, kdyby se tam nepřítel dolů biti chtěl, by nám oznámil, jakbychom to předejiti, anebo kudy se k němu (Götzowi) za les nejsnáze dostati se mohli. A že toto místo, jako již řečeno, jemu nejbližší bylo, zpolehl jsem se naň docela, tím wíce, an jsem mu to i na wečer i z rána, jako též již podotknuto, opakowati dal.

K wojsku se opět wracujícímu zkázal mi p. z Götzu, že nepřítel silně k našemu lewému křídlu táhne; i jedu auprkem k němu na rozmluwu, a spatřiw jeho jezdectwo we kwapícím postupu ptám se nejdříve jenerála strážníka Pompejiho, co to za způsob (manier), že armáda bez mé wědomosti w úplný pochod pozdwižena, kterýž mi odpowěděl, že se to na rozkaz p. polního maršálka stalo a k našemu prospěchu bude. »A co jestli k naší záhubě?« oduším já a tryskem jedu dále, a dostihnaw

pana polního maršálka Götze, slyším od něho, že nepřítel na ten kopec se pokaušel, jeho ale lidé tam jej předešli, abych se ničeho neobáwal. A když jsem to sám spatřil a odjížděti chtěl, prosil mne podruhé, abych mu to jen zanechal, že se o to postará a we službě W. C. M^u ničehož nezanedbá, a na to spěšně odjel. Domníwaje se sice, žeby p. polní maršálek položení místa a příležitost jeho dobře si byl prohlédl dle dvojího připomenutí mého, a tudíž že bezpečně jednati bude, předce jsem to sám také widěti chtěl a protož se tam dostati snažil přes jeden rybník, an cesta jezdeckwem zaplněna byla. W tom přikwapil jezdec od p. maršálka s prosbau, abych sám k němu pospíšil; i učiniw tak spatřím k nejwětšimu ustrautí swému, že se se wším swým koňactwem do takowé úžiny zawedl, z které bez welké škody wywázauti nelze; nebotě měl za sebau i po lewé straně hustý les a před sebau welký rybník, kudyž sem tam jen po jedné setnině (compagnie) táhnauti možna bylo. Za rybníkem na wrchu, ležícím jemu tam táhnaucímu na prawo, stál nepřítel se swým wojskem a házel již z děl do jeho hustě stěsnaných jezdců; před ním bylo sice we wzdálí něco pole, ale tam se dostati museloby se mezi dwěma lesy projíti, a wedle malého lesíka, wprawo mu stojícího, úhal nepřítel; pročež nezbywalo jiného, než rychle přímo ku předu pospíšiti, aby protáhl úžinaw dříwe, nežliby nepřítel, mající jeden ten lesík na swé straně pěchotaw obsazený, jemu projíti zabraňowati mohl, což jsem také jemu, jakožto jediný prostředek, rychle wykonati nawrhnul, a hned w nejwětším trysku, co jen kůň můj stačil, nazpět odjel, abych pěchotu, jezdeckwo i střeliwo, kteří ještě o tom newěděli, kolem lesa tam wedl. Wrátiw se welím hned wšemu wojsku w postup se dáti, také spatřím brzo pěchotu s děly do lesíka se ubíratí, a jsa té naděje, že se na ražené cestě nachází, zkázal jsem toliko generalceikmistrowi, aby hleděl co nejdříwe k p. maršálkowi se dostawiti, že i já s jezdci tam pospíším kolem lesa.

jakož jsem i hned učinil. I ač se takto všeco a rychlo stalo, a pěší i jezdcí co možná běželi, předce často jmenovaný polní maršálek z Götzu, snad že se trochu dlouho zdržel, w nadzminěné úžině se vším swým jezdeckem od nepřitele přepaden byl tak silně, že brozně porážer sám mrtew ostal ⁴⁾, dříve nežli naši pěší neb jezdcí jemu přispěti mohli. Nebo když jsem sám s prwními přikwapil, spatřím již rozptýlené zástupy na lewo, a mau pěchotu s děly před námi nahoře u lesa we zmatku a směs zpět ustupowati; protož jsem i hned pěchotu a děla ke swému jezdeckwu na jedno náwrší zpět potáhl, an brzo na to nepřátelská pěchota i koňáctwo se ukázalo. S pěchotau poněkud šarwátka se strhla (scharmiziret), až posléz se ztrátau 16 korauhwiček (Fändl) a několika štandar zahnána byla; a však větší škodu utrpěti mohla, kdyby někteří jezdcowé na ni se obořiti a swau powinnost konati byli chtěli. Děla naše, co nám jich ostalo, službu swau dobře wykonaly, zabrániwše nepříteli, že tak snadno skrze les na nás dorážeti nemohl, a však jich několik w lese, právě když nepřítel polního maršálka porážel, sedm malých kusů a jedna šwihowka (Feldschlange), téměř se vším střeliwem (munition) státi ostalo, o čem jsem se pozdě dowěděl, a p. generálfeldzeikmistr, jak se to přihodilo, nejlépe zpráwu dáti může. — Tu opět widím, kterak nepřítel s druhé hory, jenž vyšší byla, než na které jsme my stáli, do našich silně se obořil a je utlačowal. Uznáwaje, kdyby se té vyšší hory zmocnil a děla na ni wprawil, žebychom se my na té naši udržeti, ba ani pořádně ustupowati nemohli, sebral jsem několik baworských compagnií a dragony, které jsem právě po ruce měl, a spěchám s nimi sám na ono náwrší, abych nepřitele zpátky zahnal; což welmi těžce šlo, protože tam na wěštím dilem Götzowští rozptýlení zástupowé se nacházeli, kteří ani k stání, neřkuli k dorážení přemluweni býti ne-

• 4) Odtud příslovi: Wyhraš, jako Kec u Jankowa (aneb jako sedlácy u Chlumce).

mohli. Poručil jsem tedy, aby na druhé straně děla a
 pěchota wedle jezdeckta na jiné pohodlné náwrší, za
 námi ležící, se odebrali, kamž i já s ostatním wojskem
 za nimi odešel. Přijda na ono náwrší rozkázal jsem po
 swých pobočnicích všem nejvyšším ředitelům zástupním,
 an za wrchem skryti jsme, aby Götzowu porážkau, utiká-
 ním a kwapným cauwáním zmíchané a zmatené wojáky
 opět wymíchali (dcsmelir) a w zástupy spořádali. Pro-
 hlídnuw sám zástupy baworské a zpět se wraceje widím,
 že ti po mé lewici dle mého nařízení nestojí za wrchem,
 nýbrž jezdcí i pěši, ba i střelectwo údolím na jiné náwrší
 odcházejí. To se již změnití nedalo, protož welím hned
 zastawiti právě u jedné wsi, aby nepřítel po straně tento
 pochod (údolím) znepokojowati nemohl, a poznowu uka-
 zují pobočníkům, kterak wojsko sestřediti mají, a však
 se opět jako předtím nezachowalo, an ti sami zástupowé
 k jinému zase náwrší kráčeli, z čehož jsem snadno saudil,
 jaký tito lidé úmysl mají. Wyjedu tedy na ono náwrší,
 na kterém jsme před tím i hned ráno stáli, abych tam
 vyhlídl stání, pro pěchotu i jezdeckto dle možnosti bez-
 pečné, by jim děla škoditi (andomagir) nemohly, a chtěl-
 lby nepřítel na nás dorážeti, k nám na pole sestaupiti
 musel. Při tom jsem si powšimnul, že wšecká pole jako
 stupně se powyšowala, tak že jim k nám a nám k nim
 bez nepořádku jíti nemožno. Po takowémto sem tam
 přejíždění, an jsem právě u generála jezdeckta se pozdr-
 žowal, začal nepřítel naši pěchotu w lese znepokojowati,
 ba i koňáky na ni dotírati; protož měl generál jezdeckta
 na lewé straně ukryté křídlo w hotowost postaviti, aby-
 chom se w rowině nepříteli, kdyby se na nás dolů spu-
 stil, bránili. Také jsem nařídil p. hraběti Brouy, jenž
 dříve u p. Götze byl, aby ten zástup spravowal, an
 se mi generálstrážník Pompejo k tomu dosti schopným
 nezdál. Já sám spěchal tam, kde hluk (alarm) byl, k pě-
 chotě, která již cauwati počala, napominám ji k powin-
 nosti, wedu opět na její stanowistě (postu), odejdu na to

k hraběti Brouy, vykáži mu místo, kde se postawiti má, a chwátám opět k pěchotě, an se tam hluk rozmnožil. Posléz začala nepřátelská pěchota ustupowati, a tu se všickni řítili, nejdříve jezdcowé s prawé strany, které jsem ještě násilím zadržel; odkwapiw na lewo, kdež to samé křídlo již blízko pod děly nepřátelskými tiše státi nacházím, i prawím k panu z Werthu, právě od pěchoty přichozímu, že jezdectwo pod nepřátelskými děly a puškami welmi zle postaweno, a poněwadž w té chvíli na hoře všeko, newím na čí rozkaz, se strhlo a pozdwišlo, a nic wíce w stawu nebylo je zastawiti, tudíž jsem poručil we jménu Páně ku předu kráčet (avanziren). Na tom místě již také nepřítel proti nám postupowal. Když jsme se takto s obau stran do sebe dostali, konali sice dobře swau službu ti, co mi po lewé ruce bojowali a nepřítel zmaňali (puissirt), až se jim nepřátelští zástupové na prawau stranu dostali a posléz je k cauwání přinutili, cožby se arciť bylo nestalo, kdyby i onino, jenž za mnau stáli, a ku kterýmž jsem hraběte Morice z Hohenlohe odeslal, byli ku předu hnauti chtěli, jako to někteří až wáhawě učinili; ale spatřiwše druhé ustupowati, již zdaleka obrátili se a na kopec opět utíkali. Lewé zadní křídlo obešlo wes, w které jsme minulan noc hlavní stání měli, a zahnało nepřítel s návrší, tak že pole své i děla zanechati musel, a poněwadž se jezdcowé hned do laupení zawazadel, an i nejvyšší důstojníci všeko byli pozbyli, pustili, nabył tím nepřítel opět času k shromáždění a srdatosti k odporu. Od lewého křídla, nepřitelem z pole vytlačeného, musel jsem spěchati k pěchotě nahoru, kterauž, ač již we zmatku, předce ještě k stání jsem přiwedl. Také generálstrážník Zahradecký přiwedl mi několik zástupů jezdců, ale nebyli k platnosti, an setrwati nechtěli w boji. A tak se konečně stalo, že i pěchota, od našeho jezdectwa na obau křídlech opuštěna a nepřátelským jezdectwem i pěchotau poražena, nedbajíc wíce na mé powzbuzování, zcela na autěk se dala, mne za

sebau mezi nepřátelskými jezdci zanechawši, mezi nimiž jsem sice nepoznaně s jedním naším rytmistrem za našimi ujížděl, ale posléz předce zajewšího do lesa, an nadzmíněný rytmistr w úžině uwázl, dwa desátníci pozadu mne dostihli a swé bambitky na hlavu mau zamířili, kterým jsem se vzdáti musel, an bych bez toho byl wywáznauti nemohl, protože oř můj docela zchwácen a nepřítel již daleko přede mnau i po stranách byl, jakož i onen rytmistr, jenž lepšího nežli já koně měl, sotwa 50 kroků dále též zajat jest. ⁵⁾

Co a jak se na prawém křídle dalo, an se to vše tak kwapně stalo, že mi nebylo možná z jednoho místa na druhé přejeti, nemohu oznámiti, leč co od jiných slyším, že totiž jezdcowé, co jich koně stačili, u welikém nepořádku k nepříteli na horu ujížděli (k onomu kořistění), co se arcíť po zmrzlých polích, jako stupně wy-
padajících, bez welikého nepořádku a obtížnosti státi nemohlo, tak že, když naši pole od nepřitele očistili, nikde jich tam nebylo, a stíhající je nepřítel, nawracuje se, naše opět s obau stran přepadl a z bojiště zahnal, čehož nepochybně nepřítelowa zawazadla welikau byla příčinau.

Já tedy nadzmíněným způsobem k odporu se chystal, ale do nepřitele všestraně se wpustiti (Hauptangriff) jsem neporučil, nébrž ještě jednau chtěl jsem wšeco prohlédnauti, lépe spořádati a nejvyšším důstojníkům swůj rozum projewiti, že bych totiž raději s dílem tím do wečera prodlel, an jsem u Götzowych i jiných mnohých zastupů jakési uděšení (consternatio) znamenal, málo střelíwa po ruce měl, a dobrá část našich děl zatlučena byla. Muselo-li však k bitwě přijíti, tedy bylo maudřejši, jak můj rozum saudil, nepřítelowo jezdecktwo w rowině dočekati, nežli k němu nahoru tak obtížnau cestau a w nepořádku kwapiti. ⁶⁾ A ač by se i to bylo podařilo, kdyby

⁵⁾ S Hafsfeldem upadli w zajetí Königsek, Marcy a Zabradecký; Jos. Syl. Pikolomini tu zabity dne 16. března na Náchod přivezen.

⁶⁾ Totiž po těch omrzlých stupních polních, snad záhonech.

nepřátelských zawazadel nebylo, předce to nerozumno bylo. Já pak, spatřiw jedno křídlo w potykání (engagiret), nemohl jsem s dobrým rozumem ostatní wojsko na zahálce nechati.

Totě tedy úplná zpráva všeho, co se stalo od mého z Prahy odjezdu až do té neblahé doby, w kterau armáda W. C. Mst k záhubě a já w zajetí přišel. Aby s nepřitelem k bitvě přišlo, byl nejmilostiwější rozkaz W. C. Mst, a dle toho jsem se podle powinnosti zachowati chtěl; mělo-li se to ale w ten den, anebo dne druhého, či po několika dnech státi, daufám že mne k zodpovídání neodsaudí. Bylť jsem, ačkoli mnozí zcela jinak radili, toho pewného úmyslu, postupowati buď před nepřitelem aneb jemu po boku, a ničeho na zdařbůh se neodvažowati, až bych se příležitosti k dorazu přízniwé dočecal. Že se ale jinak a to na takowý způsob, ježž jsem ani dříve tušiti a pak ani zabrániti nemohl, kwapně strhlo (praecipitirt), nikdo mi rozumně za winu klásti nebude. Račtež W. C. Mst všeccky vysoké důstojníky, kterých jsem k wyřizování swých rozkazů užíwal, wyslechnauti, co jsem komu w té neb oné případnosti poraučel, a z toho nejmilostiwěji sauditi, zdali jsem, co jsem měl a mohl, konal čili nic. Uznán-li budu w čem winen, trestu se powolně podrobím: pakli se ale wina na mně neshledá, jako w Boha daufám a tuto dokazuji, tedy také nepochybují, že W. C. Mst nejmilostiwěji mne se ujme a o mé wyswobození postará. 7)

Psáno w Jíhlawi dne 23. března 1645.

7) Timto wítězstwím spupní Šwédowé přepadli a poplenili Rakausy a Morawu, odkudž jich část do horního Slezka přešla; hlavní ale wojsko přes Litomyšl ku Kr. Hradci dne 27. října 1645. se přibhrnulo, ač města nedobyl, abrž druhého dne jedno oddělení přes Opočno a Bystrici do Kladska, druhé přes Jaroměř a Náchod též dílem do Kladska, dílem do Slezka, a třetí přes Trutnow do Slez odtáhlo a po těchto hranicích přezimowalo. Podobně i w ostatních třech letech Čechy zhaubně nawštěwowali, až se posléz i malé Prahy zmocnili, načež mír w Osnabruku ustanowen.

IV.

Príspevky k dějepisu země České.

Od Jana Karla Rojka.

Dobenina.

Jdeme-li od Náchoda, w údolí hor nenepatrných skrytého, k městu Nowému Hradišti nad Metují, již hned za starým městem opustivše silnici, výše a výše k Wysokowu se táhnaucí, staupati musíme přes wrch příkrý »Branka« řečený. — I vybíhá a táhne se tato více méně strmá stráň skoro w přímce nad a podlé řeky Metuje až k Peklu, pustoromanúckému údolíčku nebetýčnými horami chrazenému, kdež Olešnice pstruhoživná, úpatí vysokých hor prorýwajíc, s Metují se spojuje, která ušinauc se od směru východního pojednau k jihu se zatáčí, a co zelený pás mezi skalními srazy lesem pokrytými se wine spěchajíc k údolí rozkošnému, jehož si před wěky strašným zajisté zápasem vytvořila k nemalé to ozdobě Nowého města, jenž na vysokém okřídlení skalním zbudováno rozsáhlými i powěstnými sady třeshnowými obraubeno jest. —

Powrší nad »Brankau«, od Wysokowa až k Přibyslawě jako hráz vysoká se táhnaucí, příkré jest na východní straně k Metují, schylnější a táhlejší na straně západní ku krajům českým a na wětším díle lesem porostlé; než i rozsáhlá tu jest prostranina, z které utěšená vyhlídka bawí cestowatele, jehož oko potápí se w daleké a pozhnané rowiny české, zdobené wšelikau krásau přírody, a opět si odpočívá w pohledu blízkých i vzdálených měst: Nowého Města, Opočna, Králowé Hradce, Josefowa, Jarooměře a taktěž kostelů, wěží, dworůw, wsí nepočetných, až konečně na nejdalším obzoru utkwí w Krkonoších, we-

lebně se vypínajících strážcích našich. — A na této západní prostranině, kde již skloňuje se ke wsi Prowedowu, stojí kostelík sw. Wáclawa, filialní k Nowému Městu, stáwení nízké, sprosté, známky starobylosti nesaucí. Stával kostelík ten o samotě a jediný hrobař přistawenau zde míwal chalaupku, až l. 1786. při tehdejším emfiteutowání i zdejší grunty zádušní se zaprodali a pod kostelíkem nowá wes se založila »Wáclawice, Wenzelberg« zwaná. — A tento kostelík, od XVI—XVIII století nazýwán »swatý Wáclaw nad Prowodowem«, i s prostraninau nad ním našim starým předkům i Kosmasowi slauly »Dobenina« — (názew obywatelům nynějším docela nepowědomý), — čemuž přiswědčují důkazy sledující.

Kosmas (I. pag. 141. seq.) mluwí o nechuti knížete Wratislawu k bratru swému Jaromírowi, kterýž dle poslední wůle otce Břetislawa po smrti biskupa Sewera či Šebíře (r. 1067.) dosednauti měl na biskupstwí Pražské. Obáwaje se Wratislaw, žeby Jaromír w důstojenstwí biskupské powýšený s Konrádem a Ottem bratry pikle strojil: umlátil si wěrného Lanzona, probošta Litoměřického, na biskupstwí dosaditi, odložiw wolení weřejné na sném do tábora položený (r. 1068.), na němž za příčinau wojenské výprawy sešli se páni i wladykové a důstojnější z duchowenstwa. Zdeť ohražen wojem swým domníwal se býti wévoda bezpečným, aby směl obejiti wůli otcowu i bratří swých. Kosmas takto pokračuje: »*Ventum erat ad custodias portam, qua itur in Poloniam: et in loco, qui dicitur Dobenina, dux convocat populum et procures in coetum, et fratribus suis a dextris et sinistris assistantibus, Clericis vero et Comitibus per longum gyrum considerantibus et post eos cunctis militibus astantibus, vocat Lanzonem etc.*« Slowy pochwalnými představuje Wratislaw kníže Lanzona za biskupa; — než nelibě nese zástup zawržení knížecího a rodného Jaromíra; Kojata, syn Wšeborůw, různými slowy knížeti domlauwá, wšecky zde shromážděné wyziwaje, aby se připojili ku přítomným bratřím

Konradowi, Ottowi a Jaromíru; — a rozdwojen jest sněm — »major pars exercitus cessit ad illos tres Dominos, metatique sunt castra circa oppidum Opoczen et infra. Et quia jam altera pars militum praecesserat in sylvam, videns Dux quasi se destitutum . . . fugit . . . Pragam...«

Ohledejmež krajinu dle popisu Kosmasowa.

1. »Ventum erat ad custodiam portam.« — Podotkl jsem výše, kterak z powrší, na němž stojí kostelík svat. Wáclawa, přehled daleký do krajů českých se otvírá, a z té samé prostraniny přehlídne se i hluboký úval (klauza, náchod), v němž město Náchod, i s hradem nad sebau, mezi vysokými horami na samém pomezí Kladském leží. — Poloha to strategická, jakauž předkové naši, dle zachovalého v podobných místech názvu k. p. nad Krámem a jinde, »strážnice« pojmenovali. I Bedřich král pruský, kdykoli do Čech válečně wtrhl, na tomto powrší vojska swá tábořem rozkládal, což naposled l. 1778. od 4. čerwence do 15. srpna učinil. —

Co do názvu »porta« prosmyk Náchodský podobá se bráně otevřené, mimo kterau jinšího není průchodu; a i to powšimnutí hodno, že příkrý wrch se strany Náchodské, od něhož se dotčené powrší swatowáclawské rozprostírá, slowe »Branka,« — pročezby »custodiam portam« či »strážní brána« básnickým nebylo obrazem, nýbrž od mnoha století wěrně dochovaným názvem, tudíž i platným swědkem našeho domnění. —

2. »Qua itur in Poloniam.« Poloha i dějiny dosvědčují, že přes Náchod a Kladsko nejprímější a nejobyčejnější cesta wedla do Polsky a Slezka, zvláště v tehdejších dobách, když v pralesích, hornaté pomezí české kryjících, jen pořádké průseky a toliko k znamenitějším městům zahraničním wedaucti, jakž tu Kladsko bylo, wolného poskytovaly průchodu. —

3. »metatique sunt castra circa oppidum Opoczen et infra.« — Ze slow těchto jest na jewě, že hledati dlužno dějstě na blízku Opočna, čemuž přisvědčují i slova Ko-

jatowa: »Ana noc — (a nanoc) — aypak?« — Již se přepozdívalo, — Smil a Kojata pojavše Konrada, Ottu a Jaromíra neprodleně hnuli se w rozčilenosti své odsud, s nimi větši díl wojska, obrátiwše kroky k vzdálenému toliko dvě hodiny a před očima ležícímu Opočnu, kdež tábořem se položili. —

4. »altera pars militum praecesserat in sylvam.« — Až po dnešní den hory w hrabství poblíže hranic se vypínající a daleko široko se rozvětňující, jakož i wrchy, jímž cesta do Kladska — (tu kdež sesutý hrad Homole) přes Dušník vede, jsau les samý; pročez Kosmas dobře mohl říci o druhé části wojska ku Kladsku wyprawené, že předešla »do lesa«.

Neodpírá tedy, ano přisvědčuje čtvero Kosmasových udání věci naší; zbývá toliko, abychom z nepaměti wywedli a osvědčili jméno »Dobenina.« — Dobenina však bývalo místní jméno kostela sw. Wáclawa a podobně i prostraniny nad ním, k čemuž tyto památky wedau:

1. Léta 1213. Přemysl Otakar, král český, založil a nadal klášter Polický dle zákona sw. Beneše; mimo jiné darował: »duas villas videlicet Prowodow et Neswalichow cum omnibus earum appertinentiis.« — Léta 1395. král Wáclaw zvláštním majestátem potvrdil všecko zboží kláštera Břewňowského, Brumowského a Polického, kdež při wyjmenování míst k Polici slušících čteme: »Villa Prowodow et in Dobenin« a opět »Villa Prowodow, Villa Sierzecz, Ecclesia in Dobenin.« ¹⁾

2. »Decimae Ecclesiasticae Anni 1384.« udávají w dekanatě čili wikářství Dobrušském plebanii neb faru »Dobenin« s platem 3 grošůw. ²⁾

3. Založení i nadání oltáře sw. Mikuláše w chrámu Páně Náchodském od Dětricha z Náchoda (jinak z Janowic) a Záviše z Bělčic roku 1403. Mezi swědky i tito

1) Dsky zemské kwatern Č^o. 556. (str. 3.)

2) Balbini miscellanea Dec. I. Liber. V. pag. 34.

jsau položeni: »Petrus de Dobenijn, Semyko de Nachod ecclesiarum plebani.«³⁾

4. I Náchodské knihy úřední w poradu jsau wzaty, zdali totiž role obce Tonowské a Wysokowské na prostranině této se týkající nedochowaly jména »Dobenina.« — Ač tu od paměti dubin nestává, uwádí Fassionsbuch panství Náchodského na straně Tonowské: »pastwiště u dubin,« — a na straně Wysokowské wypisuje obor: »od dubin ke Lhotkám.« — Buď tedy dubina na místech tuto wytknutých stávala, buď skrovný zbytek powšechného názvu celé prostraniny »Dobenina« či »Dubina« až na ty časy se dochowal. —

Nade wší pochybnost zdá se mi tedy upodstatněno, že kostelík sw. Wáclawa a prostranina nad ním jest Dobeninau Kosmasowau, a že na tomto místě pod širým nebem s utěšeným pohledem do krajů českých držán byl sněm o biskupa, ač roztržitý, než dosvědčující, jak páni a wladýkové hlásili se k národnosti. —

Zdali kostelík swat. Wáclawa, starodáwní to stawba, již w XI století stával, naprosto jest nepowědomo; že však na počátku XIII. století státi mohl, newywracují aspoň slova krále Přemysla: . . . »Prowodow . . . cum omnibus appertinenciis.« — Nejstarší památka plebanie jest od l. 1384., — listina pak l. 1389. swědčí, že kostelík ten náležel klášteru Polickému, pročež i domysliti se můžeme, že »Petrus de Dobenijn plebanus« l. 1403. byl z řádu Benediktinského, ač listiny Braunowské swědectwí

3) Opis listiny této ex LL. Erectionum w rukau ctih. kněze Josefa Ludwika, duchowního správce Studnického. Balbin sice uwádí mání to (LL. Erect. Vol. VI. F. 8.) na stránce 117. a však swědků zde dotknutých pominul na patrný příklad nepostačitedlnosti wýtahu jeho. Jediný swědek uvedený, jakž tuto se děje, může nám objasniti polohu místa w nepamět kleslého, o němž snad nikde jinde zmínka se nedochowala; — pročež zdá se mi, že toho pilná potřeba ať nedim nutná ukazuje, aby se obstaral wýpis obšírný a důkladný z pamětních oněch knih zádušních, owšem že ze staršího a úplnějšího rukopisu. —

žádného neposkytují, jelikož prý nekrolog řádu nedosahuje časů těch a tamtéž památky kostela Dobeninského nestává. Jak dlouho kostelík ten vlastním opatřen byl pastýřem duchovním, udati nelze; l. 1615. byl již filiálním k Nowému Městu. Posud zde pohřeb svůj mají vsi: Prowodow, Šeřeč, Domkow, Šonow, Wáclawice. W nízké zděné zvonici wisejí dva zvony větši: první s nápisem latinským od l. 1531., — druhý s nápisem českým bez léta; — na věžičce kostelní třetí zvon od l. 1547.

W tomtéž kostelíku pohřeb měli rytířové Strakové z Nedabylic, držitele statku Šonowského, od l. 1641. k panství Náchodskému přitčleného. Pozůstali tři náhrobky: První: » . . . stateczny pan Jan girzi Straka z Nedabylicz na šonowě a tuto Tělo geho pochowano 12. Septem. Leta 1616.«

Druhý: »Umrzela urozena pani Anna Strakowa zabiedowicz a na šowie (sic) manželka urozeného . . . (předešlého) . . . pochowana a umrzela 25. Augusti leta 1625.«

Třetí, jimž krypta zawřena: »Anno 1646. den 30. Marti am karfreytag zwischen 8 und 9 ur nachmittag ist in gott selig entschlaffen der woledle und gestrengte Ritter Petter Straecke von Nedabilitz und ionšdorff seines alters 62 iar und 8 wochen.«

Dotčený Petr Straka z Nedabylic, přízniwec Šwédůw, za přičinau dluhů prodati musil dědictwí Šonowské; — zakaupiw sobě nápotom dworec w Janowicích, nyní při statku Teplickém horním, žil při manželce své w Nowém Městě w domě jejím vlastním, kdež se mu l. 1645 narodil syn Jan Petr, který nápotom l. 1709. jsa hrabětem, odkázal na založení konviku šlechtického statky: Teplice horní, Lípčany a Okrauhlice. — Kdy wesnice Prowodow a Šeřeč s kostelíkem sw. Wáclawa od kláštera Polického održeny byly, nelze udati; powědino mi toliko, že odprodány nebywše w běhu wálek husitských buď násilně se odňaly, buď od krále Sigmunda w zástawu přišly, aniž

wice se wykauřily. — Roku 1527. při panství Nowoměstském nebyly ⁴⁾; než l. 1548. již při tomto panství se nalezají ⁵⁾, kde se připomíná podací kostel »w Prowodowě;« — jižť tedy »Dobenina« w nepaměti. — Mezeru tu, pauze šťastnější we dskách objewení mohlo vyplniti. —

Předásto nawštěwowal jsem týž chrám Páně k službě Boží i k pohřbu zemřelých za mnohaletého trvání swého w kaplanství Nowoměstském, — i hledíwal jsem odtud w blahém snění na rozkošný obraz krajín před zrakem mým rozložených, newěda že stojím na půdě historické: — třikrát blaženějším bylbych nyní, kdyby se nade wšedku pochybnost dokázalo, že jsem z nepaměti wywedl místo historické, a tím poněkud k objasnění vlastenského dějepisu přispěl a posloužil! —

Richmberg.

Již před několika lety čítáwaje w »Starých letopisech českých« nemohl jsem na mysli srownati, žeby, co o Richmberku powědino, na Richmburk w Chrudímsku potahowáno býti mělo; — »Archiv český« páně Palackého potwrdil mne w domnění, žeby hrad ten w Hradečtě hledati se měl, — a šťastné we dskách zemských objewení úplné podalo jistoty polohu místa samého wykazujíc. — Již tedy zamezeny buďtež omyly wedrawši se w dějepis i w topografii, a nechť nápotom odmísejť se památky hradů těch tak, jakž sami od sebe prostranstwím dosti velikým jsau vzdáleni. —

»Richmberg«, někdy hrad-a městečko, jest nynější »Liberk«, německy »Rehberg«, wes na panství Richnowském w Hradecku s kostelem lokálním, zboží Jeho Excellenci hraběte Kolowrata, státního ministra. —

W-Sommerowě topografii dočítáme se na str. 253:

4) Dsky zemské. Kwatera Trho. čerwený wejpisůw Č°. 6, str. D. 22.

5) Dsky zemské. Kwatera Tr. bílý Č°. 8. str. J. xxx.

»Rehberg, Dorf . . . dann sind hier . . . die Ruinen einer Burg, von welcher nichts Historisches bekannt ist.« — Schaller takto píše str. 198.: »Röhberg mit einem verfallenen Schlosse u. einer 1691 erbauten Kirche.« — W uniwersalnim rejstříku udává sice: »Richenburg s. Röhberg we spisu samém však stopy té nezachoval. — Rohn Antiquitates pag. 124. praví toliko: »Röheberga vulgo Röhberg Ecclesia SS. Petri et Pauli Ap. erecta anno 1691.«

To předeslav dokládám se výtahů z památek historických, pokud mi do ruky přišli.

1384. »Decimae Ecclesiasticae« uvádějí v dekanátě či vikářství Kosteleckém plebanii »Richenberg« s platem 2 grošůw. ⁶⁾

W též čase hrad Richmberg w držení měli páni z Častolowic, o jichž poslaupnosti poučí tabule snešená »ex Libris Erectionum« a z »Archivu českého.«

Půta z Častolowic (starší) † před 1398.

✧ Machna.

Půta z Častolowic (mladší) † před 1404.

✧ Anna kněžna z Oswětina

(l. 1440. seděním na Kladště, — byla na sjezdu Čáslavském ⁷⁾).

Půta z Častolowic (nejmladší) — 1434.

✧ Anna z Koldic

(l. 1440. seděním na Frankštejně, byla na sjezdu Čáslavském.)

Anna

Kateřina

✧ Jan z Hažmburka ✧ Oldřich z Hažmburka
a na Kostí.

bratři (l. 1454.) ⁸⁾

1396. Půta z Častolowic starší přenáší věno paní Anny

6) Balbini Miscellanea Dec. I. Lib. V. pag. 35.

7) Archiv český I. str. 254.

8) Archiv český I. str. 540.

ženy Půty mladšího syna svého s 2750 kop gr. pražských na Skuhrow hrad a na město před hradem . . . na Richmberk hrad i na to vše, což k tomu hradu zboží neb vesnic a užítkow přísluší, . . . na město Solnici . . . i se zbožím, což k tomu městu přísluší. ⁹⁾

1399. Půta z Častolowic založil oltář Těla Božího w kostele Častolowickém. List nadací dán na hradě Richmberku. ¹⁰⁾

1405. Anna kněžna z Oswětina, pozůstalá wdowa Půty z Častolowic dává dvě kopě ročního platu na světlo věčné k chrámu Páně Častolowskému. List nadací dán na hradě Richmberku. ¹¹⁾

1425. Téhož léta w masopustě dobývali Táboři Zachrašťan, Chlumce, Hoříněwsi, Holohlaw . . . Richemberku, . . . a tu zbili dráhně lidí. ¹²⁾

1441. W držení hradu Richmberka byl Jan Kolda ze Žampachu jinak z Náchoda (a na Černikowicích), powědomý zhaubce zemský. —

Téhož léta pan Jetřich z Miletínka, hejtman kraje Hradeckého, s lantfridem a s pomocí Slezáků dobýwal Dubence, Richemberka a Černikowic. Dubenec i Černikowice wzali, Richmberk obehnali 5. čerwence — zdali i dobyli — poznamenáno není. ¹³⁾

1457. Po weliké noci pan Jiřík správce králowství českého vytáhl jest polem proti Janowi Koldowi, kterýžto Kolda držal zboží jeho dědičné Náchod, Richemberk a nechtěl o to, ku práwu zemskému jsa pohnán, státi. Způsobil to s přátely swými, že všechny tři zámky jeden den obehnali, totiž Náchod, Černikowice a Richemberk. U Náchoda sám ležal

9) Archiv český II. str. 49.

10) Balbin I. c. pag. 109.

11) Balbin I. c. pag. 122.

12) Starší letopisové čeští str. 64.

13) Starší letopisové čeští str. 124. Archiv český I. str. 372.

dwě neděle . . . I dobyli sú i jiných hradůw páně Koldowých a zbořili. ¹⁴⁾

Prawdě podobno, že i hrad Richmberk ztečen jest : w zřícenině proměněn až do časů našich. —

1472. Synowé krále Jiřího Poděbradského rozdělili mez sebau zboží dědické:

Boček z Kunštátu, pán na Poděbradech, oddílen dostal hrad řečený Litice se všemi zbožími k tomuto hradu od starodávna příslušnými a znamenité zboží Richmberské, zboží Častolowské, zboží Černikowské zboží Jelenské a Tyníště . . . atd. ¹⁵⁾

1495. Jindřich kníže Minsterberský, hrabě Kladský, prodal Wilémowi z Pernštejna:

Litice hrad, dwůr poplužní s poplužím . . . »Rychembergk« hrad pustý, dwůr poplužní s poplužím, městečko celé, domy . . ., w Hlásce wes celú, w Prorubě wes celú, w Rampuši, w Bělé, w Proloze wesnice celé, w Jawornici co tu má, w Habrowé, w Meziřečí, w Popelowě wesnice celé, w Wrbci co tu má w Nebeské Rybné wes celú, w Polomi tři dwory kmetci, w Bukowině, w Skuhrowě, w Swinné, w Brocné, w Brocenku, w Lukawici hořejším a dolejší wsi celé . . . (wůbec, co l. 1472. Bočkowi na oddíl se dostalo, jen že w tomto zápise při každém statku i wsi se udávají. ¹⁶⁾

Připomenuto budiž, že wsi: Proruba, Hláska, Běla Rampuši a j. potud k chrámu Páně Libereckému se kládau. — Bližší popis, krajinu z očíteho widění neznaje dáti newím. —

14) Staří letopisowé čeští str. 166.

15) Archiv český I. str. 302.

16) Dsky zemské. Kwateru Trho. červený wejpisůw Č. 6. str. A. 27.

Swaté pole. Sacer campus.

Rohn *Antiquitates* na str. 125 uvádí: »Sacer campus. Swaté pole. Monasterium S. Ordinis Cisterciensis. Hoc monasterium in Sacro Campo secundum Jongelinum fundatum fuit anno 1157. in vicinia Reginaehradecensi.«

— Dále připomíná Balbina *Epitome* lib. 4. pag. 443: »1420. in fine Novembris jam et cives Reginaehradecenses haeresi corrupti, ne otiosi inter tot spolia sederent, circa Urbem stantia pulcherrima coenobia, quasi rem in medio relictam, ad se pertinere crediderunt, ac primum coenobium (swatý pole, seu Sanctus campus dictum) inopinate aggressi, rebus omnibus prius cum pulvisculo elatis incendere, Monachis omnibus in eandem flammam conjecit.« — Taktéž dočetl jsem se před několika týhodny Balbini *Miscellanea* lib. 4. pag. 133., kdež, odvolávaje se na rukopis od něho Kralohradecký zvaný, připomíná, že vyvrácen jest klášter tentýž od Orebitů i spojených s nimi měšťanů Hradeckých, s tímto dokladem: »locus, ubi Coenobium illud Swatýpole dictum steterit, non addituur« — a — »permirum mihi semper est visum, nunquam hujus Sancti campi, quod sciamus, mentionem in historia nostra fieri.« —

Sídlo to dávno zmizelé a zapomenuté vyhledati a na základě pevném určení, by možné bylo, obral jsem k pilnějšímu bádání, newěda, že w excerptech svých skrovných, sebraných ze spisů, které se mi kdy, často po mnohých prosbách a snažném nalehání dosti skaupe, w ruce podaly, již i šťastnau odpověď chowám.

Jestli pak ono »Swaté pole« »Sacer campus« nynější wes Klášter na panství Opočenském. —

Důkazem jména toho snad jediným w určitosti dochovalým jest kniha zwaná: »Registra důchodůw panství Oppoczenského a Frymburského« sepsaná léta 1598. z poručení p. Křištofa Jaroslawa Trčky z Lippy na Opočně a Smiřicích.

Tamtéž uvádí se w řadě wsí:

»Kláster wes« — (jinou rukau, však sauwěkau připsáno) »Swatého pole;« neboli w smyslu prawém: Kláster Swatého pole, wes. —

Nade wsí pochybnost zde kláster Swatého pole nalezáme, kterýž ležel »in vicinia Reginaehradecensi« as půl druhé míle od Hradce, a Oorbitům Třebechowským skoro před očima, kteříž při hrozném po Čechách zmatku léta 1420. kořisti blízké wzdorowati nemohli, nýbrž i tu, jak jinde se dalo, kláštera dobyli, jej wydrancowali, zapálili žádného nežiwice obywatel w plamen metali a místo někdy poswátne w zřiceninách ostawili, by wíce nepowstalo z rumu ano i jméno jeho w nepamět kleslo.

Že obywatelé kláštera téhož byli z řádu Cistercienského, připomíná Jongelin od Rohna citovaný, i nepochybně jest to též Sacer Campus, který u wyjmenován klášterů Cistercienských in Codice decimarum 1384. se připomíná; — že však jeptišky zde obýwaly, swědčí blízky kostel swat. Jakuba na Wysokém Újezdě, neboť w zewnější zdi wydlabaní ōtau se potud nápisowé: »Woyzlawa domicella« a »Bartolomeus Praepositus Presbyter hic jacet.«¹⁷⁾ — Známof, že při klášterích ženských wždy i téhož řádu mniši služby boží zastáwali, a přední z nich jménem Praepositus poctěn byl, pročež na snadě, že kláster w Swatém poli byl ženský z řádu Cistercienského mající z řádu swého probošta, z nichž »Bartoloměj« pohřeb dán při kostele Wysoko-Újezdeckém. Nápis »Woyzlawa domicella« i na pohřeb i na stawitelkyni tého chrámu může poukazowati, i howím domněnce poslednějši jelikož se mi zdá, že jeptišky w oněch dobách i po smrti ze zdi poswátných wylaučeny nebyly, majíce tamté místo pohřbu swého; čemuž také přiswědčují ústní podání, w objemu kláštera býwalého místo wykazující, kde

17) Oba kameny s nápisý wypodobněný jsau w Bienenberka: Ver such über einige Alterth. in Böhmen. 1. Stück.

prý hřbitow býwal; ať nepřipomínám kostelík sw. Jana Křitele se hřbitowem, u samých někdy zdí kláštera stojící.

Nebude od místa dodati k popisu Bienenbergowu, že nápisy ty nejsau na kamenech hrobních w zeď kostelní později wprawených, nýbrž wytesány do zdi zbudowaného již kostelika t. do kamenů malých čtverečných, z nichž celý kostelík zbudován jest. — O těchto nápisech potud w lidu řeč jde po celém okolí, že Sybilla písmeny ty psala, — že písmeny ty stály w výši, coby panna s koně dosáhla je, nyní již na loket od země odstávají, — a poslední saud nastane, jak mile w zem sejdau. — Jinak celý kostelík Wysoko-Újezdecký, který l. 1384. co farský w dekanátě Hradeckém se připomíná, nejstarším a zvláštního zewrubného popisu nejhodnějším po vlasti třeba připočísti, i osměluji se, poručiti jej zvláštní pozornosti slowutného sboru archeologického při národním Museum našem. —

Okres někdejšího kláštera podnes dobře a značně pozorowati jest. — Co do polohy, owšem utěšené, zbudován byl w lukách při potoku Dědině na zvýšeném poněkud místě: — prostrannost jeho dost weliká, neboť umístěny jsau nyní tamtéž: pastorna, dwa statky sedlské, zahrada a krčma, mimo rozsáhlých staweb hospodárských a sadů štěpných; — z vysokých ještě před stoletím zdí — jak Bienenberg prawi, chrámowych, na nichž čápy hnizdiwali — částečka pozůstala nepatrná. — Obydlí klášternic stávalo, kde nyní statek pod číslem 6. — Wně kláštera někdejšího, a však u samého, stojí kostelík sw. Jana Křitele na hřbitowě. — Kostelík ten při wší jednoduchosti své nepřipomíná wěk XIV., aniž starobylost jakou chowá; stálť však již w prwní polowici století XVI. co filiální k Třebechowicům; — swědectwí však wydává jemu patero lip, jimiž ohražen a zastíněn jest, z nichž jedna wíce 17. loket w objemu obnáší, rozerwana sice nehodami kolika století, však wěrná opatrownice a saušedka domu božího, který již již rozpadáwaje w zříceniny,

světským slaužití měl potřebám, než snažnau příčinliuosti a při mnohé oběti důstojného kněze p. Antonína Jedličky, duchovního správce na Wysokém Újezdě, r. 1840. zcela jest obnowen a službě boží wrácen. —

O zboží či statek téhož kláštera Swatopolského zde se udati dle uwedených register důchodůw poněkud s jistotau, a sice.

1. Swaté pole, klášter se dworem w hradbách téhož kláštera. — Widěti jest, že nápadník téhož zboží po wywrácení kláštera polnosti rozdělil mezi poddané, z nichž čtyři w zříceninách se usadili, dwa však na vzdálených ode wsi nowé místech přibytky sobě zbudowali. Statek pod číslem 1. w objemu wystawnosti své přimíná dwůr. Léta 1598. udává se summa rolí přitéž wsi 5 lánů a 6½ prutů.
2. Mlýn Břekejský u rybníka téhož jména, s jedním lánem rolí.
3. Městec, wes; r. 1598. ještě městečko, w kterémž 11 osedlých, a z těch čtyry hospody wysadní.
4. Očelice, wes.
5. Újezd wysoký, wes »s kostelem založení sw. Jakuba k kterémuž luk a rolí i lesůw nemálo jest.« — We nynější »Podolí,« we stráni pod kostelíkem Újezdským teprw w XVII. neb XVIII. století pod tímto jménem jest oddělena; prwé slaula Újezd.
6. »K tomuž klášteru jsau welicí lesowé, kteří běží o wedlé Bědowic, silnici dýlkau až k polím Křiwickým a zase s druhé strany wedlé rolí Lhotecských a Bolchoštských wedlé rybníkůw až k hrázi rybníka nowého, po kteréž jdau k Ledcům a odtud zase běh wedlé lesa cestau, kterýž slowe Mitrow a lesa Mitrow až k kříži, w kterýchžto lesích dostatek dříví wšelkého, a těch jest na xxiiij teneta zaječí, obtažení př xxxviiij léci. Prbti těm lesům jsau dvě ochozy mlata přes cestu wedlé mezí pana Opprštorffa (na Čistolowicích) a polí Křiwických, w kterýchž rozlič

dříví jest, a těch jest na xxiiij tenata, obtažení při nejmenším za iij léčí. —

Komu zboží to po strastném wyvrácení l. 1420. připadlo, neb vlastně kdo si je u zmatku všeobecném přisvojil, a kdy k panství Opočenskému připadlo, snad v pamětech některých, nepřístupných mně, dochováno jest, jakož i vůbec, kým založen i nadán byl klášter onen.

Poznamenání hodna jest i pečeť, která se u wsi Kláštera w polowici XVII. století nalezla a potud u wel. pp. kapucínů na Opočně chová. Pamětní kniha jich dává k roku 1674., w němž řád tento na Opočno uведен jest, že před několika lety u wsi Kláštera na blízku zřícenin tamějších slauha, hlídaje stádo své, w chrasti pečeť tu spatřil, a zwedna ji celau rezowitau a splesniwělau shledal; než zdál se mu nálezek ten tak cenný býti, že jej sám tehdejšímu hejtmanu panství odewzdal, ten pak držitel panství, hraběti Ludwíkw Colloredowi doručil. Hrabě w dobách těch právě zanášej se myšlénkau o založení kláštera kapucínského na Opočně, pečeť tu za příznivé jakés znamení považowal, a když byl úmysl svůj skutkem provedl, klášteru ji odewzdal.¹⁸⁾ — Nápis: S. Fratrum. Minorum. in. La« snad potud čeká rozluštění; taktéž i pohádkau zůstane způsob, kterým a kdy se dostala pečeť ona z půwodního místa svého k zříceninám těmto prostorau snad přewzdáleným. —

18) Wypodobnění této pečetě nalezá se též u Bienenberka. (Verzeichn. über einige Alterth. 2. 1. Stück.)

V.

Zpráva o domě doktora Fausta na Nowém městě Pražském.

Dle nejstarších knih městských.

(Čteno ve schůzce historické sekci král. české společnosti nauk
dne 7. listopadu 1844.)

Od Wácl. Władiwoje Tomka.

Pod jmenem domu doktora Fausta jest wůbec po
wědom nárožní dům na dobytčím trhu Pražském do ulice
okolo kláštera Emauského dolů k Vyšehradu wedauct
Číslo domu jest 502, a zapsán jest we dskách zemských
Zewnější jeho podoba, jakož i všeho příslušenství nen
docela beze zvláštností, které oko mimojdaucího na sebe
obracují. S podiwným jmenem jeho srownávají se mnoh
powěsti strašidelné o něm kolující. Přátelským sdělením
máme zprávu od staré pamětnice zachowanau, že as
před osmdesáti lety dům tento opuštěn stál, hned pr
od Faustových časů, poněwadž w něm nikdo bydleti ne
chtěl. Tehdáž westěhowal prý se do něho chudý študent
jmenem Mladota, nemaje tolik, by sobě jinde byt zjednat
mohl. Ten prý našel w domě mnoho knih a rozličného
podiwného náčiní, které potom nawštěwujícím ukazow
wal. U schodů stála panna, která každého, kdo se k n
přiblížil, wodau z úst postříkala. Jinde byl tambor, kter
na rozkaz študenta zabubnowal; na weliké tabuli w je
dnom pokoji loď a dwa plawci na lodi, kteří ji pohybo
wali, a jiných wíce podobných automatů. W pokoji je
dnom když Mladota holí na strop udeřil, spustily s
schody na zem, po kterých mohl nāhoru lezti, a za nír
se zase do výšky ztratily. Také se ukazowala díra d

stropu na jednom místě, která se nikdy zazditi nesměla, neb kolikrát před tím ji zazdili, vždycky prý to hned spadlo zase.

To všechno se jmenem Fausta ve spojení vzato, činí pochopitelné, jak se mohlo před několika lety mnohým krajanům našim podobné zdáti, že byl Faust rodilý Čech a že vynález umění tiskařského našemu českému národu prvotně přináleží. Nám, ačkoli se toho štěstí neudálo skutečného doktora Fausta majitelem domu toho naleztí, však aspoň některá stopa naskytla se, ze které poněkud původ temných pověstí těch z časů dosti dávných vyložiti sobě možná bude.

Dům nyní nazvaný Faustův jmenoval se ve čtrnáctém a patnáctém století Opawský, jakožto knížatům Opawským patřící, kteřížto jej drželi swobodný ode všech poplatků městských a jiných povinností. Že to byl dům toho položení, wysvitá beze všeho omylu ze zápisu roku 1444. v památní knize Nowého města Pražského roku 1440. založené; kdež zřejmě stojí: *»dům Opawský, kterýž leží na rynku města našeho na rohu proti klášteru Slowanskému.«* A však i hned ve starší knize nowoměstské soudni od r. 1377. zmiňuje se v té straně města dům čili dwůr (curia) wévody Opawského v zápisích od r. 1381. a 1386. V týchž zápisech nalezájí se zmínky, patrně nynějšího »Hrádku« pod Skalkau se týkající, o kterých nám mimochodem při té příležitosti podotknauti za zlé měno nebude. Tehdáž ještě nebylo kostela Sw. Jana na Skalce, kterýž teprw ku konci 17. století založen jest. Z kontextu zápisů, na které se tuto zakládáme, je patrné, že místo, na kterém nyní kostel stojí, ještě ke gruntům dworu Opawského přináleželo. Neb hned pod tímž dworem kladau zápisové jiný veliký dwůr čili dům s věží, sám o sobě w rohu proti zahradě kláštera Slowanského, tedy zrowna na místě nynějšího Hrádku, stojící, s dvěma winicemi a dvěma jinými domy i ostatním wíce příslušenstwím. Roku 1381. Ješek Hůrák z Lopuče dwůr tento

jakožto svůj w knize ohlašuje. Hned však roku 1383. prodává jej Kaplíř, dvořan krále Wáclawa, Kunradowi, puškářowi králowu, týž pak roku 1386. Jindřichu Názowi, znamenitému měšťau Starého města Pražského. Dříve prý patřil starému panu Zajícowi, nepraví se kterému. Z toho viděti, že místo znamenité bylo. Že byl dwůr tento starší snad než i Nowé město, může s welkau podobností přijato býti, aspoň důstojnost jména »hrádku« nemalau k tomu wáhu přidává. ¹⁾

Není pochybí, že za císaře Karla a krále Wáclawa IV. wéwodowé Opawští w domě swém na dobytčím trhu aspoň časem bydlíwali. O osudech jeho za husitské wálky a potom dowídáme se obšírně ze zápisu od r. 1444. již nahoře zmíněného, kterýž tuto dle hlavního obsahu doslovně kládeme: »My... purkmistr a konšelé Nowého města Pražského... wyznáváme... že když duom Opawský, kterýž leží na rynku města našeho na rohu proti klášteru Slowanskému tato léta wálečná a nepokojná pro časté měnění obywateluow, a zvláště pro wskočení wojska do města našeho, kteréž se jest stalo den božieho wstúpenie na nebesa léta narozenie jeho čtyřstého třidcátého čtwrtého, welice zbo-

1) Zápisowé sami zní w knize takto: 1381. fol. 88. Jesco Hurak de Lopuče curiam suam magnam cum turri ibidem sub domo ducis Opaviae et ex opposito orto Slavorum sitam cum ejus area et duabus vineis ad haec pertinentibus et ceteris aliis omnibus juribus et pertinentiis ad ipsam curiam spectantibus publicavit oc.

1383. f. 115. Cunradus magister piksidum domini regis emit domum cum turri et aliis omnibus ad ipsam pertinentibus erga Caplerium familiarem domini regis, sitam solam in acie ex opposito claustri Sklaworum, cum duabus vineis nec non duabus domibus ceterisque pertinentibus usufructibus omnibus oc.

1386. f. 144. Henricus dictus Naz de antiqua civitate emit domum et ejus aream pro se et suis haeredibus erga magistrum Conradum puskars domini regis, quae domus sita est in acie cum magna turri, quae fuit antiqui Leporis, inter domos Hawliconis vectoris in alia acie parte una et curia domini ducis Opaviae parte altera etc. Dům Hawlika kočího. musí se rozuměti protější dům od Hrádku w nynější Benátské uličce.

řen, zkažen i opuštěn byl, že pro to zboření, opuštění a zkažení neměl jest hospodáře, ktoby w něm obýwal. Potom oswiecené knieže pan Wáclaw, pán Opawský a Hlupčický, poslal jest list dolepsanému Prokopowi, písáři raddy naše, kterýž jest w ty časy w králově dvoře na Zderaze seděl, byw slavné paměti císaře Sigmunda, krále a pána našeho milostiwého, hospodářem, aby se do toho domu Opawského wstěhowal a jej opravowal, jakož by mohl; že jemu ti nákladové, kteréžby na ten duom učinil, mají nawráceni býti, a našich předkuow konšeluow i nás žádaje listy swými, abychom k tomu dali swú wuoli. A když se jest Prokop písář swrchupsaný do toho domu tak pustého a zbořeného wstěhowal, a jej w skutku swými vlastními penězi zřetedlně opravowal; tehda nadepsaný kněz Wáclaw dal jest jemu list pod swú wisutú pečeti na pergameně, wyznávaje, že jest týž Prokop. na duom swrchupsaný patnácte kop gr. naložil, a cožby dále naložil, že jemu to . . . nawráceno má býti, prwé nežby toho domu postúpil; a aby jej mohl w témž práwě prodati, zastawiti, směniti, odkázati neb dáti . . . My purkmistr a konšelé swrchupsaní to postúpenie . . . i ty listy wznesli jsme a podali na welikú obec, a obec weliká . . . wyřkli, jichžto potaz a wýpowěd prawil jest opatrný muž Janek Stříbrný, starý richtář našeho města, že toho postúpenie i toho práwa . . . Prokopowi rádi přejí . . . Protož my . . . Prokopowi . . . toho jistého postúpenie a práwa . . . rádi přejíce slibujeme jeho . . . při tom i při swobodách toho domu . . . ode všech poplatkuow městských swobodného a wyňatého domu zachowati . . . Stalo se w sobotu po božiem křtění léta oc. čtyřidcátého čtvrtého. List na postaupení domu od knížete Opawského Prokopowi učiněný, kterýž hned dále w knize též přichází, má datum na Hradci den Swaté Anny 1441.

Wskočením wojska do Nowého města Pražského, které se zde zmiňuje, rozumí se wpád, který roku 1434. Staroměstí we spolku s pány zemskými učinili, kterýmžto

nowé město s Prokopem Holým držící brzy před bitwau u Lipan w moc jejich přišlo. Proč právě dům Opawský při té příhodě takové zkázy došel, vysvětluje se knihau saudní od roku 1419., dle kteréž zrowna w letech 1432., 1433., a 1434. až do wpádu onoho richtář Nowoměstský Petr w tom domě přebýwal, na jehožto místě potom Šteflík řezník richtářem učiněn.

Prokop písař Nowoměstský, kterýž dle toho zrowna za žiwobyti německého doktora Fausta držitelem domu Opawského byl, zastával úřad nejvyššího písařství městského, pokud nám powědomo jest, od roku 1440. až 1467. Roku 1463. měl již 50 kop na tom domě; byly-li mu kdy vyplaceny a postaupil-li zase zpátky dům, není nám powědomo.

Co však ale s strany Faustowství domu nejvíce zwědawost budí, ač pohříchu nespokojuje, jest níže položený saukromý dopis knížete Opawského ku Prokopowi, který sobě Prokop jen proto do knihy městské wložil, že se w něm zmínka o zápisu onom jemu na dům učiněném děje.

»Wacław z božie milosti kníže a pán

Opawský a Hlupčický.

Dowtipné opatrnosti nám zvláště milý! Tedř list jsme udělali kázali podlé přiepisu twého a twé wuole, tak jakož toho žádal. Prosíme tebe, aby se ptal po towaryši dospělém w alchymii, zdaby nám kterého mohl doptati se, a jej nám sem poslati a wyprawiti; a cožby koli jemu dal na výpravu, to nám piš, chcemeť tobě to zase pěkně nawratiti. Wěřímeť že w tom pilnost swú učiníš. Nežť mi se také jí tiem obchodíme. Datum Grecz post Jacobi feria quinta.

Dówtipné dospělosti Prokopowi

písaři raddy pánuow now. m. P.

nám zvláště milému.«

Na každý způsob jest těžko zmínku o towaryši dospělém w alchymii zároveň při domu po doktoru Faustowi nazwaném za pauze náhodnau držeti. Bezděky přicházejí

myšlenky k tomu, že právě zde musí příčina nazvání toho vězeti, ku kteréžby ovšem dostačovalo již to, kdyžby powědomo bylo, že vůbec někdy chemická dílna od někoho tu držána byla. Později mohlo se k domu takovým způsobem w powěst lidskau wešlému snadno jmeno proslulého černoknžníka Fausta jakkoli přidružiti. S plnau jistotau však z psaní toho nic jiného newyswítá, nežli že owšem Wácslaw kníže Opawské, majitel domu Faustowského, milownik alchymie býti musil, když towaryše w tom umění zběhlého sobě snad ku pomoci potřebowal. Možná že někdy sám prwé w tom domě přebýwaje zkaušky alchymické provozowal. A však byloby to musilo za mladých jeho let hned před husitskau wálkau, a to ještě za žiwobyti otce jeho Přemysla býti, kterýž teprw roku 1433. umřel. — O Prokopowi písari Nowoměstském bychom se toho nenadáli, žeby se byl kdy podobným čím zabýwal. O něm je nám powědomo, že byl muž, který si za dlauhého času swého úřadowání střízliwější cestau než děláním zlata dosti znamenité jmění způsobil. Také od něho krátká kronika česká až posud newydaná sepsána jest, welikého zrowna ducha nejewící. ²⁾ — Ostatně je zdání naše, že je-li půwod jmena Faustowa domu skutečně hned z 15. století, nicméně na každý způsob ještě i později, třeba snad za Rudolfowa času, některý druhý muž podobnými pracemi se zanášející zde sídlo míti musel, od kterého automaty nahoře zmíněné spíše než z tak staré doby pocházeti mohly.

2) Wiz: Palacký, Geschichte Böhmens III. Bd. I. Abthl. pag. 183. w notě.

VI.

Spatné kausky některých úředníků Pražských za krále Wacslawa IV.

Od W. Wladiwoje Tomka.

Čtenářům Hájka dobré paměti známa jest brozná ona historie o purkmistrowi Pražském pro ztracení městské pečeti statém, kterauž při roce 1386. w kronice své klade. Jiřík Šwerhammer prý, onoho času purkmistr Staroměstský, přišed jednoho dne domů z radnice, tobolku swau se spisy i také s pečeti městskau, která w jeho opatrowání byla, w swětnici ležeti nechaw, do sklepa za domácí práci se odebral, když právě žena jeho dítě kaupala. Dítě zlobilo se a plakalo; kteréž matka chtic spokojiti, wyňala pečeť z tobolky a ke hrání dala jemu; potom zapomenuwši na pečeť, wodu ze škopku i s pečeti na ulici wylila. Tu ji našel jeden saused, jda okolo; a newěda jinak učiniti, na radnici konšelům ji donesl. Tož primas čili prý hospodář (!) ¹⁾ města Jakub Wolflin, swolaw raddu, i též powolaw purkmistra, kázal jemu pečeť městskau z tobolky wyndati. Kterýž nenalez pečeti w tobolce, prawil, že ji doma zapomenauti musil; a protož pro ni na cestu se dal. Ale konšelé ihned wezmauce s sebau mistra poprawního za nim vyšli z radnice, a opodál stopowali jej až k domu jeho. Purkmistr zatím, přišed do swého příbytku a pečeti nikdež nemoha nalezti, již opět se dal na cestu, chtěje se wrátiti na radnici. W tom jej konšelé, před domem čekajíce, mistru poprawnímu kázali swázati a stíti na prahu jeho vlastního domu za pokutu jeho prowinění.

1) Sluší wědět, že primas byl prwni mezi konšely, hospodář města pak tolik co domowník w radnici.

Musilibychom strnauti nad smutným stavem správy zemské při předcích našich, z příkladu této turecké procedury soudice o konání spravedlivosti v Čechách vůbec za oněch časů, kdyby o Hájkové kritičnosti dávno známo nebylo, že vlastně z jeho kroniky samotné ničeho nelze vzítí za pravdu, lečby od jinud z lepšího zřídla stvrzeno bylo. Král Wáclaw IV. vůbec nebyl miláček jeho; ná něj rád lépal, co slyšel i co neslyšel; a zdá se nám právě tato historie, v které se o králi žádné zmínky neděje, jedna z nejměleji provedených obmyšlených lží k utržení jeho bytí. Úmysl jest mistrně zakryt, poněwadž se na oko příběh krále Wáclawa naskrze se netýkající vypravuje; ješto pak sotwy jest čtenář, v kterémby bezděky opowrzení tím ničemným panowníkem newzniklo, pod kteréhož správau, aniž by si toho všimnul, takové věci snad ze saukromého záští diti se mohly. Nicméně jakési zwědawosti při tom i jiných kauscích Hájkových těžko jest se zbawiti, zdali přec něco podobného se přihodilo, a s jakým on přidáním neb předěláním toho k úmyslu swému užil; což kdybychom my o celé jeho kronice udati uměli, mohlaby věc nemálo poučná býti.

Myslíme, že k ztracené pečeti Hájkové nic podobnějšího ze příběhů v obcích Pražských za krále Wáclawa se nenajde, jak následující příběh o zastawení pečeti městské, o kterém však při velké ostatní rozdílnosti soud jednomu každému čtenáři předce naposledy jen samému pozůstawiti musíme, zdali Hájek z něho čili z něčeho jiného čerpal; nám ono prwní nepodobné se nezdá. Na zpráwu o tom přišli jsme nenadějice se we staré gruntowní knize města Pražského, začínající se od r. 1377, též w knize nálezů téhož města, řečené Liber sententiarum aureus, od roku 1389.

Některého času brzy před rokem 1390. někteří konšelé Nowého města Pražského, ze jmena Kuneš Herndorf, Michal Bechynský, Hertl řezník, Mikuláš Firwiner, Zdeněk od Lúže a Mikuláš Prase zastawili prý pečeť městskau

Židům we 45 kopách grošů českých, to jest vypůjčili tu summu peněz od Židů a list na ni dali pod pečeti městskau, bez vědomí obce a bez přivolení. Mimo to wzali mocně čtyrem osobám na vybírání berny od města wywoleným pušku se 76 kopami grošů, a obojí peníze kam chtěli obrátili, zprnewěřiwše se tak nad obcí. Což když po obnovení rady a wystaupení jich z úřadu konšelského na ně se proneslo skrze Mikuláše Kadaňského, Chotka z Brodu a Bohunka malíře jich spolukonšely, kteří déle na úřadě necháni byli: i kázala jim nowá radda, aby ten list od Židů vyplátili, každý pod pokutau 50 kop grošů, jestli tak neučiní. Oni zpěčowali se, a odwołání ku králi proti tomu rozkazu učinili, však w odwołání nijak winu swau se sebe neodwedli. Tedy žalowala nowá radda i wšecka obec Nowoměstská z obau těch věcí na starau raddu při králi Wácslawowi a při královském podkomoří; tito pak přísně wkročiwshe věc tu Prokopowi sudímu dworskému k opatření poručili. Takž držán jest saud w plné raddě u přítomnosti jeho roku 1390. w oktaw sw. tří králů; kdež obžalowaní prowinění swého usvědčeni jsau, a nad nimi od nowé raddy k žádosti sudího dworského ten rozsudek pronešen: s strany prwní žaloby »aby řečení winní konšelé přede vším list od Židů swými penězi, beze škody města, vyplátili, a poněwadž bez přivolení a bez vědomí obce též město za času swého konšelství zadlužili, protož swé wíry a cti jsau zbaweni, a žiwoty jejich čili hrdla se vším jich jméním králi pánu propadly. Též s strany druhé žaloby, jakož ode čtyr výběřích berny mocně pušku s penězy jsau wzali, což od sedmi z nich na dwa jest přísahau seznáno, ty peníze napřed zpátky mají nawrátiti; a poněwadž oněch sedm, wědauce o tom, na ostatní dwa prwe toho nepronesli, všichni wespolek cti a wíry proto jsau zbaweni, a se vším swým jméním i shrdly na králowě milosti býti mají.«

Zpráva o tom w městské knize obsažena jest od slova k slowu takto:

Sigillum fuit invadiatum inter Judaeos per consules.

Anno domini MCCCXC. feria V. in octava epiphaniae domini consules seu jurati novae civitatis Prag. videlicet Frenczel Cornaver, Wencz. Osswello, Johannes Krassa oc. pleno ipsorum in consilio congregati, ad instantiam Procopii judicis curiae, serenissimi principis et domini domini Wenczeslai Romanorum et Boemiae regis nomine, ac prudentissimi Sigismundi subcamerarii ipsius, nec non ad querelas totius communitalis civitatis praneotatae, quarum prima fuit talis: Prima querela contra antiquos consules ex parte novae civitatis Prag. videlicet Cunczonem Herndorfch, Michaellem Bechineri, Hertlinum mangonem, Nicolaum Fierwiner, Zdenconem de Lacu, Nicolaum Prasse cum eorum conconsulibus, quod praeposuerunt sigillum civitatis in XLV sexag. gross. sine scitu et consensu civitatis, et hoc recipiunt super suum juramentum communitas cum consulibus intermediis tunc praesentibus, videlicet Nicolaus de Cadano, Chotko de Broda et Bohunco pictor oc. Secundo quia a quatuor electis civitatis receperunt violenter pixidem cum pecuniis bernae videlicet lxvi sexag. grossorum, et illam pecuniam converterunt, quo voluerunt, prout communitas deposuit cum consulibus jam praedictis. Tertio, quia consules intermedii, Nicolaus et Chotko cum eorum sociis, mandaverunt eisdem culpabilibus consulibus, ut literam praenotatam de Judaeis exsolverent, quilibet sub L sexag. gross. et ipsi contra dictum mandatum ad regem appellaverunt, et appellationem non terminaverunt, nec testimonium portaverunt. Hoc iterum dicto communitas cum consulibus intermediis deposuerunt per juramentum.

Post quarum quidem querelarum praepositionem idem judex curiae, subcamerarii ac regis nomine in dicto consilio constitutus, cum instantia requisivit consules praesentes antenotatos, ipsorum verum ac justum arbitrium humiliter et rationabiliter nomine, quo supra, implorando. Partibus igitur praedictis in praesentia constitutis prae-

notati consules exportaverunt, et per eorum sententiam sunt arbitrati, quod juxta primam querelam dicti consules culpabiles ante omnia literam civitatis de Judaeis debent ex solvere sine dampnis civitatis, et quia sine consensu ac notitia civitatis seu communitatis ipsam civitatem tempore sui consulatus obligaverunt, prout consules intermedii cum communitate deposuerunt, ideo fide ac honore sunt privati, et corpora eorum sive colla cum rebus singulis domino regi sunt prolapsa. Item juxta secundam querelam, quia a iiii electis civitatis receperunt violenter pixidem cum pecuniis bernae, prout ipsorum vii super duos recongnoverunt et juraverunt, videlicet lxxvi sexag. gr. illam retro pecuniam ante omnia tenentur restituere; nam nunquam illi VII prius super illos duos de iis pecuniis sunt querulati, et ideo omnes simul fide ac honore sunt privati, et cum rebus ipsorum ac collis in gratia domini regis fore debent.

Nezdá se, žeby tento přísny ale spravedlivý saud, který aspoň králi Wácslawowi k hanbě přikládán býti nemůže, dle celého znění swého naplněn býval. Že konšelé na hrdle trestání nebyli, jest aspoň s strany Mikuláše Prasete jisto, kterýž i po této události často v knihách městských přibází, jakož na příklad hned r. 1390. brzy po onom rozsudku, kdež w nowau při s konšely wešel, vychlaubaw se veřejně před mnohými lidmi, že on z času předešlého dobře 300 kop gr. za obcí má, kteréž že je mu powinna z příčiny rozličného vydání králi učiněného. Když konšelé počet s ním učiniti kázali, našlo se, že jest od něho králi všeho všudy 59 kop vydáno, kteréž i zase nazpět jemu zaplacený byly. Tedy se jeho ptali s strany škod, ježto sobě za obcí počítal; ale on zapíral všechno, žeby se byl vychlaubal tím, a přísahau swau chtěl toho dotwrditi, než brzy nechaw toho za odpustění swého skutku prosil; i slibowal, že wíckrát tak učiniti nechce. Také není widěti, aby saud ten pro zastawení pečeti nějaký weliký dojem byl způsobil, žeby napotom jiní sobě z toho při-

klad wzali, než naopak je málo dob w celé historii měst Pražských, kdeby tolik podobných nepravostí od úředníků městských bylo na jewo přišlo, jako zrowna ona doba při konci 14. a na začátku 15. století.

Hned roku 1391. byl Mikuláš písař městský shledán w rozličném zkřiwení, kterého se při úřadě swém dopustil. Jednoho dne předložil konšelům několik listů dle městských kněh zhotowených, kteříž se na rozličné domy wzahowaly a pečetený býti měly. Konšelé, dopustiwše mu je pečeti, listy potom při sobě podrželi, aby prwé než lidem, kterým patřili, vydání budau, ještě s knihami srownání býti mohli. Musilo se tak wždycky pořádně nestáwati. Tedy když jeden ze sausedů pro list sobě přišel, našlo se, že kdež list zněl na dvě kopy platu, w knize městské jen o jedné kopě stálo, druhému nalezlo se, že w listu měl o celé těžké hřiwně stříbra státi, w knize jen o jedné kopě grošů. Dle toho když pak schwalně i druzí listowé ohledáni jsau, nebylo ani jednoho, který by se s knihau byl srownáwal. Tu vyšly i jiné rozličné věci na světlo. Dwa sausedé měli rozepři o jistau zeď; když jim rozsudek každému obzwlášť vydán byl, jeden shledal že má w listu jináč psáno, než konšelé skutečně wyřkli, i žalowal na písaře. Po jiném sausedowi křiwě přejinačil kšaft, který byl nižší písař jeden napsal a jemu jakožto nejvyššímu písaři k spečetění předložil. On wzaw péro a prwé wymazaw w listu, co se mu zdálo, při odkazu jednom o dvě kopy wíce napsal. To když všecko naň pronešeno bylo a konšelé jeho k odpowídání powolali, jal se odporowati, prawě, že úřad swůj od nich nemá než od samého krále, což prawda nebylo. Tedy swolawše konšelé obec, winili jej před ní z jeho přestupků, i jest ssazen s úřadu wyrokem obce a wzat nejprwé na rukojmě, potom pak dán do wězení na radnici nowoměstskau, musiw slibiti, že odtud prwé neodejde, pokud jemu další práwo od purkmistra a konšelů nalezeno nebude. On však nezdržew slova,

utekl odtud nočního času bez vědomí konšelů, aniž právu za dost učiniv.

Roku 1416. byl opět ssazen nejvyšší písař Nowoměstských Ondřej Kancleřowic, protože jistý plat dwau kop, který jemu již prwé zaplacen byl, podruhé žádal. Také z nedbalosti při úřadu winili jej konšelé před obcí.

Obzvláštně šeredný příběh byl však následný, který spolu poněkud srozuměti dává, že se podobné skutky někdy i pod vyšší záštitau dály. Roku 1393. Jan Hofman, jeden z konšelů Nowoměstských, pro dluhy z města utekl. I městských peněz asi 40 kop k sobě přijal a nezaprawil, kteréž za něj druzí spolukonšelé jeho zaplatiti musili. Jméni jeho jest wzato, a věřitelé, pokud stačilo, spokojeni. A však druhého roku (1394.) byl Hofman zase již do města přijat; i žalowal na dwa konšely Johánka z Příkopu a Jana malíře, že když oni po jeho vyjití z města, majíce poručeno věřitele spokojiti, světnici jeho zawřeli, mnohé věci odtud ukradli jemu, kteréž skutečně u nich nalezeny jsau. O to konšelé pilně naléhali na ostatní, kteří předešlého roku konšely byli, též na richtáře městského, aby powěděli, jeli jim co o té věci powědomo; však oni o ničem prawili newěděti, žádajíce, aby jen na těch dwau jakožto samotných winnících to trestáno bylo. Tu pronešli na tytéž dwa, Johánka a Jana, i jiný zlý kausek, že wylomiwše truhlici se sirotčími penězi, 40 kop z ní wzali a dali podkomořimu Hulerowi.

Zpráwu o této věci dává pamětní kniha Nowoměstská od r. 1387., kdež o tom nic swětle powěděno není, jaký vlastně úmysl byl se sirotčími těmi penězi. Zápis končí se totiž těmi slowy: »Item dicti eorum conconsules recognoverunt, quod Johannes pictor et idem Johanko fregerunt cistulam et xl sexagenas grossorum orphaniles exceperunt, et deportaverunt soli (rozuměj ipsi, samému) subcamerario Huler. Item fuit judex interrogatus de dicto negotio, utrum fuisset praesens. Respondit, quod

nunquam fuit circa praemissa.* Z toho je jen patrné tolik, že se nějaké pronewěření obmyslelo, při kterém i královský podkomoří Huler účastenství měl. Sigmund Huler, pošlý ze stawu městského, jsa Pražského měšťana syn, byl tehdaž jeden z miláčků krále Wácslawa IV., kterýž se jím později bolestně oklamána poznal. Známoť, že r. 1405. Huler sřat jest rozkazem králowým, aniž o příčině toho staří dějepiscowé zpráwu jakau dāwají. Důmyslnau kombinací Palackého w třetím díle historie České jest však beze wší pochybnosti dokázáno, že podkomoří o welikau summu peněz krále podwedl a toto naň projeweno bylo. Tím méně je pochybnosti, že i tuto Hulerowo účastenství spoluwinau bylo. Proto se ale také w památné knize celý ten zápis o provinění Johánka a Jana malíře mřežowan nalezá; slowa pak tuto wyňatá jsau i úmyslně pomazána, zvlāště tu, kdež se jineno Hulerowo zmínjuje, tak že se s těžkosti, ačkoli však předce bezpečně čísti dá. Z toho se zdá, že Johánkowi a Janowi malířii wšecká jejich wina bez pokuty prošla, bez pochyby příčiněním Hulerowým, tak aby ta wěc co nejwice možná udušena byla.

Wůbec panowala wlažnost při trestání podobných přestupků, kromě že král Wácslaw, když časem sám přihlídl, rád příkladně trestal. Roku 1403. pronesli se rozliční špatní kauskové na Mikulāše z Bernwaldu, richtáře Nowoměstského. Jednu ženu byl na weřejné cestě jmauti kázal a dal do wězení; i ačkoli wýnosem obce odsauzena nebyla, wzal od ní peníze, dřív než ji na swobodu propustil. Brzy potom učinil úklad na poctiwau prý měšťku, wzaw úmluwu s kuplířkau, která ji měla s milowníkem jistým swěstí, tak aby ji richtář při cizoložství napadnauti a jmauti mohl; za to chtěl potom od ní peníze wynutiti; než ona w čas zatím wýstrahu dostala. Mimo to utiskowal lidi, dāwaje sobě mnohem wíce platiti, než mu přínāleželo dle práwa. Ale to wšecko dříwe k řeči nepřišlo, než když o některé wěci s purkmistrem

se swadil, nechtěje mu trpěti, aby bez vědomí jeho vězně propauštěti směl, což twrdil že k úřadu richtářskému toliko přináleží. Tu teprw to i zmíněné kausky jeho purkmistr na obec wznesl; a však předce nic jiného uzavřeno nebylo, než že purkmistr bez richtáře právo má vězně propauštěti; druhé věci však na ten čas richtářowi prominuty, než kdyžby se potom čeho podobného dopustil, že jemu má to všechno zase wzpomenuto býti.

Podobně Mauric Myška konšel Nowoměstský zatajil za sebau kopu platu, která od Jana Hrbka ku kostelu Sw. Štěpana na Rybníčce odkázána byla, pro kteréžto peníze mnozí sausedé, nemajíce w tom winy, poháněni byli od kněží a w klatbu dávání, aniž proto Myška se ohlásil, že plat ten na své starosti má mocí úřadu konšelského. Ale na to newzpomněli spoluradní jeho, než když roku 1405. z politických spletků rozepře mezi nimi wzešla. Tehdáž chtěli konšelé s markrabím Morawským we spolek proti králi wstaupiti, i měl Myška odpověď písemnau markrabínui na list jeho učiniti. On se zpěčoval, prawě, než by to učinil, že chce raději na 14 dní w šatlawě zawřen býti. Tu se rozhněwali na něj, winili jej z rozličných věcí, pro které mu prwé nic nečinili, i jest z města wypowiedín »na sto let a na den« podle způsobu práwa městského. Kterýžto však rozsudek brzy od krále Wácslawa zrušen jest a zápis o to wymazán z knihy rozkazem jeho.

Čas panování krále Wácslawa IV. jest wůbec znamenitá perioda přechodu we všech poměrech towaryšstwa k nowému stawu věcí, jakáž se w dějepisu vlasti naši mimo to jen leda jednau, o dvě století později, naskytuje. Co všechno sobě vypuknutím husitských bauří při sklonku panování Wácslawa násilně průchod učinilo, připravowalo se dlauhá léta před tím, až nemohlo konečně, když se čas prospal, nikterak w záhubném běhu swém zastaweno býti. Popudowé k tomu byli rozmanití; neb ač hlawně o náboženstwí se jednalo, však i swětské věci

rozličné znamenitě u váhu padaly. Tak i již wyprawowaní špinawí kauskové mnohých tehdejších představených městských nezdají se nám pro dějepis toho času bez důležitosti býti. Z nich wysvětlí se poněkud zuřivost chátry lidu Pražského a zvlášt Nowoměstského při začátku bauří proti představeným obce ukázaná. Neb zajisté widěti jest z nich, jak nehodní tehdaž mnozí při správě městské seděli, chowáním swým pohoršení dávající, tím větší, čím tíže dle tehdejšího zřízení městského přede wší obcí tajné zůstati mohlo.

VII.

Z denníka vlastence cestujícího we Šwejcariích.

Knížetství Liechtensteinské. Stáwa Švejcarů. Stopy dávných Slovanů Korutanských. Lázně Pfefferské. Propast Taminy. Jezero Wallenstatské. Jezero Zurichské. Nejdělsí most. Zurich. Wzájemnost Švejcarská. Hótel Bauer. Jezero Zugské. Hora Rigi. Goldarva. Wzpomínka na Wiléma Tella. Jezero Čtverokantonské. Lucern. Umbrající lew. Mnich a Panna. Památky historické we Šwejcariích a w Čechách. Dráha Swato-Gotthardská. Zřídlo reky Reussy. Čertův most. Bůtva na paušti alpské. Urnský otvor. Andermatt. Údolí Andělohorské. Dostaupení vrchole ledovce Tülise.

Za městem Feldkirchem opauštíme mocnárství Rakauské, vstupující na půdu knížetství *Lichtensteinského*, nejmenšího to ze všech států německých, neboť toliko 2½ □ míle obsahuje. Krajinka ta se rozkládá na břehu mladého Rýna, za nímžto se hory Sw. Hawelského kantonu pnau; s ostatních stran též wrchy obehnáno jsauc podobá se knížetství *Lichtensteinské* rozkošné, rozmanitými sady okrášlené kotlině, jižto téměř celau najednou lze přehlédnauti. Rýn w těchto končinách co nedospělé,

bujně tékající děcko četnými oklikami neladně se točí, a řečiště přechásto méně ohyzdné písečiny za sebou zanechává; vykoupav se později v jezeře Kostnickém valí se teprv z něho mohutným proudem, až pak po dlouhé pauti v Hollandu co starec ochablé audy k hrobu svému, sewernímu totiž moři vleče. — *Vaduz*, hlavní místo knížetství, jest městys nepatrný; též i hrad knížecí, nad městečkem se pnaucí, nedostojný jest vladaře, jehožto statky po Čechách, Moravě, Uhřích, Rakausích a Štyrsku rozložené, malému království se vyrovnati mohou.

Přepławiwše se přes *Rýn* na pramici, wstoupili jsme na půdu republiky Švejcarské, a již jsme se ubírali do krajů, rukau přírody diwokrásně ozdobených, putowali jsme na zemi, jejížto osamělé skály a sluje dávaly přitulek a útočiště pronásledovaným a rozplašeným národům. — Wstupuje ponejprw na zem Švejcarskau pocítil sem hluboké wnitřní pohnutí, neboť w duchu mém zbudila se zpomínka na slavné činy, jenžto na půdě této wykonány byly. Slavné činy předkůw jsau zajisté nejskwělejším dědictwím národů; a byť i potomci nehodnými se stali otcůw proslulých, předce odleskem sláwy bývalé ozdobeni na vždy zůstanau. Pročež i ty milý národe čechoslawanský chovej a střež co drahý poklad děje vlasti a nedopauštěj, by poškrwněna byla welebnost dějepisu twého, neboť tím bysi sám sebe hyzdil a hanobil. Běda národu, jehožto děje w zapomenutí wešly anebo záští a surowostí nepřátelkau zhanobeny a zpotwořeny jsau; podobáť se národ takowý člověku za žiwa pohřbenému! Šwejcar střeže okem bedliwým dějepis swůj, jehožto sláva, pevně zakořeněná wpaměti celého národa, též i u cizinců w powěstích a básních zwučný ohlas nalezla. Totéž uwědomění sláwy kmene swého mrawni důwěru dodává i sebe sprostšímu Šwejcaru, naplňuje ho odhodlaností a smelostí w jednání weškerém, i vážnost w cizině mu zjednáváje.

Zajeli sme přes Saarganz do lázní *Pfefferských*, kteréžto nedaleko pomezi w diwokokrásné kláuze se spa-

trují. Nežli však k popsání těchto přistoupím, budiž mi popřáno, vydati se na slowozpytné pátrání do okolí Saarganzského. Na cestě do Pfefferských lázní wedaucí leží wesnice *Ragaz* nazwaná; jméno to již tenkrát, když jsem, chystaje se k cestě Šwejcarské, mapy těchto krajín byl zpytoval, pozornost mau wzbudilo, neboť podobnost jména »Ragaz« se slowem »rákos« dosti patrná jest. Tedž pak jsem se přesvědčil, že Ragaz se rozkládá na rowině, naplawením Rýna utwořené, rokytím a rákosem až dosawád tu a onde porostlé; před časy místo Ragaz u prostřed krajiny bahnaté, rákosím pokryté leželo, a Slowany (snad) obywanó bywši slowanské jméno obdrželo. W domnění tomto jsem potvrzen byl, shledaje, že w lázních Pfefferských místo se nalezá, kteréžto podnes *Laasen* (lázeň) sluje. Západním rozhraním Slowanstwa od Němectwa, od VII. až XI. století, byly podlé udání našeho Šafařika, hory od pramenu Drawy (nynější údolí Pusterské, Pusterthal) na půlnoc k řece Salcach, odtud dále taž řeka a In až k Dunaji, na seweru pak řeka Dunaj od Pasowa až po Wideň.¹⁾ A však ku prawdě podobno, že wětew Slowanů Korutanských, buďto planinau Baworskau aneb řečištěm Inu až k jezeru Vodanskému (Kostnickému) se dostawši, krajinu na jihu téhož jezera zalidnila. Neboť w těchto končinách upomínají jména místní dosti zhusta na někdejší obywatelstwo slowanské, na př. *Bludenz*, *Raduna* (Bludeč, Radina); bliže Bludenze nalezáme wesnici *Hratz* (Hradec), nedaleko téhož města leží *Nuziders* (srown. Nezidero, Neusiedler See). Připomínáme též, že na rozhraní kantonů Uri, Bern a Unterwalden se nalezá *ledowec wendický* (slowanský), *Wendengletscher* a *wendické údolí*, *Wendenthal*.

Z Ragazů jsme se času odpoledního wydali na cestu do powěstného Pfeffersu. Tam w úzké propasti, jejížto dnem se potok Tamina žene, teplá woda, 30 stupn. Reaum.

1) Šaf. Star. str. 708.

mající, se praudí. Před dáwnými prý wěky nějaký lowec, weden jsa kauřem z waru wystupujícím, zřídlo toto nalezl. Před časy toliko jediná nebezpečná cesta ke zřídlu wedla; muselo se totiž po skále, téměř kolmo odpadající dolů lezti na výstupek, kdež ten, jenž bažil po kaupeli teplé, na prowaze do hlubiny se spauštěl, zde pak opatřen jsa potrawau několik dnůw i nocí w teplém toku ztráwil, až pak opět tau samau cestau nahoru wywlečen byl. Samo sebau se rozumí, že toliko srdnaté osoby k užíwání takowéto lázně odhodlati se mohly. Teprw roku 1630. několik chýší dřewěných pro pohodlí churawým se wystawělo na ploše, pracně ze skal wydobyté, až pak roku 1716. mniši kláštera Pfefferského na tomto místě wybudowati dali nynější stawení lázenské, do nichžto woda ze zřídla teplého traubami se žene. Nicméně ještě před několika lety přístup k warům nesnadný byl, jelikož přes hory vysoké cesta k nim wedla, a příkrau strání sestupowalo se do rozsedliny, w nížto jen za letních dnů slunce na několik hodin nahlídá; potrawa pak i jiné potřeby žiwota na prowazcích s vysoké skály se dolu spaušćiwaly. Když pak za našich dnů klášter Pfefferský, jehožto majetnosti dotčené lázně byly, władau Šwejcarskau zrušen byl, spráwu lázní Kanton Sw. Hawelský přejmul; ten pak nedáwno cestu raziti dal na skalnatém řečišti Taminy, po kteréž nyní pohodlně se k lázni přistupuje. — Lidské smyslitelnosti nelze nic hroznějšího wytworiti nad obraz, kterýž se w propasti objevuje, w níž se zřídlo teplé ze skály praudí. Asi 30 stop nad řekau Taminau úzké láwky přes skály položeny jsau; ohromné spausty černého mramoru, bílým žiwcem (Feldspath) skropeného do wysosti několika set stop s obau stran strmí, místy se téměř stýkající a swětlu dennímu průchod zamezující; pod sebau pak spatříš diwoký potok, jenž přes balwany skal ze řitě, hromorázným jekotem bauří a wzhůru pěny stříká. Kráčeje tak úzkau, hrůzypnau stezkau asi čtwrt hodiny, zhlédneš konečně teplé zřídlo, jenžto w tmawém

zákautí z útroby skály se praudí. Kdyby Virgíl a Dante toto místo byli spatřili, sem by zajisté otvor a bránu pekla byli položili!

Druhého dne jsme do Walenstatu zajeli, odtud pak do nádherné parolodi, *Minerwa* nazvané, wstaupiwše, po jasnozelené hladině jezera *Wallenstatského* jsme se plawili. Jezero jmenované k nejlíbeznějším v celé švejcarské krajině náleží, jsauc se všech stran obstaupeno horami, jichžto stráně lukami a hájemi pokryty a četnými salašemi posety jsau; wodopády z aubočí skal co sněhobílé čalauny se skvějící do jezera se wlévají, jehožto hladina na způsob jasného zrcadla obrazem rozkošných břehů se honosí. Po tomto zrcadle pak lodi s bílými čtwerhranými plachtami sem a tam lehaunce létají, an parní loď hladinu hluboce prorývajíc, jako labuť welikánská dvě skvělých pruhů za sebou zanechává, kteréžto se za ní třpytí a jiskří až do dálky nedozírné. Po plawbě asi půl druhé hodiny trvajíc wystaupili jsme z lodi — a hle, již se před námi nowé přeutěšené diwadlo otvírá. Na lewo se hory rozstaupily a w dolině se zjewuje historické místo *Noefels*, nejjáze se vypínají sněhem kryté hlavy ledowců Glarusských; na prawé straně pak rozkládá se úrodná rowina, z kteréž zde onde zelené wrcholy a tmawé hwozdy wystupují, skrývající w stínu swém množství spanilých letohrádků. A tak jako překrásnau, welkolepau zahradau se ubírajíce, blížíme se k břehům jezera *Zurichského*, od jehož pokrají se rowiny k horám vzdáleným táhnau, pročež břehy takowé neposkytují tak malebných obrazů, jakowými se většina jezer švejcarských honosí; za to však úrodné a pilně wzdělány jsau, tak že jim letohrádky a roztraušená stawení četných wesnic dávají pohled ohromného města, w jehož lůně jasnězelené jezero se kolebá. Na břehu vypíná se pamětihododný městys *Raperswyl* se starobyľau wěží; odtud přes celé jezero položen jest most, kterýžto se za nejdelší w Ewropě pokládá; a však sestawen jsauc

toliko zklad a břewen, přes mnohočetné loďky položených, a nejsauc brlení aneb zábradlím opatřen, most předlauhý není jezdicím we wozích dráhau příjemnau.

Město *Zurich* se překrásně na břehu jezera rozkládá: kupole hlavního chrámu a věže kostela panny Marie nad ostatní budowy se vypínají; chorobnice kantonská, vysoké školy, starý i nový most, hostinec *Hôtel de lac* a množství jiných nádherných stawení, w hladině jezera se zrcadlících, překrásný, welkolepý obraz tworí. — Již na parolodi každý cestující poněkud dobrého obleku zwědawě jest tázán, w kterém hostinci se ubytowati obmyslí, a tu všelijakých prostředků se wyhledawá, by cizinec ke zwolení toho neb onoho hostince přilákan byl. Po Šwejcarsku cestující podobá se beranu zlatého rauna, jehožto se průmyslnost šwejcarská, jak mile na půdu její wstoupí, zmocní a z ruky do ruky podawá, tak že w každické něco zlaté wlny zůstati musí. Každý hospodský, ba i každý sluha w hostinci své přízniwce a milostníky má, kterýmžto cizince dohazuje, podobnau službu od oněch očekawaje. Držitelowé wětších hostinců každoročně se na cesty wydawají, by sobě hospodáské a poštovní na pomězech a w okolních krajinách naklonili; pročež cestující již dáwno před swým příchodem do hostince, ani zdání o tom nemaje, tam ohlášén býwá listy saukromnými, a tak říci se může, že se w Helvecii wzor průmyslné wzájemnosti nalezá, jehožto předmětem cestující cizinec, anebo zřejmě řečeno, mēsec cizincůw jest. Za to však hostince na mnoha místech palácům se podobají, o kterýchžto nádherné welkoleposti u nás ani zdání nemáme. Takowýmto přeskwostným hostincem jest w Zurichu *Hôtel Bauer*, jehožto držitel ze sprostého towaryše pekarského pánem se stal nejznamenitějšího téměř hostince we Šwejcarsku. Bywše již na parolodi uwítání jednatelem hostince nadřečeného, umístili jsme se w jeho nádherných komnatách. Lepost, čistota a pořádek zde panující málo w kterém i sebe bohatším domě u nás se nalezá; we

zvláštní písařně obstarávají se záležitosti hostů; wrátný, sklepníci, sluhové atd. na pokynuti hosta k posluze přihotoweni jsau, krmě a nápoje druhu nejlepšího se rychle, tiše a ladně w stkwělém ústrojí podávají. Po desáté hodině z večera se však již líhowého nápoje nenalévá; a w ložnici nalezá každý host exemplář pisma swatého. 2)

Pobywše dva dni w Zurychu, dále sme se brali ku břehu jezera *Zugského*, kteréžto mezi nejmalebnější této země náleží. Město *Zug* pohledem swým cestujícího newábí, nesauc w budowách i w obywatelstvu ráz nějaké pašmaurné zastaralosti ano i nečistoty; honosí se však město dotčené, mnohem menší než většina měst českých a morawských (čítá toliko 3000 obywatelůw), knihtiskárnau, weřejnau knihownau a čítárnau. Rolníci okolní oděni jsau w rubáše plátěné s kápí; w takowém též kroji Šwejcari w XIV. století sestaupiwše s hor, rojili se a pány i wladaře swé ze země tiskli. — Po milokrásném břehu jezera přijeli sme do *Artu*, odkudž se cestující obyčejně na pauč k wrcholu hory *Rigi* wydávají. *Rigi* toliko 5556 stop nad hladinu morskau wystupuje; a však pohled z temena hory té čítá se mezi nejwelebnější w celé Helvecii; mimo to wrchole téhož lehce dostaupiti lze, tak že i útlejší osoby se z oné wyhlídky těšiti mohau. Než o wyhledu rozhlášeném ničeho milým čtenářům powěděti nemohu, jelikož při mém nawštíwení wrch mlhami a mraky obehnán byl, tak že mi toliko jednotliwé lázy a hlavy sněžné vzdálených hor, když se tu a onde na okamžení mlhy rozstaupily, jako we snách špatřiti bylo.

W údolí, rozloženém mezi horami *Rigi* a *Ruffi* stála na začátku tohoto století wesnice *Goldawa* (*Goldau*); ted jen spausta rumu a ohromné balwany skal místo naznačují, kdež se tiché chýšky rozkládaly, u prostřed nichž kosteliček wěž swau malebně wypínal. Roku 1806. dne

2) A však w nowinách se dočítáme, že majitel nádherného hosiunce *Bauer*, pustiw se do odważliwych peněžitych podniknutí, nedawno korábníkem se stal.

2. Září uvrhla se celá ohromná stráň hory wodami **po-**
 derwané s přehrozným třeskotem do údolí, a zasypajíc
 w okamžiku 111 domků, pohrobila w nich za žiwa 500
 nešťastných obywatelů. A však na rumech, na samé koře
 hrobní opět nowí obywatelé chýše stawí, nedajíce se
 zastrašiti osudem předchůdců swých. Zwon bývalé věže
 náhodau w rozsedlině skály nalezený, též nowým obywa-
 telům obřady poswatné wyzwání — až pak snad i jim
 někdy ke hrobu dozwoní. — Truchliwý tento obraz za-
 plašen byl pohledem na jezero Zugské, po jehožto jižním
 břehu jsme se blížili k nejpověstnějším místům této země,
 kdež první símě šwejcarské swobody klíčiti se počalo;
 než každý se klame, kdož sobě *hlubokau cestu* (hohle Weg)
Tellowu kapli, Gesslerůw hrad atd. představuje w swětle
 romantickém, rozžženém čtením historie šwejcarské aneb
 Šillerowa Wiléma Tella. Kaple Tellowa jesti skrowná
 budowa druhu obyčejného, a na ní nápis dosti špatný,
 takto znějící:

Hier ist Gesslers Hochmuth von Tell erschossen,
 Und der Schweizer edle Freiheit entsprossen.

Hluboká cesta pak není nic jiného, nežli obyčejný
 úvoz, a hrad Gesslerůw jest toliko kus staré zdi na pa-
 horku strmicí. Ostatně známo, že powěsti o činech Tel-
 lowých důkladnějšími zpytateli historie šwejcarské za pauhé
 bájky wyhlášeny jsau, tak že k památkám powěstného,
 přes příliš a k tomu ještě na licho welebeného střelce
 větší úcty mítí nemůžeme, nežli ke zbroji a ocelowému
 pancíři naší Wlasty, kteréžto se we zbrojnici Wídenské
 ukazují. A však dejme tomu, žeby i powěst o Tellowi
 prawdiwá byla; předce bychom Tella toliko za šťastného
 vražedníka považowati mohli, jehožto čin jen wypadkem
 swým zdařilým zwelebení došel. Sláva šwejcarská ne-
 zakládá se na výstřelu Tellowě, nýbrž na bitwách u Mor-
 gartenu, Sempachu, Solothurnu, Naefelsu, Murtenu, na
 smrti slavné Arnolda Winkelrieda a jiných reků!

W malebné, rozkošné krajině rozkládá se na lemu

jezera Čtverokantonského (Vierwaldstädter-See) město Lucern. W lůně zelených pahorků, zahrad a hájů rozlévá se zrcadlo jasné jezera tohoto; z jedné strany vystupuje nad nižší chlumpy hora Rigi, an na straně protější vysokán *Pilatus* rozbrázděné čelo své do oblaků vypíná; w dálce pak se blyští ledowci, jako dlauhá řada běloskwaucích nawlíknutých perlí, táhnaucích se od jednoho vysokána k druhému. Nad městem nádherným starobylé věže wzbůru se pnau, dodávajice nové půwaby skwostnému pohledu; ano wůbec uznáno, že nenalezá se města na pevné zemi, jenžto by tak welkolepých, malebných obrazů, jakowými Lucern slyne, poskytovalo. Umístili jsme se w hostinci u labutě (hôtel Schwan) na samém břehu jezera položeném; a byť i krně, pokoje a obsluha nebyly tak výborné, jakož w prawdě jsau, jediný pohled z okna na hladinu jasnozelenau a na labuťowé wrcholy ledowců hojně wynahradil by milovníku přírody wšeliký nedostatek. Wyhlídka tato tak hluboce nás dojala, že jsme celý večer, ano i část přístiho dne u okna ztráwili, pustice mimo sebe pátrání po znamenitostech města samého. Odpoledne mně wšak kauzelnau takměř mocí zrcadlo jezera do lůna svého wábilo; wykupaw se we wlnách průhledných, teprw sem se po předmětech wytečnějších w městě ohlížeti počal. Nade wšeccko zajímal mne památník sláwy hrdinských Šwejcarů, kteřížto krále Ludwika XVI. statečně hájice usmrceni jsau. Jest to do skály wtesaný, welikánský lew, jenžto umíraje tlapu swau na znak králů francauských klade, hrot kopí přelomeného w těle mu tkwí, w obličejí zwířete pak takowý výraz bolesti a wěrnosti se jewí, že naň hledícímu litostného pohnutí zdržeti se nelze; pode lwem wytesána jsau jména oněch Šwejcarů, jenžto pro Ludwika XVI. žiwoty obětowali. Na památník ten, k němužto náwrh slawný Thorwaldson byl učinil, patřiti mohau Šwejcaři s hrdostí nezkalenau; jest to památník, který nawždy osloněn bude září welebnosti dějepisné, neboť jest swě-

dechtím, že wojínové za mzdu slaužící krále cizího hájili nasazením žiwotů swých proti wzteklosti vlastních jeho poddaných, — Nechci slow šířiti o ostatních pamětiuhodných předmětech, kostelích, sbírkách wědeckých, mostech atd. ježto město Lucern chowá, neboť každý se jich w četných knihách průwodčích dočísti může.

Následujícího dne za časného rána letěla se mnau pároloď »město Lucern« po hladině Čtwerokantonského jezera. Spatřil sem na lewé straně w dálce se pnaucí ostatky hradu *Habsburského*, kolébky to slawných císařů německé a rakauské říše; teď se přede mnau otwírá zátoka *Küssnachtská*, za kterauž hora Rigi malebný swůj štít zdwihá; tam zas do oblaků strmí welikán *Mythen*, u jehožto paty leží staré proslulé město *Šwyc*, od něhož jméno celé republiky před časy půwod swůj wzalo.³⁾ Na prawé straně vypínají se sněhobilá, nebetyčná čela *Panny* a *Mnicha* nad ostatními štíty alpského sauhoří. Pohled na tyto dwa wrcholy, jenžto nedaleko od sebe strmíce a k sobě se wěčně kloníce nikdy se spojití nemohau, básnickau myšlénku wzbuzuje, myšlénku, kteraužto lid dáwno byl pojal, hory dotčené Mnichem a Pannau nazwaw. U městyse *Brunnen* se nenadále jezero zatačí, a loď nás zanáší do zátoky diwohrůznými skalami kolem obstaupené. Prudký witr (Fön) w těchto končinách často tak mocně bauřiwá, že plawcům krutosti jeho odolati nelze, a oni nuceni jsau na nejbližším břehu útočiště hledati. Plawiw se po jezeře malebnau krásau slynaucim asi tři hodiny, wystaupil jsem u *Fläelenu* z lodi; tam již několik wozů chystalo se na cestu přes *Sw. Gotthardskau* horu. W *Altdorfu*, hlawním místě kañtonu Uri vypíná se wěž, na nižto powěstné činy Wiléma Tella wymalowány

3) Šwejcari sami sebe Schwitzer a zemi swau Schwitz jmenují; Francauz pak Šwejcarskau zem nazýwá la Suisse, Angličan Svitzerland, Wlach Svizzeri, Špañel Sviza atd.; toliko Němec od prwního wyslowení se uchyluje, a za jeho příkladem Slowan, wyslowující na místě Šwycary: Šwejcary.

se spatřují. Nedaleko leží wes *Bürgli*, kdež prý onen oslawený střelec domowem byl; a tak nalezáme w celém okolí stopy dějů Tellowých: byť pak i tyto nikdy se byly nepřihodily, předce upominky takowé mocně w lid působí, a žádný téměř cestující neopomine místa ona wedlé starodáwného zvyku nawštíwiti. Hledě na takowé pomníky plané sláwy zpomenul jsem sobě na naši milau vlast. Což tam za množství památních míst se nalezá, skutky šlechtnými a krwí národa našeho posvěcených! a však cizinec mimo ně cestau se béře, ani zdání, ani tušení o tom nemaje, co se na oněch niwách před časy dalo — ba i přemnozí obywatelé míst, dějepisem proslulých, we tmách newědomosti pohrauzeni jsauce, jako slepci w říši barew tam žijí, slawných památek předkůw sobě newšmajíce.

Posilniw se w *Amstelli* na další cestu, počal jsem po dráze Sw. Gotthardské wystupowati. Před časy zde cesta welmi obtížná, než však jediná přes Alpy do Italie wedaucí, se táhla; když pak r. 1806. rozkazem Napoleonovým nákladná silnice přes horu Simplon, a později císařem Františkem cesta welkolepá přes horu Stelvio ražena byla, celý obchod z Němec do Italie těmito dvěma cestami se wedl, tak že stará Sw. Gotthardská dráha cestujících a obchodníků téměř prázdna se stala. Tím pak kanton Uri, jehožto půdu z většího dílu pusté skály, ledowci a jezera kryjí, wíce a wíce do chudoby klesal; tu vláda malého kantonu, sebrawši weškeré síly swé nowau silnici přes horu Gotthardskau stawěti počala, a dílo to ohromné, i nejslawnějšího mocnáfě dostojné, před dwadceťi lety a sice tak důkladně dokonala, že na místech, kde jindy toliko škápy s nákladem těsně kráčet mohly, nyní i nejtěžší wůz pohodlně wzhůru wyjíždí; ano říci se může, že dráha tato, říší mraků a wěčných sněhů se táhnaucí, mezi nejskwělejší důkazy mocnosti ducha lidského náleží. W *Amsteku* silnice wzhůru pnauti se počíná, a powlowné w mnohočetných oklikách po-

zdvíhování trvá 7 hodin cesty až na týmě hory, 8266 stop nad hladinou morskau strmíci, kdežto hostinec wystawěn jest; odtud cesta na jižní stranu se kloní. Z malého plesa na báni Swat. Gotthardské řeka *Reuss* diwoce se wyřínuje a w četných spádech dolů se řítí, údolí strašným jekotem swým naplňujíc; w řeku pak, hlubokau klauzau se ženaucí, s vysokých stěn četné potoky letí. Tamo, kdež hluboké *Magowé* údolí se otwírá, řeka do skal se takřka zaryla a tak úzkým žlabem dolů pádí, žeby ji smělý odhodlanec přeskočiti mohl; tento hluboký žlab nazývá se mniším skokem, proto že prý mnich, utíkaje před nepřítelem, řeku na tomto místě druhdy přeskočil. Kamení, do hlubiny této metané, hřmot wzbuzuje, jenžto se jako rachocení bromu rozléhá. Dále kráčeje spatřím ohromné žulové skály, pnauci se s obau stran do oblaků a k sobě se chýlící, jakoby dennímu swětlu do hrozné klauzy nahlédnauti zbraňowaly. A w této žulové, kolmo strmící stěně silnice široká ražena jest, po nížto wystupující náhle na místě se octne, kde příroda děsnau překážku dalšímu kráčení učinila; nebo otwírá se tu propašť, do níž wířící wlny Reussy strašným jekotem se uwrhují. Než ruka lidská nad protiwnau přírodau zwítězila, wyklenuwši již před dáwnými časy nad propaští oblauk, kterýžto od sprostého lidu za dílo knížete pekla powažowán, a protož i *mostem ďáblowým* (*Teufelsbrücke*) nazwán byl. Nad starým ďáblowým mostem se nyní druhý, mnohem pevnější a důkladnější most klene, kterýžto na ohromné pilíře založen jsa, hlodajícimu zubu budaucích století mocně wzdorowati bude.

W těchto diwohrozných končinách w říši takměř mraků a wěčného sněhu r. 1799. krvawá bitwa swedena byla mezi francauzským a rakauským i ruským wojskem: a tak na štítech hor, jindy toliko kamzikostřelcům přistupných řinkot mečů a hrom smrticích kaulí zněl a do přehlubokých rozsedlin kleslo w smrtném zápasu velké množství nebohých synů wzdáléné matky sláwy! — Dále

za ďáblovým mostem objevuje se *Urnský otvor* (Urner Loch); jesti to průchod skalau hnaný asi sto kročejů zdělí; i prošeďse jej spatříme před sebau údolí, kteréžto položením svým zajisté k nejvyšším dolinám ewropským náleží. Zde leží wesnice *Andermatt*, a před ní spatřuje se lesíček, jehožto stromowi bedliwě se strřeže, aniž se připauští, by sebe menší wětew z něho se urwala; neboť lesík ten strážcem a štítem jest wesnice dotčené, jelikož swaleniny sněhů (lawiny) se štítu hor se řitící zadržujíc, obywwatele Andermattu od záhuby ochraňuje. Za oněch dnů však, když končiny tyto byly rejdištěm wojů nepřátelských, weliký díl háje, který se opravdowě poswátným nazýwati může, pod dlubnau wojinůw klesl. Andermatt jest ostatně truchliwé, k hrobu se podobající sídlo chudobných nedužiwých bídáků, žiwících se z wětšího dílu jen žebrotau, kteráž na Sw. Gotthardské dráze cestujícím nad míru obtížnau se stala. Dostaupiw wrchole hory, a nahlidnuw do diwokrásných údolí kantonu *Těšínského*, w kterémžto již blaženější dechy Italie wanau, obrátil jsem se opět na zpáteční cestu k jezeru Čtwerokantonskému.

Za několik dní jsem z Lucernu pauf do půwabného údolí *Angelohorského* (Engelberger Thal) nastaupil. Za pět hodin došel jsem do *Angelské hory*, místa to proslulého malebností polohy swé, kdežto se klášter řeholníků sw. Benedikta nalezá. Zde hora *Titlis*, ledník to přes 10.800 stop wysoký, čelo swé běloskwaucí do říše mraků wypíná. Již dawno mně tajný, mocný cit wábil, bych wystaupil na cimbuří hory, skwaucí se leskem sněhů wěčných, z ní patril do tmawých dolů a čítal ledowé štíty z boku welikánů nad pokrow mraků do modra nebeského wystupující; a hle teď jsem stál před cílem tauhy swé u paty ledowce welikána, odhodlán jsa na týmě jeho wystaupiti, napiti se z toku prýstícího se w tajných škulinách ledu a ze sněžné báně přehlédnauti daleké kraje, jezera, luhy a nesčíslná temena hor!

Předzwídaje krásné jitro, předewzal jsem sobě ještě

této noci na cestu se vydati; i nastoupil jsem dráhu w společnosti totiko jediného průvodce, kterýžto krmě, nápoj a vše co k podniknutí takowému newyžaditelně potřebno, s sebou nesl. Na silnau hůl alpskau se podpíraje, za průvodcem, malau swítlnau chodník mi poněkud oswěcujícím, jsem kráčel, newěda že propasti na obau stranách stezky se otvírají, aniž se domníwaje, žeby jediný chybný krok mně do hlubiny bezedné uwrhnauti mohl. Cesta čím dále tím více kolmo wzhůru se pnula; zwonění zaplašených kraw mě zwěstowalo, že na blízku pastew alpských kráčím — teď již poslední mihání swětél w údoli hledům mým se ztratilo, a brzy potom dechy ledowé z hory mne owanuly, zwěstující že se spaustám sněhu wěčného blížím. Witr ostrý se pozdwiha již již plamínek swítelny zhasínal; luny zář docela zmizela a stopy čerwánkú na obloze wychodní ještě nebylo; hwězdy pak nade mnau neobyčejným zářily leskem i podobalo se, jakoby tmawomodré sklepení nebes i s hwězdami na temeně hory leželo, tak žeby mi třeba bylo, toliko ruku wztáhnauti, abych se oblohy dotekl.

W plášť swůj se zahaliw, položil jsem se mezi kameny příkré cesty, kdežto asi hodinu jsem dřímál, an průvodce suché klece nazbíraw, oheň rozničil u nohau mých, by tyto w pronikající zimě neozábnuly. Po druhé hodině s půlnoci jsem se probudil, a hle již počali nejbližší ledowci se šeriti a jakoby z nich newiditelná ruka rauško po raušku odhrnowala, více a jasněji se bělili a skvěli. Tu jsme dráhu wykonanau a ještě nastawající přehlédnauce, na další cestu se vydali. Trwalot pak welmi obtížné a místy i nebezpečné wystupowání naše půl třetí hodiny, až jsme se ku skále dodrali, kteráž se již jen mezi námi a wěčným ledem pnula. Posilniwše se k trudné pauti krmí a winem, a ostatní zásobu potrawy a nápoje pod skalau zanechawše, lezli jsme wzhůru po stráni žulowé, an právě slunce vycházelo — první jeho paprsky jsem pozdrawil, stoje na pokraji moře ledowého. Cit neoby-

čejný mne ovládl při pohledu na vlny ohromné a však mrtvé moře ledového, a když průvodník sobě i mně žerlitzka (Steigeisen) na nohy připínal a dlouhý provaz vytáhna, jeden konec sobě a druhý mně kolem těla vázal, pocítil jsem hluboké pohnutí v srdci svém, zvláště an w té samé době štit nejvyšší hory co růže jasná rdíti se počal, a hledna do dálky jsem spatřil, kterak w lesku růžovém hlavy vzdálených ledowců co rozžžené swíce w chrámu přírody do modrého nebeska se pnap. Marné byloby popisowati pohled takový; jsautě věci, o kterýchato člověku jen z vlastní zkušenosti nabyti lze pojemu; zpomínka taková, co jasná hvězda w paměti swítící, tmawé budaucí doby života vyjashuje! — Počali jsme tedy kráčet po ledu, jehožto powrch dosti křehký byl, jsa rozdrobenau břídlící jako prachem uhlovým pokryt. Tu a onde objevily se w něm hluboké propasti a rozštěpeniny, kterýmiž jsem do wnitřnosti ledowce nahlídnul; led w tajných těchto skryších tu barwy blankytné tam jasnozelené jest, w němž i prostranné, w swětle jasných barew se típytící jeskyně se klenau, pohled čarowný poskytujec. Dáleji spatřují se w ledu jako na zoraném poli hrůzdy široké, misty jako arabeskami rozmanitě zdobené. — Čím pak wyše jsem wystupowal, tím ostřeji ledový wítr mé audy proníkal, tím trudněji se noha za nohou wlekla, krew se mocně k hlavě hnala, žíly silně tlakly, dech se krátil; musil jsem často odpočíwati, ano již mne strach pojmul, že síly mé nedostačí k dostaupení wrchole hory, a že u samého cíle žádosti své přinucen budu, kroky na zpáteční cestu obrátiti. A však pevná wůle zwítězila nad klesající silau; i napnul jsem odhodlaně swały své a za několik okamžení zarazil jsem železný bodec hole w temeno ledové *Titlisa*, a těžce oddychaje, než však okem radostným kolem sebe na welebný obraz jsem patřil. Přes sto welikánů cimbuří své sněhem labuťovým kryté před zrakoma mýma do oblohy pnulo; mezi nimi pak modrající se mlhowé údolí jako nesčíslné hroby se otví-

raly, w dälce jiskřila se zrcadla jezer, co demanty drahé, twůrcem swěta po zemi krásné rozseté, a nad tím, na obloze tmawomodré zářilo slunce jasné jako oko páně — obraz to plný newýslovné welebnosti! Ponořen w pohledu slawném stál jsem tu w hlubokém pohnutí duše swé, až pak mně průwodce upomenul, že čas, bychom se nazpět ubírali. Jako ze sna čarokrásného procitna, znamenal jsem, kterak ledowá zima probíhá tělo mé a mdloba i spaní audy pautati počíná. I spěchali jsme s wrchole dolů; a nechť i powrch ledu mocí slunečního tepla poněkud byl roztál, předce jsme bez nesnáze až k oné skále se dostali, u níž jsme zásobu potrawy byli zanechali. I zotawiwše se krmí a wínem dolů jsme po skalách sestupowali; a teď teprw, za jasného swěta denního spatřil jsem, jak nebezpečnau cestau předešlé noci jsem kráčel, a kterak bych odwážliwost swau i žiwotem byl zaplatiti mohl. Než potěšen z podaření podniknutí swého, spěšně jsem dolů se ubíral, znamená, že wolněji dýchám, a prudký tlukot srdce se umírní; i radostně jsem pohnut byl, když wětrík k sluchu mému hlahol zwonků braw zanesl, a mimo letící ptáče zwěstowalo, že se opět k říši žiwota blížím. — W jedenáct hodin před polednem přirazili jsme opět do hostince w Angelské hoře, kterýžto jsme práwě dwanaćt hodin před tím byli opustili. ⁴⁾

4) Práwě tomu sto let, co wrchol ledowce Titlise ponejprw do-
staupen byl odwážným nějakým řeholníkem kláštera Angelohorského;
r. 1786. Dr. Feierbrand, lékař opatůw, se na týmě hory té dostal;
wydál se s desíti průwodci na cestu, a přetrpěw množství nesnáz
dosáhl teprw druhého dne o desáté hodině cíle swého. W pozděj-
ších však letech dosti často Angličané, Francauzy i Němci na wrchol
ledowce Titlise wystaupili.

VIII.

O saudu zahájeném.

(Členo ve shromáždění filologické sekci král. české společnosti nauk
dne 21. Listopadu 1844.)

Od J. Er. Wocela.

Onen způsob saudu veřejného, na němž muži z obce wolení nálezy vynášejí nad spoluobčany swými, patří mezi nejstarší a nejdůležitější zřízení národůw. Význam saudu takového a působení jeho w mravní powahu lidu na mysli přemítající, wyznati musíme, že w národě, u něhožto stopy nadřečeného saudu se nalezají, idea spravedlnosti mocně se musila wywinauti, jakož i uznati nutno, že obecní lid, byw powolán k veřejnému rozřešení prawdy, swoboden byl a swéwoli vyšších tříd nepodlehal. Nejstarší památka takového národního saudu w Čechách zachowala se w básni drahocenné, Libušiným saudem nazvané:

Seber glasy po narodu svemu.

I sebrastě glasy děvě sudně,

Sbierastě je u osudie svate,

I dastě je lěchom provolati.

Vsta Radovan ot Kamena Mosta,

Je sie glasy čislem přegliedati,

I viečinu provolati v narod,

V narod k rozsuzeniu na sniem sboren.

Z místa tohoto patrně wyswítá, že již w dobách pobanských národa našeho saudové veřejní, na nichžto lid hlasowal, držáni jsau; ze slow pak posledních Libušina saudu

U nas pravda po zakonu svatu,

Ju-že prinesechu otci naši

poznáváme, že zřízení takové původem svým pravočeské, slowanské bylo. O proměnách pozdějších saudu tohoto v zemi české zde řeč šířiti nemohu, aniž powěděti, kterak v pozdějších dobách právo německé působilo na soud nadřečený; zde toliko budiž podotknuto, že dle mínění mého památka onoho starodávního zřízení zachovala se ve vlasti naší až do konce XVI. století, a sice *w saudech zahájených*, které se w městech, městečkách, ano i we wesnicích konávaly. Též u národů germanských se před časy drživaly saudy veřejné přísazných (*Geschworenengerichte*), než však w říši německé již w XV. století potlačeny byly uwedením římského práwa, kteréžto přísazným neučeným upíralo schopnost, nad spoluobčany swými nálež učiniti, wložitc povinnost tuto na úředníky, vládan k tomu ustanowené. Toliko w Anglicku až podnes osadníkům právo jest ponecháno, nad spoluobčany swými rozsudek pronesiti (*trial by jury*). Na způsob anglického saudu ustanowen byl i we Francii r. 1791. soud přísazných, kterýžto až dosawád nejen we Francouzském království, nýbrž i w porýnském Prasku, někdy francauzskému práwu podléhajícímu, panuje.

Způsob, kterým se soud w Čechách zahajowal, podoben byl jak w městech tak i w rychtách wesnických způsobu zahájení saudu zemského, o kterémž Všehrd obšírnau zpráwu dává; ¹⁾ než však pamětihodno, že netoliko w městech konšelé nad měšťany, ale též konšelé rolníci nad wesničany na saudu zahájeném nálezy pronášeli; zajisté tato důležitá okolnost na časy ukazuje, kdežto každý sobě rovným u veřejnosti sauzen býwal. Wěc ta tím se vysvětliti dá, že weškerá práwa česká, jak již podotknuto, z jednoho pramene wznik a původ swůj wzala, totiž »z prawdy po zákonu swatua«, což potvzrují též slowa pana Ondřeje z Duhé; pronesená we výkladu na právo země České: »Právo země České jest dáwno nalezeno ještě ot pohanstwie, a najwiece ot Pře-

1) Všehrd o právech a súdech i o dskách země české. Str. 18.

mysla orače a ot těch pánů, kteří té chvíle byli.* Arci že w pozdějších časech právo toto wichřicí osudů na mnohá přerozmanitá odvětí bylo rozmetáno a soběctwím tříd vyšších i přítrusky cizími porušeno: než však duch národní je tu a onde až do XVI. století prožíwal. Na důkaz uwádím dvě zpráwy o saudu zahájeném; bedlivému čtenáři snadno bude nalezti stopy pravočeského dáwného zřízení, we formách více méně cizích ukrytého.

O saudu zahájeném w Českých Budějowicích r. 1516.²⁾

Když má soud zahájený držán býti, ten má tiemto spôsobem zachován býti: že pan purkmistr a páni konšele wedlé řádu a obyčejie miesta tohoto súd zahájený tento a tento den držeti budau, že by kto před tiem saudem co činiti jměl, aby se ku panu rychtáři postavil den, dwa nebo (před súdem) tři a opowieděl se, k tomu jmenowal, koho chce winiti, a skrze posla swého rychtář má ho obeslati a jemu oznámiti, že ho tento na tento den k saudu připowiedá, z čehož ho winiti bude, aby mu odpowídal. Potom když má soud zasedien býti, prwe nežli zahájen bude, má zwonieno býti na rathuze trikrát, aby se lidé sešli, a když se sejdú, tehdy skrze služebníka páně purkmistrowa má všem lidem oznámeno býti, kteří na rathuze budú, že mohú všickni před pány do swietnice jíti, že se súd zahájí; k tomu se i oznámí, kterak se jeden každý při tom saudu zachowati má. Když wstúpie do swietnice, má od pana purkmistra k rychtářowi mluweno byti: Pane rychtáři, jakož jste z rozkázanie pana purkmistra a panów rozkázali soud zahájený wedlé řádu a statut miesta tohoto powolati, a tento den držán má býti; i puokud úřadu wašemu příležití, to tiemto dobrým lidem oznamte, kterak se jeden každý zachowati při tom saudu má.

2) List zde položený, jehožto original se w archivu král. města Českých Budějowic a sice w červené knize kontraktní, od r. 1396. až do r. 1520. sahající, chová, podán jest panem Jos. Umlaufem, c. k. poručíkem dělostřelců.

Nato má rychtář takto mluwiti a saud zahájiti: We jménu Božie amen! Račtež všichni dobří lidé poslúchati, kteříž jste se k tomuto saudu a práwu přihoditi ráčili, že teď pan purkmistr a páni konšelé chtie sprawedlnost každému chudému i bohatému učiniti, widowám, sirotkům, jakžby koli (kdo) swú sprawedlnost mohl prowésti; a ktož by koli chtiel k tomuto saudu a práwu přistúpiti, předkem aby sobie na panu rychtáři wyprosil, aby mu odpustil mluwiti, též i k potazu i z potazu aby podiekoval, jeden druhému řeči aneb žalobie aby nepřekážel, poctiwie před právem tímto a saudem stál, a pakliby kto w tom pochybil a tak se nezachoval, w pokutu wpadne wedlé rozeznáníe panského. Protož páni milí, všichni dobří lidé, již já tento saud zahájjuji napřed Pána Boha mocí, matky Božie mocí i všech swatých mocí, najjasnějšího kniežete a Pána, Pana Ludwika, Uherského, Českého oc. krále, markrabí Morawského, pána našeho všech milostiwého mocí, pánuow purkmistra a pánuow konšeluow tohoto slawného miesta mocí, úřadu mého od pana purkmistra i všie (obce) mně pujčeného (mocí), přikazuje všecku poctiwost a zapowídaje všecku nepoctiwost, a jestli žeby kto tohoto práwa w čem pohaniel aneb chtiel pohanieti, a skutkem co přečinil, že takový býti má trestán na hrdle; pakliby přečinil řečí, ten má hýti trestán na statku.

Item. Při tom saudu mají spuoseni býti *dwa řečníci, aby lidé w ničemž ukráceni nebyli*. Item, pokuta, ktožby řeči se před saudem nezachoval, jest XII peněz malých. Item, saud tento zahájený držán má býti do tří dní pořad, *posudek* potom po dwú nedielí pořad zbiehlých, i tím má býti odloženo, kteříž by se na swiedomie táhli a swiedky wedli, též do dwú nedielí, a každý swiedek wedlé swé powahy a stawu, konšel wedlé swého úřadu konšelského, obecny též wedlé práwa učinie spráwu, aby žádný w swé sprawedlnosti nebyl ukrácen.

K doplnění zprávy zde položené, w níž některé důležitější podrobnosti saudu se pohřešují, kladu výpis z knihy »Hospodář« nazvané, kterážto r. 1587. Weleslawinaw wydána, již welmi zřídka kde se nalezá. Jan Brtwin z Ploskowic dáwa w knížce této poučení, kterak panský úředník w poddaných městečkách a wesnicích saud zahájeti má. Pro zpytatele mrawů a obyčejů dáwných lidu českého zajisté welkau wáhu má spráwa o saudu, na němž *podlé starobylé nawyklosti rolníci sedali*, an úředník panský s písařem swým po straně seděl, a jen tenkrátě výpověď učiniti mohl, když konšelé tak sprostí jsauce, žeby žádný z nich výpovědi wynésti neuměl, před stranama žádost na úředníka wzložili, aby on za ně výpověď učinil. ³⁾

»Při času masopustním, poněwadž tehdy lidé jako nejmenš na práci mívají, rozkaž ať se všickni sejdaú ke dni určitému, k které rychtě celé práwo náleží, pustě dvě aneb tři neděle před tím hlas, že saud držán bude, měl-liby kdo při tom saudu co činiti, aby se najíti dal. A když na ten den uloženy všickni k tomu náležející pohromadě budau, přijeda úředník mezi ně, rozkaž všechněm dwanácti konšelům do lawic sednauti, a písaři poruč, ať těmito slowy saud zahájí a všickni ať poslauchají, zanechajíce rozprávek: Já tento saud, hájím

3) Z dopisu slowutného vlastence, pana Fr. Plačka, c. k. krajského tajemníka w Chrudími, poznamenání následující klademe, jehožto obsah, necht i wice méně známý, k přirovnání obyčejů bývalých k nynějším, dobře se hodí: Též i vláda naše spoluaučinkování osadníků při weřejné správě w té míře dopauští, pokud od těchto lze se nadíti přiměřené saudnosti. O tom swědčí instrukci guberniálním dekretem od 17. čerwna 1830. číslem 22951. w policejních věcech pro wesnické rychtáře a konšely wydaná a w Páně Obenrautowě sbírce aupně položená. O tom swědčí ustanowení patentu od 1. září 1781., že wrchnosti smějí sice poddaného pro neposlušnost a zpurnost jistými tresty stíhati, však jen tenkrátě, když poddaný u protokolu swědectwím zachowalých mužů u přítomnosti rychtářů neb spolusausedů jest přeswědčen aneb překonán. Dle §. 36. řádu pro

Boží mocí, jeho milosti Pána našeho mocí, pana úředníka mocí, rychtářskou i konšelskou mocí, a k tomuto ctnému saudu připovídám všecku uctiwost a sprawedliwost. A kdožbykoli chtěl před toto ctné práwo o potřebu swau předstaupiti, přistup s odpuštěním, a odstup zase s odpuštěním. Také žádný s žádnau braní před toto ctné práwo aby nepředstupowal; a kdožby se tak nezachowal, bez winy nebude. A kdožby jeden druhému před tímto ctným právem w řeč wskakuje překážku činil, bez pokuty nebude, než aby jeden druhého wyslyše, každý swau potřebu wolně a swobodně sprawiti mohl. A kdožbykoli před tímto ctným právem co přemluwil, má pokutu trpěti a nápravu učiniti, pokudž mu saudem nalezeno bude. Jestli žeby pak kdo na koho mocí před tímto ctaým právem sáhl, ten hrdlo ztratiti má. A kdožby koli co skrze toto ctné práwo wysaudil, buď jemu to tak pewně, vážně a stálé, jakoby na swobodném trhu za hotové peníze koupil. A kdožby koli co skrze toto ctné práwo prosaudil, buď mu to tak pewno a vážno, jakoby na swobodném trhu za hotové peníze prodal.

»Potom dej nančení rychtáři, *at on sudí slowe*, a když se sudím jmenowati bude, a dotázka naň jaká od koho činiti, *at odpowídá*. I promluw k němu řka: Pane sudí,

čeládku wenkowskau od 30. září 1782. teprw takové čelední rozepře k úřadu patří, které wesnický *rychtář*, jakožto *první instance* porownati nemůže. W guberniálním dekretu od 15. čerwence 1843. číslo 34308. (Prov. Gesetz-Sammlung S. 528.) prawi se doslovně: Endlich bestimmt das Hofdekret vom 12. Februar 1787, dass die Gemeinde-repräsentanten allen, das städtische Oekonomie-Wesen betreffenden Verhandlungen, Dispositionen und Verordnungen mit Sitz und Stimme beizuwohnen haben, und diese Weisung wird auch auf die Markt-flecken und Dörfer bezüglich ihrer Gemeindebeisitzer und Geschworenen angewendet. — Při trestním konání o zločinech i policejních přestupcích dle §. 418. dílu I. a §. 380, dílu II. a dle gub. dekr. od 21. srpna 1819. berau se i k rokování dva mužové rozumní a zachowali z obce, kde wyšetření se konalo, mající hlas rozhodný zároveň se saudcem zkaušeným.«

podej na Pány konšele, dosti-li se jest saudu zahájení stalo, čili *podlé práv vašich* potřebí co opraviti? Potom sudí do třetice tu sedě zawolati aneb promluwiti má, po malé chvílce jedno po druhém takto: Mají-li kdo co před tímto ctným právem činiti, aby předstupowali, že Páni konšelé proto sedí, chtějí jednomu každému za *sprawedliwé* učiniti. Po druhé opět tolikéž, že již čas a hodina jest, též i potřetí. A kteřížby předstupowati chtěli, po jednom ať předstupují, prwé se dotazující, jestli právo při pokojí? Dále potom, přejeli právo přistoupiti? přejeli potřebu powěditi? Pak když potřebu oznámí, tedy opět ať se ptá, přejeli právo zase odstoupiti? A sudí na každé opowědění ať se konšelůw dotazuje, a zase tomu, kdož ku práwu přistupuje, odpovědi dává. Jestliby kdo toho pořádku chybil, tedy pokuta podlé starobylého pořádku, neb jakž konšelé uznají, aby od takowého propadená hned položena na stuel konšelům byla. A cožby koli takových pokut bylo, ty konšelé, nač se jim zdáti bude, i s rychtářem obrátiti mají. Konšelé pak počnauč od předního až do zadního, což na ně přijde, ať na to dobře se uradíc roz^wážně a pěkně každému odpovědi dávají, každý z nich obzvláštně. Pakliby který pro swlastní přičinu odpovědi dáwati nemohl, tedy přední ať za něj powí.

»Kdyžby který konšel z lawice pro potřebu wstáti chtěl, tedy staršímu se opowěz, a hned zase na to místo své se nawrať. Pakliby tam zaumyslně prodléwal, an mu toho potřeba nebyla, nechť položí pokutu, tak jakž sami mezi sebou na sebe uloží. Přišla-li by před ně jaká pře, wšickni konšelé ať pilně poslauchají, a *kdyžby k uwa-
towní přišlo žaloby, odporu, pře líčení i swědků wedení,
to pilně každý, pamatuje na swau duši, ať wáží.* A nedo-
rozumíwali-li by čemu, nechť se dotazují úředníka, kterýž
tu při nich za druhým stolem spísařem seděti má. Úřed-
ník pak wážně a *sprawedliwě* ke wšemu jim radu dáwe, aby
wypowědi *sprawedliwě* každému, a to rozumně, činiti

mohli. Byli-liby konšelé tak prostí, žeby žádný z nich výpovědi wynésti neuměl, tedy mají před stranama žádost na úředníka wzložiti, aby on za ně výpověď učinil, a když wypowí, dotaž se jich, takli jsau mu poručili oznámiti, a oni se k tomu přiznati mají. Pakliby co nesnadného bylo, a zvláštní toho potřeba ukazovala, nechťby se toho do posudku, totiž do dwau nedělí pořád zběhlých, odložilo a stranám oznámilo, aby se w též místo zase najíti daly.

»Mohlo-liby se pak co bez saudu srownati, k tomu úředník aneb rychtářové ať se přičinějí, jest jistě za slušné: neb co se přátelsky narowná, o to starosti a saudu netřeba. Pakliby toho potřeba kázala, a kdo žádostiw byl, nercili tedy, ale i jindy, kolikrátby toho potřeba byla, má se saud osazowati k rozeznání toho, cožby přátelsky srownáno býti nemohlo.

»Kdyby se k wolání sudího žádný k súdu neohlašowal, tedy sudí ať na konšeli dotázku učiní: Byl-liby čas saudu odhájeti? A kdyžby konšelé oznámili, nemajíce co činiti, že čas a hodina saudu odhájeti, může písař aneb sudí promluwiti takto: Poněwadž žádný před tímto ctným právem činiti nemá, jakauž moci tento saud jest zahájen, tauž moci se zase odhazuje. A protož kdož nemá zde nic činiti, muože odjíti w pokoji. A to před polednem říditi se má.

»Při tomto saudu nejwice se o gruntowní věci řídíwá. — Jestliby pak pro příčinu hodnú pře jaké do posudku odloženo bylo, tedy rady obnowení do téhož posudku zanecháno býti má, ažby se to prwé wykonalo.

»Při tom také potřebí jest úředníku pilnost míti, kdyžby se rada obnowiti měla, aby lidi bohabojné, hodnowěrné, a ty, kteříž prawdu mluwiti smějí, k tomu wyhledal; ne mordéře, laupežníky aneb jiné cizoložníky, kteříž duši swých jako nic sobě wáží. Nebo takowému, kterýž duše swé zatratiti se opowázil, co platné jest přisahu wydati, an zaumyslně a dobrowolně beze všeho při-

nucení třebas stokrát w hodině přísahu učiní, beze wší přičiny. Důvěř se pak takowému, což na něm jest, žeť saudem swým za sprawedliwé učiní, a zwlášť ke komužby prwé nějakau nechť měl. Pánu tedy aneb úředniku, kdož radu obnowuje, slůží na to mysliti, aby wyhledal ty osoby za rychtáře a konšely, tak dobře we wsi jako w městě aneb w městěčku, kteřížby se k tomu hoditi mohli. Nebo wili o kterém takowém newážném a lehkomyslném, a dá ho w úřad, a on komu křiwdu saudem swým učiní, rowně tak jest, jakoby ji sám učinil. A poněwadž to skrze něj jde, že se takowý na úřad dostal, musí z toho, ač nepokaje-li se, těžký počet Pánu Bohu wydati.

»Kdež jest městečko, a w něm lidí k tomu aneb sausedů dosti, tu rychtáře a všech dwanácte konšelů wybeř. Pakliby dosti nebylo, přidej k nim některú wesnici blíž přisedící, a tu z každé asi po dwau aneb třech konšeliích wybeř, a rychtáře w každé wsi jednoho usad', týmž způsobem při každé rychtě se zachowaje. A když se již ke dni uloženému všickni sejdau, rozkaž konšelům starým do lawic sednauti, a po saudu zahájení, neozwaliby se žádný k saudu, propuštěn je z toho úřadu, i rychtáře také. Však majlí k tomu rozum, prwé na úředníka žádost wložiti by měli, aby z té práce propuštění byli; propuštění jsúce, nechť jdau mezi obec. Tu hned ke všem učin řeč, prwé nežby se rada obnowila, měl-liby kdo o s kterau osobau z konšelů starých činiti, aby před tebú oznamowali, že slyšeti chceš. Bylo-liby co takowého, srowněj je. Potom předpowěz všechněm, kdožkoli ke kterému úřadu zawolán bude, ať na swé místo jde, žádný ničímž se newymluwaje, neb ta wýmluwa platná nebude. I rozkaž je pisaři pořad čísti, nejprw konšely, potom rychtáře. A hned přísaha ať se všechněm společně rychtářům i konšelům wydá w tato slowa, rozkáže jim wstáti a každému dwa prsty zdwihnauti:

»Přisahám Pánu Bohu stwořiteli swému a jeho milosti

Pánu swému i od jeho milosti úředníku nad námi postawenému, že jsa w tomto úřadě (konšelé at jmenují konšelském a rychtáři rychtářském) we všech věcech a k každému chci se sprawedliwě chowati, zúmyslně žádnému swým wědomím křiwdy nečiniti a to ani pro přízeň ani pro nepřízeň, ani pro dar ani pro nedar; při tom dobré welebiti, cti a chwały Boží hleděti a jiné k tomu wěsti zlé tupiti, neřády rušiti, a w ničemž průchodu w zlému nedáwati. Toho mi dopomáhej Pán Bůh všemohaucí na věky požehnaný. Amen.«

Zajisté se ještě nemálo podobných správ o zahájeném saudu w archiwech městských a po různu w starých rukopisech nalezá. Kdož k této věci pozornost swau obrátí, sezná, že by přáti bylo, aby se o tomž předmětu wíce podrobnějších návěští, než však sáhajících do vzdálenějších časů wynalezlo, tím by se teprw našim znatelům a zpytatelům práwa příležitost naskytla wyšetřiti, coby podobného saudy zahájené se *saudy přísazných* (Schöppenstühle) míwaly, kteréžto w středověku, saským právem (Sachsenspiegel) se řídíce, w Německé říši ustanoweny byly.

Nicméně již nyní poskytuje nám znamenitých výsledků přirownání zahájeného saudu k srbské *porotě*, o nížto obšírnější zpráwy ze zákona cara Stefana Dušana (od r. 1349.) nabýváme. Slovo *rota*, nalezající se we starých písemnostech všech slowanských národů, znamená tolik co přísaha; *porota* jest tedy doslovně *saud po rotě*, t. j. po přísaze, anebo *saud přísazných*.⁴⁾ »Byla-li porota i we starých Čechách známá i obyčejná,« píše p. Palacký, »o tom my tak určitých a swětlych důkazů, jako Srbowé, nemáme. Kdy zajisté we starých písemnostech českých o přísaze několika osob k osprawedlnění někoho

4) Časop. česk. Museum r. 1837. Srownání zákonů cara Stefana Dušana srbského s nejstaršími řády zemskými w Čechách. Od Frant. Palackého.

před saudem řeč jest, tam obyčejně ne porotci (Geschworne), ale jen tak nazvaní *pomocníci* aneb *očistníci* (Eideshelfer) se rozumívají. Mezi porotci a pomocníky jest ale podstatný rozdíl, ačkoli původní jakási spojitost mezi nimi také zapíratí se nedá. Oboji vybírání byli ze stavu, čili z rovně sauperů, nezávisně od vlády zemské: ale onino byli svědkové i saudcové pospolu, tito pak nic než pauzí svědkové; výrok oněch byl právní usudek a konečné rozhodnutí celé pře, těchto pak jen právní čili průvodní prostředek (Rechtsmittel, Beweismittel), po němž teprv rozsudek od jiného sudího vynášen býval.

Než však p. Palacký našel v staročeských pamětech některá zřízení, jenžto dosti patrně na porotu narážejí. V právích knížete Kunrada Brněnského od roku 1080. čteme tato slova: Nullus zok aliquem accuset, nisi certo sub testimonio vicinorum constet de damno; et si fuerit zok convictus testimonio fori communis, lapidetur. Toto *commune forum* na porotu se vykládati může; a však i otázka na mysl vstupuje, zdali se ve slověch: *commune forum* památka *všeobecného*, t. j. *národního saudu*, jakový nám Libušíň saud líčí, neskrývá; neboť mezi sepsáním Lib. saudu a vydáním zákona Kunradova ani dvě století newypršely. — Druhá stopa poroty v Čechách nalézá se v ustanovení sněmu za krále Otakara II. o falši v mincování: že když potah vznikne proti některému šlechtici, aneb rytíři, aneb panoši, aneb měšťanu, žeby pod ním aneb na jeho statku lichá mince dělána byla, jestli sedm *rownů*, t. j. šlechticů na šlechtice, rytířů na rytíře, měšťanů na měšťany, pod přísahau vyřkne, že to pravda jest: tu již každý takový (bez dalšího práva vedení) že odsauzen jest, a králi hrdlem i statkem že propadl. — Třetí stopu poroty ve vlasti naší nalézáme v líčení zahajeného saudu, swrchu položeném. Za příčinau patrnějšího té věci rozeznání, budtež zde slova zákona srbského cara Dušana položena: §. 150. Rozkaz carský. Od nynějška ať jest porota i we velikých i w malých příoi-

nách. U weliké věci ať jest 24 porotců, w menší věci ať jest 12 porotců a při malé věci 6 porotců; i ať není mezi nimi ani pokrevníka (příbuzného) ani odpovědníka (nepřítele). A tito porotci ať nemají na vůli umířiti (urownati) nikoho, ale ať osprawedlní aneb ať odsaudí. I ať se koná každá porota w kostele, a kněz w ornátě ať přísahu od nich bere. A w porotě k čemu větší částka se kloní, i komu větší částka za prawdu dá, těm ať se věří. §. 151. Jakož jest byl zákon u děda carowa, u swatého krále (Stefana Milutina r. 1275—1321.) ať jsau welikým zemanům welicí zemané porotci, a naproti středním lidem jejich rovně, a ostatním jejich rovně ať jsau porotci.

Srbský zákon powolával tedy k porotě *menších věcí se týkající* 12 porotců (*sudích*, jak již pozdější §§. téhož zákona kladau).

1) Tito porotci neměli na vůli smířiti strany, nýbrž powinnost jejich byla, toliko rozsudek nad stranami učiniti.

2) Porotci slawnau přísahau se k sprawedliwému rozřešení prawdy zawázati musili.

3) Zemanům welkým welicí zemané byli porotci, středním pak a sprostým lidem též jejich rovně sudími byli.

Srownáme-li zpráwu o zahájeném saudu s těmito místy zákona cara Dušana, nalezneme, že se soud zahájený s porotau srbskau, *menších věcí saudící*, shodowal. Nebo na saudu zahájeném, kdež ne o hlavu, nýbrž o grunty a jiné menší věci běželo, též 12 *konšelů* (*porotců*) *sedalo*; smíření a přátelské narownání mohlo se toliko před počátkem saudu státi: neb když zahájení se stalo a potřeba (pře) oznámena byla, musila již pře swůj průchud i ukončení míti. Konšele a rychtář před saudem přísahu skládali — purkmistr a městští konšelé jak známo již při nastaupení na úřady swé — a byt i přísaha se w chrámě a tak slawným obřadem jako u Srbu byla neskládala, předce duši a svědomí wázala, an přísazní skrze Boha všemohaucího přísahali, sprawedliwě sauditi. Netřeba poznamenati, že osoby stawů vyšších toliko k saudům od

panstwa a rytířstwa na hradě Pražském držaným pohánění býti mohli; a poněwadž i nad měšťany konšelé obcí samau wolení, a nad lidem sedlským konšelé téhož stawu na zahájeném saudu výrok pronášeli: tedy i w té okolnosti, že *každý swým rovněm sauzen býwal*, znamenitau analogii mezi českým a srbským zřízením nalezáme. Z toho všeho uzawirati můžeme, že *zahájený saud, porotě srbské podobný, půwod swůj wzal w staroslawanském práwu, w praddwných totiž časech, kdež slowanští národové užšími ještě swazky spojení byli.*

Zajímavé pojednání dalo by se konečně sepsati o podobnosti saudu zahájeného se saudem přísazných w Anglicku, ačkoli práwa česká a anglická welice rozdílná od sebe prwopočátky swými jsau. Nebo magna carta, základní to zákon Angličanů, půwodně nebyl wydán, aby staw lidu poddaného zlepšil, nýbrž toliko prospěch baronů a majitelů statků i lidí na zřeteli měl ⁵⁾, o tom swědčí vlastní slowa nadřečeného zákonu, znějící w tento smysl: *»Žádný se neopowaužuj popleniti a zkaziti domy, lesy a lidi, bez zvláštního k tomu dowolení majitele těchto věcí.* ⁶⁾ Jakýž to rozdíl mezi tímto prwním základem práv anglických a zprávau o práwu národa českého w Libušině saudu zachowalau, »že se většina hlasu prowoláwala w národ, w národ k rozsuzení na sněm sboren!« — Postupem času mnoho, přemnoho se w obau zemích zjinačilo — a w Čechách tak welké proměny se staly, že sausedé naši již hlasů do swěta pauštěli, jakoby Čechové, bywši od dáwna we tmách newolnosti pohrauzeni, nikdy s to nebyli, aby bez cizí pomoci k swětlu prawdy a swobody pronikli!

6) Make wast of houses, woods or men, without the special licence of the proprietor. Magn. carta. Text u Blakstona.

5) La grande charte et les statuts, qui viennent après, furent ainsi à l'avantage des subjugués, mais les termes seuls font voir, que leur avantage n'était pas l'objet direct, et qu'on ne les estimait qu' à la manière des bêtes de fatigue, qu'on ne veut point perdre. *Thierry*, Dix ans d'études historiques.

IX.

Zřízení bratrstwa Literátůw w Českých Budějowicích. ¹⁾

Sděleno od Josefa Umlaufa,
c. k. poručíka dělostřelců.

My purkmistr a radda města Budějowic českých známo činíme tímto listem všechněm wůbec, kdež čten nebo čtúci slyšan bude. Jakož od starodáwna i nad pamět lidskau měšťané zdejší z křesťanského úmyslu službu Boží opatrowali a ke cti a chwále Pána Boha všemohaucího Mši swatau, jenž slowe maturii každého dne na kruchtě držíwali, spíwáním pobožným a od církwe swaté křesť. všeobecné přijatým a potvrzeným ozdobowali a okrašlowali, že tudy jiní lidé k náboženství wzbuzeni jsauce, některé udělowání dobrowolné ze statečků swých na swětlo i na jiné věci k službám božím i k ozdobě

1) Půwodní listina chowá se w archivu král. města Českých Budějowic.

Literáci powstali po skončených wálkách husitských ku pozdwižení kleslé tenkrát nábožnosti, a byli w městech a obcích nejmocnější muži, z většího dílu usedlí tam bakaláři a učení lidé, pročež literáci, a jednota jejich literácká společnost, kůr literácký slauli, majíce zákony své, protokoly a knihy, w kteréž jejich pravidla a pojednání wepsána byla Jungm. Slown. — W některých českých městech se až do dnešního dne literácké kůry udržely, na př. w Hradci Kralowé, we Wysoším Mýtě. O spolku literáckém w Mýtě p. prof. Šembera takto piše: K pozdwižení nábožnosti a k oslawení služeb božích jest w Mýtě od dáwných časů kůr literákůw, pozůstávající z osmi měšťanů, jenž w neděli a we swátek před a po ranni a welké mši swaté, a odpoledne před požeňmáním na dolním čili literáckém choru staročeské církewní písne zpiwají a při procesích a pohřbích zpěw a modlení sawádějí. Wysoké Mýto popsal Al. W. Šembera. Str. 54.

chrámové náležícím činili: protož aby dosahád ten dobrý a chwalitebný pořádek nehynul a služba Boží se neumenšowala, napomenutím našim spoluměšťané naši, kteří ten dar od Pána Boha sobě propůjčený mají, že spíwati umějí, k tomu jsau přiwedeni, že jsau se o jisté artikule mezi sebou dobrowolně snesli a swolili a w dobrý řád to vše uwedše, nám toho podali a tomu všemu nyní i na časy budaucí zadosti činiti se uwolili a zawázali a nás toho za stwření požádali. Kdež my poznawše žádost jejich anobřz w tom i powinnost swau, předkůw swých w tom následující, čest a chwálu Boží rozmáhati a rozšířowati, takowé všeccky artikule jejich, jakž níže psány slovo od slova stojí, jim zdrawého rozmyslu a powážení swého schwalujeme, twrdíme a tomu aby podlé dobrovolného jich o to společně a jednomyslně snešení a swolení nyní i na časy budaucí a věčné skutečně dosti číněno bylo, napomínáme a chceme.

Swolení pořádkové a nařízení ustanowení společnosti, tovaryšstwa bratrstwa literátského w městě Budějovicích českých:

Poněwadž všecka a všelikteraká předsewzetí a usilování naše napřed a obzvláště ke cti a chwále přewelebného jména Božího wztahowána a obracowána býti mají, aniž jest owšem co při všech věcech lidských tak stálého, ustawičného, neproměnitelného aneb trwanliwého, coby zhola klesnauti, padnauti a naprosto minauti a w nic obráceno býti nemuselo, kdyby pomocí nebeskau od Boha z wýsosti předcházeno, opatrowáno a zdržowáno býti nemělo: tak že my za sprawedliwé, slušné a wysoce potřebné býti uznáváme, aby tato nařízení, pořádkové a ustanowení naše (kdežto o ně se jednomyslně a dobrovolně snesše, oblibujeme, schwalujeme a jich na budaucí a věčné časy i potomkům a budaucím našim po sobě stalých nezměnitelně zanechati a pozůstáwati chceme a žádostiwí jsme) od křesťanské pobožnosti netoliko začátek swůj měla a brala, ale všecka owšem ke cti a chwále

Pána Boha všemohaucího směřowala a se wztahowala a od nás nynějších a všech potonikůw a budaucích našich na budauci věčné časy pod pokutami níže psanými a swolenými zachowáwana a skutečně wykonáwana byla. A protož předkem a nejprwé, co jest nás koliw w této obci Budějowské, kteříž se od umění swobodného literárního literáti jmenujeme, a k společnosti, towaryštwi bratrstwa literáckého shromáždění hlásíme a přiznáváme, a w ně wtělení a zapsání jsme a nebo budaucně budeme, z nižádného přinucení ani bezděčně aneb pro jakau přednost a marné chwały žádost, též ani pro dary a z jakého nawodu, ale všickni owšem jsme swobodné a dobré wůle k těmto nížepsaným artikulům sebe i potomky i budauci naše zawazujeme a powinni i podrobeni býti chceme.

První. Aby se všickni času swatého adwentního a jiných slavností a hodůw Božích výročních, také i každé neděle Páně přes celý rok též i w swátky blahoslawené Panny Marie i Apoštolůw a Mučedníkůw Božích od církwe sw. zasvěcených do chrámu Páně na kruchtu k službám Božím, kteréž matury jmenujeme, k zpíwání netoliko scházeli a scházeti powinni byli, ale také od počátku až do konce u mše swaté setrwali, a tu službu, čest i chwalu pánu Bohu všemohaucímu powinnau se wši pobožnau wážností, s uctiwoostí a přítomnau myslí zpíwáním, církwi swatau ke každému času nařízeným a wyměřeným, wykonáwali. A pakliby kdo aneb kteří, nemaje slušné příčiny aneb wýmluwy, toho swéwolně obmeškal aneb dřív času z kostela odešel, a pánům starším (z kterýchž nemohau-li všichni čtyři, ale vždy některý z nich přítomen býti má), se ohradna neučinil; tehdy ti aneb ten každý za půl jeden groš, a za celé officium tak obmeškané aneb uběhlé 2 gr. m. do pokladnice literácké propadnauti a položití powinen buď a buďte.

Druhé. Chceme a ustanowujeme, aby se všickni w tomto snešení našem w lásce, swornosti a w jednotě za jednoho člověka snášeli, se neopauštěli, ale swazkem

bratrského pokoje spojeni jsauce, sobě wespolek we všem dobrém jako milí bratři radni a nápomocni byli, jeden před druhým nic se newynášeje, ani jiných zlehčujíce, w poctiwosti se předcházeli a o sobě také i w nepřítomnosti všecko dobré před jinými smýšleli a mluwili, půtek a všelijakých zbytečných hádek o wíru owšem zanechali, aby všickni na pořádném správci swém duchowním dosti měli, tím se spravowali a naučení a kázání jeho s pilností chowali a přestávali a před sebe nic proti chwalebnyým a starobylým všeobecné, swaté křesť. a katolické církwe obyčejům, pořádkům a zvyklostem nebrali aniž se oč w této obci prwé nebýwalého, nowého a neobyčejného pokaušeti směli. Kdožby pak koli z společnosti naší všetečně z toho vykročiti a tomu snešení něco na odpor se dočiniti a dopustiti chtěl anebo chtěli, ten a ti aby trestání anebo pokutu pány staršími literáty nalezenau a wyměřenau bez odporu poslušně a dobromyslně podstaupiti powinni byli a jim se w ničemž nenáležitě nespečowali a neprotiwili.

Třetí. W chrámě Páně, když se služby boží dějí, všickni a všelijací nezpůsobowé, newážnosti, procházky, žaustání, rozprávky a šepty i jiné každé nepřijemné wášeň a nezbednosti zapowěděny budte. Ale každý raději všecken úmysl swůj pilnému zpíwání a modlitbám swatým oddej a odlož, nic před sebe, cožby Pána Boha k hněwu zbuzowati, bližního pohoršowati, aneb to místo swaté zlehčowati a urážeti mohlo, neberauce, pod propadením jednoho groše míšenského, aneb byl-liby výstuppek těžší, cožby páni starší za slušné uznati ráčili.

Čtvrté. Abychom se čtyrykráté do roka, totiž při každých suchých dnech všickni w společnost w jisté místo (wšak krom domu šenkowního) zcházeli, a tu o věci k rozšíření cti a chwały Boží a rozmnožení bratrstwa našeho literáckého potřebné jednali a rokowali. A jestliby před tím jaké newole aneb půtky mezi kterými z bratří literákůw vznikly, to slyšeli, a je dobrotiwě a bratrsky

w mír a pokoj zase uvéstí usilowali. Též počty z toho, což kde k bratrstwu našemu přichází (aby se potom páni starší před úřadem toho náležitě spraviti mohli) aby drželi, aneb aby vždy od někud přicházeti a přibýwati mohlo, o to mezi sebau rozjímali a raddu drželi; což aby vždy začato od někud býti mohlo, aby jeden každý z nás literátůw při tom každém shledání našem 2 gr. mš. do truhlice literácké položití powinen byl.

Páté. Při nadepsaných všech společných shledání a shromáždění, když se věci pilné a potřebné bratrstwa toho literáckého uvažuje a rozjímání děje, aby se všickni vážně, pokojně a uctiwě nejnao než jako w raddě chowali, mladší se před staršími všetečně mimo pořádek a bez náležité ohrady s řečí neutíkajíce, ale aby na každého pořádně podáno bylo.

Šesté. Jestli žeby pán Bůh koho z prostředku bratrstwa našeho literáckého prostředkem smrti časně z tohoto světa powolati ráčil, tedy aby hned páni starší skrze dwa nejmladší z literátůw k tomu nařízené všecko bratrstwo ku prowalu a pochowání těla toho swolali a obeslali; a kdožby se tak obeslán jsa najíti nedal, a příčiny toho obmeškání a swé nepřítomnosti slušně na schwalení pánůw starších nepoložil anebo se neohradil, ten aby při nejprwnějším pánůw starších s jinými shledání 4 gr. mš. pokuty do truhlice literácké propadnauti a položití powinen byl.

Sedmé. Při času každých suchých dní aby se všickni k towaryštwu bratrstwa našeho literáckého příslušející na nešpor zádušní najíti dali a potom hned druhého dne ráno služby Boží, kteréž obecně slowem latinským *requiem* jmenujeme, za již zemřelé předky swé pobožně zptwali, drželi a wykonali, pakliby to kdo bez hodné příčiny a náležité ohrady obmeškal, a tu přítomen nebyl, ten půl libry wosku dej.

Osmé. Poněwadž z wyměření slowa Božího smrt Páně, dokawadž nepřijde zwěstowána býti má, abychom všickni

a to nejméně každého roku, nemůže-li častěji a víceji býti, aspoň jednau *in hebdomade sancta*, to jest těch swatých, kajících a posledních dnův postních, při památce umučení Pána našeho Ježíše Krista, hod slavný jeho vítězného z mrtvých wstání předcházejících, předkem spráwu Boží činili, potom rozhřešení poswátne přijmauce k welebné swátosti wečeře Páně se wší bázní Boží nábožně, ochotně a pokorně (jsa k tomu jeden každý z nás křesťanskau powinností zawázán) přistupowali, jistau a konečnau naději majíce, že pro tak hodné swátosti welebných přijímání skrze zásluhy přehořké smrti Pána a Spasitele našeho, jsauce zbaweni bíd a psot rozličných tohoto žiwota, blahoslawenství wěčného dosáhneme.

Dewáté. Aby nyní a na časy budaucí k tomuto našemu bratrstwu tovaryštya literátského, žádný krom náležitě na wšecko bratrstwo žádostí wložený a bez společného pánůw starších s jinými všemi, a to při kterýchžkoliw suchých dnech snešený a uwážený přijímán nebyl a nebyli.

Desáté. Kdožby pak koli, jsa náboženství cizího a s obci zdejší u wíře swaté wšeobecné křesťanské a katolické nesrownawalý, w společnost naši literátskau přijat býti žádal, ten aby owšem žádným způsobem přijímán nebyl; anobrž kdyby i kdokoliw již přijat jsa, w jakém se bludu a kacírstvu pronesl, anebo se w scestné podezření dal: nechtěl-liby po napomenutí a předložení se naprawiti a od předsewzetí zlého pustiti, přestati a s jinými za jedno smýšleti, srownati a se snášeti, ten aby ihned jakožto nesworný a nepokojný pominut a wypuštěn byl a do žádné wíce společnosti naší literátské obslán a powolán nebywal.

Jedenácté. Aby jeden každý z pánůw literátůw den nawštíwení blahoslawené Panny Marie s pobožností obzvláštní swětil a týž den, wezmauc před tím rozhřešení hříchůw swých, welebnaus swátost těla a krwe Pána našeho Ježíše Krista w kostele farním přijímání powinen byl.

Dwandcté. Poněwadž wolení pánůw starších při společném všeho bratrstwa shromáždění na budaucí časy zůstáwati má, protož k tomu hodné osoby každého roku, kteréžby to bratrstwo w správě své měli, oběřany býti mají.

Trindcté. Kdožby se koliw těmto swoleným artikulům aneb kterému z nich, anobrž jakému na budaucí časy pánůw starších s powolením a wědomím jiných všech spolubratří nařízení a ustanowení spurně, wšetečně a neustupně na odpor stawěti chtěl nebo chtěli, a jsa ku poslušenství a k naprawení napomenut neb napomenuti toho by zachowati aneb přismysliti nechtěl a nechtěli, ten a ti aby hned jako odbojníci a potupníci dobrých a chwalitebných řádůw wen wysazeni byli a zase nepřijímáni, lečby sobě přesmýlili a tomu, coby na ně pro tu spurnost od bratrstwa a starších uloženo bylo, dosti učinili. Wšak ale aby všechna tato chwalitebná předsewzetí a ustanowení naše nyní i na budaucí časy stála i trwanliwa býti a swůj průchod míti mohla, w tom we všem a s tím se vším my se všickni Jichmilostem panu purkmistru a pánům, jakožto nařízené wrchnosti své, je sobě a všemu bratrstwu literáckému za patrony a ochrance berauce, s těmito pořádky swými se poručena činíme a Jichmilosti, aby nad námi všemi pro čest a chwálu Boží ruky swau laskawau, pomocnau a ochrannau držeti rážili, za to všickni společně se vši vážností a uctiwoostí prosíme a žádáme, z žádného se Jichmilostem, ktožby z nás kdy hoden byl trestání, a z poslušenství ani budaucích našich newynimajíce, ale se Jichmilostem we všem slušném a náležitém jako i jiní všickni obywatele a spoluměšťané zdejší rádi říditi a spravowati chtějíce.

Toho na potvrzení a pro budaucí pamět pečeť naši městskau dali jsme k tomuto listu přitisknauti. Stalo se w městě Budějowicích Českých w středu po památce obrácení Sw. Pawla na wíru křesťanskau. Letha Božího Tisícího Šestistého Desátého.

(Bratrstwo literátské potvrzeno bylo majestátem královským, kterýž se též w archivu Budějowském nalezá a jehož začátek takto zní:)

My Mattias z Boží milosti wolený Římský císař, po wšecky časy rozmnožitel říše a Uherský, Český, Dalmatský, Charwatský oc. král, arcikníže Rukauské, markrabě Morawské i Lucemburské a Slezské kníže a Lužický markrabě. Oznamujem tímto listem všem, že jsme prošení od bratrstwa kůru literátského w městě Našem Budějovicích Českých w kostele farním Sw. Mikuláše ku památce Nawštíwení od blahosl. Panny Marie založeného, abychom jim pro rozšíření cti a sláwy Boží a mezi nimi samými dobrého řádu zdržení, takové jich bratrstwo Majestátem Naším císařským a královským wysaditi, wyzdwihnauti a k tomu níže psané artikule milostiwě schwáliti a potwrditi ráčili, jenž slovo od slova takto znějí:

(Zde následují artikule bratrstwa literátského s nepatrnými proměnami tak, jak jsme je swrchu položili; načež následujícím způsobem list majestátní se zawírá:)

Kterýchžto (starších literátůw) snažné a pokorné prosbě naklonění jsauce, a tudy také čest a chválu Boží se rozmnožowati poznávající, s dobrým rozmyslem Naším, jistým wědomím a raddau wěrných Našich milých a mocí králowskau w Čechách nadepsané bratrstwo kůru literátského jsme wysaditi a wyzdwihnauti, tolikéž i nadepsané artikule we všem jejich znění položené a w klauzulech milostiwě schwáliti a potwrditi ráčili, a tímto listem Naším mocně wysazujeme a wyzdwiहुujeme, též schwalujeme a potwruzujeme.

Chtíce tomu konečně, aby dotčení starší literáti i celé to bratrstwo kůru literátského nynější i budaucí při tomto Našem w nowě dotčeného bratrstwa wysazení a wyzdwižení, též nadepsaném artikulůw schwálení a potwření jmini, držení a zachowání byli bez wšelijaké Našich budaucích králůw Českých i jiných všech lidí překážky a odpornosti; protož prikazujem všem obywatelům a pod-

daným našim ze všech stawůw králowství Našeho Českého, obzvláštně pak opatrným purkmistru a konšelůw swrchu jmenowaného města Českých Budějowic, nynější i budaucím wěrným milým: abyšte nadepsané starší literáty i všecko to literátské bratrstwo při tomto Našem w nowě wyzdwižení a wysazení, již dotknutých pak artikulůw schwálení a potvrzení jměli, drželi, nyní i w budaucích wěčných časech zachowávali, žádné jim o tom ničemž překážky nečiníce, ani komu jinému činiti nedo pauštějíce, a to pod uwarowáním hněwu a nemilosti Naši císařské a králowské i dědicůw a budaucích Našich králůw českých. Však proto chceme tomu, aby toto wnowi téhož bratrstwa literátského wysazení a dotčených artikulůw potvrzení žádnému na škodu a ujmu sprawedlnost jeho nebylo.

Tomu na swědomí pečeť Naši císařskou a králowskou k listu a majestátu tomuto přiwěsiti jsme rozkázati ráčili.

Dán na hradě Našem Pražském w auterý po památce sw. panny Markety, jinak čtrnáctého dne měsíce Čerwence, letha od narození syna Božího MDCXV, a králowství Našich Římského čtvrtého, Uherského sedmého, a Českého pátého.

Matthiass w/r.

Ad mandatum Sac. Caes.

Majest. proprium.

Sdenco Ad. Popel de Lobcovic, Bohuslaw z Michalowic w/r.

S. R. Bohemiae cancellarius.

Pawel Michna w/r.

X.

O nowé písemné řeči na Slowensku.

*List pana J. Záborského k panu Kašp. Fejerpatakymu
z Klačan. -*

Z pozvání Vašeho ku vzniklé u Vás společnosti *Tatrina*, jakož i z *Pozorníka* letošního jsem wyrozuměl, že i Wy nowau řeč písemní a literaturu pro Slowensko založiti obmyšlíte. Než však z toho, že mé zdání o této předůležitě věci slyšeti chcete, znamenám, že dosawad k nowému tomuto podniknutí docela odhodlán nejste; spěchám tedy, mysl swau Vám zjewiti. Nuže Wy tedy chcete, aby Slowáci od češtiny se odtrhli a po slowensku psali; a však které ze slowenských nářečí jste sobě za písemní jazyk zvolili? Jestli to Liptowčina? Trenčočina? Šariščina? Gemerčina? aneb Bůh zná jaká ještě čina? Nepoznáváte, že kolik u nás stolic, totik též rozličných nářečí, z nichžto jedno od druhého tak se liší, jako všechny wůbec od češtiny? Kteréž pak z nich na řeč písemní powyšíte? Odpowíte, že žádné, a však že ze všech, co dobrého w nich se nalezá, wywolíte a podržíte. Než však které nářečí bude wzato za základ, a kdo ustanowí, co k němu z ostatních nářečí se přidati má? Hle, Bernolák na konci předešlého století písemní řeč Slowákům utwořil. — Slowák ji pak za materský swůj jazyk neuznal a tím různice welká powstala; a Wy teď opět Samarii od Judaey odtrhnauti a základ nowému různění a rozdrobení položiti chcete. *Příteli, jestli ne pro jednotu s Čechy, tedy alespoň pro jednotu mezi námi samými češtiny se spauštdti nesmíme!* Ona jest swazek církewní, který nás posud silně k sobě wázal: jestli ten roztihneme, powstane zmatek mezi námi, z kterého nás již

žádná moc newywede. Ejhle, vláda naší řeči neužívá města centralního ani akademie ba ani nowin nemáme jakým tedy způsobem se jedno z rozmanitých nářečí našich panujícím státi může? A bytby se i nějaké nářečí a jakási mluwnice všeobecně mezi Slowáky uvésti dala což bude tím získáno? Stane se lidu našemu slowensky *písemní* jazyk srozumitelnějším, nežli český? Nikoli, důkazem toho jest Bernolakowská slowenčina, která na příklad Šarišanům a Turčanům méně srozumitelná jest, nežli čeština. *A dejme tomu, že bychom i grammatikálně své nářečí zvelebili; lexikálně však svůj vlastní jazyk míti nebudeme a nemůžeme.*

Zásoba slow sprostého Slowáka obmezena jest toliko na významy předmětů všedních, mezi nimiž on život svůj tráví, než všecka, k vyjádření pojemů vyšších, abstraktních potřebná slova, jakož i výrazy z oboru věd a umění jen ze špižirný české bráti musí — a tato právě slova to jsau, na něž neučení Slowáci nejvíce sobě stěžují; nebo slova na předměty všední se wztahující tatěž jsau u Slowáků jako u Čechů s nepatrným toliko rozdílem we formách, pročez jim Slowák tak dobře jako Čech nebo Morawan porozumí. — Ustanowte tedy dnes slowenský písemní jazyk, a i hned uwidíte, že se tím ani o wlas Slowákům srozumitelnějším nestanete. Patrným toho důkazem jest Waše pozvání ku Tatrinu: kdo český, neumí, vašemu pozvání zajisté neporozumí; kdož však tomuto porozumí, ten by zajisté tím snadněji smyslu pozvání toho se domakal, kdyby dobrau češtinau psáno bylo. — Založivše jednau swau vlastní, byť i w nepatrných formách rozdílnau řeč písemní, odtrhneme na wždy Tatry od Krkonošů, což arci našim nepřátelům welmi se líbiti bude. Posud jsme s Čechy spojeni poswátným swazkem, biblí totiž českau (která sama, kdybychom ji oceniti znali, zasluguje, abychom jednotu s Čechy nerušili), dosawád kážeme jazykem českým, učíme se — aspoň katechismus — český, čím řeč česká tak do krwe našim

Slowákům přešla, že i ten nejsprostší z nich jí nejen rozumí, nýbrž i když statečněji mluví chce, bohemizuje. Jestli však swatá uctiwost k češtině porušena bude, a řeč tato z našich kněh, chrámu a škol zmizí: tedy jazyk náš w té samé poměře státi bude k řeči české, w které nyní se na př. k polskému jazyku nalézá; jednotlivci se snad w naší krajině naleznau, kteří knihám českým porozumějí; a však onoho žiwého spojení, jako nyní, wíce mezi námi nebude. Čech pak sobě zajisté málo wšímati bude literaturky a řeči nowosplozené Slowákůw, onť raději se ruskému neb polskému jazyku přiučí; a tak pole jak české tak i naší slowenské literatury, bez toho již dosti úzké, tím ještě wíce obmezeno bude. Na to však odpowíte: Češi dosawáde z jakési newšímanosti se welmi málo čtením knih na Slowensku wyslých obírají, u nás však knihy w Čechách tištěné též jen z řídka se čtau. Než však pomněte na to, že daremné jest naše reptání na newšímanost Čechů, nebo co w prawdě wýtečného u nás na swěto wyjde, to zajisté Češi čtau ¹⁾; že pak po našich kázničkách, katechismech a slabikářích nedychtí, i nu z toho se snad mohau wymluwiti. A právě tato (s malými wýmínkami) chatrnost našich literárních plodůw, která swé příčiny má díleni w bídném stawu našich škol a w nedostatku veřejných knihowen, z částky pak w zamyšlném odstrkowání Slowákůw ode všech znamenitějších úřadu w zemi, právě tato prawím nepatrnost našich písemných plodů mělaby nám chuti odejmauti k zasazování se o samostatnau literaturu. Jaká to asi bude literatura? Jaká taká, odpowíte, než však bude naše slowenská, a lid náš jí pilně na swůj užitek obraceti bude. Opět weliký klam! Kdo českým knihám nerozumí, ten ani slowenským rozuměti nebude, a kdo české spisy čísti nechce, ten se ke čtení slowenských neodhodlá. Příčina,

1) Důkazem toho jsau nesmrtelná díla Kollarowa; s jakým zalíbením se na př. nyní welebné jeho kázně u nás čtau, o tom netřeba slow zde šířiti.

proč velký díl Slowáků sobě národní literatury newším není ta, že w rause, českém se objevuje, nýbrž na to se zakládá, že sprostší Slowáci wůbec opowrhují to, a slowanské jest, poněwadž jim to chleba nedá. Tato okolnost se bohužel nezmění uwedením nowoslowenské literatury; kdo nowým tímto nářečím psáti bude, wíce čte nářů u saukmenowců swých nenalezne, nežli kdyby pauza česky byl psal; ba snad naopak, jelikož proslulá česká řeč, které sobě i královský dwůr wáží, wšudy samu sebou imponuje, kdež naproti tomu slowenské nářečí wůbec málo známé a wážené, usilowáním Slowáků samých se wíce a wíce ruší a rozdrobuje. Namáhání Waše, milí přátelé, jestli od něho neodstaupíte, podobné následky míti bude, jaké z podniknutí Bernoláka powstaly. Tomuto se podařilo, církew katolickau od okowů české mluwnice oswoboditi, tak že nyní katolický slowenský kazatel nepotřebuje se nižádné grammatice učiti, neboť s Turčanem *howorí*, se Zemplinčanem *beseduje* a se Šarišanem *hutorí* — a i Wám se bohužel podaří, takowauto swobodu (maudří ji anarchií jmenují), kterážto odpůrcům našim welmi witána jest, do církwe ewangelické zawésti. Ó bratři! což nám w této osudné době třeba, wespolek se hašteřiti a srdce rozkwasiti, teď, kdebychom měli wšechny síly své spojití, bychom společně záhubě ušli? Maudřeji byste zajisté jednali, kdybyste do společné s Čechy špižirny něco snášeli, nežli abyste z malicherné jakési chlauby swau vlastní chatrnau komůrku stawěti se namáhali. Nebo rcete, zdali kdy Rakušanům na mysl přišlo, od literatury německé jakožto od cizí se odtrhnouti, poněwadž není psána nářečím rakauským, nébrž saským? Nehledejte zásluby w nepotřebných reformách řeči, nýbrž w pěstowání umění a w rozšiřowání wědomostí užitečných w krajinách podtatranských; pečujte zwláště o založení akademie slowenské, kteráby jako senát literaturu naši řídila.

Wězte tedy, že já ke spolku Wašemu nepřistupuji; cíl Waš chwálím, cestu k němu ale neschwaluji. Cíl Waš

jest chwalitebný, compendia věd pro lid slowenský se-psati, která by mu srozumitelnější byla, nežli česká jsau; nebo jisto že Čechové ani na starau ani na slowenskau řeč ohledu neberauc, swými provincialismy řeč zatemňují, a mocným vplyvem němčiny vždycky se dále od nás uchylují: ale my za to, jestli w záhubnrau anarchii upadnauti nechceme, *od české biblické řeči odstaupiti nesmíme, onat jest palladium národnosti naší.* Čím pak více budeme Slowáci po česku psáti, tím se více i žiwlůw slowenských do češtiny přelege. ²⁾

Slibených 500 zl. w. č., jakožto základ stipendia pro žáky w řeči českoslowenské zběhlejší, jsem již w Přešowě složil, aby na budaucí rok již ovoce nesly — nota bene jestli toto všeccko přijato bude.

2) Odstup to od nás, abychom welectěného pana dopisowatele, jenito listem tímto nemalý wděk všem wěrným Čechoslowanům učinil, nemile se dotýkati chtěli, než však musíme zde projewiti, že i nám Čechům rovně jako Slowákům *bibli česká jesti palladium jazyka národního*; neboť třeba všecněm, kdož dobře česky psáti chtějí, slohem biblí české se řídit. Prawda že i my Čechové, němčinau zawedeni jsauce, písice i mluwice někdy do bludůw zabředáme a chyby se dopauštíme; zdali pak ale Čechoslowan, mající nějaké wědomosti slohu, w biblí české panujícího, tomu přiswědčí, žeby sady podlé wzoru biblí bratrské složeny byly, které na př. takto znějí: »Či po-wím *zpívají*, či *zpívajú*, či *chléb* či *ohljeb*, toto každý rovnak rozuměti bude; a okřem toho takowýto rozdíl we formách slow jest i w nářečích slowenských.« — Budiž nám i w této národní věci biblí swatá welebným prawidlem, dle něhož jak Slowáci tak i Čechové a Morawané wěrně se spravujme.

Red.

XI.

Ú w a h y.

1. *Wysoké Mýto, kráľovské wěnné město w Čechách. Se-psal Aloys Wojtěch Šembera, professor řeči a litera-tury české na morawsko-slawowské akademii w Holo-mouci, měšťan we Wysokém Mýtě atd. S pěti obrazy. W Holomouci. Tisk a papír Aloysia Škarnicla 1845.*

Spisem tímto se p. prof. Š. netoliko spoluměšťanům swým, nýbrž i všem wzdělancům českého národa nemálo zawděčil. Neboť objasnění jak historické tak i místopisné stránky jednotlivých krajin a měst českých nejen k rozmnožení wědomostí wůbec přispívá, nýbrž tím se i občanská ctnost a cit národnosti, hlavní to podpory šlechetných mrawů, tuží a sílí. — Pan spisowatel dilo swé na dvě částky dělí: I. Část místopisná, kteráž obsahuje popsání obšírné 1. města s okrskem, 2. města zwlastě, 3. popsání wesnic k Mýtu přináležejících. II. Část dějepisná: 1. Příběhowé političti, 2. pádové nešťastní; přidawek: znamenití mužové z Mýta rodilí, poslaupnost děkanů, purkmistrů atd. Přílohy. — Welká péče a pilnost jewi se zwlastě w zewrubném místopisném pojednání, čerpaném z přemnohých místních pramenů; za nejzajímavější článek téhož oddělení uznáwáme ličení starodáwných obyčejů, až do nowějších dob u obywatelů Mýtských uchowalých. Kdožby se před několika desíti lety byl nadál, že takowéto sprostého lidu zpěwy a zábawy, jako Koleda, obskakowání stromů na sw. Matěje, wynášení smrti, metání zapálených chwestů atd. po nedlauhém čase předměty se stanau pozornosti mužů učených, jelikož se w takowýchto ostatcích prastarých dob důležité pomůcky k wyswětlení národopisu a mythologie Slowanůw obje-

ují. Přeskočte, že na mnoha místech tyto národní památky, horlením jakési vzdělanosti, kteráž však zhaubě kořaleční a klamným hrám sprostého lidu na odpor se nestaví, vyhlazeny jsau a w zapomenutí wešly! — Též i k sepsání druhého historického oddělení pan prof. všech zdrojů, jakých se na ten čas vynalezi dalo, pilně a svědomitě použil. W předmluvě sice p. spisowatel na chudobu archivu městského sobě stěžuje, než však spolu uvádí, že knihy městské Wys. Mýta od r. 1421. nepřetrženě až na naše časy jdau; tudíž se domníváme, žeby se w nich snad i nějakých příspěvků k líčení života městského saukromního nalezi dalo. Neb jaké důležitosti staré smlauwy, nálezy, kšafty, cechovní stará zřízení atd. nabývají, tenkrát patrně se jewí, když se pokusíme o líčení zvláštního rázu a způsobu obcowání předků našich w rozmanitých dobách minulých věků. Články, Mýto w čas zbauření r. 1618 — 1620., osud Mýta po Bělohorské bitvě a Šwédi w Mýtě, nad jiné wytečnější jsau, neboť z půwodních zřidel, totiž z register purkmisterských a z knih pamětních Mýta Wysokého čerpány jsauce, obraz prawdiwý záhuby a strašných osudů netoliko města nadřečeného, nýbrž i země České poskytuji. — Ostatně celý tento spis duchem lásky k vlasti a národnosti nadšen jest; na důkaz toho zde některá slowa klademe o potřebách nejpřednějších Mýta Wysokého pronešená, slowa, která též i hlawního nedostatku téměř všech českých a morawských měst se dotýkají: »Měšťané nabývají z větši části učení pro celý život swůj wyhradně we škole domácí, i mělať by tedy škola tak býti zřízena, aby se w ní mládež krom posawádního učení náboženského a literního ke všemu tomu wedla, co by w ní, jakožto dorostku budaucího měšťanstwa, ducha průmyslného a hospodárského probudilo, co by ji seznámilo s předměty wůkol sebe, s vlastí w přítomnosti i minulosti a s oborem zemským wůbec, a co by jí w dospělosti k rozmnožení bláha saukromého i obecného, k zvelebení žiwnosti

a zpříjemnění života prospěti mohlo, to pak docílilo by se jediné porozšířením nynější školy triviální v malau reálku, na níž by se pro dospělejší žáky přírodopis, hospodářství a štěpařství, prostonárodní technologie, všeobecný zeměpis, vlastenská historie, kreslení, hudba atd. přednášela, a sice od učitelů slušným platem nadaných a w jazyku českém, co mládeži Mýtské přirozeném a ku vzdělání jejímu nejprůměřenějším. Žádost tato jest owšem u wywedení nákladná, ale nad jiné důležitější, neboť uwážiti sluší, že se na dobře zřízené škole blaho obce zakládá.« — Mají-li se všeliké památky stawitelské w Mýtě netoliko udržeti ale i zwelebiti, mají-li i nowé, našeho věku důstojné ústawy (na př. nawržená škola) vzniknauti, má-li se wůbec Mýto ku swé býwalé znamenitosti powznesti: jest newyhnutelně potřebi, *by w měšťanech přede wším duch obecní a vlastenecký procítl, by zahořeli láskau k otcowskému městu, k slowutným swým předkům a drakému jich jazyku*; neboť láska tato a čilý duch obecní jest jediný pramen všelikého chwalitebného podnikání jednotliwců a obcí. Probudění tedy národního ducha w měšťanstwu Mýtském jest přední a nejtauzebnější přání naše. Wše ostatní přijde samo« Litujeme toliko, že p. spisowatel se na některých místech od české mluwnice pouchyluje. Pět obrazů, kreslených od wýtečného pana Josefa Šembery, bratra spisowatelowa, ozdobau jest knihy této; tisk a papír překrásný a wydání celé tak auhledné, že tím tiskárna p. Al. Škarnicla nemalau typografickau zásluhu sobě zjednala.

J. E. W.

2. *Ant. Marka Zakladní filosofie. Logika. Metafisika.*

3. *Ferd. Hyny Dušeslowí zkušebné.*

Zdál by se snad někomu proti mysli k filosofii přidawek: německá, česká, francauzská a podobná; owšem jest to tak jako rakauské, pruské přirozené práwo, wtipem to může sem tam býti schwalně prohozeno, ale opravdu kde to stojí, uráží rozum, jenž žádá, aby jeden pojem, jedna myšlénka wezdejší druhau stráwená nebyla;

takové šíření sousedních pojmů jmenuje škola »*contradictio in adjecto*«. Filosofie znamená vědu z člověčího ducha bez všeho pomáhání zewnęjšího, měj si jakékoli jméno, se vyvinující; pauhý duch člověčí swau prwopočáteční mocí má filosofii zroditi, jest tedy ona poklad obecní, a kdoby ji vyhlašowal za swau, za výhradný přínos jistého národu a okazowal něco zvláštního, co jmenuje filosofii, to ona není; arci protože duch w pauhosti swé nemůže se zjewiti, tak vypůjčuje si šat jistý a najímá si jazyk národu toho neb onoho. Musíme wyznati, že poslední léta, kdežto duch člověčenstwa u jiných národů wůli i skutkem se jewil, u Němců jen rozprávěl, uhošila se filosofia u Němců, proto však nestala se Němkyní, a ta chlauba »*deutsche Gründlichkeit, deutsche Philosophie*« jest směšná, nejen proto, že oni toliko rozprávěli, ale i sama w sobě. Duch sám jen jest filosofský, ne ale jistý národ, neb národnost jest určitost jen přirozená; kde duch člověčí nabývá důvěry w sebe, kde sám k sobě přichází, tam počíná filosofie, a proto wítej nám dobo, kdež i u nás počíná se ozywati tužba po wyslowení obsahu duchowního; jsauť mnohá znamení procitu národního, ale mezi nejhlawnějšími čestné má místo filosofie. Neušlo sice pozoru našeho, že zvláště nyní tato wěda proti mnohým nepřítelům se oháněti musí, že s jedné strany se vyhlašuje za nebezpečnau, s druhé za zbytečnau a s třetí za pauhé opowržitelné rejdiště záludných her přemyslowých; ale tím samým zdá se příchod její býti nejbližším, neboť kde nepřizníwé hlasy nejwíce hlučí, tam nenáwidence swého již nejspíše tuší, a jen upřímně sobě do očí mluwme; nenáwist filosofie má zřídlo, z něhož zajisté newyplýwalo blaho národní, jen se ohlídněme po dějstwu a pozorujme — twář wěkůw, w kterých se pronásledowali filosofowé, w kterých se pro ně hranice podpalowaly. Wšak si pomyslite, wždyť od jakžiwa jináče nebylo, wždyť i oswícení Řekowé uměli podati kalich jedu mudrci swému; arci, arci, ale jak my, jsauce dost

chatrní zwedenci proti nim, saudíme o saudecích onoho muže výborného, a zdali zakalila se odsauzením sláva jeho? zdali zastínil kde kauř hraniční skvělost odpraveného, a zdali kdy mukami se dal odstrašiti duch 'člowěčí a přestal wanauti a buditi wyznawače swé, zdali již čas přišel, kdeby již neprawdiwau se byla stala slawná průpowěď: »Sanguis martyrum semen christianorum.« Kdyby přestaw duch kdy filosofowati, přestalo by i slunce swítiti, woda téci a tělo w prostoře býti, nebo to tak jest přirozené jako ono; filosofowati jest přemýšleti, a tím se rozeznává člowěk od zvířete. Prawíte, že to jest přeširoké řečiště, které kopám smyslu slova filosofie. Přemýšlet jako přemýšlet! proti tomu nikdo nic nemá, ale jen w jistých mezích a s rozumem! ale kdo pak ty meze vyměřil? Wěděl-li wěk předešlý, kam dojdeme my, a můžeme-li určití, kde se octnau potomci naši? Každý myslí, že se drží prawdy; kdyby byl přesvědčen že to blud, upustil by od toho a hledal by jinde spásu. Takowéto prawdy odhaluje čas, a nowý wěk prawí: jak to blaudili ti naši předkové! však ale filosofové se nejhrději wypínali a každý se domníwal prawdu míti w uzlíčku swém. Tak jest, a dobře se jim stalo, že je pokračující duch zahambil. My však již wíme, že se prawda nedá uchytнути do klece, že není led, ale že jest plynnot ducha a že vždy musíme přemýšleti znou; kdo by se při tom pozastawwal! což pak si někdo přál, aby nemusel přemýšleti? wěru ten by nám nesměl za zlé míti, kdybychom o duchownosti jeho tajné pochybenství měli; však to durdění proti filosofii jest jen na oko, mají ti páni jisté příčiny a jisté lesklé důwody hněwu swého; kdyby to na nás bylo jináče je postaviti, uslyšeli bychom brzo jiných hlasů, wíme že Efezské Dianky křesťanstwu w cestě stály. Konečně o nebezpečí mluwiti, které má přiwaděti filosofie, welmi pošetilé se mi zdá býti; jak může duch sám sobě býti nebezpečen? Nebezpečný jest ten, kdo duchu brání jíti cestau swau, kterau mu stwořitel wykázal. Kdo uško-

díl vědnau škrvnau slávě obci Athenské, Sokrates čili odpůrcové jeho? powstaly-li kdy vraždy, války, uúsko-
wání se strany filosofů? stáli oni kdy w cestě oswětě a
blahu z ní vyplývajícimu? hanobili oni kdy mravnost?
rušili práwo a síli různice w obce? Nebyl-li ten dosti
wážný občan a politikus, jenž na filosofii wolal: „Tu in-
dagatrix virtutum, tu expultrix vitiorum, tu urbes condi-
disti!“. Učí-li filosofie fanatismu, rodiny a obce rozrýwa-
jícimu a wazbu měst trahajícimu? Co nám wyprawují le-
topisowé? A zvláště ty naše drahá vlasti česká, co ty
wiš o nebezpečenství a nehodách, které by ti byly wyšly
z filosofie? Ale nekrwácela si dosti ranami zasazenými
tobě od odporníků filosofie? Proto nestrachuj se jí, ale
tím důwěrněji se jí chop, an ti dárek její přinášejí nej-
wěrnější synowé twoji, słowútní muži, kterýchž jména
čteš na knize swrchu jmenowané. Nepodávají nám však
knihu tuto, bychom w ní poklad skrytý úplného mudr-
ctwi hledali, nikoli; jen powzbuditi nás obmýšlejí a jako
jazyk k těm věcem snad ještě méně ohebný podržnauti
a okázati, jak schopný jest ze swého přirozeného přínosu
atakořka Božího wítku wybírati sobě názwy pro nejwyšší
potřeby zwedenosti, newážau nás k žádné lawici školní,
bychom na ní museli sedati a neohlížeti se dále po širém
swětě, neb raději po hlubokostech ducha našeho; nižádné
jho skaumání našemu se na hrdlo zawěšiti nemá, dozráli
jsme k té době, že i w tomto ohledu cechowství žádného
nehceme a každému *ianismu* dáme wýhost. Swobodně
si počawše máme naději, že právě w Slowanstwu nej-
wonnější kwět filosofie se wywine z paupěte nezmrzačeného.

Náhledy naše tříbí se porownáním s přesvědčeností
jiných; takto myšlénky otírají šlupky swé. Kdo, jsa skro-
mný, za neklamného se nepowažuje, ani za celek rozumu,
nýbrž jen za jiskřičku obecního rozumu w celém čłowě-
čenstwu rozswíceného, snášeliwý jest a rád připauští též
prawdu jiným; snášeliwost, ač s jedné strany může ochab-
lostí býti, s druhé strany zajisté jest cit neobmezenosti

prawdy, proto mám za to, že mnozí ducha příbuzného mi laskavě přikynau, an úvahy své při čtení pro literaturu naši velmi důležité knihy u veřejnost podávám, ne bych kritickau hrdostí se wyvyšował nad ni, ale bych požíł příležitosti powážením i jiných powzbuditi, by wzájemným uwědoměním pokročil jazyk náš, to jest aby jasněji a obšírněji poznal sebe; neboť pevně věřím, že duch národní prwopočátečně nesmírné poklady uložil w řeči, ale je wykopáwati zanechal síle, smělosti a pilnosti jednotlivých osob, osvětě národní zaslíbených. Chceme tedy přínos nejnowější prohlédnauti. První, co w oči padá, jest nápis knihy sám. Kdo by si w příslušném čistění jazyka libował, mohl by se proto zamrzeti, že na samém čele hned tři slova cizí stojí; kdo ale nadšen wázností k Řekům wděčnost by widěl w podržení oněch slow, zaradowal by se, že tato ctnost nad purismem zvíťezila. Však ale to by snad bylo na rozmyšlenau, není-li u nás twář času zcela jiná, nežli byla tenkrát, když národové jiní přijali dědictwí řecké i se jménem jeho, oni sáhli po něm a poklady tyto ostaly po dlouhý čas jim rozdílné, a rozeznatelné od wědomosti na vlastní půdě wyrostlé a teprwa nedáwno splynuly tyto rozličné praudy w Německu, když přestalo se mluwit: filosofie valet sed theologie non valet, kde přestalo se wždy připomínati: valet secundum Aristotelem, a podobně. — Precitl duch národní swobody a každý obádal jádro své a dobýwal w báněch bytosti své; tauto cestau přestala filosofie býti wědau wedlé jiných wěd, setřela zvláštnost swau, zdráhala se býti toliko wědau swětškau »Weltweisheit,« a sáhnuwši po všem we všem se nalezala, známe tedy filosofii náboženstwí, práwa, mrawů, krásy, přírody, tedy nebe i swěta, žádný předmět jí neušel; však ale každá wědomost předce filosofickau se nejmenuje, tento rozdíl musí tedy míti základ we způsobu, kterým tuto wědomost o tom a jiném má a přednáší, a w tomto ohledu jest samorostlost známkau wědaucnosti

filosofské; totiž ona praví, že to jen jest její, co duch člověčí ze sebe vyvažuje, o čem se tedy každý předsvědčiti může, kdo schopný jest nahlídnouti do sebe, aniž musí jiného se ptáti. Taková však samorostlata, pauze člověčí, pauze duchovní a tím sjednocenou nerozvrženou vědaucnost jmenujeme zkrátka a *κατ' εἶδος* vědu. Filosofie jest tedy právě jen tolik, nic více, nic méně, nežli věda, a vědecké jest filosofské. Jak kdyby jsme již budaučně jen tohoto slova se drželi, které samo za sebe již dostatečně mluví, aniž má obšírnějšího vysvětlování a vyměření smyslu svého potřebí? měli bychom i tu výhodu, že by se ta nenávist, která po každý čas, ale zvláště neočekávaně v přítomnosti proti filosofii se opírá, nemohla hned i přenést na naše slovo, an by k tomu velké nestydatosti náleželo, vědě se protiuiti, neboť by bylo hned patno, co by odpůrcové chtěli, nepřejíce vědě. Mimo to jest slovo to pohodlné, ku kterému snadno určitost se přivěsiti dá, a docílíme se důsledné obdoby, kdežto teď máme silozpyt, přírodoskum, dušesloví, dějeprawu, nepřipominající ani myslewy, kalotwy a podobných; budeme míti: Vědu a pak Bohovědu, dobrowědu, přírodovědu, krasovědu atd. Jest i věda lepší než mudrctwí, vědec lepší než mudre, an w těchto již se více na stránku žiwotní hledí a ono spojení nemožné jest; konečně považme etymologii slov filosofie a metafysiky, jak vzdálené jest jméno od ponětí, w našem »věda« ale nerozlučitelné jsau slovo a věc.

Co do obsahu věcného čili toho, o čem jedná kniha tato, do rozvažování se pustiti nechceme, ne jakoby to nezaslautil předmět velkých důležitostí se dotýkající, ale proto, že pro nás tenkrátě větší zájem vychází z toho, jak se w náš jazyk ošatit dá; jinak by to arci bylo, kdyby i věc tato sama na našem poli byla wyrostla a dozrála; potom, až to bude, vědě samé záležitosti na tom musí, by rozliční hlasové úvahy se dali slyšeti, neboť jen odporem více rozumů pokračuje věda; není polemika jen marná

swéwolná hádka a chlaubné pření, nýbrž takořka legalní protiwenství we sněmu wědním, a kritika jest úřad welmi vážný, k němuž jen čistí prawdomilové, plní laskawého zápalu powoláni jsau, ne ale ledajací křiklaunkové, powyk činící z rozličných nechwalitebných příčin.

Přistupující k rozbírání tedy jen názvů w prvním §. pochybnost máme o zdařilosti slova *bezwědnost* (agnosia). Zda-li bychom směli užiti slova wědnost? Není-li wědné to, o čem wědomost možná jest, a newědné to, co přestupuje meze moci poznávající, we smyslu samém kritické školy, w němž tato kniha složená jest? k. př. ctný, widný, hledný (auhledný), stanowné, záhadné atd.

§. 2. 3. »Wědění zploditi w sobě«; welmi příkré se zdá býti, an to jest rozlučování činnosti od sebe; o sobě řeč býti nemůže bez wědění, spíše již *wědaucnost* jako předmětem jest. Nemohu opomenauti, bych poukázal čtenáři na to, že tato hra se sebau »pozatajiti wědění swého w sobě, považuje je jakožto prawdu nedokonané jistoty« prawé již pochybowání jest nebo raději kritika, která jest třetí mezi skepsí a agnosíí.

§. 4. Zdařilá slova »záhadné a stanowné« ukazují nám, jak dle smyslu milé slovo se samo podá, kdežto otrocké překládání cizích názvů jen mrzáky na swětlo přiwádí.

§. 5. Jak asi powstalo německé slovo »Vorstellung?« Když něco před sebau widím, slyším, toto samo se mému oku, uchu představuje, ale ne já stawím si před sebe; naopak ale, když zawru oko swé, mohu si wěc dřív widěnu, t. j. obraz její, vlastní silau dušewní zase předwolati čili swéwolně předstawiti; jest tedy Vorstellung to, co latinské reproductio, repraesentatio, odkud jen přeneseno bylo. Nebylo by tedy potřebí wíce opatrnosti w užívání slova cizí wůně: předstawování? Snad by bylo »smysel a smyslné« slušnější w tomto §.

§. 6. Slova »nepostředně« wyložení a osprawedlnění bylo by welice přáti; prawda že jest medium, Mitte, pro-

středek; mediate, immediate, mittelbar, unmittelbar; ale zde již dlouhý usus rozhodnul, u nás ale svědomitého spisovatele jistě to slovíčko »postředně« w srdci bodne, pokud newí jak to a kým právem?

§. 7. Kým bychom mohli zbýti slova »potahowati« a »potahu« we smyslu vědeckém! — wždyť pak ta předložka »po« má vlastní význam, a pak co lid jmenuje »potah!«

§. 8. Samohybnost. Toto passivní »welmi překáží« we slowě, které právě značíti život má, jako Němci své *ung* šťastně vyhazují a říkají k. př. místo staršího »Vergleichung« jen »Vergleich;« i my našemu »ost« a »ení« a »ání« se wyhnauti můžeme, k. př. samohyb místo samohybost a samohybání.

»Úhrnek všech věcí« není-li spíše chaos nežli příroda? Při slowě »člen« připomínám, jak by bylo witané dílo, které by nám rozeznávalo příbuzná slova, zde k. př. člen, aud, část, díl, doba, strana; a jaká to věc jest rozvázná w tomto jednom jen příkladě, k. př. mluwme o určení člověka, jaký rozdíl, když jednotlivce za aud neb díl člověčenstwa, nebo za dobu a stranu považíme.

§. 9. »Přiwlastňowati sobě bytí« logicky se zastati nedá, an není já před bytí a bez bytí, tak že by ke mně teprwa jako z wenku přišlo a já je učinil vlastností; nýbrž bytí jest vlastností základ a obecnost; i to slowo »přiwlastnit« wadí, neb znamená výhradně něčeho sobě zaujiti, w bytí ale žádná výhrada není, protože není rozdílů; já, ty, on *jme*, totiž bytí nás má, ne naopak my ono.

§. 10. »Rozsáhlé«, nejen prostorné, nýbrž i časné *obsahuje* w sobě, pak snad w času sleduje jedno za druhým, nemůže však sledowati za sebou. Je se co báti též průpowědi »měřiti něco *prostorau*,« an prostora měření možnost jest, tedy dříve se (aspoň w myslí) klade než měření, jest toto výsledek oné, zdejší instrumental myslí překáží.

§. 11. Za powinnost uznávám, zvláštní pozornost

čtenářů obrátit na slovo »jinačivost«; odvozeno jest od »jinaký«, a zde znamenitý se nám naskytuje rozdíl mez slovy »jinaký« a »jiný«; kdyby to Němec přeložiti chtěl musel by říci jinakost jest der qualitative Unterschied, jinost der gleichgültige Unterschied, rozdíl pauhého čísla; jinost jest kategoria číslowědy, k. př. wýtisky spisu toho samého obsahu jsau zajisté, an mohu čítat jeden, dwa, tři, a však nejsau jinaké knihy; jinačivost jest tedy snaha jiným se stáwati, jen to jest na rozmyšlenau, že máme slovo »jinačiti«, a tím ohledem by »jinačivost« byla snaha osoby, předměty přetworowati, o čem ale patrně w tomto §. řeč není. W tomto samém §. přáli bychom, aby důwod, půwod, příčina se určitěji rozeznávaly, zdá se býti půwod principium *rei esse*, a důwod principium *cogno-scendi*, příčina pak jen pomáhání čili přičinění, k. př. swobodná wůle jest půwod mravnosti, skutkové důwod její pro soudce a dobré wychowání příčina.

§. 12. Slovo »nutné« či »potřebné« se klade proti smyslu slova »náhodné.« Toto ale jest co může se státi ale nemusí; odpor jeho jest tedy to, co státi se musí. Nutné ale přichází od nutiti, jest tedy to, co nutiti se dá i také jako nucené; potřebné zahrnuje w sobě zřejmě ohled na osobu, které jest potřebné, jest to německé *un-entbehrlich*, nutné *zwingbar*, *gezwungen*, obojí pak nemůže odporem býti náhodného, spíše to jest *unwvknutelné*.

§. 13. »Přirodně.« Jest se co obáwati, by nás německé nebo raději latinské slovo *Natur* nezawedlo; co to všechno wyznamenává, můžeme zkusit wyčtením jeho odporů: *Natürlich* — *übernatürlich* — *widernatürlich* — *unnatürlich* — *künstlich* — *affektirt*. *Natura* jest krásné slovo a znamená jako ustawičné rodění a tedy přerodění; nawrhl jsem, jda po této stopě, bychom předmětenstwo čili swět w tomto ohledu jmenowali *přerodu*, a určitost tělesnau věcí a osob *přirozenost*; pak by přirodně a přirozeně zajisté neznamenalo to samé, ono objektivně, toto subjektivně by se wykládalo.

§. 23. Slovo »zásada« již skoro se vůbec zavedlo, ale ptejme se sprostého lidu, co mu to znamená zásada, a smí-li býti řeč sprostých a učených v rozbroji, zvláště kde žádná toho potřeba není; není-li principium počínků, počátek, nač nás máte německé Grund-Satz (Sada)? »Oprawdowati něčeho« jaksi protiwi se uchu českému.

§. 27. »Zahnauti« reflecto, nežádá-li předmět, který se zahne, k. p. list v knize; jest to co umbiegen, smí-li tedy říci: zahnauti k wnitřku swému? aspoň sebe k sobě zahnauti?

§. 28. Viz úvahy §. 11.

§. 30. Slovo »předmět« znamená dosti dobře to co mi; ale může-li se to též wyznati o slovu »podmět?« My nesmíme si, počínajíce znovu, dowoliti tolik co Němci swědomí nemající. Kde se jedná o názew potřebný, sahnan přes meze kteréhokoliw sauseda a ulomí si podporu ze zahrádky jeho: my nesmíme a nemůžeme a nechceme takto; jen zkušený čtenáři rozvaž, co vše se znamená slovem Subjekt, Subjektivität, subjektiv! toto přibuzenstvo z našeho »podmět« nedá se wyvésti; spíše by nám posloužilo slovo »osoba« poněkud, všudy arci by to nešlo, ale nesnáze by jen vždy se vyskytala v překladech; kdo po česku myslí, tomu i genius náš pošeptá slova v prawau chvíli.

§. 31. Doba jest po sprostě tolik co rozdíl času čili jistý určitý čas, však ale dle přibuznosti času i prostoty, i o prostorném snad se slova toho použití může; z toho spojení pak vychází tento smysl, že doba jest prostorná v jistém času, to jest plynňý úkaz věci a tak forma, od tud podoba, obdoba. Wšechny úkazy jisté věci neb osoby jsau teprwa v jednotě swé věc neb osoba sama, wšechny doby činí ponětí čili saujem té věci neb osoby, proto jest doba w rozdilu od části, dilu, které prostornému celku přináleží, žiwel, moment pojemu i předmětneho, pojem má tedy více dob, on jest saudobí, ku př. swět jest wšedobí, doba tedy o sobě jest abstraktní, k. př.

úkazy člověka jsau: spravedlnost, střídmost, směllost, jest Slowan atd., tito ukazowé jsau o sobě abstraktní, jsau pauhé doby, proto »dobné« raději by ostati mohlo pro tento smysl, an slovo »twárné« dostatečně wyznamenáwa tolik co formální.

§. 32. Jednotliwé se klade proti powšechnému. Ale sluší powážiti, že obojí má dwojí smysl, totiž počtu a pojemu; k. p. řeknu-li Pražák, Čech, Slowan, řekl jsem jednotliwost, zvláštnost, obecnost; chtěl-liby kdo místo obecnosti powšechnost uwésti, newím zdali by rozeznáwal patričně w této věci; powšechnost jest collectivum, die Allheit, k. p. les jest powšechnost jistých stromů, knihowna powšechnost jistých knih, ale není les ani knihowna obecnost; jednotliwce známka jest obecnost, k. p. Čech jest Slowan; ale není strom lesem, ani kniha knihownau.

§. 33. »w pojem snati« zdá se býti pleonasmus, je muž se tenkrát wyhneme, až se na dobro wkoření slovo »pojem« neb »ponětí« místo nichž bych ale raději »sawjem widěl.«

§. 36. Často se w slohu filosofském, zvláště když přihlídáme k němčině, potkáváme s potřebau, míti slovo pro to, co jmenují. »Bedingung.« Arci znamená to též naše »wýminka,« ale dejme pozor, z které strany. Jsauť velmi ošemetná slova německá tau samau náramnau wolností, kteráu je rozličné školy filosofské užíwají. Bedingung — bedingen, dingen, Jemanden dingen, etwas ausbedingen, to dobře si rozmyslíme; tomu poslednímu se blíží naše »wymíniti«; znamená tolik, jako bych řekl: o všem tomto (určitém) mé mínění platí, jen o tomto neplatí, to já wyjímám z mínění = wymínuji. Řekne-li ale Němec: Gott ist die Bedingung der Welt, — die Freiheit die Bedingung der Sittlichkeit, — smím-li to zčeštití: »wýminka?« Tedy i w tomto §. conditio, sine qua non, spad méně zdařilé sluje »newyhnutelná wýminka.« Jest to předsudek, že by každý národ měl stejnau cestau přicházeti k rozumu a pojmenowání náhledů swých; jeden národ

hledí na věc z důly, druhý s hůry, třetí se strany, pro-
tož teprwa všechny řeči skrývají w sobě všechny rozum.

§. 39. Slowo »idea« do všech jazyků se wlaudilo a
žádný národ nenašel w pokladu swého mluwnictwí názew
pro tuto myšlénku; wěru to diwná věc; kdybych se neo-
stýchal to tak bez okolků říci, wyznal bych, že w tom
nacházím příčinu, pochybowati o potřebě slowa tohoto,
a že by bylo slušné, smysl jeho bystře proskaumati.
W tomto §. jest přečeštěná idea: wida; proč je i u nás
ženskau, newím, nic jiného však i w dlauhých šatech
nebude nežli *wid*; co ten ale jest, wíme; já bych zkrátka
kladl místo idei *duch* a jinde zase »pomyšlení,« »myšlénku,«
»pratwar,« nebo k wůli uwedenému »wzoru,« též také
někdy »zor.«

§. 49. Zde přichází již dáwno uwedené slowo »wloha,«
ale jest s pomyšlení, že, jsauc názewem dušewědeckým,
welmi pochybný pojem uwádí o duši a o člověku, w ně-
lož to a ono (jsa nerozlučitelné) *wloženo* jest, a to se
příčí myslí tím wíce, an i indoles originaria to býti má.

§. 50. Na tento §. schwalně pozornost obracím čte-
nářů a obecnstwa našeho, by se ohlásilo, smíme-li w tomto
slohu pokračowati, a nebo, zanechawše cestu tuto cizí,
wlastní stezniky wyhledáwati, jenž by wedly trochu zele-
nějším krajem. Musíme se usnésti o tuto věc, však
wázán arci nebude nikdo, ale mílo jest jíti stopau ducha
národního.

§. 54. »Mocenstwo« dle podobných tworeń byl by
snad saučet všech mocností. W tomto §. patrno jest,
do jakých nesnáží přiwádí přelévání filosofie z jednoho
jazyka do druhého; zde jsme právě w trní německého
názwotworstwí: Vernunft — Verstand, Sinnlichkeit. Ano
zde právě nahlídejme, že musíme jíti cestau jinau. U nás
zajisté jest um, umnost všeho hnutí žiwotného kořen,
mysl a pud jsau kmen, wětwe rozum a wůle, a dozralý
kwět swědomí a swoboda.

§. 56. Slowu »zawrhawost« newím, přiswědčiti-li máme,

ale »skutečnost zarozených představ« o to ještě nemilejší, čím temnější.

»Pud« jistě tolik jest co puzení; jedná se o to, zdali to slovo objektivně neb subjektivně má rozuměno býti. Co nás pudí? Tento předmět; nebo pudíme my předmět, aneb pudíme sebe? Puzení snad vychází z předmětu přirozenosti naší příbuzného, a proto jest toto puzení totik co příjemnost; jemné totiž jest co zajímá neb popauzí nás, proto nemíhá jest průpověď: »Kam se příjemnost neb nepřijemnost chýlí.«

§. 68. W udání stupňů přesvědčenosti zdá se nám smíšeno býti objektivní a subjektivní; »zřejmost« jest objektivní, též i k víře podobnost — subjektivní však jen a to ještě u rozdílných osob: důvěrnost a přemluva.

§. 74. »Dějprawný (historicus).« Německé slovo Geschichte, geschichtlich, historisch, rozmanitý má smysl a na ten dobře musíme dbáti, bychom neporušili panenství jazyka svého, který nerád takowau newěrnost slow trpí. — My máme *dějstwo*, to jest všech dějů saučet, *dějství* všech dějů jednota, *dějepis* jest popsání dějů a ten může býti jen sprostým popsáním, anebo na vyšší zákony dějů uwedením, a tenkrátě slowe *dějwědau*. Historicus jest tedy buď *udulý* nebo *dějwědecký*, ano i *oswědčený*, jako w tomto §., kdež vlastní víře na odpor se klade.

§. 76. »Jednotník« nezdá se býti tolik co Individuum, ale spíše od »jednotiti« der Einiger; též platí o slowu »jednotnický.«

Tyto úvahy pozornému čtenáři samy se při čtení základní filosofie namítají; i zdálo se nám býti užitečnější, jich zde skromně udati, aby, kdežto se ani na nejmenší odporolibost swéwolnau nepodpírají, věci samé poslauzeno bylo wybídnutím i jiných milovníkůw slowesnosti naší ku konečnému usnesení se w záležitosti ne málo zajímavé. Že se úvahy jen podávají o filosofii základní, nezáleží na unawenosti podawatele jejich, an si právě tento okres skaumání wědeckého sám oblíbil, nýbrž že

meze mu vyměřeny byly; to však osvědčuje veřejně, že nemálo získal by skaumatel každý jazyka našeho, kdyby si nelenoval kritický přebíratí knihu tuto, již důstojným původem a spořadatelem z mnohých stran velmi znamenitau. —

3.

Wedlé základní filosofie, logiky i metafysiky, činnost českého Museum potěšila nás neočekávaně knihau: »*Ferdinanda Hyny Dušeslowí zkušebné.*« Tak by se pomalu u českého chrámu vědy scházela vážná společnost, ale jest dle kroje widěti, že z rozličných a dalekých končin přichází společnosti; to však nic neškodí, ano věru tím více budau mítí, o čem by mezi sebou rozprávěly; než co jim schází, jesti, bez okolku řečeno, slušné místo pro schůzky. Přijde ta a ona panna a paní, položí na oltáři chrámu oběť swau a odejde, potká se s jinými, ale nemohau promluwiti k sobě do oči a upřímně, doma soudí jedna o druhé saukromě, však to pomluwa pauhá; to jest bez obálky: naší literatuře nedostává se listu, w kterém by se zásluhy a winy všech a jedněch výjewů považowaly, a přisvědčí mně znatel, že bez kritiky ani spisowatelé ani čtenáři newědí, na čem jsau a k poznání sebe samého ani nejvýbornější newedau; zvláště mladým silám, jenž rády se ohlíží po znameních a kynutích zkušenějších tento nedostatek velmi wadí. Arci dozwidáme se, že ta neb ona kniha vyšla, ano sem i tam se posoudí, ale to jen ledatak se pochwálí neb pohaní, ale čtenářstwo newí, proč jedno neb druhé; však ale ani chwála ani hana není kritikau, tato jest rozbírání myšlének a měření jich mírau, kterau duch na ten čas stanovil, duch o sobě nad každau minulostí wznešený, jen dle času šat vybírající sobě. Jest nám třeba časopisu kritického, jehož by powinnost byla, každé zjewení ducha národního doprowázeti a národu w powědomost zdusowniti. Jaká byla by k. p. příležitost, za příčinau této dušewědy tisícere myšlénky se dotýkati, an dušewěda nejen

u nás ale vůbec ve světě vědeckém se takofka teprw odchovává; — vždyť tak přibuzná jest poznání sebe samého, a tomu se my všemožně vyhýbáme a posilňuji nás dobří lidé w tomto vyhýbání. Však ale musíme odřici se libosti, obecenstwu obšírné o tomto díle podati úvahy, jen powrchně budiž něco sem tam znamenáno. Co se jména týče, již jsme o tom za příčinau nápisu knihy předešlé mínění své pronesli, a daufáme, že páni spisowatelé tuto věc si laskawě wezmou na powáženu. Co nejwice čtenáře mnohého urazí a jakausi kyselost do duše wpustí, jest to přesvědomitě uwádění názwů německých w záworkách. Co nám jest po tom? Wždyť nechceme zkaušet přesnost překladu, nýbrž mníme míti před sebau plod na poli našem wyrostlý, toto ohlížení se po sausedích jest úhlawní wada slohu našeho, a pak proč to we slowech dosti všedních, k. p. wěda (Wissenschaft), činnost (Thätigkeit), časowé (zeitlich), dušesłowí (Psychologie), jástwi (Ich) a takto w celé knize; vždy wíce a wíce silní se přesvědčení mé, že nelze jíti národu jednomu tau cestau, kterau druhý jde, a pročež ani w poznamenání wědaucnosti své; zwláště našemu jazyku slowanskému činíme násilí, pohánějice jej do šlepějí německých. Každý národ jest půwodně jinaký, sice by byl zbytečný, a pán Bůh nechowá čeled' žádnau bez potreby; neni to tedy žádná hrdost a pýcha, snažiti se, abychem byli něčím sebau a o sobě; kdo sám sobě nedůwěřuje, spolehá se na jiné, tratí jednotu myšlének a strakatinau kalí skwělost díla swého. —

Kl.

XII.

L i t e r n í z p r á w y.

1. Dopisy z Ukrajiny panu W. Hankowi.

W Charkowě 26. máje (7 čerwna) 1844.

Drahý Příteli, nezapomenutelný Wáceslawe Wáceslawiči! Ty doi dostanete můj list i některé knihy skrze Michajla Michailowiče Žanína, řádného professora dějepisu w naší universitě, jedaucího na Karlowarské vody, umíniwšího sobě zajeti do Prahy, aby aspoň několik dni slowanským wzduchem oddechł i s Wámi se seznámil. Poznaw toho člověka budete jistě rád, že Wás náhoda ta s ním swedla. ¹⁾ Přiložený list račte mu odewzdati, brzo Wám opět psáti budu i wíce o přehledu naší literatury, nyní jsem zaměstnán se skauškami. Ještě něco: dostal se mi do rukau rukopis, kde mezi jiným jest: **Молитва кырила философа учителя Словеномъ и волгоровъ, иже греческую грамоту врусскую преложи.** Tato modlitba wšak se neozývá kyrillowskými časy, neboť se obracuje k Borisu i Glěbu. Rukopis náleží knihowně wolokolamského kláštera (N. 92) i zawirá w sobě rozličné modlitby.

Nepamatuji psal-li jsem Wám, že k Wám brzo přijde ještě jeden slowanský pautník, Viktor Iwanowič Grigórewič, wyslán kazanskau Universitetau. Srownáwaje ho s námi w ten čas, když jsme se my k Wám jewili, uwidíte, že se to u nás za ten čas welmi proměnilo. On již krásně rozumí mnohým slowanským nářecím, již napsal dvě knihy o slowanské literatuře, mezitím co my do té doby zůstáwáme při obraznostech, nadějích i očekáwaních. Grigórewič začne cestu swau, jak se zlá, Bolharskem, aspoň bude w Charkowě (čekám ho w čerwnu), odtud w Odessu i t. d. Ctěnému Wocelu bude příjemno slyšeti, že Grigórewič přednášje české nářetí, wykládal studentům jeho básně Přemyslowce i Meč a Kalich, ano že i w jedné literaturní besedě o něm čel stat . . . Co se mne tkne, já w dobíhájícím akademickém roce obmezil jsem se po českém nářetí dvěma písňemi Kralodworského rukopisu i Dcerau Sláwy: na spěch přečel jsem několik zlomkůw z rozličných spisowatelůw, když jsem přednášel historii české literatury. Škoda že jsem se při mnohém pozdržeti nemohl

1) Nawracuje se domu ¹⁴/₂₆ října w Kyjewě umřel.

podrobně, některé knihy jsem byl přinucen přejíti jen povrchně, protože potřeba bylo kromě Čechův i Slovákův zmíniti i Poláky i chudické Srby lužické i nebožtíky baltické Slowany, obracet pozornost i na starožitnosti i dějiny i na nářečí. K tomu pak moje ne zkušenost ano i nesnadnost práce: ani jsem si nepředstawował, žeby příprawa k přednášení byla tak těžka. Nyní již pak práce půjde snadněji, poznamenání moje jsau již na černo hotowa. Oprawowati i doplňowati již bude, zdá se, ne tak těžko. Na budauci rok obrátím se opět k jižním Slowanům. Wám posílám knihu Kostomarowa o ruském národním básnictwí, i jaký mohu na tu chvíli wýtisk spráwy naší university.

Dne $\frac{3}{14}$ čerwna 1844.

— — Chtěl jsem Wám po této příležitosti napsati další pokračování přehledu literatury, ale nepodařilo se mi, pořád mám ještě zkaushy i času málo. Obmezím se jen některými nowostmi, nejwážnější z nich jest: nowé ustanowení učených stupní (6ho dubna 1844) i w něm nejdůležitější pro Slowany to, že od toho času budau u nás netoliko Mistři slowanské slowesnosti, ale i Doktorí Slowano-Ruské filologie. Car náš prwní uwedl Slowanstwo w oddělení nauk wyššího přednášení, i hle opět prwní uwádi je w oddělení těch prwoklasných nauk, jichžto znalost dáwa milownikům nauk učené wysady (privilegia), u nás jakož Wám powědomo nemalowážné (Doktor stojí w důstojnosti Majora). Nelze také zde nepozorowati, že dle toho ustanowení znalost ruské slowesnosti nepočítá se dostatečnou k žádné učené stupni beze znalosti slowanstwa we filologickém ohledu (nářečí staroslowanského, polského, českého i srbského.) To jistě bude rozprostraňowati u nás známost slowanstwa. I ať nás nyní Němci následují utwořice sobě doktorstwa germanské literatury aneb Francuzy i Angličané doktorstwa romanské literatury: u nás ukázána již cesta i možnost, jak srownati wážnost současnosti s wážností odžité stařiny, hodné (aspoň u nás) ne pro život ale pro školu. Zbývá ku přání, aby se zweličilo čislo dobrých přednášitelůw slowanstwa, i aby knihy slowanské u wětším čisle zasilány byly do Rus. Nemohu pominauti také i to, že w ustanowení 6. dubna Doktor zahraničných vysokých škol počítá se stejným se skutečným studentem ruským, i žádaje obdržeti doktorstwo ruské, powinen jest dříve podrobiť se zkaušce kandidatské i magisterské. Druhá důležitá nowost jsau Demidowské premie, po posledním přisauzení úplných náhrad (po 5000 rub.) udostojili se: *Wostokow* za Ostromirowo Evangelium, a *Pawský* za filologická spytowání o ruském jazyku (třetí úplnou náhradu dostal *Pirogow* za Anatomii). Zajisté každý řekne, že tyto práce takových náhrad zasluhují.

Dne 2/11 srpna 1844.

Abych Wás obradowal naším prospěchem, mohl bych Wám sdělit mnohé i z občansko-obywatelského i z literaturního našeho hnutí; pospíchaje skončiti list k odchodu pošty, mohu se obmeziti nemnohým tím, co jest nejbližší k Wásemu slowanskému srdci. Především řeknu, že studia Slowanstwa, láska k němu, více i více se jewí w naší literatuře, i má nejvlivnější wplyw w naše filologické i historické práce. Nemluvě o spisech minulého roku *Šinkewičových, Pawského, Wostokowa, Dubenského* i t. d. možno najiti i mezi knihami vyšlými w posledních měsících takové, ježto slauží tomu w důkaz. Takové jsau spisy Sawelěwa, w nichž se drží Wenelinowy saustawy, dobírá se do praděwní stařiny slowanské i proto pretřásá po swému wšecku weteř historických wyprawování, i ještě Slowanů we všech končinách Ewropy. Čekáme s netrpělivostí jeho »Historický slowanský sborník«, který na podzim wyjde. Ještě wážnější spis jest *Buslajewa* »O přednášení ruského jazyka,« kde snad poprvé wržen jest učený wzhled na nový i starý ruský jazyk, srownáwačně s druhými jazyky, zvláště slowanskými, spis weliký (we 2 dílech) i nepatře na wšecku suchost předmětu, psán krasořečně i wábně. Neméně důležit jest spis *Panova* (Wám známý): »Putešestwo po sławjanským zemljám«, kterýž, saudě po wyslém začátku, připowidá práci swědomitau i welikau i neobyčejně rozmanitau; wyslý swazek obsahuje toliko popis kotarského okršlku Dalmacie. Čekáme filologický i historický wyklad Slowa o pluku Igorewě, přihotowený *Dubenským* i t. d. I swětští i duchowní naši milownici starožitnosti chopili se horliwě hledání starých památníkůw naší literatury: naše naděje jest w tom ohledu welika i ustawičně se sprawduje. Tak, aby se přiwedlo aspoň něco na příklad, řeknu několik slow o spisech kijewského Metropolita *Ilariona*, wrstewníka Jaroslawa Welikého, posud našli se dwa: 1) Slowo o zákoně Mojžišowě, daném jemu o ctnosti a prawdě Jesu - Christem bywším. K němu jsau připojeny a) Pochwala Kahanu našemu Wladimíru. b) Modlitba o blahodenstwi nowoswěceného národa ruského, i c) Wyložení wiry podepsáno Ilarionem. 2) Poučení swatého Ilariona o užitku duchowním ke všem prawoslawným křesťanům, počínající se takto: Snažte se, prosím wás, bratři i sestry, k swětlemu wěcnému žiwotu, jež nám Hospodin po swé milosti darem dáwa. První se našlo w rukopisu synodální bibliothekey (1° N. 591 list 168 i sled.) a druhé w rukopisu akademickém (N. 175 list 141 obr.) O Ilarioně známe z Nestora, že byl z počátku pečerským mnichem i knězem: »Chodiwal z Berestowého na Dněpr na chlum, kde jest nyní starý klášter pečerský i tu modlitbu konal, byltě les tu welik: wykopaw jeskyni malau dwausážni, i přicházeje z Berestowého

odspěwował hodinky i modliwal se Bohu tu w tajnosti.« W 1051. r. »ustanowił Jarosław Ilariona metropolitom Rusína swatě Žofie, sebraw biskupy«; i hle jak se končí wyklad wiry jeho: »Já milosti člověkolibného Boha mnich i kněz Ilarion, wywolením jeho od bohočestných biskupůw svěcených byl nastolován u welikém i bohochraném městě Kyjewě, abych byl w něm metropolitom, pastýřem i učitelem. Bylo pak to léta 6559 (1051) za panování blahowěrného Kahana Jaroslawa, syna Wladimirowa. Amen.«

Ze dwau spisůw Ilariona zvláště wážno jest pro nás jeho Slovo, a w něm jeho pochwała Wladimíru i modlitba. Modlitba znamenitě jest tím, že i potom welmi dluho s některými změnami byla užívána, jako »modlitba za cara i za vše křesťanstwo.« W pochwalě Wladimíru jsau dějepisně wážná místa. Hle výpisky pro Pawla Pawlowice; »Nuže ne modloslužebníci se zowem, než křesťané, ne i ještě beznadějnici, než daufající w žiwot věčný. I již ne pohanských chrámůw shražujem, než christowy cirkwe stawíme; již nezakáláme běsům druh druhá, než Christus za nás zaklán býwá i droben w žertwu Bohu i Otcí. I již ne žertwenné krwe okaušejíce hynem, než christowy přecísté krwi okaušejíce spasení býwáme. I chwálí pochwalnými hlasy římská strana Petra i Pawla etc. pochwalmež i my po síle naši malými pochwalami weliké i diwné věci twotícího našeho učitele i nastawníka (instructora) welikého Kahana naší země Wladimíra, wnuka starého Igora, syna pak slawného Swjatoslawa . . . I nebylo ně jediného protiwikiho se blahostnému jeho powelení. Ano jestli kdo i ne laskau, než strachem powelewáího se křestil; poněwadž blahověří jeho s wládu spráženo bylo . . . Chrámy pohanské rozrůšeli se, i cirkwe stawěli se, modly se akrušuji i obrazy swatých jewily se; běsi utíkali, kříž města oswěcował. Konstantin pak s mateři swau Helenau kříž z Jeruzalema přinesli i po všem světě swém rozeslali, wiru utwrdili; ty pak s bábau swau Olgau přinesauce kříž z nowého Jeruzalema Konstantinohrada, i jej na zemi swé postawiwše utwrdili jste wiru.«

W Slově jest welmi mnoho odwoláwaní na knihy písma swatého: newím, může-li to býti důkazem, že za Jaroslawa bylo přeložení celého písma swatého. Buďte zdráv! Wáš

I. Sreznewský.

2. Zpráva o hrobích pohanských u Duchcowa.

Wýtah z listu pana Františka Ludimíra Lambly.

Dne 1. Prosince 1844.

Na panství Duchcowském, asi čtvrt hodiny cesty od města Duchcowa a tolik též od wesnice Lože (Loosch) u samého háječku Krynice (Grünze, Grünzenbüschel) stojí pahorek 130 kročejů dlahý, 30 široký, 1½ sáhu vysoký, od východu k západu se táhnoucí, z kteréhož obyvatelé wesnice Lože, stawěwše nedáwno silnici od Duchcowa k Teplici, w nejnowějších dobách křemenowité kamení za rum brali, ano i část pahorku schwalně skopali a odwezli, aby se pohodlněji k oné silnici zajižděti mohlo. Toho, co se w rumu nacházelo, žádný sobě newšímal, až letos, když Duchcowská wrchnost, hrabě Waldstein, na panství přijela, hraběučin slaužici místo hledal, kdeby se stopy nalezaly oněch hrobů, o kterých prý jeho welitelka w starých knihách byla čtla. Octnuw se na wršku tomto hůlkau odrýwal s powrchu zem, pod kterau jen asi na tři prsty zhlaubi spalených a opálených kostí takowé množství nalezl, že se dále shledalo, ten pahrbek že jest wrstwau kostí celý pokryt, což posud patrně jest, a bez wší pochybnosti za stopu pálených obětí se pokládati může. — Jen asi loket pod zemí stály popelnice, nádoby jeden neb půl druhého střewice vysoké, hliněné, newypálené, nýbrž jen na powětří sušené; ze střípků na powrchu mohly zhusta ležících poznati lze, že latka jejich byla černá hlína, jako wywětralý cedič, jsauce drobnými blíšticemi se zrnkami pískowými hojně smíšena. Nádoby tyto byly asi na malik tlusté, dole a nahoře užší, u prostřed pak baňaté, a pokličkami přikryté; okras neměly, mimo některé, jenž hrubými čarami, neb jen wytlačenými body znamenány byly. W popelnicích nejzpodnějších byl popel a zbytky kostí, ohněm ne docela ztráwených, pak šípy, pilníky bez pochyby k ostření šípů, a kraužky z bronzu, dílem zachowané, dílem pak rezem tak zhlodané, že se již rozdrobowaly. Nádoby tyto byly doplněny prstí aneb drtí a stály sem a tam nepravidelně rozestaweny; někdy 3 i 4 střewice od sebe, někdy ještě dále; a klenutí nad nimi nebylo nižádného. Okolo nich ale zasazený se nalezaly kameny kulaté, welké jako lidská hlawa, a měly bez pochyby popelnice před skácením se chrániti. — Nadzmíněný slaužici ukazowal panu doktoru Reussowi w Bilině asi 30 neb 40 předmětů, z oněch popelnic wydobytých.¹⁾ Wršek tento uwádí nám patrně na mysl *tryzny*, při kterých naši pohanští předkové bo-

1) Wýkres popelnice, šípu, pilníku a krautku, jakož i krabici s ostatky hrobních nádob a upálených kostí, ochotný pan dopisowatel do Museum odewzdal.

Red.

hům svým žertvy, jichžto zbytky podnes zde nalezáme, páliwali, neboť i blízké háje, jezera, rozcestí a jména polohopisná tomu do-
 svědčují. Již jméno Grünze, powstałe ze slowanského »Krnice« neb
 »Krynica«, znamená dle Jungmanna v polském jazyku německé Erd-
 quell, a Krynice jest dokonce po polsku »jezero.« A ejhle v háje-
 čku Grünzenbüschel nazvaném, jest w skutku prohlubeň obsahu ne-
 skrowného, w nižto se jindy voda vždy držela, nemajíc odtoku, až
 se w nowějších dobách do uhelných smrsků zatáhla a ztratila. Což
 pak sauditi o jméně Loosch? Neníť to *lože* našich zemřelých pra-
 otců? — Třeba též podotknouti, že okolí pobanského chlumu jest
 daleká rowina, na niž se toliko newysoké pahorky tu a onde vysky-
 tuji, w kterýchž něco tajného ukryto se býti zdá; Bilina, jedno z nej-
 starších jmen českých, dosti zřejmě ukazuje, že krajina hned za pra-
 dáwných dob Slowany zalidněna byla. Jsaut to rozkošné luhy w ní-
 žině u Bily, na nichžto snad již tenkrát, když Bamberští kazatelové
 Pomofanským krajinám co zaslíbené zemi se obdivowali, květa tichá
 orba, pěstowalo se štěparstwi a tučný dobytek se chowal; i známoť, že
 celé okolí Teplické dosawád rájem České země se nazýwá. Teď zde
 Němec hospodaří; ukrutně tento jména slowanská zpotwořil: Swětici
 říká Schwaz, Stadicům Staaz, Kostomlatům Kostenblatt atd. Jsaut
 to jména kořenem svým na tajemstwi historická ukazující, jako
 »Swětice skrze swaty, Kostomlaty skrze kost a mlat, Ladowice skrze
 Ladua« atd. Zde připomínáme ještě na jméno Hrobčice, (wes na pan-
 stwi Bilinském) kdež se podobně lecos z dáwnnowěkosti pohanské na-
 lezlo; na blízku leží wes Rudá (Rudač), u které se w hliništi lon-
 ského roku malá popelnice našla, jenžto se nyní w knížecím mu-
 seum Bilinském chowá. W skalách na Bilinském zámeckém wrchu
 objeweny jsau před šesti lety hroby, ploskými kameny pokryté,
 ohromnými kostmi naplněné a mincemi rázu rozličného (?) opatřené;
 konečně i násyp, Schanze nazwaný, u blízkých Sobrušan, hroby u
 Webešan na Teplicku objewené — to všecko dokazuje, že krajina
 tato pro archaeologa welmi důležitá jest, a žeby i zapotřebi bylo, aby
 ji zpytatel starožitností zewrubněji wyskaumal.

XIII.

Zpráva o českém Museum.

(Od počátku Října až ku konci Prosince 1844.)

S p o l e č n o s t.

Za přispívající audy závazkem k ročnímu příspěvku po 5 zl. stf. přihlásili se: p. *Filip Klimeš*, prozatímni knihovník kanonie Teplské; — p. *Josef Štětka*, Dr. lékařství w Kutné bote; — p. *Augustin Richter*, sládek w Rychnově; — weledůst. p. *František de Paula Pöllner*, kapitulni probošt na hradě Pražském.

Sebraných menších příspěvků peněžitých přialáno sbírajícím autem, p. *Frant. Bezdekau* w Písku, 15. zl. 54 kr. stříbra.

W látkách zaslali:

1. *Pro sbírku nerostů*: nadjmenovaný přispívající aud, p. *Filip Klimeš*, 56 kusů hadce (Serpentin) po jedné straně leštěného, z okolí městečka Mnichowa na panství Teplském; — p. *Karel Braunšteiner*, senior kleriků Teplských, též několik kusů hadce z okolí Teplského.

2. *Pro sbírku živočišnou*: činný aud, p. *Jan Ferd. Schmidt*, c. k. appelační rada, wycpaného ořešníka; — paní *hraběnka Pachtová*, rozená hraběnka z *Štampachu*, wycpaného kosa zahraničního (*Turdus torquatus*); — p. *Jan Wáclav Rozum*, posluchač filosofie, 12 lastur.

3. *Pro knihovnu*: p. *A. S. Chomjakov*, šlechtic w Moskwě, své: 1. *Смѣхонвореніе*, Москва 1844; 2. *Димитрій Самоубиенъ*, Москва 1833; a 3. *Ермакъ, ипроедія*, Москва 1833; — p. *Josef Bačkora*, učitel na Malé Straně w Praze: Bibliotéka učitelská, číslo I. „Malý gratulant,“ wydali Jos. a Štěp. Bačkorové, w Praze 1845; — činný aud, důst. p. *Josef Liboslav Ziegler*, Dr. bohosloví a děkan Chrudimský: 1. *Pomůcka Nowému Žáčku Latině se učějcymu*, w Pr. (bez let); 2. *Zieglers Deutsch-böhmische Sprachlehre*. Časlau 1845 (w koži vázaná se zlatou obřízkau); a 3. *Wácl. Tháma Básně*, w Pr. 1785; — p. Dr. *Fr. S. Kodým* své *Zábawy nedělní*, prstonárodní poučování w silozpytu (swazeček 5 a 6tý); — p. *Jaroslav Pospíšil* ze svého skladu: 1. *Oliver Twist* aneb mladictví sirotka, z angl. C. Dickensa (Boza) zčeštil M. Fialka (sw. 4 a 5tý); 2. *Černý Bedtich*, powídka od K. Pichlerové, přel. od A. Čepeláka, w Praze 1844; 3. *Biblioteka mládeže*, od Josefa W. Wlasáka, w Pr. 1844 (dílek 4tý); 4. *Hrobník*, novella od Karla Sabinského, w Praze 1844; 5. *Kurzge-*

fasses Lehrbuch der böhmischen Sprache und Rechtschreibung von
 Joh. Nep. Sýkora, Prag 1844; 6. Swatoplukowci, aneb pád říše Wel-
 ko-Morawské, od Jos. Miroslawa Hurbana, w Praze 1845; 7. No: Fi-
 lipskojakubská, powidka z něm. od L. P., w Praze 1845; 8. Srdce a
 swět, aneb milenka a manželka, z Gutzkow český od Jos. Kaj-
 Tyla, w Praze 1845; 9. Swatého Th. Caecilia Cypriana wěk a spisy
 wybrané, od Jana Nep. Stárka; doktora i prof. w Hradci Králowé,
 w Praze 1844; 10. Pohled na Bosnu, krátká cesta do oné krajiny
 1839—40, z illyrského přeložil Wilém Dušan Lambl, w Praze 1845,
 s mapau; 11. Starší dějepis a nowější literární obnova národu illyr-
 ského od hraběte J. Draškowice, w Praze 1845; 12. Mastička, po-
 widka z časů Jindřicha Korutanského od Jana z Hvězdy, w Praze
 1845 (část první); 13. Cukrowinky; 14. Patero písní ke mši swaté,
 w Praze 1843; 15. Katolická modlitebni a poučující knížka pro mlá-
 dež, od Jos. Mir. Pohořelého, w Praze 1843; 16. Masopust, kukátka
 w hluku pražského žiwota, od J. K. Tyla, w Praze 1844; 17. Příběhy
 a obrazy z cizích dilů swěta, od Frant. Maška, w Praze 1844; 18.
 Ženská lest, směšná powidka přeložená od Jana Příbramského, w Pr.
 1843; a 19. Bezděčné cestování, powidka w dopisech, w Pr. 1845;
 — Jeho Excell. p. Jan Lexa swobod. pán z Aehrenthala, c. k. sku-
 tečný tajný radca, komandér řádu Leopoldowa a nejvyšší sudi dwor-
 ský w Čechách, své »Deutschlands Kernobstsorsten« dílu III. swazek
 2—4: — p. Antonín Šulc, magistrátní rada w Litomyšli: Hystorye
 města Litomyšle, sepsaná od Františka Geljuka, w Litomyšli 1838;
 — cis. společnost historie i starožitnosti ruských w Moskwě: 1. Русскія
 достопамятности, часть вторая, Москва 1843; 2. Книга по-
 сольская шеприки великаго княжества Липовскаго, Москва
 1843; — p. professor Pogodin w Moskwě: 1. Годъ въ чужихъ
 краяхъ, дорожными дневникъ М. Погодина, Москва 1844 (4 díly);
 a 2. Москвитинъ на годъ 1843 (swazek 5—12); — p. professor
 Ševirev w Moskwě: Князь Дмитрий Владимировичъ Голицынъ
 1844; a 2. 17, 18 и 19 Мая 1844 года, въ Москвѣ; — p. prof.
 Bodjanský w Moskwě; Славянское народописаніе составленное
 Шлафарикомъ, переводъ изъ чешскаго I. Бодянскимъ, Москва
 1843; 2. О проявленіи жизни во всѣхъ царствахъ: природа,
 Алексѣемъ Филомаишскимъ, Москва 1844; 3. Тризна Г. Шев-
 ченки 1844; 4. Тамала, сочиненія Шевченки, С. Петерб. 1844;
 — p. Jan Er. Wocel, redaktor časopisu českého Museum, své
 Grundzüge der böhmischen Alterthumskunde, Prag 1845; — jednota
 ku povzbuzení průmyslu w Čechách svůj encyklopedický průmyslový
 časopis (w něm. řeči), swaz. 16—20; — p. Jakub Malý: swau Bi-
 bliotéku zábavného čtení, běhu nowého swazek 1ni, w Praze 1845;

— p. *František Alex. Heber*: své Böhmen's Burgen, Vesten u. Bergschlösser, Prag 1844 (dílů 2ho swazek 9tý); — p. *František Fieber*, c. k. státní úředník, své 1. Entomologische Monographien, sieben Abhandlungen mit 10 Tafeln in Steinetich, Prag 1844; a 2. Die Potamogeta Böhmen's mit 4 lithograph. Tafeln, Prag 1838; — p. *Josef Kauble*: 5 latinských a německých knížecí; — přispívající a sbírající aud, p. *Michal Fr. Schönbeck*, své »Zusammenhängende Predigten über die evangelischen Perikopen, Wien 1844«; — p. *František Daucha*, kněz cirkovní v Praze, svůj překlad: Tomáše Kempenského čtvero kněh O následování Krista, ilustr. stereotypné vydání v Lipsku 1843; — přispívající aud, p. *Alays Wojtěch Šembera*, professor řeči a literatury české na morawsko-stawowské akademii v Holomauici, svůj spis: »Wysoké Mýto, královské věnné město v Čechách, s 5ti obrazy, v Holom. 1845«; — p. *Gustav Glückselig*: Vollständiger Umriss einer statistischen Topographie des Königreichs Böhmen von Jos. Eduard Poufkl, Prag 1822 (1. 2 a 4tý swazek); — *čtenářská společnost v Písku*: »Wiener« a »Allgemeine Zeitung« oboje od 1. Čerwence až do 31. Prosince 1843; — p. *Josef Franta Šumavský*, svůj Úplný německo-český slovník, swazek 8mý.

4. *Pro sbírku rukopisů listin a rytin*: p. *Josef Umlauf*, c. k. poručík při 1mím pluku dělostřelcův: Plan der Gegend am oberen Mincio; — činný aud, p. appellační radca *Jan Ferd. Schmidt*: »Stat des Obersten vnd der hohen Ampter für Graff Jacob Hanibal von Hohenamps, auf den Zuge gehn Neapolis vom 16. Jan. 1566« w orig. — p. *Josef Kauble*: několik psaných kázání; — Jeho Excell. p. *Sergij Semenovič Uvarov*, ministr národní osvěty w Rusích: Evangelia slavica, quibus olim in regum Francorum oleo sacro inungendorum solemnibus uti solebat ecclesia Remensis, vulgo Texte du sacre, ad exemplaris similitudinem descripsit et edidit Silvestre, ordinis S. Gregorii Magni unus e praefectis aliorumque ordinum eques. Lutetiae Parisiorum 1843; — činný aud, p. *Josef Burde*, inspektor obrazárny společnosti vlastenských přátel umění: kamenopisnau podobiznu; — panna *Christina Bürschohen*, hospodyně hraběnky Nicolan w Praze: lékarský diplom university Lipské na pergam. od r. 1722; — přispívající aud, p. *Antonín Beran*, přivátník w Pyramu: Historische Karte von Königr. Böhmen (z Pařížkova zeměpisu).

5. *Pro sbírku mincí a medailí*: p. *Josef Umlauf*, c. k. poručík n dělostřelců: počestní měděný groš Jana mladšího z Lobkowic z XVI. věku; — p. *Jan Kasda*, katecheta i prozatimní ředitel normální blaženi školy Německobrodské. 4 staré stříbrné groše polské Sigmunda III. a jeden rakauský; — p. lékárník *Storch*: dva české a pět rakauských stříbrných penízků z XV., věku vykopaných w Rokycanech;

— p. *Josef Kauble*, 3 měděné mince; — přispívající aud, p. *Wilém Kilián*, první wrchní úředník při kasse stawowské: medailii s nápisem Königsgrätzer Scharfschützengesellschaft 1810; — p. *Antonín Laudil*: 3 staré groše; — činný aud, p. *Jan Ferd. Schmidt*, c. k. appellační radca: 2 malé zlaté penízky podmoklské; — přispívající aud, p. *Aug. Beer*, kowkopní kommissar we Slaném: jubilejní tolar reformace 1630; — p. *Wáclav Rozum*, posluchač filosofie: 29 malých mincí měděných a 3 též takové stříbrné; — panna *Anna Ottova* w Písku: jednu stříbrnau a tři měděné malé mince; — p. *Vincenc Zinke*: malý korunovační jetton český ze stříbra od r. 1791; — přispívající a sbírající aud, p. *František Bezděka* w Písku: 2 stříbrné groše od r. 1598: a 1641; — p. *Josef Frič*: stříbrný penízek »parvus« Wáclawa II.

6. Pro sbírku starožitností: přispívající aud, p. *Filip Klimeš*, prozatímní knihovník kanonie Teplské: 250 rozličných prwotisků pečeti, rytých vlastní jeho rukau ochotnickau; — p. *Kabeš*, polesný na Hrubé Skále: 3 hroty stěel i kopi z rozwalin hradu Waldšteina; — p. *Antonín Šulc*, magistrátní radca w Litomyšli: starý hrot, ostruhu a pódkowu z řícenin starého hradu; — p. *Dobrosław Dobrowský*: starožitný broncový hrot, celt a půl kruhu, nalezené w Dolanech u Pardubic; — p. *Josef Umlauf*, c. k. poručík dělostřelců: srbský hudební nástroj (Svirale dwoice); — p. *Jan Kříkawa*, dokt. bohomi. a filos. arciděkan Kutnohorský: 5 voskových starožitných tabulek s nápisy; — p. *Josef Hellich*, kustos při Museum: 2 staré kaditelnice; — p. *Pachl*: 2 náhrobní kameny a umywadlo z kamene z chrámu bývalého na Betlemě, též starohylau sochu hliněnou; — p. *N. N.* dewět starodávných pawez.

Do pokladnice českého Museum na vydávání dobrých knih českých, přijímám

M A T I C E Č E S K É,

složili

ode dne 1. Října do 1. Prosince 1844:

Slečna *Marie Hanslová*, z Černého Kostelce, 10 zl. — p. *Ferdinand Sūkup*, studující z Malešowa, 10 zl. — p. *Jan Nep. Pravoslav Bartovský*, studující z Plzně, 10 zl. — p. *Josef Pečírka*, kand. dokt. lékařství w Praze, 5 zl. — p. *Josef Frič*, studující w Praze, 10 zl. — p. *Havel Borovský*, měšťan w Německém Brodě, 25 zl. — p. *Vincenc Červinka*, kaplan w Dlažkowicích, 10 zl. — p. *Karel Seifert*, kněz církewní w Německém Brodě, 5 zl. — p. *Wáclav Merklas*,

rytec w Praze, 5 zl. — *Škola města Wysokého Mlýna* 25 zl. — p. *František Smrčka*, konceptní praktikant u c. k. policejní direkci w Benátkách, 10 zl. — p. *Jan Krt. Tegassini*, doktor práv we Widni, 10 zl. — p. *Wawrínec Čenek*, domácí lékař u Karla hraběta Pachty w Praze, 12 zl. — p. *Josef Hansl*, technyk z Lisé, 10 zl. — p. *Karel Pacelt*, studující w Praze, 10 zl. — p. *Josef Ambroz*, školní pomocník w Záboti, 10 zl. — p. *Antonín Konopáč*, farář we Swinčanech, 10 zl. — p. *Karel Körber*, měšťan Pražský, 10 zl. — Wysokorodý pán *Josef hrabě Kinský*, c. k. major, 50 zl. — p. *Eduard Benoni*, studující w Klatowech, 10 zl. — p. *Karel Stranský*, krim. radca w Klatowech, 10 zl. — p. *Matěj Püner*, děkan w Gdini, 10 zl. — p. *Jan Kunderad*, kaplan w Gdini, 10 zl. — p. *František Lehmann*, kaplan w Laučíně, 10 zl. — p. *Tomáš Barta*, kaplan w Tejci u Klatowa, 10 zl. — p. *Jan Liskovec*, kaplan w Štrašowě, 10 zl. — p. *Matěj Petr*, kněz církewní w Sušici, 10 zl. — p. *Wáclav Ladman*, kaplan w Nezamyslicích, 10 zl. — p. *Wojtěch Šmat*, aktuar w Mlasowě, 10 zl. — p. *Jan Dobner*, pojezdny we Wolšowech, 10 zl. — p. *Antonín Špirmann*, farář w Janowicích, 10 zl. — p. *Jan Wladiměj Šartner*, studující w Praze, 2 zl. — p. *František Nowák*, studující w Podoli, 10 zl. — p. *Josef Šönpek*, měšťan Pražský, 10 zl. — p. *Jan Zarvadil*, studující w Praze, 10 zl. — p. *Romuald Promberger*, práwní w Přimdě, 10 zl. — p. *Jaroslav Čermák*, studující ze Škworce, 10 zl. — p. *Karel Demuth*, direktor c. k. desk zemských w Brně 10 zl. — p. *Ludvík z Rüttersbergu*, literát we Lwówě, 10 zl. — p. *Jan Borowička*, mistr hrnčířský w Mpiška, 10 zl. — Wysokorodý p. *Zdeněk hrabě Šternberg*, za rok 1844. 20 zl. — p. *Josef Zlonický*, kaplan w Smolnici, 10 zl. — p. *František Kučera*, malit krajin w Praze, 10 zl. — p. *Jan Slavík*, usedlý měšťan w Praze, 10 zl. — p. *Josef Jan Mrásek*, kupec we Wlašimi, 10 zl. — p. *Antonín Wlasák*, lokalista na Hrádku, 10 zl. — p. *Josef Stínal*, kaplan w Nowých Dwotích, 10 zl. — p. *Ludvík Worel*, studující ze Žebráka, 5 zl. — p. *Antonín Jedlička*, studující w Praze, 10 zl. — Wysokorodý p. *Otakar hrabě Černín z Chudenic*, pán na Winaři, 50 zl. — p. *František Marek*, kaplan w Kutné Hoře, 10 zl. — p. *Karel Krautner*, studující z Kosmonos, 10 zl. — p. *Hugo Jaroslav Podlipský*, posl. chemie w Praze, 10 zl. — p. *Peregrin Nowak*, kaplan w Nowém Městě, 10 zl. — p. *Jan Šaurek*, kaplan we Wysoké, 10 zl. — p. *Jan Šantruček*, ewang. duchowní pastýř w Libenicích, panství Kolinského, 10 zl. — p. *Bedřich Püros*, měšťan a sládek w Praze, 10 zl. — p. *Jakub Krátoň*, studující w Klatowech, 10 zl. — p. *Jan Krautner*, kaplan w Šišti, 10 zl. — p. *Martin Tlustý*, studující w Chcebusi, 10 zl. — p. *Cyril Braunkeiner*, kněz řádu premonstrátského w Teplé, 10 zl. — p. *Benot*

Kulda, bohomyšlavec w Brně, 10 zl. — p. *Antonín Kútn*, bohomyšlavec w Brně, 10 zl. — p. *Karel Šerbaum*, bohomyšlavec w Budějovicích, 10 zl. — p. *Josef Bumba*, bohomyšlavec w Budějovicích, 10 zl. — p. *Karel Müller*, bohomyšlavec w Budějovicích, 10 zl. — p. *Wáclav Jan Pimperle*, bohomyšlavec w Budějovicích, 10 zl. — p. *Wácl. Reich*, bohomyšlavec w Budějovicích, 10 zl. — p. *Wincenz Saxer*, bohomyšlavec w Budějovicích, 5 zl. — p. *Josef Pekárek*, bohomyšlavec w Budějovicích, 5 zl. — p. *Šimon Štefál*, bohomyšlavec w Budějovicích, 10 zl. — p. *Jan Brdík*, bohomyšlavec w Budějovicích, 10 zl. — p. *František Wojtěch Nowotný*, bohomyšlavec w Budějovicích, 10 zl. — p. *Wáclav Josef Pimperle*, bohomyšlavec w Budějovicích, 10 zl. — p. *Šimon Moel*, bohomyšlavec w Budějovicích, 5 zl. — p. *Josef Lauda*, bohomyšlavec w Litoměřicích, 10 zl. — p. *Josef Špringel*, bohomyšlavec w Litoměřicích, 10 zl. — p. *Jan Roušlek*, bohomyšlavec w Hradci Kr., 10 zl. — p. *Josef Krška*, bohomyšlavec w Hradci Králové, 10 zl. — p. *František Bien*, bohomyšlavec w Hradci Králové, 10 zl. — p. *Augustin Grose*, bohomyšlavec w Praze, 10 zl. — p. *Josef Hausmann*, bohomyšlavec w Praze, 10 zl. — p. *Antonín Šaroch*, bohomyšlavec w Pr., 10 zl. — p. *František Pánek*, bohomyšlavec w Praze, 10 zl. — p. *Jan Newaril*, bohomyšlavec w Praze, 10 zl. — p. *Ferdinand Schebanek*, bohomyšlavec w Praze, 10 zl. — p. *Jan Leimweber*, bohomyšlavec w Pr., 10 zl. — p. *Petr Pavel Matak*, bohomyšlavec w Praze, 10 zl. — p. *Josef Mojžíš*, bohomyšlavec w Praze, 5 zl. — p. *Ferdinand Kučera*, bohomyšlavec w Praze, 5 zl. — p. *Ferdinand Pokorný*, bohomyšlavec w Praze, 10 zl. — p. *Josef Šiler*, ew. bohomyšl. we Widni, 10 zl. — p. *Josef Procházka*, ew. bohomyšl. we Widni, 10 zl. — p. *Benjamin Opočenský*, ew. bohomyšlavec we Widni, 10 zl. — p. *Tomáš Četek*, ew. bohomyšlavec we Widni, 10 zl. — Jeho Jasnost p. *František Jiri kníže z Lobkovic*, welmistr řádu německého we Widni za r. 1844, 50 zl. — Jeho Excel. p. *Josef Matyáš hrabě Thun*, nejvyšší komoří w království Českém za r. 1844, 50 zl. — p. *Josef Burianek*, farář na Světlé pod Ješkem, 10 zl. — p. *Josef Schováněk*, kaplan na Světlé pod Ješkem, 10 zl. — p. *Eduard Forchheimer*, fabrikant w Karlíně, 10 zl. — p. *Jan Lindner*, kaplan w Kolíně, 10 zl. — p. *Antonín Nowotný*, lékárník w Tejaici, 10 zl. — p. *Antonín Těl*, obchodník w Praze, 20 zl. — p. *Eduard Beránek*, důchodenský písař w Českém Dubu, 10 zl. — p. *Antonín Kowáříček*, studující w Mladé Boleslavi, 10 zl. — p. *Branislav Mencl*, klempíř w Karlíně, 10 zl. — p. *Wilem Hlanváček*, studující w Praze, 10 zl. — p. *Josef Neumann*, farář w Křimci, 10 zl. — *Wikariát Turnovský*, 20 zl. — p. *Antonín Soběslav Srb*, listovní na Hrubé Skále, 10 zl. — p. *Antonín Šott*, lékárník w Praze, 10 zl. — p. *Josef Bohuslav Kolařík*, ranhoci na Sázavě,

15 zl. — p. *Jan Nosek*, kaplan w Drákově, 10 zl. — p. *Wenceslaw Černinka*, doktor práv a pán na Westředku, 30 zl. — p. *Bedřich Pleiner*, měšťan a obchodník w Praze, 10 zl. — p. *Jakub Jaroslav Holowachý*, kooperator fary ruské w Pistyni, králov. Kolomýského, 10 zl. — p. *František Makovský*, měšťan a knihář w Praze, 10 zl. — p. *Ignac Kunc*, kaplan w Polné, 20 zl. — p. *Josef Seidl*, kaplan w Polné, 10 zl. — p. *Adolf Havrda*, kaplan w Nákově, 5 zl. — p. *Emmanuel Mütner*, kaplan w Buči w Brněnsku, 10 zl. — p. *František Šrámek*, kaplan w Přibislavi, 10 zl. — p. *August Uhlir*, studující z Tachowa, 10 zl. — *Knihovna studujících w Budějovicích*, 20 zl. — p. *Josef Pláček*, farář w panenské Tejnici, 10 zl. — p. *Wojtěch Hlínka*, kaplan Kwilický, 10 zl. — p. *Ludewit Samoslaw Orfandes*, učitel školy w Kamešanech, 30 zl. — *Rodina Dr. A. p. Michala Šoltysa*, slova božího kazatele we Wázi, 20 zl. — p. *František Páha*, dokt. léc. a hojictwi a c. k. prof. hojictwi w Praze, 10 zl. — p. *František Duchoš*, kaplan w Nymburce, 10 zl. — p. *Liborius Tollman*, učitel w Nowých Hutích, 10 zl. — p. *Josef Pacák*, kaplan w Ledči, 10 zl. — p. *Jaromir Hippenreiter*, studující we Wysokém Mýtě, 50 zl. — p. *Emmanuel Kolářík*, lékárník we Wysokém Mýtě, 10 zl. — p. *Josef Oswald*, obroční w Kosmonosích, 15 zl. — p. *Josef Koek*, učitel francouzské řeči w Praze, 10 zl. — p. *Wáclav Kratochvíl*, kaplan w Auněticích, 10 zl. — p. *Maximilian Apeltauer*, právní w Tejnawě, 30 zl. — p. *Jan Holuň*, kaplan w Nymburce, 10 zl. — p. *František Těšínský*, beneficiát w Kostomlatech, 10 zl. — p. *Wincenc Šafránek*, měšťan a krupař w Nymburce, 10 zl. — *Jan Pravoslav Matín*, dok. léc. w Nymburce, 10 zl. — p. *František Wáclavka*, lékárník w Nymburce, 10 zl. — p. *Filip Brzorád*, měšťan w Nymburce, 10 zl. — p. *Wincenc Brzorád*, měšťan w Nymburce, 10 zl. — p. *Michal Černinka*, měšťan w Nymburce, 10 zl. — p. *František Parík*, kaplan w Mladě Boleslawi, 10 zl. — p. *Jan Malipetr*, učitel w Praze, 10 zl. — p. *Josef Pír*, mlynář w Palečku, 10 zl. — p. *Wojtěch Wolf*, farář w Škrábníku, 10 zl. — p. *František Klášterský*, kaplan w Škrábníku, 10 zl. — p. *Frant. Wolf*, posl. filosofie w Praze, 10 zl. — p. *Jos. Kendík*, kaplan w Lisé, 10 zl. — p. *Ferdinand Wíták*, doktor práv w Praze, 10 zl. — p. *Jan Náhlowský*, učitel w Raudnici, 10 zl. — p. *Josef Walenta*, měšťan na Melnice, 10 zl. — p. *Josef Hellich*, kustos českého národního Museum, 10 zl. — p. *Wojtěch Juha*, kap. w Rudolfových Horách, 10 zl. — p. *Wilém Placer*, kaplan w Počátkách, 10 zl. — *Nejmenovaný*, pod znamením: M. č. b. v. 30 zl. — p. *Jan Zvolánek*, duchovní správce w Habru, 10 zl. — p. *Josef Šnyrch*, c. k. ingenieur při železné dráze, 10 zl. — p. *Jan Werner*, c. k. ingeni. při železné dráze, 10 zl. — p. *Josef Knorn*, assistant při želez. dráze,

10 zl. — p. *Jan Tešich*, asistent při železné dráze, 10 zl. — p. *Jaroslav Dolžal*, asistent při železné dráze, 10 zl. — p. *Jan Urfus*, měšťan w Praze, 10 zl. — p. *Wojtěch Klein*, podnikatel železné dráhy, 50 zl. — p. *Mikuláš Fíler*, farář w Poznani, 10 zl. — p. *Aloys Krása*, studi w Praze, 10 zl. — p. *Jan Haj*, sekretář; a p. doktor práv *Antonín Štrobach*, auskultant u cis. kr. saudu zemského darem zvláštním 17 zl. 42½ kr. — p. *Karel Boleslav Štorch*, ingrosista u c. k. účtárny a redaktor České Wčely a Českých nowin w Praze, 10 zl. — p. *Karel Borivoj Anderle*, posl. filosofie, 5 zl. — p. *František Koníček*, kněz a prowisor řádu křižownického w Praze, 10 zl. — p. *Jan Bubák*, lokalista w Mukatowě, 10 zl. — p. *František Hladík*, praktikant u k. stavitelského úřadu w Praze, 10 zl. — p. *Felix Würfl*, úředník u magistrátu Lwowského, 10 zl. — p. *František Zeman*, úředník u c. k. státní účtárny we Lwowě, 10 zl. — p. *Mnohoslaw Rambausek*, úřed. u c. k. státní účtárny we Lwowě, 10 zl. — p. *Wáclaw Wejwoda*, úředník u c. k. ředitelství stavitelském we Lwowě, 10 zl. — p. *Alexander Wrba*, studující we Lwowě, 10 zl. — p. *Aloys Müller*, kupec w Praze, 10 zl. — p. *Wilém Swoboda*, sládek w Hrubém Rohozci, 10 zl. — p. *Stolovský*, správce na Klenowém, 10 zl. — p. *Jan Hanzlík*, měšťan w Rakownici, 5 zl. — p. *Josef Šicha*, dokt. lékařst. w Nových Dworích, 10 zl. — p. *František Darilek*, kaplan w Kostelci nad Orlicí, 10 zl. — p. *Josef Hybl*, kooperator w Olešnici, 10 zl. — p. *Hynek Kumpošt*, studující w Rychanowě, 10 zl. — p. *Dominik Wrabec*, farář w Hosticích, 10 zl. — p. *Frant. Panlownič*, farář w Eisenstrasu, 10 zl. — p. *Frant. Procházka*, studující w Nových Dworích, 10 zl. — p. *Josef Hanuš*, úředník u c. k. staw. direkce w Budějowicích, 10 zl. — p. *Wáclaw Hrabánek*, pojezdny w Kaplicích, 10 zl. — p. *František Bartoš*, pojezdny w Hořejší Krupě, 10 zl. — p. *Jiří Janáček*, studující w Praze, 10 zl. — p. *Josef Žák*, kapl. w Lauňowicích, 10 zl. — p. *Josef Reisch*, doktor lékařství w Praze, 10 zl. — p. *Frant. Kavan*, učitel hudby w Praze, 10 zl. — *Knihovna hraběcího Chotkovského zámku Kačiny*, 20 zl. — p. *Josef Buriánek*, far. na Swětlé, 10 zl. — p. *Jan Pawla*, kaplan w Raudnici, 10 zl. — *Stečná Boženka Miláda Veitová* z Kolína, 15 zl. — p. *Josef Gabriel*, právník w Praze, 10 zl. — p. *Wilém Pflaeger*, posl. filosofie w Pr., 10 zl. — p. *Pavel Nešpor*, ewang. duchowní pastýř w Mačowicích, 10 zl. — p. *Antonín Richter*, listowní w Mladé Wožici, 10 zl. — p. *František Baudek*, kancelářský w Mladé Wožici, 10 zl. — p. *František rytíř z Infeldu*, úředník w Eisenberku, 20 zl. — *Liceum Prešpurské*, 10 zl. — p. *Wáclaw Štembera*, studující w Rakownici, 5 zl. — *Skrovná družka Slávy dcery* nad Wltawau, 10 zl. — p. *Josef Peřina*, farář w Čerwené Janowici, 10 zl. — p. *Moric Miroslaw Jonák*, ak-

tner w Domausnicich, 10 zl. — p. *Wojtěch Svoboda*, právní na Ho-
 račích Kutných, 10 zl. — p. *František Kavalír*, majitel sklenných hutí
 na Sázavě, 10 zl. — Slečna *Marie Monyha Hokenová*, z Kutné Hory,
 10 zl. — p. *Wincenc Bradáč*, kaplan w Břetwi, 10 zl. — p. *Wáclav*
Michálek, učitel w Praze, 10 zl. — p. *Wilém Štastný*, měšťan a knihář
 w Praze, 10 zl. — p. *František Kramář*, posl. lékárnictví w Praze,
 10 zl. — p. *Karel Tomíček*, studující w Kolíně, 10 zl. — *Knihovna*
městská na Horách Kutných, 20 zl. — p. *Josef Hüttl*, lesnický pisář
 w Mníšku, 5 zl. — p. *Jan Šantl*, právní w Kralově Městci, 10 zl.
 — p. *Josef Podstranský*, kaplan w Žlunicích, 10 zl. — p. *Jan Ma-*
cháček, vrchní w Dymokurech, 10 zl. — p. *Wavřinec Otto*, aktuár
 w Dymokurech, 10 zl. — p. *Wáclav Bezděha*, kaplan w Bílé Horec,
 10 zl. — p. *Josef Božetěch Klemens*, akad. malíř w Liptowském sv.
 Mikuláši, 10 zl. — Slečna *Bohumila Ladmanonová* w Čáslawi, 10 zl. —
 p. *Jan Bohumír Pečenka*, kaplan w Čáslawi, 10 zl. — p. *Ignác Hanus*,
 c. k. prof. filosofie we Lwowě, 10 zl. — p. *Karel Nádherný*, doktor
 lékařství w Brně, 5 zl. — *Společnost česko-slovanských akademiků w*
Štátnici, 20 zl. — p. *František Jaroslav Čech*, kancelářský na Peruci,
 10 zl. — p. *Karel Alter*, důchodenský pisář w Kloboukách, 10 zl. —
 p. *Eduard Pinc*, důchodenský pisář w Zlonicích, 10 zl. — p. *Eduard*
Japp, posluchač filosofie w Budějovicích, 10 zl. — p. *Bedřich Francel*,
 měšťan w Praze, 10 zl. — p. *Karel Mekiska*, posluchač filosofie we
 Widni, 10 zl. — p. *Bedřich Havlík*, posluchač lesnictví we Widni,
 10 zl. — p. *Jan Laušman*, úředník při wodárnách we Widni, 10 zl.
 — *Knihovna gymnasium w Německém Brodě*, 20 zl. — p. *Josef Pixa*,
 farář we Wrbně, 10 zl. — p. *Josef Marek*, úředník u c. k. trestního
 soudu we Lwowě, 10 zl. — p. *Antonín Cukr*, kaplan w Postupicích,
 10 zl. — p. *Augustín Meder*, farář we Wokrauhlicích, 20 zl. — p.
Josef Hunčovský, kadet strážmistr w Čáslawi, 10 zl. — p. *Wáclav*
Ingriš, kancelářský we Wyhařowě, 10 zl. — p. *Josef Kubíček*, právní
 w Třebíči na Moravě, 10 zl. — p. *Wácl. Bohata*, technik we Widni,
 5 zl. — p. *Jan Müller*, studující w Moravské Třebíči, 10 zl. — p.
Frant. Petr Pojmann, kooperátor w Německém na Moravě, 15 zl. —
 p. *Frant. Stránský*, kooperátor w Ždírci, 15 zl. — p. *Antonín Půner*,
 obchodník w Polně, 10 zl. — p. *Pavel Leontěn*, kandidát professury
 w Petrohradě, 50 zl. — p. *Josef Dudych*, kněz cirkewní, 10 zl. — p.
Josef Halda, kaplan na Kyšperku, 10 zl. — p. *Wilém Čestmír Gutmans-*
thal, kadet strážník w Praze, 10 zl. — p. *Frant. Mišák*, lokalista w
 Loučkách, 10 zl. — p. *Jan Gürke*, farní administrátor w Postupicích,
 10 zl. — p. *Josef Důraz*, právní na Peruci, 10 zl. — p. *Aloys Pra-*
nowol. Trojan, konceptní prakt. u c. k. fiskálního úřadu w Praze, 10
 zl. — p. *Matěj Heinrich*, starší kaplan w Tejně, 10 zl. — p. *Josef*

Ovčáček, duchovní správce ve Weltrubech, 10 zl. — p. *Josef Klíka*, kooperátor ve Wolharich, 10 zl. — p. *Wilém Čulda*, posl. filosofie w Pr., 10 zl. — p. *Jan Šuran*, školní pomocník w Pr., 10 zl. — *Knihovna učitelská w Praze*, 20 zl. — p. *Cyril Krčka*, studující w Pr., 10 zl. — p. *František Pecka*, děkan w Zámukách, 23 zl. 20 kr. — p. *Antonín Wiktoryn*, posluchač filosofie z Chramostiku, 10 zl. — p. *Jan Slav. Tomíček*, spisovatel w Praze, 10 zl. — p. *Adolf Pstros*, obchodník w Praze, 10 zl. — p. *František Mudra*, kněz cirkewní w Pr., 10 zl. — p. *Wáclav Fara*, kancelista w Raudnici, 10 zl. — p. *Wojt. Müller*, právní w Slaném, 10 zl. — p. *Raimund Dundáček*, kwardian u Minoritů w Praze, 10 zl. — p. *Wáclav Pírk*, starší kapl. w České Třebowě, 10 zl. — p. *Josef Hrdina*, mladší kaplan w České Třebowě, 10 zl. — p. *Antonín Dworák*, kaplan we Wysokém Mýtě, 10 zl. — p. *Wáclav Tichý*, studující we Wys. Mýtě, 10 zl. — p. *Josef Jirěček*, studující we Wys. Mýtě, 10 zl. — p. *Petr Merhaut*, starší kaplan u sw. Hawla w Praze, 50 zl. — p. *Wojtěch Wurm*, mag. radda w Chrudimi, 10 zl. — p. *Josef Kopecký*, kaplan w Bojanowě, 10 zl. — p. *Adolf Wenceslaw Wieser*, studující w Jičíně, 10 zl. — p. *Josef Khun*, kaplan w Polné, 5 zl. — p. *Josef Němec*, respicient w Praze, 5 zl. — p. *Emmanuel Dobrowský*, právník w Praze, 10 zl. — p. *Ferdinand Fingerhut*, měšťan a sládek w Praze, 10 zl. — p. *Ferdinand Mašin*, sládek w Kowanicích, 5 zl. — p. *Jan Liebur*, důchodenský pisat na Skalce, 10 zl. — p. *Wáclav Mašek*, hospodářský pisat w Podsedicích, 10 zl. — p. *Leopold Urban*, kooperátor w Tejnici, 10 zl. — p. *Jan Manžel*, kaplan w Laukowě, 10 zl. — p. *František Čuppr*, kand. dokt. fil. w Praze, 10 zl. — p. *Wenceslaw Jordan*, úředník w Praze, 10 zl. — p. *Wáclav Kleinert*, studující w Praze, 5 zl. — p. *Wáclav Perner*, mlynář w Labské Tejnici, 10 zl. — p. *Matěj Horejší*, kawar-ník w Praze, 10 zl. — p. *Otakar Kuřák*, studující w Praze, 10 zl. — p. *Ferdinand Urban*, posl. techniky w Praze, 10 zl. — p. *Jan Sochor*, adjunkt při strojnictví na technickém ústavu w Praze, 10 zl. — p. *Antonín Brétislaw Němeček*, úředník u c. k. úřadny w Praze, 10 zl. — p. *Josef Němeček*, obchodník w Praze, 10 zl. — p. *Jan Čapek*, právník w Praze, 5 zl. — p. *Hynek Řivněc*, kaplan w Praze, 10 zl. — p. *Wáclav Hrdina*, dokt. bohoslowi a arcibisk. ceremonář w Pr., 10 zl. — p. *Wojtěch Miška*, vychowatel u hraběte Wurmbanda, 10 zl. — p. *Josef Šmíd*, právní posel u Pražského magistrátu, 5 zl. — p. *Jan Nep. Škraup*, direktor Žofinské akademie, 10 zl. — p. *Wenceslaw Řezáč*, obchodník w Praze, 10 zl. — *Knihovna israelitské školy w Raudnici*, 10 zl. — p. *Jiří Hrdina*, studující w Praze, 10 zl. — p. *Prokop Butomský*, studující w Praze, 10 zl. — p. *Frant. Haller*, dokt. práv a konceptní prakt. u c. k. fiskálního úřadu w Praze, 10 zl.

Dohromady 3.670 zl. 2½ kr. na stříbre.

N á w ě s t ě .

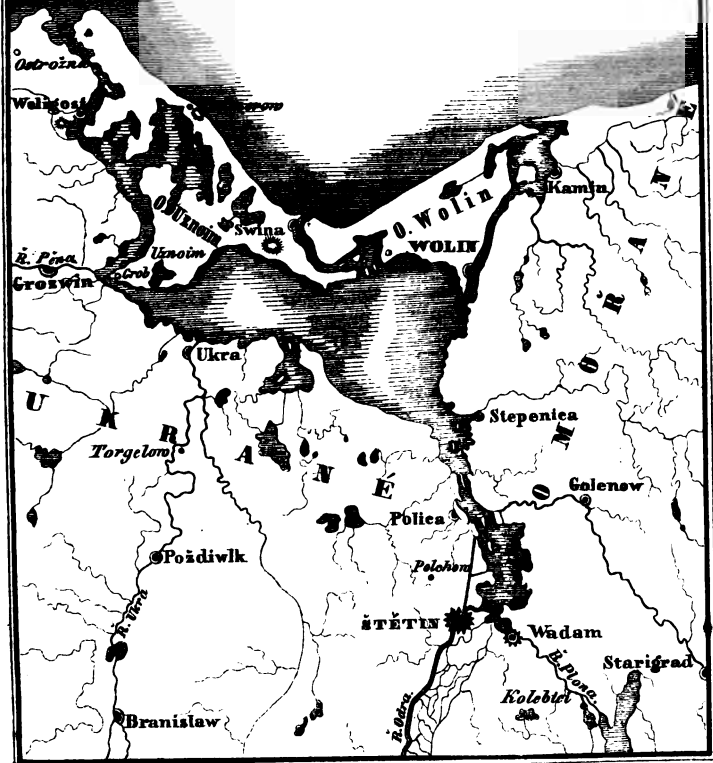
Jednatelstwi, čili spravování literárních záležitosti Sboru Mu-sejního pro řeč a literaturu českau, přešlo tohoto 1845 roku na Jana Er. Wocela, redaktora časop. Mus.

Redaktor: Jan Er. Wocel.

Bytem na Malé straně w Chotkowské ulici
u Karla IV. w prvním poschodí.

WOLIN

s okolic.

Č A S O P I S
ČESKÉHO MUSEUM.

DEWATENÁCTÝ ROČNÍK.

SWAZEK DRUHÝ.

W PRAZE,
NÁKLADEM ČESKÉHO MUSEUM,
1845.

Tiskem c. k. dvorní knihtiskárny synů Bohumila Házce.

I.

O Slowanech w Dolních Rakausích.

Od A. W. Šembery.

Článek druhý.

(S mapkou.)

Nynější Slowané w Dolních Rakausích.

1. Sídla a počet Slowanů w Dolních Rakausích. ¹⁾

Za našeho věku přebývají Slowané w 3 čtvrtích krajiny pod Enží: w Nadmanhartsku, w Podmanhartsku a w Wídenském podleší, a jsau trojiho kmene: Čechové, Slowáci a Chorwáti. Místa, w nichžto obývají, jakož i počet jich wysvitá z následujícího přehledu:

Slowanské	německé	Fara	Panstwi	Počet oby- watelů slowan- ských.
jméno	místa			
Čtvrť nad Manhartským kopcem.				
Čechové.				
1. Šwarcbach	Schwarzbach	Rabšachy	Kamýk	420
2. Rabšachy	Rottenscha- chen	—	—	540
3. Gundšachy	Gundstha- chen	—	—	240
4. Lomy s fa- brikau Nagl- berskau	Brand	Lomy	—	650
5. Halamky	Witchkoberg	Německé	—	280
6. Německé	Beinhöfen	—	Witoraz	470

1) Počet Slowanů w Podmanhartsku zakládá se na úředním se-
čtení, kteréž c. k. vládní rada a krajský Korneuburský, p. Jan Mayer-
hofer, k žádosti naší dobrotiwě učiniti dal. Počet Čechů w Nad-
manhartsku udal nám laskawě pan J. Hrdlička, farář Lomský, počet
Chorwatů na Mannersdorfsku w Wíd. Podleší správci tamní, pan
Richter. Slowany w Wídni bydlící, jichžto počet neurčiti, ačkoli
patrný, w pojednání tomto jsme pominuli.

Slowanské	německé	Fara	Panství	Počet obyvatelá slowanských.
jméno místa				
Čtvrť pod Manhartským kopcem.				
<i>Slováci.</i>				
7. Waltice	Feldsberg	Waltice	Waltice	57
8. Hlohovec	Bischofswart	—	—	692
9. Nowá wes Chorwátská	Ober-Themenau	—	—	—
10. Poštorně	Unter-Themenau	Poštorně	—	732
11. Pernitz	Bernhartsthal	Pernitz	Ranšpurk	825
12. Ranšpurk	Rabensburg	Ranšpurk	Ranšpurk	192
13. Cahnów	Hohenau	Cahnów	—	1267
14. Lingašdorf	Ringelsdorf	Lingašdorf	—	1489
15. Přilep	Waltersdorf	Střezence	—	729
16. Střezence	Drösing	—	Čistějow	424
17. Zindorf	Sierndorf an der March	Zindorf	Nidrápelk	56
<i>Chorváti.</i>				
18. Magrsdorf	Mannersdorf bei Stillfried	Congr	Congr	304
19. Cwendorf	Zwerndorf	Cwendorf	Marchek	182
20. Pangort	Baumgarten an der March	Horní Weida	—	435
21. Bratisěj	Breitensee	Bratisěj	—	15
22. Marchek	Marcheck	Marchek	—	341
23. Poturno	Engelhartstetten	Poturno	Zámeček	28
24. Limišdorf	Loimersdorf	—	—	309
25. Fráma	Pframa	Eckartsau	Eckartsau	428
26. Guštátn	Kopfstetten	—	—	131
27. Horisej	Haringsee	Horisej	—	166
28. Fuchspichl	Fuchsenbüchel	—	—	219
29. Ort	Ort	Ort	Ort	14
30. Rozvrtnák(?)	Andlersdorf	Kimišdorf	—	281
31. Bratštatyn	Breitstetten	Bratštatyn	—	130
32. Selce	Mannsdorf	Ort	Essling	55
33. Štrandorf	Straudorf	Bratštatyn	—	283
34. Ográn Chorwátský	Kroatisch-Wagram	Eckartsau	—	97
35. Dolní Siebenbrunn	Unter Siebenbrunn	Dolní Siebenbrunn	Horní Siebenbrunn	207
Čtvrť pod Widenským lesem.				
<i>Chorváti.</i>				
36. Hazlow Chorwátský	Kroatisch-Haslau	Ellend	Petronell	14
37. Wildungsmauer	Wildungsmauern	Regelsbrunn	—	60
38. Pišlsdorf	Pischelsdorf	Pišlsdorf	Šwadorf	50
39. Mannersdorf	Mannsdorf	Mannersdorf	Mannersdorf	60
40. Cimow	Hof	Cimow	—	500
41. Cindrow	Au	Cindrow	Mannersdorf	900
42. Landek	Landegg	Pottendorf	Pottendorf	800
Summa				15,092

Z této summy připadá na Čechy 2600, na Slováky 6321 a na Chorváty (s připočtením polovice obyvatelů Hlohoveckých) 6171 duší. W 7 místech přebývají Slované výhradně, a sice Slováci ve Hlohovci (společně s Chorváty), w Nowé wsi, w Poštorní a Přilepě; Chorváti we Cwendorfě, Bratisěji a Limišdorfě; w 6 osadách přebývají s nepatrnou přísadou Němců; Čechové we Šwarcbachu $\frac{1}{2}$, Rabšachu $\frac{1}{4}$, w Německém $\frac{1}{4}$ a w Halámkách $\frac{1}{8}$; Slováci w Cahnově $\frac{1}{4}$, a Chorváti w Cínově $\frac{1}{2}$; we 13 místech mají převahu nad Němci: Čechové w Lomech $\frac{1}{2}$ a w Gundšachu $\frac{1}{2}$; Slováci w Ranšpurku $\frac{1}{2}$ a w Lingšdorfě $\frac{1}{2}$, a Chorváti w Magršdorfě, Poturně, Guštatině, Horiseji, Štraudorfě, Selci, Rozwrtňáku, Ogrúně a Cindrowě; w ostatních místech jsau Slované u menším počtu.

2. Původ Slovanů rakauských.

Osadníci slovanští w Rakausích kmene českého a slowenského zdají se býti potomkové dávných Slovanů rakauských; alespoň tomu stejnost mluvy jejich s mluvou sousedních Čechů a Slováků a spojitost osad obapolných nasvědčuje. Chorváti však na Moravském poli a na Litawě jsau přistěhovanci z pozdější doby. Krajina, w níž přebývají, bývala po mnohá století branau hordám Maďarským, Mongolským a Tureckým do Rakaus a spolu ustawičným rejdištěm těchto divých národů. Wpády těmi a jinými wálkami vícekrát zpustla ²⁾, obyvatelé dílem zavražděni, dílem zahnáni jsau, a na jich místě usadili se pilní a stateční Slované chorwátští, by pustinu vzdělali a štítem byli proti budaucím náwalům nepřátelským. Kdy se w jednotlivá místa, w jichžto držení nyní jsau, uwázali, udati nelze, dělo se to ale zajisté nestejným

2) Připomínáme zde na wálku krále Otakara s Belau Uherským r. 1260. s Rudolfem Habsburským r. 1278., na wálku krále Mathiáše s cis. Fridrichem r. 1483., na wtrhnutí Turků r. 1529. a 1683., a na laupežnické wpády Kuruců na začátku 18ho století.

časem. ³⁾ Poslední přistěhowanci na Moravském poli byli Chorváti Limišdorfští a Poturenští, jimiž r. 1739. Maria Anna, kněžna Saso-Hildburgshausenská, co paní panství Zámeckého, obě tyto dědiny osadila. ⁴⁾ K usazení se Chorvatů v Hlohovci a snad i v Nowé wsi na Walticku dal nejspíše příčinu mor roku 1582., po němž i Křištof z Teuffenbachu, generál v Chorvátsku a Slawonsku a držitel panství Drnholského, do blízkých pustých dědin: Nowého Přerowa, Dobrého pole a Frelawic (Frelešdorfu) Chorváty povolal.

3. Jazyk.

a) Zvláštnosti jazyka.

Jazyk Slovanů rakauských srownává se s jazykem nejbližších jich pokrewenců v Čechách, Moravě a Uhřích. Osadníci *čeští* v Nadmanhartsku mluví nářečím českým lidu obecného v Budějowsku, s přízvukem a zkracováním tam obyčejným.

Nářečí *Slováků* Podmanhartských jest uhersko-slowenské, vyjma užívané u nich *ě* po retních sauzwučkách, na př. město (v Uhřích mesto), a stejné s nářečím morawskoslowenským na Břeclawsku až na slowičko *ked* a *r* místo *ř*. ⁵⁾ Zvláštní známky nářečí rakauskoslowenského jsau:

3) V knihách farních v Nidrápelku (Jedenspeugen) nazývá se r. 1651. zemřelý tam Martin Fuchs Chorvatem a starým sausedem, a čehož saudití, že tehdát v Nidrápelku a nepochybně i v blízkém Zindorfě alespoň jednotliví Chorváti bydlali. Snad že je tam usadili hrabata Koloniťové, jimž panství to od druhé polovice 16ho století náleží.

4) Sickingen, Darstellung des Erzherzogthums Österreich u. d. Ens. V. U. M. B. 4. S. 29.

5) Lid německý v Rakousích, neznaje rozdílu mezi jazykem slowenským a chorvátským, považuje Slováky na Walticku, Ránšpurku, ve Střezenci a Zindorfě mylně za Chorváty, a zároveň s těmito „Kroboty“ je přezývá. Podobného domnění jsau i spisovatelé, jimžto se o Slováciích tčchito zmínku učiniti událo, majíce je za *Chorvaty*, během času *poslowenělé*. Že však i tato domněnka jest nepod-

Široké hlásky *a, o, u, y* místo úzkých *e a i*, pak přesné *ú* a *ý* místo rozvedeného *ou* a *ej*, na př. duša, košula, lubit sa, lúkú, dobrý a j.

-r místo *ř*: přijdu, brinkat, pres město.

u místo *í* po širokých hláskách a na konci slabiky: mauý (malý), muadý (mladý), byu (byl), wypsan (wypsal), huawa (hlawa).

c a *č* místo *t*: máci (máti), tacľček (tatiček), puscím

statná, dosvědčují jména osobní obyvatelů míst nadzminěných, kterážto až na jména rodů chorvátských v Hlohowci a některá podobná v Nowé wsi a stídka které jiné v ostatních wesnicích, naskrze jsau *slovenská*. Jména toho druhu, dilem se zápisů farních vytažená, dilem z úst lidu wyptaná, jsau v Hlohowci: Fabičowit, Drobiľit, Kurijal, Wlašic, Garčin, Kyriť, Damkowit, Bartolšic, Rakoš, Kuźmit, Brekalit, Grbawćic, Radkowit, Sitek, Malćic, Slunský; w Nowé wsi: Bartoliť, Domšic, Kurijal, Maliakowit, Fabičowit, Klimowic a Sitek; w Poštorni: Mitrić a Grandliť; w Ranšpurku: Maderit a Iwanćic; w Čahnowě: Medliť, Pairiť, Bukoměriť, Benkowit, Radiť, Winkowit, Duchkowit, Jankowit, Šimkowit, Koporiť a Kubewit; w Pernitale: Markawit; w Lingašdorfě: Mikowit, Duchkowit, Martinkowit, Palkawit, Mikuliť a Banowit; w Přílepeč: Rudowit, Radiť, Studeniť; w Zindorfě: Adamowit, Kowanit, Rudowit a Maršic. A však i tato jména, ačkoli některá patrně ráz chorvátský mají, nelze krom Hlohoweckých úhrnkem za chorvátská považowati, an při mnohých půwod *slovenský* jest na jewě, na př. při jméněch rodů Berkowitů, Winkowitů, Šimkowitů a Koporitů w Čahnowě, kteřížto rodowé se teprwa před nemnoha lety z uherského Slowenska do Rakaus přistěhowali. Jsauť tedy dle swědectwi jmen osobních obywatelů slowenští na Ranšpursku atd. z nejwětší části i co do původu Slowáci, a joliko *jednotliví* rodowé pocházejí (zwláště w Nowé wsi) z kmene chorvátského, jenžto se buď již za dáwné doby, snad při zawaděni kolonii chorvátských do Rakaus, aneb později přiženěním neb zakáupením gruntů mezi Slowáky usadili a s nimi w jednu národnost splynuli. Takowi různí rodowé se jmeny chorvátskými neb jim podobnými nalezají se i w některých slowenských wesnicích na Břeclawsku, na př. w Staré Břeclawi Garšic, w Kosticích Rabušic, w Lanžhotě Lenkawit, a w mnohých německých wesnicích w Rakausich, na př. w Nidršpelku Welšic, we Wandorfě Mederit, w Šenfeldu Ankowit a Kowač.

(pustím), we swěce (swětě), w zuace (w zlatě), z cicha (z ticha), z hušča (z haušti), spúšča (spaušti).

dz místo *d'*: dzeuat (dělat), dzedzina (dědina), dzíce (ditě), nechodz (nechod'), súdzené (sauděné).

ia místo *ě*: w námpěstkách mja, tja, tebja, sia, pak we slowech: pažký (těžký), mjaký (měký), lahúčko (lehaučko), dziwča (děwče).

n místo *m*, we slowech sedn, osn, weznu (wezmu).

b místo *w*: jabor (javor), šablička (šawlička).

d místo *d'*: ked (keď), pod (pojd').

o místo *u* we slowích: možu (můžu), mosím (musím).

Wysauwaní hlásek *j* a *k* na začátku slow: ich (jich), im (jim)-enem (jenom), de (kde), dosi (kdosi);

přisauwaní *j* a *i* též na začátku: jona (ona), išel (šel), idze (jde);

wkládání hlásky *e* w položenku minulau na *l*, na př. kwíteu (kwetl), moheu (mohl).

We formách grammatických:

nominativ místo vokativu, na př. moja mamička (místo maničko), swarný šuhaj (šuhaji);

lokal při mužských jménech na *och*: o mužoch, o pánoch;

skloňování jmen statných na *í*: psaní, na, ňu, ním;

ž w duálu nejen místo *ou*, ale *i* místo *í*: z rukú, mjimo ušú (okolo uší);

d w dualu místo *a*: obá, dwá;

em w přítomném čase časoslow místo *u*: pijem (piju), idem (jdu);

c w infinitivu místo *ct*: péc (píct), moc (mocht), sec (sect).

Mimo to má mluwa rakauskoslowenská mnoho zvláštních, aneb w jiném smyslu než w písmě užívaných slow, na př. wolakdo (někdo), wolaco (něco), wolači (něči), modliti sa na poterkách (modliti se růženec), wéno (wíno), fuják (wichr), fujawica (chumelice), kohančučka (haupačka), kasanica (sukně), cinter (hřbitow), barwír (ranhojič), str-

meň (třmen), hlaveň (uhel), seršanek (šabraka), sirota (sirotek), chrbet (hřbet), držení (okolí, kraj), dryčňý neb canký (pěkný), stretnút (potkatí), nahlednút (nawěttwiti), zmarnit (zabiti), pytat (žádati), ici do oného (jiti někam), banowat (litowat), wygombowat (uliti), kutat (hrabatí), otworit (otewřiti), howarat a lazit (howořit a leztí, iteratiwní forma), bar (třeba), chyba (leda), pomimo (okolo, wedlé), lebo (nebo) a m. j.

Lépe ještě pozná se nářečí rakauskoslowenské ze známých dwau písní českých: Laučení a Moravský sedlák, jenž w něm takto znějí:

L a u č e n í :

1.

3.

Účení, učení,
Jak je to čažka věc,
Ked sa mosí rozúčici
S panenkú muadenec.

Zemreš ty, zemrem já,
Zemreme obá dwá,
A dáme sa pochowaci
Do jednoho hroba.

2.

4.

Ked sme sa učili,
Obá sme puakali,
Obá sme si bŕuým šátkem
Oči ucírali.

Dáme si napísat
Na jednu deščičku:
Tuto ležá dwa ludzi
O jedném srdečku.

M o r a w s k ý s e d l á k .

1.

3.

Moravský seduáčku,
Wychytraný ftačku,
Po zpěwu, po perí,
Buazen, kdo ti wěří.

Škrahe sa za uchem
Pocírá si čeuo,
Jak by mu pou duše
S něho wyleceuo.

2.

4.

Seduák ide z hospody,
Cesta mu nestačí,
Ked přijde pred pána,
Tož je hned inačí.

Miuost pan tacičku,
Letos není uoní,
Ja rku: toto ono,
Bída nudzu honí.

5.

Pred pánem sciská si,
Za wráty výská si,
Strčiu urozenost
S rozumem do kapci.

Mluwa Chorwátů rakauských splývá zcela s mluwau blízkých Chorwátů uherských w Prešpurské, Mošonské a Šopronské stolici. 6) Toliko Chorváti Hlohovečti, od saukmenowců swých odtržení a se Slowáky smíšení, prodlaženým časem mnohé slovo chorwátské potrativše slowenské místo něho přijali, tak že se mluwa jejich takměř směsici z chorwátčiny a slowenčiny podobá. K poznání mluwy Hlohovecké klademe w ní zde uvedené dvě české písně a hájku o lese a slunci.

L a u č e n í.

1.

Lučení, lučení,
Šak je to těžká wec
Kad se mora rozlučit
S dywičiců mladenac.

2.

Kad smo se lúčili
Oba smo plakali,
Oba smo si bělým facolom
Oči utýrali.

3.

Umrješ ty, umrjem já,
Těmo umrit obá dwá,
Těmo se dat zakopat
W jedan gruob.

4.

Těmo si dat napisat
Na jednu dašticu:
Owde ležijú dwa ljudi
O jednom srdci.

M o r a w s k ý s e d l á k.

1.

Morawský sedláku, 7)
Hytria pyca,
Po jačky, po pěři
Blazan, kdo ty wjeruje.

2.

Sedlák grije z šenkauza,
Čěsta mu nestačí,
Kad duojde pred pana,
Čaj je hned drugačij.

6) O jazyku Chorwátů Šopronských viz Kwěty 1842., č. XXI.

7) Obyčejně : pauer.

3.

4.

Škraba se za uhuom,
 Utýrá si čefo,
 Kod by mu puol duše
 Z něga wyletyfo.

Milost pane tato,
 Letos ny lany,
 Reku: owo, ono,
 Bida núzu gony.

5.

Pred pánem horekuje si,
 Za wráty wýska si,
 Je to srany narodzenost
 Z rozumow w žep.

Ł o z a a s u n c e.

Horekowały sú si stromy w řozi jednúč na sunce a sú welify: ty swityš města ai pole; neg řozu zuostáwáš w smutné škuryny. O pruošty, weli sunce, nyste wy samy tuomu přičina, že širokými haluzami a gustým listuom prugom (štráfom) mým branyte pristúpít. Tako i ludy samy stojjú w česty swojoj sritji a goworijú proty prikazánu božému.

b) Staw jazyka.

Slované rakauští jsau milovní jazyka swého a pilní jeho zachowá í. W domácnosti a mezi sebau wúbec užívají ho wýhradně. Kdykoli se Slováček se Slovákem neb Chorwát s Chorwátem sejde, wždy se we swém jazyku pozdrawují. O vzdělání však jazyka slowanského, jmenowitě we školách, newede se téměř žádné péče, i podobát se on polnímu kwítku w panské zahradě, kterýž nejse okopáwán a zaliwán, w stínu jiných kwětin jediné swatu přirozenau silau coročně pučí, a pokud ho z půdy newytrhnau, při životě se drží. We škole wučuje se mládež takměř wylučně německy; jen w Rabšachu a Německém a we slowenských dědinách Hlohowci, Poštorni, Ranšpurku a Cahnově učí se dítky wedle němčiny také českému čtení, psaní a katechismu; w ostatních místech jest i katechismus od časů císaře Josefa II. německý, zde

onde, na př. w Lingašdorfě, se ale dětem po slowansku vykládá. Podobně jest to s jazykem we chrámech. Chorwátům na Morawském poli a na Litawě, Čechům w Lomech a Slowákům w Zindorfě a Přílepe káže se výhradně německy; toliko ewangelium se w některých místech, na př. w Cimowě a Cindrowě, i po slowansku čte a otče náš po Slowansku modlí.⁸⁾ W ostatních farách českých a slowenských slyší lid slovo Boží též we swém jazyku; káže se totiž w Rabšachu a Německém dwakrát česky a jednau německy, w Ranšpurku střídawě jednau česky a podruhé německy, w Poštorni, Cahnově a Lingešdorfě, až na několik německých kázání w roce, česky, we Hlohowci pak drží se každau neděli odpoledne od kaplana Waltického český výklad. — Knihy modlitební, zpěvníky a ewangelia zjednávají si Slowáci w Uherské Skalici a w Trnawě, dílem i w Brně; Chorwáti ale přinášejí si je ze Železna w Úhřích, kamž rádi na pautě chodí. Jiných knih poučných neb zábavných u nich newiděti, ačkoli mnozí Slowáci o jakémsi literním polybowání na Slowensku a zejména o básnických plodech Holého powědomost mají.

4. *Powaha tělesná i duševní.*⁹⁾

Slowané rakauští wynikají wůbec pěknau postavau těla a mnohými schopnostmi ducha. Jsauť w průměru silní a swalowití, výrazné jádrné twářnosti a vysokého, štíhlého wzrůstu, zvláště pak mezi Slowáky spatřují se nezřídka mužové neobyčejné síly a výšky.¹⁰⁾ Wzrůstu

8) W některých osadách slowenských jsau duchowní w jazyku slowanském nezřehli, a tím se stává, že mnozí obyvatelé, chtějíce zpověď w řeči materské wykonati, za slowanským zpovědníkem do jiné kolatury chodí, jež na blízku naleztí owšem není nesnadno, an se w diěcesi Wídenské dle katalogu diecesanského přes 350 duchowních slowanských, nejwíce Čechů a Morawanů, počítá.

9) U popsání powahy, oděwu i obyčejů lidu slowenského použili jsme zewrubného pojednání, ježto nám wel. pan J. Iwančic, farář Nídrpelský, rozený Ranšpurčan, s welkau ochotnosti podal, a za něž mu i tuto slušné díky skládáme.

10) O pěkném wzrůstu a tělesné síle Slowáků swědčí mimo jiné

Slováků napomáhá a jej vyvyšuje nenucený, tělu přiměřený oděv a přímá chůze. Na pěkném vzrůstu a podobnosti k síle si Slováci mnoho zakládají a proto u nich i představení mocného těla nad jiné vážení bývají. Aby tělo otužili, přivykají od mladosti zimě, horku a obtížným pracem, a odrostlí podnikají mezi sebou tuhé zápasy. Pohlawí ženské výtečné jest tauž lepau powahau těla, a Češky Nadmanhartské i Slovenky na slovo se berau pro pěkný vzrůst, pravidelné tahy v obličejí, okrauhlé kwe-taucí líce a jiskrnaté oči.

Wzhledem powahy duševní jsau Slováci rakauští dobromyslní, hostinní, nábožní, hospodární a učeliwi.

Dobromyslnost a mravná zwedenost jejich jewí se, jako weškera powaha člověka, přede wším w jejich domácnosti, w srdečném ehování se rodičů k dítkám a naopak, a w šetrnosti manželů k manželům. Wznikne-li mezi manžely rozepře, porowná se w tichosti, i samu newěru w manželstwi, přihodí-li se kdy, nestíhá druhá strana žalobně u saudu duchowního neb swětského, nýbrž hledí ji co možná ukryti. Žeby pak manželé kdy byli rozvedeni býwali, není téměř příkladu.

Hostinnost je Slovákům rakauským, jako Slované wúbec, takměř přirozená. Přijde-li cizinec na nocleh, uložen býwá w lože hospodářowo, kdežto žena s dítkami na lawici neb na zemi zawděk wezme. K jídlu snesau co dům přináší, aniž kdy přijmau jakého platu. Přihodilo se mi na cestě po osadách slowenských w Září roku 1842., že jda winohrady Přílepskými, an právě nejkrásnějšími hrozny oplýwaly, Slowenku jsem spatřil prací we winici zaměstnanau; i chtěje ochutnatí wíno rukama winarů slowenských pěstované, požádal jsem ji o brozen; obdržew pak jich místo žádaného jednoho wíce, dlaho

to, že we wálce r. 1813 jediná obec Lingašdorfská 93 mladíků do pole postavila. Pro tuto výtečnou powahu těla býwají Slováci obyčejně odváděni k jízdě, při kteréž co milovníci koňů raději slautí, než při pěchotě.

a darmo jsem se snažil, přimoci ji, by peníze za ně přijala, vždy dostáváje za odpověď, že by neslušno bylo, hrozny ve winohradě prodávati. A takových příkladů mohlo by se uvésti více.

Nábožnau mysl osvědčují Slováci pilným nawštěwáním kostela, skrauzeným modlením a srdcejemným dojímavým zpěwem. Obřady církewní na mysl a obraznost jejich welice působí a proto jim služby Boží nikdy příliš dlouho netrwají. Církewní jejich nápěwy, jako téměř všechny jejich písně, mají nejwíce ráz melancholický. Nábožná mysl činí je odhodlané we všelikých případnostech života a uří je trpěliwě snášeti všeliké nesnáze i neštěstí. Samowražda mezi nimi jest wěc neslýchaná. Wíře, od pobožných matek téměř s mlékem w kolébce jim wstípené, zůstávají wěrní po celý život, a není známo, žeby který Slowák od ní odpadl, ani ten, jenž na wojnu se dostane aneb za jiným powołáním do swěta přijde. Wážnost, w kteréž mají náboženství, přenášejí i na duchowní, co učitele wiry a wykonawatele obřadů církewních, též na kmotry křestní i biřmowní. Kdykoli Slowák potká duchowního neb kmotra, neopomine políbením ruky úctu swau mu na jewo dáti.

Příčinliwost a hospodárnost Slowáků má základ w patriarchálním jejich životě. Otec nechá syna časné se oženiti a wezme newěstu k sobě, a však statek mu nepustí, nýbrž podrží jej dle smlauwy, obyčejně úředně ztwrzené, b neb 10 let k úplnému užíwání, a žiwí nowomanžely i s dítkami jich. Mladí manželé, záwisejce od otce, jsau mu we všech prácech nápomocni, rozkazů jeho poslušni a nawykají pracowitosti ¹¹⁾ i šetrnosti; rodičům pak netřeba w stáří, jak se to jinde stáwá, žíti od milosti swých často vyhýralých i marnotratných dětí.

11) Toto se wíce wstahuje na mužské, neboť při mnohých ženských pozoruje se jakási liknawost a náchylnost k pohodlnosti, ku kteréž mužové s podiwuhodnau chladností přihlížejí, sami raději ruky ku práci přičiňujíce.

Důkazy bohatého přirozeného wtipu a schopnosti dávají Slováci rakauští jak we škole, tak i we společenském životě. Ačkoli jim školní učení německé velké nesnáze činí, přewyšují předce mnozí z nich i rozené Němce, a udá-li se jim příležitost k wywynuti schopností, powzná-její se i na vysoké důstojnosti. Opomíjejíce těch, jenž co úředníci a duchovní w menším okresu blahodějně účinkují, jmenujeme jen slowutného Adama Dwertiče, syna ponocného w Zindorfě (nar. 3. února 1715.), kterýžto byw od hraběte Kolonitě, pána na Nidrápelku a Zindorfě, na studie dán, a wstąpiw do stawu duchowního, kanovníkem u sw. Štěpána we Wídni a r. 1775. biskupem Pafoským a sufragánem knížete arcibiskupa Wídenského učiněn jest.¹²⁾ We společenském životě slyнау Slováci wtipnými, žertownými nápady a neobyčejným darem, z hlavy beze všeho nawodu písnně skládati a hned nápěwem je prowázeti, z kteréhož zdroje powěstná hojnost slowenských národních písní pochází.

Co o powaze Slováků uwedeno, platí z wětší části i o Chorwátech rakauských. I u nich jest dobromyslnost, pohostinnost, nábožnost a přičinliwost domowem. Přirozený wtip projewují Chorwáti na Morawském poli zvláště tím, že bez nesnáze trojí jazyk mluwí, swůj materský, přetowaný w domácnosti, slowenský, co jazyk swých blízkých pokrewných sausedů, a německý, k němuž we škole a obcowání s Rakušany wedeni býwají. Chorwáti rakauští honosí se slowutnými muži rovně jako Slováci, příkladem toho byl Jan Filip Wezdín, jenž swau učeností jméno rodáků swých netoliko w Ewropě, nýbrž i w jiných dílech swěta oslawil.

Méně přfzniwě charakterizují se Čechowé Nadmanhartští. Dle místní zpráwy nám o nich dané pohřešuje se u nich prostota mrawů, přímmost a srdečnost; naproti

12) Zemřel r. 1778. a co welký dobrodinec kostela Zindorfského trwá podnes u wděčné paměti krajanů swých.

tomu značí zřítnost a lakotění po cizím jmění všeliké jednání jejich. Ženské u nich libují si rády w nádherném oděwu a fintění, zanedbávající při tom čistotu a slušnost w oděwu a domácnosti. Při mládeži obojího pohlaví nedostává se zvedenosti a kázně, a i w stawu manželském se prý wěrnost často porušuje. Počet dítek z lože manželského má se u nich k nemanželským, jako 4 k 1, kdežto u Slováků a Chorwátů o dětech nemanželských téměř ani neslyšeti.

Při všech chwalných vlastnostech Slováků a Chorwátů rakauských ozývají se předce často hlasy, že by dobře a prospěšné bylo, kdyby se poněmčili, t. j. odřekli se swého jazyka, kroje a obyčejů, se swými jinokmennými sausedy w jedno splynuli. Tak se rádi pronášejí mnozí úředníci a čekanci úřadů, kteří slowansky neumějíce se Slowany wyjednawati mají, někteří duchowní a učitelové, jimž by to pohodlnější bylo, kdyby učení w škole jen po německu odbýwati mohli, a nemuseli se ostuzeti s jazykem, jež sobě oswojiti a jehož cenu poznati žádné příležitosti neměli a proto jej nenávidí. A netoliko saukromně hlasové takowí proletují, nýbrž jsauť i lidé, jenž veřejně nechuf swau k národnosti slowanské projewowati se neostýchají, wytykajíce a za zlé pokládajíce Slowanům rakauským, že vždy ještě při swém chatrném jazyku a domnělých přednostech národních twrdostíně lpi, všemu špatně wyrozumíwají a sami též špatně býwají rozumění, že sedláka německého opowrhují a u něho rovněž opowrzení docházejí, ano kteří se i nad tím pozastawují a mrzejí, že »lid krobostský« tak blízko císařského sídla přebýwá.¹⁴⁾

Tyto pseudo-kosmopolitické řeči a stesky wywraceti, bylo by owšem zbytečné; jakého by ale prospěchu poněmčení Slowanům rakauským přineslo, a čeho jim na ten čas wíce potřebí, o tom pronesl se k nám lidumilowný

13) Sickingen, Darstellung des Erzherzogthums Österreich u. d. Eus. V. U. W. W. 6. Bd. S. 117.

Slowan rakauský, p. J., w tento smysl; »Slowák a Chorwát rakauský, zachowaw s jazykem a oděwem předkůw swých, i prostotu mrawů, má mnohem méně potřeb, než saused jeho Němec, obyčejně nádheře a marnosti nawyklý. On jest poslušný předstawených swých, a zacházejí-li s ním wliďně, tělem i duší jim oddaný. Maje k nim, zvláště pak k duchowním, slušnou úctu, neposuzuje nikdy wše- tečně jednání a slabosti jejich. Takové vlastnosti ale sluší w lidu zachowáwati a wíce ještě wywinowati, ne však přerušowati; přede wším pak sluší o náboženskau a mra- wní wzdělanost lidu schopnými duchowními pečowati; neboť jen člověk nábožensky a mrawně wzdělaný jest wěrný poddaný, upřímný manžel, dobrý otec a statečný wojín; wzdělanost ale náboženská i mrawní může se lidu jen materským, nikoli cizím jazykem podati a wštípiti. A proto budiž Slowák i Chorwát při swém přirozeném jazyku, swých prostých mrawech a obyčejích ponechán a budiž to pauze pružnosti jeho zůstaweno, chce-li na sebe jiného člověka obléci, čili nic.«

5. Kroj.

Jako jazyk, jest i kraj Slowanů rakauských trojí; jináč nosí se Slowáci, jináč Chorwáci na Morawském poli a na Litawě, a jináč Čechové Nadmanharští.

Nejpříměřenější a nejpěknější oděw jest zajisté slo- wenský, obyčejný netoliko we slowenských wesnicích w Rakausku, nýbrž i w některých dědinách na Břeclawsku, w Lednici a na Drnholksku w Morawě. ¹⁵⁾

Slowák rakauský nosí na wšední den krátkau košili s otwřenými širokými rukáwy a krátkým límcem u krku;

14) Oděw tuto popisovaný, jehož hlavní známka jest fia'owa barwa, jest obecný w rakauských wesnicích: Hlohowci, Chorw. Nowé wsi, Poštorní, Ranšpurku, Cahnově, Pernitále, Lingašdorfě, Přilepě a Zindorfě; w Morawě pak: w Břeclawi, Lanšdorfě, Lanžhotě, Kosticích, Týrdonicích, Týnci, Hruškách, Mikulecích, Těšicích, Lužicích, Mutěnicích, Dubňanech a Řatiškowicích; pak w Lednici a w chor- watských osadách: Dobrém Poli, Nowém Přerowě a Frelawicích.

široké plátěné, řemenem neb šňůrau k tělu přitažené gatě a košili přes ně, pak saukeny (zelený, modrý neb červený), w zimě ale flanelový kabátek (laibl), onen bez rukávů, tento s rukávy. Když není w práci, nosí místo plátěných gatí tmawomodré saukené, těsně na tělo přiléhající, též řemenem při kyčli přitažené nohawice se světlomodrými šňůrami po šwu. Hlawu přikrývá kulatým klobaukem se širokau střechau, pode nímž dlauhé, černé, w rovné čáře s ušima přistřižené wlasý wykukují, krk má bolý a na nohau čízmy neb boty na boso. Za wrchní oděw má w zimě w létě bílau, po kraji a na límci červeně wyloženau halenu, starší pak lidé modrý neb šediwý plášť. — Pěkně i skwostně chodí si Slowák w neděli a we swátek. Má košili z tenkého plátna, na rukáwech i při límci pěkně wyšiwanau; nohawice z fialowého, Slowákům oblíbeného sukna, též ozdobně wyšiwané, se světlomodrými šňůrkami po šwu; čízmy z kordowánské kůže, nahoře červenými šňůrkami lemowané, s dlauhým střapcem a dutými, téměř na palec vysokými podkůwkami. Zámožnější chasníci nosí w létě krátký modrý kabát se světlomodrými šňůrami, do kostela však a do besedy chodí obyčejně bez kabátu, jen w zelené neb modré, hedbáwím wyšiwané westě. Na zimu mají šubu, t. j. dlauhý tmawomodrý, na límci, na rukáwech a napřed u prsau černau kožešinau wykládaný, wespod kožešinau podšitý kožich se světlomodrými šňůrami. Ženatí nosí šubu i w létě. Klobauk swáteční jest vysoký na způsob kuželky na wrchu useknuté s uzaunkau stříškau. Chasníci ozdobují ho červenými, w powětří se wlájícími pentlemi neb krepinkami a pštrosím pérem (kosírkem), ženatí ale stříbrnau neb zlatau portau.

Jen Slowák takto wystrojený považuje se za zámožného; zvláště ale se fialovým nohawicím welká cena přikládá; fialové nohawice musejí se obléci o všelikých slavnostech, w nich se provádějí tance a zápaasy, w nich

se dostawuje šohaj k své wywolené, chtěje si ji namlawati, w nich konečně kráčí s ní i k oltáři.

Slowenka nosi krátkau sotwa prsa kryjící košili čili »rukávce«, se širokými dolě přitáženými rukáwy a širokým čistě wyšíwaným líncem; níže pod ní »rubáč«, t. j. wolnau, plátěnou na ramenách zawěšenau spodničku a přes ni wlněnou tmawomodrau, na neděli ale kartaunowau neb bílau mušelinowau kytli a fěrtoch z téže látky; nad rukáwcei hedbáwný wyšíwaný žiwůtek (stán) a černě wykládaný, srstí naspod obrácený kožišek, we swátek ale tmawomodrau, mužské podobnou šubu. Za obuů mají jako mužští čížmy s vysokými kramfličkami, toliko bez podkówek a bez střapců. Při wětších slavnostech odíwají se w kožich z fialowého sukna, mentliček řečený, kterýžto co raucho nádherné w rodinách dědičný býwá, přecházeje od matky na dceru a na wnučku. Hlawu konečně kryjí zvláštním způsobem. Wezmou totiž tuhý papír (dekturu), udělají z něho čepec na způsob kukanky a potáhnou ho bílým šátkem; w zadu w prawo a w lewo wystupují dwa růžky a w prostředku třpytí se (u wdaných) stříbrná neb zlatá porta, nebo drahý ozdobně wyšíwaný plátek. Mimo to zawěšují na wrch bílau, kolem hlavy owinutau šatu s dlouhými, po šíji se wklájícími koncemi, kteráž u bohatších Slovenek z mušelinowého, půl třetího lokte dlouhého pruhu záleží, jehož černým hedbáwím wyšíwání koncowé w týle na mašli zawázané, welmi úhledně po šíji dolů spływají.

Chorwáti různí se w kroji od Slowáků nejwíce barwau oděwu a formau klobauku. Libujíť sobě totiž barwu tmawomodrau jako Slowáci uherští, klobauk pak mají vysoký a tyrolskému podobný, se širokau střechau, sponkau a zatknutým za ním šedým neb černým pawím pérem. Chorwátky liší se od Slovenek nejwíce úprawau wyše popsaného hranatého (půwodně chorwátského) čepce a čerwenau, zlatem neb stříbrem wyšíwanau látkau na ži-

wůtku čili šněrowačce, kterážto u Slowenek býwá rozličnobarwná a wyšiwaná hedbáwím.

Čechowé w osadách Nadmanhartských řídí se w oděwu dle českých sausedů swých w Budějowsku, toliko obywatelé Lomští stali se kroji swých pokrewenců newěrní, zamilowawše si německý.

Słowáci trwají nejwěrněji při swém národním kroji, powědomi sobě jsauce, že jím nad své sausedy wynikají. Obecné potupy došel by u nich ten, kdož by swlékna oděw swůj cizí místo něho oblekl. Zpronevěřilcům takowým, jichž owšem u nich pořádku, spílají Hanáků.¹⁵⁾ Ze žárlivosti o národní kraj pochází dilem, že mnozí rodičowé nerádi své děti dāwají na studie a wůbec do měst, nechťějce si z nich wychowatí odrodilců; i k wojenskému stawu nejwíce proto nechuf mají, že w něm musejí dáti wyhost zamilowanému swému kroji. U Chorwátů pozoruje se taž láska k národnímu oděwu, a však někteří, jsauce odtrženi od swých bratrů a obkličeni od jinorodáků, znenáhla se ho odcizili. Tak přijali na př. před několika lety Chorwáti Magršdorfští u Štüllfriedu až na několik rodin lacinější kraj německý, a taktěž r. 1839. chasnici Cwendorfští, jenž o swatodušních swátcích t. l. jako z dorozumění ku přijímání w oděwu německém přišli, a oděw ten již podrželi.

6. Příbytky.

Słowáci i Chorwáti, přebýwající w krajině na dříví a kámen chudé, mají příbytky ze špatného stawiwa, obyčejně z wepřowic, přikryté doškami, w některých místech na Morawském poli též palachem, řídčeji šindelem a taškami. Tím pilnější však jsau w okrašlowání stawení swých ličením, barwením na žluto neb načerwenalo a rozličným malowáním. Zwlastní známka stawení jejich

15) Jménem Hanák newyrozuwíwají Słowáci toliko obywatelé na Haně, nýbrž každého Morawce, jenž nemá šialowé nohawice a kušlowitý klobauček.

jest krytý výstupek čili předstín u domovních dveří, a v některých dědinách, na př. v Poštorní, Nowé wsi a j., železné okenice nad okny na způsob sklopců, k opatření jizeb a komor před ohněm. Jako z wenku vládně i u wnitř we staveních příkladná čistota, zdi jsau pěkně wyličeny, podlaha, třeba jen hliněná, čistě umetena, stůl a lawice umyty a lůžko bílými peřinami nastláno. Nářadí jejich jizdební záleží w jednom neb dwau stolích, w lawici obyčejně při zdi upewněné, několika stolicích, lůžku, polici na mísy a několika newelmi obratným štětcem malovaných obrazech.

Stavení u Čechů w lesnatém a kamenitém Nadmarchtsku jsau dílem ze dřeva, dílem z kamene, kryta šindelem, w nowějších letech i cihlami, a u wnitř téměř tak zřízena jako u Slováků a Chorwátů.

7. Živnosti.

Slované Rakauští prowozují živnosti rozmanité dle powahy krajiny, w kteréž bydlí a kteráž je k tomu neb onomu zaměstnání wede. Slowáci i Chorwáti, jsauce w držení kraje na polnost bohatého, zanášejí se nejwice polním hospodářstwím. Jsauť dědiny, na př. Fráma a Harisej na Morawském poli, kde sedláci mají po 40 i po 60 jitrách pole. Ale ne bez práce a bez potu poskytuje jim matka příroda wyžiwu, aniž se jim wždy za namáhání dostatečně odměňuje; neboť brzo jim parno letní w půdách písčitých úrodu spálí, jako na Walticku, zde onde na Raňšpursku, a na rozlehlých bezstinných niwách Morawského pole, brzo ji Dunaj, Morawa, Dyje, Litawa aneb některé bystřice Morawskopolské powodněmi zmaří. ¹⁷⁾

16) Největší škodu čini osadníkům na Morawském poli Dunaj. Kdykoli wystupí z břehů, zaplawí pole i luka w Guštatyně, Poturně, Limišdorfě, Frámě, Horiseji, Andlersdorfě, Ortě a Selci, též w Chorwátském Hazlowě a Wildungsmauru. Někdy i stavení potrhá a odnese. Tak podemlel r. 1830. w Poturně 47, w Limišdorfě 37 a w Andlersdorfě 44 domů, při jiném pak wyliti strhl a praudem odnesl půl Hazlowa.

W průměru však mají w rolnictví hojnau obživu a mohou se w třídu lidí zámožnějších počítati.

Mimo rolnictví činí vinařství jednu z předních živností Slowáků i Chorvátů rakauských. Jím se zanášejí Slowáci Hlohovečtí, Cahnovští, Ligašdorfští, Příleptí a Zindorfští, a Chorvátí Magršdorfští, Bratisějští, Mannersdorfští a Cimovští. W některých ale místech, jmenovitě w Pernitále, obrátili jsau mnozí vinaři w posledních letech winice w role, nenalezše při nich za příčinau mnoholeté neúrody náležité obživy. Welni pěkné a pro Slowany pamětihodné jsau winohrady Mannersdorfské. Na nich počtíla slavná císařowna Maria Theresia 12. října r. 1743. staw vinařský tímž způsobem, jako 26 roků později syn její, císař Josef II., staw sedlský rozworem, učiněným u Slawikowic w Morawě. Nawštíwiwši avitikální swé państwi Mannersdorfské zawedla jmenowaného dne s komonstwem swým winobraní we winohradě, nyní Kateřině Woničowě náležejícím, podrobic se při něm všem pracem vinařským od sbírání hroznů až do vytlačení mstu, tak že z učiněné sbírky 13 wěder wína se vytěžilo. Wděční obywatelé Mannersdorfští a Cimovští, pamětliwi jsauce nadobýčejné k nim ukázané laskawosti wznešené císařowny, slawili jsau 5. listopadu 1843. na řečené winici stoletau památku události této, i uzavřeli jsau, památné to místo ozdobiti nowým, důstojným pomníkem.

Štěpařství w průměru málo se hledí a dílem pro místní překážky hleděti nemůže. Nejwíce owocných stromů sází se okolo Cahnowa a Přílepu, a za Dunajem w Mannersdorfe. Na Morawském poli nedají palčiwé letní slunce, silné wětry a powodně mladému stromowí wzni knauti, a proto tam štěpařství a zahradnictví téměř zcela ladem leží.

Dobytka chowají jak Slowáci tak i Chorvátí z nedostatku píce nejwíc jen pro domácí potřebu. Wýminku činí koně w Pernitále, Selci, Limišdorfe a Štraudorfe, jenž k nejpěknějším w celém kraji náležejí a i jinam se

prodávají. W Selci, Štraudorfě a Chorvátském Ogrúně krmi se mnoho drůbeže, kteráž se w blízké Widni velmi dobře zpeněžuje. Lingašdorf powěstný jest velkými hejny husí. I wčelařství má w některých místech, zvláště we Cwendorfě, pilných pěstaunů.

Co zvláštní žiwnost uwésti sluší wozatajství a obchod we wině i obilí, ježž provozují Chorwáci Cimowští, pohraniční bohatého na tyto plody Šopronska. Chudším obywatelům w Ranspurku, Cahnově a Lingašdorfě poskytuje od 7 let výžiwu práce ruční při železnici, krajem jejich wedené, Hlohowčanům pak práce zahradnická w powěstném knížecím parku Waltickém a Lednickém.

Slované čeští w Nadmanhartsku žijí se hlawně setím lnu, zhotowowáním plátna, pálením kolomazi, smoły a uhlí, sklenářstvím w c. k. fabrice Naglberské a braušením skla w šlejfernách Rabšašských. Pole jejich, z wětšího dílu kamenitá a písčitá, rodí jen něco málo žita, owes a zemnáky, a proto jest rolnictwí u nich newalné.

8. Národní obyčej.

a) Zápas o kosírek.

Jak již zmíněno při kroji, okrašlují chasníci slowenští klobauk swáteční pérem pawím, z čerwených pentlí do oblauku od prawice k lewici se wznášejícím. Péro to, po slowensku »kosírek« nazwané, smějí ale jen ti nositi, kdož wítězstvím w zápasu se sobě rovnými důkaz dali své srdnatosti a síly. Jak mile mladík dojde 18. neb 20. roku a dosti silným se cítí, že by w pútce s kamarády obstál, koupí si pawí péro a zatkna si je za klobauk, jde s ním mezi chasu. I hned wyzwau jej závodníci, a wysedše na prostranné místo dají se s ním u přítomnosti množství diwáků jeden po druhém w zápas, který kterého porazí. Prohrá-li nowáček, dojde nořného posměchu a musí kosírek s klobauku sejmauti; zwítězí-li ale, tleská se mu odevšad, chasa jej přijme we spolek a hlučně s ním na dobyté wítězství připtíjí. — Zápasové tyto by-

waji někdy welmi nebezpeční, a mnohý mladík přichází při nich k úrazu. Ožení-li se jinoch kosírkem wyznamenáný, swundá jej s klobauku a zawěsiw ho na památku we swětnici za obraz, dá si místo něho za klobauk stříbrnau neb zlatau portu.

b) Tanec, zpěw a hudba.

W ničem nemají Slowané rakauští, zwláště ale Slowáci a Chorwáti, wětšího zalíbení, a w ničem neoswědčují hbitost a žiwost swau lépe, jako w tanci a zpěwu, jenž jest hlawní dobau weselého bytí jejich. Tanec slowenský, oblíbený i u Chorwátů, wyznamenává se před jinými přirozeným rychlým polybowáním, pěknými skupením a mistrným provedením se strany tanečníků i hudců. Záleží nejen w obyčejných obratech tanečníků a tanečnic, nýbrž we zwláštнім poskakování, tleskání rukama a we zpěwu, vše to w úplném sauhlasu s hudbau. Jak mile hudba zawzní, postawi se jeden z tanečníku před hudebniky, zazpíwá nějakau píseň s libowolným, obyčejně improwisowaným nápěwem, a hudba jej sprowází; když štrofu dozpíwá, zatleskají ostatní tanečníci w ruce, zpěwec poskočí na jednom místě, pětkrát neb šestkrát po sobě, co nejwýš může, bijíc se přitom prawau rukau w patu; na to wezme swau tanečnici, kterážto stojíc s ostatními dívkami w řadě pilně naň pozor dává, zatočí se s ní několikrát, a učiniw s ní několik protikroků chopí ji oběma rukama, wyzdvihne ji, poskočí s ní ještě několikrát a pak wystaupí z kola. Hudba hrá k tomu bez ustání melodii, ku kteréž tanečník motto byl dal. Po něm tancují ostatní mladíci se swými děwicemi jeden po druhém, každý k swé melodii, wydupující si a podkowami cwrnkající. Písně, s nimiž tanec počínají, býwají kratičké, obyčejně o jedné štrofě, na př. »Nechť jsu mauý jako myš, preca jsu já tovaryš«; aneb: »Pacholku hybky, neboj sa bitky«; aneb: »Ej, daj si šohaj, ej hore zahrát, a juž ti šijú w Neuburku kabát« a j. — Poněwadž tento

tanec národní velmi unawuje, střídají se s ním jiné, domácí i cizí, jako polka, walčík a j.

Zpěvumilownost jewí Slowák i Chorwát w každé případnosti žiwota; zpěwem bawí se o besedách a weselostech, jim si oslazuje doma i na poli klopotnau práci. Slowáci mají hojnost písni, dílem půwodních, dítek to newywážného slowanského humoru, dílem odjinud přenesených. Předmětem jich býwá nešťastná láska, odwedení milého na wojnu, vraždy, poprawy a jiné truchliwé události. Téměř we všech, i w erotických a žertowných, panují tony mollowé, jimž zpěwné ústrojí slowenské tak nawyklo, že Slowák každé odjinud k němu přišlé písni, buďši česká neb polská, newědomky ráz melancholický wtiskne. W písniích církewních znamená se taž melancholie, spolu ale hluboký nábožný cit, w němž se lid při zpíwání jich o službách božích rozplýwá.

Hudba rakauských Slowáků jest tak zprostičká a starodáwná, jako lid, jemuž potěšení činí. Slowák nezná a nemiluje nowowěkých nástrojů faukacích, trub, klarinetů a j.; orkestr slowenský záleží ze dwau neb tří hauslí, cimbalu, basy a gajdoše, kterýžto poslední nástroj rozoznati sluší od dud, zde onde w Čechách i také w Slowensku obyčejných. Pozůstává w nerozříznuté i se srstí wydělané koží kůži, na níž se napřed písňala o 7 neb 8 dírkách, wzadu pak trubka s kohautkem (?) přidělá, pomocí kteréž hudec (gajdoš) lewým loktem měch wzduchem naplňuje, nemaje za potřebí, faukáním plecí si namáhati, jako při dudách. Od písňaly táhne se w oblauku po lewém rameně wzhůru a odtud až téměř k zemi dolů dlabá trubice »huk« (hluk) nazwaná, se širokým koncem z wolského rohu, jenžto se asi na střewíc opět wzhůru točí. Tímto hukem tvoří se basové tony. Zwuk gajdoše samého není příjemný, podobaje se bekotu koz a ruchotu dobytky, w saublasu ale s ostatními nástroji ne nelibě na sluch působí, i není zajisté nemilo, poslauchati starodáwnau tuto hudbu a díwati se na řady leporostlých mla-

díků a sličných mladíc, jenž při ní ve svém půvabném oděvu oblíbené národní tance a zpěvy provozují.

Osadníci čeští v Nadmanhartsku libují si v tancích a písních Čechů Budějowických, a Strakonické staropověstné dudy jsau jejich národní hudbou; toliko obyvatelé Lomští s krojem i hudbu a tance české opustili, přijavše oboje od sausedních Němcův.

c) Swadby.

Slováci rakauští žení se rádi časně; rodičové sami přiblížejí k tomu, aby syny a dcery své brzkým zasnoubením od výstupků mladosti ošťihali, a docilují tím, že děti z nemanželského lože v obcích jejich velmi bývají řídké. Nejraději vstupují Slováci a Slovenky v manželství, větším dílem šťastné a požehnané, jen mezi sebau, a zřídka podá Slovenka ruku Němci a naopak. — Swadbu slaví tímto způsobem: Na večer před oddavkami sejdau se mládenci a děvčata s hudebníky (dvěma hauslisty a gajdošem) v domě newěstině ku pletení wěnce. Když jest wěnc upleten, bývá malá hostina a asi do 10 neb 11 hodin se tančí. Nazejtří ráno před východem slunce postaví se před domem newěstiny a ženichový na žerdi, asi 4 sáhy vysoké, zelená a červená korauhe w s množstvím pentlí w powětrí wlájících. Hodinu před oddawkami přijdau mládenci k ženichowi, wezmau zatknutau před jeho domem korauhe w a wedau ho s hudbou k newěstě. Tu se sejdau i ostatní hosté a snídají. Mezi tím odproší newěsta u velkém slzení rodiče, žádajíc je o požehnání, po jehož udělení se swadba ubírá do chrámu. Napřed jdau korauhewníci, za nimi mládenci a hudci, pak newěsta a ženich a posléz hosté. Newěsta má na hlavě wěneček ze stříbrného drátu, wlasý pěkně we wrkoč spletené a pentlemi owinuté, a na těle skwostný fialový, liščinau neb černým beránkem wykládaný mentlík. W kostele slyší swadebčané nejprw mši swatau, a když jest po oddawkách, wracují se w předešlém pořádku do přibytku newěstina. Když přijde ne-

věsta k domu otcovskému, vezme *»brdnu«* t. j. velký věnci podobný, v prostředku prázdný koláč, obrátí se s ní několikrát a poznamená třikrát křížem, pak hodí ji přes rameno mezi shromážděné chudé lidi a děti, nemalou půtku mezi nimi způsobujíc. Bran takových rozdává ještě několik mezi chudé, chtějíc i je hostiny swadební účastny učiniti; též kostelníkům a učitelům se před oddawkami brána s lahví vína podává. Pro ukrácení chvíle zavedou mládenci s družičkami ještě před polednem tanec, přesnřádávajíc na posilněnou kausek brány a zalévajíc ji vínem neb kořalkou. Hody, ku kterýmž se pak zasedá, bývají skvostné, a jídel i nápojů při nich hojnost. Newěsta však téměř ničeho nepožívá, nýbrž sedíc s družičkami v koutku u stolu, buď hosty k jídlu pobízí aneb sama je obsluhuje. Po jídle tančí se v hospodě, a když se večer blíží, odvedou ženy příbuzné newěstu do nejbližšího domu k čepení. Wětec panenský, jež posud měla na hlavě, sejme se jí, vlasy se jí jinak urovnají a dá se jí co nastávající ženě čepec ozdobený na hlavu. Takto očepenou, zavedou ženy opět do hospody k ženichovi, kterýžto po netrpělivém ji očekávání tanec s ní zavede a pak mládencům a hostům k tanci ji přepustí. Okolo 11 hodin jde se k newěstě k večeři, a pak se tančí až téměř do rána. Za switání, když se hosté rozejdou, rokují mládenci, jak by se jim do stavení wkradli a něco skrytě odnesli. Nepodaří-li se jim, wlauditi se do světnice a něco wynésti, berau we dvoře neb we chlévě, co se jim nahodí, náčiní z wozu, dobytek atd. To všechno snesše ráno před dům newěstin, drží na to licitaci. Kdo si dal co odnésti, musí to nyní wykoupiti a za utržené peníze se mládenci a swadebčané w hospodě znou obyčejně až do poledne weseli. Když pak jest pití a tance až do unawení, poděkují se všichni newěstě i ženichovi a rozejdou se.

Prvé končiwala se slavnost swadební zvláštním diwadlem, stínáním kohauta. Dal se totiž kohaut chocho-

latý do hrnka s prolomeným dnem, tak že mu jen hlava a krk z něho vykukovala, a zahrabal se do země. Družba aneb jiný statečný swadebčan wzaw dřewěnou šawli wstaupil se zawázanýma očima ke kohautu do kola, máchaje ní semotam se směšnými posunky, a však trešiti nemoha. Konečně šťastně udeřiw uděšenému kohautu blawu srazil, za kteréžto hrdinstwí všeobecným potleskem diwáků odměněn byl. — W některých místech býwal při swadbě též obyčej, že družba pojaw ke konci hostiny newěstu, a vyskočiw s ní na stůl, na stole s ní zatancowal, kterýmž rozmařilým žertem misky, talíře a sklenky, nebyli-li w čas odklizeny, bez milosti za své wzaly. Oboje toto vyrazení wyšlo ale nyní již ze zwyku.

Chorwáti spojují se manželsky jako Slowáci nejwíce jen mezi sebau a slawí swadby téměř tímž způsobem. I chorwátská newěsta rozdává koláč na způsob wěnce, »wrtan« řečený, mezi chudé, a býwá na wečer po sňatku ozdobnou »škofii« čepena; mimo to ale wykonává na mnohých místech ještě jiný obřad, chodíc pro »mladau wodu.« Bywši totiž očepena a učiniwši tanec se ženichem a hosty, wezme malau puténku neb jinau nádobu s wodau, přiwaže si ji na šátek a jde se ženami a ostatními swadebníky při zwuku hudby po dědině. Před domem některého hosta zůstane státi a postawí puténku s wodau na zem, načež družba obrátě se k průwodcím dá se as těmito slowy do wychwalowání newěstiny vody. »Milý hosté, zde jest mladá žena, která má welmi dobrau wodu na oči; kdo si ji oči potře neb umyje, bude widěti při wečeři pečeně, sklenice s winem« atd. Na to jde jeden po druhém k newěstě pro mladau wodu a každý pustí do puténky groš neb dwa darem pro mladau ženu. Když všichni té vody koupili, wezme newěsta wrtan, a hodiwši ho přes rameno mezi lid, ubírá se nazpět do hospody.

Swadby u Čechů we čtvrti Nadmanhartské odbywají se bez zvláštních obyčejů.

d) Naríkání při úmrtí.

Jako při radovánkách a plesu Slovák i Chorwát často z míry vystupuje, puzen jsa živostí letory své, tak oddává se i ve případech odporných neukrotitelné bolesti. To pozoruje se na něm zvláště při úmrtí příbuzných. Zemře-li kdo z rodu, sejdu se v den pohřbu přátelé pokrevní do domu nebožtíkova, rozlaučit se s ním. Byl-li nebožtík manžel a otec, přistoupí wdova pozůstala se slzícíma očima k rakvi, a libajíc mrtvé tělo mluví k němu na rozžehnanau asi tato slova: »Což sobia počnu já ubohá opuštěná bez tebia! Tys byl mů ochranú a mů útěchú v zármutku! Prerychle uplynuli dni, krátké byly radosti manželství našeho. Bůh však tia powolal k sobia, ubíraj. sa tedy šťastně. Odpusť mně, jestli jsem ti w čem ublížila, a buď pamětliv své truchlící manželky a sirotekúw pred twáří Božskou« atd. Na hřbitowě, když se rakew spustí do hrobu, opakuje se týž nárek. Wdowa kleknauc ku hrobu hořekuje opět: »Odpočíwaj w pokojí, můj najmilejší manžele! spi tiše a pokojně. Jak teskno bude mně po tobia. Líbám tia naposledy, můj premilý. Bože všemohúci, posilni mne w této chvíli bolestné a neopuščaj mne.« Toto »naríkání« děje se při každém pohřbu, a dalo by příčinu k pohoršení w rodu a k nemilým domněnkám u lidu, kdyby wdova nárek svůj veřejně projewiti opominula. — Kdož, čta neb slyše tak dojímavé hořekování, newzpomene na Staroslowanky, jenž se za manžely swými do hrobu uwrhowaly, aneb na wdowy Hindů, jenžto se podnes s mrtwolami mužů swých upalowati dávájí?

U Čechů Nadmanhartských byl prwé obyčej, že nebožtíka po pohřbu w hopodě we wině propíjeli, což ale nyní se již neděje.

II.

Příspěvek k historii české sedmnáctého století.

Ze starého rukopisu vytažen.

o d

J. B. Malého.

Pod jmenem knihy Slawatowy znám jest rukopis, jehož rozdílní přepisové w cis. uniwersitní bibliotece Pražské, w knihowně národního Museum, w bibliotece knížete z Lobkowic i w mnohých ještě priwátních rukau se nacházejí. Rozliční tito exemplářové, pokud je spisowatel tohoto ohledal, welmi od sebe se liší. Nejauplnější měl prý doktor Mikan, o němž se však newí, kam se poděl. Dwa docela stejné přepisy nacházejí se w uniwersitní bibliotece, a ty před jinými, které jsem widěl, auplností a bohatostí obsahu vynikají. W Museum nalezl jsem exempláře dwa, které však sotwa polowičku toho obsahují, co w oněch se nachází. Měť jsem i jiný ještě exemplář, kterýž auplností k oněm w bibliotece se nalezajícím se blíží, ale winau nedbalého přepisowatele welmi chybný a nespráwný jest. Jsauť pak tito exemplářové tak od sebe rozdílní, že ani stejného pořádku w obsahu swém nezachowávají, a tak každý za jinau redakci téhož materialu powažowan býti může. Proč ale rukopis ten Slawatovým se nazývá, powěděti newím. Proto-liž, že weliká část wěcí w něm obsažených jeho se týká, či snad že jeho pomocí a přispěním snešen jest? Že by však od samého Slawaty co spisowatele pocházel, tím méně ku prawdě podobno, an w rejstříkú, kterým jeden z exemplářů uniwersitní bibliotéky opatřen jest, několik článků

výslovně co »manuscriptum hraběte Slawaty« wyznámeno jest. Že to více let trvalo, než všechen material ten w bromadu snešen byl, z mnohých míst rukopisu patno. Tak jednau rok 1639. běžícím se nazýwá, jinde zas připomíná se smrt prince Ruprechta, syna falckraběte Fridricha, o němž známo, že w rewoluci Anglické roku 1648. co kráľowský generál proti parlamentu wálčil, ať není-li toto pozdější interpolací.

Co se obsahu týče, jest kniha ta podiwný kompilat bez jistého pořádku, a teprw když několik oddělení přeteme, seznáme, že spisowatel w tom úmyslu to vše w bromadu snesl, aby refutowal jistý spis obranný hraběte z Thurnu. Tak w polowici knihy začíná nové oddělení tímto nadpisem: *Osmý díl. W tomto dílu dwanáctau periodu spisující hraběte z Thurnu refutující ukazuje se, že ten periodus we všem negruntowný jest atd.* ¹⁾ ačkoliw předeslá oddělení čísly žádnými poznamenána nejsau, aniž pak w nich o které z předcházejících jedenácti period Thurnowa spisu jaká zmínka se děje, jakkoli naň zhusta se naráží.

Po tomto »osmém« následuje »dewátý a desátý díl,« jenž každý opatřen jest napřed poznamenáním obsahu. W dewátém dílu wywracuje se 14., 15., 16. a 17. perioda spisu hraběte z Thurnu; w desátém a posledním žádná další se nepřipomíná. Dáta w knize obsažená nejsau nikoli chronologicky spořádána, čehož snad příčina ta, že spisowatel chod spisu Thurnowa zachowati chtěl, jež wywracuje. Možná však, že i nedbalost přepisowáčů k zmatku w knize panujícímu se přičinila. Nejlepšího swětla owšem poskytl by vícekrát zmíněný spis Thurnůw, který, jak ze všeho wyswítá, německy byl psán, kdyby někde se wynalezl; posud o takowém spise žádné wědomosti nemáme.

Rukopis ten považowati lze za wzácný pramen děje-

1) Těmi právě slovy počíná jiný silný rukopis w knihowně národního Museum, který však žádná data knihy Slawatowy neobsahuje, nýbrž, jak se zdá, historii všech převratů státních w Čechách.

pisu vlasti naší od r. 1608. až do r. 1620. Příběhy těch let wyprawowány jsau w něm tak zewrubně, jak to jenom očitý jich svědek a účastník, aneb ten při nejmenším, který bezprostředně od takového o tom všem zpraven jest, učiniti může. Často spisowatel i do nepatrných podrobností ba privatností se zabírá, což wyprawování jeho tím zajímavějším činí. Důležitým však již proto spis tento jest, že nám mnoho nového, o čemž posavadní prameny se nezmiňují, objevuje, a vnitřní příčinnau sawisnost mnohých sawčasných událostí wysvětluje, které na pohled žádného wztahu k sobě nemají. Pro takowau důležitost a zajímavost jeho umínil jsem sobě položití tuto u wýtahu obsah jeho a některá zvláště zajímavá a mrawy onoho času líčící dáta podle pořádku zmíněného, dosti úplného exempláře, který se w priwátních rukau nachází a mně laskawě k přehlídnutí poskytnut byl, užít waje z části slow vlastních, an w knize samé příliš obšírně se vše wyprawuje a taž wěc třeba dwa- i třikráte na rozličných místech opakuje. Že ostatně kniha ta pauhy stranopis jest, tedy nikoli sine *ira et studio* sepsána, to důležitosti její na ujmu nebude, neboť zajedno již sawvedlnost žádá, *ut audiatux et altera pars*, za druhé pak tam, kde co nad potřebu dokládáno, sawdný skaumatel čistau prawdu i z dosti chytrých wýtoček si wybere. To předeslaw přikročím k wěci samé.

W oddělení prvním obšírně wypisuje se ono wyhození z okra a diwné při žiwotech zachowání mistodržících králowských, které zejména osoby na ně jsau sáhli, jak po mostě jdauci processí patrný zázrak widělo: »w powěťfi se wznášející Nejblahoslawenější Pannu Marii Rodičku Boží, kterak jest ona jakožto nejřednější jeho (Martinice) Patrona jej w tom pádu na swém roztočeném a jemu podloženém plášti w powěťfi zdržowati i na zem tím lehčeji ne tak padnauti jako sednauti nechati, a tak od jisté práwě tu přítomné smrti wyswobodice při žiwobyti a dobrém zdrawí dobrotiwě zachowati ráčila,« kterak

sa vyhozené od pánů odbujných i služebníkův jejích, ač bez hrubého prospěchu, stříleno bylo, až konečně přispěním a pomocí k tomu se nahodilého pražského kanovníka Kotwy do domu paní Polyxeny z Lobkowic jsau se dostali, kdežto ran swých léčili. Slawata pro těžší poranění přinucen byl déle tam prodletí, než Martinic w krátce zotawiw se w přestrojení dům ten i Prahu opustil, o čemž vlastní slova rukopisu tuto uwodeme:

»(Martinic) we jméno Boží okolo sedmé hodiny německé k wičerau ještě w bíle světlém dni wyšel jest tak škaradě přewlečený z té šelédní komory, a wejdauce do světnice, w níž jest hrabě Slawata zraněný a těžce nemocný ležel, ač by hned tu byl hrabě rád se pánsm, jakožto swým dáwným důwěrným a nejmilejším panem ujcem, šwakrem, bratrem a towaryšem (mimo to ač jsau sice sobě po služebnících swých wzkazowali) ještě dále a wice něco mluwil a mile se rozžehnal: však widěwše při pánu některé osoby nemlōeliwé, kterýmž se on. w tom důwěřiti nesmějíce znáti dáti nechťel, musel jest z potřeby (ač nerád) předce spěšně projíti, a jakž jest z té světnice na plac domu toho přišel, spatřiwše tu wně dwa mnohé cti hodné Patres Soc. Jesu, totiž Prem Melchioram Tervinnium et Prem Martinum Sanctinum, když jest právě mimo ně šel, nemohl se držeti, aby je tak sprostο minanti měl, nýbrž z obzwláštní swé k nim wždycky lásky jednoho z nich loktem ruky swé drobet uhodil a tím vlastním slowčkem adio jest jim waledicirowal. Potom pak z téhož domu hrabě z Martinic kázawše dotčenému Petro Thomasoni, barwíři zemakéwu, drobet před sebau jíti, předce jest asi 20 kročejů za nim ulicí tau a tak wždy dále skrze celý hrad Pražský a wšechny brány, zámečky i rozdílne již při nich wšude osazené warty (nebýwše nikdež od žádného poznání) šťastně až na Hradčany prošel. Tu rozmýšlejąc se, zdali by tak předce beze wšeho se paní manželkau swau se rozžehnání dále jíti i potom docela odejíti měl, přišlo mu na mysl, že

jest Kristus Pán wstawše z mrtwých hned se nejbláhostawenější panně Marii rodičce své k obzwláštnímu jejím potěšení mile ukázal, a protož také jest se na tom ustanowil a přes Hradčanský plac upřímo k domu swému šel, však do něho předními wraty jiti nechtěl, než předece wedlé něho tau malau uličkau okolo jdauce z nich (sic) potom zadními wraty do téhož domu swého wjiti chtěce na dotčeného před sebau jdaucího barwíře Petra Thomasoni jest zwolal a jemu ten úmysl swůj wyjowice řekl, že se u paní manželky své maličko zastawiti a ji zásrak Boží na sobě, že podiwně živý a zdravý zůstává, ukázati chce, protož aby na wrata zatlaukał. Když jest pak několikráte na ně tlaukl, po dosti dlouhé chwíli přijdauce wrátný jen málo drobet wrata otewřel a Petra barwíře sobě známého do domu jest wpustil, ale za ním hrabě z Martinic tak škaredě oblečeného i na twáři pokaleného pána swého vlastního nepoznawše tam pustiti nechtěl, až po dlouhém spečowání sőtwa jest se téměř barwíři na to, aby také s ním jeho učedníka tam wjiti nechal, pěknými slowy namluwiti a naprositi dal, že jest teprwa také pána swého neznámého do domu wpustil, a wejdauce tam oba hned jest hrabě Martinic napřed po zadních welkých schodech nahoru až pod krow běžel a dotčeného Petra barwíře pro paní manželku swau do jejího pokoje nebož. frauimoru (newědauce o tom, že doma není) poslal, a když jest od něho zpráwu wzal, že pan Adam starší z Šternberka nejvyšší burgkrabě Pražský, vlastní pan obc její, jakž jest o tom hanebném hraběte z Martinic zetě a syna swého welice milého z okna wyhození dokonale zwěděl, hned jest pro tu paní manželku jeho jakožto dceru swau hrabě milau s wozem a koňmi, tak aby ku pánu spěšně přijela a pán ji nesmírně zarmaucenau tím lépe u sebe těšiti mohl; naschwalně odešel, a ona že hned ku pánu otcí swému poslušně jela a tam zůstawala: tehdy jest se téhož Petra Thomasoni dožádal, aby on stěžně do domu téhož nejvyššího pána

burgkraběho došel, tam paní hrabince z Martinic w tajnosti pošeptal, že již pan manžel její w domě swém, děkuje Pánu Bohu, žiwej a zdravěj jsauce, žádá ji, aby chce-li žiwého widěti, neprodleně k němu potichu přijela, což jest i hned ráda učinila a jen sama druhá přes Hradčanský plac pospěšíc k němu jest domů jen upřímo pod krowy přišla. Tu pak jsau se ačkoliw krátce, však hrubě mile spolu wítali, a hrabě Martinic ukázawše paní manželce swé tu od prostřelení na lewé ruce swé neškodnou ránu, a na znamení, že i sice na celém těle swém dosti zdravý, ještě čerstwý na nohách jest, schwalně před ní skákajíc tři kaprioly vysoké udělal; tak brzy zase jsau se ačkoliw přehořce, však předce trpěliwě, oba se hned samé wůli Boží docela oddawše, spolu rozžehnali. Wyprawowáním Martinicowa odjezdu z Prahy na koňáře, od wýše dotčeného Kotwy wypůjčeného, aby swým vlastním vozem se neprozradil, končí oddělení první.

Druhé oddělení následující má nadpis: *Relací, co jest se w kancelári České toho dne ráno před wyhozením z okna dalo a promlawáno bylo.* W něm dowídáme se, že již stará byla zášť stawů pod obojí na Slawatu a Martinice, hlawně od roku 1609., kdežto porownání mezi stawy pod obojí učiněné, jakož i amnestii, od císaře Rudolfa II. po wynucení na něm známého majestátu stawům pod obojí udělenau, podepsati nechtěli, což jim před jich s okna wyhozením trpce jest zpomináno.

Třetí oddělení, jak nadpis jewí, o tom jedná: *Co se tři dni před vyhazutím z oken w městech Pražských dalo.* Wyprawuje se tu o sjezdu stawů pod obojí w Karolíně, co tam mluweno, a co mezi těmiž stawy a královskými ministřičimi jednáno. Položen i list císaře Matyáše k stawům welmi důtkliwý, kterýž, jak powědomo, záminku zawdal stawům pod obojí, tak násilně obořiti se na Slawatu a Martinice, jež z toho winili, jakoby císaři k listu tomu byli radili.

Čtvrté oddělení jedná: *O wpádu lidu Pasowského*, a sice velmi obsírně a zewrubně. Popsáno tu i korunování Matyášowo se všemi slavnostmi při tom držanými, kdežto se seznamujeme s velikým počtem osob přednějších a wzácnějších. Přidán i list poděkowací Rudolfůw, w kterém poddané své z poslušnosti propauští.

Páté oddělení obsahuje předně: *Útrpný proces pana Františka Teynagla*, w nějž zapleteni byli Slawata a Martinic, obsírně všecy jeho výpovědi při mučení kładauc; potom pletichy při obsazování zemských úřadů na začátku panování Matyášowa i jiné věci nemálo zajímavé, kdežto živými barwami ličí se jak weřejný, tak i privatní život tehdejšího wěku. Tu zewrub dowídáme se, jak hrabě Thurn bránil se o svůj úřad purkrabí Karlštýnského, všecy wynakłádaje, aby při něm zachován byl. Šliť, jak powědomo, nejvyšší úředníci zemští po sobě w následujícím pořádku: nejvyšší purkrabí, nejvyšší hofmistr, nejvyšší komorník, nejvyšší sudí zemský, nejvyšší kanclíř, nejvyšší sudí dworský, prwní purkrabí Karlštýnský, nejvyšší písař, podkomoří králowský, druhý purkrabí Karlštýnský, konečně purkrabí kraje Hradeckého. Když pak smrti pana Jana Sezimy z Sezimowa Austi úřad nejvyššího komornictwí uprázdněn byl, tu někteří úředníci zemští na vyšší úřady jsau dosazováni, jmenowitě pak hraběti z Thurnu, dosawádnímu purkrabí Karlštýnskému, swěřen jest úřad nejvyššího sudí dworského. Takto sice powýšen byl w důstojnosti hrabě z Thurnu; ale w přífjmech znamenitě ztenčen, a není diwu, že takowé cti nežádaje všemožně odporował, předstřaje mezi jiným: »Poněwadž jeho professi a nejvyšší pečování w běhu wálečném jest, a maje on sobě purkrabstwí Karlštýnské a ten wzácný klenot králowstwí Českého, hrad Karlštýn se vším tím, co se w něm chowá a opatruje, swěřený, kterýž podle powinnosti své až posawád tak dobře spravował, že se žádná stížnost w tom proti němu nalexti nemohla a nemůže, i také, že dále Bůh dá budaucně

w náležitém spravování též úřadu osobau a pilností swau nic sjíti dáti nechce: pročez že J. M. C. ponížene žádá (zvláště že on se pro nepowědomost práv a zřízení zemského, i také newýmlownost w ředí České k vyššímu úřadu nezpůsobným býti uznává), aby J. M. C. dále jemu purkrabství Karlštýnské, a jinau osobu k úřadu nejvyššího sudství dworského způsobilější nežli on, milostiwě obrátiti ráčil.« Taková však jeho omluwa nebyla přijata, a na jeho místo purkrabím Karlštýnským učiněn Jaroslav Bořita z Martinic, který bez pochyby neméně potají byl pracował o obdržení toho výnosného úřadu, jako Thurn o jeho podřízení. A tu nowá příčina osobného záští Thurnowa na Martinice.

W tomto oddělení ponejprw uwádějí se některá místa ze swrchu zmíněného spisu Thurnowa, proti kterému celá kniha čelí. W jednom z nich připomíná se památné vyjádření se císaře Rudolfa o bratru swém Matyáši: »Da Kaiser Rudolf in solche Noth und Angst gerrathen, dass allein das Königreich Böhme und Fürstenthumb Schlesien beständig unverwandelt bliben, hat er mit seuffzenden Mund gesagt (das vielen wohl wiesandt): Bekenen thu ichs, dass mein Bruder Mathias ein fromes undt gutes Gemüth hat, dan wan Ich Ihn veracht, so verkleiner Ich mich selbst, Er ist aber wie ein Model, gieset man Gold und Silber hinein, so nimbt er auch das allerschlechteste Metal, Erde und Kot, das werden künftig die Länder finden, und wan es möglich, mich aus der Erden wieder zu kratzen.«

Jakožto malau zewrubnost historickau, spolu pak co příklad tehdejších mravů podáváme z oddělení toho následující výjimek:

»Co se pak hrabě z Martinic dotýče, on také při proměně králowství Českého a obnowení od J. M. K. Mathiáše tehdež všech úřadů zemských a králowských i jiných povinností všelijakých nezůstal bez velikého pokušení a sauzení od protivníků swých, zvláště když

jáso, oni praktikau, shobrz zlebiwau. moči swau to sobě dowedli, že hned jakž jest J. M. K. Mathiáš se wám dworem a wálečným lidem swým do králowství Českého přitáhl, dworský furir králowský s nemalým hartem do domu téhož pána z Martinic w wrochm městě Pražském slowě na Hradčanech ležící (hp) jest přišel s tím oznámením, že jest na jistau zpráwu některých předních osob z stáwu pod obojí od J. M. K. nejvyššího pana maršálka dworského, totiž pana Zigmunda z Lozenšteina poslán, aby w tom domě Jeho Swatosti Papežské p. Nunciusa nebolížto posla jménem pana Placidum Demara, biskupa de Melfi, quartirowal a logirowal. Na kteréato oznámení jeho, ačkoliw jest často psané hrabě z Martinic zase jemu tuto odpověď dal, že ten dům paně jest dědičný, spupný a swobodný, dskami zemskými se řídí, a tak žádnému takowému quartirowání nepodrobessy, nýbrž dokonce ode všech takových služebností a neobtěžností (sic) oswobozený, k tomu hrubě malý a úzký (dokudž ještě tehdáž tak jako nyní široce a nákladně wystawěn nebyl), že w něm sotwa sám pán s paní manželkau swau směstknati se může, tak že byt nejraději chtěl z dobré a swobodné wůle své k sobě přijíti a J. M. p. Nunciusa do téhož domu svého uvesti a logirowati: tehdy že by w něm J. M. p. Nuncius pro tak welikau úzkost a skrovné stawení jeho žádného pohoďl a potřebného prostránstwi užiti nemohl, nýbrž welkau nepřiležitost trpěti musel, zvláště že w témž domě paně neroik welni málo pokojů a komor, ale i jedna kuchyně, jedinká špižtrna a jedinká marštal se nachází, a byt se z něho sám pán s slotčnou paní manželkau a dětmi i oěldkau swau obojího pohlawí jinam wystěhowati a ten celý dům Nunciowski dokonce wyprázdniť a odstaupiti chtěl, tehdy že se newě a nemá kde s tak mnoha lidmi swými obrátiti a ztím bydleti, poněwadž toho času pro přítomnost dworjeho slawaého dworu, jednoho J. M. C. a druhého J. M. K. a mnoho pánůw stawůw ze všech krajůw králowství

Českého při tehdejším hlášeném sjezdu (u akromázdčů) (ať mlčím o velikém počtu válečných, officirů a soldatů) ve všech městech Pražských žádné místo prázdno nebylo, nýbrž všude všechny téměř kauty lidmi naplněny byly, pročež jest toho furira žádal, aby od něho nejvyššímu maršálku službu jeho s winšováním od Pána Boha svého dobrého i také dotčené nedostatky téhož dompu oznámil, a při tom že pána přátelsky žádá, aby ho slušně v té věci omluveného jak sám u sebe měl, tak i při p. Nunciusowi učiniti neopominul; jest sám též při něm jedného služebníka svého k. témuž p. maršálkowi i ku p. Nunciusowi s tamž. šetrnou omluvou swan odeslati a je oba za to přátelsky a snažně žádati (ráčil), aby ho v té příčině proti všemu právu a obyčeji království Českého tak neutiskovali, nýbrž jemu vlastního a dědičného domu jeho přáli a svobodně tak jako jiným jemu rovným užívatí nezbraňovali s tím ne(j)ucůw(ěj)ím ohlášením, jest-ližby v čem jiném panu Nunciusowi posloužití mohl, že to rád učiní; ale nic to jemu spomoci ani p. maršálka proti němu od (ne)katolických nepřátel jeho zlobivě navedeného (ho) v tom neslušném předsavzetí jeho ukrotiti nechťelo. Kterýžto p. maršálek, také sám tehdaž nekatolický, poradiwše se na něj s těmiž jeho protiwnáky, zase k témuž hraběti z Martinic quartirmistra královského odeslal s tím oznámením, že jináče pan Nuncius quartirem opatřen býti nemůže nežli v témž jeho domě, a že i J. M. K. taková jistá wále jest, aby tyž p. Nuncius tu blízko J. M. K. logirován byl, protož aby ho pán do domu svého přijal a ty všechny pokoje a všelijaký potřebný místa, kteréž tyž quartirmistr pro něho wybere a wyznamená, jemu postaupil, by pak on sám třebas i s paní manželkou a dětmi swými odtad nastupiti a jinam se odstěhowati musel. Což nebude-li chtíti učiniti, že jest poručeno; aby z těch pokojůw a míst pro téhož p. Nunciusa wybraných on spolu se všemi swými wystrčen a věci jich wyhozeny byly. A ačkoli swrchu jmenovaný

p. Nunciojsemu skrze služebníka svého dle pozdravení něco šetrněji vzkázal, že by p. od osoby jeho rád jeho ušetřiti chtěl, však přece tím zawřel, poněwadž jemu ten dům za quartir k obydlí jeho na ten čas od pana maršálka dworského vykázan jest, a o jiném, kde by se obrati měl, vědomost nemá, tehdy že z potřeby toho se quartiru držeti musí, a poněwadž ta nepřiležitost jemu činěná z příčiny a winau jeho nepochází, tehdy že k němu ta naděje jest i za to ho přátelsky žádá, aby ho w tom při sobě omluwena měl.

• I poznawš hrabě z Martinic to při sobě, že jak čelem zeď proraziti, tak též to proti sobě spiknutí jinak změnití a jich tehdejší moci odolati nijak možné není, a jsauce on také bez toho sice Jeho Swatosti Papežské slaužití i we všem pánčin duchowním wšeckno dobré prokazowati každého času wolný a hotový: tehdy ex necessitate faciundo virtutem resolvirowal se raději dobrowolně nežli z donucení, w tom se pěkně k témuž panu Nunciusowi accomodirowati a tudy těch nepřátel swých, jen k tomu, aby ho s tímž panem Nunciusem skrze to swadili a při Jeho Swat. Papežské a jiných předních katolických duchowních i světských páních osobu jeho zoskličiweli, směřující intenci zprawdowě (sic?) zmejlenu zahabiti, s tau horliwau ku Pánu Bohu nadějí, že skrze swau w tom protiwenstwi a saužení trpěliwost a pokoru při Jeho Swaté Božské Milosti zase w jiném obzwlášení odplatu a ochranu zaslaužití, i wětší požeňnání a potěšení zejská a dosáhne, pročež vzkázawše panu maršálkowi po témž quartírmistru, že on bude již dále wěděti jak se s panem Nunciusem o ten quartir a bydlení jeho w domě swém bez dalších jiných lidí o to starosti dobře namluwiti a spokojiti, neopominul jest hned téhož p. Nunciusa skrze wyslaného k němu služebníka svého dle služebného pozdravení za to žádati, aby k němu hořmistra svého poslal, tehdy že jemu w domě swém nejlepši pokoje, komory a jiná místa potřebná a pohodlná k logi-

rowání a přebývání tu páně rád vykázati a s níma se o všechno pěkně namluviti chce; a když ten hofmistr p. Nantii k němu přišel, tehdy jest mu (dávše nejprve po všem domě svém všudy prowesti a w něm všechnu příležitost i ten nejmenší káutek ukázati) toto přátelské wolnosti své podání učinil, že J. M. panu Nunciu w témž domě své jisté pokoje a komory nejlepší jak pro vlastní osobu jeho i pro všechny služebníky a čeledíny páně pohodlny, též kuchyni s špižárnou a sklep pod zemí uprázditi a ustaupiti, i k tomu netoliko w těchž pokojích pro osobu jeho čalouny, koberce a stolice černé aksamiťové, ale i pro služebníky a čeládku jeho stoly, stolice, lože a jiný mobilia nebolíto swršky a nábytky potřebné, obzvláště také nemálo cínového a kuchynského nádobí propůjčující k užívání pro ten všechn čas, co tu w Praze zůstawati budou, zanechati a náležitě opatřiti chce, jen aby na tom přestal a s ním dobře spokojen byl. Což když jest panu Nuncio od hofmistra toho předneseno bylo a takové obzvláštní pohodlí chváleno, rád jest to tak wolně sobě učiněné podání s dobrá a weselá myslí přijal, i hrabě z Martinic také jest témuž zakázání svému skutečně zadosti učinil, a hned se pán a paní manželka jeho z swých předešlých do jiných skrowných dwau pokojůw a jedny komory přestěhowali, též díky své menší s francimorem w třetí špatné světnici a druhé komoře jsou opatřili, a mimto to nic jiného w témž domě svém, než toliko jedinký pod zemí sklep pro nápoj swůj sobě zachowawše, ještě malou špižírnu a jednu kuchyaku naschwále tu rychle sobě wystawěti dal, syna pak swého nejstaršího Jiřího Adama s praeseptorem a pacholaty jeho, podobně i čeládky swý mužského pohlaví a koně swé jízdné i kočowské s moci z toho domu swého wendati a jinde jim w cizím domě dosti prostý příbytek i marštal s nemalým swým nákladem způsobiti a opatřiti musel. A tu i hned často psaný pan Nuncius se všemi lidmi swými do téhož (domu) se přistěhowawše, od hrabě

z Martinic vhlídně (sic) přivítán a jak doblným a pohodlným ložmentem tak i všemi potřebami ozdobně i vcelijakými swrsky a nábytky k nemalé příležitosti a obzvláštnímu zalíbení swému dobře opatřen byl, kterémužto mnohokráte jest tolikéž hrabě z Martinic od zwěši srstnatě a pernatě i jiných všelijakých potraw z statku swého přivezených nemálo darował, co vše obzvláštním Božským řízením pro lepší se stalo; neb poněwadž jest pan Melcher Klezl biskup Wídenský, J. M. C. přední tajná radda anobř sám tejný raddy podstatnej direktor, téhož p. Nuncium w tom domě welmi často nawětěwowal, tehdy hrabě z Martinic, bywše sice dříwe s tímž panem biskupem Klezlem dobře znáa, také jest při té příležitosti s ním se tu shledáwal a wolně mluwíwal, až pomaku těch obau pánůw, jak p. Nunciusa tak i p. biskupa Klezle, obzvláštní k sobě náchylnost a lásku nemalau zejskal, tak že jest potom netoliko sám k sobě je oba do pokoje swého často k obědu zwáwal, ale i dotčený p. Nuncius podobně jej k sobě někdy k jidlu pozwal, a tu také týž p. biskup Klezl ku p. Nuncio přijíždějíc, jednak u jednoho jednak u druhého jidal a dobře tractirowán byl. Při kterémžto shledání rozdílné pěkné conversaci spolu málwali i naposledy mezi jednau řeči také jest téhož p. biskupa Klezle on hrabě z Martinic o některých případnostech swých vlastních dle potřeby swé dobře informował a tudy to způsobil, že jest fedrunkeni jeho (w) mnohých nebezpečných příčinách zachowán i od J. M. K. beze všeho posměchu (kterýž jemu nepřátelé jeho nastrojiti všelijak se snažili), w předešlém způsobu swém jak při powinnosti soudce zemského tak i při úřadu maršálství dworu J. M. K. Česku skutečně zůstawen byl, w čemž jistě tak obzvláštní ochrana Boží patrně se poznáwa.

Po těchto pěti odděleních následuje open z počátku zmíněný, tak nadepsaný: *Omý: dš*, jehož obsah wyřeten jest w desíti kusích, w kterých, že udání hraběte z Thurnau we spisu jeho „negruntowné“ jest, číroce oddělení toto

dokazuje. Obsahu toho přístě obšírného pro krátkost tato nepoložím, za to ale zprávu podám o procesu pana Wáclawa Wchynského, jenž poskytuje vzácný a zajímavý obraz tehdejších úprav a spolu mnohé události osudné té doby objasňuje.

Roku 1608. uměl sobě Wáclav ze Wchynic a Tetowa zaplatiti zápis od krále Uherského Matyáše na panství Ohlumecké a Kolínské, kteráž jemu řečený král darovati slíbil, jestli mu téhož roku ke koruně České pomůže, s tou však výminkou, kdyby toho nedowedl, aby zápis ten králi zase nawrátil. Nedošelť Matyáš umluweného roku koruny České, ale Wchynský zápis newrátil, nýbrž roku 1611., když Matyáš na království České jest korunován, wytasil se s ním, a namluwiv králi, že on toho jeho na trůn wyzdwižení původem jest, zmíněná panství skutečně od něho darem obdržel. Poněwadž ale zboží tato na velikém díle stolní byla, tedy r. 1614. při sněmě w Budějovicích drženém. vyhledával to na stawech, aby mu vlastnictví jejich potvrzeno od nich bylo. Wěc však ta od stawů odložena byla na příští generální sněm, kterýž držán byl w Praze nejprw příštího roku 1615. Tu Wchynský znou takowau žádost swau připomenul, než stawové, důwe než mu jakau odpověď dali, obrátili se na císaře Matyáše s otázkou, „za kterými příčinami a pro jaké tak velké a platné k J. M. C. zaslanění k tomu jest přiweden býti ráčil, že panu Wáclawowi ze Wchynic a z Tetowa tak velikau, nikdy neslychanau milost mimo všechny jiné J. M. C. služebníky a poddané učiniti ráčil?“. Císař netajil úmlawu swau s Wchynským, načež stawové takový čin Wchynskému za zradu zemskou pokládajíce na tom se usnuli, aby před soud zemský nejprw přičti byl pohán, k čemuž zplnomocnili několik osob ze všech tří stawů, prokuratory na slovo wzaté jim přidawše. Tu cokoliv kdo neřádného o Wchynském wěděl, byť i daremné klepy byly, to wšetko bedlivě jest shledáváno na podporu žaloby, která, co se hlavního obwinění týče,

táhla se na artikel tehdejšího zřízení zemského, takto znějící: »Kdož by chtěl někomu k království tomuto dopomoci, prve nežli by král z obecné vůle stawůw wolen byl, aby takowý čest, hrdlo i statek ztratil.« Tu zjištěn jest pan Wáclaw Wchynský na rathauze staroměstském, ale na welikau jeho i manželky jeho prosbu a přimluwu bratrů i přátel jeho dowoleno, aby »w domě, jenž u Kolínů slowe, wedlé zlaté tranhy na rynku staroměstském« atřežen byl. Statkové jeho do sekwestru jsau wzati.

Při nejbližším pak saudu zemském půhon jest naň učiněn a on k saudu státí přinucen. Wěci pak, které mu mimo onu hlavní za winu kladeny jsau, byly toto: Předně wytykáno mu bylo neuctiwé jeho chování k císaři Rudolfovi a řeči o něm hanlivé, jelikož se směl tím chlubit, že jsa w pokoji císařowě, když tento churaw jsa mnoho kašlal a vychrlowal, jemu na posměch též tak činil; dále že císaři lhařů nadával, prawě, že »co jest mu koliw připowěděl, že jest mu toho nedržel, a že mu úřad jagermistrowství odňal, pročez on nad ním že se jest také mstil, jej z království Českého w letu 1611. zaadil, a kdyby jej byl při jagermistrowství zanachal, že by sám také při království Českém byl zůstal.« Také jmenowal Rudolfa auhlawním swým i swého otce nepřitelem, nezapomínaje mu toho, kterak otec jeho jedenkrát před císařem se pokoriti a kleknauti musel, a chlubil se, že když zemřelého císaře otwírali, při tom byl a srdce jeho w rukau měl. Mluwit pak mu na potupu i to, kterak jistě wí, »že císař Rudolf do pekla se dostal a tam se na wraném koni tamluje, a Zrucký, který se sám oběsil, že za ním jako za pánem swým na černém kozlu jede.« Také o císaři Matyášowi rauhawé řeči mu předstírány, kterak jest mluwil: »Co jest císař, to jsem já; a co jsem já, to je císař, a že císař na jeho nohách chodí, pročez aby žádný s J. M. neděhl a nelaučil, a že se neodpowídá ještě králem Českým býti, a že Pán Bůh obyčejně děti a blázny za krále a weliké potentáty činí, kteříž neznají, kdy swé

wěrné služebníky recompensirowati mají.« I takto prý vyjadřoval se: »Já jsem jemu korunu na hlavu wstawil, a nebude-li dobře dělati, taky ji jemu sundati a jinému dāti můžeme; musí býti dobrý, a kdyby nebyl dobrý, udělali bychme jemu jako prvnímú. A kdyby mně nynější pán náš toho nezdržel, co jest mně připowěděl, nechťel bych jemu ani hodiny slaužiti.« I proti stawům, jak jednotlivým osobám, tak všechném wúbec neslušně a wýhrůžně mluwil, jakož jmenowitě, když na sněmě generálním o věci jeho jednáno bylo, jest při úradě desk zemských mluwil tato slowa: »Nyní se má wěc dole mele, nedají mne tam nyníčky. Než to wím, že se pan Otto za mne přimlauwati nebude. Kdo se bude k mémú dobrému přimlauwati, budu mu zase slaužiti; a kteří pak ne, budu se na nich mstíti i na jejich dětech, leč bych neuměl.« Jinde pak zas hrozil, »jestli jemu powoleno nebude, že bude hledět, aby Česká země zkažena a třebas i s prstí zmatena byla.« Také prý o bezžiwtí některých předních úředníkůw zemských, též presidenta, usilowal, tajné úklady jim stroje. O některých pak osobách, ba o stawech wúbec často tak hanebně i oplzle se wyjadřowal, že hanba napsati. Co se pak jednání jeho týče, to prý wždy zrádné a nepoctivé býwalo. Jmenowitě, když císař Rudolf k bratru swému Matyášowi k wyjednávání s ním komissí do Wídně jest poslal, toho zásluhu sobě u Mathiáše přičítal; pletichami swými ku wpádu Pasowských do Prahy přispěl, těše se z toho i prawě, že tím spíše jiného pána míti budau; býwaje w sněmích obecných a radách zemských takowé raddy pronášel a je jinam rozpisowal. Na důkaz toho posledního uwáděno, kterak, sám katolík jsa, se stawy pod obojí se scházal a w radách jejich býwal, zatím ale, když strany náboženstwí něčeho na Matyášowi žádali, tomuto psal, »aby toho nepowolowal, ale do jiného času zanechal, že tudy jiných služeb a znamenitých swolení od stawů bude moci obdržeti.« Konečně i sněm roku 1614. do Budějowic po-

ložený pletchami swými tajnými zameziti jest bléděl. Tu pak, »když na místě pánůw stawůw království Českého prokurator půwod swůj zawřel, a J. M. C. Mathias ráčil sám do saudné swětnice přijiti a na stolici swau králow-skau se posaditi, tehdy pan ze Wchynio nedal se w žádné odpowídání proti původu proti němu wedenění, než dal od sebe promluwiti, že se proti J. M. C. a proti pánům stawům království Českého w žádné odpowídání a rozepře wydáwati nechce, než se dáwa J. M. C. a pánům stawům na milost a nemilost, a žádá za milost.«

Tu wyřknuto nad ním: »Předně, aby on Wáclaw z Wchynio a z Tetawa wězněm J. M. C. a všech tří stawůw království tohoto na zámku hrabství Kladského do smrti swé byl a zůstawal, a odtud aby jemu od J. M. C. dědicůw J. M. a budaucích. JJ. MM. králů Českých ani od stawůw království Českého ani od žádného jiného nižádným wymyšleným způsobem, co by leat lidská wymysli mohla, spomeženo býti nemohlo a nebylo, když jemu papír, peří a černidlo ani jiná jakážkoliw wěc k nižádnému psaní od nižádného člověka pod skutečným trestáním dáwany a propůjčowány, a: k němu dokonce žádný jiný kromě manželky a syna jeho, též zpovědníka nebo doktora lékarského, kdyby kterého z nich pro opatření duše nebo těla jeho potřebowal, pouštění býti nemají, k službě pak jeho dvě osoby (jimž přísaha, jak by se w té službě chowati měli, wydána bude) nařízené býti mají. A jistau wartau neb stráž na témž zámku od J. M. C. (kteřž by jak J. M. C. tak i stawům společně přísahau zawázání byli) bezpečně opatřen býti má. Pánství Chlumecké a Kolínské mu odnato, strany pak propadení eti a hrdla, poněwadž se jest císaři a stawům na milost a nemilost dal, to obě při wůli a moci stawůw jakožto půwodůw zůstaweno a na sném nejprw přísti odloženo. Na to zawezen jest Wchynský na Kladsko, kdežto jeho manželka při něm byla, ale w pokoji zvláštním, do kterého z pokojů wězně dwéři žádných nbylo. A tu mu

jakožto zpovědníka přidali mnicha z řádu de la misericordia, rozeného Wlaacha, s kterýmž on se srozuměw pomocí jeho z vězení ujtí sobě ustanowil. W Praze, kam zmíněný mnich často jezdíwal, nakatpil jest nástroje železné k lámání zdi, a dada w pokoji paně Wchynského oltář přistrojiti, za tím oltářem zeď do pokoje paní Wchynské prolámal a rum z té díry pod oltář schowal. Když pak díra dost veliká byla, prolezl tudý do pokoje své manželky, odkudž bezpečně pod krow se dostal, kdežto zpovědník jeho již přichystaný měl žebřík z silných provazů, po kterémž do přikopu se spustil, tu kdež žádné stráže osazené nebylo. W poli pak již s čerstvým koněm ho čekali; i obrátil se do Krakowa a tu mezi studenty zaplati se dal, aby bezpečen byl, neboť měli těch dob studenti na vysokých školách swobody takové, že k žádnému jinému sandu nesměli býti potahowáni leč k swému universitnímu.

Tu teprw konečně jest od sandu zemského cti a hrdla odsauzen, a netoliko po zemích ke koruně České náležejících, nýbrž i ke všem cizím potentatům o něm rozpisowáno, on listy zatykácími stíhán, a tomu, kdo by jej živého na hrad Pražský dodal, 10000 kop vysazeno, kdo by pak, nemoha ho živého dostawiti, hlavu jeho přinesl, tomu polowička té summy slíbena. Zločincům, eti, hrdla neb statků odsauzeným, kdyby jej buď živého aneb hlavu jeho dodali, nad to prominutí weškerého trestu jest přislíbeno.

Ale Wchynský bezpečen w Krakowě zůstáwal, až pak roku 1618. po prohlášeném powstání příhodnou dobu seznav k stawům odbojným jest se přihlásil, kterěz tak k sobě nakloniti uměl, »že jsau jemu proti jistěm rewersu posses panství Chlumeckého odewzdali.« Ale jakož byl člověk nepokojný, tedy nedlaubo s těmiž stawy srovnati se mohl; kteříž pak »jsau jeho na téměř zámku Chlumeckém do arrestu dali a silnas wartau týž zámek osadili.« Po vítězství pak na Bílé hoře nawobozen jsa

toho arrestu »ke dworu J. M. C. se dostal a tak své věci věsti uměl, že w držení a užívání téhož panství Chlumického zůstával, a upadna w těžkau nemoc život svůj w Morawě w městě Brně pobožně a horliwě katolicky dokonat.« Potom pak synu jeho jedinému císař panství to dědičně zanechal.

Tak zvaný: *Devátý díl* obsahuje mezi jiným i apologii Jesuitůw, od stawů odbojných z králowství Českého wypowiedzených; poznamenání tak nazvaných »zpronevěřilých synů vlasti,« kteří r. 1619. od týchž stawů dílem s úradů ssazeni, dílem i ze země wypowiedzeni; obsah tak zvané konfederaci stawůw koruny České; konečně zpráva o spojení se odbujných stawů se sultanem a Betlenem Gaborem a o wyslanství Tureckém a Sedmibradském k Fridrichowi Falckému, z kteréžto následující wýtah tuto klademe:

»Téhož leta 1620., když tato konfederaci od Čechůw, wtělených a sjednocených zemí s Uhry a knížetem Sedmibradským Betlen Gaborem učiněna byla, císař Turecký sultan Osman wyprawil wyslaného svého Machometaga řečeného do Prahy na plášti (?) k tehdejšímu domnělému králi a k wtěleným sjednoceným zemím s jistým psaním, kteréhožto psaní tento jest wejpis.« Nyní následuje psaní sultanowo a po něm psaní welikého wezíra na krále Fridricha a stawy sjednocených zemí, z nichžto se dowídáme, že od Čechů odbujných poslán byl k vysoké portě jakýsi hejtman Jindřich, aby sultana o tom, co w Čechách se dalo zprawil a o jeho pomoc žádal. Tu k sultanowi potupné věci o samé osobě císaře Ferdinanda maloweny jsau, jakož on i weliký wezír we svých psaních šilhawých a slepých mu spílají, kteréžto malicherná pomluwa dále od autora rukopisu s welikým rozhorlením se wyvracuje. Sukan, aby se o stawu těch věcí přesvědčil, poslal do Prahy wyslance svého Machometaga s dotčenými listy a s tím nawrčením, aby též se strany České k vysoké portě řádné wyslanství wypraweno bylo, o jehož bezpečné do

Konstantinopole se dostání péče uložena bašeti Budínskému. — Dále sledují slova rukopisu: »Mimo to psaní, které sultan Turecký a wesír Ali Fridrichowi domnělému králi Českému učinili, ten vyslaný Turecký, jmenem Mechemet aga ústně také některé věci přednášel, a to při zjevné audienci, kterau při domnělém králi Fridrichowi 5. dne měsíce July léta 1620. na hradě Pražském při přítomnosti též domnělých předních officirůw králowství Českého a jiných osob měl. Předně oznámil pozdravení od sultana Tureckého, od jeho mufti, od westra Alibaša, od nejvyššího komorníka nad fraucimorem a od jiných baši, winšujíc jemu w nowě přijatém králowství dlouhý wěk a wítězství nad jeho nepřátely. — Druhé, poněwadž císaři Tureckému zpráva dána byla od poselství Římského císaře Ferdinanda, že králowství České spolu s wtělenými a sjednocenými zeměmi pod moc a wladarství téhož císaře Ferdinanda uwedeno jest: pročež že jeho welikomocný císař jej wyslal, aby jistotu toho předpowěděti mohl, a všemohaucímu Pánu Bohu děkuje, že to spatruje, že ty zpráwy s prawdau se nesrownávají, za kteraužto příčinau aby král Fridrich s těmi sedmerými sjednocenými provinciemi, totiž Uhry, Morawau, Slezskem, s hořejší a dolejší Lpžicí, s hořejšími a dolejšími Rakušany wzácné poselství k jeho welikomocnému císaři spolu i hned s ním wyprawil a wyslal, tak aby vše to, co zapotřebné bude, jednáno a na místo postaweno býti mohlo. — Třetí, že jeho welikomocný císař se zakazuje králi Fridrichowi wšelijakau milostí a láskau; kdo jeho přítelem i nepřitelem, že také toho chce za swého přítele neb nepřitele míti a držeti. — Čtvrté, že jeho welikomocný císař se zakazuje, a připowídá, kdyžkoliw král Fridrich potřebowati bude a čtyry neb pět neděl napřed wěděti dá, šedesáte tisíc zbrojného lidu udatných rejtharůw poslati, kteří u Budína mají se najíti. — Páté, poněwadž jest jeho welikomocný císař tomu wyrozuměl od rozličných ambassatorůw a poselství prawdomluwných osob, kteří při

jeho portě a dworu se nacházejí, že on král Fridrich jest prawdomluwný kníže, swau přípowěd a slovo že pewně drží: pročež že jeho welikomocný císař milostiwě žádostiw jest a chce wěčný pokoj s pomocí Boží s ním učiniti, který trwati má až do skonání swěta; nebo že o tom, který toliko do jistého času na 20 neb 30 let trwá, málo smejslí, neb že skrze takowý pokoj toliko jedna strana druhau swozuje a oklamává, ale wěčný pokoj obweseluje duši i tělo, když národowé a poddaní w swatém pokoji žiwi jsau. — Šesté a naposledy, že jeho welikomocný císař tomu wyrozuměti ráčil, žeby Poláci provinciím a zemím krále Fridricha welikau škodu učiniti měli, také jakž Kozáci tolikéž císaře Tureckého zemím nemalau škodu jsau učinili: pročež že se má králowský Fridrich na to ubezpečiti, že jeho welikomocný císař chce příštího jara weliké wojsko do 400000 jízdného a pěšihó lidu pospolu shromážditi a proti Polákům táhnauti a je naučiti, aby wěděli s kým činiti, pročež aby král Fridrich se nestaral, že Polák swau záhubu dobře dostane.

»Týž wyslaný Turecký mimo audienci ad portam předním raddám domnělého krále Fridricha přednášel, aby týž král spolu s těmi sedmerými zeměmi jeho welikomocnému císaři každoročně sedmkrát sto tisíc Řízkých tolarů tributu dáwati se uwolil, načež tehdejší Čechowé pod obojí přední raddy a officirowé téhož Fridricha za odpověd dávali, že chtějí rádi všecko wolně učiniti, cokoliw od nich welikomocný císař Turecký míti chtíti bude, toliko aby připowěděl, že je chrániti chce a bude, neb že oni mnohem raději pod ochranau zůstawati budou, ano kdyby jináčé býti nemohlo, žeby raději pod moc a wladarstwí císaře Tureckého se poddali, nežli aby pod správau a králowání císaře Ferdinanda poddati se měli.

»Někteří z officiřůw domnělého krále Fridricha, Čechowé pod obojí, témuž wyslanému Tureckému panget držali, a mezi jinými Henrich Mathes hrabě z Thurnu drzewě jemu panget u wečer; byli toho přítomni poselstwí

Sedmíhradekého knížete, též mezi jinými Bobuslaw Berka, tehdaž nejvyšší purkrabě Pražský, Wilém z Lobkowic, nejvyšší hofmistr království Českého, Wáclaw Wilém z Raupowa, tehdaž kancléř království Českého, Wáclaw z Budowa, tehdaž president nad appellacemi, Petr Miller, tehdaž místokancléř království Českého, při kterémžto pangetu rozdílná promlouvání prošla, mezi jinými (jeden, který toho přítomen byl, austrně i w spisu zprávu toho učinil, že w těch slowích jak se tuto píše, promlouváno bylo) wyslaný Turecký, majíc w rukau sklenici wína připil ji Berkowi na ten způsob, aby jej za swého syna přijal, neb že chce živ i mrtvý jeho poslušným synem býti. Berka na to za odpověď dal, že se uznává za nehoďného býti, aby pan ambassator a posel welikomocného a nejnepřemoženějšího Tureckého císaře měl jeho za swého otce přijíti, než že chce jeho wolný služebník a knecht býti. Naposledy k tomu powolil a Turecký wyslaný dále replicirowal. Připomínáno tu ještě rozličných jiných řečí rozličných osob, nejvíce hanlivých pro Ferdinanda, jemuž jmenowitě též wyslanec Turecký i spasení upíral. A však ze všech těch řečí patrně již wyswítá jakési zlé tušení strany odbojné, že počinání jejich dobrého konce newezme, pročež této slíbené Turecké pomoci jako tonaucí břehu aukostně se chytali. Konečně ještě zprávu dáme o připítku hraběte z Thurnu vlastními slowy rukopisu: »Naposledy hrabě z Thurnu také promluwil a řekl, že Pán Bůh jest jemu toho swědkem, jak mu toho srdečně líto jest, když tak o císaři Ferdinandowi mluwiti slyší, ale že též Ferdinand poslauchá již Jesowitský rád, sám sebe zawedl, a nejsauce on spolu s jinými Čechy jeho zahynutí winen, aby sám sobě to přičítal. Potomně když hrabě z Thurnu dal sobě přinesti tři sklenice wína, jednu sklenici wětší prázdnau, a k wyslanému Tureckému toto promluwil, že jemu tyto tři sklenice wína připíjí, jednu pro zdrawí jeho welikomocného císaře, druhau pro zdrawí jích milostiwého krále, a třetí pro zdrawí J. M.

knížete Sedmihradského Bethlen Gabora, a wzawše ty tři sklenice wleje je wšecky tři do té welké prázdné sklenice, prawice dále, jak toho wína ze třech sklenic spolu smíšení nemůže se poznati, které wíno jest bylo w prwní a druhé neb třetí sklenici, než toliko wíno jednostejno w jedné wlité sklenici se spatruje: tak že on počíná tu sklenici wína píti we jmenu nejsvětější trojice swaté, která jest w trojích osobách a jedna w božství, tak aby Pán Bůh milostiwě dáti ráčil, aby tito tři potentáti, pro kterýchž zdawří přijíjí, byli jednomyslni, jednoho srdce a jedné wůle, aby mohli triumphirowati a zwítěziti proti všem jejich nepřátelům, a na to tu sklenici wína wypil.»

Na to následuje odpověď krále Fridricha na list sultanůw hrubě pokorná, w které císaře Tureckého žádá, aby »zapowěděti ráčil« císaři Ferdinandowi, aby dále překážky jemu Fridrichowi nečinil, začož slibuje »každoročně drahé dary a vše což k tributu náleží« odsílati.»

Ono pak zmíněné tažení sultanowo na Poláky skutečně před se šlo, že ale zlý konec wzalo, w powstalém z toho pozdwižení jančarů sultan Osman o život jest přišel. Wyslanství ale z Čech žádné do Turek wypraweno nebylo, neboť pro wálečné nehody, již walně na odbujné Čechy dolehající, nelze bylo na to pomysliť.

Poslední oddělení rukopisu, jenž nadepsáno jest *desátým dílem*, obsahuje wyjednávání strany successí Ferdinanda II. jednak s ostatními knížaty Rakauskými, jednak se stawy Českými; jeho přijetí za krále a korunování; pak odpor proti němu stawůw pod obojí až k samé »ohavné rebellii,« konečně psaní odbujných stawů do Frankfurtu ke Kurfirštům k wolení císaře tam shromážděným, w kterýchžto hlasu Českého sobě při tom wolení hájili, jakož i odpovědi Kurfirštůw direktorům. K tomu ještě přidána jest kapitulací od Kurfirštůw Ferdinandowi podaná a od něho přijatá, obsahující 43 článkůw; z čehož všeho nic tuto wíce nepodáváme, jelikož věci tyto zkrácení žádného tak snadno nepřipaušti.

III.

Česká a německá národnost w Praze až do začátku 15. století.

(Členo w shromáždění historické sekci král. české společnosti nauk
dne 2. Ledna 1845.)

Od Wácl. Władiwoje Tomka.

1.

Způsob a poměr, w jakém od dáwných časů až do nynějška w Čechách dwojí obywatelstwo, slowanské a německé, wedlé sebe stávalo, jest předmět dějepisného badání tak důležitý, že bez něho mnohé stránky žiwobyti českého w rozličných dobách dějin našich pochopeny býti nemohau. Zajímavost předmětu tohoto zawdala za našich nejnowějších dnů příčinu k mnohému o tom psání a rokování, zvlášť w rozličných lehčího druhu spisích německých zahraničných, kteří u nás mnoho vlasteneckého smíchu i také pohoršení za následek měli. Příčina jest, že se o věci potřebující ještě mnoho zdlauhawého sbírání a badání dějepisných zřidel, máli w ní úplné světlo přijti, příliš zlehka a nějak a priori pojednáwati začalo. Výsledek obyčejně pronášený jest, jakoby naskrze všechno, co se u nás nalezá dobrého a krásného we vědě, w umění, w občanském zřízení, we mravích a obyčejích, jakož i we všem, co se pohodlí žiwota týče, jen cizí štěp a cizí dar bylo, výrobek nějak obzvláště nadaného ducha německého, jakéhož příliš slabá duchovní plodnost slowanského kmene schopna není, tudýť pak owšem což patrnějšího než newyhnutedlná českému národu potřeba, zbawiti se swé vyššímu vzdělání naskrze překážející národnosti a statečnější onu co s nejvyšším

úsilím na se připraviti! Výsledky takové ale arci pro vědu žádné váhy ani ceny nemají, protože jsau jen chtěné, ne nalezené. Původ jich jest nárůžiwost jistého druhu, ku které také z daleka něco přičiňuje jisté samozbožňowání, které se za nejnowějších časů wážných stran literatury německé na její welikau ujmu zmocnilo, a kterému i sama nejnowější filosofie německá znamenitě nadržuje. Podiwu hodné však jest, že i hned při sklonku předešlého století zaslaužily dějepisec náš Pelcl zrowna také ku podobnému smyslu psal o smíšení obau národů w Čechách. Spis jeho o tom předmětu pod názvem: »Geschichte der Teutschen und ihrer Sprache in Böhmen« wytištěný w pojednáních učené společnosti r. 1789 a 1790. je tak pln směšných hypothesí, zkřiwených citátů, přehnaných důsledků a rozličné jiné nekřiúčnosti, že se dá jen mrtwostí tehdejšího českého čtenářstwa w ohledu na národnost wyswětliti, jak mohl toho způsobu článek s takowau chladností mysle, s takowau bezpečností, že odporu nenajde, psán býti. Nyní již není na čase, to všeco krok za krokem wywracowati chtíti, i také od našeho vlastního úmyslu příliš daleko by nás zawadlo.

S strany přebýwání Němců w Čechách a jich wplywu na obywatelstwo české dají se dvě welikau mezerau od sebe rozdělené hlavní doby pohodlně rozeznáwati. První začíná se asi s uwedením křesťanstwa do Čech a ukončuje se začátkem husitských bauří, kterými všechen znamenitý německý wplyw na české věci wíce než na sto let jako úplně zaniknul. Druhá doba běře nějaký začátek w 16. století, a táhne se až do nynějšího. Obau úplně wyspání, založené owšem na důkladném a nestranném probadání všech až posud přístupných zdrojů, byloby jistě welmi znamenitým přispěwkem k dějepisu vlasti naší wůbec, ale jest práce přes meze našeho zde předsewzetí daleko wysahující. Tuto míníme k ní jen nějaký přispěvek podati sestawením toho, co nám o národnosti ně-

mecké a poměru jejím k české v Praze, a to toliko v první oné poznamenané době powědomo jest.

Co se předně Markomannů týče, jakožto německého národu, který v zemi této ještě dříve než Čechové obýval, té věci chce se za našeho času s strany vplyvu Němectví v Čechách víc důležitosti, než zasluhuje, přikládati. Že nynější pohraniční Němci jich potomkové nejsou, toho se nám zdá dostatečný důkaz býti, ješto Česká jména míst, wod, hor, a to dosti nepatrných wísek, potůčků, ano místy, kdež nám powědomo, i jednotlivých luk, polí a částí lesů až k nejzážším hranicům w domnělých těch praněmeckých krajinách zasahují. K tomu přichází wůbec i powaha národu žiwícího se nejvíce jen lowem a nemilujícího stálých sídel, kterýž owšem lehčeji z některého místa mizí, než národ rolnický a jiné tiché zaměstnání znající. Nad to pak není náš dějepis tak chudý, abychom o přibytí německého obywatelstwa w pozdějších teprw časích do oněch krajin swětlych positivních zpráv neměli, které se nikterak mlčením pominauti nedají. Tím méně jest možná pochybowati, že w Praze od prvního založení města za Libuše naskrze jen české obywatelstwo bylo.

První znamenitější ozvání jazyka německého bylo bez odporu, když po zkáze weliké říše Morawské slowanská liturgie w Čechách latinské ustupowati začala. Zeměpisná poloha Čech sama to spolu přinášela, že musili první rozširowatelé latinského jazyka nejvíce z Němec přicházeti, jak swětští kněží tak rozličných řádů mnichowé, pro které od knížat zemských klášterowé založeni byli. Wplyw jejich na Čechy byl ale hlavně cirkewní wůbec, a německý jen w nějakém welmi podrízoném smyslu. Netrwalo dlaho, a přestala mimo to potřeba jich uwozování odjinud, když dosti domácích bylo, kteří úřad zastati uměli, leč když zase některý nowý, předtím ještě w Čechách neznámý, řád měl uведен býti. Někteří klášterowé také wůbec ani z Němec prwotně osazení ne-

byli, než z wlských krajin, jakož n. p. i Břewnowský nejstarší klášter Benediktinů, do kterého Sw. Wojtěch prwní mnichy ze Wlach z kláštera Montekassinského přiwedl.

Při dvoře knížat Českých byla od dáwných časů známost německého jazyka potřebná pro wztahy mezi nimi a císaři Římskými, ač i w tom na mnoze latina pomáhala. Později mnoho působila moda, tak že se mnohý způsob německý, čili raději západoewropejský, ujal w nejbližším okolí knížat a králů Českých; obywatelstwa však wůbec málo takové věci se týkaly.

Důležitější bylo přicházení kupců z rozličných krajin swěta, obzwláště z německých a wlských zemí do Prahy, kdež zboží swé rozmanité na prodej přiwázeli; důkazu dosti, že město již tehdaž znamenité a daleko široko proslulé bylo. Jakož w každém wětším městě, tak tudy hned w 11. století i w Praze wedlé domácího jazyka cizí se slýchal. Záhy vychwaluje se bohatstwí těchto hostí čili cizinců (hospites) dosti wysoce. Na nynějším starém městě byl pro ně, newí se od kterého knížete Českého, zwláštní prostranný dwůr wystawen, česky »Týn,« od nich pak později weselý dwůr (Laeta curia, fronhof) nazwán. Tu měli sklady pro swé zboží a domy ku přebýwání; tu byla též knížecí wáha a tůně (tyna), kterými se wážiti a měřiti muselo; rovněž wybíralo se knížecí clo, a protož pod pokutau nařízeño bylo, aby žádný zboží swého jinde po městě neskrýwal, ani sám přibytek měl. Za knížete Bořiwoje II. (1100—1106) zmiňuje se ponejprw též zwláštní saud knížecí, který w témž Týně sídlo swé měl, a ku kterému musili cizí kupci pohoněni býti. Jisté jest, že již dáwno předtím stáwal, ačkoli o prwním založení dworu hostinského w Týně a zřízení toho saudu žádné zpráwy nemáme.

Stále usazení cizinců mělo w Praze jako wůbec w Čechách za nejstarších časů mnohem wětší překážky než w jiných s Němci sausedících slowanských krajinách, protože w Čechách od dáwných časů pewnější zemské

zřízení bylo, a odwislost od německé Říše jen na některé povinnosti knížat, nikoli pak na wnitřní záležitosti zemské se newztahowala. Bažení Němců po nabytí zde podobné příležitosti k ubytování se jako w Polabských krajinách, w Pomoří, w Prusku, w Brandenburku, we Slezsku a jinde musilo owšem od starodáwna velké býti. Tehdáž byl w tom ohledu asi podobný tĕkawý duch při Němcích w některých krajinách, jako na začátku 16. století we Španělich z ohledu Ameriky. Lidé doma dost pozemského štěstí podle žádosti své nenalezající, hrnuli se do oněch krajín, kdež wítaly swobody rozličné, pomocí kterých lehčeji mohli bohatstwí a pokladů nabyti než domáci. Nejprwé owšem musila k tomu wybojná moc bránu otewřiti, jinde knížata zemská sama dali se nakloniti, že za peníze milosti a swobod dosti udělili cizím přichozím, byt i na škodu swých přirozených poddaných.

W Čechách prwní podobného způsobu udělení učinil král Wratislaw II. (panowal od r. 1061 — 1092), dowoliw Němcům aby sobě zwláštní předměstí u Prahy, kdež slulo na Poříčí, způsobili. Od nich založen byl, jak se zdá, kostel sw. Petra na témž místě, ku kterému dle obdaření krále Wratislawu faráře dle libosti své usazowali. Od krále Wratislawu byli též wyjmuti od práwa nejwyššího komoří župy Pražské, pod kteréhož saud ostatní obywatelé města patřili. Nad Němci w předměstí saudil zwláštní richtář, a to wedlé práwa a obyčejů jejich německých, které s sebau z vlasti své přinesli; k němu musili i od Čechů pohoněni býti. K tomu byli oswobozeni od některých powinností zemských, kteréž jiní obywatelé snášeti musili, jak w míru tak při wálce. O příčině, z jaké od krále oswobození takowé dáno bylo, nikdež neprawí se, ale owšem powědomo jest, že se wůbec podobné milosti bez platu neudělowaly, když žádná potřeba k nim nenutila.

Zájemný jest běh věci, jak z tohoto malého prwního začátku wšeccko pozdější rozmnožení Němců w Praze,

ano i samo potomní zřízení města původ svůj vzalo. Nejprvé, jak se zdá, na zápor, přes obdarování své, kupovali sobě Němci domy a grunty i v městě, a v nich se osazovali; ano i odtud z města aby na Poříč k richtáři svému pohoněni byli, přivedli v obyčej. Hned za knížete Bořivoje II. musilo v městě již něco takových usedlých býti; dilem kteří se z Poříčí, dilem také kteří z ciziny se přistěhowali. Kníže tento daroval jistě příjmy s váhy, tůně a saudu při dvoře kupeckém v Týně kapitole kostela Pražského, při kterémžto darování nařizuje, že mají hosti před jeho sudím v Týně, měšťané pak od hostí, buď před richtářem buď před komořím žalováni býti. O jiném richtáři newí se v Praze tehdaž nežli o německém na Poříčí; z čehož nemůže jiný smysl slow vycházeti, než aby Čechové od komořího župy, Němci pak vůbec všichni v městě usedli, od richtáře německého na Poříčí sauzeni byli. ¹⁾ Zjewněji potvrdil všechněm Němcům v Praze swobody předešlého předměstí Poříčského, kníže Soběslaw II., když již během celého století tak znamenitě v městě se rozmnožili, že celé ulice jimi osazeny byly ²⁾, ano i na budaucí čas ustanovil, »kdožbykoli přespólní neb host, ze kterékoli země přijda, s Němci chltěl zůstáwati v městě, že má užíwati práwa a obyčaje německého ³⁾ (mezi 1173—1178). Ze za-

1) O Týnu v Praze není starší památky než zrowna zápis o darování tomto kostela Pražského od Bořivoje z rukopisu bibliotéky kapitoly Pražské. Místo, kde o nadzminěné kompetenci řeč jest, zní: »Hospites conveniuntur coram nostro iudice, cives ab hospitibus coram richterio vel camerario;« a jinde: »Si quis vulneratur aut qui vulnerat alium aut perniciosus quocumque modo fuerit in curia, non a camerario aut richterio aut ab alio quocumque invadiatur.« Již německé jmeno richterius je zde welmi důležitě a shodně.

2) Privilegium Soběslawowo prawi: »Si per vicos Theutonicorum aliquis iret in nocte et facem non habuerit, si ille occiditur, Theutonici sint inculpabiles.«

3) Quicunque advena vel hospes, de quacunque terra veniens, cum Theutonicis voluerit manere in civitate, legem et consuetudinem Theutonicorum habeat.

čátku listu praví, že berte Němce w milost a ochranu swau, aby se, poněwadž jsau od Čechů národem rozdílní, také od jejich práwa a obyčeje dělili. Z toho je widěti, že se na rozšiřování jich se strany české nemile hledělo, ačkoli na to od knížat z jakýchkoli příčin žádný ohled brán nebyl. Též Přemysl Otakar I. († 1230) potvrdil swobody Němců dle celého znění listu Soběslawowa. Za jeho času musilo osazení jejich w městě samém již tak utvrzeno býti, že sobě potom na Poříčí ani mnoho nezakládali. Tehdáž ani již fary Sw. Petra pod mocí swau neměli; nýbrž patřila ku komendě řádu německého u Sw. Benedikta w Praze, kteráž od Přemysla Otakara I. založena byla. Bezpochyby hned při uwedení toho řádu koupil ji král od Němců, a ku komendě připojil. Brzy potom týž řád postaupil králowé Konstancii, wdově po Otakarowi, jak kostel Sw. Petra tak všecko jeho příslušenství (1233), kteréž ona klášteru křižovníků na Starém městě darowala. Zároveň s postaupením fary od Němců zdá se, že i řícha odtud do Prahy samé na Staré město přenesena byla; neb již později žádná zmínka o ní tam se neděje. Předměstí Poříšské, čili osada u Sw. Benedikta, potom sice častěji ještě vicus Teutonicorum se jmenuje, a však již i o tom slušně pochybowati se musí, bylo-li hned w druhé polowici 13. století ještě naskrze od Němců obydleno; neb we 14. století, kde zprávy hojnější jsau, již žádného takového výhradně německého obywatelstwa tam se nenalezá; z čehož snadno souditi, že majíce Němci plnou swobodu na Starém městě samém, časem Poříčí z většího dílu zanechali, a Čechům místo učinili. Swobody jejich nowě potvrdil král Wáclaw I. nástupce Otakarůw († 1253).

Takovým způsobem tedy uprostřed hlawního města Českého wzrostla celá mocná obec cizího národu, majitel swé zvláštní představené, neodwislá od obecných krajských čili župních úradů, od mnohých těžkých powiností druhých obywatelů oswobozená, dle vlastních zá-

konů svých se spravující. Obchod a bohatství nejvíce v jejich rukou spočívalo; nescházelo nic, než aby i ostatní obyvatelstvo české, větší tíže a povinnosti nesauci, protože i chudší, pod moc a panství své připravili. Podobné jest, že záhy začínali poháněti i Čechy před saudem svůj německý, ačkoli toho žádné jisté stopy se nenalezejí, aniž může čas, kdy se to stáovati začalo, udán býti. To však jest jisté, že za krále Otakara II. všechen rozdíl saudu a práva mezi Čechy a Němci na Starém městě přestal býti, a všichni wespolek jedinau obec pod jedním richtářem a konšely činili. Z richtáře německého stal se tedy již richtář obecný městský ⁴⁾, žádným jiným způsobem, jakž wyswítá, než potažením Čechů pod právo německé, a to pauhým skutkem, beze všeho na to daného privilegia, však s mlčelivým shůry přiwolením. Že žádné takové privilegium nestáwalo, kterýmby snad wšecko zřízení města nowě spořádáno býwalo, následuje z toho, poněwadž král Otakar II. teprw ku konci svého panování, roku 1274, staré privilegium podlé znění listu otce svého bez proměny potwrdil, cožby se s nowým takovým privilegiem již nemohlo srownáwati. Ostatně jmenuje Otakar wždy ještě jen »*privilegium Theutonicorum Pragensium*,« jakoby všechen staw wěcí posawad w ničem proměněn nebýwal. Teprw později král Jan všemu rozdílu mezi Čechy a Němci i wýslovně konec učinil, potwrdiw sice zase jen to samé privilegium Soběslawowo, ale již nenazýwaje ho swobodau Němců, nýbrž celého wětšího dílu Starého města Pražského.

Za krále Otakara začalo se, jakž jest wůbec známo, uwodění Němců do Českých měst a spolu zřizování oswobozených obcí, neodwislých od žup, cwálem díti. Co prwé bylo wýminkau, z toho již prawidlo učiněno, tak že starodáwnní zřízení župní wždy wíce a wíce w neplatnost upadalo, a na místo jeho nastaupilo množství welkých i malých obcí po městech, po městysích i po wsích,

4) Již roku 1264 jmenuje se *Cuncho judex civitatis*.

kteréž měli své richtáře a konšely, své výsady a privilegia, do všech pak i Němcům vstup byl otevřen. Co tedy na Starém městě Pražském, jak ukázáno, prodlaženým časem postaupně bylo přišlo, to již nyní jinde podlé hotového wzoru pojednau uwoděno. Takovým způsobem byla hned při začátku panování Otakarowa v Praze Malá strana v město a swobodnau obec obrácena a z části Němci osazena (1257). Král, jakž se zdá, wypowieděl z města předešlé obyvatele, kteří tu na gruntech královských seděli, jsauce jeho náprawnici, a rozprodal grundy dědičně Čechům i Němcům, kdož přišli. Kdo měl zač kaupit, na čem prwé seděl, mohl zůstati; kdo nebyl dosti zámožný, musil z města wyjiti neb se w podružství dáti. K rozdílu od Starého, již dávno swobod užíwajícího města, nazwána jest Malá strana odtud Nowým městem pod hradem Pražským.⁵⁾

5) O obrácení Malé strany v město máme nejstarší zmínku w listině Otakara od r. 1262, dané klášteru Sw. Jiří na hradě Pražském, kterému jistá městiště a dwa ostrowy při Malé straně náležely. Od nových měšťanů byly jim bezpráwně wzaty, listem pak oním od krále zase nawráceny. Slowa listiny jsau: »*Areas, quas in suburbio Pragensi cum aqua et duabus insulis sitas, cum Nova civitas plantaretur, per cives ejusdem civitatis indebite fuerant occupatae, cum plenitudine favoris nostri, ecclesiae restituimus supradictae.*« Táž slowa opakují se w listině téhož krále od r. 1271. Na čas a způsob této *plantationis* čili *osazení* wztahují se slowa pokračowatele Kosmowy kroniky při r. 1257. (Wiz scriptt. rer. Boh. Tom. I. p. 390), kdež praví: »*Anno dominicae incarnationis MillCCLVII Priemysl dominus regni Bohemorum, filius regis Wenceslai, tertio anno sui ducatus in principio veris pepulit Bohemos de suburbio, et locavit alienigenas.*« *Suburbium* nesmí se zde překládati *předměstí* w obyčejném smyslu toho slowa, nýbrž *podhradí*, a znamená celau tehdejší Prahu, jakožto pod hradem (*urbs*) rozloženau. W tomto smyslu bē se *suburbium* na množství místech we spisowatelích i w listinách od nejstarších časů až do konce 13. století. Tak n. p. Kosmas při roce 1091. wychwaluje bohatství kupců Pražských, prawě: »*mercatores ditissimi in suburbio Pragensi et vico Wysegradensi.*« Listina kapitoly Wyšehradské od r. 1187 jmenuje: »*circuitus S. Martini in suburbio Pragensi.*« W témž smyslu nazývají se i měšťané Pražští *cives suburbani*, a což

Toho času tedy mocnost Němců v Praze nejvyššího stupně dosáhla. Nesmí sice přehlédnuto býti, že zároveň

toho wice. Z toho se dá také vysvětliti, čemu se mnozí spisowatelé bez přičiny diwili, že totiž pokračowatel Kosmy při roce 1283 kostel Sw. Mikuláše, a opat Zbraslawský při r. 1285 kostel Sw. Tomáše na Malé straně jmenují »*in suburbio Pragensi*,« což owšem nijak se mysliti nedá, když se slowem suburbium Praha wůbec nemyslí. Nebo položit tyto dwa kostely wen z města do předměstí, již nám Malé strany samé téměř nic nezbyvá. Na štěstí jmenuje se zrowna roku 1285. w listině krále Wacslawa II. klášter Sw. Tomáše ne *in suburbio*, nýbrž *in nova civitate Pragensi*, z čehož patrné jest, že i tenkrát ještě suburbium obyčejně w tom smyslu jako město wůbec bráno bylo. Jinde owšem přicházejí zase i we starších časích slova *civitas* a *urbs*, a užívá se jich tak jako českého slova *hrad*, brzy o městě Pražském, brzy o Pražském hradě neb Vyšehradě. Z toho ze všeho se dá pochopiti, že nadzminěná listina Otakarowa od roku 1262 a citat kronisty při roce 1257 na stejnau udalost, totiž na osazení Malé strany Němci a obrácení ji w město se wztahují. Ostatní smysl slow *locare alienigenas* a *pellere Bohemos*, tak jak od nás w textu podán jest, wyswítá z obyčejného způsobu, jak za Otakara při zakládání měst w Čechách wůbec jednáno bylo. O tom srow. Palackého: *Geschichte von Böhmen* IV. Buch. 4 Capitel, zvlášť na str. 155—158. Že se ostatně slowům kronisty nesmí tak rozuměti, jakoby všichni Čechové byli z města ustaupiti musili, a celá Malá strana Němci osazena býwala, následuje z toho, že se tam wždy i později Čechové wedlé Němců nalezají.

Co se rozmnožení Němců na Starém městě týče, wzali jsme za hlawní základ swému wyprawowání známou a již často otištěnau a citowanau listinu Soběslawa II., o které jsme též nahoře zmínku učinili. Nesmíme však tuto mlčením pominauti příčinu, pro kterou této listině wětší důležitost prikládáme, nežli se při ní až posawád shledáwala; neb ješto my celau historii municipalního zřízení na Starém městě z ní čerpáme, až posud wždy se jí jen co wýsadě německého předměstí na Poříčí rozumělo.

Wýsada tato Soběslawowa jest nám powědoma jen z potvrzení krále Jana, we kterém však spolu s potvrzením Otakara II. a Wacslawa I. od slova k slowu wepsána jest. Každému, kdo potvrzení toto čte, musí býti hned při začátku diwné, že král Jan sám o předměstí Poříčském žádné zmínky nečiní, nýbrž privilegium Soběslawowo Starému městu Pražskému potvrzuje, prawě: »*constituti in nostra praesentia fideles nostri, cives majoris civitatis nostrae Pragensis, nobis exhibuerunt quoddam privilegium*« oc. Jakž mohl privilegium

s potažením Čechů pod saud německý, ačkoli nám o tom zřejmé zprávy nestávají, také účastenství Čechů při

potvrditi jinému, než komu prwotně dáno bylo? Ale však ani Otakar II. a Wacław I. nejmenuji předměstí Poříčské, nýbrž Němce Pražské vůbec (*«privilegium Theutonicorum Pragensiun,»* *«Theutonici Pragenses cives nostris»*). Soběslav II. praví, *«quod in gratiam meam et defensionem suscipio Theutonicos, qui manent in suburbio Pragensi.»* Že ani tu Poříčí se nemyslí, nýbrž slovo suburbium Pragense dle výkladu již nahoře podaného město samo znamená, vysvitá z listiny samy, poněwadž hned dále stojí: *«Quicunque — cum Theutonicis voluerit manere in civitate, legem et consuetudinem Theutonicorum habeat.»* — *«Si (far) in die capitur, exoriat in publico, et civem abjurabit.»* Wůbec by byl názew suburbium Pragense, jen co jisté předměstí, tuze neurčitý; lépe by se bylo hodilo *«vicus Teutonicorum»* aneb *«Poříč»* jak se později často nazývá. Škoda welká, že list Soběslavůw, odvolávaje se na Wratislawowo privilegium, raději je také celé od slova k slovu neuwodí; ale owšem by bylo tím tehdáž Němcům již dobře poslouženo nebyvalo; raději musili sobě přát, aby prwotní ono privilegium, které jisté obmезenější bylo, dle bližšího obsahu svého w zapomenutí přišlo. Že se Wratislawowo privilegium skutečně jen na předměstí Poříčské wztahowalo, to je jisté již z pozdější bytnosti předměstí takového wůbec, jakož i z toho, že za Soběslawa ještě hlavní sídlo Němců skutečně bylo na Poříčí. Na to se wztahují dvě místa w listu Soběslawowu, totiž: *«Plebanum, quem ipsi libenter elegerint ad ecclesiam eorum, concedo, et judicem similiter, et episcopus petitioni eorum nullo modo contradicat;»* pak: *«Nusquam jurare debent Theutonici, nisi ante ecclesiam St. Petri, nisi principis sit mandatum.»*

Postaupné rozšíření tohoto privilegium z Poříčí na wšecky Němce Pražské a dále na wšecky obywele Starého města bez rozdílu, přičinili jsme se již w textu obšírněji wyložiti. Že ono pozdějšímu municipálnímu zřízení na Starém městě za prwní základ sloužilo, potvrzuje se wzdáleneji i tím, že o pozdějším uwedení takového zřízení snad za Otakara zároveň s jinými městy w Čechách, jak jsme již nahoře toho dotkli, ani listu ani jiné žádné zminky nikde se nenalezá, ješto předc i o Malé straně jakauž takauž zpráwu máme. Důležité jest w tom ohledu i jméno Malé strany, *«Nowé město Pražské,»* o kterém známo jest, že se newztahuje na pozdější založení Malé strany wůbec, nýbrž na pozdější začátek municipálního zřízení, kteréž w ní teprw za Otakara (1257) sawedeno bylo, ješto na Starém městě dávno předtím stáwati muselo. S tím se shodují také slowa potvrzení privilegií Staroměstských od císaře Karla (r. 1348), kdež ponejprw

všech swobodách, kterých prvé toliko Němci užívali, svůj průchod míti musilo. O tom není aspoň pochyby od těch dob, co za Otakara zřízení swobodných obcí po všech Čechách jako obecným se stalo; neb od těch dob bylo Čechů a Němců stejné oswobození a dle písмены právě tudy rovnost mezi obojími obyvateli Prahy nawrácena. Ale to owšem prozatím jen při písmeně zůstávalo, jakož se lehko pochopí, powážíc weliký prospěch, který Němci z tak dáwného napřed užíwání měli. W skutku tedy zůstávala i potom dlauhé časy česká obec w utištění. Německé bohaté rodiny dělily se w konšelských a jiných městských úřadech, i měli panství nad městem w rukau swých, tudy i prostředky k obohacowání sebe

Soběslawowa listina, ze které bez toho již mnoho pro zastaralost neplatno bylo, wýslovně nestojí, a však prawi císař, že potvrzuje Staroměstským wšecky swobody jejich »per diuae memoriae Romanorum seu Bohemiae reges aut *duces*, praedecessores nostros, concessas. Slovo »*duces*,« nichy neznamenal, kdyby Staroměstská privilegia teprw od Otakara začátek měla. Totéž slovo *duces* nalezá se w tom samém spojení také w potvrzení privilegií od krále Wácslawa IV. (1385), a w jiném listu jeho r. 1413. Že i w pozdějších časech o začátku municipalního zřízení w Praze od powěstného privilegium Soběslawowa pamět se zachowala, důkaz jest smyšlené práwo Soběslawowo, které w 15. století složeno bylo. Spis ten jest pamflet, obsahující w sobě wšecka nejčepiatější práwa, ku kterým se tehdaž staw městský potahowal, jakoby to wšecko starodáwní swobody, městskému stawu nejprvé od knížete Soběslawa, pak od druhých knížat a králů nástupců jeho ndělené, byly. Skladatel jejich jewí welkau známost starých privilegií a zřízení, dilem z listů samých, dilem z ústního starého podání sobě způsobenau; ale z úmyslu wšecko naopak, zwlášť proti Němcům a stawu panskému a rytířskému obrací, tak že zrowna Soběslaw co nejslawnější zastawatel Čechů naproti německému přikori se představuje. Důležité jest pro nás to, že na každý způsob Soběslawowo privilegium skladateli za prwní základ stawu, z kterého swobody městského stawu wywodí. W témž smyšleném právě Soběslawském nachází se i následující místo: »Item nemá ižadný Němec na rynku sobě domu kúpti, ani jemu mají toho konšelé dopustiti: ale má kúpti, w osadě německé, jenž slowe u Sw. Benedikta;« patrná pamět o prwním wtírání se Němců do města na zápor, kdež jim dle privilegia Wratislawowa jen na Potíči se osazowati dowoleno bylo.

a svých krajanů, kterých vždy více za rozličnými příležitostmi odjinud přibývalo. Které rodiny české, dosáhše větší zámožnosti, také správy obecné účastny býti chtěly, masely se ke straně německé přidati, a jednati ve smyslu jejím. Počet jich byl nicméně jen velmi malý, tak že jména konšelů jak v druhé polowici 13., tak v první 14. století skoro všude německy zní. K tomu přicházely německé obyčeje a německý jazyk při královském dvoře, kdež za posledních králů německého rodu znamenitě se rozmnožili; pobuťtek z toho dosti k oblibování sobě německého jazyka i při českém obyvatelstvu prostředkem mody, která všude nejnaze opanowává. Za panování Jana čtete již skutečně v sauvěkém opatu Zbraslawském, že se ten čas v královských městech v Čechách více německým než českým jazykem rozpráví. V úředních spisech městských jeví se rovněž záhy v 14. století wedlé latinského jazyka také německý; o českém ani zmínky ty doby.⁶⁾ Takž tedy všude již se zdálo k tomu jíti, co nastoupilo v Polabských a jiných slowanských krajích, kdež bylo poněmčení vši země z prostředka měst první začátek wzalo. Že v Čechách konečně k tomuž nepřišlo, nýbrž jakým způsobem věci zase zpátky se obrátily, chceme doleji širše ukázati. K čemuž však prvé než přistoupíme, ještě poněkud blíže na wplyw Němcůw w žiwobyti městském toho času popatřiti, newhodné nebude.

2.

První věc, při které se německý wplyw patrně jeví, jest půwod a wywinutí *municipálního zřízení* w Čechách, totiž zřízení swobodných obcí po městech, opatřených zvláštními, nejvíce samowolenými úředníky a znamenitau autonomií, čili mocí záležitosti města svého sami dle vlastního uznání řídit i spravowati. Autonomie takové

6) Nejstarší německá listina w Praze, která až posud známe, je privilegium dané od konšelů krejčím roku 1316.

ukázaly se ve středním věku všude, kdež se nalezaly, velmi prospěšné býti, poněvadž mnozí jich zákonové zrovna od těch lidí se ustanovovali, kteří poměrů jim za základ služících nejbližší byli. V zemích, které se spolu aněmy spravovaly, byly swobodné obce toho způsobu tím důležitější, poněvadž z nich poslové, ke sněmům vysíláni byli. Zřízení toto, tak jak je ve středním věku v Evropě vyvinuté spatřujeme, nebylo však již prwotně německého, nýbrž starofinského původu; největšího květu svého dosáhlo ve vlastých zemích, jakož obzvlášť ve swobodných městech Lombardských; po tom příkladu pak skoro po všech zemích ewropejských se rozšířilo, a v nich zdomácněwsi rozmanité formy přijalo. Neodwíle od tohoto původu vyvinuté může zrovna jen při slowanských starých městech, jakož v powěstné Winetě a starodáwní republice Nowgorodské hledáno býti, odkudž potom německá Hanza pod slowanským jmenem svůj počátek wzala.

W Čechách zřízení swobodných obcí po městech, jak již ze předešlého wyprawování patrné jest, všudež teprw zároveň s přibytím Němců do země se začíná ⁷⁾. Následek toho byl, že spolu i formy zřízení toho, tak jak je zvlášť ve 14. století nalezáme, nejvíce se stawem tehdejších měst německých se srovnávají, tak že jest málo který zákon týkající se kteréhokoli předmětu spráwy městské w Praze, ku kterému by příklad aneb podobnost nějaká w Normberce, w Augšpurku, w Řezně aneb w jiném některém německém městě nemohla nalezena býti. Přitom záležela ale owšem největší chyba ve způsobu, jakým w Čechách municipalní zřízení prwotně uwedeno bylo, totiž ne co prostředek ke swobodnějšímu a bujařejšímu wywinutí domácích sil, nýbrž co privilegium udělené ci-

7) Nechceme však toto prawiti na ujmu nejstarších dob, kdež w Čechách tak jako jinde u Slowanů města swobodně zřizena býti musila. Zřízení toto zaniklo bez pochyby při zmáhání se jedinowlády za Boleslawů českých, o čemž však až posud dost jasných stop nemáme.

zím, a tím samým spojené s obtížením domácích, protože od čeho Němci osвобоzeni byli, o to Čechové více sná-
žeti, a tudý vždy více w uštětý staw upadati musili. Z takowého jednání měl pomíjející užitek toliko poklad
královský, do kterého za to zaplaceno, a většá snad ještě
zisk úředníci královští, ku kterých poradění milost ta-
ková udělena byla. Z tohoto stanovistě musí dle našeho
zdání všecho, co se podobných swobod w Čechách před
Otakarem II nalezá, považowáno býti.

Za Otakara nastal w tom rozdíl dvojit. Za jedno ně-
měla již privilegia výhradně Němcům, nýbrž Čechům i
Němcům jednotejně; za druhé pak bylo privilegií již to-
lik, že nečinili pauhan neoswobozeným obtížnou výminku
od staroslawanského župního zřízení, nýbrž že toto zří-
zení již samo nausilo naskrze proměněno, a správa zemská
docela nowým způsobem opatřena býti. Nicméně i tudý
zůstával vždy ještě veliký prospěch při straně německé.
Král Otakar při proměnách w tom ohledu patrně hleděl
k zeslabení politické moci stawů panského a rytířského pro-
středkem samostatných měst, kteráž od té doby při sně-
mích účastenství měla. K tomu jednostrannému záměru
hodil se owšem kápe žiwel docela nový, cizí, než český;
proto nespěchal ani Otakar hlawně Čechům prospěchy
swobod městských w ruce dáti, nýbrž zrowna osazování
českých měst Němci, i s odstraňowáním odtud předešlého
obywatelstwa, u většá míře začal. Tudý se stalo, že Če-
chové k užívání swobod teprw po dlouhém čase a po
přemožení velikých těžkostí, ano po přestání velkému ne-
bezpečenství národnosti své přišli, čehož by bylo všeho
při jiném začátku věci potřeba nebywalo. Potom teprw,
totiž w 15 století, došlo také municipální zřízení w Če-
chách swého nejskwelejšého rozwinutí, tak, že od těch dob
skutečně obec swým pánem byla, ještě prwé jen jistý po-
čet bohatých německých a poněmčených rodin všech
sladkostí panství požíwal.

Jiný důležitý, ačkoli velmi pochybné ceny wplyw ně-

mecký w Čechách byl přewrat, který nastoupil w *průběh* *Čiském*. Již nahoře jest powědino, kterak německá osada na Poříčí při prvním swém obdarowání od krále Wratislawy swobodu obdržela, aby podle swých vlastních německých obyčejů sauzena byla, což bez toho již w pojemu autonomie swobodných obcí středověkých samé záleželo. Cizí toto práwo nezakládalo se owšem na žádné psané knize zákonů; nýbrž na paměti a uznání saudeců samých; protož postupem časů se měnilo, a neušlo wplywu práwa slowanského, však we základech swých nikdy na práwě německém spočíwati nepřestalo. Když za času Otakara II po celých Čechách municipalní zřízení we městech zavedeno bylo, přijal nejwětší počet měst to samé práwo, které se bylo proběhnutím drahného času při saudu Staroměstském již nějak ustálilo. K raddě staroměstské musilo ze všech těch měst od těch dob také odwołávání jíti, a odtud brali w pochybných případnostech ponaučení, tak že pak nálezowé končeli Pražských skoro po celých Čechách platnosti nalezali. Ten byl půwod tak nazwaného českého *městského práwa*, které se první časy pauze Pražským práwem nazýwalo. Jak brzy se právní nálezowé, ze kterých se ono skládalo, písemně zaznamenáwati začali, není s jistotou powědomo; než nejstarší nám známí zápisowé toho druhu jsau z první polowice 14 století. Od roku 1327 známe je z knihy městské až posud na radnici Staroměstské chované, do které hned při prvním swém wynešení řádně wkládány byly ⁸⁾. Roku 1341 ustanoweny byly s přiwolením králowským čtyry osoby z měšťanstwa Staroměstského k složení pořádné knihy zákonů na základě práwa toho, kteráž potom we všech městech Českých zákonní moci dojiti měla. Není však nikdež stopy, žeby to uzawření bylo ke skutku přišlo, nýbrž i potom wšecko jen na jednotlivých nálezech za rozličnými příležitostmi spisowaných se zakládá, celým během 14. a 15. století.

Neodwisle od tohoto w Čechách teprwé wzrostlého,

8) Srow. Časop. česk. Mas. 1844. IV. 566 sq.

w jiných některých městech také již přinešené německé právo, Magdeburské při saudech se zachovávalo. Nejhlavnější sídla jeho byla na Malé straně Pražské a w Litoměřicích, do kterýchžto měst z jiných, která se tím právem spravovala, odvolávání šlo ⁹⁾.

Co se dobrých neb zlých následků týče, které uwezení práv těchto přesporních do Čech s sebou přinášelo, newáháme zdání své pronésti, že je mezi litostivé věci pokládáme. Přednosti starého práwa slowanského, které tehdaž pro největší část obywatelstwa nowým tím přinešeným právům ustaupiti musilo, jsau nám známy z knihy Wšehrdowy o práwě zemském, jakž ono se potom w rozdílu od práwa městského nazýwalo. Dle toho není aspoň widěti potřeby, pročby bylo mělo právo toto domácí za cizi wyměněno býti. Na každý způsob byla věc škodliwá, že přestala stejnost práwa pro všechny obywatel země, což weliké zmatky působiti musilo, poněwadž osoby pod zemským a městským právem stojící w nejrozmanitějších wzajemných poměrech stály. W Praze byli titíž zmatkové tím wětší, když na jedné straně Wltawy Pražské, a na druhé již Magdeburské právo platnost mělo. Srownání rozličných těchto práv we všech věcech, we kterých se dělila, byla jedna z nejobtížnějších prací sněmů Českých w pozdějších časích, zvlášť w 16. století, když owšem již nemožné bylo k prwnímu stawu věci zase zpět se nawrátiti. Ale nejsmutnější stránka té věci jest powážení bezprostředních následků prwního uwedení cizích těch práv do měst Českých. Na Starém městě, kdež aspoň znenáhla se rozprostírala, prwé než jim všecko obywatelstwo bez rozdílu podroběno bylo, můžeme si věc o něco mírnější předstawiiti. Což ale sauditi máme o náhlém přewratu w těch městech, do kterých za Otakara II. osady německé přiwedeny, a hned najednau německé i české obywatelstwo pod jeden zákon a jedno práwo postaweno

9) Nejstarší zpráva o Magdeburském práwě na Malé straně a odvolávání k adě toho města nalezá se w listině od r. 1312.

bylo? Kolik křivdy a rozličného zkrácení tehdež obyvatelstvo české pro neznámost zákonu předtím neobvyklého, neoznameneného, toliko na ústním podání a uznání soudců záležícího, později leda cizím jazykem zapsaného podniknauti musilo, nic nedíc o nespravedlivých aneb pro národnost stranných soudcích a sakromém podvodu, kterému tím brána do kořán otevřena byla, to jsou všechno věci, o kterých sice nikde ani slova psáno není, které sobě ale z přirozené povahy věci každý rozvázný lehko vyložití může.

Blahočinnější byl vplyw, který příští Němců do země na domácí *průmysl* mělo. Že byl vplyw ten znamenitý, dá se mysliti nejvíce z toho, že Němci, kteří do Čech přišli, z největší části z Rýnských krajů pocházeli. Výrobky tamějších dílen rozličného druhu dosáhly zvlášť od časů křížových válek velikého stupně dokonalosti, a byly předmětem obchodu daleko široko hledaným. Sukna Flanderská rozličných vzácných druhů zaujímají mezi nimi obzvláštní místo, kterážto i v Čechách veliký odbyt měla. Nicméně i český průmysl od nejstarších časů nestál na příliš nízkém stupni, a že ve starších časech Němci v tom ohledu mnoho od Slovanů se učili, jest vůbec známo. Při nedostatečné hojnosti sauwěkých zpráv, které se na to vztahují, jest proto věc velmi ne snadná, stupeň onoho německého vplywu blíže udati.

O působení Němců na krásné umění v Čechách byloby tuto nemístné šíře psáti, protože se úkol ten nijak na obyvatelstvo jediného města obmeziti nedá. Že v tom ohledu, zvlášť co se malířství týče, české umění samostatnost zachoválo, jest vůbec powědomo. We stavitelství nabyl záhy přewahu sloh tehdež v celé Ewropě obyčejný gotický, čehož nebyla owšem zásluha při Němcích v zemi usedlých, nýbrž při českých králích, kteří k stawbám obmyšleným nejlepší mistry powolávali, kdež jich prawě nalezti mohli. Domáci slawní stawitelé znají se teprw

w době, když německý vplyw we městech naskrze byl přestal, zvlášť we druhé polowici 15. století.

O literatuře Němců w Čechách usedlých we 13. neb 14. století nalezá se naskrze žádné stopy, vyjmauc několik málo překladů z českého jazyka, jako Dalemilowy kroniky a Tkadlečka.

3.

Z tohoto vypsaní jest widěti, že všechen německý vplyw w Čechách po všecky ty časy jen zewnějších poměrů se dotýkal. Jenm scházely všecky hlubší duchovní směry, kterými by se byl do nejwnitřnějšího života českého mnohem bezpečněji a stáleji zakotwil, než těmi více násilnými prostředky, kterými nejprwé uведен byl. Není sice naše zdání, žeby při jiném stawu wěcí i tak možné nebywalo, postupem času českau národnost naskrze zmatiti a cizí úplné wítězství způsobiti, kdyby totiž česká národnost sama též w sobě zárodku hlubšího duchovního života nebyla již. šířeji wywinula. Na čemž ale že nescházelo, máme stkwělý důkaz nejstarší českau literatury. I ona sice setkala se s důležitým úporným wplywem; neb zrowna při sklonku 13. století zlomen byl w ni bujarý básnický duch, kterého se nám pomník w Kralodworském rukopise zachowal. Příčina toho bylo jednak pomíchání národnosti, jednak také vplyw mody vůbec, která zároveň se západoewropským rytířstwím do země cestu našla. Ale na místě toho zažíná se zrowna odtud w literatuře české wětši zřetel na život a wídy rozumnější praktické působení.

Při znamenitých přewratech, které walným uwedením Němců wšude w pospolitém žiwobyti nastaupily, je sobě lehko wyložiti stopy welkého rozdráždění mezi obywatelstwem českým a německým, které se nám we všech kronikách toho času naskytují. Když k. p. pokračowatel Kosury o wylaupení pokladů kostela Pražského od Němců z rozkazu Oty Brandenburského (1282) wyprawuje: »At illi saxis rigidiores, sicut est saevissima natura Theutoni-

corum, calore iracundiae succensi, proclivo cursu, ad malum prompti, dehonestaverunt ministros ecclesiae, timore Dei postposito probris et contumeliosis verbis et verberibus trudentes pugno sub barbam, alios percutientes et incomposite trahentes ejecerunt, et a sacrista violenter clavibus sacristiae receptis, clausis seratisque ostiis, positis custodibus exiverunt. »oc. aneb jinde, mluvě o biskupovi Brandeburském: »Episcopus Bramburiensis — furore nimio succensus, sicuti mos est Theutonicorum zelo nimio saevire in Bohemos, verbum horribile protulit, ita quod, quicumque audivit, innuerunt aures ejus: ti a podobní výrazové naznačují zajisté dosti hrubě smýslení tehdejšího českého obyvatelstva Pražského o Němcích. Jsau toho také důkazy, že se Němci často národního citu Čechů bolestně dotknuli, chovajíce se nešetrně ohledem věcí, které Čechům svaté a s národností jejich nerozdílně srostlé byly. Tak wyprawuje k. p. pobožný kanovník Beneš z Waimile při roce 1338: »Viri quidam in arte balistariorum eruditi inter se conferebant, dicentes: Die crastina celebrabimus festum Sancti Wenceslai, patroni nostri. Inter quos erat unus Theutonicus, qui blasphemando eis respondit: Illius rustici festum non celebrabo. Mox idem, cum haec verba protulisset, illico mutus effectus est, et cecidit, timor super omnes, qui hoc audierunt. Die altera, hoc est in festo translationis, adducunt hujusmodi mutum, et deponunt ante sepulchrum Sancti Wenceslai, et orabant pro ipso Deum et Sanctum martyrem. Cumque allatum caput S. Wenceslai, et ejusdem nauti capiti superpositum fuisset, mox ipse, qui mutus fuerat aperuit os suum, et perfecta voce magnificabat Deum et Sc. Wenceslaum, cujus meritis se fatebatur liberatum. Co tehďáž znamenati musilo rauhání se Swat. Wáclawu, je i za našich dnů snadno pochopiti. Naproti tomu chválí opat Zbraslawský králownu Jutu, manželku Wáclawa II., dceru císaře Rudolfowu, která stejně Čechy i Němce šetřiti uměla: »Utrique genti, videlicet Theuto-

nicae ac Bohemicae, ita complacere studuit, quod reprehensionis notam odive materiam nullus in ipsa reperire potuit. Inter gentes discordes communiter vivendo cunctis complacuit, quia cujuscunque linguagii foret quispiam, juxta meritorum suorum differentiam honorem et commodum ab ipsa cotidie reportavit.

Dle těchto tabů z života tehdejšího vyňatých je sobě lehko pomyslet, že nelibost, ve které Němci Čechům byli, i v literatuře české bez ohlasu zůstatí nemohla. Dalemílowa weršovaná kronika v tom ohledu nejpowěstnějšího jmena došla. Wábec přináležel rytířskému stawu w 14. století největší podíl při literatuře české, jakž aspoň nejhlavnější representanti její, Dalemil w první a Tomáš Štúrny w druhé polowici toho století, ze stawu rytířského wzešli. Kromě sedlského stawu byl teház rytířský nejwěrnější chowatel národnosti wábec, ješto se do městského cizí obyčej německými osadami wstípil, do panského pak poněkud, ačkoli mnohem jen powrohněji, ode dwora zacházel. S této strany musila tedy prostředkem literatury první posila lidu českému w městech přijíti, aby se wíce cítil proti německé aristokratii, wšecho w rukau swých držící.

Na každý způsob musí dle stawu tehdejších věcí přijato býti, že wždy obywatelstwo české w městech četné bylo ano že i za nejvyššího stupně německé přewahy větší počet byl obywatelstwa českého než německého, protože sic w pozdějších částech, jakož asi za panování krále Wáclawa IV., kde taková přewaha počtem swětle se spatřuje, to se nijak jinak, že žádných nám známých okolností, wložiti nedá, než právě tudy, že wždy tak bylo. Ale obywatelstwo toto české byly nižší třídy, do kterých ono přirozeným během věcí zatíštěno bylo. W listinách owšem, poněwadž ony obyčejně jen na zámožnější osoby se wztahují, jsau wšecho nejwíce jmena německá. Kdekoli však počet osob větší se jmenuje, tu se ukazují i česká jmena hned za nejněmečtější doby.

Již jsou to pak poněkud patrnější osoby, než o kterých se nic nepíše, ale vždy předce jen Hodkové, Badkové, Ješkové a jiné krátké plebejské názvy, kdežto německých rodin jména již všude aristokratičtější délku mají. Něktých málo Čechů, jak jsme již nahoře zmínili, ovšem také i při konšelském důstojenství, aneb mezi nej přednějšími z měšťanstva se nacházejí; ale sotva lze jinak mysleti, než že to aspoň z většího dílu odrodili lidé byti, jakož vůbec bez toho nebylo, že i z českého obyvatelstva mnozí sobě německé mluvení a německé obyčeje oblibili. K tomu rozumu musí potom slova opata Zbraslavského o přewaze německého jazyka nad českým rozuměna býti, že se totiž u veřejnosti více německy než česky mluvilo, ačkoli počet německého obyvatelstva nebyl větší než českého.

Že tento vplyw němčiny nešel dále, a pomalu celého obyvatelstva městského se nechopil, ani potom z měst, jako v Polabských krajinách, také wen na zem newystaupil, mělo první příčinu právě w tehdejších pokrocích literatury české. K tomu nepůsobila ona snad jen zrowna eným wzdoroněmeckým duchem, který se w ní ozywal; ačkoli i to swau wáhu mělo; ale skutečně wnitřním obsahem swým, kterým směřowala hlavně a předewším k ušlechtnění myslí, k powznešení mravní síly, k obrácení zřetele na vyšší potřeby života lidského. Těmito wplywy duchowními sílila se swědomost národnosti při obyvatelstvu českém we městech hned w těch dobách, když zewnější panství fakticky ještě naskrze w rukau Němců bylo. Časem musila swědomost tato také wen působiti, totiž k tomu, aby české obyvatelstvo bez pozbytí národnosti své požívání privilegií účastno býti mohlo, jakož privilegia sama dle znění swého již jednomu i druhému národu stejná byla. Za krále Jana takového wen působení owšem ještě žádná stopa se nenalezá.

Při počátku panování císaře Karla IV. stały se dvě věci, které w ohledu sesílení národnosti české důležité

byly: předně založení obecního učení v Praze a za druhé založení Nového města Pražského.

Universita Karlova bývá za našeho času často německou universitou jmenována, na čemž se nemálo zakládá, však bez kusa důvodu. Slavný tento ústav nemohl podle wzoru německého založen býti, z té jedné a jednoduché příčiny, že předtím vůbec žádného v Němcích toho druhu nebylo, než ovšem podle způsobu vlastého, poněvadž právě ve vlastých zemích, na klassické půdě starého věku, obecné školy toho druhu původ a vzdělání své vzaly. Předmětové učení byli rovněž titíž a dlaubý čas podle téhož stupně pokroku, na který se byla věda na universitách vlastých a francauzských povznesla, až teprv při začátku 15. století reformačními ideami českých mistrů v theologii převraty nastály. Podle počtu mistrů a studentů německých jmenovati ústav německým nebyloby vhodné, ačkoliw to zeměpisná poloha Čech owaem s sebou přinášela, že byl jich počet větší než českých a jinoslowanských. Z toho se dá vysvětliti, že se i tu, tak jako v městech, podařilo Němcům první časy, největšího účastenství při správě se zmocniti, což ale se nijak podstaty studii netýkalo. Naproti tomu byl patrný prospěch české národnosti při založení university za jedno snadnější příležitost i pro chudší obyvatele Prahy, konati studia, a k zastávání úřadů schopnými se činiti, za druhé pak wzájemnost s Jinoslowany, kteří znamenitým počtu z Uher, ze Slezska, z Polska, z Litwy, až i z Rusi do Prahy na studia přicházeli. Mimo obchodní poměry s Uhry, s Polskem, s Ruskem, též politické spojení Slezska s Čechy, klademe nejvíce v družné swazky mezi mistry a studenty českými a jinoslowanskými na Pražské universitě první počátky oné sympathie, která zvlášť v 15. století wraucnějších swazků mezi těmi národy než prvé původem byla. Známo jest v tom ohledu, jak veliký wplyw v 15. století česká literatura na polskou měla, též užíwání českého jazyka při dvoře Polském a

Litewském za téhož času. Ze svědomost společného původu slowanského a rozsáhlosti toho kmene, která se v Čechách v 15. století jak v zemských jednáních tak i ve spisovatelích živě jeví, hned ve 14. století svědomost národnosti české samé mocně podporovati musila, jest velmi podobné.

Nad to však mnohem důležitější bylo založení Nového města Pražského (1348). Toto město bylo rozdílné ode všech předešlých nově založených tím, že ze žádných politických příčin nemělo začátku, než ze skutečné potřeby rozšíření hlavního města, protože se obyvatelstvo tak zahušťovalo, že ho předešlé místo na delší čas obsáhnouti nemohlo. Na osadu německou, což se za Otakara II. jako za hlavní věc považovalo, nebylo ani pomysleno. Tudy přišlo, že hned od prvního počátku města Čechové v něm převahu měli, jak počtem tak účastenstvím při městských úřadech a důstojenstvích, ačkoli i tu Němcům, kteří se usaditi chtěli, bez rozdílu cesta otevřena byla.¹⁰⁾

Císař Karel byl ale mimo to znamenitými svobodami, které novým osadníkům udělil, usazení se ve městě tak usnadnil, že i chudší lěbko hospodářství své tu založiti a tak práv a svobod městských účastni býti mohli. Z toho hned přišel druhý rozdíl od předešlého způsobu zřízení městského, že všechna správa v Novém městě mnohem více lidovládná byla než ve Staré Praze, kdež jak zmíněno, více jen jistý počet bohatých rodů všechno panství v rukou svých držel. Nescházelo sice i na No-

10) První konšelé Novoměstí jsou nám známi od r. 1356. Jména jejich, jak se v listině latinské zachovala, jsou následující: Jeclinus Tursmid, Dyekan Thomas, Nikolaus Kneyfl, Wenczeslaus pellifex (v jiném exempláři: Wacław), Heinricus Huba, Haseo, Pesco, Bohunko, Jesco colarz, Heilinus, Jurzico. Jen jména Tursmid, Kneyfl a Heilinus mohau býti německá, ostatní jsou patrně českého původu. Podobně i jména Malostranských konšelů v druhé polovici 14. století již nejvíce jsou česká se nalezají; jakým to během věci přišlo, nelze při řídkosti listin Malostranských z toho času udati.

wém městě w prwních časích pokusů k způsobení podobné městské aristokratie, ale ti nikterak proti odporu wšl obce stačiti nemohli. Hned od prwního založení totiž byl tak znamenitý počet malých domkářů, jak jinde w městě, tak zvlášť w bořejších stranách od Zderazu a Podskalí až nahoru ke zděm městským a ku Karlowu usazen, že hned za času krále Wáclawa IV. Nowé město wic hospodářů počítalo než Staré, ačkoli snad počet obywatelstwa wůbec nebyl wětší. Domkářowé takowi byli z velké části poplatni rozličným klášterům we městě, jakož Zderazskému, Slowanskému, Sw. Kateřiny, ano i jednotlivým bohatším měšťanům, od kterých sobě meštitě k wystawení domů swých koupili; nicméně w užívání měšťanských práv žádného ukrácení nedopustili sobě, w čemž jim veliký jich počet nejwíce pomáhal. Odtud přicházela veliká stejnost mezi chudými a bohatými w užívání swobod městských, tudyž mocnost veliké obce a ustawičná dohlídka na konšely a úředníky, aby nic proti vůli obce činiti nesměli, než všecko s obecným uraděním. Takovýto lidowládny způsob spráwy městské, jak se na Nowém městě hned we 14. století wywinul, byl potom w 15. století wzorem pro všecka města w Čechách, tak jako prwé Staré město protiwný příklad dávalo.

Tento pro historii české a německé národnosti welmi důležitý rozdíl w powaze Nowého a Starého města, který i po mnohých přewratech a proměnách pozdějších časů předce až do prwní poluwice 16. století znamenitě se spatřowal, byl prwní a nejhlawnější příčinou velikých a častých rozepří mezi jedním a druhým městem, které zvlášť w 15. století i pro dějepis celé země důležitými byli. Císař Karel, chtěje rozepře tyto, již záhy vznikající, spokojiti, hned roku 1367 obě města w jedno spojil, tak aby pod jedním úřadem konšelským postaweni byli. Ale ze způsobu, kterým se to stalo, je patrně widěti, jak již tehdaž spojení takowé pro rozdílnost powah obau měst nijak úplně dosaženo býti nemohlo. Neboť ačkoli radda

nyní jedna byla, nicméně nebyli konšelé bez rozdílu měst do ní voleny, nýbrž vždy 18 ze Starého a 12 z Nového města, takže počet celé spojené rady 30 osob bylo. Počet ten byl tak zachován, protože i hned prvé Staroměstská rada z osmnácti a Nowoměstská z dvanácti osob se skládala; osmnáctka pak tato byla přednost Staroměstských, kterau oni sobě nade všemi druhými městy v Čechách výhradně hájili, tak že v tom i Nové město teprv při začátku 16. století k nim přirovnáno bylo.

První tato jednotka mezi novým a starým městem Pražským trvala jen asi deset let, totiž asi do roku 1377, ve kterém již obě města od sebe rozdělena spatřujeme; i ačkoli nám právě o tom čase jen velmi málo listovních zřidel stává, předce je se příčiny tak brzkého rozjetí lehkó domyslití. Při prvním pohledu mohlo by se se zdáti, že Nowoměstí spojením takovým ke skrácení přišli, protože v radě menší počet osob měl než Staroměstí. Naproti tomu muselo Staroměstským pánům velmi nepohodlnó býti, kterak se odtud v radě změnil poměr mezi Čechy a Němci, poněvadž z Nového města vždycky nejvíce jen Čechové na konšelství sázení byli, a k tomu vždy ještě některý Čech i ze Starého města se přibodil. Tak bylo k. p. mezi konšely, kteří roku 1370 a 1371 na radě seděli, pokud se podle jmen i co nejpřesněji počítati může, 13 Čechů, což ovšem již, 13 proti 17ti, znamenalo více než prvé na Starém městě asi 3. neb 4, neb i žádný proti 15ti, 14ti neb celé osmnáctce.¹¹⁾ Což teprv

11) Jména konšelů oněch od r. 1370 a 1371 nalezáji se ve dvou německých listinách, mezi kterýmiž za česká s plnou jistotou pokládáme 13 následujících: Hainl Stach, Mirk von Eylow, Jan Polk, Pesko Budener (jinde Budinarus), Racha, Kotko, Wenczlav Czitay, Nikil Dirnda (jinde Drada), Merteir Zalacz, Jursik Huholský (také von Hoholica), Jaske Podwinsky (také v. Podwin), Maške Kreczmer, Doske auf dem Rossmarkt (Jesco Dosk) a Jursik der pek.

Ostatní jmena jsau: Mathes im turm, Fancza Donati, Vla Silberzeiger, Vla Rokczaner, Eligast der sneider, Wenczlav Nuemburger, Fridel Röll, Henkil Czeiselmeister, Fancza Nuemburger (totiž z Nim-

byl nyní nelibý stav rady proti veliké obci, kdež Nowoměstů zvykli byli ke všemu mocné slovo mluvíti, což na Starém městě prvé nikdy nebývalo. Zmožení se tudy i Staroměstské české obce byl následek přirozený, takže vůbec rozdíl mezi Nowým a Starým městem přestával hlavní věcí býti, nýbrž ve spor mezi oběma národnostmi a mezi šlechtovládou a lidovládou v jednom též městě se obrátil. Přitom musí váženo býti, že v čas zřízení jednoty Nowé město teprw nezcela 20 let staro bylo; tím nebezpečnější byloby se muselo postupem času státi předělnému staroměstskému způsobu panství, když teprw později vždy víc a více wzrůstalo a se zmáhalo. Z toho jest patrno, že na roztržení jednoty nejvíce Staroměstským pánům záležeti musilo, chtěli-li při předělném panství svém zachováni býti.

Ale co se stalo, nemohlo již úplně zase zpátky jíti. Neboť znamenitý vplyw, který mělo sjednocení s obcí Nowoměstskou na powzbuzení obce české na Starém městě nepřestával i po zrušení jednoty, protože tak blízcí a spřátelení sousedé již vždycky za příklad sloužili. Takž odtud veliký převrat věci i na Starém městě ve všem je znamenati, vždy větší účastenství veliké obce při správě městské a rovněž vždy živější zdvihání se českého obyvatelstva. Při sklonku století vynikají znamenitější jednotliví měšťané co milovníci národnosti české, sakramými prostředky hledíce svědomost jí w myslech lidu siliti a rozmnožowati. Takowí mužové byli k. p. Jan z Mulheima, a Kříž kramář, zakladatelové a nadatelé kaple Betlémské, kterau zřídili, aby w ní jazykem českým kázáno bylo. Patrný jest při takových skutečích vplyw

burka), Walther Gabler, Wenzlaw Negel, Johil Slingel, Prokop Seidl, Wernher Füllengast, Nikil Virsing, Frana Terkler, Wernher tuchmacher.

Při mnohých z těchto posledních jmen je owšem nemožno udati, náleží-li Čechům či Němcům. Dle toho je možná, že i asi polowice konstelů Čechů bylo.

literatury toho vážného druhu, w jakém Tomáš Štítaný hlavním mistrem byl; neb již byly vůbec literární vplywy, které nowému wzkříšení národnosti w městech za prwní popud slaužily, širokau půdu w praxi žiwota sobě otvířely. Následkem zmožení se české obce rostl wždy wíc a wíce počet Čechů proti Němcům w raddě Staroměstské, takže při začátku 15. století již obyčejně plná polowice českých jmen w poznamenáních konšelů se spatřuje, ačkoli zas také rozličným kolotáním okolností ještě i potom někdy počet Němců znamenitě přewáhal. Příčiny takového kolotání nejsau již nyní nikterak jasné. Kdyby byl některý sauwěký muž, pásma všech již welmi zmotaných věcí dobře znající, obšírný popis toho všeho, tak jak se dalo nám zanechal, musil by obraz welice zajímavý a poučný býti. Z listin holých je nám jen tolik známo, že konečně král Wáclaw nějaké narownání mezi stranami na ten způsob učinil, nařídil roku 1413, aby wždy polowic Čechů a polowic Němců na raddě sedělo. Nedáwno předtím bylo se podobné narownání po dlouhých newolech stalo též při universitě Průžské, které wystěhování německých študentů za následek mělo.

Za času krále Wáclawa IV. začala se wzrůstající přewaha národnosti české také tím jewiti, že konečně jazyk český k úřednímu užíwání přišel. I tomu zdá se že podle příkladu úřadů zemských nejdříve w Nowém městě začátek byl učiněn, ačkoli se starších listin w knihách newoměstských, které posud stáwají, nezná, než od r. 1400. Starší zápisy přicházejí jako náhodau w knize Hradčanské ze 14. století hned při roce 1388. Že se uwedení češtiny do úředního jednání bez překážek s protivné strany nestalo, pokládáme za jisté, we kterémžto ohledu však owšem daleko byla lehčí wěc na Nowém městě než na Starém, protože se onde jen o boj s mrtvým, tuto pak se žiwým jazykem jednalo. Na Nowém městě totiž od prwního začátku města nenalezá se německého jazyka nikdež, kromě sem tam při saukromých li-

stinách, ješto naproti tomu w nálezích obecných nejprw výhradně latiny, potom pak také češtiny se užíwalo. Na Starém městě byla, jak již powěděno, hned od počátku 14. století wedlé latiny také němčina zawedena, we kteréž nálezowé obecni i za času jednoty s Nowoměstskými wydáwání byli. Užíwání toto brzy latinského brzy německého jazyka při obecných nálezích šlo potom, pokud s jistotau známo jest, až do roku 1407, od kterého času w tom ohledu až do husitské wálky zpráv se nedostává. Při začátku wálky této spatřuje se však čeština i tu u veřejných jednáních. Prwé již nalezájí se i na Starém městě listiny saukromé w českém jazyku, rovněž české dopisy k osobám stawu panského a rytířského a rozsudkové appellační na Nowé město i do jiných měst wydání, we kterýchžto všech věcech owšem newyhnutečnost nutila, jak medle užíwání českého jazyka jinde w obyčej přišlo. ¹²⁾

12) Z nadaminěných zápisů Hradčanských od r. 1388 klademe zde jeden za příklad, poněwadž jest wůbec nejstarší městská listina českým jazykem, kterau až posud známe:

„Léta božieho narozenie tisice tři sta osmdesátého osmého léta, před Swachem a Sdenkem, nežto miesto purkrabě Tiemy na súde seděli, před Ostojem richtářem, Maršem Kostkú, Blahú z Pohorelce, Sedláckem z Pohorelce, Hánlem Skalnikem, Janem od brány, Křtěnem zednikem, konšely přisežnými města Hradčanského před hradem Pražským, tiemto písmem wyznáwamy zjewně, že přišed před nás cný muž kněz Matras, farář z Mořiny, mezi čtyři lawice, w plný záhajný súd, tu kdež každému má se pulná (sic) prawda státi, poznal a wysvědčil, že je prodal duom swuoj za osm kop grošow rázu Pražského cneému muži Šebkowi z Únoště, a ten duom wplně mu hotowými penězi zaplatil; kterýžto duom jest usazen na Pohorelci mezi domem Jenkowým s jedné strany a mezi domem Swachovým s druhé strany, se všemi věcemi by se všim právem, což k tomu domu příslušie; a také že ten jistý farář wymienil sobě tak, aby w tom domu mohl sobě konničku postawiti a na tej konnici komotici, aby kdyžby přijel nebo přišel farář drěwe řečený, aby tu mohl pokojik swuoj mieti až do swého žiwota a nic dále, a pak po jeho žiwotě má všechno spadnutí na Šebka drěweřečeného, na jeho děti, na ženu jeho i na jeho

Dle tohoto velkého zmáhání se české národnosti ve všech ohledech bylo úplné vítězství její nad německau hned při začátku 15. století nade všecku pochybnost rozhodnuto. Odtud bylo patrné, že Němci, nemajíce ani těch hlubších duchovních směrů, na kterých by nějakou znamenitější mravní sílu byli zakládati mohli, i

budúcie; a ten duom Šebek napřed řečený vkládá w knihy sobě, swej ženě hy swým dětem hy swým budúcím.«

Pamětihodná jest také latina, které se na Nowém městě užívalo, pokud český jazyk w obyčej nepřišel. Pisařowé Nowoměstí byli totiž, jak je z ni widěti od jakžiwa čistí Čechowé, a psali proto bez ohledu na klassickau latinu tak, jak si nejlépe česky mysleli, čehož se při Staroměstských tehdáž ani předtím nikde w tom stupni nenalezá. Za příklad klademe tuto zápis z knihy nálezů řečené Liber sententiarum aureus, spolu s překladem českým, jakby asi od slova k slowu byl zníti mohl:

Contigit de anno domini Mccclxxxxv in die Sc. Pauli conversionis suae, quod cum fuit in communitate exportatum et publice voce praeconica proclamatum regio, iudicis et scabinorum nomine, ut nullus talis, qui non est residens, cum gladiis et armis ambulare per civitatem deberet, tandem die ut supra duo carnifices non obsessi gladiis evaginati se caedebant; quos duo consules mox invaserunt dicentes: honorate jus, postponatis a gwerra, mandamus vobis. Ubi mox unus eorum carnificum, disposito suo gladio punctim, invasit unum consulem de dictis duobus, ipsum ad vestimenta in ventre figendo, dicens: »Nec consul nec daemon accedat, alias cuilibet solvit vita.« Et tunc alter consul suo cultello evaginato, removit gladium illius carnificis, et ipso arrestato gladium sibi rece-

Stalo se léta páně 1395 na den sw. Pawla, obrácení jeho, že jakož bylo w obci wynešeno a wúbec hlasem biřicowým prowláno we jmenu králowě, richtárowě a konšelů, aby žádný takowý, který není usedlý, s meči a zbraněmi nesměl po městě choditi, tu toho dne, jakž nahoře, dva řezníci neusedli meči wytaženými jsau se sekali. Kterěžto dva konšelé ihned napadli pravíce: Ctěte práwo, upustte od wálky, kažem wám! Kdežto hned jeden z těch řezníků, založiw svůj meč k bodnutí, udeřil na jednoho konšela z řečených dwau, a jej do šatu při životě bodl, prawě: »Ani čert ani konšel nepřistupuj, sice každému platí život.« A tu druhý konšel, svůj meč vytáhna, odrazil meč onoho řezníka, a jawě jej meč mu odňali. Tož druhý řezník, wida swého protivníka zajatého od pánů konšelů,

také přewahy své w zewnější moci již zbaweni jsauce, postupem času Čechům, w obojím ohledu již silnějším, naskrze podlehnauti, a se sami počestiti musili. Ale prwé než na tu nenáhlau cestu nastaupeno, přihodily se k tomu věci weliké a bauřliwé, kterými stání jejich w Praze nad to rychleji podryto, a nemožným učiněno bylo. Tak osudným stalo se Němcům w Praze i w druhých městech Českých husitstwi, ku kterému obywatelstwo české dle směrů dáwno již před tím wywinutých skoro wšecko úprkem přistaupilo, ješto Němcům směrowé oni zcela cizími zůstawali. Tedy padalo příliš mnoho na wáhu, nežli již na delší čas proti odpornému žiwlu snéstí mohli. Roku 1412, když o odpustky papežské proti králi Ladislawowi spor w obci wzešel, měli přewahu w raddě, we které práwě wětší počet Němců než Čechů seděl; k tomu pomáhali sobě prostředkem násilným, držíce žoldnéře německé, kterých strachem obec jakkoli rozjitřenau přede na uzdě udrželi. Roku 1419 ale, když na Nowém městě bauře dlauho zadržovaná smetáním konšelů s oken radnice strašliwě vypukla, kleslo i srdce konšelům a Něm-

perunt. Tunc alter carnifex, videns suum adversarium arrestatum per dominos consules, ipsum in manibus ipsorum consulum voluit interficere. Et domini consules prius inter ipsos treugas pacis statuerant sub jure altiori, quas ipsi non tenuerunt. Insuper unus carnificum fuit inculpatus et inventus reus capitis et proscrip-tus, qui etiam unum alium bonum hominem oculo privavit et mutilavit nocturno tempore, ipsum tribus sex. gr. Prag. spoliando. Propter quod truncationem capitis ambo illorum incurrerunt.

w rukau jich konšelů chtěl jej zabiti. A páni konšelé byli prwé mezi nimi smlauwu učinili pod práwem vyšším, kterau oni nezdrželi. Mimo to jeden z rezníků byl obwiněn a shledán we wině o hlavu, a psán, kterýž také jiného dobrého člověka o oko připravil a pochromil w čas noční, o tři kopy grošů Pražských jej olaupiw. Pročež stěti hlavy oba-dwa oni jsau propadli.

cům Staroměstským, takže učinivše s obcí porovnání; dalšímu běhu věci nijak již odporu nekladli.

Nová naděje vzešla jim brzy potom, když císař Sigmund vojenskou moc sbíral, aby sobě panství nad Čechy zbrani dobyl a nowotám konec učinil. Tedy sebravše nejlepší poklady a movité zboží své, což bylo Němců nejbohatších a nejznamenitějších v Praze a s nimi i Čechové někteří, vyšli z města a nejprvé na hrad Pražský a na Vyšehrad v ochranu posádek královských, potom pak k vojsku Sigmundovu, díl také do jiných měst, kdež ještě kmenovců jejich převaha byla, se odebrali, nový obrat věci očekávající. Jich byl počet asi 400 hospodářů. Nad jinými od obce přísná inkwisice učiněna byla a všichni, kteří pod obojí způsobou přijímatí nechtěli, jsou z města vyvedeni. To se stalo z obávání, aby, když král ku Praze přilehne, zároveň se vnitřním i wenzowským nepřítelem boj nenastal. Tu když přitáhl Sigmund, poraženo jest vojsko jeho, a musil upustiti od oblehání. Takovým způsobem naděje vyšlých zmařeny byly; nad kterýmiž obec nález přísný učinila a také ve skutek uwedla, aby více do města přijímání nebyli, a statkové jejich všichni jak v městě tak na zemi ležící wzati a k rukaum obce prodáni byli. Druhý nález učiněn hned roku potom příštího (1421), aby napotom žádným Němcům usazení se v městech Pražských dowoleno nebylo, než aby byli hosté v Praze, kromě těch, kteří ku přijímání pod obojí přistaupili. To všecko musilo též od císaře Sigmunda potvrzeno býti, když po 15leté válce za krále přijat byl; kudyž Němectví v Praze na dlouhý čas všeho bytu a stání zbaweno bylo.

IV.

Několik nowě objasněných obdob slowes.

(Čieno w slowansko filologické sekci král. české společnosti nauk
dne 16. Ledna 1845.)

Od Wáclawa Hanky.

(Dálší pokračování w stati Časopisu toho 1844 str. 549.)

Náš slavný mistr w slowanském jazykozpytu Dobrowský odvodí pomoci *l* i *h*: *stól* i *stoh* od *stojim*. Slowanské *stojati* stáhl Čech w *státi*, tak jako *bojati se* w *báti se*, *pojasati* w *pásati*, kteréžto poslední s častotliwým *pásati* od *pásti* významem stejno není, jakož se w slowanském *pojasati* i *pásati* i zwukem od sebe dobře rozeznává. Tak jest staženo *oja* w dlauhé *á* w *bojazň*, *pojas* česky *bázeň*, *pás*. Nemůže tedy *stól* i *stoh* od *stoju* odvozen býti, i uwidíme je w obdobě *a*) i *b*) pocházeti od zcela rozličných slowes, i poslední ještě w složení, w kteréžto obdobě *e* w *o* přezwukuje.

<i>a</i>) hrěbu,	hrěbsti:	hrob.
tepu,	tepsti:	top.
klepu,	klepsti:	klop.
stenu,	— :	ston.
zwenu,	— :	zwon.
wedu,	westi:	wod.
rědu,	rěsti:	rod.
brědu,	brěsti:	brod.
šedu,	— :	chod.
pletu,	plesti:	plot.
mětu,	městi:	mot.
wezu,	westi:	woz.
nesu,	nesti:	nos.

běhu,	běci:	boh.
lěhu,	léci:	loh.
rěhu,	rěci:	roh.
těhu,	těci:	toh.
hrěchu,	hrěci:	hroch.
rěku,	rěci:	rok.
teku,	téci:	tok.
b) ženu,	hnáti:	hon.
peliu,	pláti:	pol.
děliu,	— :	dol
steliu,	stláti:	stol.
čeliu,	— :	kol.
beru,	bráti:	bor.
peru,	práti:	por.
deru,	dráti:	dor.
c) wru,	wrěti:	wor.
pru,	prěti:	por.
miru,	mrěti:	mor.
nru,	nrěti:	nor.
zru,	zrěti:	zor.
tru,	trěti:	tor.
stru,	strěti:	stor.
čru,	črěti:	kor.

Mnohá z těchto jednoslabičných přezvučných statných jmen, od nichž připojením *iti*: *hrobiti*, *topiti*, *klopiti* atd. opět slowesa se tvoří, nejsau nyní prosta w užíwání, než jen s předložkau, a mají též bezpřezvučná sobě po boku, k. p. podle přezvučného *hrob*, *zátop*, *poklop*, *plot*, *zámot*, *přenos*, *slp*, *poloh*, *stoh*, *rok*, *nárok*, *důl*, *úkol*, *zbor*, *wýbor*, *nápor* ¹⁾, *zádor*, *sor*, *tor*, *zátor* ²⁾, *prostor*; bezpře-

1) Nápor, silné udeření od *peru*; jiného významu jest *por* w *zápor* od *pru* *prěti*.

2) *Zátor* dle polského *zatorowání*, *zawalení*, *zastawení cesty*, *feky* atd., morawsky w Hanáckém ráji: *My ležíce na zátore řadau, obrácení wšickni k máslu bradau*. Hlas. III. 358. Jméno slezského města i knížetstwi *Zátor* i *Osvětim*. Nesložené *tor* jest w polském, *ražená*,

zvučné jsau: *zdkřeb, otep, oklep, úplet, předmět, nánes, běh, nocleh, potěh, nářek, diel, postel, účel, zběr i zběr, výběr, spěr, spěrek, zadržera, psoser, potěr, zástěra*. *Roh* pochází od neužívaného *rěhu* a jest téhož kořene co německé *ragen*, tak také předpokládá *hroch*: *hrěchu*, ješto se s německým *rasen, rasseln*, w němž *ch* pravidelně w *s* přechází, srownati může.

Ženu, w němž *h* před *e* w *ž* přešlo, má *hndti*: *hon*. Kořen jest zde *hn*; *hnu* ale pochází z *hybnu*, *hýbati*, w němž jest kořen *hyb* a *nu* druhá forma slowes. Neužívané *pol* pochází z *pelu*, *pláti*, odkudž *politi*, z něhož durativo-factitivum *pūiti*.³⁾ *Dol* jest od *děliu* tak jako německé *Thal* od *theilen*, že hory od sebe dělí; bezpřezvučně *diel*, německy *Theil*. *Stol*, od *stelu*, staří jmenovali i trůn, a ten zvlášť, jakož i vůbec *stůl*, mensa, býwal *stlán, prostřen*. Od *čeliu* jest přezvučné *kol*, *kůl* s proměnou před hrubým *o*: *č* w *k*, otud *úkol*, bezpřezvučně *účel*.

Tak jsau také přezvučné *otwor*⁴⁾, *unor*, *pozor*, *prostor*. Mnohá této obdoby jsau jen w některých nářečích užívána, jako w ruském *sor*, neřád, *prewit*, smeti, od *scru*,

třená cesta, německy *Bahn*; w ruském ač statného *tor* není, přece jest sloweso *torit*, bahnen.

- 3) Zle se mele, smrt se pele,
pojdet w nás smrdutá pele. *Spor duše s tělem*.
Zaměši zraky zapolena. *Rps. Kralod. Jelen*.
Ot horkosti vše w niej poli.
nikde cesty znáti w poli. — *Aleks. 2160*.
Wšetě zimě ohněm poli
w městech we wsech i u poli, *Aleks. 2299*.

4) *Wru, vrěti* jest čtvera významů, a sice této obdoby bez předložky se ho neužívá: *zanru, přivrú, otenru*, w sanskritě *vrí, vrátum*, lat. *aperio*. Od přezvučného *otvor*: *otvoriti*, ůd téhož i *zatvoriti* i *přivnoriti* s přecházejícím *t* před *vr*, ač ho w kořenu, jak to i sanskrit i latina dotvrzuje, není. W druhém významu náleží w obdobu přezvuku měkkého *ě* w *a*, pročež *war*: *wariti*; sem náleží též *vrěti*, scaturire, odtud *vrídlo*; tak i we významu *cedere* w 4té formě rozeznává Čech *war, wariti*, newyslowuje měkké *r* jako *ř*. Konečně od ruského *wru, vrvat*, lháti, mohloby se odvoditi *wor*, fur, řecky *φωρ*.

srati. Boh od běhu mnohemu nedůstojno zdáti se bude, ale i w řeckém jest *θσος* od *θσω* w témž významu, a i německé *gott* od *geen* (*gehen*), anglicky i hollandsky *god* od *go*, *gaan*, švédsky i dánsky *gud* od *gå*, *gaas*, až k tomu obdobu najdau, odvozowati budau. První božstvo bezpochyby bylo slunce i měsíc, ještě dnem nocí po obloze běží, odkudž snadno pojmenování to, a od toho teprw *bohátý*, *bohatec*, *boháč*, *zboží* atd. svůj význam dostalo. *Meliu*, *mleti* má *mol*, *wýmol*; *weliu*, *weleti*: *wol* w *proizwol* a pak *wolja*, český *wůle*. *Spiz* (*spim*), *spdti* má *sop*, *usopšij*, srowněj lat. *sopor*, i *ždu*, *ždāti* (místo *žedu* jako *ženu*) má *hod* tak jako *ženu*: *hon*. Tak také *ssu*, *ssāti*: *sos*, český *ses* i sprostě *cec*: *cecati*; *snu*, *snēti*: *son*, český *sen*; *žru*, *žrēti*: *žor*, český *žer*, *žir*, od čehož jiná forma *žeru*, *žrāti* se liší.

W druhé době slowes třetí formy (ětí) vkládá se mezi *r* i *b*, *p*, *d* samohláska *a*

swrbíu,	swrběti:	swrab.
strbíu,	strběti:	strab.
krbíu,	krběti:	krab.
trbíu,	trpěti:	trap.
smrbíu,	smrděti:	smrad.
wrcíu,	wřtěti:	wrat.

Od těchto statných opět faktitiva se tvoří připojením *iti*: *swrabiti*, *strabiti*, *krabiti*, *trápiti*, *smraditi*, *wrátiti*; ač *strběti* i *krběti* z užívání vyšla, předce první na řecké *στροβιαω* místo *στροβνιωω* bujněti, a druhé na německé *kerben* připomíná.

W třetí době přezwukuje *y* w *u*, a kde ypsilonu není, vkládá se takové *u* mezi první dvě sauzwučky. Rozdělíme je na tři řady; w první postavíme *u* smíšené, w druhý *u* čisté a w třetí *u* též čisté wložené mezi *bd*, *rd*, *chc*.

1) dybíu,	dyběti:	dub,	daḅ.
typíu,	typěti:	tup,	teḅ.
• sypíu,	sypěti:	sup,	seḅ.

kypiu,	kypěti:	kup,	kap.
byčiu,	byčeti:	buk,	bak.
pyčiu,	pyčeti:	puk,	pek.
myčiu,	myčeti:	muk,	mek.
ryčiu,	ryčeti:	ruk,	rek.
syčiu,	syčeti:	suk,	sek.

2) hybiu,	hyběti:	hub.
dypiu,	dypěti:	dup.
rypiu,	rypěti:	rup.
hypiu,	hypěti:	hup.
styziu se,	styďěti se:	stud.
pyšiu,	pyšeti:	puch.
slyšiu,	slyšeti:	sluch.
ryšiu,	ryšeti:	ruch.
fyčiu,	fyčeti:	fuk.
tyčiu,	tyčeti:	tuk.
hyčiu,	hyčeti:	huk.
kyčiu,	kyčeti:	kuk.
3) bděju,	bděti:	buď.
rděju,	rděti:	rud.
chcu,	chtěti:	chut.

Mnohá z původních sloves těchto dávno z obyčeje vyšla, ač z nich pocházející substantiva i z těchto hmotnější slovesa, jako *tupěti*, *bučeti*, *pučeti*, *mačeti*, *fučeti*, *hučeti*; *kúpati*, *búkati*, *pukati*, *mukati*, *súkati*, *dupati*, *húpati*, *fúkati*, *húkati*, *kukati* posud w užíwání jsau.

Dyběti znamená wzhůru wstáwati, zvlášť o wlasech, a tak jako *strom* od *strměti*, tak jest *dub* od *dyběti*.⁵⁾ *Hyběti*, *hynauti* místo *hybnauti* má *hub*: *hubiti*; *dypěti*, *dup*: *dupati*; *typěti*, *tup*: *tupiti*; *hypěti*, *hup*: *húpati*; *sypěti*, *sup*: *supiti*, *osupiti se*; *kypěti*, *kup*: *kúpati*, odkudž *kúpel* w horké wodě. Tak jako *slyšiu* má *sluch*, tak předpo-

5) ОУ ДЪБѢ МАМРИНСКАГО Genes. 13. 18. ОУ ДЪБѢ МАМРИНСКА старонѣмьскы тоbel, vallis montana silvosa. Genes. 18, 1.

kládá *puch pyšeti*, *ruh ryšeti*, *buk byčeti*, *puk pyčeti*, *muk myčeti*, *ruk ryčeti*, *suk syčeti*, *huk hyčeti*, ač z nich mnohá, jakož sme swrchu powěděli, z užíwání dáwno vyšla. Místo *pyšeti* říká se *pšíti*, intensivum *pšaukati*, odtud *puch*, tak jako se w rukopisech místo *myčeti* nachází *mčiti*, *mknauti*, odkudž *muka* i *múka*; *myčeti* *mugire*, odkudž *mugitus*, jest temnější hlas wydáwati, než *byčeti* *bukati*, a *hyčeti* *hukati* i *húkati*. *Ryčeti*, *ryk* třeba rozeznáwati od našeho *ryčeti*, *ruk*, ješto téhož kořene jest jako německé *rücken*, *renken*, *ausrenken*, odkudž naše *ruka*, polsky *ręka*, pochází.

Bděti *buditi*, *rděti* *ruditi*, odkudž *ruda*, jakož i *chtěti*, odkudž *chut* i *choť* w půwodním nestaženém zwuku od starého *chošču*, *choču*, *chcu*, *chotěti*.

V.

O přetwoře časoslow středních w činná.

Od Jana Hulakowského.

W posledním lonském swazku Časopisu tohoto podáno na str. 549. několik nově objasněných obdob slowes od p. Wáclawa Hanky. Obdoby tyto jsau 1) vypauštění písmen *b* i *p* z některých slowes, jako k. p. *rynu* místo *rypnu*, *šinu* místo *šibnu* atd.; pak co důležitější a zcela nově wyznačeno jest (wyjmauce formy hlavních slow na *oj* a *ow* z časoslow na *iju* a *yju*, známé již z Dobrowského mluwnice řeči české), přecházení formy *ojiti* a *yti* na *awiti*, jako k. p. od *roju*, *rojiti*: *rawiti*; od *wyju*, *wýti*: *wawiti* atd., při čemž druhá obdoba z *yti*: *awiti* za nejdůležitější počtena.

Zajisté každý příspěvek k lepšímu znání naší řeči české všem vlastencům mil bude. I já byl z toho po-

lěšen, tím wíce, an tato obdoba, totiž přechod *yti* a *awiti* mně již mnohem dříve známa byla, a své mínění, že slowo *otawiti* pochází též od *yti* tím pojednáním p. Hanky potvrzeno jsem spatřil; o kteréžto dřéwnosti mého mínění jsem váženého p. Hanku, sděliwšího mi toto své pojednání we zvláštním odtisku ještě před wyjitím w Časopisu, hned poukázáním swých materialí k mluwnici české již od r. 1834 přesvědčil. ¹⁾ I pobídnut jsa, bych dotčenau dřéwnost swau i tuto pokázal, činím to tím raději, an mi posud k uweřejnění třeba jen častečky mého mluwnického bádání místa, jen slowutnějším spisowatelům(?) pozůstaweného, popřáno nebylo. ²⁾

Podávám tedy článkuček o twoření časoslow činných ze středních; z čehož se i s jinými ještě obdobami takových slowes lépe seznámíme.

Časoslowa střední proměňují se w činná formau *iti*. Wětší díl jich přechází napřed w statná slowa, z nichž přidáním koncowky *iti* teprw činná slowesa powstáwají. Nicméně jsau i jiná střední, z kterýchž napřed činná slowesa a odtud teprw statná jména utwořena jsau. Nechť pak tato činná slowesa půwod swůj berau nepostředně z časoslow středních anebo napřed ze slow statných, twoření jich děje se 1) dilem wložením hlásky *a*, málo kdy *o* (*a* při odvodu ze středních slowes, *o* ze slow statných) a ještě řídčeji *u*, *e* w kořennau slabyku; anebo též 2) proměna kořenného *e* w *a* aneb *o* (stejným mezi nimi

1) Pan spisowatel zde tím říci nechce, žeby pana Hanku přesvědčil, jakoby to p. Hanka od něho měl, nýbrž že spisowatel článku whoto podobným způsobem jako p. Hanka k tomu přišel, jelikož tento již mnohem dříve, nežli své obdoby do Musejníka byl podal, o nich přemýšleti mohl.

2) W této věci se přátelsky omlauwáme netoliko před p. Hulačowským, nýbrž i před oněmi učenými pány spisowateli, jichžto mluwozpytné články k redakci zaslané, dosawád w časop. mus. newyšly. Učená takowáto pojednání musí redaktor, chtěje jen poněkud přeromanitým žádostem ctěného obecnstwa wyhowěti, jen pořádku do časopisu tohoto klásti.

rozdílem); anebo 3) docela jen přijmutím východu *íti* místo *ěti*, *ati*, *nauti*. K. p.

1.

wru, wříti: wařiti, war,
 mru, mříti: mařiti, mar; mor: mořiti,
 zřím, zříti: zářiti, záře; zor (pozor),
 planu, pláti: páliť, pal (zápal); pol (plápol),
 wlaju, wláti: waliti, wal (úwal),
 trpěti: trápiti, tropiti,
 brněti (odkudž brnění): brániti, brána,
 smrděti: smraditi, smrad,
 swrběti: swrabiti, swrab,
 mrznauti: mraziti, mráz,
 wlhnauti: wlažiti, wláha,
 prehnanti: (roz-) prášiti, prach,
 mrknauti: mračiti, mrak,
 schnauti: sušiti,
 bdím, bděti: buditi,
 lpím, lpěti; lepiti.

2.

seděti: saditi, sad,
 klepěti: klopiti,
 zwěněti: zwon, zwoniti,
 ležeti: lože, ložiti,
 téku, téci: tok, točiti (natočiti),
 bředu, břísti: brod, broditi,
 zebu, zábsti: znobiti,

3.

spáti: uspiti,
 wězeti: wěziti,
 padati: páditi,
 wiseti: wěsiti (místo wisiti).

Časoslowa na *ju -ti* wůbec, anebo také na *nu -nauti*, poněwadž mnohá dvojí formu mají, totiž *ju* i *nu*, přecházejí w činná přijmauce formu *awiti*:

tyju,	týti:	otawiti,	
taju,	táti	} : otawiti,	
tanu,	tanauti		
pluju,	plauti	} : plawiti,	
plynu,	plynauti		
plaju,	pláti	} : plawiti,	
planu,	planauti		
budu,	býti:	bawiti,	
baju,	báti ³⁾ :	bawiti,	
nyju,	nýti:	unawiti,	
sluju,	slauti	} : slawiti,	
slynu,	slynauti		
staju,	státi	} : stawiti.	
stanu,	stanauti		

Slowo *otawiti*, odkudž i *otawa*, pak *plawiti*, *bawiti*, má tudy dle dvojího kořenu tíž dvojí smysl. *Plawiti* — po wodě — od *plauti*, odkudž *plawec*, *splaw*, *průplaw* (Kanal); a *plawiti* — oheň — od *pláti*, odkudž *plawý* (flavus, falb), *plamen* atd. *Bawiti* od *budu*, odkudž *zbawiti* (od *zbydu*); a *bawiti* od *baju* = mluwím, odkudž *zábawa* t. j. vyražení mluwením, bájením. *Otawa* od *týti*, saudilbych, že se nemůže rozuměti ani o řece *Otawa* ⁴⁾, poněwadž *týti*, odkudž *tuk*, *tučný*, *tučněti*, znamená něco mastného, tlustého, což o wodě neplatí. Mnohem přirozeněji, a jakž p. Jungmann dobře udal, odvádí se slowo *otawa* t. j.

3) *Báti*, iter. *bájeti* není sice samo pro sebe žádné střední nýbrž činné sloweso; než považuje se za střední, tak jako *píti*, *jisti* atd., dokud ta činnost na podmět sám se obmezuje; když ale ta činnost na jiné osoby neb žiwoky přechází, tak že tyto to samé činí, tehdaž ta slowesa co střední, v činná přecházejíce, též formu činných přijímají; pročež od *baju*, *báti*, (*bájeti*): *bawiti*; od *piju*, *píti*: *pojiti* (*napojiti*); od *jisti* pak jest činné *krmiti* z jiného kořene. Hulak.

4) Řeka se zdá spíše *Watawa* slauti, lépe než *Wotawa*, jakož posudtamní lid mluví. *Otawa* se zdá býti v spisích uwedeno od vzdálených od oné řeky spisowatelůw. P. Hanka se drží wystawené obdoby; *otáti* pochází od *taju*, *táti* t. j. *jihnauti*, čehož u *otawy* není.

podzimní seno, od *oldti* t. j. k sobě přijíti, zpatowati se, nové síly nabyti, okřáti, a jakž Řešowský vykládá, zelenati se. Jest pak toto *oldti* zcela přiměřené proti smyslu pominauti se, trnauti, zkřehnauti.

Widí se z toho také zvláště ze slow *otawiti, plawiti*, že formu *awiti* přijímají časoslova dwéslabičná netoliko na *yti* ale i na *ati* a *auti*; poněwadž rozličnost formy *ju* neb *nu* žádný rozdíl we smyslu nečiní, jakož i z jiných slow, k. p. wiju, winu, čiju: činu (odpočinu), duju: dunu atd. zřejmá jest; *y* pak pravidelným způsobem často w *u* přechází, s nímž zpřízněno jest, jako k. p. duch: dýchati, sluch: slyšeti, suchý: osychati, stud: styděti, pelyněk: pelužka, budu: nabydu, plůtwa: plýtwa, plýtwati, šplůchati: splýchati; následowně i plůžiti: plýžiti a ne plíziti atd. ⁵⁾ Twrdé *u* totiž přechází opět jen w twrdé *y*, a jen měkké *u* (*ju*) mění se opět w měkké *i* (*ji*) ⁶⁾: lud: líd, lubý: libý, wůna: wůni atd., kterýžto přechod twrdého *u* w *y* znamená se i w přirownání s cizími slowy: tu, du = ty, mus = myš, Sohn (Suhn, odkudž Sühne) = syn, Būchse = pyksla (puška) atd.; a proto i z Münze: mynce, ně mince. Mylná jest tedy domněnka, žeby kořen slow *plawiti, slawiti, prawiti, trawiti*, musel býti *plyju, slyju, pryju, tryju*. Abychom se o tom ještě lépe přesvědčili, srownejme je-

5) Z toho, myslim, také wyswítá, že dlouhé *y*, kdež se rozkládá, t. j. kdež se mu *e* předkládá, nesmí se proměňowati w *j*, anot toto *y* jest kořenné; tedy strýc: streyc, zbýwati: zbeywati, plýtwati: pleytwati, ne pak strejc, zbeywati, plejtwati; ani místo wýchod: wejchod atd. Než kde se měkké *i* rozkládá, předložením *e*, tu právě se píše *ej*, poněwadž *i* jest s *j* spřízněno; k. p. místo zaliwati (od liji). zalejwati, místo rozsiwati: rozsejwati.

Hulak.

6) Máme totiž dvojce samohlásky: twrdé *a, e, y, o, u*, a měkké *á, é, ý, ó, ú*, (ja, je, ji, jo, ju; po kyrylsku та (ta), те (te), и, —, ю. Tyto měkké samohlásky jsau jediná příčina změkčování aneb proměňování předcházejících twrdých spoluzvuček w měkké; jinakby se nedalo vysvětliti, proč k. p. slowo pták má we wicetním počtu nominat. ptáci, w akkusativu ale ptáky. A z toho také zřejmo, že se hrubé *y*, rovné německému *ü*, řeckému *υ*, z české a wůbec slowanské abecedy, bez ujmy vlastnosti řeči, wymítiti nedá a nesmí. Hulak.

nom *sluju* se *slowu*, *slauti*, pak *pluju*, *plauti* se *plowu*, *plowám*, *plowati*, a s odtudto poslým *plawu*, *plawám*, *plawati*, a poznáme, že jen malé proměny potřeba bylo, totiž jen koncowky *iti* místo *ati*, a *plawiti* bylo hotowo; z čehož i následuje, že toto *awiti* s koncowkau *awati*, a zpětně *jdauc*, i s *owati*, *auti*, zpřízněnější jest nežli s *ýti*. *Prawiti* nepochází od *prýti* ale od *práti*, *praju*; odkudž i sprosté *prál* místo *prawil*, a *prý*, *prej*, staré *pray* jest jen zkrácené *prají* místo *prawi*, jakož posawad u Srbů w Lužicích. *Trawiti*, *ztrawiti*, odkudž *trdwa* i *ztrawa*, má spíše za kořen *tru* (odkudž i dle samého p. Hanka *z-troj*, *z-troju*, *z-trojiti*, *z-trawiti*,⁷⁾ aneb od nepowědomého *truju*; toto pak *truju* musí míti neurčitý způsob *trauti*, ne *trowati*, neb dwojslabydná časoslowa na *uju* mají infinitiv ne *owati* ale *auti*; *owati* jest vlastní jen *troj-* a *wi-*ceslabyčným, kdež pak we dwauslabyčných se nachází, tu odvádí se od přítomného *owám*; pročes *trowati* nepochází nepostředně od *truju*, anobrž od *trowam*, jako *plowati* ne nepostředně od *pluju* ale od *plowu*, *plowám*, anebo jako *kowati* od *kowám*, ne od *kuju*.⁸⁾

Ještě poznamenati třeba, že jakož střední slowesa na *ati*, *ýti*, *auti*, přecházejíce w činná, přijímají zrowna formu *awiti*, tak i středni na *íti* téže období podléhají; tedy

od číti, čiju: čawiti,

— říti řiju (řewu): řawiti, odkudž řawa,

— štíti, štiju: ščáwa, ščawa.

Odtudto vysvětliti se dá, proč we slowech od pana

7) P. Hanka powídá (w předešlém ročníku str. 550): »Ano i od čísla *tri* jest *trój*, tak jako od náměstky *mi*: *mój*«, nedělaje z toho žádného slowesa, t. j. *tráj*, *troje troje*, *můj*, *moje*, *moje*. *Tráwiti* ale (str. 552) *prawi*, předpokládá *trýti*, *tryju*, odkudž *trýzeň* a *trýzna*, pak *truju* má pravidelně *trowati* jako posud w srbském.

8) P. Hanka, jakž z uwedených příkladůw widěti, neobmezil se toliko na české nářečí, ale rozprostírá obdoby své i na ostatní nářečí, a Dobrowský w Institut. ling. slavicae str. 349 *prawi*: Quorum vocalis est u, resolvunt u in ova (ewa) formam sextam aemulando: *kuju*: *kowati*, *snuju*: *snowati*, *pluju*: *plowati*, *bluju*: *blenati*.

Hanky uwedených *čawa, řawa, č, ř*, neproměněno jest, kdežto kdyby tato slova od *kojiti, rojiti* pocházeti měla, museloby býti *kawiti, rawiti*, jako jest *hawiti*; anof twrdé spoluzwučky před twrdými samohláskami se neměkčí. A tak i od *žiju, žíti* (odkudž *hojiti*, jako od *čiju: kojiti*, aneb od *řiju: rojiti*) měloby býti *žawiti*, místo čehož se však říká od statného *žiw: žiwiti*. Od *žiju* a následowně i od *hojiti* nemůže tedy pocházeti slovo *hawiti*; toto *hawiti* lépe se vyložiti a odvésti dá od *hyju, hynu*, a znamená tedy *tratiti, utratiti, hubiti*, kteréžto poslední slovo *hubiti*, odkudž *huba*, též od *hynu*, aneb dle výkladu p. Hanky *hybnu*, utvořeno stejným způsobem, jako od *stydnu: studiti* proměnou *y* w *u*. Polské *krawęc* a rusko-polské *krawčí* srownámeli s naším *kraječ, krajčí* (krejčí), zdá se, že powstalo jen proměnou *j* we *w*, jako z *jajco* naše *wajce* (wejce). Naše *státi* srownal již p. Jungmann s lat. *stare*, řeck. *σταται, σταω*, něm. *stehen*, sanskr. *sthatum*=*stare*; a jest vlastně infinitiv od *staju* (odkudž *stáj*) či *stanu* (odkudž *stan*); není tedy zkráceno ze *stojati* ⁹⁾. *Pús* pravidelně utvořeno od *páti* (*zapatí*), jako *čas* od *čáti*, *ocas* od *otáti* (*otíti*), *čas* od *dáti*, *hnis* od *hnti*, *rys* od *rýti* atd.

Z toho ale také dále následuje, že obdoba *awiti* nepochází od *ojiti*. Ostatně newíme, odkud wzal p. Hanka formu *ojá*; neboť žeby tato byla staročeská, staroslowanská i posawad ruská, to nedoložil: nyní činná slowesa na *iti* mají w přítomném čase w první osobě jednotného počtu i w sprosté řeči *ím*, následowně *ojiti* má též *ojím*, ne *oju*. Tak dalece žiwau řeč w zastaralé formy přeformowati, zdá se býti odważno. ¹⁰⁾

9) Rozeznává se i významem *stanu, státi*: *stal, stala, stalo* od *staju, státi* místo *stojati*; *stál, stála, stálo* místo *stojal, stojala, stojalo*. *Staju* by byla první forma od *stanu*, ale není ji ani w češtině ani w jiných nářečích. Hulak.

10) Co se pravidelně w staročeských rukopisech nachází, a co w jiných nářečích posud žije, nemůžem odważným nazwati; ostatně to úwod k prvnímu dílu »Výboru staročeské literatury« objasní.

Konečně bez proměny forem stávají se mnohá střední slova činnými přidáním pauhé předložky:

jdu:	najdu, obejdu, předejdu,
budu:	dobudu, odbudu, nabydu,
lezu:	přelezu, naleznu,
minu:	pominu, opominu,
mohu:	přemohu, wymohu,
rostu:	přerostu, zarostu,
padnu:	napadnu, popadnu, přepadnu,
sáhnou:	dosáhnou, obsáhnou, zasáhnou,
stanu, státi:	dostati, zastati, wystáti,
křiknu:	okřiknauti, zakřiknauti,
žiju, žiti:	zažiti, přežiti, požíwati, užíwati,
bděti:	přebděti, wybděti,
seděti:	odseděti, wyseděti, zaseděti,
mlčeti:	smlčeti, zamlčeti, atd.

Od této vlastnosti časoslov středních, že spojku složená v činná se proměňují, pochází také, že když mají opět býti středními, t. j. když činnost jejich opět jen na podmět wztahowati se má, tak jako jiná půwodně činná slowesa, stávají se wracowacími, přijímajíce místojmě *se*; když ale předložkau zůstanou nezměněna, také žádného *se* nepotřebují. K. př.

stonati:	rozstonati se,	wystonati se,
běhati:	naběhati se,	wyběhati se,
spáti:	wyspati se,	rozespati se,
mohu:	roznemoci se,	přemoci se, wzmoci se,
minu:	pominauti se,	
píti:	napíti se,	spíti se,
jdu:	přijdu, wejdu, zajdu;	atd.

Jest ještě mnoho nedostatků w posawadních mluwnicích českých; a však k náhledu jich, zvláště nowě objevených prawidel, potřeba napřed důwodného částečného pojednávání, k čemuž w mluwnici místa není. Jestli powinnost každého badatele řeči české a wůbec slowan-

ské, své výskumy obecnstwu sděliti: i já bych nejednými poslaužití mohl, pokud se jim jenom místa k uweřejnění popřeje.

VI.

Slowo o české národnosti.

Od J. Er. Wocela.

Čím blížeji se nynější století k středu swému chýlí, tím jasněji se ráz a význam jeho objewuje. Wálečný duch, který w prwním a druhém desítiletí našeho věku vládnul, rozplynul se znenáhla, zanechaje po sobě panování jiné, a však ušlechtilejší mocnosti, která na začátku skromně a téměř ostýchawě sobě počínajíc, postaupením času tak důležitě místo w dějích Ewropy zaujala, že ji hlavní ředitelkau osudu nynějšího pokolení již nazýwati můžeme; mocnost tato jest *národnost*, a věk náš wůbec *wěkem národnosti* sluje. Příčinau hlavní národního procitu jesti *wystaupení člowěčenstwa na vyšší stupeň mravné vzdělanosti*. Na začátku ještě tohoto století wálečné bauře a politické motaniny, považující národy za pauhé prostředky k dosažení záměrů wšelikerých, silami člowěčenstwa vládlý ano i plýtwaly, než však setřelo se bělmo s očí nynějším věku: neboť vyšší cena jak národů tak i osob jednotliwých wšeobecného uznání došla, ano i otázka, o ušlechtění sprostší lidstwa třídy zabíhající, až k jádru samému společenského žiwota se prodrala.

Národnost pak zakotwena jest w náboženstwu; nebo rovně jako toto, vyšší půwod a určení člowěka uznawajíc, k tomu se nese, aby každý národ sám sebe, to jest cenu swau historickau, přednosti a chyby své znáti, těmto se vyhýbati, ony zwelebiti a ztužiti uměl: by totiž i jednotliwý člowěk, poznaw se býti audem skwělého ná-

roda, sebe vzdělával a ctil, welebnost původu svého šlechtným smýšlením a jednáním na jawo dáváje.

Tento wznešený cit národnosti též i u čechoslowanů radostně probuzen jest, a již kořeny života tak hluboko do vlasti naší pustil, že je bohda žádná nepřátelská wichřice wíce newyvrátí. Zvláště pak za našich dnů blahý wykvět české národnosti z hojných radostných výjewů pozorowati můžeme. Spatřujeme na př., kterak počet zakladatelů naší Matice, osoby všechných stawů, ze všech končin čechoslowanských w sobě zahrnující, denně se množí, an tím ústaw náš wždy mohutněji síly své ku zwelebení české národnosti vynakládá; znamenáme w pohnutí radostném, že mužové šlechtní o zavedení škol průmyslných, o vydávání kněh a časopisů, kterými by se český řemeslník vzděláwati a z dáwnnowěkéhu kalu newědomosti wytrhnauti mohl, pečují; widíme kterak ku powzbuzení bodréhu národního života w hlawním městě vlasti naší síly zámožnějších vlastimilů o to se zasazují, aby samostatné národní diwadlo české se zwelebilo — ano poznáwáme, že duch národní se sílí, že Čechem slauti za čest a chlaubu se pokládá, poněwadž k národnosti české mužové z nejšlechtnějších rodin duchem i srdcem se nakloňují. ¹⁾

1) Nepřím toho, že diwadlo samostatné, průmyslné školy a časopisy pro řemeslníky nám se dosawád jen w swětě naděje objevují; než však směle daufati můžeme, že w krátkém čase i do skutečnosti uwezeny budau. — Bylo by arci mnoho — ba přemnoho o nedostacích národního našeho života psáti, než zde toliko k jedné velké potřebě zřetel obecnstwu obracuji, žádost pronášeje, aby k českým nowinám též i *intelligenční list* připojen byl. Uskutečnění přezádaucí této věci spolehá toliko na obecnstwu, totiž na odbytu Pražských nowin; neboť p. p. wydawatelům těchto nowin a České Wčely se již podařilo, nemalými obětmi w krátkém čase Wčelu Českau zwelebiti, tak sice, že ji bez odporu mezi nejwýtečnější časopisy Rakauské říše čítati můžeme; pročť se nadíti lze, že by tiž wydawatele nadřečené velké potřebě Pražských nowin wyhowěti mohli, potřebě, o kteréž již před 42 lety slawný náš Jungmann w Hlasateli takto se pronesl: »Pokaždé mne Demokritský smích napadá, kdykoli německý li-

Čím pak skvěleji národnost česká ratolesti své rozkládá, tím hlučněji ožívají se hlasy četných nepřátel vzdělanosti české; neboť každá i sebe šlechtetnější věc, co svět světem stojí, odporníků svých měla, kteřížto pak konečně vždy odporem svým ku slávě a vítězství pravdy nejvíce přispěli; vždyť i zákon běhů lidských již tomu chce, že pravda jako zlato, čím více se tře, tím jasněji ryzí pauhost svou na jevo dává.

Dělí se pak protivníci naši na dvě hlavní třídy; jsouť totiž odpůrci *cizozemští* a *domácí*; nebude od místa několik slov o obou powěditi, a do zbrojnice námitek a odporných důvodů jejich něco blížeji nahlédnauti.

«Přišli *pozdě*, tak cizinci se na nás potrhují, počínají Čechové řeč svou vzdělávati; germanský genius ji dávno stínem perutí svých do tmy uvrhl; proč tedy plýtvají silami svými, proč nepřilnou k řeči a literatuře německé, kteráž jim v hojnosti toho poskytne, po čemž dychtí, cestou drsnatou a jen do kalužin wedaucí krácejíce. Ostatně jest prý toto vzdalování se od literatury německé znamením *newděčnosti*, an česká země pauze jen německou řeči a literaturou vzdělati se mohla.»

Naproti tomu klademe otázku: Kdy pak *počali* Němci řeč svou vzdělávati? a opět, jakou pak asi tvářnost měl jazyk německý ještě *u prostřed minulého století*? Známeť

stek Intelligenci do ruky vezmu a čtu, kterak tam neb zde pauhý Čech k dostavení se pod trestem powolán býwá, uebo veřejnou dostává zprávu o nápadném dědictví, rozchvacování statku jeho a tisícerych věcech užitečných a potřebných, o nichž se celá německá Říše snáze dowí, než právě ten, koho se týče, jelikož tuze mnoho jest od něho žádati, aby Čech jsa nowiny německé, jimž nerozumí, kupował a sobě wykládati dával. Což tak za právourážné uznáno jest, že samo nejvyšší řízení veřejně prohlásilo, že *žadostivo jest, aby list Intelligenci také Českým jazykem se vydával.*» (Dek. dvořský 2. prosince, léta 1801. prošlý.) — Zde též zřetel čtenářů obracujeme na dojímavá rozmlauvání o jazyku českém w Hlasateli (viz Nowočeské biblioteky číslo 1. Jos. Jungmanna drobné spisy), neboť začasť čtení oněch předůležitých a srdečných článků ku poznání potřeb našich a k posílení ducha národního nemálo přispěje.

dobře sloh, který v 17., ano ještě v první polovici 18. století v německých spisech panoval, sloh to neladný, potworný, latinskými barbarismi a floskulami francauskými nemotorně protkaný. A hle, předce duch germanický se pokrokem časů neladných těchto přítrusků sprostil a literaturu svou slavně zvelebil, ačkoli velký Bedřich pruský ještě před sedmdesáti lety se domýšlel, že by jazyk německý, takorča neschopný k vyššímu vzdělání člověka, žádné skvělé budaucnosti neměl, pročť i tento od Němců téměř zbožnělý panovník — a s ním i větší díl tehdejší německé šlechty — k francauské literatuře celou svou obniveného ducha svého přilnul.²⁾ Ano tehdež se to samo u Němců dalo, co se nyní — *mutatis mutandis* — ve vlasti naší ne zřídka děje, že se totiž hlasy ozývaly, aby vzdělanci německého národa spisy své toliko v řeči zahraničné skládali — před tím se to obyčejně v latinském jazyku dělo — a hrubou němčinu sprosté lúze zanechavše, ku prospěchu *všeobecné vzdělanosti* francauské řeči užívali. Sám velký Leibnic slavná díla svá jedny latinou, druhé francauským jazykem sepsal.

Než však řeč a literatura česká již na začátku *nynějšího rozkvětu svého* mnohem příznivější živily v sobě chovála, nežli jazyk německý u prostřed minulého století. Nepočalo se teprv za našich časů vzdělávání řeči a literatury české, nám nebylo třeba z jazyka našeho cizí nešvary a škwáry (leda těch, jenž se za novějších dob z němčiny do něho wtrausily) vymítati, sloh teprv pracně tvořiti a brausiti, nikoliw: *nám již vzdělaný, skvělý, k vyjádření wszelké myšlenky schopný slowanský jazyk při ru-*

2) W Lipském »Conversations-Lexikon« čteme na pť.: Bei Friedrichs gänzlicher Unbekanntschaft mit der deutschen geistigen Bildung achtete er diese gering und trug selbst nichts zu ihrer Vervollkommenung bei. Indess muss man hierbei bemerken, dass die deutsche Literatur, als Friedrich die französische Bildung annahm, auf einer noch gar niedern Stufe stand; Friedrichs Geist konnte sich in den abschreckenden Formen der deutschen Wissenschaft nicht gefallen.

*kau a na hotově byl, jazyk, jehožto celé ústrojí již tak dokonale jest, že těm, kdož klassicky psáti chtějí, toliko pravidly jeho se řídití třeba; náš věk tedy neklade zá-
čátek vzdělanosti řeči naší národní, jako se to v 18. století u Němců dělo, my toliko pokračujeme v počinání předků svých — oním duchem literárním vedení, který za časů Weleslawinových jazykem českým vládnul. Tím též se zahrnuje nejapná domněnka, jakoby česká vzdělanost jediné z německé řeči a literatury původ svůj byla vzala. Nebo porovnáme-li sloh tak ušlechtilý, rozumný a bohatý českých spisů 16. století se slohem německým za onoho času panujícím a tak nemotorným, že Němci dosawáde smích z něho si tropíwají, podávajíce výjimky ze spisů oné doby do časopisů svých k obweselení myslí pokolení nynějšího, tu zajisté s národní hrdostí tázati se můžeme: *Kdož pak tenkrát byl mistrem a kdo žákem?* Jazyku našemu toliko *prostory* třeba, aby své krásné vlastnosti wolně wywinowati mohl, a zajisté co se Němcům za půl století podařilo, to genius řeči naší, dříve než deset let uplyne, dowěsti by mohl. — Dále pak cizozemští odpůrci předstírají, že prý toho *jednota německého saustátí, ku kterémuž Čechy s Morawau přivtěleny jsou, žádá, aby žiwel slowanský w celém Německu zahlazen byl*, by totiž dosawádní *Slowané němečtí*, tak jako se to již z větší části w Lužici a w Slezsku stalo, w pauhé Němce se přerodili. My však slyšíce tyto hlasy, dobře tomu rozumíme, kam vlastně míří — *jsaut* to známé z předešlých desetiletí wýtworky ohniwých mozků *mladogermanských*, jimžto se dosawád o nějaké *německé arcirřiši* sníwá — o nebezpečných těchto snech však více slow šířiti nechceme. Docela jinau úlohu věčná prozřetelnost panovníkům onoho státu uložila, jehožto části též naše milá vlast jest. Pod žezlem rakauským žijí rozmanití národové: Němci, Slowané, Wlaši, Maďaři, Walachové a jiní, o jejichžto dobré náš milostiwý mocnář stejně pečuje. Náboženské a mrawní vzdělání, zwelebení průmyslu,*

rozmnnožení blaženosti občanské vůbec, toť jsou předměty, o něž vláda naše pilnau bedlivost má, nikoli však, jak by někteří tomu chtěli, germanisování národů rakauských. Rakauská vláda zvláštní powolání má — tak se nedávno ctihodný rakauský dějepisec projevil — dokázati, že různici se powahy a jazyky rozličných národů pod jedním žezlem spojených tomu nepřekážejí, aby tito w míru a obápolném srozumění k jednomu krásnému cíli, zvelebení totiž vlasti své, přispěli. 3)

Směru tomuto stawí se též na odpor *druhá třída ne příznivců, w samé vlasti naší obyvajících*, kteří český jazyk buďto špatně aneb pranic neznajíce se obávají, aby newědomost jejich tím hruběji na jewo nepřišla, čím důstojnějšího místa by jazyk český sobě wydobil. Pročež aby swau slabau stránku ukryli, lidé takowí šlechtetným vlastimilům kdy a kde jen mohau překážky w cestu kladau, je brzy w posměch, brzy w jakési podezření někdy dosti hnusnými a ošemetnými auskoky uwésti se namáhajíce. *Samolibost* jedněch a *pohodlnost* druhých jest hlawní příčinau nelibosti jejich k češtině, nelibosti, kte-

3) Klademe zde celé důležitě místo, slova nahoře uwedená w sobě obsahující, z wýtečného časopisu we Wídni Drem Šmidlem wydawaného:

Man hat in letzter Zeit öfters die Frage aufgeworfen, ob Österreich ein *deutscher* Staat sei, und die Antwort war meist *bejahend*. — Österreich ist ein *eigenthümlicher* Staat und jedenfalls ein *gemischter*; das ist ja eben seine Aufgabe, zu zeigen, dass es auch einen solchen geben könne, und dass Sprache und sonstige Eigenthümlichkeiten kein Hinderniss seien, im Frieden und im wechselseitigen Verkehr zu leben und gemeinschaftlich einem schönen Ziele zuzustreben. Die österreichischen Völker hält der gemeinschaftliche Vortheil zusammen, es ist jeder einzelnen der Nationen des grossen österreichischen Staats in jeglicher Beziehung vortheilhafter, wenn sie friedlich und einig zusammenleben, als wenn sie Rivalen sind und sich befehden. Dass es ihnen aber vortheilhafter ist, und dass sie durch Feindschaft und Fehde sich selbst nur schaden, lehrt die Geschichte, und zwar eindringlich genug. Kennt man sich aber hinlänglich? — Vielleicht hat in dieser Beziehung der deutsche Theil

raužto obyčejně pláštikem *kosmopolitismu* zahalují; nicméně podotknouti třeba, že někteří z nich stali se wrstevníci světoobčanství z té přední příčiny, že totiž vlastenectví, to jest přilnutí srdcem i duší k národu svému, přecasto i *obětí hmotných žádá*, an kosmopolitismus, co idea nad celým širým světem se snašející a žádné vlasti aniž domova sankromného nemající, též *pražádných obětí* (vyjma hlaholu a žvastu plíc chlubných) nepožaduje. Přispívej jen každý podlé hříwny své ku zvelebení národa svého, tím, an blaženost částky množíš, též i k zrůstu blaženosti všeobecné přispíwáš — a wěz, že to, a nic jiného, zásada *pravého kosmopolitismu* od tebe žádá. Zčásto i lidé pohodlní a ospalí, když ze snů svých procitnu, nenadálým pokrokem národní vzdělanosti překwapení jsauce, o nowotárství, separatismu, panslawismu (slovo jim velmi oblíbené) šweholí, nepowážiwše, že též i národové mravními osobami jsau, kteréžto dobré vlastnosti své objewiti světu se snaží, že chtějí, co dobrého, álechetného w jádru národa ukryto, též pěstowati, aby wykwětem ctnosti svých s ostatními národy zápasiti a

des österreichischen Kaiserstaats so Manches versäumt, und es wäre seine Pflicht, wie sein Vorthail, das Versäumte einzuholen! Französische, englische, ja spanische Literatur und Sprache wurden bisher vorzüglich geschätzt und cultivirt; wie die Deutschen überhaupt dem Fremden nicht zu wenig Aufmerksamkeit schenken, so hat der deutsche Österreicher bisher oft zu viel den fremden Einflüssen sich hingegen, dabei aber seine nächsten Nachbarn, mit denen ihn die schönsten Bande verknüpfen, viel zu wenig geachtet. Es wäre viel nützlicher, wenn statt ganz fremder, ohnehin nicht eben besonders erspriesslicher literarischer Einflüsse, denen man sich so con amore hingibt, das Studium vaterländischer Sprachen und Zustände mehr cultivirt würde. Es wird in nicht langer Zeit vielleicht Bedürfnis werden für jeden patriotischen Österreicher von Bildung, die Hauptsprachen der Monarchie zu kennen, welcher er angehört, jedenfalls wird es ihm nützlicher sein als viel anderer literarischer Ballast. *Was thut der österreichischen Geschichte Noth?* Vom k. k. Staatsarchivar Jos. Ghmel in Wien. — Öster. Blätter für Literat. u. Kunst. 1845. Nr. 1.

sobě též mravní a dějepisné palmy získati mohli. Může prý býti, že by něco dobrého ze snažení národního a nás powstati mohlo — tomu někteří z protivníků u sebe již místa dávají — než pak *politika* tomu chce, aby se malé dobré skrze velké nebezpečí, které by z onoho pojiti mohlo, zabladiť; tak mluvíce jistivě zrády *k východu* otáčejí. Rozumíme tomu, než pak odpověď na to věc sama podává, nebo právě wywinováním vlastní naší *české* národnosti nejpewnější hráze se stawi proti úsilnému wtírání nám *cizí*, jak východní tak západní národnosti. Než kdo k věci té jasněji nahlídné, pozná, že *občanská povinnost* tomu chce, aby vzdělanci a vyšší třídy obywatelstwa w Čechách a na Morawě sobě netoliko jazyka národního wětmali, nébrž i wáznost a uctu swau k němu skutkem projewowali. Necht se kolem po vzdělaných krajích ewropských ohlídnau, tu zajisté se přesvědčí, že za našich dnů wůbec o to se pečuje, aby w nižší třídě národů wědomosti užitečné se množily, kterými by se vzdělání mravní a průmyslné jakož i položení sprostého lidu zlepšiti a zvelebiti mohlo. Pročež znamenáme, kterak se průmyslné, řemeslnické a nedělní školy, čítárny pro řemeslníky, listy pro rolníky atd. jinde rozmnožují: neboť ne jen náboženství a mravní cit, nébrž i *zdravá politika* toho žádá, aby se sprostý lid zámožnějším a tudy spokojenějším stal, jelikož historie časů nowějších nás učí, že *w newzdělanosti a chadobě sprostého lidu zárodek nebezpečného kvašení leží*. Medle, což pak stawí domy pro chudé a bídačky, trestnice a žaláře? Nenili-to, jak tomu letopisy ústawů takových dosvědčují, newzdělanost a z ní pocházející chudoba a bída? Kdo tedy národní vzdělanosti zaumyslně přičí a na odpor se stawí, *přeje tím samým, nby se trestnice a žaláře naplňowaly, přeje, by se živel bídy a nespokojenosti w zemi více a wíce rozmahal a látky budoucím nepokojům přibýwalo!*

Žádnému i sebe horliwějším Čechu w mysl nepřišlo, překážky klásti skwělé vzdělanosti německé w Čechách;

než pak co Němcům prospěšno, toho i našemu českému kmenu třeba. Bohužel, newíme jakým nedorozuměním se to děje, že dosawád to nelibě doráží na sluch některých vzdělců německých, když se u veřejnosti hlasy pozdvihují, žádající, aby bylo též nějakého světla vzdělanosti popřáno pauhému Čechu, po smilování takovém již bolestně taužícímu. Ejhle, tu i hned žádost taková se na jiné pole zamyslně přenese: nepřiznawci repci, že by to trpíno býti nemělo, aby do záležitostí takových se *slawismus* wtíral, an prý w nich toliko *řeč německá*, to jest *bohemismus* (zde tedy tolik co *germanismus*) panowati má; nechť prý se pauhy Čech německému jazyku přiučí! — jakoby právě člověk chudobný, z bolých mozolů swých se žiwící, nazbyt času a příležitosti měl, cizímu jazyku se naučiti, w němž by se po mnoholetém namáhání toho dočetl, což by se mu w materském jeho hlaholu i hned powěditi a wyswětliti mohlo!

Konečně dejme tomu — wěc téměř nemožnau za snadnau pokládajíce — že by se lid náš český zněmčil; jakých pak výhod by z toho měla právě *ona třída zamožnějších spoluebčanů našich, jenž vzdělanosti české odporují?* Předstawme sobě rolníka našeho již zněmčelého, totiž w podobě té, jakau Čechoněmci na Slezském a Saském pomezí projewují — tenkrát by zajisté s hlaholem německým též i jistý duch aneb spíše neduh w nezčíslných spisech a listech, mudrowání o přewratech politických a církewních obsahujících, do mozků českých se wtrausil, kteréžto od pradávna k mudrowání takowému náchylnějšími byli nežli hlavy chladnokrewných Němců. Jak by to medle tenkrát vypadalo s powinnostmi wrchnostenskými atd.?

Spisowatel těchto řádků slyšel z úst starého Němce, u paty Krkonošů bydlícího, na nynější pokolení obywatelů tamnějších sobě stěžowati, poněwadž tito spisy z blízkého Slezka přinešené čítajíce, od roka k roku wíce na citu náboženském a tudíž i na mrawech ujmu trpí. Pro-

čež právě ti, kteří jako slepci o barvách mluvice, nejvášnivěji o nebezpečném ůechismu (zvláště na Moravě) deklamují, měli by prozřetelnosti věčné co nejvraucněji denně díky skládati, že lid náš ideam nebezpečným dosawád nepřístupný jest a dotad zůstane, dokudž jemu potrawa dušewní zřídlem české literatury, pod řezlem prozřetelné vlády rakauské stojící, poddávána bude!

Přejeme konečně, aby dosawádní nepřiznivci české řeči a národnosti, nabywše náležitého přesvědčení o mrawní a politické potřebě věci samé, k ní přiznivým okem nablíželi a swědomitě na mysli uwážili, že na všeobecném wzdělání a ušlechtění lidstwa w Čechách a na Moravě obywaycího, z něhož pak žádný zákon paukého Slovana newylačil aniž wylaciti může, dobré vlasti naši se zakládá.

VII.

Pisně Hostýnské.

Od Vinc. Furcha.

I.

Pod Hostýnem, pod tím chlusem
Bystrice se walí šumem.

W řece Rusálky si hrají,
Kýž mi píseň zazpíwají!

„Píseň tobě zazpíwáme,
Slawňau píseň zpíwat známe!“

Řeko, utichni na chvíli,
Zpíwat budau twoje Wíly.

Hostýn w mlčení hlubokém
Hledí k řece wážným okem.

Obláček se k řeči sklání,
Raduje se ze zpívání.

Z řeky zpěv již ozývá se,
W tichém kraji rozléhá se;

Napřed jemně jako vánek,
W srdci hledá milý stánek:

Tak wrkají holubice
Wespolek se libajíce.

A však již již zpěv se mění,
W zpěv se mísí vzdálné hřmění.

Hoj! zbor wodních panen pje
Starodávné rekoděje;

Dlauhý zpěv o potýkání!
O hrdinském wzdorování!

Hoj — wrah přemožený klesá —
Již radostně wítěz plesá! —

Doznívají hlaholové,
Obláček zas dále plowe.

Hostýn w mlčení hlubokém
Hledí k řeči vážným okem.

Řeka dál se walí šumem
Pod Hostýnem, pod tím chlummem.

II.

Hostýn smutně blídá
Na swau sestru Tatru,
A i Tatra zírá
K wzdálenému bratru.

Časové se mění,
Říše rozpadají —
Hostýne a Tatro,
W jakém teď jste kraji?

Wy jste jednau stáli
W téže zemi slawské,
W zemi slawské, w říši
Welikomorawské!

We morawské zemi
Hostýn stojí posud —
Tobě, sestro Tatro,
Horší nastal osud.

Ač i to jsau twoje
Starodáwnné kraje,
Wšak ti otdčina twá
Teď odcizena je.

Tatro, smutně stojíš,
Hlídáš k brátru swému,
W němém bolu ziráš
K Hostýnu němému.

Jen když we twém srdci
Pocit želu zrůstá,
Otwírají se ti
Uzawřená ústa.

Na znamení smutku
Čelo zahaluješ,
Obličej a tělo
Mračnem obtahuješ.

A ty mluvíš hromem
K brátru vzdálenému —
A ty hledíš bleskem —
W bauři mluvíš k němu!

A i Hostýn z dálky
Bleskem na tě hlídá —
Rozumí ti — Hostýn —
Hromem odpovídá!! —

III.

Hostýne!

Zdvihaje se nad Morawau,
Do oblaků sáháš hlawau,
Do oblaků nad Morawau.

Hostýne!

W dolinách mi klečíme,
K twému chrámu hledíme,
K Marii se modlíme.

Marie!

Když od Tater jitro swítá,
Tebe duše naše wítá,
K nám i nádeje zawítá.

Marie!

W dolinách my klečíme,
K twému chrámu hledíme,
K tobě my se modlíme.

Marie!

Když se slunce k spánku sklání,
I nás jímá sladké zdání,
Syn twůj nás i w noci chrání,

Marie!

W dolinách my klečíme,
K twému chrámu hledíme,
K tobě my se modlíme.

Marie!

Utíká se w každé době
Matko, rod Morawský k tobě,
Matko chraň nás w každé době.

Marie!

W dolinách my klečíme,
K twému chrámu hledíme,
K tobě my se modlíme.

VIII.

Zlomek z romantické básně.

L a b y r i n t S l á w y.

Od Jana Er. Wocela.¹⁾

Ejhle! nádherné a hlučné hody
W skwostných komnatách se konají;
Lepost, krása, wábné chorowody
Oči, srdce, ducha lákají;
Koberce o zlatém třepení
Wýstupek tam zdobí, s něhož zwučně
Píšťba zní a sladké hudebí.
Welkau síní hemží se to hlučně:
Sličné panny w drahém zlatohlavu,
W němž se perel krumplowání třpytí,
Jako hwězdy milosti se swítí,
Wzdávající kráse, lásce sláwu.
Děwám dwoří se tam jinochowé
Skwějící se leskem šperků drahých —
Láska milost k sauboji tu zowe,
W němžto wítězství i přemožení

1) Podávaje zlomek tento welectnému obecnstwu, za slušno uznávám poznamenati, že této básně předmět, s nimž sem se již mnohá léta zanašel, hluboce sahá do dáwných-dějů českých a slowanských wůbec, připomínajíc spolu na budoucí určení a osudy národa našeho. Snaže se do díla tohoto výsledky rozjímání a duševního žiwota swého wložiti, mohl sem arci wydání spisu celého, by se tím důkladnějším stal, na pozdější doby odložiti, a však právě odkládání takové by na ujmu býti mohlo dílu tomuto, jelikož známo, že plodům básnickým w lidském žiwotě jistě meze vyměřeny jsau.

Báseň wyjde během tohoto roku nákladem knihkupectwí Kalwowského.

J. E. W.

Jestí rovně zdrojem citů blahých.
 Slyš to zvučné w buben udeření —
 Ze struny se píseň wyluzuje,
 Píšťala jí mile přizwukuje;
 Bujná radost září z mladých očí,
 An se půwabně pohybující,
 W sauzwuku milostném zpíwající
 Skwělý sbor teď hlučným kolem točí. —
 W čele skwostné síně u okence
 Stojí nádherného plesu pán;
 Newšímaje sobě díwek wěnce,
 Hledí w trudném zamyšlení Jan ²⁾
 Na orlojek, jenžto w skřínce drahé
 Zrnkem prachu měří wěčný čas.
 Necht již kolem zwučí hlasy blahé,
 Necht se bujně rozweselil kwas,
 Jan se nehýbá a neusmíwá,
 Krûpěj prachu celý swět mu skrywá.
 Bludasporý pne se u pilíře,
 Zrakem hrůzy po Janowi míře,
 Jenž ted' hlawu zhůru zdwihna maně
 Ústa křiwí k děsnému usmání:
 »Mistře Bludasporý, pohled' na ně,«
 Mluwí k saudruhowi úšklebnému,
 »Jaké spíle, jaké radowání!
 Jak se koří času podwodnému
 Jednodenňatek sbor nebohých —
 Těkají na wěků tmawých lemu,
 Neznajíce konce běhů swých;
 Mistře, jáť chci konec tento znáti,
 Poznati budaucí černau stránku;
 Pročež hbitě diwopłodnau mocí
 Wystroj též nějakých radowánek
 Pro mně w této bujných plesů noci;

2) Jan Kutnohorský, jehožto osud a skutky hlawním obsahem jsau této básně.

Ano, ukážeš mi bez prodlení,
 Kterak wěkem powaha se mění:
 Co w té siní dýše, skáče, hude,
 Nechť se změni před mým zrakem hned
W tělo, kterýmž za padesát let
Každý, kdož tu žije, odín bude!
 Než hle panna, krásná perla plesu,
 K Janowi se blíží w družek kresu;
 Audy labuťové se zachvěly,
 Líce planuly jí w studu záři,
 Když své oči, žhaucí lásky střely,
 Pozdvihnula k Janově teď twáři,
 Znak milosti, purpurowau růži
 Podávajíc slawenému muži.
 „Přijmiž díky naše,“ dívka šepce —
Zemřelo let padesát! zní hlas,
 An se dworně kloní Jan
 K panně — k holé šklebící se lebce.
 Hle! toť w siní skwostné děsný kwas,
 Jakowého oko newidělo,
 Co se slunce objevilo světu —
 Před mžikem co nádherně se skwělo,
 W bodrosti a živém jarém kwětu,
 To se proměnilo tady w hrob,
 Tam pak w stín posledních žití dob;
 Zde, kde jinoch s děwau milenau
 Milostným prowázel zpěwem báseň,
 Kostliwec teď s ženau shrbenau
 Opřen o kostliwce šklebí dáseň;
 A ten paníc, pestře wyšňořený,
 Nyní wěkem stařec umořený
 Klesá w náruč ženské mrtwoly —
 Kolem těch pak hrůzy wytwory,
 Kupa mrtwých, w rubáše oděných,
 Sedí na stolcích tam pozlacených;
 Zde zas těla w bitwě rozbodaná,

Jichžto rány toky krve roní,
 Tam pak jiná, čerwem rozhlodaná;
 Kolem roztraušené hnáty bílé,
 Mezi tím u věku swého cíle
 Starci na berlích se k zemi kloní.
 Všude ticho — ticho jako w hrobě —
 Hudci oněměli w hrozné době:
 Onen pustil traubu z hnátu swého,
 Pišťala tam w dásni umrlého,
 Kosti bubeníka w buben padly;
 Jediný toliko stařec schřadlý
 Po huslích jen smyčcem pohybuje,
 Než však z potrhané struny
 Žádného již zwuku newzbuzuje. —
 Hrůzau Jan se zachwěje,
 Dlaní oči zakreje,
 A však kost jen wraží w kost,
 Neb an líce vlastní kryl,
 Hnátém w leb swůj udeřil.
 »Hrůzy duchu, dost, ó dost!«
 Wolá z kostry Janůw hlas,
 »Wrať nám žiwot, mládí zas!«
 A tu strašný Bludasporý
 Z neproměněné swé twáře
 Kolem, na příšerné twory
 Metá děsných zraků záře,
 An w ohyzdném obličejí
 Praotce všech smrtných hříchů
 Brázdy pekelného smíchu
 Hluboce se rejí:
 »Nuže, nechť se opět wrátí.
 Padesát let w lůno času —
 Nechť již zmizí klam a sen,
 Z hrobu žiwot, ze tmy den,
 Kauzel mocný nechť obrátí
 W mladá těla starau chasu!«

Tak teď volá Bludasporý;
 A jak prutem čarodějným tknutí,
 Tak se w jednom přeradostném hnutí
 Proměnily weškeré již sbory.
 Mladá krev jim opět srdcem praudí,
 Sladký zpěv a hudba w sluch se laudí,
 Šperků lesk a růže blahých twáří
 W jasné síni opět bujně září.
 Jenom dívka, která plnau růži
 Podávala slavenému muži,
 Na něj, pnuła uděšený hled,
 Neb co stěna Jan té chvíle zbled',
 Oči z lůžek strašně se mu dímuly,
 Na růži se lesken hrůzy pnuły,
 Až je chvějící se kryla dlaň.

Kolem pak se ozývají hosti
 Hledící u podívení naň:
 »Nelze jemu w tělesné chorobě
 Podílu mít w naší veselosti!
 Než pak každý w této ještě době
 Hlučným kolem bujně se otáčí,
 Z komnaty však plesu pán wen kráčí. — —

Panoš krásný, nesa jasné swíce,
 Wyprowází pána do ložnice.
 Jan se na sedadlo wrhne, ruku
 Tiskna k srdci, hořké žaly
 Z prsau rozbauřených lije:
 »Kterak srdce w okowy své bije —
 Srdce mé, ach, srdce — bujnějších jen tluků,
 Aby rázem pauto rozkotaly,
 Pak utichneš, srdce skrwácené! — —
 Kam se přiwal myšlének mých žene,
 Kalich zde — tam bitwa, krve záře —
 Otcůw hrad tu, onde matčin hrob —
 Kostliwců zde šklebící se twáře,
 Jichžto pohled, jako ostří meče,

Bránu rozrazíc mých příštích dob,
Do prsau mi přehluboce seče!«

Teď se wzchopí w děsném ducha tesku,
Zrak se potká s panošovým okem,
Rdícím se w horaucích slzi lesku;
Jan, přistaupě k němu kwapným krokem,
Hledí w něžném srdce swého hnutí
Na pachole, jenž jsa téměř dítě
W krásném žití swého na úswitě
Sličné líce slzau žalu rmútl.

»Což i tebe,« dí Jan, »bída sauží?

Což ta slza w oku znamená?

Mluw, snad kauzlo zlata wykoná,
Po čemž srdce tvoje mladé tauží.«

A tu panoš, zlatokadeřawau

Hlawu kloně, bolně zašeptá:

»Paně, bolest, jenž mi slzu žhawau

Z oka laudí, jesti bolest twá!

Nebo já též, pane přemilý,

S hrúzau znamenám, jak prudké žaly

Kořen žiwota ti podryly,

Kterak děsné, tajné úzkosti

Sílu duše twé do sebe wssály;

Odpusť pane, že i ten, jenž sluje

Sluhau, neznámé twé žalosti

Saucitnau též slzu obětuje!«

Jak když plawci bauří zmítanému

Z černých mraků slunce probleskne,

Takový cit Janu nešťastnému

Srdce útrobau teď mocně hne;

Chopě něžnau ruku mladíkowu,

Jenž se při tisknutí wřelém třese,

Hlasem pohnutým Jan mluwit jme se:

»Díky, Wíte, twému lásky slowu;

Než však bolům prsa bodajícím,

Ještěřům, mé srdce hlodajícím,

Žádná síla nemůž odolati.
 Chtěl sem hady wnitřní w pauto leskné
 Nádhery a plesu ukowati,
 A však marno — marno! duši teskné
 Nelze jinak nežli bez naděje
 Sledowati skázy své koleje.«
 A tu panoš, oka milostného
 Zhůru zdvihna, jemně mluwit jme se:
*»Strastem ducha duch též pomoc nese;
 Nebo matka, jenž za syna svého
 Oroduje tamo na wysosti,
 Prawiwala, světské nádhernosti
 Že jsau dcery věčných podwodů:
 Chcešli získat srdce blahý klid,
 Rozpal w něm, co swatoswatý swit
 Lásku k wíře, ctnosti, k národu!«*

Jan tu wzdechna těžce, kryje líce,
 Žalně wece: *»Běda, peruť ctnosti,
 Peruť wíry nepowznese wice
 Ducha mého ku věčnosti!«*
 Mlčí — přemýšlí — hlas jeho zněl
 Opět: *»Matku přemilau sem měl,
 Slova matky mají význam blahý! —
 Cíl to wznešený, swůj národ drahý
 Na budauci časy zwelebiti —
 Snad bych mohl, pokud swítí den,
 Než mne pohltí ten děsný sen,
 K cíli tomu nápomocen býti! — —«*

Této noci hle po dlauhém čase
 Spánek zawřel wíčka Janu zase:
 Čarowná snů blahých záře,
 Kteráž mu za mnoha let
 Nejasnila dřimot děsný swět,
 Líčila mu panošowy twáře:
 Spatřilť jeho růžové ruměnce,
 Oči krásné, swatau září zňaté.

W prstěncích pak kadeře ty zlaté,
 Na kadeřích z bílých růží věnce.
 Jinoch — anjel — staupil na nebesa,
 Křišťálový kalich w rukau nesa,
 Z něhož do prsau mu šťáwu lil:
 Krůpěje pak do srdce tekauci
 Změnily se w písmeny horaucí,
 Kteréž anjel w troji věnec swil.
 První věnec swatých krůpějí
 Utvořen byl slowem skvělým wíra,
 Druhý: *láska všehomíra*,
 Třetí skládal *sláwy naději*. — —
 Když pak, osloněn již září denní,
 Procitnul Jan w blahém prsau chvění,
 Klonil se již nad ním zkázy duch,
 Bludasporý, věčných klamů druh,
 Okem hněwu pekelného
 Prsa oběti své hlodaje,
 Stopu spánku blaženého
 W Janově to duši hledaje.

Komnata Janowa.

JAN. BLUDASPORÝ.

BLUDASPORÝ

Milý Jene, k panošowi twému
 Nemalautě, wěz to, něchuť mám,
 Nebo jakausi w něm swatau pěnu
 S welkau nelibostí čenichám.

JAN.

Wěřím, jelikožto noční stín
 Není přítel jasné záře denní.

BLUDASPORÝ.

Stín pak předce w swětla jasný klín

Smělé zírá; zde však mému zření
Brání tajně ukrytého cosi,
Jež tvůj panoš na prsu swých nosí.
Rci pak, odkud ono slabé robě
Připutowalo jest k tobě?

JAN.

Čtrnáct dní již brzy bude tomu,
Co se na předsíni mého domu
Jinoch ke službám mně nabídnul.
Jest to mládeneček šwarný, zdravý,
Zalíbily se mi jeho mrawy,
Pohled jeho též mým srdcem hnul.

BLUDASPORY.

Mne však klauček poněkud přede mate;
Do předsíně twé již nerád wkročím,
Poněwadž tam znamení to swaté,
Jemuž se od dáwna vyhýbám —
Neb já též swau slabau stránku mám —
W každém kautě zawěšené zočím.
K čemu takovýchto šperků máš?
Proč se jako nedospělý klas
Semo tamo w mysli kolotáš?
Pokáním snad mařiti chceš čas?
Heslo twé teď: hojné kořistění
Z blaženosti pozemského ráje;
Mimo sebe pust to zbožné chvění:
Blb a slaboch na lichu se kaje.

JAN.

Známý blekot z pekelné to stáje!
Od sebe již Wita nepustím,
Nebo jinoch wzhledem newinným,
W němž se tichá milost objevuje,
Ducha mého temnost wyjasňuje:
Nechť mne hrůza k žezlu swému wíže.
Wit jest mým i se znamením kříže! — —
Než však čas ubíhá, jáť pak, wěz,

Jinak těžiti teď hodlám swau
 Hřiwnau draze dobytau,
 Počátek pak toho staň se dnes!
 Poslušen buď mému poručení,
 Konej, k čemu pán tě wyzýwá:
*Moc mě poddaná necht k zwelebení
 Mého národa teď přispívá!*

BLUDASPORY.

Bujná wůle, prudká, horká slowa!
 Nad míru však těžké wykonání;
 Zwelebení lidstwa — twrdá kost,
 O nížto se mnohý pokusil,
 Nahryzal se leckdo na ní dost,
 Než jen dásně sobě rozdrtil.

JAN.

Protož pomoc ruky mocné žádám;
 Nástrojem ty budiž slowu mému,
 Na oltář když vlasti oběť skládám,
 Již jsem dobyl za předrahou cenu!

BLUDASPORY.

Owšem, kdyby nadpozemskau moci
 Lidská wůle sebe přiodila,
 Žeby tenkrát z plodů chladné noci
 Jiskru swěta předce wydobyla.
 Dost křemínků na tomto pokautí,
 S místa však se nehne kámen sám,
 Mocná ruka musí zakřísnauti,
 Swěta praud pak zajiskří se wám!

JAN.

Bych pak w nowé bludy nezabřednul,
 Třeba, abych přímo w národ hlednul:
 Pročež do žiwota slowanského
 Chci teď okem bystrým sáhati,
 Duchem smělým w hlaubi bádati
 Po původu dobrého i zlého.
 Znáti musím, w národě co kwětlo,

Co uzrálo, též co nedospělo,
 Co w něm zašlo, žalostně úpělo,
 Nemohauce vzniknout w denní světlo:
 Bych co křivo, mohl naprawiti,
 Co wysychá, hojně doplniti,
 Což pak vězí w noci chladné,
 Abych skvěle mohl osloniti,
 W každém zrnku, jenž bez vláhy chřadne,
 Život nový, šťastný rozploditi!
 Wůle pevná, duch pak čilý
 Nad účelem tímto plane —
 Srdce mé, nechť hrůzau rozerwané,
 Wydobylo sobě síly
 K mohutnému světem pohýbání!
 Poklady nesmírné jsautě moje,
 Na kynutí mé se zdvihnu woje,
 Příroda se koří slovům mým —
 Nadpřirozenau tak moci,
 Čerpanau nechť z lůna věčné noci,
 Národ český zvelebím! —
 Jako orel w oblacích plynaučí,
 Hledy své na vrchy země pnaucí,
 Jichžto stěny hrom tam srýwal,
 Tu zas lesk čerwánkú zlíbal:
 Tak chci do osudu vlasti zříti,
 Patřit hrůzy, pohromy i ples —
 Hleď mi duchu děje objeviti,
 Které čas do věčných mrákot wnes'!

BLUDASPORT.

Dějepiscem mám se tobě státí?!
 Jaké pochautky to diwné máš;
 Známký bych snad mohl sem tam dáti,
 Po niti se klubka dopátráš!
 A však jistě by se podobalo,
 Že co černocho z černa malují,
 Od světla že wedlé přirození

Swého přes příliš se vzdakuji;
 Strpení však, uplyne snad málo
 Wěků, k černému pak vyličení
 Skribentům svůj štětec zapůjčím,
 Wlasti slowanských by děje psali,
 Černili a hanobili, rwali —
 Sám se něčemu též přiučím!

JAN.

Chwástáš o jakémsi očernění;
 Než rci, kterak mně to zaručíš,
 Šalbau že nebude zobrazení,
 Jež mi z dávných časů wylíčíš?

BLUDASPORY.

Já a šalba! ha ha, wěz to brachu:
 Tenkrát stkwí se moje welebnost,
 Když se wtrausím w hrdé prawdy chrám
 Nebby málo ze mne pošlo strachu,
 Kdybych jedinau tu neměl ctnost,
 Že co připowím též splníwám;
 Kdož by se mnau w hru nesnadnau hrál,
 Kdybych hráči wýhru nepodal?!

JAN.

Nuže tedy slibu swému stůj,
 Dávný osud wlasti oswěcuj:
 Wědět chci, co hlawní působení
 W život slowanský před wěky mělo.

BLUDASPORY (*stranau*).

Kdyby swědomí mne nebrnělo,
 Wyswětlil bych, co ti jasno není,
 A tu w lesku pekelné té swíce
 Spatřil bysi mnohem, mnohem wíce,
 Nežli w slunce poledního zářil! (*k Janowi*).
 Nuže, které pak to zašlé době
 Nahlídnaut chceš do záhrobních twáří?

JAN.

Zhlédnauti chci w dnešní doby spěchu

Obraz powahy pohaných Čechů;
 Zjew mi, kterak před *pěti sty lety*
 Pučely se českých mrawů kwěty:
 Rád bych půwodně vše wypátral.

BLUDASPORY.

Národ každý půwod swůj co robě
 W přírodě před dáwným wěkem wzal;
 Jako dítě s matičkau si hrál,
 Nepohlédna ještě přímo k swětlu,
 K prsu přírody se matky winul,
 Teď se klaněl jí, teď strachem hynul,
 Ulibaje trestající metla.
 Strach a láska, děcké soběctwí
 Půwodem jsau byly všechněch bájí;
 Přec se w bájích ráje lidstwa stkwí:
 Čłowěk tenkrát jako lípa w háji
 Honosil se kwětem wolnosti;
 Po palaukách blahých tēkaje,
 Mrawokárcůw ještě neznaje,
 Bujně tráwil léta mladosti!

JAN.

Nuže zjew mi obraz z oné doby!

BLUDASPORY.

Otewru ti dáwných wěků hroby!
 A však wěz to, přezádaucí Jene:
 S hrobem třeba býti spojenu,
 Kdo chceš slyšet hrobu ozwěnu;
 Musíš krew, jenž srdcem se ti žene,
 Spřízněna být s prachem dáwných dob;
 Pokrewnost jen otewře ti hrob,
 Tak pradáwný zákon prikazuje!

JAN.

Že pak každé slowo twoje, brachu,
 Na hroby a na tmu ukazuje!

BLUDASPORY.

Prawda jako zlato jenom w strachu

W tmawé skryši vždy se vyskytuje;
 Nebo to co na výsluní stojí,
 Oko traupa leskem svým též kojí.

JAN.

Nechť jsau doby mrtvé opět živy —
 Dejž mi spatřit diwů všechněch diwy!

BLUDASPORY.

Diw a ne diw! vše to wedlé míry,
 Jakauž vyměřuješ tento svět.
 Hlemejžd', na jaře vyhlédna z díry,
 Diwem nazwalby i kopřiw kwět;
 A předc kwět ten na nízaunkém keři
 Neméně jest hoden podiwení,
 Nežli těles mrtvých obživění.
 Na diwy jen bázeň lidská věří:
 Obehnaři maudrými se bludy,
 Widí zákon přirozený všudy
 Diw kde častěji se opětuje;
 Osení se pučí z nahé kory,
 W zrnku dřímají tam husté bory —
 Wám to věci přirozenau sluje!
 Zdaliž wyzpytował maudrý had,
 Jehož nazýwáte učeností,
 Půwod člověka a těla sklad?
 Wám však mrawenečkům na tom dosti,
 Lecjakýs když system urobíte,
 Do něhož, což zdá se, položíte,
 Wece: ejhle, přírody to meze,
 Zázrak vše, co w system náš newleze!

JAN.

Rozumem ty lidským pohrdáš,
 Přec však poznávám to s věčným strachem,
 O nás mrawenečky pilně dbáš!

BLUDASPORY.

Zem jest zemí, prach jest prachem!
 Kdyby záře nebeského světla

W prachu bídném, newděčném nekwěta,
 Twor pozemksý nenalez' by soka,
 Mohli byste se též w kyprém chrastí
 Jako skoty w tupém klidu pásti —
 K pastwišti bych nepozdwihl oka!
 Důkazem jsi toho Jene sám,
 Wěda že jen k wůli jiskře této,
 Jižto cenu lépe tebe znám,
 Jedině ti slaužím druhé léto.

JAN.

Druhé léto, co uplynul den,
 Kdežto vášní zaslepen,
 Diwokau jsa puzen šíleností
 Uwrh' sem se tmawé do wěčnosti.
 Stalo se — již býwalosti dnowé
 W duchu kmitají se jako snowé;
 Myšlénky a činy — hwězdy padlé,
 Dnowé moji — popel, listy swadlé,
 Ježto do powětří wichr metá —
 Weta po všem, w což sem daufal, weta! —
 Teď chci silau draze wykaupenau
 Základ cizí bláhy položiti,
 Rukau, nechť i kletbau podrcenau,
 Na ten základ památku swau wrýti;
 A tak přes širokau propast časů
 Ruku příštím dobám podávám,
 Pozdwihna pak mužně swého hlasu
 Z hrobu sláwu českau wywolám —
 Zdwihnaut chci, co Atlas welikán
 Nadpozemskau mohútností
 Wzhůru vlast ze smutné ocháblosti
 Na wýsluní štěstí pewný slán —
 Stoj samoten, co wrch se pnauci
 Nad oblaky — wítaný to znak,
 Blaudícimu hwězdau spásky jsauci,
 Jenžto k sobě wábí deštný mrak,

Kolem na rowiny vláhu leje
 Po údolích kvítím blahým kropí —
 Sám pak čelo w chmúry černé topí,
 W nádrách swých jen věčné ledy kreje!

BLUDASPORY.

Z patra mluvíš, tak že by se zdálo
 Mnohému, jenž blíže nezná tebe,
 Že chceš mocně strhnout na zem nebe —
 Než však: velké dudy, dechu málo!
 Nicméně já dle své povinnosti
 Zavedu tě k hrobu minulosti;
 Spatříš dříve než zableskne ráno
 Před věky co w Čechách pochováno!

IX.

Adam Junoša z Rościšewa Rościšewský.

Prawda-li, že prozřetelnost řídí osudy jak jednotlivých osob, tak i celých národů, pak i lehko pochopuji, proč právě w nejrozhodnějších dobách powstávají mužové, jenž w kleslý národ nový opět život wdechují a jej k nové slávě křísí. Nové idey, jako potrava duchu lidskému k zotavení potřebná, rodí se w úmyslech heroů těchto, a národ je vítá s plesáním a jásá w pocitu zmlazeného života svého. Utěšitelný to důkaz, že slepé náhodě odewzdání nejsme, což se tím patrněji jeví, an každé stanoviště tohoto nově sebraného táboru bedlivého strážce nachází, jenž co nejvěrněji bdí nad zastáním úkolu svého.

Jakkoliw nám prawda tato z dějepisu weškerých národů dosti zřejmě wyswítá, předce ji snad nikde světleji nespatrijeme, jako za dnů našich u weškerém národu Slowanském. Nedávno minulý věk nemůžeme zajisté

whodněji nazwati, nežli nocí národa tohoto. Na jihu úpěl pod nejkručším jhem Ottomana, na seweru a wychodě sotwa ještě zabojil rány, zasazené rukau diwokých Tatarů, an mu na západě hrozil zničením náwal mocnějších a vzdělanějších sausedů, a to tím nebezpečněji, čím twrdší byl spánek jeho. Tu hle! powstal nesmrtelný Dobrowský a ohlížel se jasným okem wůkol po všech krajinách Słowanských, podáváje mocných rukau swých i nejwzdálenějším bratřím, jenž je s welikau úctau a uznalostí tiskli, an ta náhle z výšin Tater zawzněla lyra nadsěného pěwce, rozesilajíc zápalem okřídlené zwuky po celém Słowanstwu. Zwuky tyto hlásali lásku bratrskau Słowanům všem, lásku po tyto časy ještě nikdy tak zřejmě nepoznanau, ačkoliw od mnohých již dávno tušenau, totiž — wzájemnost. Úcta této nowé bohyně nalezala rychle přístup do srdcí šlechtných, a brzo se shledalo, že počet těchto byl wětší, nežli se toho mysl i nejhoraucnějšího vlastimila nadíti mohla. W přední řadě mužů těchto neušla žádnému wážná osoba polského šlechtice — byl to Adam Junoša z Rościšewa Rościšewský. My Čechové zwlášť, jenžto sme uwykli patřiti na odnárodnění celé swé šlechtý (?) která s jakausi nepřirozenau hrdostí hleděla na naše národní noworození, nemohli se dosti nadiwiti tak wznešenému úkazu, a muž tento, jako byl hned z počátku na nejwýš witaným, tak se nám stáwal čím dále tím milejším hostem. Což dím hostem? Jméno jeho zdomácnělo u nás téměř, že sme to za něco neobyčejného pokládali, když sme je buď mezi předplatiteli na nějaký wytečnější spis, aneb mezi účastniky nějakého šlechtného náwrhu k pozdwižení oswěty národní pohřešowali. ¹⁾

Zwlastní jeho péče obrácena byla na české národní Museum, pro něž po celém okresu swém jak lite-

1) Prwní seznámení se Rościšewského s literaturau Českau stalo se, jak mi sám wyprawowal, následujícím způsobem. We wsi jeho, Żurowickách dlauhých, w kraji Rešovském, ležel pluk českých kyrys-

rární tak i jiné wzájemnosti s neunawitelnau pilností a welkým nákladem sbíral, o čemž každý zewrubnější wědomosti z jednottliwých swazků časopisu musejního, w nichžto dary jeho zejména poznamenány jsau, nabyti může. Z uznalosti snažení toho byl i od Museum za čestného auda zwolen, kterážto cti že nanejwš hoden byl, dokázal neustálau horliwostí a činným snažením o zwelebení ústawu toho až do posledního okamžení žiwota swého.

Když později roku 1830. knížetem Rudolfem Kinským položen prwní základ k matici České, spěchal i on, aby mezi nejprwnějšími mohl podíl mti w základu tomto, jenž se mu wúbec tak zalíbil, že nemohl žádost založení ústawu podobného pro literaturu Polskau nikdy z myslí swé pustiti, ačkoliw u Poláků w ohledu tom nikde sanzvučného hlasu dopídliti se nemohl. Arciž, jich ještě k tomu nedohnala nauze! Na škodu by jim to ale zajisté nebylo.

Zdá se, že prozřetelnost Rościšewského zwolila k vyplnění dwau znamenitých mezer u wywinowání se národnosti Slowanské. [Prwní mezerau níním odtržení se naší šlechty od záležitostí národních. Neboť musíme upřímně wyznati, že wšeccko její posawádní působení w úkolu tom na nejwš jen nedokonalým ochotnictwím nazwati můžeme, a že oběti její w žádném srownání nestojí s welkými prostředky, jaké jí po ruce jsau. Než nerozdírejme hlubokau tuto ránu národa našeho, a kojme se naději w lepší budaucnost. Tím časem tu stál Rościšewský jako smírce mezi šlechtou a národem naším a hleděl vlastní osobau wšemožně nahraditi, co ona tak nedbale zameškávala.

niků, a důstojník, bywši ubytowán w zámku jeho, četl právě tenkráte teprw započatý Časopis českého museum. Rościšewský, nahlédnuw do knihy a porozuměw zwukům tak přibuzným, jal se i hned psáti p. bibliotekáři Hankowi, jež tam mezi jinými spisowateli nalezl, a tak se započala mezi muži těmito wzájemnost slowanská.

Druhá mezera u vywinování národnosti Slowanské byl zajisté nedostatek wzajemnosti u Poláků. Nikde ne-
nalezl kwět tento půdu tak nenrodnau jako w Polště. Neboť w ten čas, když již u všech jiných Slowanů nej-
bujněji rozkwětal, ano i sladké owoce wydával, hádali se
ještě Poláci o půwod swůj, twrdíce, že jsau potomci Sar-
matů, a Bůh wí jakých ještě jiných starých národů. Jiní
opět nechťeli o jiné wzajemnosti slyšeti, leda o takowě,
kterau by jim jakási hegemonie nad jinými, jak udawali
oswětau hluboko pod nimi stojícími Slowany přiřknuta
byla. S jakausi národní marností kladli na wáhu ne-
smírný počet knih, jaký po celém ostatním Slowansku
widěti nelze, o prázdnotě(?) spisů těchto ani nepomyšlíce.
Ještě jiní, nakwašeni ideami politickými wěku našeho, hle-
dali jako někdy Židé we wzajemnosti jen noworozeného
Mesiaše, jenž je měl powznesti za národ wládnau nad
wůkolním swětem, a když se w tom sklamanými shledali,
opowrhli proroka skromného. Rościšewský ale myslí
nepředpojatau hned z počátku poznal se býti člankem
onoho slawného národu, nad jehožto obzorem nezapadá
slunce, a zamítnuw předsudky o wýsadné wzdělanosti
Polské a wládychtiwost mnohých krajanů swých, wyznal
upřímně, že prozřetelnost každému kmenu Slowanskému,
podlé účelu, k jakému jej byla určila, i rozličné dary
udělila. Tak přiznáwal Čechům přednost w učenosti, Ru-
sům w politice a Ilirům we zpěwnosti, a k ním všem
s dworností jen Poláku přirozenau jako bratr se hlásil.
W ohledu tom, bohužel! newíme ještě, kým z krajanů
swých nahražen bude, an zmíněné předsudky jeho šle-
chetným příkladem posud ještě wymýtěny nejsau.

Nedosti ale na tom, že Rościšewský tak snažně o to
dbal, aby swazek literární mezi Poláky a druhými Slo-
wany udržel, on byl i nejčinnějším podporowatelem lite-
ratury Polské. Již tím nemálo prospíwal, že každau nowě
wyslau knihu polskau pro české Museum kaupil a tak se
stal jakoby stálým odbíratelem plodů literárních; on i

naopak z jiných slowanských literatur, nejvíce z české nakaupené knihy skládal do bibliotek polských, a to nejvíce do bibliotéky základu Ossolinských ve Lwově, u nížto, podle poslední vůle zemřelého hraběte Josefa Ossolinského, jenž k němu zvláštní důvěru choval, ustanoven byl za jednoho z reprezentantův pěkného dědictví jejího.

W posledních časech těšilo jej nesmírně blahodinné působení hraběte Eduarda Račinského w Poznani k zvelebení literatury Polské, a on se jal i hned sbírat i we Lwově vzácnější spisy pro znamenitau hraběcí knihownu. Že ale nabytí takových, větším dílem jen u veřejných knihownách nalezajících-se spisů, nemožné bylo, tedy začal z nich snímky bráti a zasílati řečenému hraběti, koje se nadějí, že se takowauto sbírkau docílí úplné vyjití bibliografie polské. — Jako čestný aud společnosti naukové w Krakově dopisowal si i s Bandtkem, jenž šlechtné jeho snažení ceniti uměl.

Jako spisowatel wystupowal již od roku 1816. s kratšími básněmi, nejvíce obsahu veselého, a stručnými pojednáními, nejvíce návrhy k opravám hospodářským a literárním, we *Wiślece*, *Rozmaitostech*, *Časopisu základu Ossolinských*, *Slawianině Jašovského*, *Príteli lidu*, pak w *časopisech Českých*, jakožto w *Musejníku*, w *Květech*, w *Wěnci* atd. Zvlášť vydal pokud nám známo jen plynňý překlad powěsti Wielanda, nazwané: »Wędzidło z mulara« (Udidlo mezka) w Krakově 1828.

Podobně podporowal i kamenopis a rytectví. Roku 1817. zawedl do Lwowa první kámen spolu s naukau o upotřebení jeho a stal se tak zakladatelem kamenotiskárny Lwowského knihkupce Petra Pillera. On se i nejhorliwěji staral o ražení památního peníze ke cti hraběte Ossolinského, dal w oceli rýti obrazy několika spisowatelů českých, jako Šafaříka, Kolára i Hanky. A všeccky tyto oběti přinášel s takowau ochotau, ačkoliw s welikau ujmau potřeb vlastních a výhod stáří swého, že se úplně

uspokojował ślechetným wědomím a uznalostí wěku swěho. Ačkoliw se tato poslední jeho dobré wůli wždycky newyrownala, předc jej i to nejmenší znamení, že se zásluby jeho kdekoliw uznávají, nad míru těšilo. Takowé útěchy dostalo se mu ještě krátce před smrtí. Právě w ten čas, když jej již tělesná síla opauštěti začala, i ze všech stran nehody, ano i nedostatek naň doléhal, obdržel diplom čestného auda *Učencé společnosti we Wratislawi*. Poslední jeho starostí ale bylo, sdělití tuto swau radost příteli Hankowi s nowau zásilkau knih pro české národní Museum, an ho ještě před ukončením listu smrt w 69. roce wěku jeho překwapila. Umřel dne 11. prosince 1844. we Lwowské všeobecné nemocnici smrti tak pokojnau, jaký byl celý žiwot jeho. W posledním totiž čase z původu přílišné slabosti spal přes tři dni skoro neustále, krátké chwile bdění swěho čtením knih českých vyplňuje, až ho jeden takový spánek konečně beze všech bolestí přenesl w stánky wěčné, aby tam obdržel odměnu za spanilé skutky zde na zemi.

Co do powahy byl nad míru přiwětiwý a dworný, ke každému upřímný a srdečný, uhlazenost mrawů stawu wyššího jewila se we všem jednání jeho a horliwost o všecko dobré a krásné wyswítala z každého jeho slova. Rozmlauwal nejraději o náwrhách k zlepšení stawu člo-wěčenstwa pro budaucnost, které, byť i častěji meze možnosti přesahowaly, jemu wždy jen ke cti slaužití musí. K příbuzným swým byl nad míru spanilomyslný; neboť byw na nějaký čas ustanowen za poručníka mladších pokrewných, nejen že jim všecko jejich jmění jak náleží chránil, on jim i znamenité dědictwí, jenž w ten čas jemu samému připadlo, welikomyslně odstaupil. Nebylo tedy diwu, že takowauto spanilomyslností a všestranným podporowáním wěd a umění jeho, z počátku dosti pěkné jmění, (neboť podlé udání w nowinách Lwowských měl po skončení studií gymnasialních w Řešowě a filosofie we Lwowě nastaupiti dědictwí tři wsi), ještě před smrtí

jeho skoro celé se rozešlo. Slušno by tehdy bylo, aby potomstvo z uznalosti zásluh muže toho, jenž celé své jmění na podporování věd a umění obětował, zvláštními sbírkami o postavení slušného pomníku nad hrobem jeho se postaralo, k němuž by nepochybně každý vlastnil ochotně přispěl.

Jachim.

X.

S m l a u w a,

kteráž se stala mezi císařem Rudolfem a Matyášem arciknížetem Rakauským w ležení polním mezi Štěrboholy a dolními Měcholupy léta 1608.

Podal Dr. Beda Dudík.

Netečnost, s kteraž Rudolf II. nejenom německau říší, nýbrž i swými dědičnými zeměmi vládnul, pohnula bratry jeho *Matyáše*, *Maximiliana*, titulárního krále polského, pak *Ferdinanda* a *Maximiliana Arnošta* arciknížata rakauská, že smlauwu mezi sebou we Widni dne 25. Dub. 1606 učinili, dle které arciwévodu Matyáše za hlavu svého domu a zástupce svých práv vyhlásili. *)

Jak welice Matyáš takowéto důvěry hodným se prokázal, dokazuje jeho opatrné chování se k protestantům Uherským, kteří, zehrajíce na přednost danau straně katolické, r. 1604. pod nowým knížetem Sedmíhradským, *Štěpánem Botškajem* se pobauřili. Již byli Haiduci k jeho straně přistaupili, již hornická města k němu přilnula — bylo se co obáwati, aby protestanti němečtí k odporníkům uherským se nepřidali; tu wystaupil arcikníže *Matyáš*, syn *Maximiliana II.*, a celé pobauření utišil Widen-

*) Srown. Pelzel's Gesch. Böhmens S. 405 std. zvláště pak: Mailath's Gesch. des Oesterreich. Kaiserstaates 2 B. S. 284. R.

ským příměřím (1606), w němž protestantům Uherským úplná náboženská swoboda ujištěna byla, a kníže Botšakaj mimo zemi Sedmihradskau několik sausednich stolic w horních Uhřích obdržel.

Než však cisař Rudolf, auzkostliwau stranau naweden jsa, a wida w tomto příměří newčasný a nebezpečný převrat politický, myšlénkau se již zanášel, pominutím swých bratrů, práwo k bezprostřednímu nastaupení vlády zemi swých dědičných mladší čili *Štyrské ratolesti* domu Habsburského přiřknauti. Tu však Matyáš ozbrojen wtrhnul do Čech a Rudolfa donutil, že jemu Rakausy, Morawu a Uhry odstaupiti a také titul čekance králowstwí Českého přiřknauti musil.

K tomu ctili se oba knížata sešli we středu před sw. Janem Křtitelem r. 1608., a podepsali w ležení polním mezi *Štěrboholy* a dolními *Měcholupy* *) *smlawou, dle které Matyáš za nástupce Rudolfa w Čechách a za plnomocného pána Morawy uznán byl, pod tau však wýminkau, aby Morawa na wždy při koruně České zůstala. Tato smlauwa zní takto: **)*

My Rudolf II., z Boží milosti wolený Římský cisař, Uherský a Český král oc. Oznamujem všem wůbec: jakož jsme každého času to skutečně a otcowsky obmysleli a opatrowati ráčili, aby mezi námi a nejjasnějším knížetem p. Matyášem arciknížetem Rakauským, knížetem Burgundským, Štyrským, Korytanským, Kranským a Winterberským, hrabětem w Tyrolu atd. panem bratrem naším nejstarším a nejmilejším, upřímná a bratrská láska a swornost zůstávala — nicméně, aby králowstwí naše České s zeměmi k němu příslušejícími a připojenými w dobrém a pokojném způsobu zachowáno býti a mezi wěrnými podstáwati mohlo; také i nynějšího času majíce w bedliwé péči a paměti, a směřující k tomu, aby netoliko za žiwobyti našeho, než také po wyjiti našem z tohoto swěta

*) Obě wesnice nedaleko od Prahy w Kauř. kraji leží.

**) Listina tato důležitá jesti wzorem slohu diplomatického, který na začátku XVII. století w kancelářích Koruny České panowal. R.

swrchopsaný pan bratr náš nejmilejší, spolu s králowstwím Českým a zeměmi k němu příslušejícími a případnými w stále a trwanliwé bezpečnosti od nás postawen býti mohl: na jistý níže psaný způsob jsme to opatřili, a pro wětší toho všeho bezpečnost a zdržení tímto listem ob-sáhnauti a místnému a dokonalému zawření a dokonání skrze společně wýš jmenowaným panem bratrem našim nejmilejším zplnomocněné markrabství Morawského, s radau a wědomím nejwyšších p. úředníkůw a saudcůw zemských a rad saudu dworského a komorního i všech tří stawůw králowstwí našeho Českého wěrných milých, přiwěsti sme poručiti ráčili.

Předně, rozvažujice to při sobě, že podle jistého bo-žího uložení, neméně my, než jako jiní lidé (čehož pak pán Bůh všemohaucí ještě za dlouhé časy uchowati rač!) vykročení z tohoto swěta poddání býti ráčíme, a nechtíce, aby králowství České a země s nimi připojené a wtělené bez hlavy a budaucího pána swého opuštěny zůstati měly, a tudý zkázy a škodliwých pádůw, kteréž se wokolních králowstwach a zemích spatřují, pocítiti musili: z též příčiny, abychom to ještě za žiwnosti swé předjiti a časně opatřiti mohli, na snažnau žádost a ne-jedno toho při nás vyhledáwaní jmenowaného pana bratra našeho nejmilejšího k tomu jsme se naklonili, a na sněmu obecním, kterýž jsme všem třem stawům téhož králowstwí léta tohoto 1608. w pondělí po neděli Exaudi na hrad Pražský položiti a rozepsati ráčili, milostiwě toho při nich stawích vyhledáwati a za to žádati ráčili: aby pokudžby nás pán Bůh všemohaucí bez dědicůw mužského pohlawí w stawu sw. manželství od nás pošlých, z toho swěta powolati ráčil, to mezi sebau pro dobré a užitečné jich nařídili, a majíce sobě powolení k tomu od nás dané to tak opatřili, aby jmenowaný pan bratr náš nejstarší a nejmilejší, když by toho při nás pořádně a náležitě wedlé privilegii a swobod jich vyhledáwal, po nás čekancem králowstwí Českého byl, a žádný jiný kromě

Jeho Lásky po našem z tohoto světa sjití za krále Českého wolen nebyl. S tím při tom zakázáním, když k tomu tak přijde a Jeho Láska takové opatření dostane, se strany králowství Českého aby privilegiím a swobodám, dobrým a chwalitebným zwyklostem, obyčejům a pořádkům jich, k ujmě a ke škodě nyní ani na časy budoucí nebylo a býti nemohlo, spolu s týmž panem bratrem našim nejmilejším, však jeden každý z nás obzvláštně dostatečným reversem opatřiti ráčíme. Kdež jmenowaní stawové králowství Českého, majíce sobě takové od nás učiněné přednešení, w swém bedliwém a poníženém uwážení a na milostiwé nás jakožto krále Českého vyhledávání a powolání z swé dobré a swobodné wůle téhož pana bratra našeho nejmilejšího na ten a takový způsob — pokudž by pán Bůh všemohaucí nás bez dědičů mužského pohlaví, w stawu sw. manželství od nás pořádně pošlých, z tohoto světa powolati ráčil — za čekance králowství Českého a budoucího krále jsau přijali. Titěž na sněmu obecném u přítomností komissarůw našich a wyslaných Jeho Lásky, též všech stawůw téhož králowství skrze urozeného Adama z Šternberka na Bechyni a Zelené hoře, radu naši a nejvyššího purkrabí Pražského, proti dowedení do rukau téhož purkrabí Pražského a wepsání do sněmu dwau reversů, o nichž se nahoře zmínka činí, jichž datum jest našeho, císaře Rudolfa, na hradě Pražském, w sobotu po slawnosti těla Božího anno tohoto 1608., a našeho, arciknížete Matyáše, w ležení polním mezi Štěrboholy a dolními Měcholupy w sjezdu po sw. Janě téhož léta, jakž týž reversowé to vše w sobě obšírněji zawírají a obsahují, wyhlásili, a k tomu aby byli Jeho Láska, na tento čas až do žiwobyti našeho, čekancem králowství Českého, se psáti a titule toho užíwati moci ráčil, powolili, pro wětší pak toho všeho jistotu a bezpečnost revers pod pečetí zemskau na to Jeho Lásce odwedli, a do sněmů obecných slowo od slowa napsati a položiti dali.

Když by pak Bůh podle jisté vůle své nás z tohoto světa bez dědicův mužského pohlaví řádně pošlých, povolati ráčil, na tom sme se s častopsanými stawy králowství Českého snésti ráčili, aby týž pan bratr náš nejmilejší, a žádný jiný, na králowství České wolen, korunowan a dosazen byl; pakliby nám pán Bůh dědice, jakž se swrchu píše, dáti ráčil, aby po sjití našem s tohoto světa, týchž dědicův králowství Českého zpráwcem a gubernatorem byl, a s radau, wědomím a vůlí nejvyšších úředníkůw a saudcůw zemských, rad saudu dworského a komorního a všech tří stawůw králowství Českého, až do let dospělých týchž dědicův našich, též králowství řídil a spravował.

• Za druhé, jakož jest jmenowaný pan bratr náš nejmilejší na nás a stawy králowství českého skrze wyslance své žádostiwě wznesl, aby ten pokoj, který mezi Uhry a Turkem od léta 1606. až do toho času po několikrát zawřen jest, od nás a stawůw zúplna a docela ztwrzen a držán byl, na tom jsme spolu s Jeho Láskau zústati ráčili, abychom spolu s týmiž stawy při též smlauwě a ztwrzení pokoje, kterýž jsau kommissaři od stawůw téhož králowství a zemích k němu připojených s powolením naším we Wídni 23. dne měsíce septembris téhož léta ujali a ztwrdili, všeho tak zúplna jakž táž smlauwa to w sobě ohsahuje a zawírá, pozústawili, k ní we všech artikulech přistaupili, a ji beze všech výmínek a výkladů wěrně a upřímně dosti učinili.

Co se pak pomocí na zámky pomezní a banská města, též žádosti od pana bratra našeho nejmilejšího, kterémuž jsme z své swobodné a dobré vůle králowství Uherského postaupiti ráčili, na stawy králowství Českého, aby pro dobré své a všeho křesťanstwa uzdržení a zachování týchž pevností a hranic jistau berni a zbírku na sebe uložili a swolili, a tolikéž i solního handle w městě Gmintu složeného, dotýče: poněwadž sněm tento za tau samau a jedinau příčinau, aby pan bratr náš za čekance králowství Českého wolen a wyhlášen byl, od

nás rozepsán, položen a držán jest, toho se z té příčiny, až do nejprw příštího sněmu, který w králowstwi tomto držán bude, odkládá, při kterémž, bude-li Jeho Láska při nás a stawové králowstwi Uherského při stawích králowstwi Českého, jakých pomoci na swrchu psané hranice a zámky, též i strany toho solního handle dálšího porovnání vyhledáwati nepomineme, spolu s stawy wyrozumějice tomu, to w swé uwážení wzíti, a Jeho Lásce a jim náležitau odpověď dáti. Však jestli že by králowstwi Uherskému jaká takowá potřeba nastala, pro kteraužto slušné pomoci potřebi byloby, nepominau stawové příkladem předkůw swých, kdybykoli od krále Uherského, (na ně žádost wložena byla), což jiní králowé a potentatové činíwali a činiti budau, tolikéž wedlé nich podlé náležitosti učiniti.

A jakož jest tolikýž pan bratr náš nejmilejší, nás spolu s zmocněnými od stawůw markrabstwi našeho Morawského wedlé jejich ponížené a pokorné prosby snažně za to žádal, abychom k tomu milostiwě se nakloniti, stawy toho markrabstwi z poddanosti, spráwy a panování našeho propustiti, a aby Jeho Lásku jakožto čekance králowstwi Českého sobě za pána, a po smrti Jeho Lásky, kohokoliw jiného z domu našeho Rakauského za ochrance až do wyjití našeho z tohoto swěta wzíti mohli, powoliti ráčili: kdež my ohlídjíce se na takowau Jeho Lásky i znamenitých téhož markrabstwi snažnau a poníženau žádost a prosbu s radau stawůw králowstwi našeho Českého k tomu milostiwě powoliti a stawy markrabstwi Morawského, poddané naše wěrné milé, z powinnosti a poddaností propustiti, a aby sobě Jeho Lásku, jakožto čekance a budaucího krále Českého za pána wzíti mohli, (wšak neodtrhující se ani nyní ani na budaucí časy od koruny králowstwi Českého) milostiwě jsme k tomu powoliti ráčili; s tímto při tom doložením, pokudžby se pánu Bohu všemohaucímu pana bratra našeho nejmilejšího Jeho Lásku s tohoto swěta prwé nežli nás powolati libilo, aby

sobě kohokoliw jiného z slawného domu našeho Rakauského za ochrance wzíti a jemu se poručiti mohli; s tauto a znamenitou wýmínkau, aby po wyjítí našem i Jeho Lásky pana bratra našeho nejmilejšího s tohoto swěta již jmenowani stawowé markrabství Morawského, widělo-liby se pánu Bohu všemohaucímu nás dědici mužského pohlaví pořádně w stawu manželském zplozenými obdariti, žádného jiného kromě toho, kterýž by z nich králem Českým byl, za pána wzíti sobě nemohli a moci neměli, jakož pak na to všecko revers od nás sobě daný mají, jehož datum na hradě Pražském w neděli oktaw swatého Wíta léta 1608., kterýžto revers i do sněmů wepsaný jest; však nicméně poněwadž toto powolení k dokázání milostiwé naši péče a lásky týmž stawům markrabství Morawského od nás se stalo, ráčíme sobě to při tom zachowawati a vyhrazowati, abychom mezi tituly swými i markrabství Morawské klásti, a dokudž bychom od téhož titule dobrowolně upustiti neráčili, markrabím Morawským jako prwe se psáti mohli.

A poněwadž se tíž stawowé markrabství Morawského do jistého času na jistý nahoře oznámený způsob samau toliko správau a panowáním od králowství Českého s našim milostiwým powolením oddělují, nebudem moci jak kancelář Český, tak komory i apellací obywatelům téhož markrabství vyššího i nižšího stawu nic poraučiti, až do hūdaucího se zase po tuž spráwu nawrácení, jak a pokudž by ji, newykračujícíe z práv, z pořádků, z swobod, privilegií a obyčejůw swých starobylých podnikati a jí poddání býti měli, wedlé jistého a dokonalého králem a stawy králowství Českého učiněného snešení a namluwení, mimo kteréž nemají wýš potahowání býti. Za kteraužto příčinau všeckna jich obsilání, jak práwní tak i jiná všelijaká, za jakau koli příčinau wyjítí by mohla, též zročné kommissí práwní, pře wyslyšané a na wýpowědi zůstawající, a jakékoliw jiné jich wen z markrabství Morawského ku práwu potahowání minauti a zastawena býti mají, tak aby wše-

cka správa, gubernací a panování Jeho Lásce, jakožto čekance a budaucího krále Českého (potud, pokud králi českému w témž markrabství poraučiti přísluší) zůstati a přináležeti mohla, bez všelijakého se w to vkládání jak jmenovaných kancelářů, tak i všelijakých saudůw zemských, ježto by k tomu jaké práwo předstírati chtěli a mohli.

A jakož jsau tíž stawové při nás poníženě pohledávali, aby všelijaké výpovědi a nálezové, kteří jsau na obeslání osob z markrabství Morawského w tomto království proti týmž osobám, docela a dokonale přetržení a přemazání byly: i poněwadž jsau takové výpovědi a nálezové již jednau w moc swau právní wešli, jich při tom pozůstawowati ráčíme, však s tau při tom znamenitau wýmínkau, aby na budaucí věčné časy obywatelé markrabství Mor. před žádné saudy do království Českého potahowání nebyli, žádným wymyšleným způsobem, krom samého odwolání na krále o náрек poctiivosti; (kdyžby však týž odwolání a nalezení saudu zemského markrab. Mor. schwaleno a potvrzeno bylo)? nýbrž jestliže by se komu z čeho wina dáwala, aby z toho byl před právem markrabství Morawského wedlé pořádkůw téhož markrabství obwiněn a tam sauzen a rozsauzen býti mohl.

Když pak k tomu přijde, že stawové častopsaného markrabství Mor. pod budaucího krále Českého spráwu a panování J. M. se zase dostanau, mají jim všecka jich privilegia, swobody, práwa, pořádky, dobré a chwalitebné a starobylé obvěje a zvyklosti, kterýchkoli od předešlých králůw Českých a markrabí Mor. dosáhli, a oni sami neb předkové jejich w užívání jich byli, i hned znouwu od budaucího krále spolu se všemi jinými, kteréžby jim w nowě od Jeho Lásky pana bratra našeho nejmilejšího, za panování Jeho Lásky dány byly, zúplna potvrzeny býti; však s tau při tom wýmínkau, aby ke škodě předešlým smlauwám, swobodám a záwazkům, a předešlému sjednocení s markrabstwím Mor. učiněnému nebyly a býti nemohly.

Jakož podobně i stawowé králowstwí Českého nic takowého, což by týmž smlauwám, swobodám a zázawzkům na ujmu bylo, sobě a budaucím swým jednati nemají a nemohau, lečby se s obau stran z toho propustili, a aby jedna i druhá země co takowého sobě zjednati mohla, snešení jisté a dobrowolné mezi sebau učinili, a pokudžby mimo takové snešení jedni neb druzí co toho sobě wyjednali, neb z milosti naší a Jeho Lásky dostali, nemá to žádného průchodu, platnosti aní moci míti, nyní a na budauci časy.

Co se pak privilegií a swobod, kteréž se stawu téhož markrabstwí dotýkají, a na ně jakým koliw způsobem se wztahují a mezi swobodami králowstwí Českého buď na Karlštýně nebo při deskách se chowají, dotýče, ty mají skrze jisté osoby od stawůw téhož králowstwí, na nejprw přístím sněmu k tomu wolené a nařizené, bedlivě vyhledány, k žádosti stawůw markrabstwí Mor. přepsány, a w hodnowěrných wýpisích co nejdřívěji jim wydány býti.

Jakož jsau zmocnění od stawůw markrabstwí Moraw. nás za to poníženě žádali, abychom jim revers generální z kanceláře České na to, což tak od nich na milostiwé žádosti naše při sněmích obecných a sjezdích od peněz i lidu swolowáno bylo, aby to jejich privilegiím a swobodám, nadáním dobrým a chwalitebným pořádkům a zvyklostem na škodu nebylo, wydati poručiti ráčili: na takowau žádost jejich ráčíme chtiti i hned to naříditi, aby jim takowý revers generální bez odkladu a průtahu wydán a odweden byl.

Kdež také jsme o to s zmocněnými z markrabstwí Mor. milostiwě a pilně jednati, a za to jich — poněwadž jsauce obywatelé téhož markrabstwí, k milostiwé žádosti naší po tato všeckna léta w zemi i wen z země, za nemalé sumy wedlé nás w rukojemstwí se stawěli, a za nás poddané lásky slibowali — aby ty všecky sumy peněžité na místě týchž stawůw k zaplacení na sebe přijali, se wší

pilností žádati ráčili, čehož jsme však wedle jistých od nich předložených příčin na nich obdržeti neráčili.

I poněwadž nám na tom, aby takowé břemeno z nás snato bylo, nemálo záleží, na tom jsme se ustanowiti ráčili, abychom takowau žádost naši všem stawům markrabství Moraw., kdykoliw od nich sněm držán bude, přednesti dali, a cožby koliw těch dluhůw a komu na jaké termíny powinnowato bylo, vyhledajíce to, poznamenání jím toho odeslali.

S strany biskupa Olomauckého na tom zůstáno, jakými by koliw powinnostmi králowství Českému zawázan byl, ty aby témuž králowství wykonáwati powinen byl; než jaké by koliw práwo a powinnost král Český na něm miti ráčil — poněwadž všeecko swé práwo, kteréž w zemi Morawské miti ráčíme, stawům markrabství Moraw., aby od nich na Jeho Lásku pana bratra našeho nejmilejšího přiwedeno bylo, postaupiti ráčili — tím právem a tau powinností bude nynější i budauci (biskup) Jeho Lásce jakožto wolenému čekanci králowství Českého powinen.

A pakli by týž pan bratr náš nejmilejší dříve nežli my časnau smrtí se swěta sešel, a stawowé sobě koho koli jiného z domu našeho Rakauského za ochrance wzali, aby častopsaný biskup od nich se neodlučowal a s nimi se srownal, však aby týž pan bratr náš od sebe dostatečný revers dal, že swobody a privilegie biskupství Olomauckého při předešlém způsobu, však bez ujmy swobod markrabství Moraw. zanechati a chrániti chce.

A poněwadž appellací od saudu manského k Jeho Lásce jakožto čekanci králowství Českého, ačby kdo k Jeho Lásce se odwolati a apellowati chtěl, podlé pořádku práwa manského jíti mají: má ten ortel, který před půl letem mezi wysoce dostojným knížetem, panem Františkem kardinálem z Dytrychšteina, biskupem Olomauckým, králowské kaple České hrabětem, tajnau raddau a přítelem našim, a Křištofem Sedlnickým z Choltic a na Polském ostrowě wyrčen jest, přečten a publikowan býti.

W jiných pak věcech, kterýmiž markraběti Moraw. a zemi Mor. zawázan jest, w těch we všech bude powinen, bez proměny Jeho Lásce podnikati, jemu poddanosti a všeliké powinnosti k zemi podle starobylého obyčeje a způsobu, wedlé Landfrýdu a smlauw wykonáwati a tomu všemu od sebe dosti činiti.

Dále pak, poněwadž jakž výš oznámeno, stawowé markrabství Morawského w poddanost téhož pana bratra našeho nejmilejšího dostati se mají, aby budaucně skrze odpory, kteréby o hranice mezi králowstwím Českým a markrabstwím Morawským vzniknauti mohly, k nějakým newolem a nedorozuměním nepřicházelo, to se zejména tímto listem vymíňuje, aby hranice w swých mezích jakž posawád tak i nápotom zůstawali; však přišlo-liby kdy k tomu, žeby mezi sausedy něco na odporých býti chtělo, mají kommissaři s jedné i s druhé země w rovném počtu nařízení býti, kteřížby ony strany spokojili a wypowiedť dokonalaui mezi nimi učinili.

Jestliže by pak o hranice mezi králowstwím Uherským a markrabstwím Morawským, též mezi arciknížetstwím Rakauským a markrabstwím Morawským nějaké různice powstaly, mají stawowé králowství Českého, kdyby o to od stawůw markrabstwí Mor. žádáni byli, kommissařům často psaného markrabstwí Mor. tolikéž swé kommissaře přidati, a spolu s nimi stawy, však na náklad jich, týchž hranic hájiti a zastáwati.

Co se zatím příjezdu téhož pana bratra našeho Jeho Lásky do králowstwí Českého s nemalým počtem lidu, kterýž pro bezpečnost swau s sebau wzíti ráčil, dotýče, poněwadž jsau z Jeho Lásky jisté osoby — jakož předně ti, kteříž od stawů markrabstwí Mor. k tomu zmocnění byli, tak i jiní, kteříž se w službu Jeho Lásce zakázali a wedlé jisté smlauwy od stawůw markrabstwí Mor. s Jeho Láskau a stawy králowstwí Uherského, též strany horních a dolních Rakaus učiněné, oddali a do tohoto králowstwí se dostali, — jakž jsme všem stawům téhož markrabstwí jistý revers,

jehož datum na hradě Pražském v neděli oktaw sw. Wíta léta 1608. na to dáti ráčili: také tímto listem na též swrchu psané osoby to vše, což se w tom reversu slovo od slova zawírá a obsahuje, wzťahowati, a toho všeho při tom zůstawowati ráčíme, slibující se při tom a připowídající slovy swými císařskými a královskými za sebe i stawy králowství Českého, že s tím vším, jakž nahoře dočteno, dobře a milostiwě spokojeni býti ráčíme. A jestli že by co buď w zemi aneb wen z zemi od které osoby z stawůw téhož markrabství Mor. slowy, skutkem a jakým-koliw jiným zewnitrním způsobem před i při tažení tomto předsewzato a konáno bylo, a nám i stawům králowství Českého za stížné se widělo neb bylo, že to vše chceme spolu s nimi stawy mimo sebe dokonce pustiti, na to docela zapomenauti a toho nyní i na budaucí časy žádným wymyšleným způsobem newzpomínati, owšem pak že neráčíme nikoli nad celau zemí Morawskau buď nad kterým obywatelem té země se mstiti, je w nějakau nenáwist sobě bráti, nýbrž raději všelikau císařskau a králowskau milost k nim ráčíme prokazowati, jakož i stawové králowství Českého i obecně všickni wespolek a jeden každý obzwláštně k Morawanům všelijakým dobrým přátelstwím a sausedstwím se zachowati zamlauwají a zakazují, a proti tomu stawové markrabství Moraw: tauž měrau k nim stawům králowství Českého se ohlašují a připowídají.

A aby to tím jistější a stálejší bylo, ráčíme k tomu milostiwě spolu s stawy králowství Českého častopsaného powolowati, a tímto listem spolu s nimi to dostatečně a dokonale twrditi, aby všickni obywatelé markrabství Mor., kteříby jaké úřady, statky pozemské, dluhy peněžité, ná pády a jakékoliw jiné sprawedlnosti, buď w králowství Českém, neb po zemích a panstwich k témuž králowství přináležejících drželi a měli, aneb budaucně míti a držeti budau, toho všeho tak, ne jináč než jako kdy předešle bez překážky užíwati neb budaucně užítí, a s tím co by

se jim dobře líbilo a zdálo (zachowáwajíc však při tom při všem rád a práwo w králowstwi tomto obyčejné) činiti a působiti mohli. W čemž we všem aby jim žádná překážka, ublížení, zkrácení, škoda, zmenšení aneb zlehčení se nedálo, nýbrž mají we všem, což tak w králowstwi českém mají a drží aneb budaucně skrze náležité a sprawedliwé prostředky dostati a dosáhnouti by mohli, nebo jináč dosažení ještě očekáwají, prawým a přirozeným Čechům zároveň beze wší zlé lsti a všelijakých fortelůw míti a držány býti, tak jakž pak i Čechům markrabstwi Morawského, to všecko jak se nahoře píše, řádně a křesťansky wždycky od nich zachowáno býti má.

A podobně aby všem Morawcům swobodné bylo, w králowstwi Českém bezpečně handlowati, kupčiti a po potřebách swých jakých koliw jezdití, věci swé jednati, řídití, beze wší a všelijaké překážky, jakož pak i Čechům w Morawě táž swoboda zůstáwa.

A poněwadž mezi jinými žádostmi, od častopsaného p. bratra našeho nejmilejšího na nás wznešenými, aby osoby z obywatelůw králowstwi Českého, kteří při Jeho Lásce w službě jsau, a kteří se sice w tomto tažení Lásce Jeho jakýmkoliw způsobem potřebowati dali, do tohoto srownání cele a dokonale pojati a w ně obsažení byli, tolikéž na nás wložena jest, na ten jistý a konečný způsob, aby proti nim pro takowé Jeho Lásce činěné služby a proto že jsau při J. L. stáli, s ním drželi a do toho králowstwi s J. L. wjeli, ani zjewně ani tejně nyní a na věčné časy nic před sebe bráno nebylo ani žádným wymyšleným způsobem na žádného z nich žádných obtížností se nedopauštělo, ani kterému z nich jaké příkoří se činilo, nýbrž aby každému z nich swobodno bylo, w králowstwi Českém i w jiných zemích k témuž králowstwi příslušejících a připojených, bezpečně bydleti, zůstáwati, potreby swé všelijaké jednati, dobrodiní práwních i všelijakých jiných, k nimž obywatelé králowstwi Českého práwo mají, požíwati, statky swé, kteréž drží a kteréž budaucně míti

a držeti mohau, a jich buď nápadem neb kupem neb jakýmkoliw jiným sprawedliwým prostředkem dosáhnau i nápotom držeti, jich užiwati, s nimi podle dobrého zdání swého a libosti swé (wšak podle řádu a práwa a obyčejje koruny České) činiti, působiti, a se všemi obywateli téhož králowstwí w rovném práwě držáno býti.

I poněwadž nám jakožto wrchnosti křesťanské wšelijak to obmýšleti náleží, aby mezi poddanými našimi pokoj, láska a swornost zachowána byla, k takowé žádosti Jeho Lásky jsme dobrowolně přistaupili, aby Wáclaw ze Wchynic a z Tetowa a na Zásmutch J. L. komorník a wšickni jiní, kteřížkoli z Čechů při J. L. byli a slaužili, nejináč než jakoby jeden každý obzwláštně jménem swým vlastním doložen a tuto postawen byl, všeho toho což se nahoře píše a žádost pana bratra našeho nejmilejšího w sobě obsahuje, účastni býti a skutečně toho beze všech wykladůw, odporůw, přitrže a překážky užiti mohli, milostiwě powoliti ráčili; nýbrž k dokázání, že k přimluwě často připomenutého pana bratra našeho nejmilejšího wšelijak bratrsky a laskawě prohlídati chtíti ráčíme, i k tomu jsme swé milostiwé dowolení dáti ráčili, a aby ze všech obeslání hlawních půhonůw i důhonůw k swědomí pro položení i jinak wyšlých, kterýmiž swrchupsaný Wáclaw ze Wchynic a z Tetowa (kterýž jest za to skrze wyřpsaného pana bratra našeho nejmilejšího při nás wě wší poníženosti poddaně žádal) od nás a prokuratora našeho na místě našem, a nám k ruce, před vlastní osobu naši císařskau a králowskau, nejwyšší úředníky a saudce zemské, raddy naše saudu dworského a komorního obeslán a obwiněn jest, sešlo, a ta wšeckna obeslání aby k přetržení swému přišla a dokonce minula, a tak aby z kanceláře naše české k saudu našemu komornímu neb relací o poručení takových obeslání půhonůw a důhonůw wyšly, milostiwě naříditi ráčili.

Naposledy jakož jest týž pan bratr náš nejmilejší spolu s zeměmi s Jeho Láskau sjednocenými na nás žá-

dostivě wznesl, abyšom na přimluwu J. L. k tomu se nachýlili a knížatům a stawům knížetství Slezských netoliko privilegia a obdarování jich potvrditi, nýbrž také opžby kolí w nich přetrženo a zrušeno bylo na ublížení jich, to jim naprawiti a s obtížností jejich, kteréžby sobě kolí pokládali w slušných a spravedlivých věcech, pomoci a wyswoboditi ráčili: na takowau J. L. přimluwu jsme se k tomu zakázali, a že jim knížatům a stawům takowá jich privilegia a obdarování potvrditi, a což jim kolíw ublíženo, to jim skutečně k nápravě přivesti, i ze všech jejich ztížností jim dokonale spomoci, a že se k tomu neprodleně od nás zadosti stane, sněmem i dekami zemskými to dostatečně potvrditi chceme, zázáwati se ráčili, obzvláštně pak poněwadž mezi J. L. Kurfürtem Brandeburským a synem J. L. markrabím Jiřím spor strany knížetství Krnowského a panství Bytowského a Odorburského máti: ráčíme, i w to jsme se na přimluwu téhož pana bratra našeho nejmilejšího podvoliti ráčili, aby ta pře nikdež jinde než před právem wrchním knížat Slezských, kdež knížata Slezská podle obdarování a swobod týchž knížat Slezských k saudu náleží, slyšána, sauzena, a rozeznána byla, lečby se ta knížata, že ta pře před ně ne náleží, uznali a usaudili, a kdyby bez ublížení práv a swobod jich sauzena býti měla, ukázali.

A poněwadž již tak s pomocí pána Boha o všechny artikule nahoře psané s J. L. panem bratrem našim nejmilejším jsme se sněsti a na místě spolu s stawy králowství Českého zmocněnými od stawů markrabství Morawského postawiti ráčili, bude powinen J. L., jakožto vše dož tak k ubezpečení obojí strany dokonáno bylo, podle rewersu obzvláštního stawům králowství našeho Českého od J. L. odwedeného, s lidem svým z králowství tohoto odtáhnanti, jakož pak i my a stawové král. tohoto Českého lid náš wálečný najatý i domácí neprodleně obdankowati a rozpustiti chtíti ráčíme a chceme, a že takový lid J. L. a zemím a J. L. spojeným na škodu zdržován ani po

občanu zase najímán skrze nás aneb koho jiného v království tomto nebude, milostivě připovídáme.

Jakž pak také i stáwové království tohoto našeho Českého J. L. a zemín s Jeho Láskau spojeným, za to sňbují a listem tímto našim, kterýž slovo od slova do desk zemských království Českého wjíti a wepsán býti má, připovídají, jestli žeby skrze takový lid, aneb jiný, z království tohoto J. L. panu bratru našemu nejmilejšímu a zemím s J. L. spojeným, co na škodu předsevzato bylo, že proti takowému spolu s J. L. a sjednocenými zeměmi za jedno státi a proti němu postawiti chtějí; až do nejvyššího přemožení.

Tomu na svědomí my císař Rudolf pečeť naší císařskou k tomuto listu přiwěsiti jsme rozkázati a vlastní rukau w něm se podepsati ráčili: A my Matyáš arcikníže rakauské, oblibiwše sobě takové artikule we všem jich položeni a znění, tolikéž na svědomí pečeť naší arciknížecí k témuž listu jsme přiwěsiti rozkázali, a w něm se vlastní rukau podepsali. A my František kardinál z Dytrchštýna, biskup Olomucký, královské kaple České hrabě, J. M. C. tejná radda; Adam z Šternberka na Bechyni a Zelené hoře, nejvyšší purkrabí Pražský; Kryštof z Lobkovic na Pátku a Diwicích, nejvyšší hofmistr oc.; Wolf Nowohradský z Kolowrat oc. nejvyšší komorník oc.; Adam mladší z Waldštýna na Hrádku nad Sázawou a Lowosicích, nejvyšší sudí oc.; Zdeněk z Lobkovic na Radnici a Chlumu, nejvyšší kanceliř oc.; Jan Jiří z Šwamberka na Workku a Ronšpurce, nejvyšší sudí dworský království Českého; Wilém z Landštýna na Bylštýně, hejtman newého města Pražského oc.; Wilém Slawata z Chlumu a z Košmburka na Hradci a Telči, purkrabě Karlštýnský oc.; Jan Sezyma z Sezymowa Austí a na Austí, dědičný kraječ království českého oc.; Joachim Ondřej Šlik z Holejče; hrabě z Pasaunu a z Loktě na Swijanech oc.; Jan z Klenowého a z Janowic na Raupowě a Ženkowě, nejvyšší písař království Českého oc.;

Burkhardt Točník z Křimic na Prostiboři a Křimicích, podkomoří téhož království oc.; Kryštof Wratislaw z Mítrowic a na Lochowicích a Protiwině, purkrabě Karlštýnský; Tyburcius Žďárský ze Žďáru, nákladní hejtman menšího města Pražského oc.; Diwiš Černín, z Chuděnic na Nedrahowicích a Chočemyšli oc.; Kašpar Kaplíř z Sulewic, na Woticích a Miličíně oc.; Ludwík Šleifar oc., Jilí Pergar z Častolowic oc. primatowé starého a nového, a Jiří Ratych z Albendorfu J. M. C. rychtář menšího města Pražského na místě všech tří stawůw království Českého oc., jako i my Karel z Lichtenštejna a z Niklápurku na Walticích, Lednici, Plumlowě, Prostějowě, hradě Ausowě a Černé hoře, wladař domu Lichtenštejnského; Karel starší z Žerotína na Dřewohosticích, Bosicích a hradě Přerowě, J. A. K. M. radda a komorník. Jiřík z Hodic na Plawči, Rudolci a Tawikowicích J. A. K. M. komorník a nejvyšší generál nad lidem J. M. wachmistr; Wáclaw Zahradecký ze Zahrádek na Budišowicích a Radoticích, Wáclaw Wanecký z Hemničky na Wálci a Wanči, Jan Čejka z Olbramowic na Polici a Sirowicích, nejvyšší písař markrabství Morawského, a Jiří Zikmund Praksický ze Zástřizl na hradě Buchlowě a Žerawicích, zmocnění od stawůw markrabství Morawského, také jsme na swědomí pečeti naše k tomuto listu s podpisem ruk našich přiwěsiti dali.

Jenž jest dán w středu po sw. Janě Křtiteli, léta od narození syna Božího 1608. a království našich císaře Rudolfa Římského XXXIII, Uherského XXXVI a českého též XXXIII.

XI.

L i t e r n í z p r á w y.

1. Přehled znamenitějších děl polských na konci r. 1842. a w běhu r. 1843. vyšlých.

a) *Literatura staropolská.*

Biblioteka starożytna pisarzy polskich, Wydal K. Wł. Wójcicki. We Warszawě 1843, (S. Orgelbrand), 2 díly, str. 360 a 313 w 8. Tato sbírka dawnějších, nyní velmi vzácných písemností a tiskůw, s dobrým výběrem a vkusem sestavená, náleží mezi nejvzácnější plody literatury vůbec. W těchto dvou dílech následující pomníky obsaženi jsau: I. Snímek s písně Sofie Olesnické z Pískové Skály z r. 1556.; — nový Merkurius vyhrané Soběského z r. 1662; — práva i artikule Arménůw Lwowských z r. 1601.; — život Krištofa Pieniąžka, ritmistra a dvořenína z r. 1607.; — Švédové do Polsky, z časůw Jana Kazimíra; — nowiny z Liwonie z r. 1605.; — jisté nowiny z Rakaus wtorejšího dne t. j. 12. ledna od posla císařského přes Kraków jdaucího, přinešené z Widně (o českém powstání) z r. 1620.; — gazeta z Warszawy z r. 1673.; — Jephthes, tragedia Zawického z r. 1587.; — cyrograf čili rewers Jana Herburt z Fulstyna z r. 1575.; — II. Snímek modlitby k sw. Trojici z r. 1532.; — cesta Sigmunta III. do Švéd z r. 1594; — polská přísloví sebraná od Sal. Rysińskiego; — paměti z panování Jana III.

Pomniki do historii obyczajów w Polsce z 16. i 17. wieku, wydane ze wzácných tiskůw od J. J. Kraśevského. We Warszawě 1843. (S. Orgelbrand) str. 269 w 8. Sbíрка ta předešlé podobná, ale ještě zajímavější, obsahuje: Albertus z wojny r. 1613. (Albertus jest charakter národního šaška); — putování žebrácké z r. 1614.; — o psech mysliveckých a o honbě z r. 1608.; — světská rozkoš od Jarolima Morstina z Raciborska z r. 1624.; — wjezd Jindřicha z Valois do Krakowa r. 1574 od Matysa Strykowiusa.

Źródła do dziejów polskich, wydane od Michała Grabowského a Alexandra Przędzieckiego. We Wilně 1843 (J. Zawadzky), díl I. str. 223 w 8. Listiny, dopisy, paměti atd. velmi důležité, nejvíce pro historii Kozáctwa, Ukrajiny, Litwy a Wolyně; sestavení pořádné a bedlivé. —

Reszty rękopisu Jana Chryzostoma Paska, wypsané a wydane od

Stanislava Augusta Zachowawce. We Wilně 1843 (T. Glücksberg) str. 411 w 8. Nejsau to, jak by se dle titulu saudití dalo, doplňky k oněm tak welice zajímavým pamětím téhož Paska, jež před lety hr. E. Raczyński w Poznani třikráte po sobě vydal, nýbrž všecko, co z těchto pamětí se zachowalo, jak to vydawatel w cis. knihowně Petrohradské již pod tím samým titulem dohromady snešeno nalezl. Začínají od r. 1656 a končí se s rokem 1688.

Pamiętki z dziejów dawnej Polski, sebral a vydal J. K. R. . W Poznani 1843 (W. Stefański), 2 díly str. 158 a 170 w 12. W druhém díle jest historie Jana III. Soběského od současného, pod tit. Janina.

Archivum tajne Augusta II., čili sbírka aktů středních z časů panování toho krále, přeložená z originálůw francauských a německých od Konstancie hr. Raczyńské, Josefy hr. Radolinské, Matildy Ziolecké a Bernarda hr. Potockého. Ku konci přidán jest: Nástin života dworského Polákůw a Polek za panování králůw z domu Saského. Vydáno od Edw. Raczyńského. We Wratislawi 1843 (Sigm. Schletter), 2 díly str. 278 a 258 w 16.

Obraz Polaków i Polski w 18. wieku. Vydal Edw. hr. Raczyński. W Poznani 1842 (xiegarńia nowa), díl 16tý, str. 252 w 16. Obsahuje: návštěwu Stanisława Augusta w Něswěži; tažení wálečné Tadeaše Kościušky r. 1792.; dopisy krále Stan. Augusta a knížete Jos. Poňatowského; zajeť Stanisława Augusta.

Herbarz polski Kaspra Niesieckiego S. J., wydany od J. N. Bobrowicze. W Lipsku 1842 (Breitkopf a Haertl) díl 9tý, str. 468 we wel. 8. Vydání toho obsírného díla blíží se již ku konci.

Wykład na lament Jéremiasza proroka, od kn. W. Kuczborského, kánowníka Krakowského. W Poznani 1843 (J. K. Żupański) str. 396 w 8. Jest to práce posud neznámého spisowatele wěku Sigmuntowa, slohem a obsahem zajímavá.

Pęczye Jana z Wielomowia Garwińskiego. Z rukopisu dáwného vydal Żegota Pauli. We Lwowě, Stanisławowě a Tarnowě, 1843 (Jan Milikowský) str. 199 w 12. (tištěno u J. Spurného w Praze). Gawinšký žil w 17. století, kwěť za panování Jana Kazimíra, a atkoliw w tehdejší temné noci dušewního života jako hwězda jasného swětla newystupował, předce jeho práce k lepším plodům onoho wěku náleží. Tato kniha obsahuje následující posud netištěné práce jeho: seřanky, cyklus básní pod tit. Herkules na rozcesti, lyrické básně a Wenuší polskau t. j. zpěw k příležitosti swatebni. Pan Pauli wydobyw tyto památky z bohatého skladu rukopisůw vlastenských w základu jména Ossolińských we Lwowě, správným wydáním jejich milau přísluhu přátelům národní literatury prokázal.

by *Spisy wędleńskie*.

Zasady wyśli i nasze moich, od *Floriana Bochwica*. We Wilmie 1843 (J. Zawadzki) str. X a 149 w 8. Spisowatel náleží k straně náboženských filosofůw w Polskě; předhastjí mu nejasnosti a zmatečnost myšlének.

X. Hugona Koŕŕataja: Rozbír krytyczny zasad historyi o początkach rodu ludzkiego. Z rękopisu wydal *Ferdinand Kojśewicz*. W Krákwě (w tiskárně uniwersalní). Díl I. 1842, str. 405 w 8. s podobiznau Koŕŕataja, d. II. 1842, str. 420, d. III. 1843 str. 477. Koŕŕataj, zasmeniny učence a státník polský ku konci předešlého století, edkával wěŕŕi díl spisůw swých k posmrtnému wydání. Přicházejí nyní owšem trochu již pozdě, a jmenowitě naduwožené dílo týká se předměta od pozdějších daleko děkladněji promyšleného a objasněného.

Obraz wieku panowania Zygmunta III. króla polskiego i szwedzkiego, czyli obraz stanu naroda i kraju od kn. *Františka Siarczyńskiego*. W Poznani 1843 (tiskárna nowa), díl I. str. 337 w 8. Siarczyński, muž w lit. pól. wysoce zaslawilý, narodil se r. 1758., stal se děkanem w městě Jaroslawi, a tuncel jako ředitel základu jména Ossolińských w Łwówě r. 1820. Nadřozené dílo, ačkoliw dluho w rękopisu leželo, podává nicméně welmi mnoho pro známost tehdejšího wěka předěleitého, pojednawajíc následující předměty: náboženství, mrawy, nauky, zákony, swobody šlechty, woiitelnost krále, swéwoľ welmořůw, činy duchowenstwa, staw wojska, obchodu, roľnictwí, řemesel, peníze, daňě, znamenité lidi, poměry a swazky s cizími mocnárstwími, wlastnosti a osobní osudy krále a jeho rodiny.

Dzieje rzezypospolitěj polskěj do piętnastego wieku, ułożone przez Jędrzeja Moraczewskiego. W Poznani 1843. (N. Kamiński i spól) str. 266 w 12. Moraczewský, jeden ymí s nejčinnějších spisowatelůw Poznańských, postawil se tu na stanowisko historického skompatele, s kterého si trochu pánowitě počíná, se zálibem w ustawech stowanských zárodky demokratické vyhledáwá, ostatně mdle a trochu we způsobě kronikářůw bez oddechu wyprawuje.

Dzieje Polski, które stryj synowcom swoim opowiedział. Wydání 4. We Wratia. 1843 (Sig. Schletter) str. 268 w 12. Známa historie polská.

Dzieje wewnętrzne naroda litewskiego z czasów Jana Sobieskiego i Augusta II., królów panujících w Polsce, z rozmanitých zápisek a rukopisůw wyažené od *Justina Narbutta*, plukowníka. Wydání 2. We Wilmě 1843 (w tiskárně Dworca), 2 díly, str. 129 a 120. Wyprawowání o domácích rozměškách powstalých z osobního záti mezi biskupem Wilenským a hetmanem Sapiehou.

Pisma historyczne Michała Bałwińskiego. We Waršawě 1843 (G. Sennewald) 4 díly w 8, str. 318, 302, 209 a 188. Práce to již dá-

vnější portanu w časopisech Warszewských, buď zvlášť tištěné, jako: pamětníky o králově Barboře, Ondřej Wolan a Jan Potocký (životopisy), historie kláštera Kapucinského we Waršawě, den na cestách w Polšě, privilej města Janowca, Krewa, starožitný zámek w Litwě.

Pismo Ja... Ka... Ra... — Polska przedchrześcijańska, opowiedziana w kleszczach podług podani ludu Polskiego przez dziejopisów sebranych. W Poznani 1843 (W. Stefański) str. 135. w 12.

Michała Wiszniewskiego historia literatury Polskiej. Díl 5tý. W Krakowě 1843 str. 375 w 8. Obsahuje pokračování a dokončení epochy od Mečislawa do Sigmunta I., bohomluwce polské 15. věku, řednictví kazatelské, kostelní právo, ciwilní zákony, pěkná umění; w dodawku: ortale práwa německého, rozmanité privileje a listiny.

Weliké dílo: *Obras bibliograficzny literatury polskiej* od *Adama Jochera*, wydávané we Wilně od A. Zawadzského, dospělo w r. 1843 ke swazku 2mu dílu IIIho.

Gabinet medalów polskich, oraz tych, która się dziejów Polski tyca, z časůw panování Stanisława Augusta, od L. G. wydany od *Edwarda hr. Raczyńskiego.* We Wratislawi 1843 (Jind. Richter) str. 313 w 4, s rytinami 151 peniskůw. Jest to 4tý a poslední díl skwostného díla spanilemyslným hr. Raczyńským wydaného, obsahující čas od r. 1764. až k r. 1795.

Groby i pomniki królów oraz sławnych mężów Polskich w świątyniach Krakowskich. Sebrané a odkreslené od *Alexandra Płonczyńskiego*, wydané nakładem *Josefa Cypcera.* W Krakowě 1843, 1ni sešit tištěný arch in 4° a tři kamenopisné obrazy. Vignетка na útlule předstawuje katedrální chrám na Wawelu w Krakowě. Dílo, budeli celé, welmi krásné a skwostné.

Tadeusza Wolaniskiego odkrycie najdawniejszych pomników narodu polskiego. W Poznani 1843 (Wal. Stefański), posud 2 sešity, každý po 16 str. w 4, a s rytinau na mědi. W prwním jest zpráva o třech penizech Mečislawa I. a Bolesława Chrabrého, které potud w král. pokladu Dánském w Kodani chowány byly, a polsko-słowanské nápisy ukasuji. Důwody o autentičnosti wydawatelových twrzení welmi nedostatečné. W druhém sešitku podává výkresy a pojednání o slowanských modlách Swatowitu, Nii a Dziedzilii, o Thoru čili Turu, a o bůžkách pekelných.

Przetór do rozgmatwania plomion osiedzibiających (?) Sarmacją i Germanią starożytną od Tomického. W Poznani 1843 (N. Kamieński a spol.) str. 151 w 12. Takové gmatwaniny t. j. hatlaniny psáti a tiskem wydáwati bylo by užlo asi před rokem 1820., nyní to jen lítost k člověku wabuzuje, kterému duch oswěty takové škaredé kausky wywádi.

Starożytności Polakie, pro pohodlí čtenáře w abecední pořádek sestavené, pomoci mnoha spisovatelův vydané od *Moraczewského*. W Poznani (J. K. Żupański) Díl I. 1843 str. 594, w 8, obsahuje listery A — K.; dílu IIho sw. 1 str. 112.

Starożytna Polska pod względem historycznym, jeograficznym i statystycznym popsaná od *Michala Balinického* a *Timoteusza Lipińskiego*. We W Warszawie 1843 (S. Orgelbrand) posud 4 sešity po 6 arších w 8. To dílo podobného obsahu co předešlé, tak že jedno druhé doplňuje (nedostatkůw w obau dosti) popisuje starodávnou Polsku až do roku 1794., w kterém se bytnost její skončila.

Rzut oka na źródła archeologii krajowej, czyli opisanie zabytków niektórych starożytności, odkrytych w zachodnich guberniach cesarstwa Rosyjskiego od *Eustachia hr. Tyszkiewicze*. We Wileń 1843 (J. Zawadzky) str. 56 w 4. a 8 kamenopisných výkresův. Spisovatel, horlivý milovník starožitnosti slovanských, podal tu některé své nálezy, nálezičky starým Slovanům Běloruským, Litwinům a Lotyšům.

Obraz świata pod względem jeografii, statystyki i historyi wszystkich krajów, s wtištěnými mapami, erby všech říší a 2 rytinami. We W Warszawie 1843 (Merzbach) 2 díly str. 644 a 560 w 8. Při prvním díle sličná rytina na oceli hlavního chrámu Tejského w Praze, při druhém pohled na kapitolium we Washingtonu. Práce s jiných děl snečena.

P. J. Szafarszka Słowiański narodopis, přeložil z českého *Petr Dahlmann*. We W Wratislawi 1843 (S. Schletter) str. 234 w 12. Překlad výborný, podávajíc i wzory všelikých slovanských nářečí w plyných polských verších. Škoda že vydavatel, jako Bodjański w Moskwě, s p. Šafaříkem o původní české mapy se nesmluvil, bez kterých to dílo nikdy úplným býti nemůže.

Rozprawy o języku polskim i o jego gramatykach, przez Jana Nep. Deszkiewiczza. Wydání základu naukového jména Ossolińských. We Lwowě 1843 (J. Milikowsky) str. 234 w 8. Přetisk z Biblioteki základu Ossolińských. Jest to vlastně apologie nářečí polského, na jehožto vysoké wytelosti a wybraušenosti spisovatel důkazy o welikém staří jazyka slovanského stawí (§. 3.), u jehožto patriarchálního podnoží první místo wykazuje nářečí polskému, a to opět z té příčiny, poněwadž prý nářečí polské podle svědectví cizích spisovatelůw a wedlé nejbedlivějšího zachování starožitných forem, především slovanskými sestrami již nejdále k dokonalosti dospělo, nejvíce se wybrausilo. Výborné to rozumování! Předě wšim nesmi se zapomenauti, že p. Deszkiewicz, kromě trochu powrchlé známosti jazyka welkoruského, o jiných nářečích pražadného poněti nemá,

Przygotowania do wiedzy mowy polskiej, od *Felixa Jenierského*.

Ww. Wawřawě 1843 (w tisk. Chmielewského) str. 354 w 8. Dřlo duohem s předeřlým spřimněwě.

Korrespondeneyá literacká Michala Grabowskiego. Ww. Wilmě 1842 (Teof. Glücksberg) 2 dily str. 329 a 342 w 12. Tyto listy, k rozlišeným známým spisowatelům polským psané, týkají se nowějších polských děl. Rozwijaie w nich spisowatel náhledy strany swé, w kterých nábožensko-aristokratický směr wšesko barwan swau powléká.

Nowe studja literackie od J. J. Krassowského. Ww. Wawřawě 1843. (S. Orgelbrand) 2 dily str. 191 a 187. Obsah: I. Úsudek kritiky a čtenářůw. Literatura jako umění. Nástin dějůw jazyka polského. Kłenowic. II. Jan Kochanowsky. Mikuláš Šep Šaržynsky † 1581. Narussiewicz jako básník. Tři doby w historii pokrokůw ducha lidského. Slowíčko o prawdě w romanu historickém.

Listy z Krakowa, napisal Józef Kremer O. P. Dr. W Krakowě 1843, 2 dily, str. 412 a 424 w 8. Welmi užitečné dřlo, obsahující zajímavý wýklad estetiky, w které spisowatel wšesky výsledky filosofických saustaw německých proskauwal, sestawil a důsledně provedl.

Biblioteka zagraniczna, spis vycházející w neurčitých dobách pěti a náhledem redakci Biblioteki Wawřawské, obsahující překlady cizích wýtečných děl z oboru dějepisu, filosofie, hospodářstw potřebokého a jiných wěd a umění. Ještě r. 1842. vyšli 2 dily Guizota *Dzieje cywilizacyi europejskiej*, dále pak Blanqu'ego *ekonomia przemyslowa. Kurs z roku 1837. i 1838., wykładany w konserwatorium sztuk i rzemiosł* (w Paříži). Ww. Wawřawě 1843, 2 dily str. 257 a 240 w 8. — *Fryderyka Skyllera listy o wychowaniu estetycznem człowieka, tudzież rozprawy o wzniętosci, o sztuce tragicznej, o moralnej korzyści estetycznych obyrazów.* Ww. Wawřawě 1843, str. 223 w 8. Šest dřlůw této biblioteki zahraničné bude wždy působiti jeden oddřil.

Ornitologia powszechna, czyli opisanie ptaków wszystkich części świata od hr. Konstantina Tysenhauza s dodatkem několika tabulek. Ww. Wilmě 1842 (nákladem spisowatele; tisk T. Glücksberga), dřl Iii, str. CXXVIII a 509 w 8. Spisowatel, dřie se saustawy Temminckowy, popsal w tomto dřlu ptáky drawé, maso- a hmyzožerné.

Myślisłstwo krajowe, przez Włhelma Mylke. Ww. Wawřawě 1843 (tisk Juliana Kaczanowského), str. 274 w 8.

Nomenklatura architektoniczna, czyli słownik powodowany cięślacznych wyrazów od K. Podczaszczynského. Ww. Wawř. 1843 (tisk banku polského) str. 145 w 8. Spisowatel w lit. pol. wydáním obřirného dřla stawitelského r. 1829. zaslauižily, někdejř professor stawitelstw na uniwersitě Wileńské, oswědčuje w předmluwě, že při té práci za hlawní účel měl wyzpytowaní zapomenutých názwů řemeslnických polskich, jejich přijeti w názwoslówi stawitelské polské, anebo w ne-

dostátku přijeti na místo jich odpovídajících návodů jiných plamen slownských.

Kompas Polski, czyli narzędzie służące za kompas poręczny, gnomonograf, observationium przenośne i narzędzie do kreslenia rzeczy koniecznych, wymalowane a popsané od Wojciecha Jastrzębnowskiego a 2 tabulkami. We Waršawie 1843 (wydání redakci Biblioteki. Waw.) str. 102 w 8.

(Pokračování.)

2. Přehled literatury Ruské 1844.

„Zase již přehled?“ řekne mnohý, „literární ještě k tomu?! Což newíte, že již dávno prošla moda, skládati písemnické přehledy?“ — Nic newíme o té modě, a kdyby i byla, tedy je záhodno, aby se opět obnovila. Myslímeť totiž, že nikdá nepřestane u lidí moda užíwati očí, rukau, nohou, a že též nikdá nepomine moda, uváděti plody ducha u veřejnost. Konečně i nikdá nezahyne u nás nutná moda, ohlídnouti se časem za sebou, představití sobě, co se již uskutečnilo a co nedoděláno, co se podařilo a co jenom *leđa bylo* se stalo. Dobrý hospodář počítá svůj příjem i své vydání, a rozmyslné hospodářství je všude a powždy newyhnutelně potřebno, začínaje od zaznamenávání výmlatu pšenice až do rozsaudného určení pokroků literních. Kdo ve svých záležitostech nikdá se neohlídne, nikdá neklade sobě samému svědomitě aučty, ten není s to, aby poznal náležitě svůj i jiných staw a poměr, ten newidí ani před ani okolo sebe. Náhledy a výroky takového nerozměrného jednání býwají klamné, často i úplně nepravé; pravý a určitý výsledek jenom zevrubným skaumáním, ne však powrchním jenom poletowáním udati možno. Kdo se nezvratných těchto výsledků a fakt drží, je ohražen na všechny strany a může, pakli některý darmotlach výroky jeho za nepravé vyhlašowati se osmělí, právě těmito jistotnými fakty slova své odůvodniti.

Má-li se tedy promluwiti o současné literatuře ruské, jesti rádnó, aby se holými, nelícenými slovy — sine ira et studio — přebralo, co se nashromáždilo w prwním pololetí r. 1844. dušewní snahau ruských spisowatelů. Není snad potřebno, aby se připomenulo, že se zde poukáže jenom na dostojné úkazy, jenž zasluhují pozornosti a mají se pauze knižným objevením a ne powždy literaturním, které obě dostatečně rozeznati dlužno. Wypočítání všeho, co se tiskem wydalo, není náš účel; neboť zajisté nenáleží všechno do literatury, co se tiskne. Konečně ještě nějaké poznamenání: mluwice o knihách roku 1844. připomínáme též některé rokem 1843. znamenane, kteréžto

teprw měsíce ledna tohoto roku se w knihoprodejnách objevily, bywše trochu pozdě zaslány se swých rodišť, vzdálených totiž měst rozsáhlého círstwí ruského.

Začínáme nejbohatším odvětvím ruské literatury, totiž *děje- a zeměpisem*, buď jenom ruským, buď powšečným. Zde první místo náleží dvěma dílům Čertkowa, svědomitě pracowaným a welikolepě wydaným, totiž spisu pod názvem: »O perevodě Manmasijskoj Ljětopisi na Slavjanskij jazyk«, a druhému pod názvem »Opisanije wojny Svjatoslawa protivu Bolgar i Grekov.« Mnohý se neshoďuje s panem spisowatelem strany náhledů a odwozowaných výsledků jeho, každý však uznává jeho neunawnau přičinliwost, vlastimilownost i pilnost w skauvání a wyhledávání podrobnosti. — Za druhé dlužno připomenauti dárno očekáwaného díla od našeho etihodného archeografa A. Ch. Vostokowa, wydání textu s řeckým originalem a slowozpytným poznamenáním *Evangelia Ostronirského*. — P. M. Strojew vydal w Moskwě zajímavou knihu, nazwanou »O vychodach Carej Michajla, Aleksija i Feodora,« pomůcky k dějepisu ruského dwora w XVII. věku. Uwedenu býti též zasluhuje »Sbornik (t. j. sbírka) paleografických snímkov« od P. J. Iwanowa. — W ohledu na ruský zeměpis nad jiné wážnější jsau dva díly výborné práce p. Štukenberga »Hydrografia č. wodopis Ruského mocnárstwí« (německým jazykem), doplněk to *popisu* splawů a wodních spojidel, wydaného od téhož spisowatele roku 1841. — Znamenité spisy jsau též: »Istorija Kijevskoj Akademii« od Jeromonacha Makarija, a »Istorija Meževanija (polního vymezování č. měření) w Rossiji« od G. Malinowského. Dále wyslo několik dobrých monografií, totiž: »Opisanija Rychlovskoj Obytelji« (kláštera čili bydlisté) a »Opisanije Vitanskoj Pustyni« (malého kláštera, pauště) od Gorčakova; »Progulka (procházka) po Kolomenskomu ujezdu« od N. D. Ivančina-Pisarjeva. — »Novorossijskoj Kalendar, izdannoj v Odessje« vyniká dobrými články, zvláště mnohým děje- a zeměpisným poznamenáním. — Pan Govorov popsal dosti památný w letopisech ruského plawectwí příběh w swém sešitku »Gibelj (záhuba) Inggermanlanda.« Z překladů připomenu »Slavjanskoje národopisanije P. J. Šafatika, iz Čěsskago perevedenoje G. Bodjanským,« — Pan Einerling dokončil obšírné wydání welikého díla Karamzinowa, totiž »Istoriji gosudarstva Rossijskago«. Konečně w zeměpisu náleží také připomenauti zajímavé spráwy o Persii od pana Masalského pod názvem »Pisma Rúskago iz Persii« a učené cestování professora Simonowa, wydané dílem »Zápisky o putešestvij (cestování) po Anglii, Francii, Belgii i Germanii.« — »Pojezdka v Zabajkalskoj kraj« od pana Parsina zasluhuje uwedena býti pro listiny, obsahující dějepis Albazina. Nowě se tisklo;

»Putešestvije po Syjatoj zemlji« od Nerowa, a »Pojezka w Jakutska od Ščukina. Dvě vážná a velikolepě vydaná dějepisná díla: »Opisanije odeždy i vooruženija (oděvu a ozbrojení) Rossijskych vojsk« vedením A. V. Viskovatowa, pak »Pamjatniki Moskovskoj drevnosti« (pamětníky Moskevské minulosti) od J. M. Sněgirjeva se vydávaly neustálým pokračováním. — Ruská entomologie došla vážného přerostku dílem professora Evermannna »O češujekrylých nasjekomých. Uralskoj a Volžskoj oblasti« (o slupinokřídlych hmysech Uralské a Volské oblasti č. provincie). — Prof. Trautwetter začal vydávat w Kijewě ruskou Květenu; vzpomínáme při tom na Květenu okolí Petrohradského, w jejížto vydávání pokračují pánové Lewin a Selezněw. — Při oddělení korábních č. lodních lesů pokračuje se též u vydávání slovníka lesnického. — W Moskwě vydán od knížete S. P. Gagarina *»wšeobecný zeměpisný slovník«*, ovšem dosti nedostatečný. — E. J. Oldekop vydal první část svého velikého Francúzsko-Ruského slovarja; pan Reichel pokračuje u popisování své dražocenné sbírky peněz a medailí. — K učené ruské literatuře připočísti ještě: powinno překlad otce Jakina z čínské (kytajske) encyklopedie »O zemljeděli w Kytaji« (Číně) a sešitek »O jevropskich prazdnikach« (slavnostech) od otce Joasafa. — Překlad vážného díla »Propedejtika juridičeskaja« pana Štekharda byl úplně vydán panem Toljem, jakož i panem Poljakowem se vydal překlad knihy Klot-Beja pod názvem »Jegypt w prežním i nynějším sostojaniji« (Egypt w předešlém a nynějším stawu).

Studující mládež našich universit uweřejňuje mnohými dissertacemi wýtvary svého skauání. Některé z nich jsou owšem dobré, jako »Izsljedowanije o Ruskoj prawdě (zpytování č. sledování o Ruském práwu) od Tobina, »O wereskovských rastěnijach« (o wereskovských rostlinách) od Aleksandrowiče, »O Stefaně Javorskom i Teofanje Prokopovičej« od Samarina, a »O Rossijskych sprjaženijach« (konjugacích slowes) od Jauchca; jiné však, jako dvě špatné statistiky od Minakowa a Rostavleva, pak kompilací o občanském hospodárství od Stepanowa, a podivná kniha »o tom, jak se má vyučowat psáti po rusku« (od Buslajewa), jsou welmi liché ceny. —

Walný prospěch prostonárodního *»pojednání o astronomii S. J. Zeleného«* jení se pilným čtením u obecnstwa. Ruský kupec, pan Vavilow, počal též vydávat své besedy (zábavné čtení) pod názvem »Besědy ruskago kupca o torgovlj«; za praktický užitek mohou se jim prominouti některé spisowné nedostatky. —

Literatura wojsenská objevila se letošního roku welmi plodonosnými wětwezi; kdyby se i opomínulo podotknouti o pokračujícím vydávání spisu »Ob odeždě i vooruženij Rossijskich vojsk (O oděvu

a obzvlášť Ruských vojsk), vydávaného od Viskovatowa, dlužno připomenouti »Vojenno-Encyklopedičeskou lexikon«, jenž pod redakcí známého vojenského spisovatele, barona L. J. Zeddelera, dosáhnul osmého dílu (pism. M.) Pan Zeddeler vydal kromě toho druhou část »Opisanija Tureckoj vojny 1828. goda od N. A. Lukjanoviča.« Druhým vydáním vytištěno bylo »Opisanije vojny 1813. goda od A. J. Danilevskago«, a »Istorija vojenňnych dějství v Aziatskoj Turcii v 1828. i 1829. godach od G. Ušakova.« Po třetí se vydala tiskem »Vojennaja i političeskaja istorija Napoleona, sočiněnije Žomini, perevod J. Lindforsa.« Pan Režvoj vydal své výborné dělostřelecké zápisky, pan Skalowskoj první část svého pojednání »O vojenňnych parochodach« (o vojenských paroloděch); pan Leontjew překlad Kauslerovy knihy »Pravila, mysli i mněnija Napoleona.« — Jiné znamenité překlady ještě jsou: Dílo Jakobiho »Opisanije Francuzskoj poljevoj artillerii« od Bezakova, dílo Morena »Pamjatnaja knižka praktičeskoi mechaniki« od p. Majdela. Konečně ještě záhodno připomenouti k vojenské literatuře »Učebnyje kursy, izdavaemyje dlja vojenno-učebnych zavedenij« (listy, vydávané pro vojenské učiliště), neboť ony se nacházejí pod nadzorem ředitelstva těchto ústavů, náležející k saustavě užívané v přednáškách o wojenství.

Literatura vychovatelská a učitelská obohatila se několika užitečnými knihami. Mezi ně náleží »Rukovodstvo k vseobščej istoriji« (nawedení k všeobecnému dějepisu) od prof. Lorenca, ukončivšího oddělení děwní historie druhým dílem. Velmi dobrý zeměpis »Rossijskago gosudarstva« vydán v Derptě panem Pawlowským. Pan Hippius vydal »Očerky teoriji risowanija« (nástinu theorie kreslení), velmi podivné básnickou rozměrností, praktický však velmi užitečné. Pan Kranichfeld vytisknul »Kračkoje načertanije Rossijskago graždjanskago prava« (krátký nástin ruského měšťanského práva). Pan Pavliščev vydal ve Varšavě učebný Polský dějepis; pan Lejman počítarstvi pro učiliště ústavu plaveckého, a druhá ještě velmi dobrá arithmetika vyšla od p. Bunjakovského. Chvály hoden je překlad knihy Le Rou-a »Rukovodstvo k umstvenným isčislenijam« (nawedení k rozumovému počítání) a překlad klassického díla prof. Kruse »Istoričeskój Atlasa« od J. Modestova. Dlužno též v toto oddělení slovesnosti připomenouti všeobecný dějepis od Beckera, přeložený pod nadzorem N. J. Greča; posavad vyšly tři části, všeho bude 14 částí. — Newelkého, pro děti složeného dějepisu církevního od paní Išimové tisklo se druhé vydání. V Moskvě vydávána byla od pana Semena »Biblioteka dlja vospitanija« (biblioteka pro vychování), sbírka článků pro pěstouny a učitelstvo. Pan doktor Grum vydal druhou část »Rukovodstva k vospitaniju dětej« (návod k vychování

dětek). Konečně ještě připomenouti hodno znamenité knihy pro rodiče a vychovatele »O vzpitanéj dětej v duchě kristijanskago blagočestija« (O vychování děti v duchu křesťanské pobožnosti). —

Knih obsahu náboženského, zvláště pamětihodnějších, vytištěno bylo též několik. První místo dlužno vykázati knize »Istorija svjato-
to-
go grada Jerusalima, sočiněnije A. N. Muravjeva.« Jistě znamenité osobě z duchovenstva povděční jsme za »Besědy o mrtimom staroobrjadstvě« (Rozmluvy o domnělých starých obřadech) i za vyšetřování tak zvané staro-obřadné Solowecké prawdy (Istina svjatoj Soloweckoj obileji t. j. prawdiwost swaté Solowecké paustewny). Professor Savajtov vytisknul sešitek pod názvem »Biblejskaja hermenevtika«, o kterém předmětu druhdy u nás nikdy nebyvalo psáno. V Moskvě pokračuje se v úsahu překladů »Tvoření svjatých otců«, kdež se nalezná poučení o velikých biskupích pravoslavných; ku překladům přibývají ruské články obsahem svým velmi významné.

(Pokračování.)

3. Literatura česká.

Odměna za spis.

Čistota jazyka jest literatury klassické nerozdílná průvodkyně, s nížto ona zároveň vystaupá i padá, i bez níž literatura právého květu a plodu dorosti nemůže. Jest zajisté jazyk a myšlénka jím vyražená v nejužším spojení. Každý omyl v jazyku jest spolu omylem v myšlení, ano, jak dí Herder, mluvení jest myšlení, a myšlení jest mluvení. Jako v hudbě nelepý tón, tak v řeči nesličné slovo uráží. Pročež každý dobrý spisovatel ku zprávnosti jazyka neméně než k samým věcem, o kterých píše, zřetel obrací, a národové vzdělání školami, akademiemi a jinými způsoby přesnost jazyka svého zachovati, upewniti hledí.

Že zde o písemním toliko jazyku řeč býti může, nikdo, nějakou věci té známost mající, pochybowati nebude. Jakžby jinak rozdíly nářečí a podnářečí v četnějším národě vyrovnány a v jednotu uvedeny býti mohly?

Byl to podivný zmatek našich časův, že hledáno ja-

zyka písemního, an jsme jej od tisíce let již měli, jehož i s námi bratři Moravané a Slováci po mnohá století užívali, nad kterýž lepšího nesnadno bychom vymyslili, jestli že by jazyk písemní vymýšleti se dal. Jazyk, kterým psali naši Weleslawinové, Kocínové, Komenští, kterým biblí Kralická a Procházková nám pravdy Boží přednášejí, jest náš jazyk písemní. Ten i maudří Moravané a Slované Uherští za palladium své národnosti uznávají. *) — Že zde hlavně o formě jazyka mluvíme, bez výhrady naši každý rozumí; neboť co do látky čili materie, nemohl a nebude i napotom moci on w týchž mezích po věky zůstati. Každý den nových a nových slov potřebu přináší.

Neupíráme toho, co nám bratři naši jinoslowanští vytýkají, že mocným němečiny vplywem Slowanský ráz jazyka svého stíráme, zatemňujeme a vždycky dále od nich se uchylujeme. A však právě to jest, co lepší částka našincůw s bolestí sobě připomíná, což naprawiti sbor dole jmenovaný za hlavní sobě powinnost a úkol pokládá, i čehož pomocí učených a dobromyslných literátorů Českoslowanských dosíci se naděje. Prawduť řekl i w tom p. Záborský, že čím více budau Slováci po česku psáti, tím se více i žiwlůw Slowanských do češtiny přeleje. Důvěřujíce se, že této žádosti naší i jiní mnozí věci znatelé účastni budau, zweme k wypracování knihy pod jmenem:

Brus jazyka Českého,

kterážto knihy účel má býti, ukázati, w čem wůbec nowí Čeští spisowatelé chybuji, jakých zejména chyb a omylůw proti přesné řeči písemní se dopauštějí a kterak to naprawiti a jak psáti by měli. Má býti kniha ruční, spisowatelům w pochybnostech rady a pomoci udělující, má

*) Viz: O nowé písemní řeči na Slowensku list p. J. Záborského w Čas. Mus. 1845 str. 123. Zlatá to slova, kteráž proneal: Od České biblické řeči odstaupiti nesmíme, onať jest palladium národnosti naší atd.

býti jim napomínatelkou, aby aspoň do známých omylů a chyb opět a opět neubíhali, má býti dodatkem a opravou Slovníkův Německo-českých zvláště, kterými posud chyby a omyly podobné nejvíce se rozšiřovaly a upevňovaly.

Plán a vyvedení spisujícím buďte svobodni, aniž velikost knihy obmezena. Posazení její svěří se literátorům nestranným, mezi nimiž aby aspoň jeden Moravan a Slovák byli, Sbor se postará, kterýž i vydání knihy na autraty musejní přewezme.

Jména pánů (p. t.) konkurentů pod zvláštním heslem čili devisem zapečetěná se spisy až do 1. Ledna r. 1847. do Museum Českého poslána buďte. Než však lhůta zasílání toho na žádost Sboru oznámenau prodlaužena býti může.

Za nejlepši od Sboru přijatý a schválený spis podává se *odměna 100 dukátů*; za *accessit 50 dukátů*.

Od Sboru musejního pro vzdělání vědecké jazyka Českého.

W Praze dne 1. Března 1845.

XIII.

Zpráva o českém Museum.

(Od počátku Ledna až ku konci Března 1845.)

S p o l e č n o s t.

Jakožto *činný aud* přistaupil, uwoliw se k wyměřenému příspěvku ročních 20 zl. stř., p. *Wáclaw Červinka*, doktor weškerých práv a držitel statku Wostředeckého.

W látkách zaslali:

1. *Pro sbírku rud:* p. *Wáclaw Zdeborský*, kupec w Něm. Břodě, hlacenau rudu z role blíž téhož města.

2. *Pro sbírku živočišnou:* p. *lékárník Schopf* z České Lipy, wypaného ptáka; — p. *Matěj Hanwelka*, zkašený radni w Nymburce, diwokau kachnu; — p. *Josef Drtina*, c. k. wrchní komisař finanční stráže, neobyčejnau korotew.

3. *Pro knihownu:* čestný aud, p. *Pavel Josef Šafarik*: *Благарски букварь на иждивение Ангели Хаджоголо, соч Г. Бусидина, Москва 1844*; — činný aud, Jeho Jasnost p. *František* kniže z *Lobkovic*, skwostný wýtisk knihy »Statuta Universitatis Pragensis, nunc primum publici juris facta, Praga« etc. (1844); — *král. Banvorská akademie nauk*: 1. »Abhandlungen der historischen Classe der königl. bayerischen Akademie der Wissenschaften, 4. Bandes 1te Abtheilg. München 1844«; a 2. swé »Gelehrte Anzeigen« w Mnichowě 1844, Nr. 1—50; 1843, Nr. 56—64; — *dějepisný spolek Hornobaworský*: »Oberbayerisches Archiv für vaterländ. Geschichte, Münch. 1844« (4 dilu swaz. 1. a 2.); — p. *Rudolf Glaser*, c. k. skriptor knihowny na uniwersitě Pražské, od něho wydáwaný časopis »Ost und West« a »Prag« 1845; — p. *Pavel Teyrowský*, kapitulár řádu benediktinského w Braunowě: *Grammatik der wendisch-serbischen Sprache von J. P. Jordan, Prag 1841*; — činný aud, *knihkupectví Calveské* ze swého skladu: *Die Gährungschemie von Karl J. R. Balling, Prag 1845*; — p. *Jan Kazda*, katecheta a prozat. ředitel hlawni školy Německobrodské, technickau knížku německau; — p. *František Karel Norvák*, c. k. fiskalni protokollista, swé: »Gedichte und Agrionien« 2hé rozmnož. wydání, w Praze 1845, we dwau wýtiscich; — *spolek dějepisný Braniborský*, swé *Märkische Forschungen, Berlin 1844* (sw.

1. a 2hý); — Jeho c. k. Výsost, nejjasnější arcikníže Štěpán: Tabellarische Übersichten der verschiedenen Gefälls-Zweige und der in finanziellen Rücksichten einer Kontrolle zugewiesenen Unternehmungen des Erzherzogth. Oesterreich ob- und unter der Enns, und des Herzogth. Salzburg, alphabetisch geordnet u. herausgegeben v. Johann Herz, Wien 1845 (s příslušíci mapau); — přispívající aud, p. Wáclav Šembera, professor české řeči a literatury v Olomauči: Posel z Moravy, kalendář na r. 1845, v Brně; — p. Bedřich Sonnenend v České Lípě: 56 knih v 65 swazcích, historického, nejvíce ale hospodářského obsahu, s připojeným katalogem; — p. Petr Miloslav Weselský, ředitel hudby kostelní na Horách Kutných, od něho vydaný »Horník, almanach na r. 1845;« — p. Jakub B. Malý, svěť »Prostonárodní dějepis české země, kniha čtvrtá, v Praze 1845«, a Biblioteky zábavného čtení běhu nového swaz. 2. a 3í v Pr. 1845; — c. k. Moravsko-Slezská společnost k zvelebení orby a snámosti přírody i vlasti, své Mittheilungen zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur- und Landeskunde, Brünn 1843 a 1844 (8 swazků), a Landwirthschaftskalender auf das Gemeinjahr 1845; — p. Jaroslav Pospišil, knihtiskář v Praze, ze svého skladu: Prostonárodní dějepis české země od J. B. Malého, kniha čtvrtá, v Praze 1845; a Děje Pražské v krátkém nástinu od W. W. Tomka, v Praze 1845; — činný aud, důst. p. Josef Liboslav Ziegler, doktor bohosloví a děkan Chrudimský: České Vídeňské nowiny na rok 1813; a Artykulové sněmu království českého r. 1801 (česky i německy); — p. Karel Kiegler: Denk-Schrift zur 50jähr. Jubelfeier der Einweihung des Bethhauses für den Gottesdienst der evangel. Gemeinde zu Prag von Joseph Růžicka, Prag 1841 (ve dvou wýtiscích); — p. Karel Schiller, proboštský wikář a ceremoniář na Vyšehradě: Ode honoribus Dni. Aloysii Jüstel, infulati praepositi Vyšehradensis oc. 1844; — p. Kristian Stefan, kandidat professury gymnasiální: Biblia to iest wszystko Pismo święte starego i nowego przymierza; — jednota ku powzbuzení průmyslu w Čechách: Encyklopädische Zeitschrift des Gewerbswesens, Prag 1844 swaz. 21—24; a chyblé ještě »Mittheilungen für Gewerbe und Handel« (2ho dílu sw. 9tý a 3. dílu swazek 3ti); — p. farář Wáclav Krolmus: Staročeské powěsti, zpěwy, hry, obyčeje, slawnosti a nápěwy, jež sebral W. S. Sumlork, v Pr. 1845, sešitek 1; — redakce »Přítele mládeže«, časopisu pro českoslowanské národní školy, čtvrtletně wydáwaného od biskupské konsistote Kralohradecké, téhož časopisu ročník 18. a 19tý, v Praze 1843 a 1844; — činný aud, p. Jan Swatopluk Presl, Dr. a c. k. professor lékařstwi na uniwersitě Pražské, od něho wydáwaný Krok, veřejný spis wíenaučný pro wzdělance národu českoslowanského, v Praze 1833,

díl 3ti a dílu 4ho svaz. 1ni; — p. *Ignác Novák*, duchovní w Praze, své *Erinnerungen an Skt. Georg*, 1te Lieferung mit der Ansicht der Kirche, Prag 1836; — přispívající aut., p. *Petr Hagenauer*, vychovatel w knížecím Paarském domě ve Vídni: *Altes und neues Testament*; — důstoj. knížeci *arcibiskupské konsistor Pražské*: *Časopis pro katolické duchovenstvo*, w Praze 1844 sv. 4tý a *Catalogus cleri Bohemiae* 1845; — p. *Josef Kaubla*, kněz cirkewní: 1. *Trigonometrische Tafeln von Christian Freiherrn v. Wolff*, Halle 1803; 2. *Kurzer Abriss der bürgerl. Fundamentallhistorie von Christian Friedrich Kretschmar*, Leipsig 1775; a 3. *Wohlgemeinte Winke bei Getreide-Theuerung*, von Dr. Mathias Kalina v. Jäthenstein, Prag 1817; — p. *Karel Sabina* své: *Povídky, pověsti, obrazy a novely*, v Praze 1845, svaz. 1ni; — p. *Michal Malinoveký*, kněz při S. Jirkém chrámu ve Lwowě, své *ВЗ'АЧЕНІЕ НА БОЖЕСТВЕННЮЮ ЛІТУРГІЮ, ВО ЛЬВОВЕ* 1845; — p. *Karel Jaromír Erben*, aktuar k. české společnosti nauk, od něho vydané: *Pjsně národní w Čechách*, svazek 3ti, w Praze 1845; — p. zastupující president, Jeho Exceell. *Josef Math.* hrabě z *Thun-Hohensteina* svůj spis: *Der Slavismus in Bohmen*, Prag 1845; — p. *Josef Dunder*, pedel musejni: *diwadelní hru »Štěpán Fadynger, neb sedlská wogna*, w Praze 1785.»

4. *Pro sbírku map a rytin*: činný aut., *knihkupectví Calveské w Praze*: *Carte de la Pologne, divisée par provinces et palatinats et subdivisée par districts* par S. A. B. Rizzi Zannoni 1772 (na 55 archích, nejauplnějši mapa Polská); — wys. důst. p. *Wác. Hájek*, kanow. senior i farář *Wyšehradský*: 1. *Obraz kláštera Sedleckého l. 1454*; 2. *Obraz krajského města Budějowic*, a 3. *Obraz král města Chebu*.

5. *Pro sbírku mincí*: p. *Wáclaw Rozum*, studující w *Rožmitale*, 2 stříbrné a 8 měděných malých mincí zahraničných.

6. *Pro sbírku starobylosti*: p. *Ignác Novák* duchovní w Praze, staré pečeti dlo rytíře z *Michalovic*.

Do pokladnice českého Museum na vydávání dobrých
knih českých, přijímám

M A T I C E Č E S K É,

složili

ode dne 1. Ledna do 31. Března 1845:

Jeho Cis. Wyzrost Arcikníže Štěpán, správce království
Českého, milostivým darem 50 zl.

Pan Kosmas Hlavsa, měšťan a mlynář, 10 zl. — p. **Jan Wladimírov**
Šartner, studující w Praze, 8 zl. — **Pani Marie Wlastimila Sau-**

kupovní w Kolíně, 10 zl. — p. *Josef Becheigl*, kaplan w Semilech, 10 zl. — p. *Jan Walenta*, listovní w Semilech, 10 zl. — p. *Wáclav Machačka*, právní w Žitě, 10 zl. — *Knihovna hlavní školy w Těšíně* na Moravě, 50 zl. — p. *Antonín Husák*, hohomluwec w Praze, 5 zl. — p. *Jan Kaubek*, c. k. professor w Praze, 10 zl. — p. *Jan Čuňk*, kaplan w Plaňanech, 10 zl. — p. *Wáclav Zykmand*, adjunkt gym. w Praze, 5 zl. — p. *František Tesar*, učitel w Praze, 10 zl. — p. *Jan Neubauer*, koncept. prakt. u fisk., 10 zl. — p. *Inocenc Frenel*, kaplan w St. Bolesl., 10 zl. — p. *František Raiman*, bohohlwec w Král. Hradci, 5 zl. — p. *Jan Šarý*, technik w Praze, 10 zl. — p. *Frant. Heller*, děkan w Mezetiči, 5 zl. — p. *Šimon Motl*, bohohlwec w Budějow., 5 zl. — p. *Bedřich Wagner*, aktuar w Blatcě, 10 zl. — p. *Tomáš Markés*, měšťan w Widni, 10 zl. — p. *Jan Newele*, architekt w Praze, 10 zl. — p. *Jan Pnasek*, direktor w Jabloni, 10 zl. — Sletna *Marie Jitřková* w Blowicich, 10 zl. — p. *Karel Hof*, studující w Praze, 8 zl. — p. *Josef Mojžiš*, bohohlwec w Praze, 5 zl. — p. *František Bartuněk*, kaplan na Sw. Poli, 5 zl. — p. *Karel Hajbl*, panský zahradník w Zlonicich, 10 zl. — p. *František Hladký*, kaplan w Přepišich, 20 zl. — p. *Jos. Umlauf*, c. k. poručík dělostř., 10 zl. — p. *Josef Konít*, kapec w Mníšku, 5 zl. — Sletna *Anna Brandová* w Praze, 10 zl. — p. *František Pokorný*, studující w Českém Brodě, 5 zl. — p. *Wáclav Horvorka*, právní w Wlašimi, 10 zl. — p. *Josef Pycha*, bohohlwec w Praze, 5 zl. — *Wysokorodý pan Albrecht hrabě Kauníc* w Praze, 50 zl. — p. *Wáclav Kratochvíl*, pomocník školní w Praze, 5 zl. — p. *Eduard Pstros*, konc. prakt. u fisk. w Praze, 10 zl. — p. *Antonín Welner*, doktor práv a advokát w Praze, 10 zl. — p. *Emmanuel Arnold*, hosp. úředník w Praze, 10 zl. — p. *Adolf Truska*, kancelářský, w Neudorfu, 10 zl. — p. *František rytíř z Infeldu*, úředník w Eisenbergu, 10 zl. — p. *Josef Talský*, kontribuční w Čáslawi, 10 zl. — p. *František Wolan*, studující z Rohozci, 10 zl. — p. *Jos. Dolanský*, aktuar w Rohozci, 10 zl. — p. *Roman Ježowsky*, prefekt gymnas. w Richnowě, 10 zl. — p. *Wáclav Sláma*, posluchač filosofie z Bojenic, 5 zl. — p. *Wojtěch Svoboda*, posluchač filosofie w Praze, 5 zl. — p. *Antonín Bulíček*, kněz. cirkewní w Labské Tejnici, 5 zl. — p. *Teobald Bullček*, kaplan w Labské Tejnici, 5 zl. — p. *Antonín Rypka*, kooperator w Labské Tejnici, 10 zl. — p. *Jan Čapek*, právník w Praze, 5 zl. — p. *Jan Miroslav Pohleisch*, lékárník w Praze, 5 zl. — p. *František Škrivan*, dok. lék. w Mezetiči, 10 zl. — p. *Miroslav Kalab*, studující w Mezetiči, 10 zl. — p. *Jan Nejebsse*, wrchní w Černém Kostelci, 10 zl. — p. *Wáclav Pechar*, důchodní na Kosti, 6 zl. — p. *Antonín Macaurek*, měšťan w Praze, 10 zl. — p. *Jan Krbec*, rektor u sw. Jiri, darem 3 zl.

30 kr. — p. *Tomáš Novotný*, nájemník dwora w Čichoticích, 10 zl. — p. *Karel Holáubek*, cukrář u knížete Salma, 10 zl. — p. *Josef Křikavá*, wrchní we Wrchlabi, 10 zl. — p. *Josef Škoda*, exposita w Jezbořicích, 10 zl. — p. *Wilem Dušan Lambl*, kandidát lékařství w Praze, 10 zl. — p. *Antonín Štěpnička*, kooperator we Wepřku, 5 zl. — Rodina p. *Jana Korselta*, měšťana w Turnově, 10 zl. — Slečna *Marie Prepatkovská* z Poznani, 10 zl. — p. *Karel Pacelt*, studující w Turnově, 10 zl. — p. *František Pacelt*, kaplan na Tejně, 10 zl. — p. *František Cyríl Kampelík*, doktor lékařství, 10 zl. — p. *František Wolf*, posluchač filosofie w Praze, 10 zl. — p. *Bedřich Plešner*, měšťan a obchodník w Pr., 10 zl. — p. *Josef Šmid*, právní posel w Pr., 5 zl. — p. *František Pavlovský*, farář w Eisenstrasu, 10 zl. — p. *Wincenc Červinka*, kapl. w Dlažkowicích, 10 zl. — p. *Jos. Pekárek*, bohoml. w Budějow., 5 zl. — p. *Josef Peterka*, farář w Bakowě, 20 zl. — p. *Josef Stoklasa*, farář w Klenowicích, 10 zl. — p. *Wáclav Čáda*, doktor práv a advokát w Olomauči, 25 zl. — p. *František Wašura*, gym. prefekt w Olomauči, 10 zl. — p. *Max. Jos. Otto*, dokt. lékař. w Olomauči, 15 zl. — p. *František Kummer*, kontribuční arcibisk. w Olomauči, 10 zl. — p. *Bedřich Tonner*, představený c. k. poštovního úřadu w Teplici Rakauské (Badeu), 10 zl. — p. *Ljubomír Nenadović*, z Bělehradu Srb., 10 zl. — p. *Pantaleon Neumann*, kaplan w Jelením, 10 zl. — p. *František Tvrďý*, účetní w Praze, 10 zl. — p. *Michael Rajevský*, kněz u wysl. we Widni, 10 zl. — p. *Blahoslav Bečvarovský*, kupec we Friedl., 5 zl. — p. *Aloys Hezký*, důchodní w Mezetiči, 10 zl. — p. *Antonín Mezník*, studující w Jihlawě, 10 zl. — p. *Wáclav de Laglio*, technik, 10 zl. — p. *Ferdinand Kraml*, písař důchodenský w Dobříši, 10 zl. — p. *Jan Nep. Prais*, representant w Liberci, 10 zl. — p. *Karel Merganz*, subst. mag. radda w Liberci, 10 zl. — p. *Antonín Hájek*, učitel kreslení w Liberci, 10 zl. — p. *Jan Kučera*, kupec w Hradci Králové, 10 zl. — p. *Josef Filip*, učitel na Smichowě, 5 zl.

Dohromady 1.005 zl. 30 kr. na stříbre.

N o v é k n i h y.

(Ceny ve stříbře.)

1. Přítel mládeže, časopis pro českoslowanské národní školy. Wydáván od bisk. konsistoře Kralohradecké. ročník 18. a 19. *)
2. Časopis pro katol. duchovenstvo. Wydáván od kníž. arcibisk. Kons. Pražské. 18. ročn. sw. první.
3. Zábavy nedělní, čili prostonárodní vyučování v silozpytu. Od Dra. F. S. Kodýma. Část první: O teple. sw. 7. 8. a 9. po 10 kr.
4. Ponaučné listy pro polní hospodáře a řemeslníky v Čechách. Wydávány od c. k. vlast. hosp. spol. Sedmý ročník. sw. 11. 12. a 13.
5. Biblioteka poučných i zábavných spisů pro mladý i dospělý svěk. Číslo III. Jan Poctiwa. Powídka dle anglického wzdělaná od Jos. Pečírky. W Znojmě, 1844. Nákladem E. J. Fourniera. str. 132. w 12 seš. za 20 kr.
6. Týž biblioteka číslo V. Žiwot a přiběhy dwau wěznů w káznici, aneb: Jak zaseješ, tak sklidiš. Mrawná, poučná, od pařížské akademie první cenau obdařená powídka pro mladý i dospělý lid. We francouzském jazyku sepsaná od L. P. de Jussieu, zčeštěná od Jos. Pečírky. W Znojmě, 1844. Nákl. E. J. Fourniera. str. 142. w 12. seš. za 20 kr.
7. Bibl. poučn. i zábavn. spisů. Číslo IV. Materská láska a bratrská wěrnost, aneb: Nebezpečenství welikého města. Powídka od G. Nierice, zčešt. od Jos. Pečírky. W Znojmě, 1844. Nákl. E. J. Fourniera, str. 121. w 12. seš. za 20 kr.
8. Sbírka poučných i zábavných spisů pro rolníka a řemeslníka. Číslo II. Pawel Klonda, šťastný sedlák. Prawdiwá a welmi poučující powídka. Sepsaná od něho samého. W Znojmě, 1844. Nákl. E. J. Fourniera. Str. 111. w 16. Seš. za 16. kr.
9. Sebrané spisy Jos. K. Tyla. Díl druhý. Seš. 5. a 6. Kusy mého srdce. Powídky, nowelly, obrazy, nástiny a arabesky. W Praze 1844. Seš. po 20 kr.

*) Žádost vkládáme na wšecky p. p. spisowatele a wydawatele knih českoslowanských w Čechách, na Morawě a na Slowensku, aby wyslé spisy swé redakci tohoto časopisu oznámili ráčili. Redakci Musejnika dozawád toliko přehled knih českých w Pražských časopisech po různu oznámených podáwati mohla, čím se stalo, že některé důležité spisy na wenku wyšlé w těchto listech mlčením pomianuty byly; a předce wěc to prospěšná a přežádauci, aby se úplný přehled vycházejících knih českých w časopisu Musejním nalezal. R.

10. Týchž spisů díl třetí. Rozina Ruthardowa. Powidka z dějin domácích. V Praze 1845. Seš. za 20 kr.

11. Labuťka, aneb: Všady dobře, ve vlasti nejlip. Naučná powěst z dávných věků pro mlau mládež. Podle G. Nierice od Fr. B. Tomsy. V Praze 1844. Tisk kníž. arcib. knihtisk. Str. 149 w 12. za 16 kr.

12. Belisar, aneb: Dobře čiňte těm, kteříž vám bezpráví čini. Powidka pro mlau mládež. Podle G. Nieritzé od Fr. Tomsy. V Pr. 1844. Tisk kníž. arcib. knihtuk. Str. 128 w 12. Seš. za 16 kr.

13. Florinka. Powidka, z německého přeložená od K. L. (z Kwěť 1836). Str. 34 Seš. za 8 kr.

14. Sláva blahoslavené Rodičky Boží Marie Panny. Řeč w chrámu Tejském w Praze přednesená od Jana Karla Škody. W Pr. 1845. Tisk Jarosl. Pospíšila. Str. 35 w 12. Seš. za 12 kr.

15. Noc Filipojakubská. Powidka z německého přelož. od L. P. W Praze 1845. Tisk Jarosl. Pospíšila. Str. 48 w 8. Seš. za 8. kr.

16. Hrobník. Novela od K. Sabinského. (Z Kwěť 1837). Str. 192 w 16. Seš. za 16 kr.

17. Swatoplukowci, anebo: Pád říše Welko-Morawské. Obrazy a ohlasy z posledních dob slávy Slovenské. Od Jos. Mfosl. Hurbana. (Z Kwěť 1844.) Str. 135 w 8. Seš. za 14 kr.

18. Biblioteka zábavného čtení, vydávaná od Jak. B. Malého. Běhu nového swaz. první. Výpisky z denníka lékaře od Samuela Warrena. Z angl. přel. J. B. Malý. Sw. I. W Praze 1845. Nákladem knihkupce Ktonbergera a Řivnače. Str. 132 w 12. Seš. za 24 kr.

19. Též biblioteky běhu nového sw. druhý. Powěsti Ukrajinské. W Praze 1845. Str. 144. Seš. za 24 kr.

20. Též biblioteky běhu nového sw. třetí. Výpisky z denníka lékaře. Sw. 2. Str. 146. Seš. za 24 kr.

21. Swatého Th. Caccilia Cypriana, biskupa Karthaginského a mučedlaika, Wěk a Spisy vybrané. Od Jana N. Stařka, dokt. bohosloví, prof. morálky a české literatury na ústavu theologickém w Králové Hradci. W Praze 1844. Tisk a sklad Jarosl. Pospíšila. Str. 217 w 8. Seš. za 48 kr.

22. Srdce a svět, aneb: Milenka a manželka. Činohra w 5 jednáních. od K. Gutzkowa, česky od Jos. Kaj. Tyla. W Praze 1845. Tisk Jarosl. Pospíšila. Str. 72 w 12. Seš. za 14 kr.

23. Zábavné spisy Jana z Hvězdy. Swazek VII. Mastičkář. Powidka z časů Jindřicha Korutanského od Jana z Hvězdy. Swazek I. W Praze 1845. Tisk a sklad Jarosl. Pospíšila. Str. 152 w 12. Seš. za 24 kr.

24. Wěstaučná biblioteka pro mládež českoslowanskau. Číslo I.

Padesát bajek pro naše milé malíčky, sebraných od W. S. Štince. První polovice s 24 rytinkami v oceli, za 80 kr.

25. Krátké poučení o přísaze v šesteru rozmlauvání. Od Frant. Bohusl. Lukše, kněze církevního. (Ku prospěchu školy Mikolowské). W Jičíně 1844. Tisk a náklad Frant. J. Kustránka. Str. 75 w 8. Seš. za 15 kr.

26. Bibliotéka zábavného čtení. Sw. XXII. Zasbaubenci. Milánská historie ze XVII. století. Z wlašského Alexandra Manzoni přeložil Prokop Ondrák. Sw. 7. W Praze 1844. Tisk a náklad Karla Vetterla. Str. 100 a XXIX w 12. Seš. za 20 kr.

27. Staročeské i nowější nábožné písně, wyňaté z Růže Sionské, modlitebni knihy od Eugena K. Tupého. W Praze 1844. Nákladem Wilema Štastného. Str. 60 w 12. Seš. za 10 kr.

28. Modlitby Malíckých od sedmého do desátého roku. Wydal Karel Winařický, farář w Kowáni u Mladé Boleslawi. W Pr. 1845. Tisk synů Bohum. Háze. Seš. za 5 kr.

29. Wysoké Mýto, královské wánné město w Čechách. Popsal Aloys Wojtěch Šembera, prof. řeči a literatury české na morawsko-stawowské akademii w Holomauci. (S 5ti obrazy.) W Holom. 1845. Tisk a papír Aloysia Škarniela. Str. 140 w 8. Seš. za 1 zl. 20 kr.

30. Pohled na Bosnu, čili krátká cesta do oné krajiny, wykonaná r. 1839—40, od jednoho krajana. Z ilirského jazyka přeložil Wilem Dušan Lambl. (S připojenou mapou zemí jihoslawanských). W Praze 1845. Tisk Jarosl. Pospíšila. Str. 135 w 8. Seš. za 20 kr.

31. Oliver Twist, aneb: mládectwi sirotka. Z anglického K. Dickensa (Boza) sčestil M. Fialka. Sw. V. W Praze 1845. Tisk a sklad Jaroslawa Pospíšila. Seš. za 20 kr. Celé dílo za 1 zl. 40 kr.

32. Pošta na Sebranici. Weselohra w jednom jednání. Dla Kotzebue přeložil Jos. Lad. Stráník. (Čistý výnos jest určen na náhrobek zwěčnělého Patrčky). W Hradci Králové 1845. Tisk Jana Host. Pospíšila. Str. 43 w 12. Seš. za 10 kr.

33. Starší Dějepis a nejuovější literární obnova národu ilirského. Sepsal hrabě Janko Dnašković. W Praze 1845. Tisk Jar. Pospíšila. Str. 72. w 8. Seš. za 15 kr.

34. Morawsko-slezský Časopis pro lid. Wydaním Frant. Diebla. Díl třetí, sw. 1. a 2. W Brně 1845. Celý ročník o 1241 swazechách za 1 zl. 20 kr.

35. Posel z Morawy, aneb domácí, měšťanský a rolnický kalendář na rok 1845: se dvěma rytinami w oceli. W Brně u Frant. Gastla, za 18 kr.

36. Slabikář a čítanka pro mešši dítky. W Ratiboři 1844. Tisk a nákl. Bognerových dědiců. W 8. str. 112.

N á v ě s t i.

Sbor musejní pro řeč a literaturu českou, hledě k tomu, aby se působení jeho na literaturu národní zrůstem duchodů Matice české přibývajících též i všestranně množilo, na tom se usnesl, aby příštího 1846. roku časopis Musejní častěji, a sice *každého druhého měsíce w osmiarchowém swazku* vycházel; a úplný ročník ze 6 takových swazků složen byl. Pročež se p. p. vlastenští spisowatelé uctiwě žádají, aby redakci časopisu musejního příspěvky swými hojněji nápomocni býti ráčili. Historická i národopisná pojednání, cesty, zvláště po krajích slowanských, životopisy znamenitých vlastenců, články o starožitnostech jak předkřesťanských, tak chrámních a uměleckých, úvahy, zprávy o literatuře ostatních wětvi slowanských, přede vším pak články do života národního sáhající, totiž pojednání o zvelebení škol, průmyslu, literatury, díwadla a dramatického umění wůbec redakci časopisu tohoto nad jiné wítanější budou.

Týž sbor ustanowil zvýšení honoráru za práce do musejního časopisu wložené, tak že třetím swazkem tohoto ročníku počínajíc, tištěný arch půwodních sepsání *desíti zlatými str.*; arch překladů, wýpisků a literárních správ *šesti zlatými* we str. honorován bude.

W Praze dne 5. Dubna 1845.

Od Sboru česk. Museum pro řeč a literaturu českou.

Redaktor: Jan Er. Wocel.

Bytem na Malé straně w Chotkovské ulici
u Karla IV. w prvním poschodí.

OSADY

slowenské a chorvátské
v Dolních
RAKOUSÍCH,
a
u jezera Naxoského. Ca

W PRAZE,
NÁKLADEM ČESKÉHO MUSEUM.
1845.

Redaktor: *Jan Er. Wocel*.
Bytem na Malé straně w Chotkowské ulici
u Karla IV. w prwním poschodi.

Č A S O P I S
ČESKÉHO MUSEUM.

DEWATENÁCTÝ ROČNÍK.

SWAZEK TŘETÍ.

W PRAZE,
NÁKLADEM ČESKÉHO MUSEUM.
1845.

Tiskem c. k. dvorní knihkárny synů Bohumila Hase.

I.

Wýjimky z kroniky rukopisné od r. 1688. 1)

Podává prof. Stárek.

1. Pánůw Rosenberských mohůtnost.

Podotknuto dosti jest o Španělich, Wlašich, Němčích w tomto Tureckém tažení. Záslušné také jest našich milých domácích Čechů nepominauti. JMost Ferdinand I., král Český, k pánům Rosenberským psani wyprawil o pomoc, jak děl neb kusůw, z metalu litých, prachu též, i jiných wálečných zásob od nich žádaje. Rosenberští pp. bratři, chtíce dokázati ku králi swému náležitau a

1) W bibliotéce ústawu theologického K. H. chovaný rukopis, z něbož wýpisky tyto podáváme, neobsahuje krom skrownickau kompilaci ze starších kronik Českých téměř nic zvláštnějšího w sobě; a my nejwíc z té příčiny s ním se wytasujeme, že naději máme, dočekati se místnější zpráwy o celejším a úplném, někde snad ještě z prachu newytrhlém textu, jimž bychom ten swůj necelý a porušený rádi opravili a doplnili. Chybí zajisté w prostředku mnozí listowé jeho, totiž 13. a 14.; 31. a 32.; a ku konci (ač byl-li kdy k němu doweden) scházejí wšecky stránky, na kterých přihody od r. 1547. až do r. 1688. psány byly. Jmenowitě na listu 96. rukopis ten, ani neskončil text léta 1546., najednau nás opauští. W čele stojí nowější rukau položený nadpis:

«PHČIny, poČátek, y skonánI W České WLastI WáLky
ŠWěDské, až Do obLeženI sLaWné, WItězné Staré a
NoWé našI Prahy, CysařI Wěrné.» —

Ku kterému cíli naměřil nejmenovaný skladatel, patrně. wyswítá z vlastních slow jeho, str. 4., jenž tato jsau: »Potřebné a chwalitebné jest, kdež Wácslaw Hájek z Libočan swým letům ukrojil a psáti přestal, by zase někdo z vlastencůw w Českém nápodobně jazyku jeho zastal, a w nedošlé historii neb raději w letopisích ruky nasadil, a nápodobných časůw léta w dobrý řád spořádaná, českému čtenáři, ku potěšení celého Slowánského jazyku, w známost uwedl.« —

powinnowanau přichylnost, jako předešle 400 železných oděncůw, tak tohoto léta 1532. na swůj groš dvě stě kozáků w Polště zwerbowaných bez meškání Ferdinandowi odeslali, a Bernarda Brabanského, statečného rytíře Čecha jim představili. Že pak JMost král i děla i prachu ručníčného od nich požádal, wěda, že by samých z metalu litých kusů na swých statcích 234 porozdílne w pevnostech a zbrojnicích Rosenberských na hotowě měli, w tom se pokorně omlauwali, že i jim pro jich hradůw a zámkůw obhájení podobných nástrojů wálečných potřeba bude. Wšak proti tomu p. Jošt, Rosenberský gubernator, sám žiwotně s 48 rejthary a 16 pěšími, i s 2 šify proti Turkům JMu královske k službě do Uher se wyprawil, jakož i po pěti letech témuž králi titěž páni Rosenberští na Tureckau wojnu jízdy, zbrojí dobře opatřené, 64 metalowy kusy se wším příslušenstwím zaopatřiti nemeškali, a w takowé potřebě nejednau králi, pánu swému hotowě poslaužili. Z čehož Čechowé poznati můžeme, že jistě tehdaž korauhewní Čeští páni, jako mocní kralíkové, od swých králůw ku pomoci dožádání býwali. (Stránka 70 et 71.)

2. O wyhoření města Králowé Hradce.

Léta Páně 1536. dne 19. měsíce Čerwence, w pátek před sw. Máří Magdalenau, město Králowé Hradec nad Labem téměř všecho, krom předměstí, wyhořelo, 25 toliko domů zůstalo, kostel, rathauz a fara s tím, což jest pod ní. Lupacius in Ephemeridibus třetí takowý w témž městě oheň připomíná. — Že ten nadřečený host po České zemi tak často se potuluje, diwu není; nebo skrze neopatrnost domácích lidí, zvláště wšetečných nájemníkůw a podrubůw začasté vychází; nebo skrze tulawé cizozemce, žháře a paliče, od nepřátel a mstitedlných lidí k tomu najaté, kladen býwá. Pročez nejednau při sněmě zemském cikánům a jim nápodobným tulákům, bachlářům, nunwářům i rybníkářům, jakožto podezřelým, w králow-

lowstwí potulowati se přísne zapowědno, ano i při kraj-
ských hejtmaních, jakož i w městech, městečkách oc., při
konšelích, po takových poběhlých záškodnících bedliwě
pásti nařizeno bylo. Ne mnoho lepší jsau též oni put-
náři, kteří swé kejkle a tatrmany, dětinské hříčky na zá-
dech nosice po ulicích do oken hlasitě powolávají: Si-
gnora Catharina! Signora Barbara; Schöne Mody; schöne
Kunst; schöne Varitety! Takovým zawázalým lamačům
záslušné, w tomto hlavním (l. 1688.) proti francauzské
podwřhlosti werbunku musket do rukau dáti, a místo
putničky pantalíry neb tašku s prachem na plece zawě-
siti. (Fol. 53.)

3. Staří Čechové proč dlouho živi byli?

Na druhém světě, nám podnožním, w Bengalu w
krajíně Bangaridůw, nalezen jest člověk jeden 335 let
starý, jako mladý Mathasalem. Tomu předešlé staré zuby
nejednau wypršely a jiné zase narostly, a když kolikráte
nad jabloň ošediwěl, zase šediny se zwrhly, a w černé
wlasý se proměnily. Dokládá Spondanus w historii cír-
kewní na r. 1538, že ještě na živě pozůstával. — Že
domácí koření a jisté we vlasti narostlé byliny swým
wlastencům, w též také zemi zrozeným a témuž powětrí
přiwyklým, žiwobyti a zdraví prodlaužiti mohau, zřejmá
wěc jest. Zdalíž pak nám těch ďalekých zamořských
krajín zrostliny k takové platnosti býti mohau, ti kteří
wysoce vážného kafé, byliny thé, neb Čechům prwotně
neslýchané čokoláty za časté požíwají, nejlépe wědět
budau. Staří Čechové, wysoce wzácní korauhewní páni,
z Českého semena, hráchu, čočky, kolníku, zeli do osm-
desáti i dewadesáti let sau požíwali, a coby sklíčení audů,
suché lámání, neb ta wysoce šetrná podagra byla, málo
wěděli; až když teprwé w posledních těchto letech, když
s nowými řeči, s nowými lahůdkami, pomulsky a lékař-
stwím i nové také nemoce od welkého moře k nám se
přeplawily. Tázati se snad bude laskawý čtenář, proč

z letopisůw Českých tak daleko wystupuji? Odpowídám: že tak daleko Čechowé prohlížejí, ano i ti sprostáci nosem Českým až do Brasílie čenichají, a potkawše žida, i ti ošklubaní pohunci táži se: Žide, máš tabák? O kuřícím tabáku nic nedím, který skrze nešetrnost čeledi mnohým hospodářům zle poswítíl. (Fol. 58.)

4. *Pikhartské shlaučení w Litomyšli.*

Léta 1539. Pikharti na pomezí Českém, okolo Litomyšle, ještě se zdržující, znamenawše, kterak z Frankreichu, z půdy Německé, z celé říše i z králowství Českého puzení jsau, w Litomyšli sněm sobě zarazili, přičiněním a nejwětším dopomáháním p. Bohuslawu Kostky z Postupic, nejwyššího mincmistra králowství Českého, z Pikhartských rodičůw zrozeného, z prostředku swého sboru čtyry osoby zwolili, a ty peněžitau potřebau na cestu dobře zásobené do rozličných krajin swěta rozeslali, tázati se: Zdalíž by kde ještě, w kterém kautě swěta, stará, prwopočátečná církew apoštolská, podlé Skutkůw apoštolských z obecného důchodu žiwící se, nalezena býti mohla; s níž by se spojití, a že powrhel swěta, nebo bludní kacíři nejsau, tudy dokázati chtěli: Kdosi, Lukáš, rodič Pražský a w učení Pražském bakalář, ten do wychodních řeckých zemí, druhý, Marek Kokowec, osoba rytířská, tolikéž i on s towaryšem swým do Tatarské a Moskewské země odešli. Téhož roku, dí Surius, weliká hojnost wína se urodila, že nemohauce mnozí pro množství wína dosti sudů míti, jámy w zemi wykopáwali, a prkna na fale spojújice, jako do stoků piwowárských wína sléwali a tak k další potřebě zachowali. (Fol. 67.)

5. *Dwojí sněm w Praze.*

Léta 1539. dne 11. měsíce Máje, s powolením králowským w Praze na hradě Pražském prohlášen jest dwojí sněm, duchowní i swětský. Tento, jakožto weřejný, zasažen jest w pondělí po sw. Jiří u přítomnosti jeho král. Welebnosti. Mezi jinými artikuly přednešena jest pomoc

proti Turku, a ode všech stawůw swolena. Tu tohžek na všetečné Židy byl ohled, pokudžby který z židowstwa w čas sněmu na paláci hradu Pražského postižen byl, i hned aby beze wší wýmluwy a protahu do Daliborky uwržený zbytečné opowážliwosti wězením odseděl. Druhý sněm, duchowní, w Karlowé kolleji w neděli křižowau wymeřen, ku kterémužto z Čech a z Morawy duchowenstwo powołáno. Sjeli se tu také páni Stawowé s Pražany. Wykonawše pak (dí stará kronika psaná) powážení o artikulích náboženstwí pod obojí způsobau, těch za jistými příčinami odložili do jiného času; neb mistři Pražští na nich se zastawowali w některých člancích. Obnowili také u přítomnosti welikého množství konsistoř skrze JMost p. Jana z Pernšteina na Helfenšteině a na Pardubicích, jiné wolence řídícího, u přítomnosti p. Diwiše Slawaty z Chlumu a Košumberka, p. Wiléma Šťastného na Richemburce, p. Smiřického z Smiřic, p. Jana z Wartemberka. Za administratora dosadili Martina Klatowského, kazatele kaple Betlemské; a konsistoriáni jsau jim přidáni tito: Mistr Jan Zahradka, matematikus, mistr Jindřich Dworský z Helfenberku, professor; item doktor Řehoř Orimus z Chocenic, Jan Kunštat, juris consultus a jiní. (Fol. 64.)

6. P. Wilém z Rosenberka na učení.

Téhož léta (1542.), dí letopisowé rodu Rosenberského, Wilém z Rosenberka, jsa stáří ololo sedmi let, od p. Petra strejce swého byl dán do Mladé Boleslawi na učení, kteréž tam mezi Pikhartskými bratry kwětlo, ku p. Arnoštowi Krajířowi, kdež měwši učeného praeceptora z Witenberka, přijmím Mathiáše Poleje (kterýž potom do Polska dostal se a byl kancléřem hraběte Berky) s syny páně Krajířowými a jedním mladým Šlíkem, pilně za některý měsíc učiti se počal. Wáclaw Tým byl jako hofmistr p. Wiléma toho času; a když k podzimku w tom kraji přímoří ²⁾ rozmáhalo se, p. wládař ku p. Krajířowi

2) Přimorek, Saucha.

služebníka swého w neděli po sw. Bartoloměji wyprawil, aby strejce jeho odtud wyzdwihl, s tím doložením: pokudž by p. Krajíř syny swé i s praeceptorem z téhož nezdravého powětří na Krumlow odeslati minil, že je rád přijíti a opatřiti chce. Pánu Krajířowi newidělo se to učiniti. Než mladý p. Rosenberský sám s wyslancem na cestu wydaw se ku p. strejci na Krumlow zase přijel, aniž potom do Mladé Boleslawi na učení wíce se newrátíl. (Fol. 81.)

W historii Rosenberské psané i tuto památku nacházím: Léta Páně 1544., když welebné a oswícené kníže a pán, p. Wolfgang z Salmu, biskup Passowský, žádosti p. wládaře powoliti a p. strejce jeho, pro dobrého cwičení a umění literního nabytí přijíti, s tím doložením, že o něj neméně, než o syny bratra swého pečowati chce, připowěditi ráčil: p. Petr wládař wděčně to přijaw, Wiléma, strejce swého s žádostí služebnau na p. biskupa wloženau, aby jej, žáčka dewítiletého, netoliko jako přítel k dobrému wěsti dáti, ale naň i laskaw býti ráčil, na cestu wyprawil a k Passowu na woze, w auterý dne 29. Čerwence odeslal; který dostaw se tam, ke wšemu dobrému schopný se ukazowal i k učení chtiwý, tak že p. biskup pánům poručníkům, anobrž i JMosti kráľowské o něm tu zpráwu dal, že se mu to paňátko dobře líbí, a pokudž tak poctiwě dá se wěsti, že jistá naděje jest, že z něho znamenitý muž bude, i k službě Jeho král. Milosti i dědicům JMosti hoditi se bude. Dwě přičiny byly toho, že biskup z Salmu Wilfmka strejčka do Passowa požádal; jedna, aby ho bludným Boleslawským bratřím z kacířstwa wytrhl; druhá, nowé katolické učení Passowské, od Jimdřicha Scribonia, doktora pisma swatého založené, kdežto na učení byla nejprzednějších pánůw Českých mládež w katolickém náboženství, totiž: Wilém z Rosenberka, hrabata z Plawna, Mikoláš a Ludwik z Salmu, Bernard z Hradeku, hrabata; Křiřtof Ecinger, Mikoláš Popel z Lobkowic, Jan Hofman, Stubenberkové a z Rogendorfu páni.

Potom nadjmenovaný Scribonius s mladýma pány, p. Henricha z Plawna, království Českého nejvyššího kancléře syny, do Wlach se odebral, a po šťastném návratu do Čech v arcibiskupství Pražském hlavního kostela sv. Víta proboštským byl poctěn. (Fol. 91.)

Albrecht hrabě z Gutenšteina, jakožto poručník zřízený, píše mladému p. Wilémowi z Rosenberka do Passowa, kdež u p. strejce, biskupa Passowského na učení byl, mezi jinými věcmi i tato slova: »Obzvláště žádám, že pilnost máte budete s jinými, kteří při Vás jsou neb časem bývají, jenž tu řeč (vlaskau snad neb španělskau) umějí mluvit, aby jste česky nezapomněli; nebo Vám, jakožto tomu, kterýž v zemi České své zboží a panství má, potřebí a bez toho býti nelze. Protož Vám teď i knížky, kteréž jsem sám skládal a tisknauti dal, posílám; kteréžto chovejte a v nich čtauce sobě předně jazyk Český ku paměti, a ne v zapomenutí přivozujete« oc. Dán na Krumlově v pondělí po novém roce, l. P. 1546. (Fol. 95.)

7. *Wystawení domu pp. Rosenberských.*

Dům Rosenberský, spolu i s zámek hradu Pražského l. P. 1541. 12. Čerwna z gruntu wyhořel. P. Petr Kulhawý z Rosenberka, nemaje kde v svém bydlet, pronajal sobě byt od nějakého Blažeje z Prefata, měšťánina Pražského na starém městě; byl to někdy dům p. Trčky v celetné ulici. Ten příbytek že již byl hrubě zešlý, na oprávkou toho p. Petr zapůjčil mu 100 fl., a tepru r. 1545. v družebnau neděli, skrze své věrné p. Wácslawa Špulíře z Bitru a Wác. Albina, kancléře pánův z Rosenberka, o nové z gruntu stawení (které do dneška spatrujeme) domu Rosenberského s mistrem Hanzem zedníkem, Wlachem, v smlauwu wešel; kromě pawlače, schodů, a z kamene tesaného díla, též wyhnání štítu a wydynchování v domě o čez jiné smlauwy učiněny byly. Od těch všech zdí, klenutých sklepův i pawlače, we všem domu,

jedno druhému na pomoc, i kde okna býti měly, počítajíce od látru, platilo se 30 kr. Stawěl se ten krásný zámecký dům pět let pořád zběhlých, a nalezeno bylo nákladu na ten celý dům w pěti letech: 16598 fl, 28 gr. a 2½ d. (Fol. 91.) ³⁾

8. Mistr Brikcí z Licka.

L. P. 1548., dne 10. Listopadu, umřel w Praze mistr Brikcí z Licka, rodič Kaučímský a kanclíř Staroměstský, kterýž nejprwé práwa městská w jednu knihu sebral a w jazyku Českém wúbec na swětlo vydal. Práva takowá když jsau před králem Pražané k swé obraně častěji předstírali, poručeno jim, by wšeka, kde která mají, před místodržící králowské k přehlídnutí podali. Obawajíce se ale rada nějakého nebezpečenství, žádali na malý čas prodlení, a zas odpověděli, že těch takových práv mnoho jest, a že ani za tři léta náležitě w pořádnost uwedena býti nemohau. Zasmáw se král patrnému jejich klamu odpověděl, že na tom dosti má, zprawen jsa od jiných, kterak od kanclíře Brikcího, ještě před smrtí jeho, wšeka w náležitý řád uwedena měli, a sami po dwau letech, totiž l. P. 1545., na sněmě od krále žádali, by takowé w jednu knihu pro obecné dobré wytisknauti milostiwě powoliti ráčil, čehož potom užili. Téhož dne a roku umřel také we Witenberce Matauš Aurogallus z Chomotowa, rodilý Čech a w školách Witenberských učitel výborný jazyka neb řeči hebrejské, w řeči řecké také a latinské welmi zběhlý. (Fol. 85.)

3) Píseň historická: o slawných Městech Pražských, wydaná l. P. 1589. (viz Historii lit. České od Jos. Jungmanna, str. 178. číslo 146.) o zámku Pražském i o domích w něm klade tyto rýmy:

W tom zámku domové slawní,	Zwlašť dům pána z Rosenberka,
Dosti pěkní a nákladní,	Při němž jest zahrada welká;
Wystawění s prací mnohau,	Neb na něj naloženo wíc,
Jakž se w tom spatřiti mohau.	I s zahradau než sto tisíc. —

9. *Králowny České důchody z wěnných měst.*

Důchody JM^u králowny Anny z měst wěnných za těch časů, jak jsau wýnosné byly, z přiložené kwitanci wyrozuměti se moci bude. Pana Petra Rašina z Risumberka JMost králowna, l. P. 1537. dne 19. měsíce Máje, (dříwe nežli proti Turku do Uher wálečně se wyprawil) takto kwituje: »Oznamujem, že jest nám statečný Petr Rašin z Risumberka, podkomoří náš, z peněz přijatých a wydaných od léta třidcátého prwního až do léta třidcátého sedmého počet učinil před nejwyšším hofmistrem našim, kdež přehlíženy byly rejstra, a sečteno, že jest přijal za těch šest let od sedmi měst našich wěnných w králowstwi Českém pět tisíc, dvě stě padesáte šest kop Českých, pět a třidcet bílých grošůw; což učiní po 60 kr. počítaje: dwanácte tisíc, dvě stě pět a šedesáte zlatých 21 kr. a dwa malé peníze; a z toho, co jest wydal, pozůstává 10633 fr. Rejských, 22 kr. a jeden bílý peníz. Kteraužto summu nám položil oc. a protož jej z toho kwitujeme listem tímto oc.; jenž jest dán na hradě Pražském 19. dne měsíce Máje, léta ut supra. (Fol. 55.)

10. *Sněm na hradě Pražském l. P. 1532.*

Wilém hrabě Slawata připomíná sněm zemský w králowstwi Českém u přítomnosti samého krále Ferdinanda držený, kterého dne Stawowé zasedli, nic nejmenuje, aniž také kde jinde toho sněmu nenalezám. Obsahuje se w tom sněmě prostředkowaní a způsob o pomoci proti Turku, kdežto rejtharu těžšího odění pokládá se na měsíc deset zlatých Rejských, počítajíc každý zlatý po 24 gr. Českých. Lehčejšímu jizdnému oděnci 6 zlatých. Pěšímu jednomu drábu na měsíc tři toliko zlaté; a to všickni mají každého týhodne placeni býti. Pro uwarowání přílišného čtweření ⁴⁾ zřízeno tolikéž na tom sněmě, aby za nejwyššího mincmistra na Horách Kutnách mimo rozeného Čecha žádný jiný nebyl připuštěn. (Fol. 33.)

⁴⁾ K měsčům sáhání.

11. *Nešťastné tažení proti Turku.*

Po dosti dlouhém pečování král Ferdinand výborného lidu křesťanského z Němec, Uher, Čech a Morawy sebraného, armádu do 24,000 silnau, proti Tureckým výpadům do Uher vypravil, a nad týmž lidem Jana Kociana (sic), rodilého Charwata, w bojích předešle dosti zkušeného, za vůdce ustanovil. Naši křesťané až k Esseku, mezi Dunajem a Drawau ležícímu, šťastně se dopravili a s pohany nejedna síly pokořowali. Až potom dne 9. měsíce Října (1537), od Turkůw mnohem silnějších w tísní obklíčení, i hladem již také stížení, na ráno buď s nepřitelem bitwu svěsti, neb na prostrannější místa mocně se probiti ustanovili. Zatím osm tisíc Husarůw s Ludwíkem Morem, a šest tisíc německé pěchoty (byli na dile Štajermarští (sic): pod hejtnanem Janem Ungnadem, nočně jako jiní zrádci, powědomými tejnějšími průchody z ležení se ustranili. To zwěděw Jan Kocian, že již polowice křesťanstwa z pole zběhlo, nechaje w ležení všeho nábytku od stříbra i jiné rozličné zásoby, s Ludwíkem Pekry na běh se oddal. Ostatní hrst křesťanstwa u ležení setrwala, hlavy a vůdce svého zbawena. Ludwík Ladron, Mikuláš Turrian s německau pěchotau, Rakušany, a Korutanské jízdy vůdce Erasim Majer, jakožto i Wojtěch hrabě Šlik s Petrem Rašinem, maršálkem polním nad Českým lidem, a dwa Janové, Mezeříčky a z Kunštatu, nad Morawany zprávcowé, na swau čest a dobré jméno pamatující, wolili raději hrdinskau smrti padnauti, nežli z pole hanebně vyhýbati a tudy zlé powěsti po sobě pozůstawiti. Na ráno když dníti se počalo, pohané krve křesťanské žízniwt, k boji se šikowali a našim bitwu zawedli. Janičarové nejprvé se do Čechůw silně wperili a walně tak se na ně tlačili, že když hrabě Šlik patrnému nebezpečenství wyhnul, jeho Český lid od Morawanůw a Rakušanůw poněkud obhajowán byl: až i naposled všickni takměř (samých Čechů, Morawanů a Slezáků do šesti

tisíc) w tom wraždlném bojišti padli. Z Němcůw nejprwé
 zbiti Ladron a Majer; Mikuláš Turrian, Rakušan, již welmi
 zraněný, těžce z boje wynešen. Z Čechůw pomordowáni:
 Pan Wáclaw z Šwamberka. Petr Rašin z Risumburka, Ja-
 rolím z Biberšteina, Křištof Sezima, dva bratři Berkowé,
 p. Jindřicha Berky, w králowství Českém nejvyššího su-
 dího, synowé, všickni páni. Z rytířstwa pak: Karel La-
 žanský, Hynek Wamberský, Radislaw Běšin. Adam Klusák.
 Z Morawanůw: Wojtěch, hrabě z Wrba, Zděnek mladší
 Šwabenský: z Němcůw: Ditmar Losenštejn, Linhart Lam-
 berk, Jiří Teufel a Gebhard Welser: ti všickni do Turek
 zawedeni(?), zase potom frejmarkem zajatých Turkůw wy-
 moženi nebo penězy vyplaceni. Jediný Kunata Pešík
 w Bělehradě w přísném wězení swé hnáty složil. (Fol. 56.) ⁵⁾

5) Na listu 66, pod rokem: 1539., kdež kompilator náš známou
 powídku o Bílé Paní Hradecké wyprawuje, dotýká též o swém autlém
 státi při následující zprávě: L. Páně 1647. její (bílé Paní) obraz
 w zámku Jindřicho-Hradeckém, w starém a dosti neweselém pa-
 láci jsem widěl, když páter Křištof Pezeldus, regent Seminárský,
 w nowém paláci všech knížat a králůw Českých, od Čecha až do
 Ferdinanda III., císaře Římského, obrazy výbornými, nákladně ozdo-
 benými, Jeho hraběci Milosti P. Adamowi komedii provedl. Já také
 tehdaž, třináctiletý hošek, ex tertio sebola student a spolu semina-
 rista, newím, co tak obzvláštního z mé latinky howořiti přinucen
 jsem byl.

II.

O Slowanech w Dolních Rakausích.

Od A. W. Šembery.

(Dokončení.)

9. *Národní písně.*

Z národních písní Slowanů rakauských podáváme zde některé slowenské, ježto jsme r. 1842. w Poštorní, Ranšpurku, Cahnově a Lingasdorffě sebrali. *)

1. *Písně světské.*

Pojišťování krásy.

Tuším sa mně moja miuá pěkná zdáš;
Budeš-li tak také pěkná, až sa wdáš?
»Ešče pěknější, můj najmilejší,
Potom sa ty na mia podíwáš.«

Po kom dlúce teskno.

Ranšpurku, Ranšpurku,
Nad tebú je jasno;
Powědz mi má miuá
Za kým je tia teskno?
»Není mia tak teskno
Za otcem, materú,
Jako je mia teskno
Šuhajku za tebú.«

Proč černé oči neprodávají?

Keby černé očička,
Lička jako růžička
W krámkách prodávali,
Chuapci by ich dziwčencóm
Rádzi kupowali.

*) Strany písní rakauskochorwátských, s písněmi Chorwátů Šopronských stejných, odkazujeme na článek p. Fialkůw we Kwětech na r. 1842. příloha č. XXI.

Ale černé očička,
Lička jako růžička
W krámkách neprodajú,
Lebo ich ti kramári
Sami rádzi majú.

Zbojnik šuhaj.

Pod jaborem pod zeleným
Ore dívča wolem jedným.
Jak ke koncu doorala,
Mamka na ňu zawolaua:
Poď dceruško, poď ty domů,
Wydáwaci já ta budu.
«A já wám domů nepůjdu,
Wydáwat já sa nebudu.
Radší půjdem za Janička,
Za šwarného šuhajčka.
Janiček je čirý zbojnik,
Wi pres hore každý chodnik.
Každý chodnik, každú cestu,
Kerá ke kerému městu.
W noci donde, w noci pronde,
Nikdá doma neoswitne.»

Wyplněná výhrůžka.

Newěděu jsem, co je nůza,
Musel jsem ít na Francúza,
Newěděu jsem, newěděu,
Až mně Francúz powěděu.
Píme chuapci, píme wíno,
Nech wodička teče mimo.
Ked sa wína napijem,
Wodičku sa umyjem.

Teče voda, až sa leje,
 Kdo mně mú miuu miuuje,
 Ked bych já ho u ní zastau,
 Wěru bych ho vyspovídau;
 (Dau bych já mu rozhřešení,
 Wšeckým ludom naučení).

Pri Saščině na dolině
 Leží Janek, zabitý je,
 Leží Janek zabitý,
 Rozmarinem prikrytý.

Werbowání.

Ti Ranšpurščí úradové
 Na wojnu werbujú,
 A já sa tej wojny bojím,
 Já na ňu nepůjdu.
 Pod okénkem stojá,
 Na šuhajka strojá,
 Pod šuhajku maličko wen,
 Miua na ta woua.
 Stojí šuhaj w maštalence,
 Wrané koně češe,
 Ohlédá sa z boka na bok,
 Čo mu miua nese.
 Nese ti zawdánek,
 Refaz, púto, zámek,
 Že už mosíš šwarný šuhaj,
 Do Brna na Špimberk.

Zabitá holubička.

Wyleceua houubička
 Mojej milej z okenečka,
 Wyleceua hore dŭle,
 Mojej milej do komore.

Cos porobiu Janku zlého,
Ked fa wezú zwázaného?

»Zabiu jsem já houubičku,
Sedáwaua w okenečku.

We dne w noci kokrhaua,
Mně smutné srdce dělaua.«

Nebyua to houubička,
Než to byua frajirečka.

Ty Ranšpurské zwony zwoňá,
Už Janoška kaci hoňá.

Ty Cahnowské zezwáňajú,
Už Janoška doháňajú.

Lingašdorfské dozwonily,
Už Janoška zdohonili.

Zaopatření dětí.

Na prwní dolině
 Snížek poletuje,
Na druhej dolině
 Wdowa dům buduje.

Zanechaj ty wdowo,
 Zanechaj budowaňa,
Zanech budowaňa,
 A powandruj s náma.

Jak já joj presmutná
 Jak já wandrowat mám,
Mám já štwero dzieci,
 Komu ich zanechat mám.

Jednoho daj do školy,
 Budeš mět školáčka,
Druhého do wojny,
 Budeš mět wojáčka.

A trecího do hor,
 Budeš mět zbojníka,
 Štwrtého si nechaj
 Doma za rolníka.

Žel nad odvedením milého.

Ej u Ranspurskej u tej božej muky,
 Tam zauamuje šwarné diwča ruky.
 Zauamuje ich nad swojů huawičků:
 »Komus mia zanechau šwárný šuhajčku?
 Sama králowna cedulenu psaua,
 Aby Janoška do wojny dostaua.
 Janičku nestoj, konička pristroj,
 Pojedeš do wojny, do francúzkej zemi.

Pri odjezdu na wojnu.

Můj koníček siwowraný,
 A tak sa on zatočí,
 Zuostáwajte s Pánem Bohem
 Wy Cahnowšči pacholci.

Můj koníček siwowraný,
 Na něm pěkná šabraka,
 Zuostáwajte s Pánem Bohem,
 Wy Cahnowské děwčata.

Můj koníček siwowraný,
 Na něm pěkný bílý plášč,
 Ked já do wojny pojedem,
 Bude za mnů welký puáč.

Můj koníček siwowraný,
 Na něm pěkná šablička,
 Zuostáwajte s Pánem Bohem,
 Tacičku a mamička.

Zlatá swoboda.

Sloboda je zuatá,
 Poddanost prokuatá.

Ale my slobodní
Jsme pacholci hodní,
Možeme chodzit,
Kam sa nám lubí,
Den po dni.

Ale wy ženaci,
Wěru jste žebráci,
Mosíte doma
U vašich ženách
Sedaci.

Šidba.

Aj wy panáčku, wy jste,
Wy jste mia ošidil čistě:
Dal jste mi ženu maličku,
Zabíu jsem já ju čepičkú.

Odvyknutí.

Rozmarin, rozmarin,
Zelený rozmarin,
Já sa ti má miuá
Do něho powalím.

Powal sa, powal,
Enem ho nepouam,
A já ti k nedzeli
Perečko s něho dám.

Rozmarin zelený
Sedn rokú kwíteu,
Powědz mi má miuá,
Jak jsem ti odwykeu?

Já jsem ti odwykeu
Welice lahúčko,
Jaké by odpaduo
Z jabuoně jabuučko.

Wzkázání.

Ked pomaširujem
 Pres město, pres Wídeň,
 Zkažte tam mej milej
 Dobrý a šťastný den;
 Aby daua na modlení,
 Abych došeu skoro z wojny,
 Zkažte jí dobrý den.

Ked pomaširujem
 Pres město Holomúc,
 Zkažte tam mej milej
 Dobrú a šťastnú noc;
 Aby daua na mše swaté,
 Abych neměu huawy štaté;
 Zkažte jí dobrú noc.

Rozjímání na hřbitově.

Za Ranšpurským za cinterem ¹⁾
 Účíua ²⁾ sa duša s těuem;
 Těuo, těuo, hříšné těuo,
 Udzeuauos jaks ty chtěuo.
 Udzeuauos po swej wůli,
 Mosíš ležat w černej zemi.
 Chodzíwauos w sribre w zuace,
 A wčil ležíš w hlíně, w buace.
 Chodzíwauos po zeleným,
 A wčil ležíš pod kamením.

Děvče k ničemu.

Wzau bych si ta díwča, ale na čo?
 Ty robít neumíš, jsi ledačo.
 Já bych potrebowal robotnicu,
 Tebia bych si dostal darebnieu.
 Ty jsi tuze pěkná, robít nechceš,
 Jen w zrcadle stojíš a cifruješ.

1) Hřbitowem. 2) Laučila.

Ani mi košelku neozwáraš,
Ani jak sa patří nepowáláš.

Správná žena.

Co sa mně pri mojej ženě lubí,
Čížmy si propiua, bosky chodzí.
Rukáwca si daua za más wěna,
Bože můj, prebože, to je žena!
Sukňu má w hospodě zastawenú,
Rubáča neměua, co je se mnú.

Stálost lásky.

Enem ty mně moja miua powědz,
Kedy bude našej lásce konec?
»Až já umrem, a ty budeš wdowec,
Potom bude našej lásce konec.«

2. P í s e ň n á b o ž n á. ³⁾

Na wstaupení Páně.

Ked synáček Boží na nebe stupowau,
Swú macičku na zemi zanechau.
»Nenecháwaj mia synu můj bez sebe,
Než mia wezmi sám s sebú do nebe.«
Nemožeš macičko do nebe dojici,
Že najprw mošíš na zemi umříci.
»Ked budem synáčku na zemi umírat,
Nedaj ke mně ďáblům pristupowat.«
Neboj sa macičko ďábla černého,
Pošlu pro tebia anděla swatého.
Anděla swatého, dwanáct apoštolů,
Já sám trináctý mezi nima budu.
Ty půjdeš macičko, půjdeš mezi náma,
Jak měsíček mezi hwězdíčkama.

3) Sdělená nám od pana faráře Iwančice.

Tu budeš macičko sedzet na swém trůně,
A já budu súdzit sprawedliwě.

Za koho ty budeš macičko prosici.
Každý hřišník ten mosí spasen býci.

Wzhledem písní chorwátských odkazujeme, jak již řečeno, na článek p. Fialkůw we Kwětech r. 1842., příloha č. XXI. a násl. o písních Chorwátů Šopronských, s nimiž se rakauské z většší části shodují. Písne Čechů Nadmanhartských nejsau nám dle textu známy.

10. Chorwát rakauský Jan Filip Wezdín.

Zpráwu swau o Slowanech rakauských končíme krátkým životopisem weleslowútného z kmene jich poslého muže, Jana F. Wezdína, o němž jsme již výše běžnau zmínku učinili. Wezdín náleží mezi předni, u nás však téměř neznámé osobnosti slowanské minulého století. Narodil se 25. Dubna 1748. w městysi Cimowě nad Litawau ze sprostých chorwátských rodičů. Farář Cimowský, pozorowaw při něm co pacholeti wýtečné schopnosti, měl otce k tomu, by ho dal na studie. Byl tedy poslán do Šoprona na gymnasium, kdežto se k chorwátskému a německému jazyku, jehož známost w otčině swé byl nabyl, latinskému a maďarskému naučil. Po skončeném gymnasium roku 1768. wstoupil do řádu Karmelitánů bosáků w Linci a obdržel jméno Paulinus a S. Bartholomaeo, pode nimž později w počtu sawěkých učenců znamenité místo zaujal. 4) Přestaw nowiciát dostal se k dalšímu vzdělání do Prahy, studowal tu filosofii a theologii a oddal se pilně učení jazykům románským a angličtině. Prwé však, než ještě studia theologická skončil, poslán jest od provinciála za projewowanau tauhau po missionárství do

4) Poněwadž Wezdín co spisowatel jen pod jménem klášterským u učených w známost wešel a w Rakausích byl narozen, zůstal půwod jeho slowauský nepowsimnutý a životopiscowé jeho powažowali jej wesměs za Němce až na rakauskau národní encyklopaedii, kterážto jej rodákem chorwátsko-německým nazýwa.

missionářského semináře u s. Pankrácia do Říma, kdežto posud nabytáu známost jazyků jazyky východními a obzvláště indickým rozšířil. Byw vysvěcen vydal se roku 1774. na cestu missionářskou do Indie, procestoval Wla chy, Francauzy, Anglicko a Portugalsko, a 25. Čerwence r. 1776. doplawil se do Malabaru. Pilen jsa u vykoná wání úřadu missionářského, obrátil wice než 350 osob na wíru křesťanskau. Na žádost krále Travankorského sepsal malabarsko-anglicko-portugalskau grammatiku a obdarován jest od něho zlatým náramkem, zlatau rafí ku psaní na palmových listech a nožičkem ku přiřezování jich, a učiněn dworským šlechticem. Téhož času powýšil jej papež pro jeho zásluhy missionářské za generálního vikáře a apoštolského visitátora. Léta 1789., pobyw již téměř 12 roků w Indii, nastaupil zpáteční cestu do Ewropy a po šestiměsíčné plawbě, konané na francauzské fregatě, připlaul 29. Září t. l. k Brestu právě té doby, když Francie byla w úplném zbaurení. Nemaje tu stání odjel do Říma, a když rewoluce francauzská i tohoto města a jeho ústawů církewních se dotkla, odebral se nazpět do své wlasti. Někáký čas bydlel we Wídni u Karmelitánů w Leopoldowě, pak zastával bibliotekárství w Padowě, nepřestávaje se zanášeti prácemi učenými, zvláště zpytowaním sanskritu. Té doby bylo již jméno jeho téměř po celé Ewropě rozhlášeno; akademie nauk w Neapoli, we Veletri a w Padowě i ústaw francauzský w Paříži učinily jej svým údem. Aby owoce svého mnoholetého učeného bádání na swětlo wydati mohl, odebral se roku 1800. do Říma, wýtečnau orientální tiskárnau powěstného, kdež jej papež Pius VII. za syndika východního missionarství a za prefekta nad studiemi w kolleji propagandy ustanovil. Zastávaje nový tento úřad zemřel jest w konwentě P. Marie della Scala 7. Dubna 1806. ⁵⁾ Wydal 20 spisů w jazyku latinském a

5) Wiz: Neuer deutscher Mercur 1806. 10. Stück. S. 132—137; Christian Gottlieb Jöchers allgemeines Gelehrten-Lexikon. Bremen 1816. 5. Bd. S. 1711.; Oesterreichische National-Encyklopädie. Wien

wlaském, obsahu jazykozpytného, archaeologického, historického a numismatického, z nichžto mnohé we Francii a Anglicku posud vysoko se váží. Jsouť následující:

1. *Sidha raba seu grammatica Sanscritana*, cui accedit *dissertatio historico-critica in linguam sanscritanam*. Romae 1790. 4.

2. *Systema Brahmanicum liturgicum, mythologicum et civile, ex monumentis Indicis Musei Borgiani Velitris, dissertationibus historicis et criticis illustratum*. Romae 1791. 4. Se 30 rytinami.

3. *Centum adagia Malabrica cum textu originali et versione latina*. Ibidem 1791.

4. *Examen historico-criticum codicum indicorum bibliothecae sacrae Congregationis de propaganda Fide*. Ibidem 1792. 4.

5. *Musei Borgiani Velitris codices manuscripti Aveneses, Peguari, Siamici, Malabarici, Indostani, animadversionibus castigati et illustrati. Accedunt monumenta inedita et Cosmogonia Indico-Tibetana*. Ibid. 1793. 4.

6. *Lettera su monumenti indici del museo Borgiano*. Ibid. 1793. 4.

7. *India orientalis Christiana, continens foundationes ecclesiarum, seriem episcoporum, missiones, schismata, persecutiones, viros illustres*. Ib. 1794. 4. S mappau.

8. *De veteribus Indis dissertatio*. Ib. 1795.

9. *Viaggio alle Indie orientali*. Ib. 1796. Přeloženo do francauzského a vydáno we 3 dílech w Paříži 1808.

10. *De antiquitate et affinitate linguae Zendicae, Sanscritanae et germanicae dissertatio*. Patavii 1798. 4.

11. *Amarasinha seu dictionarii sanscritanici sectio prima, cum interpretatione latina*. Romae 1798. 4.

12. *Musei caes. Vindobonensis nummi zodiacales, animadversionibus illustrati*. Viennae 1799. 4.

1836. 4. Bd. S. 166 u. flg.; a Hormayr's Plutarch, 18 Bd. S. 243., w kterémžto posledním spise se i podobizna Weadinowa nalézá.

13. De manuscriptis codicibus Indicis R. P. J. Ernesti Handeden, S. J. epistola. Viennae 1799. 4.

14. Monumenti Indici de Museo Naniano illustravit oc. Patavii 1799. 4.

15. Munniografia Musei Obiciani exarata. Ib. 1799. 4.

16. Jornandis vindiciae de Var. Hunnorum. Romae 1800. 4.

17. De latini sermonis origine et eum orientalibus linguis connexione dissertatio. Ib. 1802. 4.

18. De Basilica s. Pangratii Martyris disquisitio. Ibid. 1803. 4.

19. Vyacarana seu locupletissima sanscridanicae linguae institutio, cum annexo dictionario. Ib. 1804. 4.

20. Synopsis vitae Emin. Cardin. Stephani Borgia. Ib. 1805. 4.

III.

Wýpisky z archiwu Chrudimského.

Sděluje Ant. Rybička Skutečský.

Staré knihy městské nejen za nejdůležitější pramen k objasnění historické stránky jednotlivých krajín a měst českých, alebrž i co znamenité zřídlo, z něhož příspěvků k líčení našeho saukromního žiwota w dobách minulých čerpati lze, vším práweni považujíce, a tudy archiw města Chrudimě i mnohý jiný w jeho okolí prohledawše, nezdálo nám se práci zbytečnou býti, z nich oné staré smlauwy, kšafty, dědičná narownání, nálezy, zřízení cechovní, majestáty a t. d. wypsati a u weřejnost podati, kteréby buď k poznání způsobu společenského obcowání, ryzého, vlasteneckého smýšlení a zbožné mysli předků našich, buď k seznámení se se starým řádem práwním a rázným i ušlechtilým slohem kancelářským posloužiti

mohly. První výpiska taková, mandát totiž hraběny Františky Ewsebie Berkowy z Fürstenberků do 2. swazku sedmáctého ročníku časopisu musejního podaná, mnohemu z pánů vlastenců snad zcela. v nehod nepřišla, mnohého z nich snad k podobnému pátrání a wypisování powzbudila; k čemuž my prohlídajice w uweřejňování výpisů těchto, owšem bez jistého pořádku a saustawy, pokračowati jsme sobě předsewzali a tuto jich opět několik láskawosti pánů vlastenců podáváme.

I. Řehole právní mistra Bartoloměje Ropala z Riffmbergku.

Nebylo a není téměř národu jen napolo vzdělaného, w jehožto jazyku by se nenacházela přísloví t. j. z toku praktické maudrosti vážená a na zvláštní případnost přewedená, z pokolení na pokolení co nějaké dědictví přecházející wyrčení. Walně jich nalezáme w písmě swatém, u všech východních národů, u Řeků i Latinů, a sice nejen u lidu sprostého, nébrž i we vyšších třídách a u samých spisowatelů, kteřížto i jich zásobu z své zkušenosti i důmyslnosti rozhojňowali, tak že mnohá z jejich průpowědí w podobě přísloví w užívání přišla. Přislovími a gnomami takovými i chrámy a weřejná místa ozdobowány, a záhy též od předstawených obcí a saudeců u rozsuzování při a sprawování věcí obecních, zvlášť u Římanů, průpowědí buď z práwa přirozeného buď z zákonů positivních čerpaných užíváno, které, z úst do úst osob na saudech sedících přecházejice, w jistau formu se ustálily a právními pravidly čili řeholemi (*regulae juris*) se staly. — Čechové seznámiwše se s právem římským i řehole právní poznali a prokuratorowé i písarowé městští walně jich w jazyku latinském užíwali; čemuž když často w latině nezběhlí konšele nerozuměli, pravidla tato na jazyk český přeložena býti musela, jakožto byl M. Brikcí z Licska učinil; wybraw, na česko přeložiw a tiskem r. 1541. wydaw pro p. purkmistra a raddu města Kauříma řehole právní k správě rozumu pro vyhledání

raddy a upřímné sprawedlnosti každému saudci náležitě. — M. Bartoloměj Ropal z Riffinbergku, z Prahy rodem a prokurator při saudech zemských, zastáváje od r. 1542. až asi do r. 1560. úřad staršího městského písaře w Chrudími, sestawil a sepsal w jazyku českém pro purkmistra a pány tamní řehole právní, dle nichž by se oni při rozsuzování při řídití mohli. Úplná jich sbírka se však po hřichu nezachowala, a snad bychom o nich docela žádné známosti byli nenabyli, kdyby skladatel téměř každému nálezu řeholi, dle níž pře se rozsaudila, w čelo byl nepostawil, tak sice, že co nějaké corollarium z ní odwozen býti se zdá. Wypsawše tedy řehole tyto z knihy Sententiarum de anno 1579., právní nálezy od r. 1546. až do 1593. obsahující, spořádali jsme je téměř tak, jak práwa Koldinowa sestawena jsau, kromě dobropisu ničehož na nich nezměniwše, aniž, byt i mnohé z nich w práwach Koldinowych téměř doslovně obsaženy, některé pak jen varianty jiných byly, z nich kterau, a sice proto, newynechawše, že ony Koldinowych mnohem staršími a tudy snad i půwodnějsími, tyto pak alespoň co způsoby mluwení k fraseologii právnícké příhodnými býti se zdají.

Newinného žádné práwo odsauditi nemůže.

Při swém práwě každý se sud'.

K práwu kdo prwé přistaupí, prwé má slyšán býti.

Ku práwu kdo prwé se uteče, prwé slyšán bude.

Kdo se prwé ku práwu uteče a propowí, prwé béře.

Kdo čeho při práwě k swé při potřebuje, toho užiti má.

Kolik žalob, tolik dej odpovědi.

Při saudu městském wice než jednu žalobu učiniti můžeš, a žalowaný k jedné každé zwlastě powinnen jest odpowídati.

Swětlú odpověď, každý jsa pořádně obžalowan, dej.

Nemaje příčiny právní, odpowídej.

Odpowídati se spečujíc, příčiny polož.

Hojemstwí kdo na žalobu běře, na ní odpowídati jest powinen.

Nepořád žalobu zdvihá.

Žaloba spletená a nesrozumitedlná — nepořádná — se zdvihá.

K nepořádné a spletené žalobě odpowídati žádný není powinen.

Žaloba s platem se zdvihá.

Příčiny právní polože, na žalobu neodpovídáš.

Ku práwu z příčiny hodné státi nemoha, práwa nětřatíš.

Nepoženeš-li všech, koho se dotýká, puohon ku práwu zdvižen.

Společníci všickni poháněni býti mají.

Kdo co na kom prokáže, tím jest tento winen.

Kdo nic neprokáže, nic nebéře.

Dluhu neprokáže-li, nejsi mu jím powinen.

Swědomí dáti sám sobě, ani proti sobě,* powinen nejsi.

Swědky ku potřebě své každý wěsti muože.

Swědomí každý, jsa řádně pohnán, dáti jest powinen.

Swědkové pořádně zapsaní čtení býti mají.

Swědomí přijaté čteno býti má, není-li příčiny právní ku překážce.

Pamět, bez přísahy wydaná, čtena nebudť.

Kde se cti neb hrdla dotýče, i konšelé swědomí s přísahau dawatí mají.

Podezřelí swědomí wydati nemohau.

Nepřítel strany swědomí dáti moci nemá.

Nepřítel a přesvědčený — odsauzený když w trestání sedí — swědčiti nemá.

Syn otci swědčiti nemuože.

Sama registra nedostatečný pruowod ku práwu.

Sedlského a robotního člověka, že přísahu u kříže kleče newykoná, swědomí publikowáno býti nemuože.

W při o poctiwost biřic swědčiti nemuož.

Swědkůw výpis před nálezem dáti se nemuože.

Prostému odporu prostá očista.

Prostého odporu přísahau potwrd.

K čemu se kdo znáš, to slož, ostatek přísahau očisť.

Kdo kromě (bez) zápisu kněh jiných vyplátí, přijde-li odpor, přísahau to spraw.

Z domnění chceš-li vyjítí, přísahau se očisť.

Z domnění očistiti se každý jest powinen.

Jsa nařčen z obtěžkání, přísahau se očisť.

Kdo se podwolí dobrowolně, i kdo nic neprokáže, při své trati.

Kdo we čtrnácti dnech po přečtení apelace autoku a škody (Gerichtskosten) nepoložíš, škody promlčíš.

Škody, neopowíš-li jich w sumě jisté, winiti nemuožeš.

Obstawuňk pořádně učiněný stojí při práwě.

W obstawuňku jmen vlastních rukojmůw nedoložíš-li, ob stawuňk zdwižne.

Zmocnění, po žalobě učiněné, platné není.

Nepořádné zmocnění se zdvihá.

Kdo bez naříkání leta právní wydrží, bezpečně potom drží.

Kdo čas právní promlčí, wždycky mlč.

Starodáwnost swobodu služebnosti přináší.

Kšaft nepořádný žrušen buď.

Dluh nejprwe se platí, a co potom zuostane, to podlé kšaftu rozděleno buď.

O dílu z statku otce swého, dceři na smlauwách zadaném, byť i dosawáde nepřenešeném, dcera kšaftowati muože.

Nápadowé, kšaftem nařízení, měniti se nemohau.

Statek nekšaftovaný na nejbližší přátely padá.

Statek otcowský neřízený dělí se mezi děti w rovný díl.

Synowé pořádní rovný díl mají w statku.

Matka po dceři nápad má.

Z statku nepořízeného manželka třetí díl běře a co wnesla.

Manželka po smrti muže třetinu statku a wnešení užiti má.

Dědic w statku otce zuostává, však dluhy plať.

Dobrá wuole práwo ruší.

Slib a dej.

Wůle za skutek.

Kdo se weč uwoliš, dobrowolně to nes.

Přípowědi swé zadost čiň.

Wýminky jaké uděláš, jsi jimi powinen.

Přípowíš-li, již jsi dlužen.

Kdo se weč neuwolí, platiti není powinen.

Jednau zaplacenó podruhé zaplacenó býti nemuož.

Dluh práwíš-li žes zaplatil, prokazuj.

Kdo se nedluží a statku neužíwá a nedrží, dluhu neplatí.

Lépe méně zboží míti a dlužen nebýti, nežli, maje zboží mnohé, dluhůw na se uwázati.

Kdo komu dlužen není, také platiti powinen není.

Dluh k obci jako i jiný plať.

Manžel za manželku et versa dluhy plať.

Žena dluhů po smrti muže, nedržíc jeho statku, platiti powina není.

Kdo w statku sedí, dluhy plať.

Dlužník dluhy plať, není-li hotowých, čím má.

Když dlužník umře, statku se drž.

Wěřitelowé statek swých dluhů prodati mohau.

Dlužník dluhy plať, neb do wězení jdi.

Máš-li rukojmě, jeho se drž a ne jistce.

Rukojmě dluhy platí.

Kdo k rukojemství se postaví a k němu se přizná, na toho dluh přisauzen.

Kdo cizí statek drží, počet z něho čiň.

Co wezmeš (cizého), zinwentowati budeš powinen.

Cizé peníze k sobě přijaw, zase slož.

Cizé přijma, nawrať.

Cizé drže, pustiti musíš.

Nedáš-li čeho k schowání a o to přijdeš, twá škoda.

Držíš-li statek, jsa z dílu pohnán, odpowídej.

Společník přečká-li druhého žiwotem, statek sám drží.

Dání sobě k místu a konci nepřiwedw, ani knihami
městskými neutwrdiw, jeho užiti nemáš.

Pořádný trh, též i zápis pořádný a w knihy městské
wešlý, stálý býti má.

Trh pořádný stálý býti má, a kdo w trhu nestojí,
pokutu dej.

Co nekaupíš, toho užíwati nemuožeš.

Wýmínky w trhu neučiníš-li, potom nečiň, a jak kau-
píš, tak užívej.

Wýmínky w trhu položené ten, na koho se staly,
užiti má.

· Přespolní domácimu kaupení uruč.

Na trh z přátel, dědictwí nejblížší, nástaupiti muože,
i manželka.

W trh nejblížší z přátel k swému užíwání muož
wkročiti.

Koně nemocného wezme-li kdo od koho a jím dělá,
jeho užíwaje, umře-li, škody plať.

Příčinu k škodě nedadauc, nahražowati powinnen není.

Wezmeš-li co komu, z toho práv býti musíš.

Škodu učiněnou plať a trestání podstup.

Kdo koho bez příčiny raní, škody plať.

Kdo k čemu příčinu dá, to wymejwej.

Dada příčinu k bitwě, co sobě uhoníš, to měj.

I kdo počne i kdo raní, oba trestání (budťe).

Hanění za hanění, však oba trestání býti mají.

Na nářek poctiwosti náprawa a trestání.

Řeči zbytečné trestání neujdau.

Neuctiwá slowa přinášejí trestání.

Slowa důtkliwá, w při k straně mluwená, škodliwá
— na ujmu postiwosti — nejsau.

Za wýtržnost trestání a pokuta.

Se sakem w rybníce posúžen práwo utrpné trp.

Kdo se cizoložstwa dopauští, hoden trestání.

Cizoložník neb se ožeň, neb města prázdnen buď.

Šwec, maje ženu kurwu, do cechu nemá být přijat a
řemesla prázdnen.

Každý swého řemesla řádu užiwej.

Dcera pozůstalá po smrti otce k řemeslu práwa nemá.

II. Kšaft bakaláře Wáclawa Šacha Chrudimského.

Každému s ději vlasti naší se obírajícímu známo
jest, na jaký stupeň vzdělanosti. w 16. a na začátku 17.
století národ náš wůbec, a obyvatelé jednotlivých měst
zvláště byli wystaupili. Že však udání spisowatelů o
oswícenosti wěku tohoto marná a přepiatá nejsau — jak
to mnozí z našich záwistiwých sausedů twrditi se neostý-
chali — nébrž na prawdě se zakládají, toho kšaft níže
položený, z knihy kšaftů města Chrudimě de anno 1505.
fol. Cxxxix et xxxx wypsany, nejen nowým jest důkazem,
owšem jím se i patrně doswědčuje, jaká wzájemnost teh-
dáž mezi učenými w obapolném zapůjčowání sobě knih
panowala; že i měšťané Chrudimští w oné době we vzdě-
lanosti za jinými spět nezůstawali, a že tenkráte jak při
koleji Pražské, tak i při škole téměř každého wětšího
města zvláštní librář čili knihowna byla, z níž nejen
obywatelům městským, nýbrž i přespólním knihy české,
latinské a řecké se zapůjčowaly. Znali tedy předkové
naši zápůjčné bibliotéky, byť i ne co do jmena, jisté ale-
spoč co do věci, a sice již tehdáž, když u jich sausedů,
wyjmauce několika mnichů a kněží, zřídka kdo jen
čísti i psáti uměl, a tudy i patrno, jak nedůwodné, ano
smešné jest vychlaubání se německých oněch křiklaunů,
jenž půwod těchto, jak zdárně nyní w vlasti naší se zmá-

hajících, blahodějných ústawů pauze swému — owšem per excellentiam swětoobčanskému a filosofickému — národu připisowati se opowážují. Konečně ještě připomenuto buď, že kšaftující Wácslaw Šach w druhé polowici 15. století w Chrudími z rodičů Wácslawa Šacha a manželky jeho paní Doroty narozený, dosáhnul hodnosti bakaláře swobodného umění Pražského, od r. 1502. písařem městským w Chrudími, od roku pak 1510. až do swé smrti konšelem tamtéž byl; jsa, jak w libro Transactionum de anno 1505. B. 42. v. o něm zaznamenáno, »muž z daru božího oswícený, umění i wíru boží maje a ji wyznáwaje i zachowáwaje směle;« zemřel pak r. 1536. w úterý po neděli postní, která slowe Invocavit, a toho samého dne pochován jest.

Wácslawa Šacha bakaláře kšaft rukau jeho vlastní sepsaný byl a žádal, aby ku práwu přišel, a i tak se stalo.

Poněwadž skrze Adama prwního všickni umíráme, ale skrze Adama druhého, Krista Ježíše, zde obžiweni býwáme milostí jeho na duši i na těle, potom pak při wskříšení k saudu všickni mocí jeho welebnosti zbuzeni budeme; protož jest uloženo jednomu každému, aby jednau umřel podlé těla. Ale že newíme dne ani hodiny skonání swého, i máme hotowi wždycky býti a duom swůj zříditi, totiž duši i také tělo; duši, aby zlého zbawena jsúci a od hříchůw swobodna, bezpečně s swětlem wíry skrze lásku jsúci w dobrých skutečích křesťanských z milosti Buoží rozhojněna, proti pánu wyjítí a na tu swatbu žiwota wěčného s ním uwedena býti mohla; tělo také zříditi máme: to jest věci tělesné a časné, nám od p. Buoha swěřené a půjčené, tak, abychom z počtu jeho milosti božské wyjítí mohli a bližním swým také abychom nic dlužni nepozuostáwali. I z těch příčin jistých a pánem Bohem předložených já Wácslaw Šach, seznaw k sobě posly boží předeslané, totiž nemoce rozličné, tudíž i wěku také sešlost, skrze kteréžto věci blíží se k nám žiwota

nynějšího skonání, jakož dí swat. Pawel pišic k Židóm, k wíře pána Krista obráceným, řkauce: Co se stará a wetší, přibližuje se k skažení. I hnul jsem myslí k sobě a k obojima jsem přihledl s pomocí boží, poněwadž bez něho nic učiniti nemužeme. Protož duši poraučeje pánu Buohu, kterýž ji sobě draze vykoupiti ráčil, nic w zásluby swé nedaufaje, než w samá přewýšená zaslaužení milosti pána Ježíše Krista, w mocnú ji ruku pána spasiatele swého. Krista Ježíše oddávám a jeho milosti daufám, že ji nezawrže od sebe, jakkoli neuprawenú a neozdobenú, však skrze wíru jeho milosti odanú; neb jest tak sám ráčil pojistiti u Jana swatého řka: Wšeccko, což mi dáwá Otec, k němu přichází, a ktožby přišel k němu, newyhání ho wen. Tělo pak a stateček tělesný, cožby ho pozuo-stati mělo, takto jsem zříditi s pomocí buoží umínil, aby se tu žádnému a zvláště manželce mé neublížilo, jestližeby mne pán Buoh prwe powolal z tohoto swěta nežli ji.

Najprwe toto se knihami městskými najde, co na statcích kde jest: U Dlahého na daně xciiii ℥, u pana Šimona Hrdličky richtáře, na dworě a na roli lx ℥: u Duba na domě jeho xiiii ℥, wše na mišensko, summa wšeho toho clxvii ℥. Co se swrškůw dotýče rozličných, najmeně l ℥ za ně mohlo by se shledati. Šatuow ložních na tři luože, cínowého nádobi s potřebu, chodicích šatuow za několik kop a kněh drahně.

Jsem pak na to dlužen: Panu Wáclawowi Wyžralowi x ℥ miš.; panu Daníkowi, kmotru mému, iij ℥ miš.; panóm literátům ke kruchtě iij ℥ m. Item k škole žakóm po nebožtíkowi Milišteinowi pozuo-stalo za mnú něco a něco rektoróm wydáno, ale nepamutuji co; protož jim k škole xv ℥ m. ukazuji, aby po něčem z toho statečku dáwáno bylo tak, aby manželka také mohla nač žiwu býti. Item p. Wáclawowi Dajmkowi ij ℥ m. jsem dlužen.

Item zase mi dluožni tito: Pan Hroch puol páté kopy, zkázal Wodička, tehda jsa poddaným w Tejnici, za wíno a k tomu se pan Hroch wždycky znal a prawil, že dá, a

wšak na té pŭlpáté kopy, když dáwal berni warnú neb piwnú za iiij ℥ gr. a za iiij gr., poslal iiij ℥ širokých grošů, groš w groši, prawě, že za nie dá jiné peníze, i nedal, a ty jsú tu zuostaly, než co jest přebylo, to jest u mne zanecháno na té x ℥, totiž 1 ℥ viiiij gr. v d. na mišensko, i zuostalo dluhu iiij ℥ xx gr. ij d.; a ač se Waničkowa také na ten dluoh táhla, wšak jest sprawedlnosti neměla, neb jest Waniček wzal hotowé od Šole na swůj díl; wšak měla-liby o to nesnáz položena býti, jest-liže se wyupomíná, nechať to spolu berau na chudé, neb kde chtí s mau ženau. Item Střenowá kmotra dlužna mi iiij ℥, polowici jí odpauštím. Item Barbatka také dlužna za šafrán¹⁾; nemá co dáti, to při ní zuostaň. Item Bracháček půjčených 1 ℥, ač bylo wíc, wšak jsú přátele s ženau, nechať o to urownají. Item jsú také groše české staré při mně od pana Daníka dány, ty jsú w truhle černé a klič od ní w tobolce mezi listy. To p. Daník at přijme.

Toto jest mé poručenstwí statku gruntowního neb purkrechtního.

Najprwé dluhowé mojí odtud neb s swrškůw aby zaplacení byli podle přátelského na wěřitelích mých nalezení, neb mi z lásky puojčili a čekali; a protož by měla (manželka moje) u pana Šimona Hrdličky tu sumu prodati 1x ℥, aby to rozsáfně spravila a aby měla nač žiwu býti; neb se mně wíc nedostáwalo peněz než zbýwalo, newím proto-li, abych jich nemilowal, čili proč jiného, to pánu Bohu poraučím; ty dluhy zaplatí bez prodlení, jiného wšeho ať užíwá do smrti, krom toho, komuž co poraučím z swrškůw a najwíce z kněh, jakož teď na těch kartečkách jest sepsáno.

Toto z kněh ukazuji, coby komu býti jmělo:

Item Opera Platonis jsau z libráře české z Prahy, ty na swá místa ať jsau dány a k tomu za užíwání přidávám do též libráře kolleje české Plinium ... Item z Rejčkové

1) W 15. století a začátkem 16. walně při městě Chrudimi stáwalo šafranic, z nichž každoročně mnoho šafránu se sklídilo a prodalo.

kolleje také mám aforismos Hyppocratis, et de universalibus; libellus, Cum sit necessarii Grisaneri (?) etc. To aby zase wráceno bylo, a k tomu jim přidávám librum de illustribus viris et mulieribus, a Auctoritas na pergameně také jich jsú. Item p. Jiřkowi Wanišowi dávám knihu latinskú Francisci Petrarchae, a panu Burianowi téhož českú, de remedio utriusque fortunae; neb jsú o mne pečovali. Item mám z libráře chrudimské: Concordanci, ty ať jsú nawráceny a k tomu přidávám Joannis Hus de Ecclesia, jestliže ho nemají, pakliby měli, přidávám jim Augustini tractatulos uno volumine s. Soliloquiorum, meditationum et quae ibi continentur; et opera Joannis Chrisostomi super Omelias Evangelii etc. Item, že jsem oblíbil tyto poručníky manželky i tohoto statečku, protož jim před jinými toto z kněh mých poraučím: P. Jakubowi Woldřichowi Theophilanei super X^{or} evangelistas ²⁾ et ad her. Calepini vocabularium. Item do Symoni . . Theophilanei super epistolas Pauli. ³⁾ Item ludi magistro Wenceslao de Muta, dictionarium graecum et graecam grammaticam. Item Augustinum de civitate Dei et de Trinitate, ty knihy ku požívání farářuom chrudimským ⁴⁾ dávám, dokudžby zde trwali, než kdyby se hnúti měli odtud, počet z nich aby učinili a tu jich při faře zanechali budúcím k užívání. Item také mám knihy kněze Wáclawa Hlinského, přítele mého milého, Sententiarum, ty ať jsú mu wráceny a k jeho ze všech kněh mých ať sobě vybere k libosti a wezme troje neb čtvery, které chce z menších a větších.

Item mám paně Jiřkowsy Francowsy dvoje knížky super artem . . . Erasmi a beati Jeronymi epistolas ad Eustachiam virginem. Ať jsú wráceny a za to nech ať sobě k tomu jedny mé přijme, které chce z menších. Item

2) Snad: Theophylacti Comment. in 4. evangelistas. — R.

3) Theophylacti epist. Pauli?

4) Byli tehdaž w Chrudimi dva farářowé pod obojí, a sice při chrámě Na nebe wzeti panny Marie w městě, a při kostele Sw. Kateriny na předměstí Swato-Kateřinském.

paně Hrdličkowsy mám také dvoje, novum testamentum Erasmicae interpretationis a druhé Jeronimum Agrippam a consiliis cesarae . . ni fallor. Co se jiných knih dotýče, mám zaznamenané na kartě, by muoželi které sobě žena speněžiti k užitku aneb komu dáti, toho při ní nechávám, jako i jiného statku, mimo dluhy, aby se žiwiti mohla. Pakliby jí pán Buoh neráčil dlaho po mně zanechatí na tomto swětě a zůstávaloby na gruntech platů a též swrškůw, wůle jest má, aby také na mé přátely nezapomněla, cožby se jí slušné zdálo, bližším wíc, jako sestře a jich dětem, a též w Mezeříči sestřencům dvěma a sestřenicem dvěma, a zde sestřenicem dvěma. To já k ní a ku pánóm poručnikuom připauším, ale nejwýše panu purkmistru a pánóm manželku ku práwě poraučím a pány poručníky ku pomoci tohoto pořizení. To jsem já Wacław Šach vlastní rukau sepsal podlé wůle swé, kteráž mi při tomto práwě náleží. Protož Dorotě manželce mé tu moc dávám, byla-liby déle žiwa s chudými se sdělujíc, třeba wšecko utratila, však pobožně a rozšafně, cožby k odplatě bylo nežli ku pomstě. Situm fer. vj post Valentini anno domini 1536. Pana Jakuba Woldřicha a pana Šimona Hrdličku zwolil jsem za poručníky, prosím a docela wěřím, že to k sobě přijmau jako moji přátelé a bratři milí.

Douška. Toto doložiti rozkázal a swú rukau napsané do toho zapečetiti:

Item připoraučím panóm literátóm iij $\mathfrak{M}$, které jsem jim dlužen; Item co se knih dotýče, kteréby po smrti manželky mé pozuostaly, ty ať páni poručníci panóm literátóm onomu i onomu dadí . . jakžby potřebu znali. Item Šimonowi Kopáčowi, šwagru nyní, kožich wšední jehněčí poraučím a nohawice s seděním koženým, a co sobě wíce na manželce mé dobrau wuolí dosáhne, to jemu (poraučím?). Item Anie dceři Šimona Kopáče poraučím sukni lepší a Dorotě kožíšek, nechť jí dá žena ze dwau, který chce.

Actum fer. iij. carnis, přečteno a toho svědkové. Pan Šimon Ochlař, pan Jiřík Franc, z úřadu Šimon Hrdlička richtář, Jeronym písař, anno 1536.

IV.

Paměti o školách českých z rektorských let M. Martina Bacháčka (1598—1612).

Od Wácl. Wladiwoje Tomka.

Mistr Martin Bacháček byl rodem z Nauměřic, ze wsi w kraji Rakownickém mezi Slaným a Welwary ležící; narodil se, jakž wyswítá z roku, w kterém umřel, nejpodobněji léta 1540. O rodičích jeho, jakého stawu byli, nic powědomo není, podobno, že dosti nízkého. Roku 1604. byla ještě na živě jedna ujcina jeho, někde za Mělníkem obýwající, a roku 1613. po smrti M. Martina přihlásil se nějaký příbuzný, snad synowec jeho, k dědictwí, jmenem Jiřík Bacháček. W literním učení, jakž sám we starých swých létech prawí, nějaký začátek již hned z domowa měl, mysle tím školu Slanskau, we které se nejprwnějším začátkům učil. Potom byl we škole w Táboře za správce školního Viktorina Osiandra; odkudž se, když Osiander ze školy wystaupil a sausedské práwo přijal, odebral k Sw. Štěpánu do Prahy. Později chodil také w Klatowech do školy, kdež byl nějaký pan Jiřík preceptorem jeho, později saused Rakownický, kterého on ještě roku 1598., ač newěda dobře, žiw-li posud, wděčně připomíná.

Študia w universitě Pražské wykonaw pod M. Petrem Codicillem, toho času proslulým počtářem, odebral se na nějaký čas do Znojma, za příčinau aby se německy naučil, odtud pak as. we dwadcatém roce wěku swého do Wídně, kdež jej biskup Wídenský, Antonín Mohelnický, později

arcibiskup Pražský, krasopiscem svým učinil a pro jeho vědecké vzdělání w mnohé lásce prý měl. We starších svých letech měl owšem ruku klikatau a nemotornau, žádné památky někdejšího krásopisce. Snaha po vyšším vzdělání nedala mu však u biskupa dlouho býti, i obrátil se do Němec na slavná tehdáž učení Lipské a Wittenberské, kdež rozličná študia, obzvláště však počtářské, s welikau pilností konal, a teprw asi w 30. roce stáří svého do Čech se nawrátil (1570). Odtud dal se w obyčejné toho času těch, kteříž se studiím oddali, zaměstnání, totiž vyučování mládeže, dilem w nižších školách po králowstwi, dilem saukromě dítek stawu panského a rytířského; w čemž, jak se zdá, nejdříve w Žatci začal, kdež byl na nejnižším stupni toho powolání, službu posledního succentora zastáwaje. Odtud asi dostal se do Pardubic, kdežto již wrchní správa školy jemu poručena byla. Wíce nám s jistotau o jeho školním spráwcowstwi powědomo není, leč že owšem byl i na jiných místech, jakž z vlastních jeho pozdějších dopisů wyswítá, kdež prawi, že na nejednom místě jak městského tak i panského a rytířského stawu mládež vyučowal.

Mezitím stal se r. 1577. teprwé asi w 37. roce wěku svého bakalářem, dosáhna prwního místa mezi osmadwaceti, kteří zkaušku podstaupili. Roku 1582. dosáhl mistrowstwi, a hned brzy potom do kolleje Karlowy mezi professory fakulty filosofické powolán. Odtud wšecky rozličné úřady při uníwersitě, fakultě a kollejích zastáwal. Sedělť hned o rok později, když mistrowstwi přijal (1583.) w raddě děkana fakulty filosofické, též roku 1584. Roku 1585. a 1586. zwolen za děkana, též roku 1593. a 1594. Proboštstwi rozličných kollejí rozličná léta zastáwal, jakož roku 1584., 1586. proboštstwi kolleje Laudowy; 1583., 1591. kolleje Karlowy; krále Wácslawa kollej odewzdána mu r. 1604 10. listopadu, kdež i wšecká pozdější léta až do smrti své příbytek měl. W letech 1591., 1593., 1597. byl wywolen na vicerektorstwi, konečně pak roku

1598. dne 27. Října na rektorství university, kteréž potom přetržkau tři let, všecken ostatní čas svého života zastával (1598., 1599., 1603—1611.) Roku 1600. a 1601. byl mezitím Jan Adam Bystřický z Bochowa a r. 1602. M. Marek Bydžovský z Florentina zvolen na rektorství.

Mistr Martin Bacháček byl svého času jeden z nejvýznamnějších učených mužů v Čechách, ačkoli málo psal, ale více osobně a přítomně k rozšíření a zvelebení věd pracoval. O jeho dílech písemných málo je povědomo, toliko že podle způsobu svého času pranostiky vydával, »jen střídme«, jak praví, a »málo podstatné.« Roku 1595. vydal v Praze knihu Jana Hontera, obsahující základy kosmografie, kteráž všem školním správcům připsal a pro lepší užitek domácí mládeže česká jména místní přidal. Některé také intimací jeho, za času jeho rektoratu při rozličných příležitostech vydané, vyšly tiskem, mnoho krásného a dobrého obsahující. Učinil sobě také zemskou kauli, jak praví, s dosti velikým nákladem, kteráž potom roku 1606. pro nedostatek peněz prodati chtěl a ji universitě podával. Jesuitům, kteří by ji rádi byli měli, nechtěl ji nechat; raději když universita koupiti nemohla, předce zase počkal, až teprv o dvě léta později (1608.) konečně universita pro bibliotéku swau o ni se s ním smluviti uzavřela.

Oblíbené studium jeho byla matematika a astronomie, toho času nejoblíbenější vědy vůbec, ve kterých sobě velmi znamenité jméno způsobil. Přednášky jeho při universitě, pokudž nám z programu každoročních toho času známy jsau, nejvíce k onomu odvětví patřily, jakož cursus de arte sphaerica, de primo mobili a jiné k tomu podobné. S panem Tadyášem Hájkem z Hájků, toho času předním toho učení v Čechách výtečníkem, a slavnějším přítelem jeho Tychonem Brahem, kterýž první rok rektoratu Bacháčkova (1599) do Prahy přišel, byl ve swazcích dobrého přátelství, jich ctitel i od nich wysoce vážen. Jan Kepler, když v Praze pře-

býwal, přistěhowal se k němu do kolleje krále Wáclawa (1605.) a více než rok byl s ním, pokudž nám známo, o čemž on často w dopisích k dobrým přátelům svým zmiňuje. Spolu díwali se na hvězdy a měřili i počítali, k čemuž Bacháček zvláštní dřevěnou wížku sobě dal udělati, aby odtamtud mohly býti »*observationes per instrumenta mathematica.*« Nalezají se i dopisy jeho ku Corraducčowi, Říšskému místokancleři císaře Rudolfa, welikému též milovníku počtářského umění. Nicméně však nebyla výhradně matematika a astronomie zaměstnáním jeho, z čehož se snáze vysvětliti dá, proč nikdy s větším dílem o těch vědách newystoupil. Neb i klasických studií s welikou láskou hleděl, a roku 1603. Odysseu, roku 1604. Iliadu veřejně přednášel. Když léta 1598. Řečtí nějací poslowé k císaři do Prahy přišli, byla mu rozkoš wysoce wzácná, mnoho s nimi po Řecku a po Asii pobíhaje, které krajiny jim dobře powědomy byly. O tom píše do Slaného k správci školnímu s takovým zalíbením, jako jindy o nových hvězdách s panem Keplerem spatřovaných, a k studiím k tomu se wztahujícím jej napomíná; žeť se mu jednou dobře to líbiti bude. Knejmilejším jeho známostem patřil také doktor Jesenius. Jeho roku 1605. k první anatomii těla ženského přiměl, která we wybrané schůzce učených a jiných znamenitých osob w Praze w místě k tomu nákladně woskowými swíčkami oswíceném wykonána byla. Tělo k tomu wzato bylo ženy na smrt odsauzené, která však byla k žádosti university místo obyčejného způsobu poprawy jedem otrávena.

We swětských záležitostech university, w právních rozepřích, neb kdež se o obranu proti rozličným nenávisníkům jednalo, kterých tehdaž učení Pražské se wšech stran mělo, i častěji proti samým nejwyšším úředníkům zemským, kteří z příčin dosti osudných ty časy na Karlowu starou akademii málo přízniwi byli, w takových a podobných jednáních byl Bacháček od swého prwního wstupu do kolleje wždy mezi prwními strážci; we všem

ohledu muž praktický a umějíci vyhowěti rozličným okolnostem a všelicos podstaupiti. We vlastní powaze swě byl prawý, dobrý Staročech; jak mrawopočestný a vážný i pewný w úmyslích, tak přiwětiwý a každému přístupný, prawdy i dobrého žertu stejně milowný; přitom pobožné myslí, k cizím hostinský a štědrý, š studentů slowy i skutky otec, pečující o každau dobrau hlavu, kdež ji wypátral, aby, co k předu tauží, cestu otewřenu mělo. S welikými pány znal se z časů mladšího věku, když panskau i rytířskau mládež vyučował; mnozí z urozenstwa otcem swým jej nazýwali; s panem Joachimem Ondřejem Šlikem, se Zdenkem Waldšteinským na Brtnici a jinými důvěrně si depisował a od nich wysoce vážen byl. Collegowé jeho chwalili při něm zvláštní vždy k službám hotowost a štědrot, zvlášť když se o obecné dobré kolleje jednalo, kdež on vždy ještě jednau tolik dáti w obyčeji měl, co jiní dali. Jednu chybu we starších letech kollegialní bezženné žiwobyti při něm způsobilo, že sobě wino příliš oblíbil a tu častěji zvlášť se starým bručawým mistrem Trojanem (†1604.), který se též opíjel, w dosti hrubé půtky přicházel. Roku 1592., když w opilstwi tak jeden druhého popudili, že Bacháček Trojanů s pawlače shoditi chtěl, musil od dobrých přátel a kollegiatů pro weřejnau hanbu vážný saud nad nimi držán býti; i uloženo Bacháčkowi, aby se slibem zawázal, že se aspoň za celý rok opíti nechce, čemuž on se pokorně podrobil, toliko to sobě wymíniw, aby jemu s dobrým přítelem we swém pokoji dowoleno bylo sklenicí wina se wyraziti. Později se podobného o něm nic nenalezá. Roku 1605., když již w kolleji Karlowě s jinými nebydlel, nýbrž na proboštwi do kolleje krále Wáclawa se wystěhowal, usnesli se kollegiati pro swé skrowné příjmy, aby se wino toliko w pátek a w sobotu, když ryby jídali, pilo. S strany Bacháčka však potom pro jeho dobré zásluhy a vždy wolné služby wyminka učiněna, aby totiž, když on k obědu pozván je, předce wino na stole bylo. Neb byl prý, jak

pamětní kniha proboštská praví, za veselé mysli, když se také již trochu podnapil, však bez urážky, něco o jich přizní k sobě prohodil, a jestli prý mu sausto chleba přejí, což oni sobě na swau šetrnost s vínem vyložili. Mimo to byw i několikrát, když jej pozwali, sám na wino dal.

W prácech úřadu swého byl neunawný až do smrti, tak že ani nemoci ani stáří jej w ničem překonáwati se nezdálo. Za posledních swých let dočkal se welikých běhů jak vlasti České tak zvlášť universitě důležitých, když majestátem císaře Rudolfa na swobodu w náboženství akademie Karlova stawům pod obojí a jich defensorům pod spráwu vydána byla (1609). Tehdáž jednalo se o oprawení učení Pražského, o přehlídnutí statut, obnowení ostatních tří fakult. kromě filosofické, kteréž byly w bauřích Husitských zahynuly, o polepšení všeho, co po dlahé časy vždy zanedbáwáno a překážowáno bylo. W těch všech věcech byl Bacháček vždy pilný ku předu pomocník a rádce zkušený. A však jemu konce toho se dočkati již práno nebylo. Umřel roku 1612. w noci od 16. na 17. Unora w 72. roce věku swého, až do poslední chvíle jsa, ač nemocí sklíčen, při dobrém rozumu a veselé mysli, tak že mistři, když týž wečer před smrtí jeho k němu přišli a pobožné písničky o z mrtvých wstání u lože jeho zpíwali, od něho samého těšení jsau, aby veselé mysli byli a sobě odpočinutí přáli; také o akademii a potřebách kolleje, též o examenu příštím, který byl nedáwno předtím wypsál, pilně s nimi rozmawal. Pochowán w kapli Božího těla na dobytčím trhu, kdež jemu akademie pamětní kámen postavila.

Tolik asi mysleli jsme o životě M. Bacháčka museti napřed položiti, chtíce něco powěditi o stawu škol českých za času jeho rektorství, nejwíce podlé paměti ůd něho samého sepsaných, kteréž se od roku 1598. až do 1609. zachowaly.

Universita Pražská požíwala hned we 14. století a jakž pochybi není, hned od prwního založení swého

podlé příkladu Pařížské toho práva, že jí nejvyšší správa nade všemi ostatními školami v zemi a dosazování učitelů do nich poručeno bylo. Zdali úřad tento kdy skutečně všudy, po celých Čechách a markrabství Moravském, bez překážky vykonávala, není s plnou jistotou powědomo. Tolik však je jisté, že bauřením husitské války a následkem jí vždy větším pádem učení Pražského během 15. století i v tom ohledu veliké protržení se stalo, a vplýv university v tom ohledu proti předešlému věku znamenitě menší byl. Jednak katolická města od utraquistské university se odtrhla, jednak též školy bratrů Českých; mimo to pak, poněvadž láska k vědám při universitě samé vždy více chladla, bylo i málo státí o učitele, kteří audové university byli, tak že mnohé obce pod obojí, na universitu nedbajíce, sami, odkud chtěli, sobě správce školní přijímali. Owšem žeť pak během času na to přišlo, že sem tam dost bídni kantorové, zvoníkové i nízcí řemeslníci správu škol sobě poručenu měli. W Praze, kdež konšelé vždy nad tím bděli, aby školy správci swými od university opatřeny byly, zmáhali se nicméně saukromí paedagogové a po domích postranní školy zakládali, takže následkem toho veřejné školy vždy víc a víc prázdny zůstávaly. Nazmar sobě potom universita na to stěžovala a o zapovězení postranních škol žádala. Konšelé, jinak we všem swau dobrau vůlí se zakazující, pravili, že chci pomoci, než prvé že to nesnadno učiniti, pokud universita sama dbáti nebude, aby učitelové od ní dosazování jiné schopnostmi přewyšovali.

Okolo prostředku šestnáctého století, když utraquistus vždy více před nowými snahami náboženskými ustupoval a míjel, počalo se w tom ohledu mocně lepšíti. W ustawičném a prudkém duchovním boji, we který vlast potažena byla, wzmáhaly se vždy více i při universitě snahy k lepšímu vzdělávání wěd, a tím i důstojnost její, tak že opět k ní, jako někdy před půl druhým

stoletím všechna strana pod obojí, pod tím jmenem již jinou powahu chowající, své zření míti a o zvelebení jí státi začala. Odtud vstupowala pak zase vždy w rozsáhlejší užíwání starého práwa swého nad nižšími školami w Čechách i na Morawě k známému jich welikému zvelebení za času Rudolfa II., kteréž i potom vždy wzrůstalo až do konečného náhlého úpadku akademie Karlowy r. 1622. Některé nové ztráty během toho času toliko zmáhajícím se towaryšstwem Jesuitů sem tam utrpěla.

Za rektorských časů Bacháčka w desítiletí od roku 1598. až 1608. jmenuje se w písemných památkách university 101 tak nazwaná partikulární škola, do kterých audowé university za učitele dosazowáni byli, mezi kterými 5 na Morawě, ostatní w králowství Českém se nalezaly, počet to dobře osazených škol jistě znamenitý a o stawu tehdejšího zřízení školního w Čechách již welmi příznivé svědectví wydávající. Jak již nahoře doloženo, nejsau w něm školy katolické a bratrské obsaženy, k čemuž připomenauti sluší, že jistě i to nejsau ještě všecky, na které wůbec universita audy své dosazowala, poněwadž poznamenání jich ze žádného úplného rejstříku, nýbrž jen z rozličných dopisů a pamětí, kdež se právě o nich zmínka děje, sestawiti umíme.

W Praze samé bylo partikulárních škol sedmnácte, jedna hned w kolleji Karlowě, tak nazwané classes, která pod bezprostřední dohlídkau mistrů té kolleje byla; ostatní při rozličných farních kostelích; na Malé straně u Sw. Mikuláše, na Starém městě u Matky boží w Týně, u Sw. Hawla, Sw. Haštala, Sw. Jiljí, Sw. Martina we zdi, Sw. Mikuláše a u Sw. Michala; na Nowém městě u Sw. Jindřicha, Sw. Štěpána, Sw. Klimenta na Poříčí, Sw. Michala w Opatowicích, Sw. Petra, Sw. Wojtěcha w Jirchářích, téhož Sw. w Podskalí a u Sw. Wáclawa na Zderaze.

W kraji nynějším Kaučimském: w Kaučimi, w Českém

Brodě, w Kolně, w Kostelci nad Labem, w Brandýse a u Wlašimi.

W kraji Beraunském: w Berauně, w Příbrami, we Kníně, w Benešowě a w Sedlčanech.

W kraji Rakownickém: w Rakowníku, we Slaném, w Raudnici, u Welwařích a w Budyni.

W kraji Žateckém: w Žatci a w Launeh.

W kraji Litoměřickém: w Litoměřicích, w Austí nad Labem, w Teplici a w Třebenicích.

W kraji Boleslawském: we Mladé Boleslawi, w Mělníce, w Mnichowě Hradišti, w Běle, w Nimburce, w Turnowě, w Daubrawicích, Rožďalowicích a we Wtelně blíž Mělníka.

W kraji Bydžowském: w Bydžowě, w Jičíně, w Poděbradech, we Chlumci a w Hořicích.

W kraji Hradeckém: w Hradci Králové, w Jaroměři, w Králově Dvoře, w Náchodě, w Rychnowě, w Hradišti nad Jizerau (nyní Nowém městě nazwaném) a w Lochenicích we wsi blíž Hradce Králové.

W kraji Chrudimském: we Chrudími, we Wysokém Mýtě, w Poličce, w Heřmanowě Městci, w Pardubicích, we Přelauči a Bohdánči.

W kraji Čáslawském: w Kutné Hoře dvě školy, jedna u Sw. Jakuba čili Wysokokostelská (ad altam aedem Gutenbergae), druhá u Swat. Barbory; w Čáslawi, w Německém Brodě, w Polné, w Ledči a w Chotěboři.

W kraji Tábořském: w Táboře, w Pelhřimowě, w Pacowě, Milewsku a Miličíně.

W Budějowickém kraji žádná škola pod universitau: poněwadž katolické náboženství w městech i na Rosenbergých a Hradeckých panstwach přewládalo.

W kraji Prachynském: w Pisku, u Wodňanech, w Horažďowicích, we Winterberce, w Netolicích, Sušicích, Prachaticích, u Wolyni a w Perkreichenšteině.

W kraji Klatowském: w Klatowech, Domažlicích a w Ronšperce.

W Plzenském kraji: w Rokycanech a we Stříbře. Plzeň katolická opět se nejmenuje.

W kraji Loketském: we Žluticích a w Chyši.

W markrabství Moravském: w Prostějově, w Moravských Budějovicích, w Mezeříči, w Jemništi a we Třebíči. ¹⁾

Že sobě w těchto časech zvlášť městský staw něco welice na dobrých školách, moha je míti, záležeti dával, vysvětluje se jednak samostatností správy obcí jak w královských tak panských městech, která i po osudném roce 1547. weliká zůstávala, jednak probuzeností církevních snah, která od toho času ještě větší než předtim byla. Chtěli-li obce městské vždy dostatek schopných mužů ke správě svého obecného dobrého ze svého prostředka míti; aneb měli-li kostelové, rovněž mnoho pod vplyvem obcí postavení, dobrými a s obcemi smýšlejícími správci býti osazeni; musiloť předewším hleděno býti na dobrý staw škol, ze kterých obojí vycházeti museli. O tom panowalo také přesvědčení, pokudž patrnó jest, všeobecné, a věděli i stawové powýšení, kteří nad swými ochrannými městy jisté části moci užíwali, že jim na tomto stawu měst, aby w něm zachováni byli, wysoce mnoho záleží, poněwadž i oni we všem, co se duchovního vzdělání týkalo, hlavně od městského stawu záwiseli.

Přesvědčení toto o důležitosti dobré školní správy uměli i rektorové university w dopisích swých k rozličným městským i jiným představeným a wrchnostem při každé příležitosti utwrzowati a ožiwowati. Tak píše Bacháček k. p. do Domažlic k purkmistru a konšelům, když byli školu nowě wystawěti dali (5. Pros. 1598.): »Děkuji, že tak bedliwý pozor naď školau, opravdowým pokladem WMu míti ráčíte; nebo není pochybné, jakž dobře zwe-

1) Jediná nám posud známá listina je od roku 1609. 22. Řijna kterau se také do Uher a sice do Trenčína správce školní od university ustanowuje. Stalo se to na zvláštní žádost richtáře a raddy téhož města, a dosazen Adamus Ranczovius bakalát.

denau mládež míti budeme, že i církev a obecné dobré tak dobře opatřeno bude. A poněwadž we školách toho všeho dobrého začátkowé se berau, owšem dobře činiti ráčíte, že jste školu s nemalým nákladem dali wystawěti a se o to starati ráčíte, aby dobrý řád i také pořádek w učení w ní zachowán byl.« Rowněž do Tábora primasowi (1603. 22. Řij.): »Když o té wěci opravdowě saudíme, jiného říci nemůžeme, než když to místo školní dobře spraveno bude, že také jiné věci na dobré míře postaweny budau. Nebo jestliže mládež naši, třebas toliko domácí, dobře zwedenau míti budeme, kteráby se naučila znáti doma we škole božské wůle a dobrých chwalitebných ctností, pročby také z té mládeže dobří měšťané i také senatorowé býti nemohli? A tak dobře činiti ráčíte, že se podlé jiných o to starati ráčíte, aby škola WMi netoliko stawením, ale také dobrými praeceptory opatřena býti mohla.« Podobně chwálí Adam Bystrický za swého rektoratu Hradecké (1601. 3. Dub.), že se o to pilně starají, aby mládež školní předně w prawém poznání božím, w dobrých a počestných ctnostech a mrawích a potom we swobodném literním umění se cwičila; kterýmiž jsauc ozdobena, kdyžby k létům a k dospělejšímu věku přišla, předně církwi boží, potom křesťanské obci s welikým prospěchem slaužila a vlasti swé k welikému potěšení byla. »Nebo na tom,« píše jinde ke Chotěbořským (1600. 3. Břez.) »wšeliká podstata a celé datum chce záležeti: jak nyní naši mládež budeme míti zwedenau, že budaueně takových po sobě církwi a správ obecních zanecháme.«

Chotěbořští byli se tehdaž po dlouhé přestávce ponejprw zase k universitě přihlásili a odtud za správce školního žádali; we kterémžto předsewzetí se zvláštní horliwosti je utwrzuje. Za téhož jeho rektoratu zwelebil také pan Heník z Waldšteina a na Daubrawicích w témž místě školu, a chtěw ji prwé Jesuitům odewzdati, potom od kněze tamějšího Martina, Dentulina z Turtelšteina

k tomu se namluwiti dal, a o tři audy university k osazení školy žádal (1601. 18. Dub.)

M. Bacháček uměl i jednotlivá místa rozličným způsobem wyznačewati a nějaké ctižádosti k tím wětšímu powzbuzení užiti. Tak píše na příklad do Bydžowa, chwále konšely, že se o swau školu pilně starají, jakož prý »skutek toho prawdu ukazuje, že při tomto pominulém examen mistrowském také pan mistr Jiřík Kezelius, rodič města wašeho, titulem mistrowským jest ozdoben. Ač městečko Bohdaneč was poněkud přewýšilo, a dwa ze swého městečka vydalo, kteří za mistry jsau wyhlášeni. Ale není pochybné, že hudaucně město Nowý Bydžow k tomu se přičiní, aby w té přičině poslednější nebylo.« Bohdaneckým samým při jiné příležitosti totéž ku paměti přiwodí (1608. 16. Un.), za jaké štěstí sobě to město Bohdaneč klásti může, že z něho učení mužowé a professorowé učení Pražského pocházejí, a správcowé školy jeho odtud hned ke správě welikých škol jinam se powolawají. Miličinským a pánu jejich Kašparu Kaplířowi ze Sulewic zvláštní jejich přitom bedliwost schwaluje, aby škola jejich, »na tak weliké silnici, kudy začasté wznešení a učení lidé ke dworu JMCKé jedau, dobrými a učenými i také příkladnými správci školními opatřena byla. »Rowněž pečliwost pana Zdeňka Brtnického z Waldšteina o školu w městě jeho Morawských Budějowicích, když jemu pán zvlášť z té přičiny o řádného a pilného správce školního píše, poněwadž prý šlechta Rakauská tam swé syny za přičinau naučení se jazyku českému posílá. Heřmanoměsteckým (1604. 14. Bř.) a Wodňanským (1608.) připomíná slawné jich předky, jak mnozí z nich obecnému dobrému posloužili, a pochwalu, kterau z toho města jejich mají (1606. 4. Kw.); Hradeckým též zalíbení swé nad tím osvědčuje, že wedlé powinnosti swé o swau »wznešenau školu« tak pečují, aby mládež z ní vycházející w dospělých letech Boha a církwi jeho swaté i obecnému dobrému platně slaužila, »anobrž i to říci mu-

silá, že by byla nikdy w ta místa nepřišla, kdyby byla šťastným fedrunkem pánůw inšpektorůw školy města Hradce nad Labem tak bedliwě opatřena nebyla.

Zwlaštñi pozornost zasluhuje postawení tehdejšího učitelského stawu samého a poměrów jeho k ostatním powoláním, jakož i wyhlídky do žiwota, jakých audowé jeho požíwali. Učitelé, které universita k správám školním wysílala, byli totiž wždycky lidé, kteří netoliko již sami partikularními školami prošli, nýbrž i předeepsaná studia při universitě, a sice filosofické fakultě, odbyli. Obyčejně byli pak bakaláři neb mistři učení Pražského, ačkoli posledních těchto počet nebyl tak welký, jak sobě M. Martin Bacháček přál, načež on ještě wjednom z posledních programmů swých brzy před swau smrtí připomíná. Naproti tomu však ještě méně míst pauhými studenty se osazowalo, totiž takowými, kteří sice již studia odbyli, ale žádného gradu ještě nedosáhli. Za rektoratu Bacháčkowa aspoň wždy jen nějakau výjimkau to se nalezá. Mnozí užili nějakého času po skončení studií ještě před dosažením bakalářství k cestowání a ohlédnutí se i po některých cizokrajných učeních, a potom teprw do vlasti se nawracowali a na budaucí dráhu swého žiwota ujmutím spráwy některé školy nastupowali. Za příklad podobný slauží i sám Bacháček, ačkoliw on neobyčejně pozdě k bakalářství se přihlásil, což jiní dřív činíwali.

Wšickni od university do škol wyslaní byli audowé weliké korporací po celé zemi rozšířené, zůstawající pod právem rektora university a raddy jeho. Nicméně nebylo powolání jejich nijak uzavřité, tak aby při něm celé žiwobyti setrwávali, což zrowna jen menší část činila. Největší počet učitelů zůstawal totiž jen některau řadu let při spravování škol, a potom k jinému powolání se obracowal. Z nich brali se nejwice písaři městští a jiní úředníci; jiní oženíwše se přijímali sausedská práwa w těch městech, kdež prwé školy spravowali; z nich stáwali se potom často nejschopnější audowé radd měst-

ských; jiní konečně k stavu kněžskému přistupovali. Výhoda z té věci byla na každý způsob ta, že zrowna síly nejlepších let života k vzdělávání mládeže se obracowaly. Nejwice spráwců školních bylo totiž asi z dwadcítek a třidcítek roků. K tomu přicházela z téhož i welká vážnost učitelského stavu; ku kterémuž se neuchylovali lidé pauze z chudoby, nýbrž docela obyčejně téměř všichni vzdělání jinochowé z bohatších i chudších rodin stavu městského, poněwadž jim k žádné jiné žiwnosti neb důstojnosti cesta tím se nezawírala. Můžef se říci, že skoro wšecky nejlepší ozdoby tehdejšího stavu městského w Čechách při správách škol prwní plody swých duchowních sil vydali. Jedna wada zůstawala přitom, že se příliš často učitelowé měniti musili, a uznáwalo se i tehdaž, že to při wychowání swau škodu má. Než na prostředky k nějakému naprawení toho teprw se pomyslelo, a již brzy učení Karlowo i se všemi školami bauřem času podlehlo.

Což se rozdělení škol těchto partikulárních čili triviálních týče, byly hlawně dvojího druhu, nižší totiž (*minores, inferiores*) a vyšší (*superiores*). Nižší školy sestáwaly nejméně ze dwau tříd, některé ze tří, vyšší pak ze čtyr anebo z pěti tříd (*classes*), při kteréz každé jeden učitel čili *praeceptor* byl. Toliko výjimkau se někde i šest učitelů drželo, jakož k. p. dle Stránského w Hradci Králowé, ačkoli prawí, že tolik jen časem býwalo. Pět tříd bylo k. p. we škole již zmíněné w kolleji Karlowé. W nižších školách začínalo se s wyučowáním mládeže hned od abecedy; mimo čtení, psaní a začátky w počtech učilo se též mluwnici a latinskému jazyku. Při vyšších školách byli předmětowé učení nižších tříd titíž, w hořejších pak třídách dialektika, rhetorika a začátkowé fysiky, astronomie a geometrie. Učení w náboženstwi bylo od nejnižší třídy až do nejvyšší postaupně. Kde všech pět tříd w úplnosti bylo, nazýwaly se w pořádku od vyšších k nižším, *prima, secunda, tertia, quarta* oc. a *infima*,

těž žákové primani, secundani oc. a parvi. Z nižších škol ubírali se žákové do některé školy vyšší, ovšem že hned do vyšších tříd té školy, primani pak konečně odtud k universitě Pražské samé, z čehož spolu jako i z některých jiných okolností vysvítá, že se jednotlivé třídy nesmějí za jednotlivé roční běhy považovati, tak aby se každá třída pravidelně za rok odbyla; neb jest jisté, že se školní vyučování hned při dítkách začínalo, a do filosofických škol vždy již dospěli jinochové wstupovali; dle čehož pak žáci w každé třídě podle uznání učitelů obyčejně několik let strávití musili; ovšem že pak také w jedné též třídě rozličného vzdělání žákové stejným časem se nalezali, tak že jedni lehčím, druzí již těžším věcem se učili aneb w nich se cwičili, jakž právě kteří kratší neb delší čas již tu byli. Z toho se dá také pochopiti, proč stejný počet tříd při každé vyšší aneb při každé nižší škole newyhnutedlný nebyl. Kde totiž nebyl počet žáků tuze velký, mohli se dobře pod jedním učitelem w jedné třídě podržeti a co jinde na dvě třídy rozděleno bylo, pohromadě se naučiti.

Wyšších škol podle smyslu již udaného dá se s jistotou počítati mezi oněmi sto a jednau asi následujících osmnácte: W Praze u panny Marie w Týně, u Sw. Jiljí, u Sw. Jindřicha, u Sw. Štěpána většího čili Nowoměstského a u Sw. Mikuláše na Malé straně; w krajích škola Česko-Brodská, Slanská, Rakownická, Žatecká, Launská, Litoměřická, Hradecká, Chrudimská, Sw. Jakuba čili Wysokokostelská w Kutnéhoře, Čáslawská, Německo-Brodská, Tábořská, a na Morawě Prostějowská. Méně jisté je totéž o Kauřimské, Boleslawské a Nimburské; ostatní zdá se že všecy jen k nižším patřily. Pokudž se wíce saudití dá, byly školy Sw. Jindřicha w Praze, Sw. Jakuba w Kutnéhoře, Hradecká a Žatecká za času císaře Rudolfa nejpowěstnější.

Obyčejné názwy učitelů při partikulárních školách jsau: rektor, collega, kantor a succentor. Při škole,

kteřá na čtyry třídy rozdělena byla, obyčejně všickni ti to čtyři „officialowé“ se nalezali, tak že pak každý jednu třídu sprawował, ačkoli však, jak hned widěti bude, výjimky rozmanité byly.

Rektor čili přední správce školní, latinsky také ludimoderator, scholarcha, gymnasiarcha a jinak nazýwaný, byl ten, kterému vlastně správa školy poručena byla; druzí byli jako jemu ku pomoci daní považowani a museli ho poslušni býti, on pak dohlídku nad nimi wedl, a sám nejvyšší třídu vyučował. Při vyšších školách byl přední správce obyčejně mistr učení Pražského, někdy také i při nižších, z jakýchžto mistrů též professury fakulty filosofické samé se obnowowaly. Právo k tomu přináleželo mistrům kolleje Karlowy, kteří vždy při úmrtí professora na jeho místo někoho z partikulárních škol powolali.

Collega čili pomocník, čestněji také conrector aneb druhý správce, byl aud university, který při škole hned druhé místo po rektorowi zaujímal a obyčejně hned w druhé třídě učil. Při vyšších školách byli obyčejně dwa neb tři kollegowé, nazýwajíce se podlé swého řádu prwní, druhý, třetí kollega, každý jinou třídu pod sebau máje. Ostatně však názew kollega časem i o všech ostatních učitelích kromě rektora se užíwá.

Kantor byl vlastně správce kostelní hudby a we škole jen ku pomoci přidán, succentor pak pomocník jeho při choru a též zároveň při škole ustanowený. Někde drželi se i dwa succentorowé, nazýwajíce se starší a mladší. Jim i kantorowi byli obyčejně nejnižší třídy odewzdány, kdež spolu i zpěwu učili.

Kantorowé a succentoré ti to byli starodáwní křřž university, které ona co nejwíce možná odstraniti čili raději zcela jinak utzpůsobiti hleděla. Poněwadž totiž hlawní úřad jejich byl chor, nehleděwaly obce při nich tak na učenost jako na umění hudební, a wzali často člověka dosti neumělého, který se ke škole nehodil. Mimo to

býwali často správců školních neposlušni a samého rektora university jurisdikci uznáwati se zpěčowávali. Nebo poněwadž audy university nebyli, a tak tedy práv universitních neužíwali, mysleli i nemuseti powinností nésti a se dle rozkazů university chowati. Podlé privilegií však učení Pražského nebyli owšem audowé, ale byly poddaní university, která školy sobě poručeny majíc, nemohla trpěti, aby se w nich kdo jiným než jejím zákonem řídil. Rektor Bacháček přirovnáwa je ku podruhům we městech, že ti také práv městských nemají, ale owšem tak jako sausedé právem městským se říditi musí. Také tlačí všude na to, aby kantor neb succentor, když od obce ke choru přijat jest, s strany školy wždy osobně se při universitě ohlásil a poslušenství slíbil.

O jich učenosti a mrawích, těch «cantorum heluonum» a jaká ještě horší jmena jim dáwa, mluví obyčejně s nejwětším opowržením, dobré wyjímajíc, jak prawí. Tak k. p. píše do jednoho města roku 1599.: »Wšichni na to naříkáme a těžce to neseme, že mládež naše při školách tak se zanedbáwa, — a nešetříme toho, že sami tím winni jsme a k tomu čím dáleji tím wětší příčinu dáwáme, domníwajíce se, že na tom dosti jest, aby leckterýs zkažený a nedoučený žák naši mládež wyučowal, jak se to na oko při všech téměř succentorích a kantorích spatruje, že sami nic se nenaučiwše jiné wyučowati chtějí, což jest proti rozumu a welikau zkázau mládeže naší.« Janowi Petráčkowi, městěninu Staroměstskému píše s strany osadních některého kostela Pražského, kteří příliš na kantory drželi: »Poněwadž se to pánům osadním dobře libí, aby jejich succentores a cantores w kostele wrzali a we škole swé powinnosti newykonáwali, toho na ten čas při tom zanecháwám, než jestli se dáleji na mne domlauwati budau, s odpovědí tau, kterau míti chtějí, se obejdau. Než mně se widí, žeby pp. osadní mnohem libeznější wěc pánu Bohu učinili, kdyby dítky swé, odkud se církew Boží štípi a shromaž-

duje, při upřímných praeceptorích k poznání vůle a podstaty pána Boha našeho wedli nežli k některým věcem nepotřebným.« Universita totiž hleděla toho při všech obcích dowésti, aby i kantory a succentory odjinud nebrali, než od university, tak aby i ti bakaláři a jiní študowání mládenci byli. Již Martin Bacháček, jak jsme w nástinu žiwota jeho podotknuli, byl při swých začátcích takovým študovaným succentorem, jaké sobě za swého rektoratu všecky míti přál, a také při welikém počtu obcí skutečně toho dokázal. Obyčejně brávali sobě takové obce bakaláře za kantora, kterýž pak k rozeznání od jiných neštudovaných kantorů raději kollegau se nazýwal, tak že jmeno kantor vždy řídčeji přicházelo.

Pro zachování srownalosti mezi všemi partikulárními školami vydala universita r. 1598. zvláštní obecný pořádek škol, kterýž jak od Pražanů tak jiných všech poslů z měst strany pod obojí při sněmě shromážděných schválen byl a we školách jejich nařízen. Nicméně pro rozdílnost tolikých a tak rozličně osazených škol nemohlo nařízení tak do podrobná jíti, aby všudež a naskrz wystačiti mohlo. Protož musilo všecko podrobnější ustanowení pozůstaweno býti jednotliwým předním správce školním, jimž uloženo bylo, hned po swém dosazení w krátkém čase jistý zvláštní pořádek swé školy (*ordo studiorum*) we spis uwésti a jej rektoru a raddě jeho ku potvrzení předložiti. Pořádek ten zvláštní musil se spravowati oním obecným we všem, co již w něm nařízeno bylo; w ostatním hleděno bylo na to, aby se nowý školní správce ke zmatku žáků od pořádku předchůdce swého příliš neuchylowal. Kollegové, kantoři a succentorové musili se však we všem řídití podle pořádku, který od předního správce ustanowen byl. Jemu i přináleželo, je podle schopností jich do vyšších neb nižších tříd ustawowati, při čemž i to přede-psáno bylo, aby přední správce swé pomocníky některé lekci časem w prwní třídě místo sebe přednáseti nechal, aby se cwičiti mohli,

a sám aby zatím w nižších školách opakoval a zkaušel, aby se o prospěchu, jaký mládež čini, přesvědčil.

Od university byly též školní knihy čili tak nazwaná kompendia předepsány, podle kterých we všech školách přednášeti se musilo. Latina přednášela se podle compendium latinae grammaticae od M. Petra Codicilla. Od téhož bylo i compendium dialecticae; rhetorica byla předepsána Matauše Dressera, wydaná w Lipsku (1588.); w náboženství knížka od university tiskem wydaná r. 1599. pod názvem: „Summa doctrinae religionis,“ složená podle konfessi české. W nižších třídách přednášelo se podle ní česky; w prostředních latinsky; we vyšších třídách byl zaweden katechismus Dawida Chytraea. Když roku 1602. rektor university shledal, že bakalář we škole Sw. Jiljí k žádosti osadních podle katechismu falckého přednáší, bylo to jemu ihned zakázáno.

Co se vlastního způsobu čili metody w učení užíwané dotýče, lehkot se domníti, že w tom ohledu mnoho zdárného w Čechách hned tehdaž dokázáno býti musilo, ješto nedlauho potom Amosem Komenským z národu Českého nejwytčenější paedagogický duch swého věku wzešel. My zde toliko na tom přestati musíme, co nám zvláště z Bacháckových rozličných dopisů o tom powědomo jest, kterých se, pokud bude potřebí, nejwíc doslovně dokládati míníme. Bylť zajisté M. Martin Bacháček před Komenským snad zrowna ten muž, kterému nejwětší zásluhy o ustawičné zwelebowání škol českých se přičísti musí; tak jest neunawná jeho činnost a patrné zalíbení při těch péčích, které se na zřízení škol wzťahowaly, po wšecká léta jeho účastenství při správě university, a zvlášť jeho mnohokrát po sobě obnoweného rektoratu. We swých dopisech jak k raddám rozličných měst tak též k učitelům je neustálý w udělowání dobré rady, jak sobě spráwcové škol u wyučowání mládeže počínati mají. On sám byl w tom sobě za swých mladších let vlastním wykonáwáním učitelského úřadu mnoho

zkušenosti způsobil, a i po wstaupení do kolleje ku professuře nemohl sobě mládeže odwyknauti, nýbrž nejprw privatně dítky rozličných wzáctných osob k sobě w učení přijímal, potom pak z toho začátku již zmíněným classes, které se w kolleji Karlowě držely, základ učinil.

O tom zmiňuje se roku 1606. w dopisu k Adamowi Konikowi, konšelu města Wodňan, když tam byl právě nového učitele dosadil: »Já jsem«, prawi, »také předěšých let téměř od sedmdesátého léta a potom w kolleji před dwadeceti lety a nížeji mnoho se wyučowáním pacholátek stawu panského, rytířského i také městského se zaneprazdňowal, těchto a jiných prostředkůw a cest koštowal, kteréby mohly nejpříjemnější k wedení a k prospěšnému wyučowání těch dítek býti, a snad, nehonose se tím, s pochwalau ty dítky jsem wyučowal a w kolleji pro množství těch dítek jiné dwa pány mistry ku pomoci jsem sobě připojil, i také při přítomnosti učených a rozšafných lidí quinqué classes a praeceptory jsem nařídil, nic nemluwě na potupu jiných pánů professorů, kteříby s to tak dobře anebo lépeji býti mohli, než k tomu wedu, že při malých dítkách ten prostředek jsem wyšetřil, že jsau ony w brzce bez těžkosti a téměř ze hry w krátkém čase litery znáti uměli, je pěkně, jak náleží, ex arte psali, deklinacím mimo naději se naučili, a jeden každý casum recte, proprie et grammaticae wykládati na česko uměli, tolikéž wšecky personas omnium temporum et modorum, jakž hned o tom pan Pressius in suis elementis z prwopočátku wypisuje. Naučili se k tomu catechesim nejprw českau, wšecky modlitby ranní i wečerní, požehnání stolu i děkowaní po stole, některau kopu vocabulí i také něco zpíwati, když se toliko w tom jistý pořádek chowal a jednokaždé cwičení jistými hodinami se zachowáwalo.« Celého listu je silný staročeský půlarch a obsahuje mnoho dobrého ponaučení pro bakaláře právě wyslaného; načež zpamatowaw se, jak daleko se zabral, prawi: »Nedomníwal jsem se, abych měl tak ob-

širně psáti; budu Jacobo« (totiž nowému školaímu správci) »na to referowati, že z WM^{sti} psaní tomu porozumí, k čemu wedu. To aby sobě pilně četl, jemu je odewzdejte, než (necht) wám krátce kontent oznámí. Můžete toho psaní po wasich synech, když do školy půjdau, odeslati. We dne bych toho nedowedl pro jiná zaneprázdnění, abych tak obširně psal, než píši w noci, kdež mi žádný nepřekáží, ani mne kdo swau řečí z toho newytrhne.« Při tom a takových místech we psaních swých býwá k pomilowání; jsaut to tak prostá projewení šlechetné duše, blažené u wykonání swé powinnosti. Byl tehdáž, když se tak do noci s powoláním swým těšil, muž šest a šedesátiletý. — Mimo vlastní swé myšlénky o wychowávání byl i pilný čtenář toho, co od domácích i cizích spisowatelů o též věci psáno bylo, jakož zvlášť Jana Šturma, toho času asi od roku 1540. znamenitého učitele w Štrasburku, jehož spisy častěji cituje, rovněž mezi cizími Brunsfelza a Basilia Fabra, z domácích někdejšího učitele swého Petra Codicilla a M. Pawla Pressia již nahore zmíněného.

Což nejraději a nejčastěji opakowal, byla zdrawá zásada, že na prwních začátcích učení nejwice záleží, bez malých těch věcí že nemohau welké býti, a že jest tíže to naprawiti, co prwe zkaženo, než ponejprw dobře učiti. Odtud pocházela nejwíc jeho nechuť k oněm nezkausheným kantorům a succentorům, kterým obyčejně nejnížší třídy swěřeny byly. Kde se mu nepodařilo, místa tato zkaushenými audy university osaditi, nařídil někdy raději, aby nejnížší třídu kollega, jakožto wzdělanější než kantor, přejal, protože na tom místě wíc ještě než na vyšším záleží.

Není na tom dosti, píše w jednom listu swém k purkmistru a raddě města Nimburka, »že někdy někdo říká: Co prý? Jaká jest toho potřeba, aby k malému pacholátku byl jednáu učený praeceptor? Když on umí abecedu, slabikowati a prostředně čísti a tomu naučí pachol-

látka, dosti jest. — Ale jináčeji o tom smýšleti máme. Jestli jest w srdci pacholátka hned od přirození bláznovství připojeno a jiné všechny zlosti a zlé věci, jakož i swaté písmo tak o tom mluví: jistě zapotřebí jest, aby ne lecjakýs hlupák takowému pacholátku za praeceptoru byl obrán, kterýžby nic tomu nerozuměl, nýbrž w těch věcech jako confirmatus a utvrzen byl. Jakž medle bude moci pacholátko z toho kárati, z čeho sám nemohl sobě zpomoci, nýbrž w tom vězí a discipula sobě podobného učíní? A tak mladému pacholátku aneb k pacholátkům má obrán býti ten praeceptor, kterýžby jej anebo je ze všech těch nedostatků, buďto z breptání skrze nos (s odpuštěním mluvení pospíchání), zajikování, w půl dikci přestávání a jiných těch tisíc vitiis aby wywozował, a to hned z mládí. Nebo jestli oni w tom zwyknau, dokud živi budau tomu nebudau moci odwyknauti.« (1606. 7. Září.)

Podobně píše primasowi Tábořskému (1603. 22. Říj.) »Aniž na tom dosti jest, jakž někteří se domýšlejí, aby in postremis classibus ledajacis lidé mládeži k vyučování představeni byli, kteřížby snad sotwa litery znali; než poněwadž ta nejmladší mládežka a téměř nemluvnátka fundamentum aneb základ ctnosti, literního umění a všeho nastávajícího věku bráti, a jakkoliwěk buď dobře nebo zle ten grunt založí a potom jiné stawení na témž gruntu vzděláwati budau, není pochybné než jestli dobře založen jest, že také jiné stawení anebo též mládeže cwičení dobré bude; sic e contrario. Než aby mi měl ten praeceptor, kterýž se sám nic nenaučil leč některým oplzlým a nestydatým věcem, mládež nejprvnější, na které všechno záleží, dobře wěsti a vyučowati, jak w počátcích náboženství křesťanského tak i w dobrých ctnostech, a což budaucně co dobrého s tau mládeži strwati má, tomu já nikdy wěřiti nemohu.«

Jinde obracuje řeč w tom ohledu zvlášť na chyby při vyučování abecedě: »Dobří lékařové obyčej mají ří-

kati: quia error in prima coctione non corrigitur in altera. Tak nápodobně naše mládežka, počínaje se abecedě učit, a jestli tu toho co pochybeno bude, když bude podána do vyšších classes, tu se to poblauzení nenapraví, nýbrž z malého veliké bude: Error enim a principio exiguus, si non corrigatur, in fine fit maximus. A tak jest lépeji časně se nawrátiti a zpátkem jíti, nežli čím dáleji tím více blauditi. Melius est recurrere quam male currere. Onen Filip král Macedonský, wida, že na tom mnoho jest, aby jeho syn, který potom slaul za přičinu mnohých wítězství Alexander veliký, hned z mladosti a z prwpočátku od nejučenějšího filosofa wyučován byl, Aristotelem velikými dary a mzdu najal, aby jeho syna praeceptorem byl; který hned z počátku, jak téměř počal mluwiti, ze všech těch nedostatkůw a omylůw, kteříž se při něm nacházeli, jej wywozował. Naši pak milí praeceptores těch maličkých pacholátek žádného na to pozoru nemají, buďto žeby pacholátko šepalo, dobře liter newyslowowalo, *t* za *d* wyslowowalo, w půl slowě se anebo w prostředku slowa zastawowalo, poslední litery požíralo a jakkoliw newýslovně mluwilo, toho všeho při tom zanechávají, což ono, nejsauce z toho wywozováno, zdědí, a takowá zwyklost nechwalitebná w přirození pacholátka se obrátí, tak že ono žádným způsobem anebo welmi těžce toho odwykne; a jestli kdo chce někoho něčemu chwalitytebnému naučiti, musí nejprw tomu odučowati, čemu se nedobře naučil a tak w tom zwykl, a tomu mnozí nežliby se odučowali, co jsau se od nedoučených swých praeceptorů naučili, raději ode všeho učení upauštějí a k některým jiným řemeslům se oddávají. Jaký tehdy medle toho užitek máme anebo mládež naše má, jestli se začátkům od ničemných humplířůw wyučuje? Ten totižto, aby s nimi nic neuměla a daremně do mnoha let s nemalým nákladem rodičůw a přátel ten swůj zlatý wěk stráwila; a naposledy, jestli dobří rodičové chtějí, aby vždy jejich dítky něco opravdiwého uměly, musí je dosti pozdě k

oprawdowým, umělým a w tom mnoho býwalým praeceptorům obracetí. Pročbych pak byl toho hned z prwopočátku neučíní, s menším nákladem a wětším prospěchem mých dítek, a neoddal jich dobrému praeceptorowi, což nyní dosti pozdě jak s mým tak i dítek mých zlým dělám? Dám příklad na našich praeceptorích, kteří pracují s tau mládeží, která se teprw liter znáti učí. Napíší jim na listu anebo nějaké tabulce abecedu, jak swým pořádkem se píše; podlé kteréhožto pořádku dítky abecedě wyučují. Naučí se snad za měsíc anebo málo méně i také víceji, a bude uměti abecedu říkati dosti úspěšně, a však tím swým uměním žádné litery nezná, než z paměti je říká, rovněž jako papaušek anebo straka některé slowo umí prožwati, ale tomu tolik rozumí jako to pacholátko, které tak abecedu z paměti jako 'z biče říká. Tu teprw praeceptor, aby užitečněji při témž anebo týchž pacholátkách pracowati mohl, káže jemu anebo jim tauž abecedu zpátkem říkati, což jak jest tížeji, tak také víceji času na tom musí stráwiti. Předěle in illa directione alphabeti stráwil měsíc nebo půl druhého, a tuto stráwi někdy do dwau měsícůw, a tak toho obého bude přes čtwt léta. Dělají pak podlé poručení praeceptorůw; a některé z nich, jsauce dobrého wtipu, i také tak nazpátek též abecedě se naučí a tolikéž z paměti ji říkají, a přitom nic méněji žádné litery neznají.« — Tu pak«, příkládá w jiném listu téhož obsahu ale latinsky psaném, »praeceptor newí, coby měl dále činiti, anebo řekne, že to pachole je hlaupé a nejapné k učení, ješto snad je nejlepší a praeceptor je mnohem než ono nejapnější.«

W jiném latinském psaní dává sám radu, jak si má učitel při wyučowání abecedě počínati, odwołáwaje se při tom na Šturmiu: »Chceť (Šturmius)«, prawí, »aby se pacholátko, přiwedeno jsauc do školy asi snad šestileté, ačkoliw i menší někdy se přiwodi, neučilo hned při začátku spojení a pořádku písmen, nýbrž raději podlé pohledu a podoby wstěpuj známky písmen w pamět; což

on chce, aby se takovým způsobem stávalo, aby první den napsal praeceptor na tabuli nebo na stěně tři aspoň písmenky, na začátku v prostředku a na konci a všechna pacholata toho věku a stupně prospěchu aby zawolal k tabuli, kteříž aby je ukazovali rafikau brzy od předu brzy od zadu, a když to odříkávání skončeno bude, aby se o nich hádali a jeden na druhém žádal, aby mu tu neb onu ukázal. Kdyžby prvního dne nenabyli jich známosti, nechť druhého a třetího dne též činí, ažby je uměli hbitě a bez omylu poznati a swými jmeny jmenovati. Čtvrtý a pátý den přidej jiné tři ke třem prvním, aby je rovněž říkali a první opakovali, - tak žeby snad pachole prostředně wtupné v jednom témdni aneb aspoň we dwau mohlo se naučiti podlé pohledu a podoby šesti písmenám. Jestliže se w budaucích dwau opět šesti naučí, za jeden měsíc bude míti známost dvanácti písmen, a když se tak w tom cwiku držeti bude, w druhém měsíci nabude známosti ostatních dvanácti, tak žeť jest widěti, že to může lehko býti, aby pachole nowáček we dwau měsících tím rozmanitým měněním písmeny poznalo a w pořádku abecedy ukazowati dowedlo.« Jinde také k tomu radí, aby se vždycky nějak na pohled podobné písmenky zároveň předložily, aneb takové, které z jednoho kořene přicházejí, jako prý n. p. z *i* stane se lehko *v*; z *v* přidáním *i* — *n*, a z *n* opět přidáním *v* aneb *i* — *m*, a což toho podobného.

Následující jednotlivosti zachowaly se o vykládání ewangelia, o zpěwu a o krasopisu, kteréž příkládáme podlé zápisku Bacháčkowa pro pamět budaucích rektorů učiněného: »Nedělních dnůw, a zvláště o masopustě, ať bedliwý na to pozor má (rector), aby we školách na tabulích bylo napsáno ewangelium, řecky od primana, latinsky od secundána a česky od tertiana, a to pokud býti může, zcela; a succentor nebo cantor ať swým pacholátkům napíše exponování, a cantum také k tomu času ať jest napsané neb notované. Také ať jich poslechne,

jak ewangelium umějí exponowati; nebo se porozumíwá, že mnozí wyrostlí mládenečkové w neděli pěkně se ušperkují, a třebas řecky čísti neumějí; aby jak jim tak i tu praeceptorowi přítomnému bylo dobře domluweno. Také i toho jest zapotřebí při mnohých, aby jim pan rektor sám nařizowal a wyměřowal hodiny, w kterých s mládeží mají pracowati a pokud, jako to obyčejné jest, že za tři hodiny před obědy a za tři po obědích. — Co se succentorů aneb kantorůw dotýče, ti ať každého dne w první hodinu zpíwají, w pondělí, w auterý, we středu cantum Gregorium a we čtvrtek a w pátek figurativum, co mají w kostele w neděli zpíwati. — W pondělí může napsati na tabuli sententiosum versum anebo particulam catechismi, a jak někteří mali do školy přijdou, ať to hned pěkně přepisují, a když se téměř všickni sejdu, nechť succentor aneb kantor wezme křidu a po jedné nebo dwau dictiones na tabuli mezi linami píše, a to dobrými trhy, aby malá pacholátka těch trhůw šetrila a tak a ne jináč trhala a psala, načež kantor má míti bedliwý pozor, aby se tomu všemu zadosti dalo.

O mluwnici opakuje Bacháček welmi často a rád Šturmowu radu, aby se deklinacím a conjugacím dítky hned při slabikowání učili. »O tom (prý) wznešení praeceptores a nejwíce ten slawný muž Johannes Šturmius in suis epistolis classicis wypisuje, který w Štraspurku, ut Argentorati, takowým způsobem z málo classes slawnau academiam vel scholam universalem způsobil, které we všech německých zemích sotwa podobná jest. Ten píše in prima epistola classica ad primum praeceptorem tato slowa: Primum ac puer noverit notas literarum aneb jak bude znáti litery, statim deducatur ad declinationes et conjugationes, a z toho prý to půjde, že pacholátko, prwé nežli téměř bude uměti dobře slabikowati, bude uměti declinationes, a prwé nežli bude čísti, naučí se conjugationes, a to srozumitedlně, s výkladem jednoho každého casus a všech personarum. — Někdy jsem měl obzvláštní

declinationes, anad na půl druhém archu; odtud se jim učili. Posledního půl archu odsílám« (totiž Táborským). »Ale ještě příjemněji může býti a pokudž čas postačí, i to napíši, ješto to bude moci na stěnu na vosk přilepiti a pacholátka, která se učí slabikowati, aby pospolu seděla a rafikau na ty casus ukazowala a je slabikowala; jestli pojednau nemůže numerum singularum aneb pluralem, aby aspoň singulos casus slabikowala, toliko jeden předni jakožto decurio aby mezi nimi byl a na ně šetřil; tak by succentorowi anebo kdoby je vyučowal, sešlo s těžkosti, a bez toho wstávání a říkání i také tolikrát opakování: uč se prý, budeš hned wstáwati. A to všechno za borowau šišku! Než naši praeceptores a skůro někteří deceptores nechťejí na ten grif trefiti, protože se tomu sami jak žiwi nenaučili, et quod quisque parum novit, nemo docere potest.« O dekurionowi, kterého zde zmiňuje, mluví i jinde, kdež jej jinak také censorem nazývá, »pacholátka (prý) tak zwedená, aby mohla jiných vyslychatí a jako decurio anebo censor mezi nimi býti.«

Na cwičení we slohu wztahuje se poněkud následující psaní Bacháčkowo k Petrowi Campanowi Netowickému, správci škol na Horách Kutných, původně latinsky (1606. 19. Říj.): »Na nejlepší stránku vykládám sobě twau onu, jak ty píšeš, smělost. Mathaeus Tresorus we swých rhetoricis, nemýlím-li se, při gratulacích a zvlášť při gratulaci ke dni narození, napomíná mladší, aby k starším často psávali a tak se jim oznamovali, protožeť tomu věku nikdo nepřitelem není, nýbrž spíše každý přeje wzrůstajícím básníkům. A chceme-li prawdu wyznati, musíme říci, že nic newíme, než co w paměti chowáme aneb napsati umíme. Rád bych proto, abys tak často činil a žáky své k témuž, aby tak činili, wedl, aniž jich od častého psaní listů zdržowal proto, že zde neb onde chyby připauštějí. Prawá prawda jest: Nunquam male, nunquam bene. Neboť jestliže žákové twoji nebudau připauštěti chyb we psaní t. j. nebudau-li špatně psáti, ne-

budau také nikdy psáti dobře. Protož učitelové welice chybuji, rodiče podvádějí, žáky kazí, když jim sami psaní spisují aneb tak opravují, aby žádná chyba nezůstala. Jákau odměnu za to berau, než tu, že když zase k rodičům nebo přátelům píší, a sice o své ujmě, všechno je plno chyb, tu pak rodiče právem učitele haní, že jejich synáčků zanedbávají, protože prvé dost hezky latinsky psali, nyní však chybně? Odkud to, nežli že učitelové prvé jim sami psali latinské listy a žákové toho nic nečinili? tedy když tu učitelů neb jiných není, ničeho toho dowěsti nemohau. Protož tedy žákové sami ať často psávají a sice o své ujmě, bytby i chybně psali. Z toho když jednau neb podruhé napomenuti budau, budau se toho stříci, aby napotom w tauž chybu neupadli.«

Při předmětech, kdež potřebí z paměti se učití, zachováwal se obyčejný způsob, že sobě žákové každau lekci do svých knížek zapisowali a z toho zkaušení byli. Wyswítá z toho i z jiných některých okolností, že předeepsané školní knihy vlastně jen byly pro učitele, aby podle nich přednášeli, žákům pak obyčejně do rukau se nedostávaly. Mimo to mělo se za dobré, aby každý žák, který již psáti umí, měl své tak nazwané ephemerides čili diarium, do kterých sobě zapisowali, co kdy a které hodiny dělali.

(Dokončení.)

V.

Ceské puškařství.

Od T. Buriana.

Známoť každému, w dějích národu našeho poněkud zběhlému, že záhy po vynalezení wálečného prachu střelba, z níž se prachem kaule na weliké dálky ženau, w Čechách zobecněla, a we mnohých krutých wálkách we vlasti naší w 15. století wedených mnohonásob užívána, dosti weliké dokonalosti na ten čas dosáhla. A však i w pozdějších časech, když Čechové vlastní těžkau střelbu již míti nesměli, dařila se ona nejlépe w rukau českých a pod ochranau Čechůw, pročež vždy ještě až na nynější doby Čechové w rakauském wojště za dobré obsluhowatele a řiditele střeleb těžkých se mají, wyučující se tomu umění owšem již docela jazykem německým. 1) Že naši předkové w dělostřeleckém umění, či jak se ono tehdaž jmenowalo, w puškařství (Büchsenmeisterei), na tehdejší časy dosti zběhlí byli, poznáváme z nepatrných sice, a však dosti hojných zpráv o tom w kronikách našich; stojí tedy za to, abychom jich u wědecký přehled zvlášť proto sestawili, by sausedé naši i tuto wěc dobrau, u nich ale mnohem méně než u nás známau, sobě neoswojowali, aniž křiwým sestawowáním známých jim zpráv o prwním užívání střeleb w Čechách našince wíce nemátli. Dříwe však, než se do wykládání českého puškařství dám, budiž mi dowoleno něco o wynalezení a užívání prachu wálečného čili puškového, jako i o prwním vyskytání se střeleb předeslati.

1) L. 1734. žádal nejvyšší maršala zástupnik Roma, welitel cis. wojska w Sicilii, od nejvyšší dworské wojenské rady »einen Stuckhauptmann mit wenigstens 30 böhmischen Büchsenmeistern.

Obyčejně se za to má, že jistý Berthold Schwarz (podle jiných Konstantin Anklitzer) z Freiburgu w Breisgawě prach wálečný okolo l. 1330. wynalezl. Bylať však míšenina, prachu našemu podobná, Číňanům a Hindům již okolo narození Krista Pána známa, kterak ale a kdy ji Ewropané poznali, to s jistotau určití nelze. Marcus Graecus, jehož rukopis od l. 846. dosawad prý w Oxfordě se nalezá, udává míšeninu z 6 částí salitru, 2 částí uhlí a 1 částí síry; podobná míšenina nalezá se we spisech Rogera Bacona od l. 1258., a Alberta Magna biskupa Řezenského od l. 1280. Ačkoli se o původnosti a stáří těchto spisů pochybowalo, jsauť prý ale důvody proti nim welmi slabé a nedostatečné.

Tím by se owšem wůbec rozšířené domnění, že Berthold Schwarz prach wálečný wynalezl, též zvrátilo. Možná, že míšenina nynějšímu wálečnému prachu podobná, za oněch dáwných časů známa, a toliko co naše strojené ohně užíwana byla, Berthold Schwarz ale náhodným jejím wybuchem na to přišel, použití ji k metání těžkých těles w jistém směru, což na počátku 14. století aspoň w Němcích známo ještě nehylo.

Neméně temné jest wynalezení a počátečné užíwání střeleb, z kterých se kaule prachem ženau, poněwadž bezpečných zpráv o jejich prwním wystaupení téměř u všech národů se nenalezá. Nejstarší stopy střeleb nalezají se prý u Arabů, od kterých skrze Maury do Španěl se dostaly. We Španělich zdá se, že již w druhé polowici 13. století se nalezaly. Zřetelnější zmínky činí se o střelbách w prwní polowici 14. století; neboť w ten čas uwádějí se hřímající stroje wůbec co lišící se od obyčejných potud užíwaných dobýwacích nástrojů. Venturi se snažil dokázati užíwání střeleb we Wlaších na r. 1311., a Petrarca mluví we swých l. 1344. sepsaných »Remediis utriusque fortunae« o střelbách co o věci po celých Wlaších známé. We Francii nalezají se prwní stopy střeleb na rok 1338., kdežto w aučtech o prachu se mluví pro

děla před Puy-Guillaumem, a l. 1340. překazilo se přistání Angličanů u Treportu účinkem dvou obláskami nabitých střelob. Též w Nizozemích znaly se střelby již l. 1340.; neboť tohoto léta střílelo se z Le Quesroy kanony a bombardami na Francauze, a l. 1356. koupili měšťané Löwenští 12 bombard, jež Donter-Bussen nazýwali. Anglické válečné aučty od l. 1344. do l. 1347. zmiňují také gunnerů (puškařů), kolik jich bylo a mnoholi každý platu dostával. Co o užití střelob w bitvě u Kresčáku (26. Čerwna 1346.) zaznamenáno nalezáme, jest, bychom tomu wíru dali, příliš nejisté. W Němcích, zdá se, přišly střelby nejposlěz w powšechnu známost. We starých kronikách o aučtech mocných tehdaž říšských měst Ulmu, Norimberku, Augsburku, Lubeku, Špíru, činí se zmínka o prachu puškowém okolo l. 1356., a první dokázané užití střelob připadá na rok 1365., když wéwoda Albrecht Brunšwický při hájení zámku Einbeckého dobývací nástroje markraběte Mišenského Fridricha Přísneho blibuchrinau (Bleibüchse) rozmetal, tím jej k wyzdwilnutí obležení přinutiw. L. 1372. dali sobě měšťané Augsburští od Jana z Arau 20 kowových pušek uliti, jimiž ještě téhož léta své město proti Janowi wéwodě Baworskému hájili.

Kdy a kde Čechové prach válečný a střelby seznali, z dostupných mně pramenů určití se nedá, zvláště když udání Villaniho o střelbách w bitvě u Kresčáku za pochýbné uznáme; že se ale o nich pod swým bojowným králem Janem, aneb pod jeho slavným synem Karlem brzy dowéděli, snadno se domyslití dá; možná, že při tehdejším přátelském swazku královských dworů francauzského a českého, Čechové swau střelbu od Francauzů znáti se naučili; možná též, že Čechové, bywši nejprw s markrabětem, pak ale s císařem Karlem we Wlaších, kdežto střelby záhy již známy byly, prach a střelby seznali a s sebau do vlasti přinesli. To však jisté jest, že l. 1357., když císař Karel Pražským řeme-

slníků korauhwe a znamení obnowował, mezi nimi žádný zvláštní řemeslník se nenalezal, který by byl střelby hotovil, ač helměři, brníři, mečíři a túlaři se uvádějí. Nejprvnější zprávu o slévání střeleb hrubých čili těžkých w Čechách podává nám Hájek z Libočan w kronice na rok 1373., kdež toto praví: »Toho času byl muž jeden w Čechách, kterýž dělal výborné zvoný a *děla*, též i jiná rozličná díla od mědi, jemuž bylo jméno Wáclaw Špeher. 2) Ten mezi jiným svým mistrowstwím slil obraz sw. Jiří na koni, a saň na skále, a to wšeccko z duté mědi. To wida cisař welmi jej darował stříbrem, zlatem i poctiwoostí, a ten kůň nad raurau na hradě Pražském postaviti kázal.« 3) O ruční střelbě mluví Hájek z Hodětína we swém wojenském zřízení na rok 1413. jako o zbrani obyčejné; praví totiž ku konci: »A při každém woze aby byla jedna *hákwonice* se wší příprawau, a dvě sekyře, dvě lopaty atd.« Nejstarší známý kus těžké střelby dobyli Táboři l. 1427. na zámku w Tachowě. Staří letopisowé čeští ji jmenují »*pušku welikau Chmelík nebožtíka krále Wáclawa*,« a Hájek praví: »*wzali weliké dělo, kteréž slowe Chmelík*.« Že ale král Wáclaw IV. již l. 1419. umřel, a před tímto rokem o welikých puškách neb dělech nijaká zmínka krom oné na rok 1373. se ne-

2) Powěsti a zpráwy Hájka z Libočan, jak wšec známo, příliš málo hodnowěrnosti do sebe mají. Nejstarší zprávu o užíwání prachu puškowého uvádí náš Palacký whistorii své na r. 1384. Nalezá se pak zpráva tato we spisu »Vita Joannis de Jencensteina« a zní takto: Quidam dum se praepararet ad jaciendum de instrumento, quod puška dicitur, mox illa fracta et scissa jacere volentis unam aurem amputavit. Palacky's Gesch. v. Böhmen III. B. 1. Abth. S. 36. — *Red.*

3) Pelzel praví w životě císaře Karla IV. na str. 873., že byli dva takowí umělci w Praze, kteří se jmenowali Martin a Jiří z Clusenbachu.

Hermann Korner uvádí, že město Lubek císaři Karlovi l. 1378. k dobýwání zámku Daneborku jen dva praky (Bliden) přiweslo, poněwadž welké pušky (Donnerbüchsen) wšec w obyčeji ještě nebyly.

činí, tedy jest wzaté dělo Chmelfk nejstarší jmenovaný kus těžké střelby české. Při početí husitské války s rokem 1419. vystupuje branný lid na královské i na odporné straně již s puškami a s prachem puškovým, a l. 1420. s mnoha děly, haufnicemi a srubnicemi od puškařů zprawowanými; z čehož se saudití dá, že těžká střelba již mnohá léta před tím v Čechách v obyčeji byla, an by sice takových, na ty časy velmi nesnadno k hotovení a obsluhování byvších strojů, bylo hned při ruce nebylo. Nebudeť tedy zajisté nepravdivé, přijmeme-li k víře, že na počátku druhé polovice 14. století střelby v Čechách již známy, při konci 14. století ale již i hotoveny a vůbec užívány jsau byly. Padá tedy v Čechách první užívání prachu válečného a střelby v též čas, co v říšských městech německých, kdežto střelba, jak s předu praweno, též o něco později v bojích vystupuje, než ve Španělských, ve Wlaších, ve Francii a v Anglii. Po započatém užívání střelby podrželi Čechové ještě dráhný čas svých starých střelců zbraní wedlé oněch. *Samostřelců* měli Pražané ještě l. 1429., jimiž ze Starého města na Nowé střeleh. *Kušemi* byli ozbrojeni Čechové s rytířem Kdulincem l. 1447. do Mišně na službu jedaucí, a ještě l. 1519. chodili Pražané v noci po ulicích s kušemi. *Praky* měli Čechové l. 1420. při dobývání Vyšehradu, l. 1421. při dobývání města Mostu, l. 1422. při dobývání hradu Karlšteina, l. 1425. při dobývání městečka Holohlaw, kdežto Táboři kněze Sowa z praku wrhli, l. 1465. při dobývání hradu Čoršteina na Morawě, ba ještě l. 1505. zkaušeli Pražané prak, jež nedaleko Slowan postavený měli, přes Wltawu jím střelice. ⁴⁾

Toto předeslawše wizme nyní, pod jakými jmény a v jakých poměrech české střelby při prvním jejich wy-

4) Za nynějších časů sotwa by se kdo nalezl, jenž by hned takowý prak udělati a jím tak těžké kameny na veliké dálky střeliti dowedl.

staupení a pak po celé 15. století přicházejí. Na počátku obšírnějšího vyskytnutí se střeleb w Čechách s rokem 1419. nazývali Čechové větší i menší střelbu *puškau*, jakž toho naše prameny na mnoha místech a pak později jména střeleb se ženskými východy potvrzují; kusu veliké střelby dávali pro rozdíl jméno *weliká puška*, kterau později *dělem* nazývali. Menší střelby, a však vždy ještě k těžké střelbě přináležející, byly l. 1420. *srubnice*, *tarasnice* a *haufnice*, z nichžto první dvě též se jménem w zdrobnělé formě *srubnička* a *tarasnička* přicházejí; Wlček z Čenowa jmenuje o něco později ještě *harcownice*, co střelbu prvnějším podobnau. Co ruční střelba jmenuje se l. 1420. *hákwonice* a *ručnice*, k nížto l. 1443. ještě *pěstaly* přicházejí. Jménem dělo, srubnice, tarasnice, haufnice a harcownice poznamenával se druh střelby k jistému účelu přináležející, ne ale jednotlivý kus střelby. Zvláštní jména dávali Čechové jenom velikým puškám čili dělům, a to jen na počátku jich užívání, později se nic více takového newyskytá; tato jména, z obležení Karlšteina známa, odwozowala se buď od měst, jimž náležela, aneb od některé zvláštnosti jejich, k. p. Jaromička čili Jaromířice, Pražka, Rychlice, Haworka, Trubačka. ⁵⁾ Wšacka tato zejména uvedená střelba česká jewí se po celém 15. až do první čtvrti 16. století. Na počátku 16. století ztrhly se w Čechách pro vykonávání všelikých žiwností welké newole a různice mezi pány a měšťany, které příčiny zawdaly strojiti se proti sobě; to způsobilo větší snahu w zlepšowání a naprawowání wszeliké střelby, zvláště w městech českých. Ačkoli w ty časy ještě všech z předu uvedených střeleb w Čechách se užíwalo, předce se již dočítáme o čtvrtnicích (1513.),

5) Tento obyčej, dáwati velikým kusům těžké střelby zvláštní jména, byl též u jiných národů, Francouzů, Wlachů; u Němců se zachowal až do císaře Karla V. i déle, kdežto jména velikých kusů střeleb tyto přicházejí: Der Weckauf, der Thurmkrätzel, die Drommeterin, die Singerian, die Nachtigall atd.

o kartaunech (1515.), o mořdiřích (1513.), kterážto jména již podle německých, tehdá od císaře Maximiliana I. zavedených střeleb Viertelbüchse, Karthaune, Mörser, utvořena jsau; z čehož opět viděti, že Čechové v zlepšování svých střeleb za Němci nezůstávali, ačkoli v tom ohledu od krále sami sobě ponechány jsauce, vše na svůj náklad činili. Škoda jen, že naši předkové obšírnějších zpráv o svých střelbách nám nezanechali; neboť všecku v 15. století užívanou střelbu českou zewrub a bez omylu popsat, při skrowných, ba zcela holých pramenech našich nepodaří se; pročež co se tuto podává, výsledek jest sice pilného skaumání a bedlivého přemejšlení o věci, žeby ale v ničemž pochybeno býti nemohlo, věc sama i jiným národům na ten čas dosti temná a sebau přináší.

Slévání střeleb.

Hlavně českých střeleb slévaly se z mědi a ze železa. Měď jest nejprvnější látka, o níž se při slévání děl zmínka činí; o té se ale rozuměti musí, že byla toliko největší částí hmoty, neboť se již tenkrát přidávalo na sto částí mědi 10 částí cínu a 8 částí mosazi. Po celé 15. století udávají se hlavně českých střeleb z těchto dvou ková ulité, které od zvonářů slévány jsauce newelké dokonalosti byly, neboť několikrát se připomíná roztrhání jich při střelení na záhubu obsluhovatelů; určení jejich rozměrů zůstawovalo se tehdáž nejvíce zvonářům samým, puškařové bývali toliko na potaz brávaní; tím powstala weliká rozličnost mezi střelbami, jakkoli onino swau zkušeností aneb svými předsudky při lití se řídili. Jelikož pak v Čechách těžké střelby teprw v druhé polowici 14. století w známost přišly, tedy se domníwati lze, že se tu hned střelby na menší i na větší kaule slévaly. Na začátku 16. století přivázely se hlavně střeleb co jiné zboží z Norimberka, powěstné to tehdá děloližny německé, do Čech. W Praze sléwal l. 1509. Jan puškař z Wodňan tarasnice i jinau střelbu; l. 1515. byla w Praze děloližna

u sw. Štěpána we zdi, w té pracował výborný děložijce a puškař Petr, který nejdřív se zwonařem Bartošem, pak ale sám dobré střelby sléwal. W ten čas počaly se hlavně těžké střelby sléwati w celosti, do kterých se pak teprw wnitřní dutina wywrtáwala, an předtím všecy hlavně přes jádro, totiž přes utvořený z hlíny wnitřek se sléwaly. Při sléwání hledělo se wnějších powěrných okolichosti; nejraději sléwali čeští děložijci střelbu na znamení *lwa*, když totiž měsíc na ten den we lwu se našel; na samé hlavně wyobrazowaly se všelijaké okrasy a erby pánůw, jimž střelba náležela.

Prach a kaule.

Na mnoha místech letopisůw našich, zvláště ale u Wlčka, čte se slowo prach w množném počtu »prachy,« což to samé znamená, co nowé a lepší slowo střeliwo. Neužíwaliť však staří Čechové slowa prachy bez důvodu, neboť za oněch prwních časů byly již mnozí druhowé prachu w obyčejí: ten nejšpatnější se bral k dělům, lepší k srubnicím, k tarasnicím a k haufnicím, ještě lepší k hákownicím a k ručnicím. Krom těchto druhů užíwal se ještě nezrněný prach k zapalování střeleb. Prach se již záhy w Čechách hotowil, ač vždy k wzácnostem náležel.

Čechové střileli již l. 1420. trojími kaulemi, totiž: kamennými, železnými a olowěnými, kterých se po celé 15. století užíwalo. Na začátku 16. století mizely pomalu kamenné kaule, postupující swého místa železným, a w ty časy zdá se, že se teprw ohniwé, nynějším granátům podobné kaule z mědi uwáděti počaly, které dříwe zcela z jiné látky byly. Kamenné kaule braly se rády proto, že mnohem méně stály a w poměru se železnými též méně prachu potřebowaly; owšem že zase nebyly takowého účinku jako menší železné, které swau wětší tuhostí předměty mocněji porážely a rozbíjely. Kamenné kaule přitesáwali kameníci; k těm se bral kámen, který se rád obrážeti dáwal. Při dobývání Karlšteina brali

Pražané na kaule kámen Petřínský, který ve skříních ke Karlšteínu wozili. Kdo železné kaule lil, nikdež nedáno; olouvané kaule slévali sobě bezpochyby střelci sami.

Hlavně a lože střelb.

Podlé válečných příležitostí, ve kterých se nám z předu udaná střelba česká upotřebená jeví, lze ji takto rozdělit: *děla* pauze při dobývání měst a twrzí, *srubnice* a *tarasnice* w bitwách i při dobývání a hájení twrzí a měst, *haufnice* a *harcownice* w bitwách i při hájení twrzí a měst, *srubničky*, *tarasničky* a druh *píšťal* pauze při hájení twrzí a měst, *hákwownice*, *ručnice* a jiný druh *píšťal* co ruční střelba.

Děla byla vlastně ona těžká střelba, kterau se zdi měst a twrzí bořily, a to jméno se jmenem weliká puška neb weliký kus jedno jest; slušno tedy jen ona děla za vlastní takowau střelbu považowati, která se w letopisech při dobývání měst a twrzí jeví; všechna ostatní pode jménem děla se jevící střelba přináleží zajisté buď k haufnicím, aneb k tarasnicím, poněwadž se w pozdějších časech jméno *dělo* bralo za názew obecný těžké střelby. Děla přicházejí l. 1420. u Wyšehradu a u Nowého Hradu, 1422. u Karlšteína, 1427. u Kolína, 1428. u hradu Bechyně, 1432. u hradu Lopaty, 1437. u Libčan (Libišan), 1444. u hradu Dečína a Jiwníka, 1452. u hradu Ortu w Rakausích, pak we Wlěkowě šikowání též w tom smyslu. Podlé udávání zdá se, že mezi všemi při dobývání Karlšteína jmenowanými děly, tarasnice a srubnice vyjímaje, byla Pražka nejwětší a Rychlice nejmenší, Jaromiřka, Howorka a Trubačka byla děla stejné asi welikosti, menší však než Pražka, wětší ale než Rychlice, což odtud se domýšleti dá, že Pražka sama toliko s 12 srubnicemi a jedním prakem nad Háknowým Dolem položena byla, a že kaule na welmi welké dálky nosila, jak to ze zkaušky s ní u Prahy l. 1515. widěti jest; Jaromiřka měla na Kněžské Hoře wedle sebe Rychlici, 14 tarasnic a prak;

Howorka byla sice na Plešiwci sama, měla ale 20 srubnic a prak wedlé sebe, a s Trubačkau na Jaworce bylo 8 srubnic a 2 praky. Kromě děl u Karlšteina užívaných téměř nic se newí o všech swrchu jmenovaných; a však to jisto, že se z nich kamenné kaule vystřelowaly, weliké-li ale, to těžko určití, poněwadž w našich pramenech ani jednau wáha kaule se neudává. Nejináče to též u jiných národů na ty časy; udávali se kde welikost vystřelované kaule, tuť se to nestává podlé wáhy, alebrž prawí se, že byla buď zwicí dítěť hlavy, neb dwau pěstí, aneb jablka. O dwau francauzských dělech (canones) z těch časů wí se, že jedno vystřelowalo kamennau kauli ztíží 500 liber, a druhé, jsauc 22 střewiců dlahé, kamennau kauli ztíží 140 liber; w Augsburku měli w ty doby dělo, které kamennau kauli ztíží 127, a we Swidnici, které tuž ztíží 258 liber vystřelowalo. Nemíním sice twrditi, žeby děla u Karlšteina potřebowaná k podobným nejwětším byla náležela; předce však se domníwati lze, že Pražka nepochybně asi 40 do 50, Rychlice 20 do 30, a ostatní tři asi 30 do 40 uliberní kamenné kaule vystřelowaly.⁶⁾ Hlavně těchto děl byly wně nynějším dělům podobny, neměly však žádná ucha (Delfinen) a žádné čepy (Schildzapfen), zátrawka (Zündloch) byla welikého průměru a kolmo na osu hlavně wywrtána; wnitř byly hlavně asi na $\frac{2}{3}$ swe délky w stejném průměru walcowitě ulity neb wywrtány, odtud pak se do zadu až ke dnu o něco aužily, a tento kuželowitý, na konci zaokrauhlený díl wýwrtu slul prachownicí (Pulversack) proto, že se do něho prach nábitku kladl. Když

6) Pan Auge prawí we swém popisu hradu Karlšteina, že se l. 1811. w jednom tamním sklepě našly 4 kaule; jedna kamenná mezi nimi wážila 26½ libry. Byla-li to wáha Widentská, toť by wážila tato kaule 29 liber českých. Možná, že ta kaule s počátku 30 liber českých wážila. Jestli tedy tato kaule zbytkem jest dobývání Karlšteina od l. 1422.; domníwám se, že byla vystřelena z Jaromítky, Howorky neb Trubačky.

se děla někde potřebovala, dowážely se jejich hlawně na wozích až na místo; při potřebě kladly se zadním koncem na holau, něco vyhlaubenau zem zátrawkau wzhůru, napřed se pod ně podložila okrauhle poněkud vyhlaubená kláda, kterau se jim náležitě zwýšení dávalo, wzadu za dnem položil se za ně špalek dosti silný, který zaraženými za nim koly se upewnil, aby hlaveň nazad ubíhati nemohla. Z takto uložené Pražky wystřelowalo se ještě l. 1515. na Špitálsku blíž Prahy, kdežto Pražka špalek za sebau dosti tlustý na dvě zlámala. Děla, jež l. 1509. u Wršowic blíž Prahy zkaušeli, náležely bezpochyby též ku střelení kamenných kaulí, tudíž ke starým dělům; neboť měly ještě prachownice, jichž u nových kartaunů a jiných děl wíce nebylo; z toho, že se z nich wystřelowalo 6 a 7 librami prachu, domníwati se lze, že byly jejich kaule ztíží 18 do 24 liber, poněwadž se tehda ku střelení kamenných kaulí $\frac{1}{3}$ wáhy kaulowé prachu bralo. Dělo, l. 1515. od puškaře Petra w Praze slité, zdá se že též k tomuto druhu střeleb náleželo; jeho kamenná kaule byla ztíží asi 48 do 60 liber, hlaveň zdělí 10 loket wážila asi 80 do 100 centnýřů dělowny; prachu na jedno wystřelení bylo 16 do 20 liber. Dlouhý kus, z něhož l. 1516. nejdřív Němec puškař 30 a 35 librami prachu wystřelowal, pak ale Petr puškař 15 a 17 librami, byl tuším tentýž, co předešlé desítiloketní dělo Staroměstských. Němec puškař nezkušný střílel 35 librami prachu z tohoto děla kratčeji, než 30 librami proto, že prawau míru prachu daleko překročil, we kterém pádu čím wíce prachu se dává, tím kratčeji kaule jdau; bezpochyby letěly kaule 30 librami prachu též mnohem kratčeji, než 15 a 17 librami, jimiž Petr puškař Čech střílel.

Srubnice byly tuším těžké střelby, z kterých se střílely (wlastně házely) ohniwé kaule do srubů a do walných haufů, čemuž i jméno jejich přiswědčuje, pak dosti weliké kamenné kaule na newelké dálky. Užíwání srubnic ku střelení ohniwých kaulí vyplýwá ze střelení z nich w

Praze z Nového Města na Staré l. 1429., kdežto Staroměstští ohniivými šípy odpovídali, a pak z určení jim místa mezi střelbau na město táhnaucí od Wlčka; důkaz o střelení z nich kamenných kaulí podává obležení Karlšteina, a že byly tyto kaule veliké, dokazuje vystřelení puškaře na Vyšehradě l. 1420., kterým dva praky Pražanům zlámal a prakowníka zabil. Kromě těchto udaných příležitosti nalezáme srubnice ještě l. 1450. w bitvě u Miličína, 1513. a 1514. na hradbách hradu Pražského, a l. 1520. při wojště Pražan, táhnaucím ke twrzi Tochowici. U Miličína připočetli je letopisové čeští k haufnicím; patrně tedy, že byly střelbau lehčí, též do pole wozenau, které se nejraději užíwalo při střelení do hradeb a srubů, neméně však též ze srubů a hradeb na autočnický zvláště tam, kde auzké prostory jinou delší střelbu postawiti nedowolowaly. Němci nazýwali na začátku 16. století střelby, tž účel co naše srubnice mající, Feuerbüchsen, střelice z nich kromě ohniivých kaulí též kamenné kaule ztíží 10, 20, 30, 40 i wíce liber. Hlavně takových střeleb byly zdělí 1½ do 2 loket Pražských a ztíží 6 do 12 centnýřů; zewnitř neměly ani uch, ani čepů, jenom w zadu, kde se nyní hrozen nalezá, bylo držadlo uchu podobné; wnitř sestáwal jejich wýwrt ze dwau walců: přední, delší, slaužil ku pojmutí kaule, a zadní, kratší, we swém průměru o dvě třetiny menší než přední, slaužil ku pojmutí prachu a slul prachownicí; oba tyto wálce byly půlkautowitau wydutinau spojeny. Prachu na jedno vystřelení dávala se jim čtwrt neb třetina wáhy kaule, a při potřebě vystřelowaly se w ložích o dwau kolách, které ale jináče než u ostatních střeleb polních uspořádány byly, neboť měly po obau stranách wnitř kol k udržení hlawně a spolu k míření kruhowité oblauky, jako jsau péra zadní u nynějších kočárů; do pole se wozily až k bitvě na wozích. Čtwrtnice, jejíž hlawně zwonař Bartoš l. 1513. Nowoměstským w Praze slil, vystřelowala též kamenné, a pak mēděné ohniivé kaule, a poněwadž jen 6 centnýřů

vážila, zdá se že byly její kamenné kaule 10 liber těžké; své jméno obdržela snad odtud, že byla dle váhy kaule čtvrt celé, 40tiliberní kamennau kauli střelici, srubnice. *)

Tarasnice byly těžké střelby, které se užívaly při dobývání twrzí a měst wedlé děl k rozstřelení slabších zdí a tarasů (odkud jejich jméno), a pak w bitwách při walných haufech wedlé haufnic, jsauce těchto hrubší. *Tarasnice* nalezáme l. 1421. u Mostu, l. 1422. při dobývání Karlšteina, pak u Wlčka při wojště na město táhnacím; l. 1426. w bitvě u Austi, l. 1434. při střelení Nowoměstských do Starého Města w Praze, l. 1513. byly na hradbách hradu Pražského, a l. 1517. při slawení swátku Jana Husi a Jeronýma Pražského. Ačkoli se domýšleti lze a dobýváním hradu Karlšteina poněkud dokázáno jest, že se z tarasnic s počátku toliko kamenné kaule střelily, předce však pozdějším jich užíváním tak

7) Nemohu tuto nepodotknuto nechat své mínění o jménu *Haubitze*, pronešené w Časop. mús. na rok 1836. Prawiřt jsem tenkrát, že slovo *Haubitze* bezpochyby od německého slova *Haufenbüchse*, a to opět od českého *haufnice* pochází, poněwadž naše haufnice nynějším *Haubitzen* podobny byly. Přiznati se musím, že bych posud náchýlen byl, přijmouti toto odvození za prawé, kdybych bedlivějším skaumáním a přemýšlením o starých střelbách přesvědčen nebyl, že naše haufnice nynější střelbě *Haubitze* se nepodobala, alebrž že spíše naše srubnice s tauto střelbau podobnost měly. Němci měli na konci 15. století střelby, kterým *Hauffnits* říkali; těm ale dávali též jméno *Steinbüchsen*, protože z nich kamennými kaulemi střelili. Tyto *Hauffnits* byly však wnitř i zewnitř starým našim dělům, nikoliw ale nynějším *Haubitzen* podobny, jsauce dlauhé, asi 16 centnýřů těžké střelby z dělowny, kterých se užíwalo wíce při dobývání twrzí, než při haufich w poli. Owšem že slovo *Hauffnits* nic jiného není, než české *haufnice*, toto však spíše mícháním *haufnic* s děly k Němcům přeshlo. Němectí dělostřelci mnoho se namáhali za nowějších časů, půwod jména *Haubitze* wypátrati, posud však bez dostatečného výsledku. Střelba *Haubitze* má téměř u všech nynějších národů stejné jméno, u národů romanského původu bez *h* napřed, sauhlaska *b* ale wšude jest u prostřed zachowána, *f* nikde se nenalezá. Možná že nynější slovo *Haubitze* od starého jména welikých pušek, kamenné kaule střelwších, jimž Němci *Hauptbüchsen* říkali, pochází.

jako střelením z nich l. 1514. s hradu Pražského určitě se vidí, že se z nich železnými kaulemi střelelo. Možná, že byly tarasnice střelby nowější než děla, určené hned s počátku ku střelení železných kaulí, těžkých-li, to při oněch nejstarších tarasnicích určitě nelze. Na začátku 16. století byly tarasnice oblíbenau střelbau w Čechách, poněwadž se jich w ten čas w Praze mnoho sléwalo, ba též z Norimberka přiřázelo, kteréžto poslední též šwihowkami nazývány jsau. Tarasnice l. 1509. z Norimberka přivezené byly zdělí pěti loket; srownáme-li je s podobnau, tehdá pode jménem Quartanschlange w Němcích užíwanau střelbau, tedy vystřelowaly 10tiliberní železné kaule, jsauce, jak to tenkrát w obyčeji bylo, na 12tiliberní kaule wywrtány, a w hlawni vážily 16 centnýřů dělowiny. Prachu na jedno vystřelení dávala se $\frac{1}{3}$ do $\frac{1}{2}$ wáhy kaule. Skoro při žádné w Praze od puškaře Petra sléwané tarasnici není míra ani wáha udána, jen u jediné, kterau l. 1517. Kadanským slil; ta byla zdělí $6\frac{1}{2}$ lokte a ztíží w hlawni 30 centýřů dělowiny. Z tohoto udání téměř s jistotau určitě se může wáha její kaule na 20 liber železa, průměr wywrtu její hlawně na 24tiliberní železnau kauli. Bylatě tedy tato tarasnice podobna k německé tehdejší střelbě, známé pode jménem ganze Feldschlange.⁸⁾ Hlawně nejstarších tarasnic neměly zewnitř kromě držadla na dně zadního konce ani uch ani čepů; wnitř byly jako nynější děla bez prachownic walcowitě wywrtány; při potřebě ležely w loži, jakž to poznamenání od l. 1471. dosvědčuje, o dwau kolách, jehož zadní díl jako kláda

8) Pan Auge prawi we swém popisu hradu Karlšteina, že byly dvě z oněch l. 1811. nalezených železných kaulí ztíží 19 liber, a jedna ztíží $9\frac{1}{2}$ libry. Jestli to Wídenská wáha, tof vážily ony 2 wětší 20 $\frac{1}{2}$, a ona menší 10 $\frac{1}{2}$ libry české wáhy. Jsau-li tyto kaule zbytkowé dohýwání Karlšteina od l. 1422., tedy je szíral po 400 let rez, čímž znamenitě na jejich wáze ubylo, tudíž domníwati se lze, že vážila l. 1422. wětší 24, a menší 12 liber českých; byly tedy tenkrátě před Karlšteinem tarasnice, které vystřelowaly 12 a 24tiliberní železnékaule.

w-celosti a však něco sehnutý k zemi byl, přední díl ale, objímaje hlaveň do polowice její tlašťky jako pažba ručnici, daleko ku předu sáhal, s hlavní spojen jsa. Ku zvýšení neb snížení hlavně při míření nalezalo se w loži na zadním konci hlavně několik děr nad sebau prowtaných, jimiž se silný železný hřeb, zawěšený řetězem k loži, prostrkował pod hlaveň. Když se tarasnice někam do dálky wéztí měla, kladla se hlaveň zvlášť na wůz, a lože též zvlášť na jiný; na menší dálky w boji samém wlekla se hlaveň tarasnice w loži uložená na pro-waze buď koňmi aneb obsluhujícími lidmi.

Haufnice byly druh polní střelby, menší než tarasnice; samo jejich jméno ukazuje na účel jim wykázaný, potřebowání jich totiž při haufích wálečných w poli. W tomto ohledu nalezáme jich l. 1426. w bitvě u Austi, l. 1431. měli je Sirotci w Uhřích, 1434. byly w bitvě u Lipan, 1450. w bitvě u Miličína, též Wlček jich uwádí co střeleb polních. K těm se zajisté připočítati může veliký počet střeleb pode jménem děl w bitwách přicházejících, jako l. 1424. u Malešowa, l. 1441. proti Koldowi, 1468. u Třebíče. Krom těchto příležitostí byly haufnice také l. 1421. na hradě Rabí, kdežto Žižka wystřelením z haufnice druhé oko ztratil, l. 1426. na Poděbradech, 1434. w Plzni, 1450. w Rokycanech, a l. 1458. táhl s nimi pán z Rosenberka k Jihlawi; bylyť tedy též na twrzích, kdežto každá lehčí střelba užiti se mohla; při dobývání se nenalezaly kromě Jihlawi nikde, a tu jich newzal pán z Rosenberka co děl s sebau, alebrž co střeleb polních ku swým haufům. Haufnice byly střelbau jinačí, než byly děla a tarasnice, poněwadž l. 1420. na Špitalsku blíž Prahy wedlé děl, a l. 1421. u Mostu wedlé děl a tarasnic se nalezaly; že příliš malého druhu nebyly dokazuje to, že se z nich wšude kaule a ne kulky střílely. Kaule z haufnic střílené byly železné, neboť nebyly haufnice nikde, kde se wýslovně o střelení kamennými kaulemi mluví; též jednotlivá vystřelení z nich na velmi pevně

předměty, jako k. př. ono l. 1434. ze Starého Města na Nowé w Praze, kterým se na věži kostela Matky Boží Sněžné zvonu uši ustřelily, dokazuje, že se z nich železné kaule střelily. Letopisové čeští praví na r. 1509., že slil Jan puškař z Wodňan haufnici 4 $\frac{1}{2}$ lokte dlahau, a l. 1517. vystřelowali Pražané z haufnic, kteréž byly střelbau menší, než kartaun. Srownáme-li udanau délku haufnice s obyčejnau tenkráté délkau hlavní střeleb polních, od Němců Falkana jmenovaných, která se na 8 neb 9 střewiců určowala, toť se z ní zajisté střelily pětiliberní železné kaule dvěma librama prachu, a hlaveň její, wyrtána jsauc na průměr šestiliberní železné kaule, byla ztíží 7 do 8 centnýřů dělowiny. A však netoliko měděných, t. j. dělowinných, alebrž i železných hlavní připomíná se u haufnic na rok 1471. Tyto hlavně vyhlížely zcela tak, jako hlavně tarasnic, a při potřebě ležely též w podobných a podobně odprawovaných ložích co ony, o čemž se na rok 1471. výslovní zmínka činí; než i l. 1427. stála u Náchoda před městem haufnice, kterau Slezané přepadnutím odňali; byla tedy také w loži, sice by byla před městem *státi* nemohla.

Harcownice jmenuje jediný Vlček, uwáděje jich co střeleb polních, haufnicím podobných, ale menších, což i ze jmena jejich plyne, poněwadž se jich při harcownících, předních a welmi pohyblivých to bojownících při wojstě, užíwalo. Z harcownic střelily se tuším jako z německých, o něco později než harcownice se jewících fal-konetů dwaubliberní železné aneb olowěné kaule; jejich, bezpochyby železná a hlavní haufnic podobná, hlaveň byla zdělí 4 loket a ztíží asi 4 centnýřů. Prachu na jedno vystřelení dostávaly libru. Při potřebě ležely w dřewěných ložích o dwau kolách, ložím haufnic a tarasnic podobných; krom potřeby odprawowaly se na wozích. Harcownice byly pro swau lehkost k wykázanému účelu welmi užitečné střelby, dající se snadno s místa na místo pře-

vážeti; mním však, že se jich teprw w druhé polowici 15. století užíwati započalo.

Srubničky, jichž Hájek při vystřelení ze srubu nad studnicí na Karlštejně l. 1422. připomíná, užíwaly se na hradbách ku střelení na jednotlivé, obrněné bojowníky, jsauce jen tak těžké, aby je jednotlivý muž s místa na místo přenášeti mohl. Ze jména a z účele těchto střeleb soudím, že měly krátké, asi loket dlouhé a dosti silné hlavně z dělowiny, jejichž výwrt byl w průměru zwicí jednoliberní železné aneb olověné kaule s prachownicí na zadním konci. Při potřebě ležely bezpochyby w loži železném, nízkém, slaužice ku střelení olověných výsewků, t. j. kulek, kterých 40 na libru šlo.

Tarasničky byly lehké, tarasnicím podobné střelby, kterých se užíwalo na hradbách twrzí a měst ku střelení na jednotlivé bojowníky do dálky, kam již ručnice neb hákownice nedonášely, o vystřelení z větši střelby ale škoda bylo. Měliť zajisté asi dwa lokte dlouhé měděné (dělowinné) neb železné hlavně s wálcowitým výwrtem až na konec, které při potřebě w nízkých, kolečkami opatřených ložích ležely; takové byly alespoň Náchodské, l. 1443. na Hradecké bráně postawené. Tyto Náchodské tarasničky byly zajisté ty nejmenší ze všech tehda užíwaných, jestli se z přidaného jim nábitku na jejich welikost souditi dá, neboť bylo u měděné 12 kulek (jakých a mnoho-li prachu neudáno), a u železné 20 kulek a libra prachu; z toho se souditi dá, že byly kulky ze železné tarasničky wystřelowane toliko 3 loty železa neb olowa těžké, a náležela-li k měděné tarasničce na 12 kulek též libra prachu, toť wystřelowala 6 lotů železa neb olowa. Kromě těchto owšem přemalých, k dělům podobných střeleb, zdá se, že ještě tarasniček hrubšího druhu w Čechách stáwalo, čemuž owšem nejisté udání letopisůw českých přiswědčuje, podle kterého Petr puškař l. 1516. *tri* tarasnice slil, *obě*, jak tam praweno, wázily pět centnýřů. Bera výraz *obě* za *dvě* myslím že nechybují, a w tom

pádu vážila jedna $2\frac{1}{2}$ centnýře; byly to tedy hlavně tarasniček, z kterých se střílely kaule ztíží jedné libry železa neb olova, jsauce zdělí 3 loket; prachu na jedno vystřelení dostávaly půl libry. Němci měli ale teprv u prostřed 16. století podobnou střelbu, již Scharfettinle říkali.

Píšťaly byly malé střelby dvojilho způsobu. Jedněch se užívalo w ložích na hradbách we twrzích a w městech; druhých ale co střeleb ručních. Ty, o kterých naše prameny co o píšťalách w ložích mluví, byly měděné t. j. dělownné, z kterých se ale železné kulky střílely. Náchodští měli l. 1443. na Polické bráně dvě píšťaly takové; u jedné z nich byla libra prachu a kulek 15, přišlo tedy na kulku 2 loty prachu, byly tedy tyto kulky 4 lotů ztíží. Náchodští půjčili w týž čas také Mrwowi píšťalu, a s ní libru prachu, a kulek železných půl kopy; přišlo tedy na kulku lot prachu, a kulka vážila 2 loty. Píšťal druhých, ručních, uvádí Wlček a pak sněmovní článek na r. 1514., kterým dlouhé píšťaly, jimiž se holubi a ptáci střílejí, zapovězeny jsau. Wlček praví: «Ke každému wozu mají dvě píšťadle býti šikowány, dvě libře prachu, kopa kulek;» dávalo se tedy u těchto píšťal na kulku, bezpochyby olověnou, lot prachu; střílely se tedy z těchto píšťal, jako z oné w Náchodě, již Mrwowi půjčili, dwaulotové kulky. Takových píšťal tuším mělo 25 sousedů w Náchodě l. 1443. po jedné. Z toho, co o píšťalách víme, domýšlím se, že byly píšťaly hákownicím podobny, jediný rozdíl mezi nimi byl snad ten, že píšťaly w ložích užívané železné kulky, hákownice ale olověné vystřelovaly. ⁹⁾

9) Že nebyly píšťaly taková střelba, jako u Němců Orgelgeschütz, z uvedeného a ze jmena w jednotliwém počtu užíwaného vyplývá. — Zdalí nynější názew *pistola* (pistole, pistol) od našich starých píšťal pochází, nemohu ani twrditi, ani odpírati, nemáje ani k tomu ani k onomu dosti důwodů. Výraz *dlauhé píšťaly* we sněmowním článku na rok 1514. připauští též krátké píšťaly, a krátké píšťaly snadno

Hákownice byly malé střelby, z kterých se střílely 8-, 4- a 2lotové olověné kulky, 4, 2 a 1 lotem prachu. Čechové šikovali hákownice obyčejně na wozy, a sice na krajní; tak šikované nalezáme je l. 1413. u Hájka z Hodětína, l. 1468. v bitvě u Třebíče, a pak u Vlčka, který na každý krajní vůz dvě šikoval. Krom toho byly hákownice též na parkánech, věžích a baštách hradu Pražského l. 1513., pak je měli l. 1517. sedláci v Lešanech a v Kněžewsi u Hrádku (Křiwoklátu) na osazeném kostele, a téhož léta Pražané při slavení svátku Jana Husi a Jeronýma Pražského, a l. 1520. titíž při wojště, jenž táhlo na twrz Tochowici. Hákownice byly střelby, podobny nynějším ručnicím, jen že byly těžší; ta hákownice, která 8 lotů olowa vystřelovala, byla asi 4 střewiců zdělá a ztíž tak, by ji jediný muž přenáseti a spředu buď na kozlík, na střelnici aneb na jinau podporu položenau vystřelowati mohl. Hákownice, která jen 4 loty olowa vystřelowala, byla o něco lehčí než onano. Obau těchto hákownic užíwalo se we twrzích a městech na hradbách za náspy, a pak w bitwách we walných haufech, a na wozích. Hákownic, wystřelowawších toliko 2lotové olověné kulky, užíwalo se co jiných ručnic, an jich jediný muž beze wší podpory wystřelowati mohl.

Ručnice byly střelba nejllehčího druhu, kteráu muž beze wší podpory nabíjeti a vystřelowati mohl; těch se připomíná l. 1420. na Vyšehradě, a l. 1513. po parkánech, věžích a baštách hradu Pražského. Z ručnic se střílely $1\frac{1}{2}$ lotové olověné kulky třemi kwentíky prachu. Na sněmě jsau l. 154. zrádné ručnice zapovězeny, s kterými ještě k. 1519. po Praze chodili; tyto byly ještě lehčí než onyno, a bezpochyby mnohem kratší.

Na začátku 16. století sléwalo se, jak již praweno, mnoho hlawní těžké střelby w Praze; mezi těmi nalezáji

mohly se co do věci i co do jména proměnit na pistoly. Takové krátké střelby ale přicházejí w našich starých pamětech pode jménem bandytky (bambitky).

se poprvé *kartauny* a *moždíře*, druhové to nových, též w Němcích tenkrát nedávno zavedených střeleb, k nimž i jméno *čtvrtnice* připočísti lze, které přeložení jest německého jména *Viertelbüchse*, ačkoli střelba sama zdá se býti ještě staročeská srubnice. Kartauny, jež puškaři Petr a Waněk w Praze l. 1516. a 1518. sléwali, byly zdělí pěti loket i více, hlaveň pětiloketních vážila 20 centnýřů, a kaule z nich vystřelované byly železné; toť zajisté byly kaule jejich 12tiliberní. Z toho však, že se i delší sléwaly, mním, že jich bylo několik druhů w obyčeji jako w Němcích, a sice 24tiliberní, jejichž hlavně byly zdělí šesti loket a ztíží 40 centnýřů, pak 48tiliberní, které měly hlavně zdělí sedmi loket a ztíží 80 centnýřů. Prachu na jedno vystřelení dávaly se $\frac{3}{4}$ váhy kaule. Kartauny zaujaly zcela místo starých děl, nebywše ale více na holé zemi, alebrž na ložích jako jiná těžká střelba vystřelovány a odprawovány; jejich jméno pochází z německého *Karthaune*, a to opět z wlašského neb španělského *Quartana*, což čtvrtnici znamená. První moždíř, o kterém se w Čechách zmínka činí, byl onen, který l. 1513. nowoměstský zwonař Bartoš s Petrem puškařem slili, a pak z něho za Zlechowem blíže Prahy k pustému hradu vystřelowali; poněwadž se jim ale po třetím vystřelení na prachownici trhl, tedy jej přelili a opět z něho na tom samém místě třikrát vystřelili, a tu již beze wší škody. An se jim při první zkoušce kaule po dwakrát ztrhaly, dá se mysliti, že byly kamenné, nebo takové se tehdaž z moždířů ještě střílely, jsauce 10, 25, 50, 100 i 200 liber těžké. Tyto moždíře byly nynějším we všem welmi podobné.

Strojené ohně, jimiž se hořivé předměty zapalovati mohly, měli Čechové hned za prvních časů zjewení se střeleb, a snad ještě dříve. *Ohniwé saudyky* metalí Pražané z praků na Karlstein l. 1422. *Ohniwými šípy* zapálili Čechové l. 1420. klášter w Postoloprtech, pak jimi stříleli Pražané l. 1429. na sebe, a Wlček jich též při wojště

předpisuje. *Ohniwé kaule* wozil Wlček s sebou, a Pražané stříleli l. 1513. ze čtvrtnice měděnau, která se jim při vystřelení roztrhla. *Hrnček wysewkůw prachowých*, který se rukau do wálečných haufů házel, připomíná se již na rok 1471. *Radostný oheň* pálili Pražané l. 1517. při slawení swátků Jana Husi a Jeronýma Pražského pod mostem na malém ostrůwku blíž krucifixu.

Obsluhování střelců.

Hned při wystaupení těžké střelby w Čechách jmenují se též puškařowé, kteří wýborně s ní zacházeti uměli. Na Wyšehradě položil l. 1420. puškař dvě srubnice, jimiž Pražanům dobývajícím 2 praky zlámal a prakowníka zabil. L. 1426. měl Hynek Boček na Poděbradech několik dobrých puškařů, s nimiž se Táborům a Sirotkům bránil; mezi nimi byl zejména wýborný Hendrich, který s wěže oknem střílel a uhodil zadními dveřmi do kostela, kdež Táboři na kázání seděli, a zabil jich tam jedním vystřelením jedenáct. L. 1434. odrazil puškař w Praze wýstřelením z haufnice zwonu uši, a zwon s wěže dolů spadl. L. 1437. jat spolu s panem Roháčem puškař Zelený na hradě Sionu. L. 1509. Jan puškař z Wodňan w Praze. Od l. 1513. do l. 1518. mezi českými puškaři nejslowutnější Petr w Praze, který nejen dobré střelby sléwati, alebrž jimi též dobře stříleti uměl, což odtud wyswítá, že l. 1516. Němec puškař z téhož děla zle, z kterého Petr puškař dobře střílel. L. 1518., po smrti Petra puškaře, uwádí se Waněk puškař w Praze, učedník Petrůw. Kromě puškařů zabýwali se též jiní střílením z děl buď co pomahači puškařů, buď co samostatní dělostřelci; takowych se dočítáme na rok 1516., kdežto mlynář od mostu a Wacław purkmistrůw w Praze co pomocníci Petra puškaře z děla stříleli, a pak l. 1517., kdežto krejčí Jiřík od fortny za klíčemi w Praze z kartaunu a z haufnic střílel, přitom poraněn byw. O puškařích, střelbu těžkau w poli při bitwách obsluhujících, nečiní se w na-

ších památkách nikde žádné zmínky snad proto, že k tomu žádná obzvláštní příhoda příčiny nezavdala. Na hradech a v městech měli puškařové všecku ve zbrojnicích schovávanou střelbu, zbraň a zbroj pod sebou k opatrování. Nastala-li zášť nějaká aneb wojna, tuť se k obsluhování střelb těžkých dávalo nanejvýš, a to jen k největším, po dvou puškařích; ostatní mužstvo záleželo toliko v pomahačích přicvičených. Potřebné nářadí k nabíjení těžké střelby byla tehdaž nabíječka (Ladschaukel), měděná to lopatka na tyči, kterau se prach, při větších střelbách v saudcích ¹⁰⁾, při menších ale v kožených měchách, wedlé střelby postavených, nabíral a do výwrtu neb do prachownic střelby kladl; ostatní část prachownice vyplnila se pak hlinau neb zemí, a neměla-li střelba žádnau prachownici, přisadila se na prach zátka (Pfropf, Vorschlag) z drnu neb slámy, na to se nabíla kaule, ná kterau opět zátka z drnu neb slámy se přisadila, a střelba byla nabita. Když se střelbau vypáliti mělo, naplnila se zátrawka neznámým prachem, a puškař vypalował zdaleka knotem, nawinutým na dlouhém prutu. Po vystřelení čistila se střelba ve výwrtu wytěrákem, tyčl to s paličkau na konci, na které bylo přivázáno kausek beraní kůže wlnau s wenčl. Děla, která se vypalowała ležíce na zemi, nemohla nazad ubíhati, protože jim to založenau za nimi kládau překaženo bylo; děla polní ale, jako byly harcownice, haufnice a tarasnice, vypalowała se na ložích, a tu nebylo třeba ubíhání nazad překaziti. Že se takové nabíjení střelb, zvláště děl, zdlauhawě dělo, samo sebou se rozumí; snadno tedy pochopujeme řídké střelení z děl u Karlšteina, a za těch časů též v jiných zemích. U Karlšteina vystřelowali z Jaromírky, Pražky a Trubačky 6- do 7mkrát, z Howorky 12krát a z Rychlice 30 do 32tikrát; z tarasnic a srubnic ale mnohem vícekrát za den. V onom německém psaní Karlstein-

10) Němci jmenowali takové saudky Lagel, odkud staročeské *lůka prachu*.

ského děkana, který obležení Karlšteina l. 1422., přítomen byl, panem Auge w popisu bradu Karlšteina na str. 39. uvedeném, stojí, že se Jaromiřka, Rychlice a Pražka ztrhaly; o Jaromiřce a o Rychlici to možná, ne ale po sedmém vystřelení Jaromiřky a po 32tém u Rychlice, alebrž Jaromiřka ztrhala se teprw osmý den po nanebevzetí p. Marie, a Rychlice kdy se ztrhala, to výslovně w tom psaní nestojí. Pražka-li se u Karlšteina roztrhla, toť ji zajisté opět přelili, poněwadž se z ní opět l. 1515. na Špitalsku blíž Prahy střílelo.

Užívání střeleb.

W Čechách, zdá se, užívalo se střeleb z počátku jako jinde toliko při dobývání a hájení twrzi a hrazených měst; w tomto konání jewí se nám alespoň ponejprw, ačkoli téměř w týž čas také w bitwách w širém poli vystupují. Z toho, co o jejich užívání při dobývání pevných míst wíme, nedá se owšem určitě sanditi o pravidlech, podle jakých Čechové při kladení swých střeleb před twrzemi a městy se řídili; neboť při jejich wystaupení, jak se z pramenů našich dozwidáme, patrno, že toliko pohodlného místa pro ně se šetřilo, o pravé a aučelné jejich působení ale dbáti se neumělo. Hlawní aučel byl tenkrát buď hodně mnoho kamenů a jiného střeliwa do pevného místa wházeti, aneb jimi zdi téhož místa co možná brzy porážiti, aby se brannau rukau wziti mohlo, což se Čechům tehdá zřídka kdy podařilo, poněwadž na twrzích jsaucí Čechové nejen právě tak stateční jako dobywající, alebrž též zkušení we bránění byli, majíce k tomu wíce ještě wálečných prostředků, než chudí obyčejně jejich dobywatelé. Aučinek střeleb byl tehdáž welmi slabý, to aspoň widěti z dobývání bradu Karlšteina, kdežto nawzdor 24nedělnímu obležení s woj-skem 24.000 mužů silným s 59 kusy hrubší strelby a pěti praký, a nawzdor oněm 10.931 vystřelením z nich dobywatelé pod příměřím pryč s hanbau odtáhnauti mu-

seli, hradu nehrubě uškodivše. Nejinak se jim vedlo u Poděbrad l. 1426., u Lichtenburka l. 1428., u Plzně léta 1434. a u Tábora l. 1438. Vyšehrad, kdežto v obklíčení a dobývání nejpravidelněji pokračováno, vzdal se l. 1420. po vyhrané nad císařem Sigunundem bitvě pod smilauwau; nápodobně město Kolín l. 1427. a hrad Bechyně l. 1428. Před tímto hradem zasadil Prokop Holý všecka swá děla křížem, t. j. tak, aby se výstřely z nich na hradě křížily, kteréžto zasazení v bitvách proti haufům ovšem velmi dobré, ale proti hradu velmi malého prospěchu jest; předce se tím ale dowídáme, že Čechové své střelby na ty časy již dost dobře užíwati uměli, ne-li při dobývání, ale v bitvách zajisté. Proto však nebyli Čechové tenkrát nezkoušení v dobývání a brání twrzí a měst, neboť nalezáme mezi rokem 1419. a 1440. dvě stě měst a twrzí od Čechů obležených, z nichž 152 dobyto. Veliká část odporných twrzí a měst dobyta za místodržitelství a kralování slavného Jiřika, z čehož viděti, že za jeho časů toto umění v Čechách se již zdokonalilo. Nejdůležitější dobývání z těch časů jest města Jihlavi l. 1458. Burian z Lipnice oblehnul Jihlaw s dosti silným wojskem, při kterém též několik děl se nalezalo, obklíčil ji s dwau stran příkopem a náspem, ve kterém zvláštních hradeb střelbám zříditi a je koši a jiným prautím obestříti dal. Že ale v obleženém městě opět Čechové na-proti byli, udatně se bránili a mnohé výpady činili, nemohlo ve čtyrech téměř měsících svého obležení nawzdor dobrým a pravidelným přípravám dobyto býti, alebrž na přimluwu císaře Fridricha na milost královu přijato jest. Jistěji a pravidelněji počínalo sobě české wojsko při dobývání měst a twrzí za časů pana Wlčka, kterýžto ve swém šikování velkého wojska zvláštní wojsko malé míti chce, které se dobýváním zaměstnáwati má; w tomto wojsktě, záležejícím z pěti nebo šesti tisíc pěších se 250 do 300 wozů se zvláštním rozumným hejtmanem, mají býti děla weliká (4 nebo 5), kromě srubnic, haufnic a ta-

rasnic, a při těch má býti 200 wozů k odprawení jich a hákownic, prachu, ohnivých šípů a kaulí, řebříků, sekyr, motyk, rýčů a jiného náradí; nad děly má býti zvláštní hejman, aby nařizował kladení jich, kdežby potřebí bylo, a braní a klidění kdyžby čas byl. Toto wojsko malé má táhnouti napřed a přiblížiti se k městu skrze předměstí, a tu mají hned klásti děla w těch místech, kdežby mohli ke zděm býti, a tu mají hned tepati, aby se prášilo prvé než ještě wojsko veliké za nimi se položí; když pak se již zeď bořiti počne, mají hned přistaupiti k šturmu, aby w městě nemohli zase tarasowati a snad lépe sprawiti než jest první zeď byla. Z tohoto předpisu widěti, že ačkoli se již lepší příprawy konali ku dobytí města, předce však o nic lepší nebyly, než jaké byly ohledem na kladení a užití střeleb 50 let před tím; neboť i w tyto časy ještě na nic jiného se nehledělo, než na příležitost střelbám místo, s kterého by se zeď přímými výstřely co nejdříve pobořiti mohla; a poněwadž Wlček praků ani nezmiňuje, tedy se domníwati lze, že se jich tehda při dobývání twrzí a měst wíce neužíwalo, což by owšem na jeden prostředek méně při takowém podnikání ukazowalo, an w ty časy moždiře ku házení kamenných kaulí do pewných míst ještě wůbec w obyčeji nebyly.

Užíwání těžké střelby w bitwě na poli připomíná se w Čechách ponejprw l. 1421. u Habru a u Něm. Brodu, ač i dříve již stopy se nalezají, že těžkých střeleb w bitwách užíwáno; tak vytáhli Pražané při bitwě na Špitálsku l. 1420. děla a haufnice z města a stříleli jimi na císařské wojsko. Když Pražané l. 1421. u Mostu od Mišenského přepadení bywše s pole utekli, nechali tam velikých dwau děl, dwau prakůw, 10 haufnic a 10 tarasnic; a však tato střelba nebyla určena do bitwy, alebrž k dobývání města Mostu a jeho zámku, pročež ku střelbám w bitwě užíwaným se připočísti nemůže. Ke konci měsíce Dubna l. 1423. táhl Žižka po Hradeckém kraji lidi sobě pod-

maňuje. Když se dowěděl, že se páni na něho sbírají, táhl se svým wojskem, dvěma řadama wozů a několika děly opatřeným, před nimi k Hořicům, a tu se položil na wršku u kostela sw. Gotharda, kdežto též swá děla postavil. On měl téměř samý lid pěší u sebe, an naproti tomu páni ponejvíce jízdní byli. Když pak wojsko pánů k němu přibýlo a na něj dorážeti chtělo, muselo s koní ssedati a je od pacholat pozadu držet nechati, pak teprw hnalo útokem na wršek k wojsku Žižkowu, wozy opatřenému, a tu se jich Žižka se svými děly nabil do zwůle. Dobyťi jeho na wršku stojících wozů nemohlo se úprkem státi, poněwadž těžce odění jezdcowé nahoru útokem hnawši již ustáli k wozům přibýli. Wzetí wozů se nepodařilo, wojsko pánů od nich odbito, a Žižka pustil za cauwajícími čerstvý lid, kterým je porazil dříve, než ku svým koním přilnauti mohli, a wzal jim wšecky wozy i pušky. — Nedlouho po této bitvě a téhož léta táhl Žižka do Morawy a odtud do Uher až někam k Trnawě, wzaw ssebau čtyry řady wozůw a děl co mohl nejvíce, kterých proti stíhající ho jízdě uherské, též děla u sebe mající, welmi dobře užíwal, klada jich w nejprůležitějších místech nejen w půtkách s Uhry, alebrž i w tahu a w ležení. Že ale Uhři welmi silní byli a příliš jej tiskli, cauwal se svým wojskem zpátky do Morawy; na tomto cauwání bylo na uherské wojsko vždy w patách, on ale wše tak dobře spravowal, že sobě Uhirowé po šest dní, kterých toto ustaupání trwalo, netraufali na něj dorážeti, až se Žižka šťastně do Morawy nawrátil, ani jediného děla neztratiw. — W bitvě u Malešowa léta 1424. sešikowal Žižka své wojsko opět na jednom wršku, jízdné napřed a pěší za nimi, a zawřel je wozy kolo na kolo přiléhajícími, maje mezi wojskem Pražan a wrškem, důl nějaký. Když pak Pražské wojsko dorážeti počalo, přepusťl ho Žižka as polowici přes onen důl, a w tom na ně kázal svým jízdným hnáti, za kterými pěší s wozy, na nichž kamení bylo, postaupali, a když onino již k dorážejícímu

haufu Pražan přišli, rozewřeli se, a tu vypustili pěši s wršku na Pražany ony kamením obtížené wozy, které šiky nepřátelské všecky překotily; potom teprw, když zmatek mezi nimi nastal, kázal Žižka na ně z děl bít, a když tito již na autěk se dali, pustil na ně swůj lid neustálý, který jich tolik pobil, že se jich 1400 býti prawí. Wozy, pušky a jiná braň stala se kořistí wítězowau. — Z těchto tří příkladů seznáváme, kterak schopně Žižka se swými děly zacházeti uměl, netoliko w bitwách, ale při tažení samém. W bitwách se kladl Žižka s wojskem i s děly nejraději na wršky, a tu použil děl w bitwě u Hořic na dorážející unawené, u Malešowa ale na prechající již we zmatku nepřátely, tedy vždy w prawý čas; že ale tenkrát z děl zrychla se nestřílelo, tudíž musel snad hned po jediném vystřelení u Malešowa swůj lid za utíkájícími nepřátely poslati, neboťby jich jinak byl děly více nedosáhl. Pan Wlček předpisuje k wojsku, 20,000 lidu branného silnému, 1000 wozů, we kterých se w bitwě brániti má. K takowému we wozích sešikowanému wojsku dává napřed nejméně 10, a nazad nejméně 4 haufnice, pak na každém boku mezi krajní wozy po 4 haufnicích. Na 40.000 koni dává Wlček napřed nejméně 10 haufnic a 10 harcownic, a nazad wojska rovně tolikéž, a wně na bocích wojska po několik haufnicích se zvláštními koňmi, aby je wozili, kdeby jich zvláště potřeba bylo. Z tohoto předpisu se poznává, že české haufnice obzvláštně pohyblivá střelba býti musely, a že se jich též co záložní střelby na způsob nynějších jezdeckých střeleb užíwalo. Pan Wlček dává napřed a nazad wojska nejwice střeleb, což proto jest, že takto sešikované wojsko proti nepříteli táhne, chtěje bitwu s ním swésti, tudíž nadíti se lze, že předeck neb zadeck wozů nejdříve na nepřitele wraží, tedy nejprwé se s ním bítí bude; na boky pro jejich délku, tudíž větší sílu nerádi tenkrát doráželi, daufajíce kratší, tudíž slabší předeck neb zadeck spíše přemoci a tím wojsko we wozích jako nawinauti a

k zmatku přivést. Podlé tohoto šikování bylo české vojsko již v bitvě u Austl l. 1426. spravěno, ne-li zcela tak, předce podobně; neboť i tu stály haufnice a tarasnice mezi krajními vozy, bitvu počawše, a jejich aučinek byl tak dobrý, že v řadách dorážejících nepřátel jejich výstřely široké průchoďště dělaly. Bitwa Třebičská léta 1468., které pan Wlček přítomen byl, konala se téměř zcela podlé udávaných předpisů páně Wlčkových, i v té byly děla mezi krajními vozy šikována, bitvu počawše.

Znamenitě veliký počet střeleb we válkách českých 15. století saudití dá na veliké jich rozšíření hned po začetí náboženských rozbrojů l. 1419.; neboť před bitwau u Lipan l. 1434. nalézáme již téměř we všech tehdaž hrazených městech a na hradech, nejen w Čechách, ale i na Morawě a we Slezích, střelby w dosti hojném počtu; ještě u větším počtu spatřujeme jich ale na začátku 16. století, když jich nejen we hrazených, alebrž i w otvřených městech, ba i w některých wsech za nebezpečných časů nalézáme. L. 1517. srotili se sedláci nedaleko Hrádku w několika wsech, odporující nařizením nejvyššího purkrabí Pražského. W jedné těchto vsí osadili kostel a měli hákownice i jinou *střelbu* při sobě, a nejvyšší purkrabí musel vojsko s děly na ně poslati. Wladař domu Rosenberského měl l. 1529. na svých hradech 234 kusů těžké střelby, mimo jinou braň. ¹¹⁾

11) Komu by na tom záleželo, widěti wyobrazení starých střeleb německých z konce 15. století, které našim starším střelbám w mnohém ještě podobny byly, pohled do knihy: »Der Weiss Kunig, eine Erzählung von den Thaten Kaisers Maximilian I., von Max. Treitzsauerwein auf dessen Angaben zusammengetragen, nebst den von Hannsen Burgmair dazu verfertigten Holzschnitten, Wien 1775. fol.« Tato kniha byla již l. 1514. dopsána, po smrti Maximilianowě ale zapomenuta, a hotové již tehda rytiny na dřevě zůstaly bezpochyby w rukau umělců. Teprw w předešlém století nalezeny bywše w Hradci Štyrském i se spisem do tisku se daly. Na rytinách, představujících mnohé bitwy, spatříti lze střelby rozličného druhu, za oněch časů užívané.

Ačkoli zpráva tato, ze suchých toliko pramenů čerpáná, mnohých neauplností do sebe má; předce však auplnější jest, nežli jsau zprávy jiných národů na ony časy o témž předmětu podávané, a poštěstí-li se nám ještě někdy dalších zpráv o té věci naleztí, čehož doufám, lze nám pak bude podati auplný popis českého puškařství v 15. století; a však již z této stručné zprávy poznati lze welikau schopnost předkův našich i w tomto oddělení wálečného umění.

VI.

O postupu národnosti Srbůw Lužických.

Sepsal Frant. Daucha.

Snažení Hornolužických Srbůw, kteří za příkladem jiných Slowanů w času nowějším své přilnutí k národnosti nejedním způsobem projewili, wíce než kdy jindy zřetel ostatních kmenowců na sebe obrací. Protož myslíme, že čtenářům časopisu toho nebude newhod, když zde we stručném nástinu sdělíme, kterými cestami se nowěji w Horní Lužici národní cit Slowanský hlavně počal, kterak se dále k osvědčení wywinowal a jakým způsobem se této doby osvědčuje. Nelze tu sice udati ukazůw, množstwím i welikostí uchwacujících; nebo při malém počtu onoho až na skrowné zbytky ztenčeného kmene mohilo národní procitnutí a ožiwení rovněž jenom slabšími zjewy se dítí. Nicméně i w těch stopowati a sprawedliwě oceňowati sluší ducha, šlechetným plápoem lásky k otcům rozníceného. Jsau i takowé w poměru slabší a skrownější wyjewy wždycky powšimnutí a uznání druhých Slowanů hodny w tom způsobu, w jakém zaslauženau úctu sobě získá člověk, který sám již nemnoho maje, i po-

slední zbytek klade za oběť na oltář členčenstva. Bylyť veliké ceny i »dwa malé penízky«, kteréž ona wdowa chudičká wrhla do pokladnice z toho, žebož se jí samé nedostávalo a co všecku její živnost činilo. —

Jakožto zvláště důležitý případ u probuzování se a oživení Lužického Slowanství času novějšího jewí se nám přede vším Smolerowo založení »*Srbskeho towarstwa*« (Srbské jednoty) na *Budyšinském gymnasium* roku 1832., kterau Křosopólski (Aehrenfeld), Jmiš a někteří jiní roku 1839. obnovili a rozšířili; nebo tauto cestau mnohem větší množství Srbův, nežli se potud dít mohlo; nabylo příležitosti, na swau národnost pozornými se státi. Budyšin, jak známo, náležejíc pod vládu *Saskau*, Srbskými Slowany wúkol obklíčen jest; z těchto pak mnozí, kteří se později opět mezi lid svůj nawracují, svého vyššího vzdělání na Budyšinském gymnasium nabývají. Ti však až do roku 1832., odbywše učení gymnasiální, více méně poněmčeni k swému powolání se nawracowali. W podobné míře nacházelo Srbstwo malého zisku také u studujících Srbův, pod *Pruskau* vládu náležejících; neboť na universitě Wratislawské, kam Lužičané Pruští nejvíce na učení chodí, nenalézal Srb žádného powzbuzení, aby též na swau národnost zřetel obrátil. Protož, jak mile Smoler we Wratislawi se octnul, směřowala i zde hlavní péče jeho hned k tomu, jakým způsobem by se takový nedostatek na budaucnost odstraniti dal. Jeho nejvíce působením založeno jest tedy roku 1838. na *universitě Wratislawské* tak nazvané »*Akademicke towarstwo za Lužiske stawizny a řeč*« (Akademická jednota pro dějepis a jazyk Lužický) se zvláštní Srbskau sekci. Kdežto dříve jen oni Srbowé Saští, kteří w Lipsku bohoslawí studowali, w posledních třech letech svých studií také svoje Srbství w té míře w paměti měli, že co audowé »*Lužické kazatelské jednoty*« w Lipsku roku 1716. založené několikrát po Srbsku kázali: bylo nyní němčení oněch Saských i Pruských Srbův, kteří se středním i vyšším stu-

diím oddávaj, účinně zamezováno nejen onan Budyšinskau a Wratislawskau jednotau vůbec, ale i tím, že mimo to roku 1840. v Lipsku také pro studující, kteří bohoslovci nejsau, nová *Slowanská jednota* se zřídila. (Wiz číslo 8. »Jut'ničky«).

Podivno jest, že Lužičtí Srbové tehdaž skoro ničehož o Slowanech ostatních newěděli. Znali welmi málo své kmenowce latinského písma užíwající, a wěděli ještě méně o swých příbuzných, u kterých cyrilské písmo jest obwyklé; ano neměli skoro ani zdání o swých jihoslowanských bratřích Srbech, s nimi o stejné jméno se dělících. Téměř celý Slowanský swět se swau mohútnau silau i welebau byl jim jako tajemstwím, a o jeho mocně se wywinující bytnosti wěděl leda zde neb onde někdo něco temného powěditi. Při takowém nepoznání nemohlo se arci jinak státi, leč že zakladatelowé Wratislawské »Akademické jednoty« ani nejmenší wědomosti o »*Wratislawské Slowanské jednotě*«, od prof. Purkyně zřízené, neměli. ¹⁾

Postupem času však audowé všech těchto rozličných Srbských jednot nepřestali — jak se bylo až dotud stalo — na pauhém cwičení se w nářečí Srbském, ale počali také wíce o literaturu a národnost péči míti. Poněwadž ale literatura předtím jen jednostranně, totiž w pauhém náboženském poměru se wzdláwala s patrným minutím wětwi ostatních: nebylo diwu, že Srbové — mezi tím s Českými a Illyrskými kmenowci hlavně skrze L. Štúra, s ostatními pak skrze profesora Purkyně se obeznawše

1) Při wyřčení všech těch jednot, cwičení se Srbůw w mateřském jazyku za účel majících, nelze pomlčeti cwičních hodin (jednu za tyden) w Pražském Lužicko-srbském semináři. Cwičení ty hodiny již Dobrowským započaly byly; později je pan Hanka přejal, a tau cestau spolupéči býwalého přesea, důstoj. paňa Přihonského, i nyní-šeho, wel. p. Náhlowského již někteří, ješto by se jinak byli národka snad docela odcizili, jemu zachowáni jsau. Nejedni horliwí Srbové, mezi nimi též Jörden, byli žákové téhož semináře.

přede vším k tomu hleděli, aby se i s literaturau Jinoslowanskau spříznili, nářečím druhých Slowanů se přiučovali a knihy jimi psané čítali. (Wiz Časopis Česk. Mus. 1839. na str. 464., a Jórdanowu Juťničku č. 15. a 17.) Aby se to co možná usnadnilo, a také Jinoslowanům přístup k nářečí Lužicko-srbskému se ulehčil: přizpůsobil Smoler roku 1838. pro Srbské nářečí prawopis, od Čechůw a Ilirůw užíwaný, kterýž také od Budyšinské »Srbské jednoty« a ode všech Srbůw, o zdar literatury se přičiňujících, hned přijat byl. *) Okolo této doby vydal i Jórdan swau mluwnici, která jsauc *první* oním prawopisem a latinskými ótenkami sepsána, wedlé jiných prací k rozšíření nastalé oprawy znamenitě přispěla. Zda-li Jórdan při tom samostatně, anebo své náhledy s oněmi Smolera spojiv jednal, na ten čas nám udati nelze, ač by jeho tehdejší trvání w Praze a zacházení se zdejšími Slawisty pro první mínění hlasowati mohlo.

Dle našeho zdání počal w této době procitowati *po-wšechnější* žiwot Srbský, a taužení po Srbském časopisu den ode dne wíce se zmáhalo. Tu začátkem roku 1842. wystaupil Jórdan se swým časopisem »Juťnička« (Denice). Wycházela zprwu každého týdne po půl archu a přinášela takowých článků, které zvláště pro lid se hodí, newymezujíc při tom oněch, kterýmiž i vzdělanějším možno se zawděčiti. Jórdan swau Juťničku co do obsahu nejwíce tak uspořádal, že dle našeho mínění dojíti musela přízně čtenářstwa. Že se to w tak weliké míře nestalo, jak se z počátku prawem očekáwalo, nebylo tedy winau *obsaha* Juťničky, ale mělo swau příčinu w zewnějším *rauchu*, w kterém se objevila, jakož i w jiných některých okolnostech, které při opravách a přerozeních hned přijetím hned zawržením toho neb onoho nowého wíce méně místo míwají. Za příčinau neoblíbenosti tohož *raucha* Juťničky, ku kteréž i Sejler, Łužan, Buk, Mělda,

2) Srowněj *druhau* roční zpráwu též Jednoty, a »N. Lausitz. Magazin 1841.«

Borščan, Domaška, M. Kłosopólski a Smoler přispívali, počal ji napotom Jórdan w měsíčných sešitech a nowým zlepšeným prawopisem welmi sličně wydáwati, při čemž také hlavně na druhé Slowany ohled měl. Jelikož ale počet Lužičanů, kteří časopis w onom nowém rauchu čísti chtěli aneb mohli, wydawateli dostatečným býti se nezdál k dalšímu postupu w započatém podniknutí, a poněwadž také u Slowanůw ostatních wěc ta w žádané míře účastenství nenacházela: wyslaw Jórdan dwa sešity obnowené »Srbské Jut'ničky«, od dalšího wydávání *na ten čas* k želu přátel Slowanstwí upustil.

Že pak ostatní Slowané takové podílności w Jut'ničce neměli, jaká se byla vším právem očekávala, toho přede vším widěl se příčinau býti nedostatek (Lužicko-) Srb-sko-německého slowníku, bez kteréhož owšem Jinoslowanům spisy Lužických pobratřenců s prospěchem čísti buď nemožno jest, buď alespoň welmi obtížno. Proto nyní nade vše bedliwé snažení též k tomu směřowalo, aby se takowému nedostatku co nejdříve tau cestau pomohlo, jakau se před tím s druhé strany wydáním Smolerowa »Německo-srbského slowníku« na ten čas wyhowěti hledělo potřebám Lužičanůw samých, kteréž nenárodný způsob wychowání od mateřské řeči wíce méně byl odcizil. I podstaupil Łužan (Pfuhl) sepsání takowého Srb-sko-německého slowníku, kterýž přípomocí Jórdana i přispěním některých jiných rodomilů prwním sešitem (owšem posud jenom tím jediným) se objewil. Další wycházení tohož díla, jakož i rychlost jeho postupování jest arci, jak o tom i jinde již zmínka se stala ³⁾, posud na potřebném účastenství a na podpoře nejen vlastních kmenowců ale i druhých Slowanů zawěšeno; jest však daufati, že spis ten, w kterémž ostatně i patrné známky wzájemnosti Slowanské, též mezi Lužičany již mocněji ožiwělé, spatřujeme, s Jut'ničkau stejného osudu míti nebude. Byť se při tom i sama prospěšnost spisu pro

3) Wiz 13. číslo »České Wědy« 1845.

wzděláwatele Jinoslowanských nářečí, ano při důležitosti *wšestranného* jich pěstování i potřebnost jeho w potah nebrala: zasluguje podniknutí to již i z té příčiny wse-možného podporování, že Lužičané čistý wýnos k prw-nímu základu jakéhosi druhu »Matice« wynaložiti hodlají. Známo-tě, k jak welkým prospěchům »Matice Česká« již wedla, a důležitost ústawu takowého pro Slowany w stej-ných okolnostech se nacházející uznána i tím, že dle je-jího wzoru také jinde podobné Matice se zakládají. Protož za to máme, že Lužičané, byť sobě k podobné Matici již tím neb oním způsobem *zákonně ujištěný* základ po-ložili, od šťastně pojaté myšlénky wíce neustanau. W je-jich zwláště okolnostech by dle našeho mínění Matice, třebaš i w poměru menšími silami vládnouc, znamenité působení na wzdělávání mateřského nářečí a na žiwení Slowanského smyslu míti mohla.

Poněwadž u Lužicko-srbského národu taužení po ča-sopisu, w národním nářečí vycházejícím, w stálé žiwosti potrwalo, umínil sobě Sejler, časopis takový, kterýž by přede wším na potřeby lidu hleděl, na začátek r. 1842. wydáwati, pro *první dobu* tak nazvaným prawopisem »ewangelickým«; i dal jemu názew Týdenní Nowiny (*»Ty-džěnska Novina«*). Časopis ten, pokud nám powědomo, vycházel až do konce roku minulého, a sice tím samým způsobem, jako zprwu Jut'nička, i w tom samém knih-kupectwí — u Wellera w Budyšini. Co přispěwatelé ob-jewují se nám zde Bjara, Buk, Horislav, Radčan, Jank, Kulman, Mrovjan, Łužan, Smoler st., Smoler ml., Symank, Vjela, Vjelan a j., mimo některé nejmenované. ⁴⁾

Jest zajímavo, i w tom týdeníku stopowati, kterak se cit národnosti Lužicko-srbské ponenáhlu wywinowal a

4) Článek ten nám pro listy naše již dávno zaslán byl, an jsme se konečně na začátek Čerwna dowěděli, že »Tydžěnska Novina« i letos (čtvrtým ročníkem) vychází; nebo teprwa w ten čas první čísla letošního ročníku se k nám dostala. Litujeme ale, že čísla ta jakausi polemickau barwu na sebe přijala. Kde skrowný národek mimo to,

kterakými způsoby postupem času vždy více i zevním hlasem se jevil. Ačkoliw i před tím hned v Jutničce toto jevení národního citu jednotlivými důstojnými úkazy se dalo, učiníme stopování to pauze při dotčeném týdenníku »Tydženska Novina« hlavně z té příčiny, poněwadž jeho *delší i nepřetržité* vycházení nám k naznačení onoho powolného postupu více whodným býti se widí.

Projewování národních citů w prwním ročníku 1842. sotwa z temna naznačeno jest; w ročníku 1843. ale spisowatelé již i na tuto stránku zjewně poukazowati počínají. Odtud čtenářowé na důležitost Srbské národnosti patrně pozornými se činí, a k zachování jí důrazně se powzbuzují. K poznání toho nebude newhod, na některé příklady poukázati, jichžto wytknutí by u rozsáhlého, mohutným wnitřním žiwotem vládnaucího národu arci malau wáhu mělo, u tak malého však kmene, jehož síly až na malý zbytek setřeny jsau, dosti důležitým býti se prokazuje. Tak mimo jiné hned w přednějších číslech ročníku 1843. již zřejmě i důrazněji se požaduje učinliwější o to bedliwost, aby we školách pro wzdělawání mládeže *prostředkem přirozené Srbské řeči mateřské* více než posud činěno bylo; poukazuje se spolu na to, jak weliký prospěch řeč Srbská i jinau stranau poskytuje, an skrze ni usnadněno smluvení se s osmdesáte milliony lidmi, swazkem stejného jazyka i původu spřízněnými a sobě příbuznými. Hned na to při popisowání slawnosti, která se w okresu Łazském při zawěšení nových zwonů odbywala, s patrným projewením radosti a samocitným uspokojením se zřetel čtenářstwa na to obrací, že zwony nápisy Srbské obdržely a že při slawném průwodu se w náčelí skwěl praporec s průpowědí w jazyku Srbském. Dále

že cizí žiwel jej se všech stran tísni, ještě i dvojím podřetím, dvojí wírau i vládu rozdroben jest, tam se nám nezdá, že by polemika ono pole byla, na kterém by národnost utěšeně zrůstati mohla. Myslíme, že by Tydženska Novina *wšecky* Lužičany bez rozdílu wyznání na šteteli mlti měla. Red.

opět jiný spolupracovatel prohlašuje, kterak bedlivým mnohonásobným skautmáním shledal, že Srbská mysl a spojená s ní náklonnost k zachování Srbství a řeči mateřské v kořenu ještě zdráva jest; kterak povinnost káže, národnosti Srbské sobě vážiti a jí za spravedliwo dáti, an doba nastala, v kteréž i Srbowé zároveň jiným kmenům wědomí sebe samých nabyli, a chránění národnosti, co vyplnění spravedliwého přání, očekáwati mohau. W podobné míře na mnohých jiných místech důtkliwě se nakračuje na lhostejnost netečných Srbských učitelůw a oněch, kteří pro dosažení učitelského místa mezi Srby dosti bídne někdy jazyku Srbskému se přiučili, obdržewše pak takowé místo, již sobě Srbstwa dokonce newšínají a je opowrhují; i požadowáno zde zřejmě od nich, aby nejsvětější swé povinnosti zadost učiniti newáhali, ať to již pro ně s namáháním spojeno jest, čili nic: kdo Srbským chlebem žiw jest, ten že také Srbského národu sobě vážiti, jeho jazyku se přiučowati a pro něj něco činiti, k hlawním powinnostem sobě klásti má.

Jakož pak w ročníku tom bezobalné projewování národního smýšlení sobě powolným postupem dráhu teprwa *klesilo*: nabýwalof ono wždy rozsáhlejší a již *pewnější* půdy w následujícím ročníku 1844. Tak zde čtenářům již i některé důležitější záležitosti druhých Slovanů k myslí se uwádějí. Jednáno o událostech Českoslawanské učitelny Prešporské, o tom i onom nespravedliwém počínání a cit lidskosti urážejícím snažení Maďarském i wěcech podobných. Žiwě tu Sejler i dokazuje, že Lužickým Srbům možno, poněmčení zcela se ubrániti a swau národnost na budaucnost zachowati, kdyby jen náležitá účinnliwost k poswátnému tomu dílu se přiložila. Obracujeť se Sejler hlawně k duchowenstwu; horliwým, pro wěc národní účinnliwým duchowním správčům jmenem celého kmene díky a zaslauženau pochwalu vzdáwá, lhostejným, od swého lidu se odcizujícím ale důrazně k srdci klade, aby swé powinnosti k Srbstwu swědomitěji než

potud zachovávali. Nechtějí-li tak učiniti, tedy aby úřad svůj složili, a hodnějším i k lidu, kterýž je w potu twáří živi, svědomitějším swá místa postaupili. »Neboť«, dokládá, »právo Srbův, býti Srby a jimi zůstatí, tak weliké jest, jako ono Božího slunce k odměřenému stání na obloze nebeské«; a že by proto slova »Pódla Boha všitko za Serbstwo« (po Bohu všecko za Serbstwo) měla heslem každého Srba býti. W jiných pak číslech s patrným ukojením národního citu pozornost čtenářů k tomu obrácena, kterak Pruský král při své poslední návštěvě Lužice také na Srbské swatbě byl, o kroji a obyčejích Srbůw welmi pochwalně se prohlásil, ano i Srbskau newěstu čestným tancem provedl; poukázáno konečně i na staro-známau sadu zkušenosti, že z odrodilstwí zřídka co dobrého i w mrawním ohledu pochází, i činí se ze sady té pak závěrek, jak neprávě sobě počínají ti, kteří wsi mocí Lužické Srby poněmčiti usilují.

Dalo by se w tom způsobu ještě mnoho příkladůw uvésti, kterými by možno bylo stopowati, kterak zde zmáhající se národní smýšlení vždy patrněji ze swého temného zárodku na světlo wystupowalo. Ale jednotliwá tato udání již postačují k poznání, kterak se u Lužických Srbůw národní cit, z počátku jen přitichle dřímaje, ponenáhlu k jistějšimu zpamatování zvyšowal, napötom vždy wětší podstaty a obsažnosti nabýwal, až pak i zewně k onomu rozsahu dospěl, kterým, wzhlédneme-li na skrowný početní poměr kmene, nyní dosti značně se projewuje.

Od začátku roku 1844. započal Sejler wydáwati též jakýsi periodický list náboženského směru pod nápisem »*Missionske powjestě*« (Missionské zpráwy), při jehožto wydávání položen záměr, poučowati Lužické Srby, o rozšiřowání křesťanstwa od prwopočátku až na doby naše, wůbec pak, wzdlélawati a síliti mrawní cit prostředkem náboženských wědomostí.

Oba ty časopisy, o jichžto pokračowání pro nedo-

statek přímých zpráv na tu dobu žádného vědomí nemáme⁵⁾), podle ujišťování saukromých dopisů dosti hojný počet odběratelů i čtenářů nalezly, ovšem v poměru newelkého počtu těch, kterým we spisech, hornolužickým nářečím vydávaných, lze účastenství míti. »Můžeme«, prohlásil se nám saukromý dopisowatel na skloněk minulého roku, »s dosaženými výsledky spokojeni býti, považíme-li skrowný počet pauze dewadesáte dwau tisíc Srbůw; neboť mohau zde jen *Horno-lužičtí* Srbowé w potažení se bráti, poněwadž Srbowé Dolno-lužičtí, swým nářečím wíce k Polákům se skloňujíce, Horno-lužickému nářečí dostatečně nerozumějí a proto i spisů w něm wydanych nečítají. Wezme-li se pak i na wáhu, že z dotčeného počtu (wyjímaje dwa a sedmdesáte duchowních a sto dwa a dwacet učitelů) skoro celé ostatní obecnstwo *Srbské rolnického* stawu náleží: wykazují se výsledky ty pro přitele postupu zajisté we swětle dosti potěšitelném. Též nedostatek přispěwatelů, kterýž na počátku s nepřijemností znamenati bylo, během doby ponenáhlu wždy wíce mizel.«

Při takowém stawu wěcí jest zajisté wraucí žádost přátel Slowanstwa, aby na dále buď časopis »Tydžeńska Novina« buď druhý »Jut'nička« aneb jiný pod jakýmkoliw jmenem napořád bez překážky vycházeti mohl. Kdežkoli národ, po otcích swých alespoň *jazyk* posud zachowaw, k vědomí swé wlastní bytnosti přichází, a následkem toho o další zachowání a upewnění drahého dědictwí otcowského usilowně se snaží: tam obrácen zřetel předewším k prostředku, kterýmž by se i zjewně ohlašowati mohlo, co w utrobách k šlechetnému plamenu se wzňalo; tam hledáno býwá cesty, kterauž by poswátný plápol i jiným, stejného smýšlení schopným, se sdělowal, aby též jim k poznání swítíl a je k milowání národu i k šlechetným činům zahříwal. Woleno kdysí pro časopis

5) Wiz swrchu položené poznamenání 4té.

welmi vhodně podobenství o rafiji na hodinách strojem huaných, která wnitřní činnost stroje zewně oku ukazuje; snad by se pro časopis hodilo i podobenství o hodinách slunečních. Rozjasněním welebné zoře lásky k vlasti a wzejtím denního světla po temnotě odrodilosu obyčejně hned časopis swau činnost nastaupá, dalším pak chodem času ukazuje, jak vysoko slunce národní oswěty stojí, jinak-li nepřiznivé mraky wolnému ukazowání nezbraňují. Pročež i Lužičanům, jestliže na dráze nastaupené s odhodlaností a s pewným setrváním dále pokračowati budau, newyhnutelně potřebi bude časopisu co orgánu, w kterémž by třebas o zmenšeném rozměru jednak výsledky swého národního snažení skládali, jednak z nich k silení a pewnění dušewního žiwota těžili.

Dwojí wěc ale bude, na kterau při wydávání časopisu bedliwý zřetel jich spisowatelských náčelníků se obrátiti musí. Jest to jakési *krácení střední cestau* co do směru i zewnější úprawy, a pak *rychlé se sjednocení strany prawopisu*.

Co se prwní wěci týče, může za dobré měřidko slauziti zkušenost, nabytá z wydávání *Jut'ničky*. Jak swrchu již powěděno, vycházela *Jut'nička* s počátku *celá* pauze šwabachem. Bylo při tom arci dobře w počet wzato wětší množství obecného lidu, jemuž za příčinau nenárodního zřízení škol čtení latinky posud tížeji dostupné jest. Leč nemohlo takowé jen nižší třídy na zřeteli mající raucho spolu ukojiti *ony* Lužičany, kteří k *wyššímu* směru literatury mysl přiložiwše, w přijetí latinského pisma, příbuzným Slowanům obwyklého, prostředek právě národního wzniku domácí literatury hledají, ať nic nedáme o jiných kmenech Slowanských, jimž čítání neauhledného šwabachu jest dílem protiwno, dílem obtížno. Wolil na to zaslaužilý wydawatel, chtěje nepochybaě posledně jmenowanému nedostatku wyhowěti, pro *Jut'ničku* *naskrze* sličnau latinku se zlepšeným prawopisem *slowanským*. Ale i raucho to učinilo časopis nedostupným opět Lužickému obecnému lidu z příčiny, kterau jsme již

swrchu uwedli. Pokud tedy síly Lužičanů k současnému vydávání dwau časopisů nepostačí, totiž jednoho prostonárodního šwabachem (na první delší čas) a jiného pro vyšší vzdělance latinkau: máme za to, že k udržení jediného časopisu newyhnutelně potřebí bude kráčet z počátku cestau *prostřední*, a pro částku woliti šwabach, pro částku opět latinku. Postup mnohých jinოსlowanských časopisů, jinž s podobnými těžkostmi zápasiti bylo, Lužičanům za příklad slaužiti může. Nechceme se žmínovati o některých časopisech Ilirských, které, uznawše nutnost prawopisného sjednocení Slowanů latinského písma užíwajících, oprawení čtenek, jinak stejnau latinskau formau samo w sobě již usnadněné, předce jenom *ponehleh* do swých slaupců přijímají: postavíme za neklamné prawídko chod časopisůw našich, jako Kwětů, České Wčely, ano i Časopisu Musejního, ježto powolnými proměnami ze směsice šwabachu a antikwy jen znenáhla k onomu stupni se dostaly, na kterém nyní stojí. Kdo k celotě národu mluwiti chce, musí to učiniti we způsobě, která jest majetností celoty. Jen powolně ale uwyká čtenářstwo, zvláště ono středních tříd a ohecný lid na podobné proměny, které, náhle a bez předešlého zprostředkowání hned powšechně zawedeny, je snadno odraditi a prospěch písmem obmyšlený zadržowati by mohly. Nelze nepoznati i zde zákon přirody, dle kterého nikde není skoku, a ježž nejzjewněji tam pozorowati býwá, kde se zárodek ku statné, *trwající* síle má wywinowati. Myslíme pak, že hledění k tomu zákonu hlavně tehdáž jest newyhnutelné, když síly ještě tak slabé jsau, že jim náhlý překwapený chwat státi se může nebezpečným. Wždyť lékař chorawci, po těžké dlouhé nemoci teprwa zlehka se zotawujícímu neporadí, aby na koni běháku se hned pauštel do jizdy o záwod anebo dokonce anglickau *steeple-chase* podstaupil. ⁶⁾

6) *Steeple-chase* (čti: stýpl-čés) nejprudší jízda o záwod, při které běh řízen wzdalenau kostelní věži (*steeple*).

Máli však nenáhly ten postup u rozšiřování sličnější latinky s žadaucím prospěchem se potkati, bude třeba i druhé swrchu napowězené věci, totiž brzkého se *sjednovení strany zlepšeneho prawopisu*, do antikwy zawáděného. Náčelníci Lužicko-srbské literatury musejí sami dříwe a pewně na tom se usnėti, co znenáhla mezi swými rodáky k jejich prospěchu rozšiřowati zamýšlejí. Dobře poznamenal Jórdan w Srbské Juťničce (swaz. 1. str. 8.): *„Čim wětša čezra so zavedženju noweho prawjepisanja na put staja, čim nuznišo je, zo by poprawjena ortografija čiste jena byla.“* (Čím wětši obtíž se zawedení nowého prawopisu w cestu stawí, tím potřebněji jest, aby oprawená ortografie pauze jedna byla.) Ačkoliw nezapíráme, že při reformách z počátku wždy jakási kolísawost na základě wzájemného, řekli bychom parlamentárního porownávání náhledů místo má: předce i tajiti nelze, že co možná brzký konec takowého kolísání jen dobrý wýsledek mítí může pro wěc samu. Že německé přitrusky, jako užíwání pohlawního slova na způsob německého artikulu, hlawně ale nemotorně dle německého slátaný starý prawopis wymýtiti se musejí, na tom se smysl wšech powážliwých Lužičanů snáší. Uznáwajíť oni, že neodwratnau wýmínkau wzniku jejich snažení jest, swléci onu rezowatau, již dáwno mezi haraburdí náležející železnau košili prawopisní, která wolnému pohybowání a přirozenému se wywinowání jejich literatury, tím pak i jejímu postupu za druhými Slowanskými sestrami wždycky by překážela. Nepřepínáme ničeho, prawíme-li nadto, že jinokmenným Slowanům až hnusno, přemnohým snad i naprosto nemožno jest, čísti spis wydáný prawopisem tímto, který co do nemotornosti málo asi zadá swému bratranskému pobočníku, starému prawopisu Ilirskému.

Hlawní jest arci nyní otázka, jakau cestau by se ono prawopisní sjednocení nejlépe dalo.

Oblíbeno jest podobenství, kterýmž wolen obraz *lidowlády* pro naznačení obce literární, vymezujíc z ní

wšelikau diktaturu, byť tato odkud koli vycházela. Nelze zapřítí, že takové zřízení již samau věcí tu zvláštní stránku do sebe má, že *rychlé* sestaupení porůznych náhledů w celotní střed s obtížnostmi se pojí a proto sjednocenost plodem *delšího* teprwa času býwá. Obtížnosti ty pak ještě we větši míře se kupí, nenacházejí-li výsledky wzájemného onoho porownání hned i potřebné podpory w ústawech weřejných, jakéž jsau na př. školy. Netřeba šíře dokazowati, že tyto, jsauce pod wplywem *jedné* wrchní moci, již stejnau swau ústrojností rychlému upowšechnění oprav spisowního jazyka znamenitě nadlehčují; a jen z podpory wlád prostředkem škol aneb podobných weřejných ústawů dá se wyswětliti, kterak prawopisní reformy Francauzů, Němců, nejnowěji Flamandů a jiných w nedlauhé době obecného rozšíření dojiti mohly. 7) A však jako w zemích lidowládních na každém *jednotlivém* občanu péče o blaho *celého* občanstwa we zwětšené, než jinde, míře leží: tak i w podobné literární obci jednotliwcům hlavní kyne powinnost, wším úsilím o to se zasaditi, aby paprsky, z počátku rozdílným směrem rozptýlené, konečně w ohnisku jednoty se sešly w prospěch osvěty obecné; to pak nejwíce tam, kde jakausi akademickau oligarchií jakéhokoli druhu kolej ku powšechné cestě naražena není. Že zvláště w posledním případě wždy potřebí jest jakéhosi dobrowolného podřízení *osobních* náhledů pod vyšší widinu *obecného* prospěchu — owšem we smyslu wčasného *pokroku* — samo sebau wyswítá. I při nejwolnějši lidowládě, nemá-li sama w sobě se rozpadnauti, newyhnutelno jest podrobení se pod zákon jednoty, wzájemnau občanskau usnešeností wytknutý, která staw osobní pod vyšší mrawní orgán kladauc, tau cestau život w něj wléwá i z něho jej opět přijímá.

Dle těchto powšechně zde naznačených zásad nebudau i Lužičané na rozpacích o nastaupení cesty, která

7) Viz »České Wědy 1845.« číslo 12.

by je we věci, o které zde řeč, ke sjednocení co možná rychlému wedla. Při tak malém národku, u kteréhož nadto literatura ne tak we znouzrození, ale spíše w prvním vznikání se nachází, nemůže býti tak těžko, o věci, na které další postup jest zavěšen, společně se usnísti, své náhledy wzájemně porownati, a ponecháním pobočných rozptylujících steziček jediné společně wolené cesty se držeti, která k dosažení wytknutého záměru powede. W »Listu do Čech«, položeném w prvním swazku Srbské Jut'ničky čteme na str. 26. slova: *»Jeno sylne votmyslenje a kruta wola! — a bórzy budže všitko hotowe.«* (Jen silný úmysl a pevná wůle! — a brzo bude všecko hotowo.) Slova ta, od Lužičana pronešená k nám, nyní my k Lužičanům zpět obracujeme, a pro snadnější jich powážení klademe swým pobratřencům příklad z doby nejnowější — příklad Belgických Flamandů, národu to, i s Lužičany mnohé stejnosti poskytujícího. Jako dle zpráwy w 12tém čísle letošni »České Wědy« odeslanci literárních spolků Flamandských k jakémusi mluwnickému sněmu se sešli, aby se o jednotu prawopisu smluwili, kterýž napotom sankcí vlády obdržew do škol a úradů zaweden jest: tak i trvání Lužických towaryštw, na začátek našeho článku wyčtených, samo sebau k wolení stejného chodu wybízí. Chowáme welikau důwěru w šlechtné a k blahu rodáků směřující smýšlení čelních řiditelů snahy Nowolužické, jakéhož vážné důkazy nám u př. Jórdan, Sejler, Smoler a j. již dali. Proto ale také nepochybujeme, že by tím způsobem podobně dobrý wýsledek wytěžití se dal — to i w případě, kdyby pro zvláštní okolnosti *schůzce osobní* překážky w cestu se stawily a záležitost na *pauhé písemní umluwení* obmezena byla. Belgowé mají w zemském znaku swém slova: *L'union fait la force*, po dolnoněmecku *»Eendragt makt Magt«* ⁸⁾; máme pevně za to, že wáhu významných těch

8) »Swornost čini silu.«

slow pojme předewším národek, který dwojím podřečím, dwojí wládau a dwojím wyznáním wiry (ano i dwojím, wirau rozrůzněným prawopisem, »podjanským« čili katolickým a »ewangelickým« ⁹⁾ rozdělen jest a jen sražením všech rozptýlených sil w jednotu *narodnosti* k síle dospěti a na další budaucnost se uchowati může. Ne bez významnosti přeložili naši botanikowé řecké *τριανθοειδής* čili latinské *trientalis* na *jednokwítek*, a w monadelphii čili jednobratrstwu, tyčinky w jeden swazek spojujícím, by hlavně Slowané oblíbení mti měli.

Necítíme sebe k tomu powolány, abychom se Lužickým bratřím až do samých wnitřních záležitostí, na podrobné prawopisní formy se wztahující, mísili. Leč newezme se nám snad na zlan stránku, když zde o věci té některých skromných náhledů položíme. Dle našeho smyslu bude vždy welice záwadno, setrwá-li se při zwyku, klásti diakritikon na wšecky téměř sauhlásky čili konsonanty, jakkoliw to welmi dokonale jest na základě analogie. Způsob ten wadí již při psaní, což teprwa při tisku! Mnoho-li bude asi tiskáren domácích (o jiných Slowanských se ani nezmíníme), které by dosti wůle i prostředků měly k rozmnožení příhrádek o celau téměř polowičku anebo k wysazowání tolika čárek? mnoho-li jich bude, které by sobě napořád nowé matrice rážeti a nowá písmenka léwati dávali? Protož, jak nyní celé té věci poznání máme, na tom swé osobní mínění ustanowujeme, že by asi nejlépe bylo, w případech, kde etymologie neproměnné *jet* (cyrilské *ѣ*) požaduje, dle nás Čechů a Ilirů z klásti, ostatně ale ke změkčowání sauhlásek nikoli wíce diakritickau čárku (*č*), nébrž raději připojené *j* (na způsob cyrilského *ѣ* a we shodě s Iliry) woliti. Jediné *é* by asi výjimku činiti mohlo. Tato cesta, později w Smolerowě »Německo-srbském slowníku« a i jinde nawržená, nám *nyní alespoň* nejpríhodnější býti se widí a

⁹⁾ Lužicko-srbské *podjanski* pochází z našeho »*pod jednau*«, totiž *způsobau*.

tu nemalau výhodu do sebe má, že Lužičany jednak Čechům, jednak Ilirům, i po »Srbském« jmenu jim příbuzným, blíže postaví; dle Českého a Nowo-ilirského hesla se ale prawopisní oprava Slowanů, latinského písma užívajících, bez pochybnosti i dále provede. Co se pak týchž změkčených sauhlásek týče, když za nimi nestojí samohláska, tedy na konci slow i slabik aneb u prostřed slow před jinými sauhláskami: myslíme, že by i tehda buď týž způsob psaní zachováwati se dal, buď diakritická čárka docela wynechána býti mohla, owšem vyjímajíc případ, kde změkčení sauhlásky spolu na vyslovení patrně působí, jako při *nj* čili *ni*. Tedy na místě *vučer* = učitel, *vovčer* = owčák, *ruzel* = hruda, *velk* = wlk, *woheń* = oheň psalo by se buď *vučerj*, *vovčerj*, *ruzelj*, *veljk*, *vohenj* (podle Ilirského *oganj* = oheň, *naučitelj* = učitel) anebo pauze *vučer*, *vovčer*, *ruzel*, *velk*, bez diakritické známky, kteráž by pauze na *ń* (*vohen*) zůstala. Ostatně Jórdan z počátku psal *ustanj* = wstaň, *jědlenjka* = jedlička, a *vovčer* atd. (Wiz »Časopis Českého Museum 1840.« str. 216. 220. a 218.) — Došla nás ostatně před delší dobau i zpráva, že Smoler spolupůsobením wice znatelůw Slowanských nářečí též o to usiluje, aby od Lužičanů naše *ř*, owšem pauze w písmě, na místě *š* tehdaž přijato bylo, když toho obdoba u příbuzenců žádá, tedy *před*, *při*, *přečtoženje* místo posawadního *pšed*, *pši*, *pšetoženje* atd. Náwrh ten nelze neschwalowati; on w samém ústrojí Slowanského jazyka swau oporu nalézá. Nebo posawadní Lužické *š* má se k našemu a polskému *ř* rovně tak, jako toto poslední k Jinoslowanskému *r*, we swé půwodní rylosti zachowanému; jsau to pauze nářeční rozdílowé wýslovnosti, kořen ale je wždy týž. Tato jakož i jiné swrchu uwedené proměny tu výhodu do sebe mají, že Lužičany s ostatními Slowany o krok sblíží, a swazek, kterýž je pokrewenstwím, tedy již wnitřním spojením k Sláwii wíže, i přijetím obdobného zewního raucha wíce utuží. Že pak hlawním řiditelům Lužicko-srbského postupu i na

přibližowání se k ostatním Slowanským bratřím záleží; že welikau důležitost tužší s nimi wazby literární poznávají, toho důkazy i w některých písemných plodech, jmenowitě w časopisech, již podali. Tak — abychom jejich šetření wzájemnosti několika příklady, nás Čechů se týkajícími, osvědčili — jsau w Jutnióce překladem sděleny některé písně z našeho Kralodworského Rukopisu, výjimek z Kolárowy »Sláwy Dcery«, Pichlowa »Powěst Cikánská« z Wlastimila, slowenská píseň »Nitra«; dále w Jutnióce i w Týdenních Nowinách wede se pozornost čtenářů na některé spisy naše, jako na Šafaříkůw »Slowanský Národopis«, na Erbenowy »Národní písně«, na dílo hraběte Lwa Thuna o stawu a významnosti České literatury; a poukázání na Štúrowu »Cestu do Lužic,« na osudy Prešporské učitelny Čechoslowanské, na Palackého nález písemností pro náš dějepis důležitých w Budyšini, a na některé stránky předwěkých dějin i nejnowějších snah našich (w »Listu do Čech«) dostatečně dokazuje, že Lužičané we swé míře i na nás pozorliwé oko mají. Wedlo by příliš daleko, kdybychom všechny zjewy wzájemnosti, ke kterým i německý překlad »Šafaříkových Starožitností« Lužickau práci připočísti sluší, wyjmenowati chtěli; swrchu uwedené již poznáwati dájají, že powážliwí ze Srbůw Lužických k swým příbuzným kmenowcům přibližowati se chtějí a o literárním přistěpení swé ratolístky k ohromné lípě Slowanské silícího prostředku k dušewnímu wzmožení národního žiwota pohledáwají. Protož i my jim s ochotností wstříc kráčíme, je rovněž na to pamatujícíce, »zo bychu (aby) voni naše słowa nic za nadutu hordost wukládli, ale je dobroćivje horje vzali (přijali ¹⁰).

Zahrnujeme tedy swé skromné, o práwě připomenutých věcech pronešené zdání ještě jednau w ten smysl: aby se wůdcowé nowějšího Lužicko-srbského postupu předewším na prawopisní jednotě co možná *nejrychleji*

10) Wiz »Srbské Jut'ničky« swaz. 1., str. 27.

usnesli, napotom ale o *nendhlé* mejcení hranatého šwaba-chu a s ním i nemotorného starého prawo-čili vlastně křiwoписu cestau swrchu udanau se přičiňowali, při čemž by arci přiměřené *školní čítanky* nejhlavněji prospěly. Až sobě Lužičané ze »staroctihodných harcowen« snešené prawopisní harampátí zwolna odklidí, pak myslíme, že i druhých Slowanských pobratřenců účastenstwi w jejich chwalitebných snahách se zwětší; účastenstwi to ale wždycky o welikau překážku zawadí, pokud jednak starého prawopisu výhradně užíwati, jednak při opraweném o sjednocení se kolisati budau. Welebné omšené trosky welkolepého druhdy hradu wybízejí k účtě i šetrnosti; se všech konců ale nanešený rum, kterýž pěkný pohled na drahocennau památku w bauřích zachowanau hyzdí, odklízeti třeba, máli se tato oku dumawého pozorowatele we swé malebné kráse wykazowati.

Po učiněném tom odchýlení zbývá ještě se zmíniti o literárním úkazu, kterýž dle našeho přesvědčení na postup národnosti Lužicko-srbské nemálo působil, a jak pevně daufáme, i dále w té míře působiti bude, w jakéž odnože rostliny, na domácí půdě a w domácím podnebí vyklíčelé, opět nejlépe w též půdě se ujímají a ji wábným zeleným rauchem nejrychleji odtwají. Máme zde na mysli Smolerowu a Hauptowu sbírku *Horno- i Dolno-lužických národních písní* s přidawkem báchorek, powěstí a přísloví, kdež i popis národních obyčejů, her a podobných památností čestné místo zajímá. Jest to zvláštní powahoznačný tah našeho věku, že všude, kde národ procitnul a sám sebe poznaw we swém vlastním žiwlu pohybowati se počíná, zřetel hlavně obrácen jest ke sbírání všech památek, které co výsledky národního žiwota během nepříznivých dob w zapomenutí a opowrzení wešly, a však zárodek pro nové žiti w sobě chowají. A w skutku spočívá w těch šťastně zachovaných památkách čarowná moc, která wywinujíc se k nowému činnému pohybu, cizí korau potud stísnněnému, bez ustání

dále roste a ve zmnoženém poměru nepřetržitým řetězem napořád novým zárodkům se sděluje. Rozkotané, pohozené a opovržené kamení dotknutím zde Deukalióna a Pyrrhy, jakoby tworným dechem owanuto, w nové podoby se křísí a k čilé činnosti powstává; símě, w půdě chladné přírodní smrti chované, zahřívajícím wzduchem a blahokojnou nebeskau wlahau žene zde znou na světló utěšeným zelenem swěží lupínky, jichž na udusané půdě málo kdo wíce očekáwal, a rozkochanému oku se jewí nový keř s novými kwítky, za barwitau oponkau skrývajícimi opět símě nové. Nemałym potěšením nás tedy naplnilo, že i Lužičané, dobře poznawše národní směr našeho wěku, přede vším ku strážce prohledli, která pro šwau důležitost takorčka stálým článkem nejnowější literatury se stala. Ale ještě wětši potěšení nám působí, že nejpříznivější wyznání učiniti můžeme o stkwělém wywedení úlohy, kterau sobě za tímto záměrem byli wytknuli. Sbírka ta jest dílo, jakého u Lužičanů posud nebylo; ona swau stkwělostí činí okrasu obzoru literatury jejich, a wzhledem na wnitřní spořádanost i zewní rauchó nejwytečnejším wydáním tobo druhu směle po bok postawiti se může. Dokázali zde naši pobratřenci, seč i skrowný, w silách tak náravně zkrácený národek Slowanský ještě jest; dokázali, kterak statečná wůle spojena se šlechtnau obětností přemáhá sebe tužší, nepřítzníwými okolnostmi w cestu se stawící překážky u wywedení i wětších podniknutí; ano dokázali, že i malý jich zbytek ještě dosti welikau částku ryzího Slowanského žiwlu w sobě chowá, kterýž jednak při horliwém pěstowání a obezřelé wčasné šetrnosti prawých potřeb, jednak i sdílnau podporau jejich literárních snah se strany druhých Slowanů drahému tomuto národku další trwání slibuje. Směřuj nyní wolným chodem péče Lužičanů k tomu, aby cožkoli w národní tu knihu posud sněsti se neudálo, bedliwým paběrkwáním ponenáhlu k celku dodáwáno bylo. Že ještě leckterý kwítek, na luzích jejich od sběratelů

nepozorován, na přimíšení do wěnce čeká, za to ručí již wůbec Slowanů bohatá mysl básnická, jejížto plody w jisté odmezené době až na dno vyčerpati ani nelze. Takž i některé z písní, již roku 1840. we swazku 3. Časopisu Česk. Museum sdělených, zde pohřešujeme. Nepřetržité snažení o uchycení a zachování té prchawé ozvěny domorodního života bude zajisté i dále na otawení vlastenského smyslu a tím i na postup národnosti dobré působení míti. Národ, obdržew ty výjewe vlastního ducha w sebraném celku, je za swé uznává a jinak prchající je znouu do srdce swého klade, kde k bujařejšímu opět životu mladnau; on w nich znamená poklad zlatý od dědů wnukům zůstawený, z něhož si klene *domací* oblauky ku přechodu do časů budaucích. Jest tu činnost, podobná k oné mlunního dalekopisu, kde elektrický proud skrytými raurami tajemné, jen znalcům powědomé písmo, jak na jednom konci wyraženo jest, stejně na druhém naznačuje; anebo jako dítko, od matky wychované, jí pak wěkém sešlé milau wzájemností opět ku podpoře slauží. Protož i sběratelé a wydawatelé dotčené sbirky se nikdy neminau s díky oněch, kteří w zachování podobného výkwětu národní mysli též mocný prostředek k jejimu postupu shledáwají. Došla sbírka ta odměny *kráľowské*, odměny *společnosti učené* i pochwalý *stawůw zemských*: nemalau odměnau způsobí ale sběratelům blahé wědomí, že neunawenau práci literatuře přispěli dílem, které, spojiwši rozptýlené, již ztrácející se paprsky we střed jeden, nyní s to jest, účinky zesíleného plamene po rodáckém wůkolí k oswětlení a zahřívání vlastenské mysli rozesílati.

An jsme posud o čelnějších výjewech písemnického úsilí promluwili, jejich působení na postup národnosti stále na očích majíce: ještě zde některé tužby w krátkosti položíme, jichžto projewení nám nikoli za wytknutí předměrného prawidla, ale opět pauze za osobní radu wáženo bud', při které nás hlawně úmysl wede, míru podaných zde náhledů na celek dowršiti. Stala se již swrchu

zmínka o vydávání *slovníku Srbsko-německém*, jejíž Žužan s připomocí Jórdana započal, a vytknuta již tam největší potřeba jeho. Uznání té věci postačí, Lužičany na její důležitost plnou wahu pozornými učiniti, a je k napnutí všech sil přijměti, aby, než co jiného koliw podniknau, dilo tak newyhnutelně potřebné swým rodákům i druhým pobratřencům, byť to i wolně postupným chodem bylo, podali. Řekne se: »Multum operis restat«; owšem prawda; a však pro nynějšek slovník ten wšecku, řekli bychom samojedinau péči požaduje. »*Bez njeho budže wšitke naše prócowanje dothi čas podarmo*«, dí Jórdan w Srbské Jutničce (II. str. 61.), a my se s ním na tom výroku docela snášime. Arciže *wyduńí* díla, o jehož *sepsání* dle dokázané již usilownosti nepochybujeme, s welkými těžkostmi spojeno jest; leč i zde sworným sestředěním síly všech horliwých Srbůw a zvláště jich jednot k wymožení záwazku odbírání, jakož i náležitým oznámením dalšeho pokračowání w hlawních časopisech jinoslowanských dalo by se nepřetržité vycházení spisů snad předce způsobiti. Co se pak sepsání slovníku týče, již mnoho příprawných prací stáwá, které samy o sobě we skrytu a rozptýlení nemohauce prospěti, bedliwými rukami sneseny k pěknému dílu wzrostau. Slovníky, jakých Brancel, Swotlík, Šmuc a Bose rodákům swým již podali, k tomu rukopisní práce, kterými Lubenski, Junghähnel, Sejler a někteří jiní dalši proprawu učinili, wše to ochotně přičiněno k látce, od Žužana a Jórdana uprawené, zajisté by naléhající potřebě na důstojný způsob zadost učinilo.¹¹⁾ Že by tau cestau napotom i Německo-srbský slovník

11) An zde řeč o Branchu (nar. 1656., zem. 1740.), nemůžeme se nezmíniti o jeho díle: »Lexicon harmonico-etymologicum Slavicum, in quo linguae Sorabicae nec non Polonicae ac Bohemicae non tantum vocabula recensentur, sed et origo eorum ostenditur. IV. Tomi.« Kłosopólski nazýwá dílo to w Jórdanowě Srbské Jutničce ranným úkazem Slowanské wzájemnosti. Rukopis nachází se w kuihowně Zhotelské učené společnosti.

Smolerův lehko se doplňoval, samo sebou se rozumí. Nuže tedy, jen opět činné sjednocení, a i s těžkostmi spojená věc se podaří. Vydaním dwau velikých swazků písní národních, o kterých swrchu již řeč se wedla, zřejmě projeweno, na jaký stupeň činnosti se též slabé síly wznésti mohau ušlechtilau láskau k vlastnímu národu a sdruženau s ní wytrwalostí: chowáme důwěru, že i při té věci nowého podobného důkazu nabudeme. Teprwa po wyjití takowého díla, jak přeswědčení jsme, činnější účastenstwí w literatuře Lužičanů se strany druhých Slowanů nastane. — Až ale we věci, kterau jsme právě wyložili, všestranné žádosti se wyhowí, až nadto i wzhladem na *wčasnau školní čítanku*, jak již dříve powěděno, značná neméně překážející mezera se vyplní: pak nastane doba nové péče o to, aby se národku jeho činy a osudy o wěrném wyličení před oči postawily w *dějepis*, nechť z počátku jen stručném, a však w mateřské řeči sepsaném. Słowanstwu záhy smrti održený Krempel dobře pojal úlohu literatury národní, takorča w čelo Štyrsko-słowanského snažení postawiw své dílo: *»Dogodivšine štajerske zemle z' posebnim pogledom na Slovence.«* Dějiny jsau zrcadlo, w němžto, nebrání-li temný nádech wolnému pohledu, národ sám sebe opět spatřuje w postawě půwodní; a co jsme o jiných národních památkách, jako písních, powěstech, obyčejích swrchu powěděli, to we větši ještě míře o dějinách platí. Kdežto ony pauze básnický život národu ličí, jsau tyto obežertným wykazem jeho života skutečného. Dějepis Lužičanům arci jen truchliwý obraz předkládá; a však i ten k napnutí činnosti wzbuzowati může. Člowěk poznaw, jak drahých statků neštěstím pozbyl, weškerým úsilím se přičiňuje, aby k zachowání života alespoň to sobě i dítkám zachránil, co mu po nehodě zbylo. — Když Lužičanům tento nejdůležitější trojlist *slovníku*, *čítanky* a *dějepisu* w národní kwětnici se rozwine, budau moci ponenáhlu i jiná kwitka následowati, z nichžto na příklad jmenujeme *dě-*

jepis literatury Lužicko-srbské, od Jórdana slíbený (owšem brzo sestawiti se dající); sbírku rozmanitých *půwodních prací z pěkné literatury*, připowězené od »Srbské jednoty« w 8. čísle *Jut'ničky*; překlad našeho *Kralodworského Rukopisu* od Smolera a Žužana, a některé překlady čelnějších děl kmenowců Slowanských, jež Smoler, Varko, Markus a j. zhotowili. Snad se nám wytkne, že tak slabým ramenům mnoho najednau nakládame; leč obražujeme se průpowědí, že i

»Kapka činí důlek ne moci, ale často padáním,«

a že pilná wčelka po nepatrných častečkách bohatau zásobu sladké strdi snese. Při setrwalém napnutí sil, w celek sestředěných, též věci s těžkostmi spojené, byt i zwolna, ale předce ku předu jdau, a my o prawdiwosti toho ani u Lužičanů pochybowati nechceme, jelikož nám to již jedním welikým i pěkným dílem čestně dokázali.

Wše, co jsme posud powěděli, snad dostačí k poznání, jakými prostředky způsobeno, aby též oni Srbowé, kteří za minulých šesti neb osmi let w řadu wzdělanějších tříd wstoupili, we zrůstalém se němčení zadržení byli, a kterak probuzený w nich národní cit je wedl k statnému snažení, aby národnost we wětším napořád oboru, ač wždy *zakonní* cestau, chráněna a upewněna byla. Jak hned w čele podotknuto, nebylo lze podati zpráwy o událostech swětohlučných; nebo Lužičtí Srbowé jsau pauze národek mezi národy; nicméně se domníwáme, že snad mnohým nebylo nezajímawo zwěděti, kterak Slowanská, dle zdání některých »ztracená stráž« w Lužici proti wůkol dorážejícím náběhům tuhé přemoci se napořád statněji a to s wětším wždy prospěchem ubrániti snaží.

Na zawěrek zde ještě několik slow o věci položíme, která — že s údatky swrchu uwedenými úžeji spojena jest — nám zmínky hodnau býti se widí. W kterémś Německém, asi před třemi lety w Lipsku wyslém spisu, w němžto Slowanský nepochybně skladatel poměr Slo-

wanstwa k Německu obratnau jinak rukau líčí, také o národku Lužičanů řeč se wede. Mimo jiné prawi zde o nich spisowatel: že je za ztracené Slowanstwu považuje; aby tedy při nenáhlém jich němčení žádného násilí se neužíwalo, an by snad jinak násilí i zde tuhau Slowanskau powahu ke zpauzení-se wzbuditi mohlo; jediná prý úloha Lužičanů nyní jest, aby jen národní památky sbírali, a je co swědky býwalého žiwota pro dějepis zůstawili. — Jakkoli záslužnost spisu wyznáwáme, w tom výroku spisowateli přihlasowati nemůžeme. Případá nám, jakoby se tím Lužičané před blížkau, jim prorokowanau smrtí k sepsání »poslední wůle« vybízeli. Prawda jest, že i zdravý, silau vládnaucí člověk, jinakli na pořádnost dbá, za dobré paměti sobě »poslední pořízení« připravuje pro nepředwídany případ nešťastný; prawda jest, že rownau měrau — abychom obraz ten dále wedli — i bujarý, statný národ hned we kwětu swém o spořádání swých památek dbáti powinnen jest: ale myslíme, že wybízení k dělání poslední wůle nemusí vždy spojeno býti s výhrůžkau smrti, jako by ta již u pelesti stála. Známat průpowěd, že pokud duše w těle chorawého trwá, ještě vždy naděje k žiwotu jest; zkušenost učí, že mnohý nemocný, jemuž ani téhodne k žití nedáno, nejedněch zdawých přečkal; ano odzwonili již umíráčkem mnohemu, jenž napotom ještě dlaho žiw byl. Nechceme tajiti, že u Lužičanů, jež Berlić w předmluwě k swé Ilirské mluwnici nazýwá »našimi z mrtvých wstalými bratry«, i po jejich procitnutí přemnoho hojiu zbýwá; jejich však tepna, w nowější době žiwěji bijíc, naději dává, že poskytnutím potřebné pomoci, spojené s vlastním přičiněním, na dále se zachowati mohau. Že se jim té pomoci — účastenstwím w jejich literární činnosti — u druhých Slowanů dostane, tomu rádi se důwěřujeme. Laskawá matka nejmenšímu a chorobau nejslabšímu dítku největší péči wěnuje: s podobnau laskawostí snad i Lužičtí Srbowé ošetřowání budau od obecné Slawie matky. Sdil-

ného podchycování slabých kroků hlavně *zde* třeba. Že ale i ty slabé kroky s vůlí statnau se činí, poznalo se snad z nástinu, kterýž jsme swrchu rozwinuli. Nechtějme hned ukazůw obrowských míti k pronešení úsudku o platné činnosti! Kdekoli skromné kwitko se rozwinuje, nepřikládejme měřídka obrowské palmy! I něžné kwitko významné *mučenky* čili *pašijowky* (*passiflora*) wábí oko přírodomilowu, jako *adansonka* obrowská: náležejí obě do »*trídy jednobratrstwa*.« Zůstanau nadto Lužičtí Srbowé, bychom jich co welewzácného zbytku po Slowanských Polabanech ani na wáhu nebrali, i jinak pro Slowanstwo wždy důležitými; jich malý početní poměr w tom ničeho nemění. »Brávám swé zboží, kde je nalézám« — *Je prends mon bien, ou je le trouve* — praví kdesi Francauzský dramatik Molière; takowého důležitého zboží též Lužičané mají. Mohli bychom zde ledacos wyčísti; zmíníme se jen o tom, že jazyk jejich wzdor kaziwému náwalu ciziny mnoho Staroslowanského zachowal. Tak na př. užitwání dvojního počtu čili duálu; kladení lokálu bez předložky; přísnější měkčení spoluhlásek; významy, jako *dyrbec* (= museti; w našem Kralodworském Rukopisu »drbía«); *wašnje* (= způsob; w našem Mastičkáři »dobru wášňu«); zawěšowání příložky *-dla* (*teho-dla*=dle toho) a jiné, žijící posud we mluwě *obecne*, — to vše Slowanskému mluwozpytateli wždy důležitým předmětem bude.¹²⁾ Co w lučbě někdy o působení příbuzné kapky na tekutost welikého objemu platí, i zde swé místo míti může. Proto nechať Lužičtí Srbowé swé »pořízení« jen činí, nechať sbírají národní památky; ne však proto, jako by k žiwotu již naděje nebyla, ale k ožiwení sil, ponenáhlu se zotawujících.¹³⁾ Kollár nazývá obě Lužice »lodičkami w moři tonaucími«;

12) Srowněj Šafaříkowsy »Počátky Staročeské mluwnice«, co úwod k »Wyboru z literatury České« str. 112. 115. a j. *Red.*

13) Snad by prospěšno bylo, časem do Srbského přeložiti též Brancůw spis: »Historia populi et rituum Lusatie superioris.« Rukopis chowán w Žitawské radni knihowně. (Wiz Jutničku I. str. 30.)

ale prohlásil se w »Cestopisu Italském«, že i jim při ochranné pomoci naděje k zachránění jest. A proto na konec pravíme: Byť i »bauře weliká se stala na moři, tak že se lodičky přikrývají wlnami,« leží jich osud w oněch vše-řídících rukau, jichžto pokynutí »wětrowé i moře poslauchají.«

VII.

Život swatých Crhy a Strachoty. *)

Sdělen od Josefa Dobicera'

Swatý Crha a Strachota, bratři vlastní z Alexandrie Recké, jazyku slowanského, za času Michala císaře, když z daru božího některé vlasti, jako Charwáty a Slowáky, na wíru křesťanskau obrátili, pod způsobu putníkůw a prostých kněží do země Morawské pro spasení národa toho z wůle boží přišli, nesauce s sebou tělo swatého Klimenta, kteréz byli w moři našli. Jimžto král Swatopluk se vším lidem wstříc wyšed, s welikau poctiwostí je přijal: kteréhožto krále se vším lidem jeho k wíře obrátili a k milosti křtu swatého přiwedli, po městech a wesnicech chodíce slovo boží pilně kázali, a w milosti křtu swatého owšem bludůw se wystřihajíce, aby trwali, napomínali.

*) Na úkazku a k použití pro ty, ješto nowými wydánimi životů Swatých se obírají. Kniha ta wzácná inkunabul, we folio, tisk na dwau slaupcích, obrazy chatrnými dřewotisky opatřená, w klášteře Ročowském se chová. Bez titule. Na konci slova: Skonawaji se žiwotowe Mučzedlnikuow a mučzedlnicz božych. Letha panie Tisycziego čtyrzsteho Dewadesatego pate°. w Starem Miestie prazskem. Ten wtery przed Swatu Marzy magdalenu. Miesyce Cźrwencze dne posledniego —. *Spisow.*

Kniha tato jest známá pod titulem: *Passional*, aneb život mučedlnikow. Wiz Jungin. hist. lit. 59. Výbor z lit. č. 263. *Red.*

Tehdy král Swatopluk swatého Crhu za arcibiskupa wywolil a potwrditi způsobil. A tak swatý Crha mnohé u wíře Kristowě utwrdil a zákon starý i nowý z Řecké řeči a Latinské w Slowanskau přeložil. A když swatú mši a jiné wšecky hodiny w jazyku slaužil slowanském, uslyšaw papež s kardinály žeby w zapowěděném jazyku to činil, rozkázal skrze listy swé aby se k němu do Říma wyprawil. A když to učinil, na příčinu swého obeslání od papeže se wytázal; jehožto papež s welikým hněwem tresktal, pročby swaté mše a jiné hodiny w zapowěděném jazyku slaužití směl. A on pokorně chtě se wymluwiti a je ukrotiti, wzaw žaltář ten weršík propowěděl. Wšak psáno jest: »Wseliký duch chwal Hospodína.« I wece: »proč otcowé bráníte zjewně mše swaté a jiné hodiny jazykem mým slowanským zpíwati a písma řecká a latinská wslowanský jazyk překládati? Neb kdybych toho nečinil, nikoli bych tomu lidu prospěti nemohl: neb lid twrdě šije jest . . . a, neznaje cest božích: protož toto spasi-
telné sem jim z wdechnutí božího našel, skrz něž mnoho sem z nich pánu bohu získal. A protož nemějtež mi za zlé otcowé. Wšak i swatý Pawel prawí: Rozličnými jazyky mluwiti nechtějte brániti.« A oni to slyšíce a wíře swatého Crhy se diwíce i prospěchu, mocně ustawili a utwrdili a listy na to dali, aby w těch krajinách jich jazykem mše i jiné hodiny byly zpíwány. Potom swatý Crha do krajin swých se nawrátil a tělo swatého Klementa s sebau do Welehradu přinesl. A pak potom přezwěděw w duchu zkažení země Morawské nawrátil se do Říma s tělem swatého Klimenta: a mnohé diwy tam čině odpočinul skrze smrt w pánu. A před smrtí swau bratra swého Strachotu neb Metudia ustanowil arcibiskupem místo sebe a do Welehradu odeslal. A tak když se bral swatý Strachota do Welehradu, Swatopluk král s lidem swým proti němu wyšel, a až do kostela jeho jest pro-
wodil poctiwě; kterýžto arcibiskup wíře Kristowě poddané we wší swatosti spravowal. Potom pak král Swa-

topluk hody knížatům udělal, mezi nimižto i wéwodu Českého Bořiwoje pozwal. A když k stolu sedli, kázal jemu na podlaze před stolem seděti řka jemu: že nesluší tobě za stolem s křesťany, ale podle pohanského obyčeje na podlaze před stolem seděti. Nad nímžto se arcibiskup Strachota slitowaw a zaň se postyděw, wece k němu: Ee že ty jsa tak weliké kníže za to se nestydíš, že si od důstojného sedění wysazen, ale pro swú newěru a modly na zemi nepoctiwě sedíš. K němužto kníže Bořiwoj wece: Což pak jest? A coby mi vaše křesťanská wíra pomohla? Odpowěděl swatý Strachota, kdyby ty modl nechal a křesťanskau wiru přijal a pokřtil se, ty i twoji potomní knížata a králi byliby slawnější a důstojnější nade všecka knížata a krále jazyka slowanského. Jehožto řeči wéwoda Bořiwoj powoliw prosil aby byl pokřtěn. I řekl jemu arcibiskup: věříš celým srdcem w otce všemohaucího i w jeho syna Jesu Krista a w Ducha swatého, jenž jest osvětitel všech wěrných duší. A to učíň nejwíc pro spasení duše swé i těla a s Bohem na wěky přebýwání. I když jest tomu powolil wéwoda a wyznal a křtu snažně žádal, pokřtil jest ho se 30ti služebníky jeho a w swaté wíře potwrdil a wyučil a do Čech propustil, kterýžto pojaw s sebeu kněží, do Čech se nawrátil. Potom po nemnohých dnech swatý otec Strachota do Čech přijew, swatau Lidmilu manželku knížete Bořiwoje s mnohými jinými pokřtil a tak tudy swatá wíra křesťanská w české zemi mocně se rozmnožila. A swatý Strachota zase do Morawy se nawrátil a šlechetně žiw jsa we všem dobrém prospíwaje k Bohu se dostal.

VIII.

O knihovnách obecních.

Od Jana Eraz. Wocela.

Národ čechoslowanský, k srdci samému Ewropy postawený, též i mocným žiwlům, Ewropau hybajícím, co denně patrněji podléhá. Žiwlowé tito panující, *národnost* a *průmysl*, byť i na oko sobě odporni byli, předce podiwným osudu dopuštěním spolu w úzkém spojení se nalezají, ba i jeden druhého co mohutný osten k činnosti powzbuzuje a k zápasu wyzývá. Nebo průmyslem a obchodem stýkají a seznamují se národové, jenžto jindy osaměli a od sebe odlaučení býwali, tu pak se uči jeden druhého a tím i sám sebe lépe znáti, znamená, jaké zvláštnosti a přednosti w sobě chová, kterými se jako rázem zvláštním, jemu od stwořitele wštípeným od ostatních národů liší, jsa článkem důstojným w neskončeném řetěze člowěčenstwa. Tak nás zkušenost každodenní přewšvědčuje, že jednotlivci w cizině žijící, jsauce citu šlechetného — nebo o lidech, kteří toliko pro zisk hmotný žijí a cítí, zde řeč místa nemá — k národnosti své se mnohem horliwěji hlásí, nežli welký díl našinců, jenž w žiwobyti swém nikdy meze vlasti aneb dědiny své byli nepřekročili. Jazyk, mraw a způsob domácí mnohému z nich příliš wšedním, pročež i sprostým a hrubým býti se zdá, kdežto w cizině žijícímu vlastenci, poznawšímu též i způsoby a mrawy cizinců, obyčeje a powahy domácí w něžnosti a prostomilosti své přirozené se objewují.

Má-li cena věci nějaké poznána býti, musí se to přirównáním s jiným tohoto druhu zbožím státi. Staří Peruané zlata co wšedního hmotu k nejsprostším nádobám až do té doby užíwali, kdež obchodem s národy

ewropskými cenu drahého kovu poznali. Tak národové průmyslem a obchodem nejvíce slynaucí a do všech končin světa syny své rozesílající, totiž Angličané a Francauzi též nejlépe cenu národnosti jsau poznali, zaszující se co nejhorliwěji o její zrust a zwelebení. Naproti tomu národové w pokoji a zapomenutí od pradáwných časů na niwách swých bydlící, wětší a wětší ujmu národnosti trpí, až i cit a láska národní u nich tak ochabne a omatlní, že národnost swau jakožto wěc wšední a žádné ceny nemající za skrowný zisk wyměňují. Příkladem toho jsau někteří Finští národové, jako Estonci, Liwonci a j. Z ospalosti takové, když ještě w mráкотnau mdlobu byla nepřešla, toliko meče bleskem a bremem wálky pokolení ospalé se wytrhne; boje a činy slawných bohatýrů rozněcují opět oheň lásky k vlasti a národu, zanechávající i budaucím potomkům w popeli dáwno wyhaslého plamene jiskry, na dlouhé wěky národnost zahřívající. Tak se stal meč nástrojem, který nesčíslných obětí na oltáři národnosti kácel a krwí kořeny lásky k jazyku a vlasti zalíwal u národů, ježto ani obchod ani průmysl přes meze vlasti byl nelákal — tak zachowána, krwí hojnau poswěcena národnost Polákům, Čechům, Srbům, Černohorcům a j. Leč náš wěk již wálkám takowým konec učinil, dada národům jiných prostředků, kterými by cenu a welebnost národnosti své poznali: dát jim dušewních zbraní, jimiž by útokům nepřátelským statně odporowati mohli.

Obyčejně se domníwáme, že průmysl a obchod národnosti nepřejí, poněwadž co hluční hlasatelé a zastáwatelé swětaobčanských zásad se projewují; a wšak právě tato okolnost ukazuje, jak hluboce se idea národnosti, nechť i soběcké, w swětowladný průmysl zakořenila. Nebo poznáme, hledíme-li blíže k wěci této, že kosmopolitismus průmyslných národů nic jiného není, nežli náruživé bažení po samowládě národnosti a jazyka týchž národů. Což jiného míní Angličan, což Francauz slowem kosmo-

politismu, nežli aby řeč a náhledy jeho po celém obchodním světě panowały? Což chtí Němci *kosmopolitismem germanským*, jehož obraz se w *celní jednotě německé* spatřuje, dosáhnauti, nežli aby též okolní negermanští národové k jednotě této přilnuli a tak kosmopolity pod štítem germanským se stali? Nechceme déle myšlénku tuto rozbírat; to však na bíledni jest, že průmysl, welikánský tento samolibec, rauchem kosmopolitismu zahalený, svým wywoleným bojně klasy, na cizi půdě klizené, ano již i celé wětvičky sausedním národům urwané — pomníme jen na zněmčelé průmyslníky naše — co wítanau kořist podává. Pročež kdo bystřeji k věci této prohlédne, zajisté s námi za jedno se snese, že národ, jenž se dušewně tak newzdělá, aby též samostatně na poli průmyslné činnosti wystaupiw sobě náklonnost onoho welikána wydobil, pokrokem času soběckému kosmopolitismu šťastnějších sausedů swých bude musiti podlehnauti.

Tak též u nás pozorujeme, že průmysl sobě na vše strany dráhy klestiti nepřestává, ano podobá se, že již za několik desítiletí takové přewahy w životě našem nabude, že pauhý Čech, když jemu brány k dušewnímu vzdělání zawřeny zůstanau, národnost swau swléci musí a přinucen bude, co Němec se pitwořiti, aby hnusné bídě a chudobě, jinak jemu hrozící, se ubránil. Až dosawád bohužel příliš pořidku poskytují se pauhému Čechu prostředky ku vzdělání dušewnímu a průmyslnému vůbec, an německému obywateli země naší přehojných příležitostí k vzdělání rozumu a dobytí sobě mohowitosti netoliko školy a úřady, nébrž i spisy w nesčíslném počtu vycházející podávají. Naději se kojiti můžeme, že též i vláda naše o školy průmyslné ku prospěchu pauhých Čechoslowanů zřízené se postará; leč poněwadž při zřízení ústawů takových z dáwného nawyklého koleje wystaupiti, a nowých dosawád neužíwaných prostředků k vzdělání mládeže pauze české vynalezti třeba, tudy diwu není, že po nemalých přípravách a teprw we vzdálenější

době, nežli bychom sobě přáli, věc tato se powede a wykoná.

Než pak nedomníwej se žádný, žeby s dosáhnutím túžebně žádaných škol již všechno dokonáno a welké naší potřebě docela wyhowěno bylo; nikoli: škola teprw základ vzdělání a ušlechtění žiwota klade; zapotřebí každému, kdož školu opustił nějaké žiwosti se chopí, aby na základě školau položeném dále stawěl; nebo kdo o to, čemu se z mládí naučil, w dospělejších letech wíce nedbá, podobá se rolníku, jenž zasew role své, w času žně klasy drahocenné sklizeti by opominul. Též i w zemích, kde se o zwelebení škol národních bedliwě pečuje, mimoškolní vzdělání lidu za welkau potřebu se pokládá, jelikož mladík škole odrostlý přechoasto i dům otcowský opauští a tudy nejwíce jen swému citu, swým náhledům, vášním, jakož i nebezpečnému působení towaryšů swých nových zanechán býwá; ani vláda ani církew každý krok takowého nowáčka w mateninách swěta wěsti a opatrowati mohau; vláda toliko meze wysazuje z kterých nelze wykročiti, zanechawši jednomu každému dosti prostraného okresu k jednání samostatnému. Tuto samostatnost aby mladý občan k užitku swému stálému přiwěsti mohl, za věc nad míru důležitau uznáno, *aby čtením spisů užitečných mladík rozum swůj ostržiti, srdce své šlechtiti a wědomosti, k zruštu štěstí jeho potřebné množiti nepřestával*, tím způsobl žiwobyti swého rozumněji, pohodlněji a šlechtetněji spořádaje. Protož se u národů vzdělaných obecní knihowny zhusta zakládají, powažowány jsauce za pokračující školní cwičení a takorčka za učitele a wůdce na dráze praktického žiwota.

Když pak již národové, hojnými, dobře zřízenými školami opatření, tak horliwě se o uwedení knihowen mezi obecný lid zasazují, tím wíce my Čechoslowané o zawedení jich mezi lid náš pečowati musíme, rozwážíwše, že u nás ani weřejných ústawů se nenalezá, w nichž by česká mládež prwních základů k průmyslnému vzdělání

nabyla. A však potřeba vzdělanosti národní roste, čas přechá, letí, každá ztracená hodina lid náš hlauběji do tmy uvrhuje mezi tím co sausedé naši vždy mohutněji ku světlu a bohatému zisku se ženau. Zde tedy třeba, aby *obecní knihovny* a *čtenářské spolky* na místo školy nastaupily. Neřekne snad již za našich dnů nikdo, že ušlechťení srdce a mrawů člověka sprostého věci potřebnau není, poněwadž se tomu praktický život ano i politika přičti, jelikož prý takový sprosták — tak horliwci jistého druhu austně i písemně namítawali — již k surowosti a nauzi splozený, jasnějších náhledů a jemnějších citů nabyti nesmí, aby se tím se stawem swým nespokojeným a pak snad i nebezpečným nestal!! Nemíníme zajisté, aby se každý na ten samý stupeň vzdělanosti wznesl; nerozumná by to owšem byla žádost, které by se powolání jedněch a způsob života druhých na odpor stawěl; a však toho může a má každý i sebe sprostší občan dosáhnauti, aby w okresu swém co nejprospěšněji působiti mohl, a k wědomí vyššího původu a powolání swého přiweden jsa, w kalu nesnázi a bídě neutronul. — Žel jest toho, že zwlášť někteří boháči a přepiatí vzdělanci toliko ošklivost swau nad neladností powahy a hrubostí wnějších způsobů lidu sprostého projewují, anziž kdy jim přijde na mysl, o to pečowati, aby takowéto nešwary se odstranily a lidé zanedbali k šlechtetnějším mrawům přiwedeni býti mohli.

Připauštíme že knihy a knihovny s to nejsau a nebudau, aby *wěškerý* neduh lidu našeho *docela* zahladily — leč pak prwní důležitý krok k zapuzení tělesných a mrawních strastí, kterými národ náš skličěn jest, *rozšířením dobrých spisů* se již učiniti musí: pročež křesťanská powinnost každého lidumila vlasti naší, zwlášť pak welebné kněžstwo, majitele statků a úředníky zpráwu nad lidem wedauci k tomu wíže, aby o založení a rozmnožování knihowen wenkowských horliwau myslí pečowali.

»Knihovny zakládány buďtež s powolením nejvyš-

šního zemského řízení, nabývající jen úřední záštitou a veřejným dohledem pevného trvanlivého stání. Že slavné řízení zemské takowému podnikání nečiní překážky, anobřz zakládání knihowen přejě a je podporuje, jest důkazem gubernialní nařízení od 15. Čerwence r. 1838. č. 21.242, jímž prostředkem listu, wydaného dne 28. Srpna r. 1838. č. 5049 od weledůstojné Konsistoře Pražské, powzbuzuje se duchowenstwo, aby se přičinilo o rozšíření a rozmnožení školních bibliotek, jelikož blahodějné jejich působení jest patrno.« ¹⁾

Když pak vláda naše o dušewnau potrawu mládeže školní laskawě pečuje, lze se nadíti, že tím wětší péči o dobré poddaných, škole již odrostlých míti musí, je k tomu wedauc, aby užitečnými spisy rozum swůj wzdělati a w žiwnostech swých prospíwati mohli. A že tomu tak, tím lze dokázati, že nejvyšší řízení zemské powolení k založení knihowen obecních na místech, jenž se přiměřeným způsobem o wěc tuto ucházely, ochotně již udělilo. Kdež tedy ústaw takowý do žiwota uведен býti má, nechť se w čelo jeho znamenití a dobře zachowalí mužowé postawí, nechť se pak žádost o založení knihowny pro obywatele města, městečka aneb wesnice skrze místní úřad, magistrat atd. na krajský úřad a na weleslawnau vládu zemskau wznese, a spolu přehled aneb katalog knih k založení knihowny chystaných přiloží, aby z přehledu takowého se vyšší úředníci o blahodějném směru wěci samé přesvědčili. Že pak vláda knihowny veřejné pod zvláštní swau dohlídkau drží a sobě katalogy knih předkládati dává, z té hlavní příčiny se děje, aby se spisy náboženstwí, mrawy, a důwěru we vládu rušící, též oplzlé, necudné a mysl daremně dráždicí powídky čili romány mezi lid newtrausily. Z této příčiny tak nazvané zápůjčné bibliotéky (Leihbibliotheken) na wenku se přísně zapowídají, totiž knihowny, které od průmysl-

1) Slova z předmluwy wyborného spisu: Katalog českých knih od l. 1774. až do konce r. 1839. od Ant. Hansgirga.

ných osob jediné z té příčiny se zakládají, aby tyto něco peněz z půjčených knih, obsahu sice lákavého a však často mrawům a rozumu škodlivého, vytěžily. Než odkud zboží takového zápůjčné bibliotéky nabývají? To-liko z hohatých skladů literatury zahraničné, z nichž se spisy nebezpečné zvláště do osad německých vlasti naší co denně hojněji wtrušují.

Medle odkud by literatura česká, od počátku nowo-narození swého pod dozorem prozřetelné vlády stojící, podobných nakázliwých knih nabrala? Jsauť arci též některé spisy w jazyku českém, jenž mezi zapowěřené čítati třeba; leč jsauť to nejwice plody přepiatých náboženských mozků, aneb podlé výrobky splašených pisničkářů: trak-táty náboženské z XV. a XVI. století někdy přísně proná-sledowané již jen welmi zřídka w starých knihovnách se nalezají; a byť pak jich i w dosti velké hojnosti stáwalo, za našich dnů by za příčinau přísného a nepraktického obsahu swého málo čtenářů nalezly, wyjma některého fi-lologa a cítěle slohu starého.

Literatura česká od pradawných časů co panna čistá skvělostí a neporušeností mrawů se honosila. Nechť mi kdo ukáže w jazyku českém psanau knihu oplzlau, smil-nau, nemrawnau, mysl bauřící, ducha znepokojující, dr-zým způsobem se wíry křesťanské dotýkající! A však komu lze určití nesmírný počet spisů druhu tohoto, kte-rážto literatura německá, francauzská i anglická w lůně swém chowají? Nicméně náš tak nazwaný vzdělaný swět wáśniwau dychtiwostí k těmto literaturám lne, a cizím je-dem nakwašenau potrawu s welkau libostí do sebe saukaje o nezážiwné ano i nebezpečné literatuře české tlachá! Jsauť bohužel lidé w zemi naší, kteří wšelikým wymyšle-ným způsobem čtení knih českých na odpor se stawí, překážky obcím, o založení knihowen se ucházejícím, w cestu kladauce. Opět a opět se při takové příležitosti strachem swým před nějakým panslavismem obražují, hlásajice, že toliko we spojení s německým žiwlem lid náš

wrch blaženosti své dosáhne; a však známo, že nejvíce newědomost řeči české takovýchto protiwníků, příčinau jest osočování tohoto; neboť sami dobře uznávají, žeby nuceni byli se českému jazyku přiučiti, kdyby tento k vyšší důstojnosti na půdě své vlastní dospěl; a poněwadž lidé takowí buďto příliš pohodlní aneb nejapného, snad i zastaralého mozku jsau, tedy se všemožně namáhají, aby řeč českau do zlého podezření jedném, druhým pak w posměch a ošklivost uwedli, při všem toliko výhodu swau vlastní na mysli majíce. Nechci zde o následcích takowého osočování, aniž o nárůživém z takovýchto náhledů pocházejícím zněmčování mládeže české, w němž si někteří nad míru libují, řeč šířiti²⁾, zde toliko zdravému rozumu na rozhodnutí zanechávám, zdaliž osoby, na založení knihowen pro lid sočící, nejednají proti zákonu člověčenstwa a wíry swaté, nejednají proti úmyslu samému milostiwého mocnáře našeho?

2) Před 43 lety pronesl náš slavný Jungmann o následcích zněmčování mládeže české tato vážná a různá slova: »Já sobě vážím Němci, co jiného národu oswiceného, a každý Čech tak prawotný bude a wyzná, že jim w umění aspoň tolik, co oni sami Francauzům, dlužni jsme — já pak sám to, co je šťastné čini, umělost jejich wysoce welebím a miluji. Ale mohau-li Čechové, pokud to jich poněmčování trvá, šťastni býti, to wěru jiná otázka jest. Uvažte sám a sudte! Pauhý Čech ode všech úřadů wylaučen jsa, ani mizerným nadenním písákem býti nemůže, nýbrž jako tam u Egyptčanů ku pluhu neb židlu otců swých zaklen jest, ješto zatím cizozemec w spráwu zemskau a prospěchy jeho se uwazuje; aneb welkým nákladem a prací k úřadům ten klíč německý zjednati sobě musí, we školách, ockovaných sice němčinau, ale k tomu nejvíce hodných, aby i poslední znik wtípu českého udusily, w nichž by i nejbystřejší hlavě za čtvero i patero let nebylo možné se naučiti kromě tomu německému bukwati, hezky od slova k slowu, jakoby na moldánky hrál. O porozumění věci pohrichu! dbání není žádného, a k posledu wyjde nebožák jak wšel, jen o něco tupější. Zdali was nepřiwitali jako mne, Čecha pauhého, s pauze německým slabikářem? Waš-li učitel neujišťowal jako mne tisíckráte že Němec jsem, že němčina jest má řeč mateřská, ačkoli matce mé německého slowa nikdy ani na jazyk newstoupilo? A co studia? Zdaž i tam čemu by

Lépe zajisté ku ōtení užitečných spisů lid powzbuzowati, nežli aby tento mohowitost a čas w krčmách a židownách mrhal; prospěšněji dobrá kniha w rukau hospodáře nežli karty a sklenka jedem kořalečným naplněná; lépe knihowny zakládati nežli káznice a žaláře stawěti; lépe prostředků wyhledáwati, kterými by člověk od mrawního pádu a trestních přestupků uchráněn býti mohl; nežli příliš pozdě trestancům pokání kázati: blahostněji rozum lidu oswěcowati, aby zákon vlády ctíl a zachováwal, nežli mozek jeho tmawým kalem obestírati, aby spopubližni co slepec mrawní za bídný nástroj soběctwí nešlechetnému slaužil; lépe wědomí národní we člověku buditi, aby tento, poznaw se býti potomkem otců slawných, sám sebe ctíl, a národní hrdosti ozbrojen jsa, podlosti wzdorowati mohl, nežli jak se to bohužel zhusta děje, tupiti předky jeho a úsilně na to naléhati, aby se nebožák národu a sobě samému pronewěřil. Komuž pak člověk wěrnost zachowá, když krwi své vlastní newěrným se stal?

Nuže, nechť již vlastenský lidumil, w němž předsewzeti k založení knihowny pro lid vzniklo, wěc tuto děle

se nejwice učiti mělo, u mládeže se nepředpojímá? Těch zajisté žák český buď pro nesnadnost dwau řečí neznámých, z nichž jedna neučí se tak, jakby se žádalo, brzy se odstraší a do dílny aneb na pastwu se wrátí, jestliže postudentiw se, wíce mrzkým nebude powalečem, — neb pak wšecku nesnázi zmužile přeskočí a konečně buda wyborným Němcem, Čechem býti přestane a k úřadům w Čechách Němce jest nemnoho lepší. — Netrpí-li sama při tom sprawedlnost? Zdaž na tom jest dosti, že práwům, takměř pauze německým, toliko soudce rozumí? — Zdaž od našich úřadů pauhý Čech sprawedlnosti bezpečně nadíti se může? Prosebný jeho list český buď se zawrhne, buď že žádný mu rozuměti nechce, do němčiny třebaš naopak, překládá, jsa podáwan od Kaifáše k Pilátowi, an zatím každý škrabák nad ním řní, že německý není atd.« J. Jungm. Sebrané drobné spisy str. 145.

Ačkoli od oněch dnů, co náš welectěný veterán tyto řádky byl sepsal, zákonem nejwyšší zemské vlády k lepšímu často zaměřeno, předce w praxi zde ličený truchliwý staw národní wěci naší trwati nepřestává.

neodkládá, alebrž chutě a s dobráú myslí k wykonání účelu swého přikročí. Byť i začátek byl malý, příspěvky skrowné a námitky přátelské i nepřátelské až přehojné; počni jen bez prodlení, a přesvědčíš se, že w krátkém čase, když podniknutí twé radostného owoce ponese, nepřátelé utihnau a wáhawí přátele milerádi počínání twé podporowati budau.

W osadách, kdeby mohowitost nedostačowala aneb příležitosti nebylo, aby se knihowna pořádná zarazila, alespoň *čtenářský spolek* by se utwořiti mohl, jehož skrowná částka knih w oběhu stálém jsaucích by dostačila hojněmu počtu účastníků dušewní potrawu podáwati. Mohau dvě i tři osady při jednom spolku čtenářském podílu míti, jejichž poslowé by w určených dobách knihy z jedné osady do druhé přenášeli, kdežby se dozorcem k tomu ustanoweným, nejlépe duchowním pastýřem aneb učitelem, členům spolku rozdáwati mohly. Ačkoli čtenářské spolky tak hojné zásoby knih, jako pořádné knihowny chowati a spisy na vybrání čtenářům poskytowati nemohau, předce tu znamenitau výhodu do sebe mají, že knihy členům spolku beze všeho jich přičinění do rukau kladau, kdežto se stává, že rolník neb řemeslník často zapomene aneb zanedbá w knihowně se s knihau přečtēnau dostawiti a nowau požádati; při tom i na to pozorna činíme, že oběhem knih spolků čtenářských se spisy užitečné do rukau členům dostanau, které by tito sotwa sobě w knihowně byli wywolili, dáwajíce přednost zábawnějším a však nikoli užitečnějším spisům, jakých se hojný počet w každé knihowně nalezá. —

Nebude od místa, když zde poznamenáme některé zdroje, z nichžto by knihowny a čtenářské spolky důchodů k rozmnožování knih nabýwati mohly. 1) *Jistý a však welmi malý plat za člení každé knihy*. Půjčowání kněh a nabízení ku čtení beze všeho platu raditi nemůžeme, nebo známo, že sprostý člověk nehrubě sobě wáží věci, kterau zdarma obdržel, poněwadž wí, že na zemi

pranic, co nějaké ceny do sebe má, zdarma nebývá; ano zkušenost tomu na některých místech učila, že tenkrát počet čtenářů znamenitě zrostl, když se malý plat za vypůjčené knihy požadoval. 2) *Příspěvek roční z důchodů obce.* 3) *Příspěvky na penězích neb na knihách od wrchnosti obětované.* Každá rozumná wrchnost nějaký roční dárek zajisté s ochotností poskytne zde, kde se o velký prospěch lidu pod její ochranau stojícího jedná. Takovýto wrchnostenský příspěvek jest blahoplná jistina, kteráž i potomkům hojných úroků ponese. 4) *Příspěvní úřadů.* Zemské řízení, krajské úřady atd. vydávají v jistých dobách ponaučení a pojednání o rozličných potřebách lidu, jako se to na př. za času cholery nezřídka stalo. Takovéto spisky, jichžto opětované čtení by v obcích i na příští léta blaze účinkovati mohlo, náleží zajisté do oboru knihoven obecních, jelikož známo, že knižecky druhu tohoto, na úřadech aneb u představených chované, lehce zapomenuty aneb do spausty spisu nepotřebných zahrabány bývají. 5) *Dary dobrodinců.* Wlastenecký lidumil sobě zde hojných zásluh o dobré spoluobčanů svých získati může darem, byť i jeho peněžitá cena dosti nepatrná byla. Považme toliko, jakých blažených následků jediným *dobrým* spisem lze docíliti, byť i jen 10 osob w obci jej bylo přečtlo, z nichžto by toliko 2 neb 3 we spisu obsažené naučení, dobré rady, užitečné návrhy atd. k stálému svému a svých potomků prospěchu obrátily! — Leč dobrodinci, jenž literaturu národní a potřebu lidu méně znají, prospěšněji věci dobré poslouží, když na místě knižky dar peněžitý do pokladnice knihovny wloží, aby tím dozorce knihovny, jemuž potřeba čtenářů lépe známa jest, dar tento na kaupi potřebnějších spisů obrátiti mohl.

Konečně snad mnohému z našich milých vlastencůw, jenž knihovnu pro lid aneb čtenářský spolek zříditi obmyslí, aniž pak koho na blizku má, jenžby mu radau swau k tomu přispěti mohl, w nehod nepřijde, když

krátký přehled spisů zde položím, s nichžto by se malá wenkowská knihowna sestawiti dala. Prawda sice, že přewýborná Jungmannowa Hist. lit. české, též Michlůw Obraz slowesnosti, jakož i stručný sice a však welmi užitečný Katalog Hansgirgůw zásobu hojnau knih českých obsahují: než, poněwadž nadřečené zdroje literární netoliko k malým wenkowským knihownám, nébrž k české literatuře wesměs zřetel obracejí, jakož i že spisy, za 5 posledních let vyšlé w nich se nenalezají, klademe zde k podotknutému cíli titule některých knih, při tom dokládajice, že toliko o spisech od roku 1820. vyšlých zmínka zde se činí, poněwadž wětší část jejich dosawáde u kněhkupců se nalézá.

A.

Náboženské knihy. Toto oddělení přewelké množství užitečných a blahoplodných spisů čítá; poněwadž ale přesvědčení jsme, že každý duchovní pastýř k této stránce zvláštní zřetel swůj obrátí, tedy výbor knih náboženských welebnému kněžstvu budiž pozanechán.

B.

Wychowatelstwí a spisy pro mládež.

Salcmanna Račinka, aneb poukázání k nerozumnému wychowávání dětí. Zčeštil Norb. Waněk. W Hradci Král. r. 1824. za 36 kr. — Salcmanna Wojtěch Krasil, neb úwod k rozumnému wychowávání dětí. Zčeštil N. Waněk. W Praze 1837. za 40 kr. — Swobody Jana Školka pro učitele opatrowen a wůbec učitelé wěcného vzdělání. W Pr. r. 1839. za 1 zl. — Formánka listowé, týkající se wychowávání dítek. W Pr. 1829. za 20 kr. — Jeřábka Prawidlo křesťanského katolického wychowávání dítek. W Pr. Pospíšil 1833. — Jaisa J. Wěc nejdůležitější pro rodiče, školní učitele atd. W Brně 1824. za 20 kr. — Owrbega B. Nawedení k náležitěm školnímu wyučowání pro učitele, pěstauuny a školní pomocníky. Přel. Wend. Dušek. W Hr. Kr. 3 díly 1826. za 1 zl. 6 kr. — Zieglera J. L. Wěrný raditel rodičů, dítek, pěstauunů a učitelů. W Hr. Kr. 1824. za 40 kr. — Přítel mládeže, aneb zásoba spisů ku prospěchu a potěšení učitelů a wychowatelů duchowních i světských, wydáwan wel. konsist. Králowéhradeckau. Wychází o swazcích po 16 kr. — Bibliotéka mládeže, anebo sbírka mravných powídek k ulechtění srdce a obweselení mysli, od

W. Wlasáka, 4 díly, r. 1828 - 32. za 40 kr. — Jawornického J. Česká bibliotéka pro vlastence, mládež a jazyka materského a nových vědomostí, k rozšíření umění a oálechtění srdce, ve swazcích po 20 kr. — Jawornického Podobenství, aneb rostlinky země swaté. Wšem ušlechtilým matkám a dcerkám vlasti naší, 1824. W Pr. za 16 kr. — Jawornického J. Powidky, wyslé w Praze u Házů. — Jiráka J. W. Škola nedělní pro wyrostlou mládež. W Pr. 1826. za 15 kr. — Kamaryta J. W. Pomněnky, aneb rýmované propovědi nábožnosti, mravnosti a maudrosti. W Praze Posp. 1834. za 15 kr. — Kampe, Knížka mravů pro děti. W Brně 1826. — Kampe, Mladší Robinson. W Pr. 1838. za 36 kr. — Marie Antonie a) Serafka, dárek dcerkám městským, r. 1832. za 12 kr.; b) Myrhowý wěneček, r. 1828. za 16 kr.; c) Keř rozmarinový, 1830. za 24 kr. — Nejedlého Wojt. Ladislav a dívky jeho. W Pr. 1837. za 10 kr. — Rettigowé Magd. a) Mařencia košíček, r. 1821. za 33 kr.; b) Wěneček pro dcerky vlastenské, 1825. za 24 kr.; c) Chudobičky, dárek autlé mládeži atd. 1829. za 20 kr.; d) Kwiti majowé, 1835. — Swobody F. J. a) První sto mravných powídek. W Pr. Posp. 1831. za 18 kr.; b) Druhé sto mravných powídek, 1833. za 30 kr. — Salemanna a) Blahowid, aneb první cwičení w mravnosti pro dívky. W Pr. 1824. za 24 kr.; b) Jos. Černoweského, knížka pro obweselení mládeže, za 30 kr.; c) Bohuslaw we swé rodině, nebo další cwičení dítek w mravnosti, r. 1826. za 24 kr. — Sychry, a) Půwodní rozmawání i powidky. W Pr. 1822. 2 dílky, za 24 kr.; b) Wázaného pilné mládeži. W Hrad. Kr. 1824. za 12 kr.; c) Mravné a krátké propowidky a podobenství, r. 1824. za 12 kr. — Šmida Kr. weškeré spisy pro mládež. — Swobody J. a) Malý čtenář, aneb čitanka pro malé dívky. W Pr. 1841. Pospíš. 20 kr.; b) Malý pisat, čili praktické nawedení k prwopočátečnému psaní. W Pr. 1841. 24 kr. — Slovo o wychowávání mládeže české. Od Dra. Smetany, arcib. kniht. za 2 kr.

C.

Hospodárství a průmysl.

Katechismus owčácký, zčešt. od J. Hybla, r. 1831. za 30 kr. w Pr. Calve. — Bambergra Knížka o štěpowání stromů. W Pr. Haze 1835. za 24 kr. — Diekra H. W. Tabelární obraz wychování owocných stromů, zčešt. Dr. Ammerling. W Pr. Neureuter, 1836. za 9 kr. — Hawelky W. Umění lesní podlé G. L. Hartiga. W Pr. 1823. 3 díly, za 3 zl. 30 kr. — Hradeckého K. Sto a pět otázek o štěparství pro mládež školní. W Pr. Pospíšil 1835. za 10 kr. — Kauble Jos. Hospodárská kniha pro všeobecné naučení. W Pr. 1833. za 36 kr. — Kowání kouti bez násilí. W Praze Pospíšil. 1831. za 36 kr. —

Pawel Klauda, šťastný sedlák. W Znojmě 1844. Fournier za 16 kr. — Wacław Nowák, aneb: rolník jak by měl býti. W Znojmě 1844. — Hubera Isidor, sedlák Lhotský, ušlechtilý příběh pro lid wenkowský i městský; zéršt. J. Mejstřík. 2hé vydání. W Pr. 1845. 2 díly, za 24 kr. — Presla J. Sw. Technologia, čili obšírné prstonárodní naučení o řemeslech a umělostech, přeložená i rozmnožená dle Poppe, 3 díly. W Praze arcibiskup. knihtisk. 1836. s wtištěnými obrazy, za 1 zl. 40 kr. — Šádka Hyboměrswi neb strojnictwí čili mechanika, s 57 obrazci. W Praze. Pospíšil 1830. za 36 kr. — Šně. Hospodář rozumný, aneb učení o rolnictwí a chowání dobytka, s třemi přidawky o wyměřowání polí a wedení hospodářské knihy atd., pro žáky, mladé i zkušené sedláky, wzdělal Norbert Waněk. W Praze 1822. za 24 kr. — Teplého J. Naučení o chowání, zšlechtění, hlídání a ošetření owocných stromů. W Praze. Háze 1822. za 12 kr. — Rettigowé M. D. Dobrá rada slowanským wesničankám aneb pojednání, kterak by se pokrmý sprostě, lacině i chutně připrawowati mohly. W Praze Pospíšil 1838. za 10 kr. — Rettigowé M. D. Mladá hospodyňka w domácnosti, jak sobě počínati má, aby swé i manželowy spokojenosti došla. W Pr. Posp. 1840. — Časopis technologický, wydáwan od jednoty ku powzbuzení průmyslu w Čechách, k rozšíření užitečných wědomostí w řemeslech, umělostech, obchodu a domácím hospodárswí. Red. J. Sw. Presl. Wychází w neurčitých swazcích, po 28 kr. — Listy ponaučné i zábawné pro polní hospodáře a řemeslníky w Čechách. Časopis měsíčně po 2 arších, hospodářskau společn. wydáwaný, swazek po 6 kr. — Ammerlinga K. Posel průmyslný. Spis wšenučený pro wenkowský lid a pro každého, kdož poučení w uměních, obzwlastě w řemeslech a mnohých žiwota záležitostech hledá. W Pr. Špinka 1840., we swazcích po 6 kr. — Krátké ponaučení o wčelarswí. Dle Got. Sterna, přel. Al. Šembera. W Brně Gastl. 1840. — Malý rostlinář, aneb: krátké naučení o zahradnictwí kuchynském, od J. Krbce. W Pr. 1841. 20 kr. — Kodyma Dra. Zábawy nedělní, čili prstonárodní wyučowání w silozpytu. W Pr. Část I. O Teple. Tento welmi užitečný spis vychází we swazcích po 12 kr. — Morawsko-slezský Časopis pro lid. Wyd. Fr. Diebl. W Brně 1845., ročník o 12 sw. za 1 zl. 20 kr.

D.

Prstonárodní Libomudrcwí a domácí Lékarstwí.

Swobody Fr. Zlatodol, neb zpustlá wesnice. W Pr. Neureuter 1830. za 30 kr. — Blahy J. Naučení pro mladé sedlské hospodáře, jak mají hodnost stawu swého poznati, maudrosti z přirozených wěcí nabyti, domowní pořádek držeti atd. W Pr. Neureuter 1829. za 20 kr.

— Franklinowa pokladnice, aneb kterak rozumnuu přičinlivostí každý člověk zbohatnouti může, prospívaje ve otnosti a pobožnosti, vyd. Kampelík 1838. U Neureutra za 1 zl. — Kampe, Dušeslowski, čili krátké učení o duši, zčešt. N. Waněk. W Pr. 1826., za 32 kr. — Základové moudrosti a opatrnosti, čili pravidlo vezdejšího života. Wydal Frant. Bezděka. S předmluvou od P. J. Šafarika. W Pr. Calve 1844. 20 kr. — Kubelky T. Wzdělání člověka, jaký býti má, aby mu dle světa i dle duše blaze bylo. 2 sw. W Pr. 1828. za 1 zl. — Šwippla W. Giti Wolný, aneb příklad, jak mnoho rozumný muž dobrého v obci způsobiti může. Přel. N. Waněk. W Pr. 1835. za 1 zl. 36 kr. — Panli ckého Domáci lékař aneb kniha o šetření zdraví, zvláště pro lid wenskowský. Zčešt. Ant. Jungmann. W Praze Nákladem Matice české 1833. — Henkla J. Babení dobytčí, kniha pro každý staw hospodářský. Přel. F. Česka. W Pr. Haze 1838. 28 kr. — Hofmanna J. Katechismus o zdraví. Zčešt. N. Waněk. W Pr. Pospíšil 1829. za 10 kr. — Jungmanna Ant. Učení porodnické, k užtku ženám při porodu obsluhujícím vydané. W Pr. 1827. za 2 zl. — Jungmanna Ant. Koňský lékař, aneb nawedení o koních, kterak totiž pěkných a dobrých koni se dochowati kdo může. W Pr. 1826. za 30 kr. — Jungmann Ant. O sedmeru dobytka domácího, jeho chování a nemocích. W Pr. 1826 za 24 kr. — Presla J. Sw. Důležité slovo rodičům, duchowním a wrchnostem o blahočinnosti očkování chraničkami. W Pr. 1821. — Poučení pro lidi w lékařstwi nezkušené ku wzkršení domněle mrtvých a k ochraně otrávených. W Praze 1839. Haze. — Kořaleční mor, aneb kratochwilné poučení, proč a jak se člověk piti kořalky warowati má. Dle něm. od Jana Krbce. W Praze 1840. Spurný, za 8 kr. — Čelední Wůdce, od Daniele W. z Weleslawina 3ú vydání. W Pr. 1843. A. Špinková, 10 kr. — Ammerlinga Karla Naučení pro lid obecný o domácích jedech a kazijedech. S rytinami. W Pr. Nákladem W. Merklasa 1844.

E.

Přírodnictwí, Počítářstwí, Měřictwí.

Staňka W. Přírodopis prostonárodní, čili popsání zvířat, rostlin a nerostů. S obrazy. Nákladem Matice české. W Pr. 1843. za 2 zl. — Filciga J. Přírodopis, co kratochwilník školní. W Praze 1834. s obrazci za 1 zl. — Rostlinář, aneb o přirozenosti rostlin. Wyd. hrab. Berchtoldem a J. Sw. Preslem. W Praze za 2 zl. — Ammerlinga K. Knička o hmyzech, neboli naučné wyprawování o motylcích, chraustech, komárech a jiných pro ditky českoslowanské. W Pr. 1836 arcib. kniht. — Sira Fr. Přírodopis čili poučení o věcech w přirozenosti se nacházejících. W Jičíně 1835. za 24 kr. — Smetany J. Síslozpyt čili Fysika. Nakl. Matice české. 1842. za 1 zl. 30 kr. — Beichla

J. B. Prawidla k počítání z hlavy s hojnau zásobau rozmanitých příkladů ku prospěchu školních učenců, pomocníků a učitelů. W Hrad. Králové 1829. za 16 kr. — Filciga J. N. Proč a proto při umění početním. W Hradci Král. 1824. 24 kr. — Bišického A. Důkladné uvedení k početnímu umění. W Praze 1823. 30 kr. — Hyny K. F. Uvedení k počítání na triwiálních školách. W Pr. arc. kniht. 1835. za 15 kr. — Kukly Fr. Umění počtářské, s obzvláštním ohledem na řemesla, prstonárodně přednešeno. Díl první, obsahuje počtářství a měřictví. W Praze arcib. kniht. 1836. za 54 kr. — Michla Jos. J. Prawidla k počítání z hlavy. w Pr. 1836. za 12 kr. — Sedláčka W. Základové měřictví čili geometrie. W Pr. 1822. 1 zl. 12 kr. — Smetany Fr. Základové hwězdoslówi čili astronomie. W Plzni 1837. W Pr. u Neureutra. za 1 zl. 30 kr. — Waňka N. Obraz jasných nebes s krátkým popsáním neheských těles. W Pr. 1836. za 20 kr.

F.

Děje a Zeměpis, Cesty.

Smetany Fr. Obraz starého světa. W Pr. arcib. kniht. 1834. 40 kr. — Krameriusa W. Wšeobecná kronika světa pro školy zřízení. W Pr. 1820. za 58 kr. — Wácl. W. Tomka Wšeobecný Dějepis. Nákl. Matice české. 1842. 24 kr. — W. W. Tomka Děje země České, s třemi mapkami. Nákl. Matice české. 1843. 45 kr. — Malého J. B. Prostonárodní dějepis České země. W Pr. Pospíš. 1844. 50 kr. — W. Tomka Děje Pražské w krátkém nástinu. W Pr. Pospíš. 1845. za 8 kr. — Šembery A. a) Wpád Mongolů do Morawy. W Holomauci, Škarnicl. 1841. 45 kr.; b) Historie Pánů z Boskowie a bradu Boskowa. W Brně. Rohrer, 1836.; c) Wysoké Mýto kr. wěnné město w Čechách. W Holom. 1845. Škarnicl. 1 zl. 20 kr. — Slowanský Národopis. Sest. P. J. Šafařík. S mapau. W Pr. 1842. za 2 zl. 40 kr. — Balbiho H. Zeměpis, čili úplné popsání oboru zemského. W Pr. w arcib. kniht. — Šádka K. Wšeobecný zeměpis we 3 dílech. W Hr. Králové 1823. 1 zl. 32 kr. — Zapa K. Popsání král. hlawního města Prahy pro cizince a domácí. W Pr. arcib. kniht. 1835. 48 kr. — Cesta Slowáka ku Bratrům Slowanským na Morawě a w Čechách od M. Hurbana. W Pešti 1841. za 16 kr. — Pohled na Bosnu, čili krátká cesta do oné krajiny. Z ilirsk. přel. W. D. Lambl. 1845. Posp. 20 kr. — Zrcadlo života na východní Ewropě. Sest. K. Zap. 3 sw. W Pr. 1843—44. Calve.

G.

Mluwozpyt, Slówesnost.

Čelakowského Fr. L. Česká dobropisemnost, anebo: Nejsnadnější způsob naučení se dobře česky psáti. W Pr. Kronberger a Řiwnáč.

6 kr. — Hanky W. Mluwnice českého jazyka. W Pr. Pospíš. 1831. 40 kr. — Chmely Jos. Seznam slow a průpovědí českých we slowniku latinsko-česko-německém. W Hradci Kr. 1834. 1 zl. — Jungmanna Slowesnost. Nákl. mat. české. W Pr. 1845. za 2 zl. — Jungmanna Jos. Slownik česko-německý. W Praze 1835—39. 5 dílů. Deutsch-böhmisches Wörterbuch von J. Franta Šumavský. — Slownik hospodářsko-technologický pro úředníky, myslivce, stavitelské mistry a hospodáře; českoněm. sest. J. Špatný. W Pr. 1843. za 48 kr.

K ušlechtění mrawů lidu wenkowského též dobré powídky, novelly jakož i zdařilé básně nemálo přispívají. Působení spisů takových tím se blaze jewí, že vyšším obsahem swým rozum a obrazotvornost též k wznešenějším ideam pozdwiňují, lepými obrazy pamět ozdobují a srdce ke wšemu co dobré, krásné a prawdiwé jest, zvláště pak k citu šlechetného vlastenectwí wábí. Pročež by se w knihovnách pro lid neměly pohřešowati výbornější plody krásné literatury naší, jako: Básně Čelakowského, Chmelenského, Hanky, Jablonského, Winařického, Štulce, Langerá selánky, Erbenowy národní písně, spisy Jungmanna, Tyla, novelly Jana z Hvězdy, Biblioteka zábawného čtení, časopisy, jako jsau Nowiny Pražské, Wčela, Kwěty, Musejnik, Dennice, Wlastimil a j.; powěsti národní Boženy Němcové, Malého, Mikšička atd.

Nechť se konečně w každé sebe menší sbírce kněh českých drahocenný základ nowého národního žiwota našeho, totiž *Kralodworský rukopis* a možno-li, též i *Wybor z literatury české*, Maticí naší wydaný, nalezá.

IX.

L i t e r a t u r a .

O z n á m e n í .

1. *Geschichte von Böhmen. Von Franz Palacký. Dritten Bandes erste Abtheilung.*

Palackého historie Česká potkala se w Němcích od vážných i newážných lidí s tolika nepřítivnými úvahami, že již z toho může důležitost tohoto owšem z českého ducha poslého díla, ačkoli pro zewnější příčiny prozatím jen německým jazykem psaného, nějak wyswítati. Mnozí uznávali a chválili tu důkladnost študia, tu hojnost nových, prvé neznámých pramenů, i dobré vlastnosti slohu, a čímž jiným skladatel jak předešlé wzdělawatele českého dějepisu daleko nechal za sebau, tak wůbec patrně do přední rady mezi wzdělawatele historické wědy za našeho času se postavil; jenom výsledky nemohly býti uznány, byť i ještě důkladnější študium bylo předcházelo; budtež praemissy jakékoliw, ale zawěrky se nechce a nelíbí; jako žeby byli Čechové skutečně i sami sebau duchowně něčím býti mohli, že předce tak zcela všeho zwenčí nedostali, aneb že ledacos také dostali, oč nebylo státi, a což k tomu podobného. Tomu je těžko pomoci; neb to již jinak s námi Čechy nepůjde, než že budeme dle starých wěrných pergamenů we swé historii předce wždy něco wíce nalezati, než spatřowala w ní až posud německá divinací! Není pochyby, že se najde mnohá neslušnost i w tomto nowě wyslém swazku, byť nebylo nic jiného, než že dle toho, jak se tu popisuje protestanstwí Husowo a kněží Táborských, nezůstane pak nic nowého reformátorům německým šestnáctého století. Až

posud předce nikdy se tak nepsalo, a z konstrukcí historie podlé Heglowy filosofie našlo se, že vlastně celé počínání »slowanských těch učených« nebylo nic jiného než hádka scholastická, jakož se toho lze dočísti w Jindřicha Leo historii středního věku. Možná, že i jiným stranám nebude se všecko při tomto díle líbiti: ale historie nepíše se právě k vyplnění rámců, od předpojatého úsudku již napřed udělaných; jí je všecko mílo, jen když prawda jest; úsudek musí sobě potom každý sám hledět se swými jinými náhledy we srownalost přivésti. Každému příteli prawdy bude toto oddělení, tak snažně a auzkostliwě očekávané od obecnstwa, tím radostněji wítáno, čím jest obsah jeho doba naší historie wážnější a pro celau potomnost důležitější.

Předmět oddělení tohoto je totiž čas panování krále Wácslawa IV.; při počátku ještě týž staw domácích i wenkowských věcí, jaký se tak na základě politiky Otakara II. za jeho potomků byl wywinul; w druhé polowici již w žiwot a boj wystaupení těch zárodků, kteří měli nowý staw věcí na dlouhé potomní časy způsobiti. Prwní kapitola představuje říši Českau ještě jakožto přední swětskau moc w Ewropě, dědictwí to po Karlowi IV.; protož potřebí wíce než jinde zacházeti do věcí zahranických, mezi nimiž přední místo zaujímá dvojice právě nastalá mezi papeži Římským a Aviňonským. Krále Wácslawa chování s strany ní je wšé chwały hodné držení při politice, kterau byl w témž ohledu i otec jeho zachováwal. Politice této obětowal Wácslaw i osobní swau náklonnost ku příbuznému dworu Francauzskému, což chwalně se zmiňuje, ačkoliw také staří rádcowé Karlowi se připomínají, kterých w tom byla zásluha. Rowněž dává skladatel nástin o stawu věcí při jiných ewropejských dworích, kdež má i místo swatba mezi Annau, sestrau Wácslawowau a králem Anglickým Richardem. Wplyw toho na pozdější rozšíření spisů Wiklefowych w Čechách již tuto se podotýká. Krále Wácslawa powahu

pojal skladatel jináč než všichni jeho předchůdce, kteří jej buď malovali jako nesmyslného zlocha, buď jako mocnáře nad náhledy svého času stojícího, kterému se proto ve všem odpory a křivdy dály; skladatel nalezá klíč ku pochopení jeho příběhů v neschopnosti jeho následkem rozmařilého vychování; při dobré vůli a vzdálenosti ode všeho sobectví nedostávalo se mu totiž ani zkušenosti a vládařského umění, ani také náruživosti svých neuměl dosti v uzdě držeti. Hned v prvních letech vysvitají také poněkud osobní povahy bratrů a strýců jeho, zvlášť zřítnost a auskočnost Jošta, markrabě Moravského, ačkoli pozorná činí skladatel na nedostatek větší sauvěké kroniky za času Wácslawowa, jak w Čechách tak w Němcích. Čím více toto překáželo zrowna w ličení charakterů a wnitřního spojení události, tím větší mistrowství dokazuje skladatel w nahražování toho nedostatku pomocí listinného materialu a kombinací, w kterémžto ohledu přítomný swazek i předešlé znamenitě přewyšuje. Wnitřní staw země byl za začátku panování Wácslawowa w materialním ohledu tak dobrý, jak jen málo kterau jinau dobu. »Za jeho dnuow,« praví kronista, »by byl zlato na hlavě nesl a cestů by jel neb šel, izádnýť jest nepřekazil.« Byloť to hlavně také dědictví po Karlowi; však nemálo k tomu činil i Wácslaw, který nikdy nežádal velkých berní, a často sám osobně k spravedliwosti přihlížel. Skladatel ukazuje nicméně také na to, že takovým častým mícháním se w jednotlivé malé věci dala se časem i libowůle; pomocníci k takowému osobnému panování, »milci« krále Wácslawowi, byli právě první příčina k pozdějším zemským nepokojům. Slabá uzda nad náruživostíni přiwedla, když owšem popuzení odjinud předešlo, hrozné ony a hanebné sceny, kterých závěrka bylo utopení vikáře Johánka.

Hned po těchto rozepřích s duchowenstwem, w kterých také vyličeni osobnosti arcibiskupa Jana z Jenšteina zvláštního zmínění zasluhuje, přicházejí nepokoje zemské

od panské jednoty začaté, kterých následkem bylo dvojí zajetí krále Wácslawa. Události tyto wyprawují se zde ponejprw s tím swětlem, we kterém se mohau jen s auplnau známostí starého zemského zřízení w Čechách wyprawowati; odtud teprw je widěti také wětši jejich důležitost. Panská jednota zastává proti příliš kabinetní wládě Wácslawa a milců jeho starodáwní řády zřízením zemským předeepsané, ačkoliw ne bez wedlejších také zistnějších ohledů, spolu pak prostředky násilnými a důstojenstwí královskému welice škodliwými. Powahy vlastních audů rodu Lucemburského přicházejí w jasnější swětlo než prwe, zwlášt nyní také Sigmunda krále Uherského newděčné a nebratrské chování k Wácslawowi. W podobném sporu Wácslawowě s kurfirsty německými, který se téhož času začal a ssazení krále Wácslawa od jedné strany knížat za následek měl, wynikají soběcké snahy knížat a dáwno již rostaucí úpadek Říše co hlavní příčiny. Co proti Wácslawowi namítali, byla patrně pauhá poklička, jako zwlášt často přetřepávané powýšení Visconta za wévodu Mediolanského; ačkoliw ani tu skladatel chyb Wácslawowych z jeho nedostatku schopnosti nijak newymlauwá.

W třetí kapitole obracuje se pásmo wyprawování wíce než prwe ke wnitrním českým záležitostem, a sice k začátkům Husitstwi. S strany prwních k tomu příčin a zárodků zmiňuje skladatel hned wplyw rozepří mezi kněžstwem swětským a mnichy žebrawých řádů na Český národ ze začátku čtrnáctého století; též nařízení Karlowa a arcibiskupa Arnošta z ohledu kázně duchowní. Zpráwy o Waldhauserowi, Miličowi a Matiaši z Janowa, tak nazwaných předchůdcích Husowych, wyznamenawající se wyborným wyznačením rázu jednohokaždého z těch mužů, ukazují, jak welmi byl prawý základ duchowního toho hnutí w Českém národu zakořeněn; ještě pak wíce k témuž směřuje, co se o spisích Tomáše ze Štitného připomíná. Přinešení spisů Wiklefowych do Čech je pak

již jen zewnější příčina k zjewnému obrácení těch směrů proti cirkewní auktoritě. Co u Matiaše z Janowa již jen na konečku wiselo, překlono se k skutečnému zawrhnuti poslušenství u věcech wíry při Husowi a Jeronymowi, ačkoliw i tu znenábla, jejichž rozdílné od sebe duchowní powahy zřetelně skladatel klade před oči čtenářowy. S stejnau jasností wysvětluje se další přechod reformních myšlenek z pole cirkewní kázně na pole dogmatiky, to vše podle spisů jednajících osob samých i jiných sawě-
kých zpráv, do kterých všichni posawadni spisowatelé wice méně wáhali nahlídnauti, ačkoliw je to jediný prostředek, kterým se může nabyti jakéhokoliw vlastního náhledu w ty věci. Rowněž na jisté, neklamawé prameny založeno jest wyprawowání o zewnitřním wystaupení nowot do života a o sporech z toho w Čechách wzešlých, kdež až posud všecko zmuchláno a zakaleno bylo. Hlavní doby tohoto sporu činí rozepře o sady Wiklefowy w universitě a před arcibiskupem, rozepře w universitě mezi národy, kteráž měla za následek wystěhowání cizích mistrů a študentů, obnowená rozepře Husa s arcibiskupem Zbyňkem až do spálení knih Wiklefowych, konečně rozepře Husa před saudem papežowym a wystaupení jeho proti papeži pro odpustky wyspané proti králi Neapolskému. S strany způsobu, jak se chowal král při všech těchto věcech, činí skladatel konec mnohým illusím přílišných milovníků Wáclawowych, kteří jemu z toho ohledu zvláštní stupeň osvěty přičítali. Příčina přízně jeho k Husowi a jeho přátelům zakládala se totiž wedlé starodáwní popudliwosti jeho proti kněžím blawně na stawu věci říšských a obnoweného jednání o přetržení dvojice papežské před konciliem a po konciliu Pisanském. Chwalitebné bylo wážnější opět wystaupení Wáclawa w těch věcech, a wůbec proměna k lepšímu, která se ukazuje w powaze jeho od času onoho druhého zajeti. Před konciliem Pisanským, na kterém měl nowý papež zwolen býti, záleželo blawně na neutralnosti mezi oběma

starými papeži, kterých panství přestati mělo, po koncilii pak na obecném uznání nového papeže; a v obau těch věcech byl králi Zbyněk arcibiskup na odporu, Hus pak se swau stranau ku podpoře; z čehož k němu přízeň Wáclawowa, kterýž jinak vyšší důležitosti jeho nowot neuměl uwážiti. Kdykoli potřeba zewnější naopak káže, obracuje se vždy zase proti Husitství, a toliko králowna Žofie w náklonnosti ke swému zpovědníku a oblíbenému kazateli stejnā zůstává.

Konečně přichází věc k rozhodnutí před koncilium Kostnické. Příběhowé církewního tohoto sněmu wúbec podotýkají se krátkými ale jasnými slowy, pokud toho právě k pochopení poměru k věcem českým newyhnutelná potřeba kázala. Zajetí Husa k rozkazu kardinálů papeže Jana XXIII., pře jeho před koncilium, odsauzení a vydání na smrt od koncilie Kostnického, konečně wykonání tohoto rozsudku skrze moc swětskau, samé věci, o které až posud rozmanité hádky od rozličných stran zdvihány býwaly, wyprawují se zde přímo a jednoduše, jak dle nepředpojatého náhledu w prwotní prameny lze bylo. Podíl císaře Sigmunda při všech těch událostech je s tau jasností, jako všechno jiné, ukázán, a wysvětlena příčina potomní proti němu w Čechách nelibosti. Zvláštního ocenění hodna jest poslední kapitola tohoto swazku, obsahující události od roku 1416. až 1419., totiž od upálení Husa až do vypuknutí husitských bauří a zároveň smrti krále Wáclawa. Jestliť to doba tak důležitá wywinutí náboženských stran w zemi, které potom w husitské wálce bojowně wystaupily, o kterémžto však wywinutí w předešlých pojednawatelích tohoto času nejwětší prázdnotu nalezáme. Tuto jest užitím neznámých až posud zřidel tolik dobyto na swětlo, jakžby bylo žádné nadání nemohlo býti. Předně wytčen dojem, který mělo upálení Husowo na celý národ Český, kterýž se odtud již patrněji na dvě náboženské strany rozdělil. Přijímání pod obojí způsobau, které bylo hned za času zajetí Husowa

začátek wzalo, dodávalo tomu rozdílu tím více zjewností. Dojemú toho výraz je list 452 pánů a rytířů na sněmě sebranych ku konciliu Kostnickému; načež hned následuje ohražení se proti odporným překážkám zřizením spolku mezi stawy husitskými. Proti jednotě husitské powstane však ihned také branná jednota katolická, a upálení Jeronyma w Kostnici, přísné mandaty concilia proti husitským pánům samým, k tomu interdikt w Praze, kterým kapitula metropolitní protiwnau stranu mění ku poslušenství přiwésti, rozníti ještě více nespokojenost a wzpurnost lidu, kteráž však sama sobě vždy uzdu klade, pokud ještě král Wáclaw sem tam wáhá a nic nepřiděňuje k wywedení úmyslů concilia. Wedlé toho všeho jde zatím wnitřní wywinutí přewratu w dogmatice swau vlastní cestau, až k rozdílu w Husitství samém na Utraquistství a Táborství. Ráz obojího učení a poměr jednoho k druhému i k obecné církwi naznačuje skladatel zde ponejprw tak, že může dle toho prawě postawení jich w historii reformací wůbec býti uwáženo, we kterémžto ohledu až posud patrně zvlášť od německých spisowatelů we tmách se tápalo. Odhodlání se konečně krále Wáclawa k uposlechnutí toho, co bylo kázalo concilium Kostnické, a kroky, kteréž proto učinil ku potlačení nowot, wzbudily oheň zjewný, i wystupují již postawy hlav budaucího pozdwižení, Mikuláše z Pístné čili z Husi a Jana Žižky z Trocnowa. Krwavý den smetání konšelů s oken radnice Nowoměstské w Praze počal již řadu brozných oněch potomních výjewů, kterých spatření král Wáclaw brzkau smrti swau ušel.

2. *Deutsche Rechtsdenkmäler aus Böhmen und Mähren von Emil Franz Rössler. 1. Band. Das alt-prager Stadtrecht aus dem 14. Jahrhunderte. Prag 1845.*

Od toho času, co počal Palacký Českau historii psáti a Šafařík starobylost Slowanskau wůbec rozebíratí, stalo se newýwratnau prawdau, že bez dalších pokroků České

literatury ani také w České historii nemohau býti pokrokové činění. Byl arci předtím čas, kdež se té věci taková důležitost nepřikládala; ale tak dlouho zůstávalo se také při pauhé zewnitřní kůře dějů Českých; wnitřní život a protož hlavní věc, které bylo potřeba, nemohla býti poznána, a raději se považowala i za nic časem, k vůli pohodlí. Nicméně wedlé českých a slowanských studií je w tom ohledu vždy také i něčeho jiného potřeba, a to s české strany nikdy nebylo za málo váženo. Jest totiž wůbec známo, jak welikého wplywu sobě w 13. a 14. století, dílem i dříve, dobyl w Čechách také žiwel německý, jak zvláště tak nazvané české městské práwo z nejwětší části na německém základě se wywinulo a rozšířením se německého obywatelstwa w znamenitých částech země a skoro we všech městech, průchod sobě na welkau ujmu starého práwa slowanského čili zemského učinilo. S některých stran, nowému sesilení české národnosti nepřiznivých, zakládá se zrowna na této věci Bůh wí co, jakoby tím teprwa všecken lidský řád, všechna lidská osvěta do Čech průchod byla našla; žádajíť na nás i zjawně odřeknutí se všech našich národních snah za takové tudy nabyté dobrodiní. My jsme w létošním ročníku tohoto časopisu jiné zdání své w tom ohledu provedli podle prwotních o tom stáwajících pramenů; pročež obšírnějšího o tom zde dokládání na ten čas pomíjíme. Uwedení německého práwa w Čechách bylo owšem k welkému prospěchu pro německé osadníky nowě uwedené, že byli podle obwyklého a starého swého práwa sauzeni, k weliké však škodě pro celé české, domácí obywatelstwo, na dobré své staroslowanské práwo zwyklé, od kterého k vůli nowým příchozím upustiti musilo. Ostatního však duchowního vzdělání tato věc dokonce nijak se netýkala. Nicméně poněwadž uwedení a wywinutí tohoto německého městského práwa w Čechách jest skutek, který se nedá nijak odstraniti, následuje z toho, že tak dobře jako bez známosti práwa slowanského ani

bez známosti obecného německého práva nemůže dokonale dílo o historii práva českého dosaženo býti. Ovšem jest pak to jedna z těch věcí, které spisovatelů česko-německých blíže leží než českých, a jejich interessů blíže než našich se dotýká; jimžby tudy přináleželo vzděláváním zvláště této části práce přispěti k objasnění dějin společné naší vlasti.

Uvítávámeť z té příčiny nahoře psané dílo doktora Emila Rösslera, jakožto činící zrowna základ k takowémuto splácení dluhu powinného vědě vlastenské. Základ tento činí se tu zrowna cestau nejstřízlivější, která může vésti ku konei. Wydawatel projewuje totiž swůj úmysl, wydati díl po díle celau sbírku pramenů psaných latinským neb německým jazykem, na kterých se vlastně právo městské w Čechách prwotně zakládalo. Prwní díl, kterýž před námi leží, obsahuje Pražské městské právo až do začátku patnáctého století, pokud je nám známo dle právních památek až dosawad odkrytých, kteréž owšem nejsau úplné. Přední místo mezi nimi zaujímá městská kniha od roku 1310., o které jsme obšírněji pojednali w lonském ročníku tohoto časopisu. Wydawatel podává z ní toliko všecky nálezy konšelů Staroměstských, týkající se práwa a wnitřního zřízení města, s pomínutím ostatního obsahu od toho rozdílného. Jiné nálezy tohoto druhu, jakožto skutečné authentické památky tehdejšího zákonodárství, jsau sebrány z kodexu archivu městského, o kterém jsme rovněž na onom místě zmínku učinili, na kteréž zde pro krátkost odkazujeme, a z rukopisu od saukromé ruky pocházejícího w bibliotéce kapituly Pražské. Z téhož rukopisu podává wydawatel ještě sawwěkau privatní kompilaci z rozličných wenkowských německých práw i také z Pražského práwa udělanau, nepochybně od některého pisaře při úřadě Pražském. Wydawatel podstaupil přitom chwalného uznání hodnau práci, že srownal jednotlivá místa celé této pro tehdejší poměr mezi zdejším a cizozemskými městskými práwy důležité

kompilací se všemi známými právy wenkowskými, a ukázal w poznamenáních pod textem, odkud co wzato, bez čehož sice pravá cena této právní památky nemůže býti poznána. Přidavek obsahuje některé důležité jednotlivé listiny a starší právní zřízení, mezi nimiž k. p. Otakarowa práva Židovská a Soběslawské právo Němcům Pražským vydané. Wydawatel opatřil své vydání obšírným úvodem, obsahujícím pilné sestavení celého obsahu zřidel we spořádané pojednání o starém městském zřízení w Praze, obzvláště právním. Kniha hodí se tudy netoliko pro badatele, nýbrž i pro obyčejného čtenáře, který chce nabyti známost důležitého tohoto předmětu. W zadu připojen rejstřík věcí i zastaralých slov, dilem s přidáním českých také názvů právnických.

W. W. Tomek.

3. *Wybor z literatury české. Díl první od nejstarších časůw až do počátku XV. století. Nákladem českého Museum.*

Co duchem zplozeno, čas neusmrtí! Tuto pravdu potvrzuje historie nového wzkršíšení národnosti a literatury české. Twrdé hrady, pomníky z kamene i z kowu, w dáwných stoletích zwelebené, čas w rumy obrátil, ba i poslední jejich stopy s půdy zemské setřel, kdežto plody dacha z pradáwných časů pocházející, hrozným náwalům nesčíslných bauří jsau wzdorowaly. Mnoho sice we wlnobití wěků nepřiznivých utonulo, tak že to, co se až do naší doby zachowalo, jen za skrownau částku přebohaté kořisti lze považowati; než jako důmyslný skauumatel přírody umí z jednotlivé kůstky zwířecí welkost a celý útwar žíwočicha ustanowiti, jako měřitel z malého zlomku kruhowého celý objem kola wyměřiti může, tak i nám lze z pozůstalých zlomků dáwnowěké literatury české o welebnosti a welkoleposti celku sauditi a přesvědčiti se, že duch národní, byť i w rozdrobených ostatcích se tajil, tak mocně srdce dojímá, jak kdyby se

w plné slávě své nad hrdoskvělým celkem vznášel; pročež opět díme: *Co duchem zplozeno, čas neusmrtí!* A právě nyní, když w tichém sice a však tuhém duševním zápasu s cizotau národ náš se nalezá, vyskytují se hojněji než kdy jindy ostatky duševní vzdělanosti předků našich, co zbytky korábu, wlnau času uchwáceného, co střely, jenžto bywše rukau osudu metany, až do našich časů doletěly. Patrný to důkaz, že vůle vyšší, bez jejížto přičinění ani vlas na hlavě nezahyne, národ náš k poznání a zvelebení sebe samého powzbuzuje a wede! — Nemalý počet zlomků takových sebrán jest péčí sboru pro vzdělání řeči a literatury české, a w krásném, literaturu naši zdobícím díle, obecenstvu se podává.

Jakožto úvod a takměř klíč k celému dílu nalezáji se na začátku knihy: *Počátkové staročeské mluwnice*, naším Šafaříkem sepsané. Zawděčil se welice p. spisowatel světu slowanskému tauto prací, kterauž se nám nowá bohatá báně w národní literatuře otwírá. Nalezáme zde pravidla staročeské mluwnice, podiwení hodnau učeností a bystrostí wtípu z jádra samého nejstarších ostatků literatury české utvořené, tak sice, že každý, kdo saústawu tuto mluwnickau pojal a zákony její sobě přiwlastnil, snadně slohem a způsobem staročeským psáti by dowedl. Celé pojednání rozwrženo jest na čtyry hlavy, z nichžto prwní, jenž o hláskách jedná, zvláštním důkazem jest učenosti a pronikawé důmyslnosti našeho Šafaříka. Druhá hlawa obsahuje skloňování a časování, třetí o nesklonných částkách a čtvrtá o slowoskladu jedná. — Znamenité toto dílo nám spolu mocnau obranau jest proti nepřiznīwcům našim, jenž twrditi se neostýchají, že Libušin saud a Kral. rukopis plody nowějších časů jsau; nebo zde se patrně jewí, kterak Lib. saud a Kral. rukopis se shodují a srownávají netoliko we skloňování a časování, ale i we složení slow a w ústrojí swém wůbec s jinými na rozličných místech a později nalezenými ostatky staročeské literatury, na př. s Žaltářem Witenberským, Žaltá-

řem kapitolaím, Ew. sw. Jana, rukopisem Mater verborum, Žiwotem sw. otcůw, Passionálem musejním atd., jelikož všechny tyto spisy složeny jsau dle prawidel, které jako nějaké prwotní pásmo celau nejstarší dobu české literatury spojují. Kdož pak tenkrát, když Kral. rukop. nalezen byl, tušení nějakého měl o mluwnici staročeské a o prawidlech, které jen pokrokem času, když wětší částka starobyých přispěwků nalezena a protříbena byla, a toliko geniem tak dostojným, jakowý náš Š. jest, sestawiti a utwořiti se mohly? Kdoby dosawad na tom chtěl státi, žeby Kral. rukop. a Lib. saud za nowějších časů sepsány byly, podobal by se tomu, jenž by chtěl dokázati, že planeta naše teprw od té doby, když w duchu Kopernikowě myšlénka o jejím se pohybowání kolem slunce vznikla, běh swůj okolo plamenné kaule byla počala.

We výboru samém nalezáme předně ostatky literat. české nejstarší doby až ke konci XII. století sahající, pak plody třináctého a čtrnáctého století, tak že sbírka tato jasný přehled literat. české až do začátku rozbrojů husitských poskytuje.

Nejstarší doba a XIII. století zahrnují w sobě drahé, přátelům národní literatury již známé ostatky z wěků dawných, totiž: *Libušin saud*, *Zlomek Ewangeliium sw. Jana*, *básně rukop. Kralodw.*, *milostnau píseň krále Wáclawa I.* a *Žaltář Witenberský*. Obsah sbírky XIV. století jest, jak wěc sama sebau již nese, mnohem hojnější; hlavní pak díla zde obsažená jsau: *Mastickář*, *Dalemilowy kroniky zlomek*, *Wýpisky z knihy starého pána z Rosenberka*, *Zlomky z Alexandreidy*, *Zlomky básní dějeprawných*, *Legenda o sw. Prokopu*, *Satyry o řemeslnících*, *Desatero kázání božích*, *Legendy*, *píseň duchowní*, *Zlomek nejstaršího překlada celé biblí*, *Alberta Welikého knihy mrawní*, *Žiwot Ježíše Krista*, *Zlomek kroniky Pulkawowy*, *Žiwot císaře Karla IV.*, *Řád korunowání krále českého*, *Řád práwa zemského*, *Tka-dleček*, *Tóma ze Štitného*, a sice zlomky ze spisů: 1) Roz-

mluwy nábožné, 2) Knihy učení křesťanského, 3) Řeči světeční, 4) O sedmi stupních, 5) Soliloquia sw. Augusta. Dále se zde nalézají: *Zlomek Tristráma, báseň o sedmeczitma blázních, Sbírka básní Smila Flašky z Pardubic, Ondřeje z Dubé výklad na právo země České, Nejstarší listiny české* atd.

Věc to velmi nesnadná a příliš obšírná, o rozbírání jednotlivých zde podotknutých plodů literárních se pokusiti; zde toliko k dvěma spisovatelům XIV. věku pozornost obracujeme; první jest *Smil Flaška z Pardubic*, a druhý *Tóma ze Štítného*. — Před dwadecíti lety, když náš Jungmann historii lit. české vydával, toliko *Nová rada*, obšírná to mrawoučná báseň, co dílo Smila Flašky známa byla; než za našich dnů, kde všestranné a opatrné zpytování ostatků staré lit. nastalo, též i jiné plody básnické, totiž: *Rada otce synowi, Swár vody s vínem* a satyrická báseň *Podkoní a žák* za práce téhož starého weršowce uznány jsau. Nebo we všech zde jmenovaných básních panuje ta sama jadrnost slohu a ráznost myšlenek, ten samý humoristický duch a bystrý, mrawy a způsobu tehdejšího věku z ostra kárající wtip. Pročež netoliko milownik staré literatury české w spisech páně Smilových utěšenau zábawu nalezne, nýbrž z nich i zpytowel starožitných obyčejů a způsobů ano i kroje XIV. století, na př. z bujné básně *Podkoní a žák* — hojného světla a naučení nabude. Kojíme se naději, že časem ještě více podobných spisů pana Flašky se nalezne, a že i *sbírka skládání* nejstaršího, dle jména známého českého básníka, o sobě a s kritickým wysvětlením, ku kterému p. Smil přehojné látky poskytuje, na světlo wyjde.

Druhý důležitější ještě spisowatel XIV. století, z jehožto větším dílem posud neznámých spisů zde hojné a obsahem svým předůležité výjimky nalezáme, jest *Tóma ze Štítného*. Newíme zajisté, čemu se více diwiti, zdali prawočeské slowůtnosti a šlechtynosti srdce, wybraušenosti a jasnosti rozumu, čili skwělosti a plastické jadrnosti

slohu spisowatele tohoto, ježto owšem první ozdobau literatury české XIV. století nazývati můžeme. Jaká to obratnost a wytřelost jazyka jewí se w rozmluwách jeho nábožných, jakau smělostí zalétá tento ušlechtilý duch do říše pojemů nadsmyslných, skwělým rozumením swým i nejtemnější myšlénky jasně a půwodně rozbíraje. Na př. jak mistrně dokazuje na str. 642., že žádné slovo by nemohlo lépe býti přichýleno k věčnosti božské, než slovo Bůh *jest*, wedle wyřknutí Páně: *Já jsem, ježto sem*; »neb diešli boha welikým, dobrým, blaženým, moudrým, neb což koli dieš do něho takowého, wše můž w tom býti rozumieno, když dieš, ježto *jest*, neb toj' jemu býti, to wše *býti*; a kdyby i sto přidal takých věcí, nechybílby se s tím, když dieš, ježto *jest*. Diešli co k tomu, nies nepřičinil; a pakli nedieš, nies neujal. Neb jediný sám buoh *jest* právě bez proměny kteréž koli: wždy *tyž*, wždy *tež*, wždy *tudiež* a wždy *takéž* sám w sobě; o jiné ijedné věci, ježto on nenie, nemůž býti řečeno w plné prawdě: *jest*; neb kromě něho nenie ižádná věci bez pohnutie a bez proměny sama w sobě. A tak buoh *jest* a bez boha nic; neb jakož on sám nenie bez sebe, takéž bez něho nic býti nemůž. *On sobě jest, on všemu jest.*« Slyšme dále, jak jasně a wýmluwně wznešené prawdy pronáší na str. 776. »K tomu cíli wše táhne, aby ku božiemu odpočinutí, w boze w upokojení přišlo; neb toj doplnění stwoření wšeho, lociž člověčie. Neb člověk nazwán *jest* *wšestwoření*, ež má w sobě podobnost stwoření wšeho: má zemi, wodu, powětříe, oheň; má žiwost, ježto roste, žiwost, ježto čije, *má žiwost rozumnosti*, jako andělské podobnosti. A tak když w upokojenie člověk přijde k bohu, *w něm jako wše přijde k doplnění swému* a k tomu cíli, qd něhož *jest počátkem pošlo.*« Z toho se poznáwa, žeby sloh filosofický za našich časů welkého prospěchu a znamenitých oprav z pilného čtení spisů štítného nabyti mohl, aniž by třeba bylo, za přičinau líčení wyšších nadsmyslných pojemů se sausedy swými se

tak často radiť. Půwodnost a jadrnost spisowatelowa vyniká hojně jak w smělych obratech slohu tak w trefných a dojímavých obrazích; na př. str. 661.: »Libost dotčenie toho aneb toho drží w paměti někaký jako obraz, i potáhne se žádostí kakús, hledaje libého a chtě zbýti neli-bého; aneb když tiem swým zwieřecím přirozením mnie něco sobě libého, i potáhne se k tomu, aneb něco protiwného, i kryje se toho.« Str. 651. »Swět tento jest jako obecné všem kniehy kakés, ježto jsú psány boží rukú, t. mocí boží a múdrostí; a každé stwořenie oblašť jest jako slowce těch kněh, ježto jsú k ukázaní moci jeho a múdrostí. A jakož býwá, ež neučený uzře knihy widí slowce psaná, ale nerozumie, co které mieni: takož čłowěk nemúdrý, ježto jen jde podlé obyčeje hlupé zwěři a myslí k bohu nepřiloží, widí w nynějši postavu w zřejmém stwořeni, ale coj proď, tomu nerozumie.« Str. 664. »Diwíme se welikosti, když co nadobyčejné nám wěčšie bude; a malá postawa takýmž òinem diwná býwá. Wizež, co se zdá diwnějšie: welicili zubowé u slona, čili malíoni, ježto mol jimi rúcho střeže?« Knihy učení křesťanského, z nichž se zde výjimek o hospodářowí, o hospodyní a o čeledi, pak kniha naučení súdcóm obsahující, podává, skwělé důkazy jsau pronikawého, praktického rozumu našeho Štátného a přewýborně by se hodily, aby sobě hospodáři, hospodyně a saudcowé naši doby prawídl a naučení z nich wybírali. Mimo to nalezáme w knihách, naučení pánóm a wladýkám zawírajících, hojných příspěwků k poznání obyčejů, mrawů, zákonů a jich nadužíwání w XIV. století. Na př. »Těž *ungelty* pán w swém městě pro obecné dobré, s powolením obce aneb starších a múdřejších, móż uložití bez hřiecha: ale jakž w tom učiní jim křiwdu, dlužen jim jest nawrátiti.« — »Berně pak slowe zde w Čechách obecná pomoc králowi. Té jsú byli najprw páni dobrým úmyslem pro obecné dobré powolili, a w prawdě w tak pilnú potřebu králowu k zemskému dobrému zpráwně jie mají powoliti. Ale

jakýž já wizi neporád w ni, nemohu řéci, by bez hñecha byla welikého; tak králowi jako i pánóm, i také bercím i wladýkám. Strach mě za krále (Karla), že přieliš často ji béře, a snad wiece chtě skúpiťi země okolnie swým dětem, než pro obecné dobré; a snadno-li jest jedné zemi skúpiťi tolik jiných zemí? Páni pak hřeštie w berni, pochlebujíc a nechtiac rozhněwati krále prawdú; ale jakož jsem řekl, pochlebujíc králi, nestojie proti w zlému obecnému. A často rádi jsú ji, aby swých lidí užili pod omluwú, jakoby nemohli wzieti pomoci na swých lidech w potřebu pilnú, kdyžby přišla. — A w tom nejsú bez winy i wládky, když málem odbudúc berně, mnoho wězmú na swých lidech králowým jménem.« — O bychom se úplného wydání wšech, již w znamenitém počtu nalezonych spisů Štútného dočkali!

Wýborem přebohatý poklad jazyka českého se otwírá, z něhož čerpati každému wolno, kdož pewnau wůli a wěrným srdcem o wzděláni jazyka národního pečuje; pročež od vlastenských spisowatelů našich nadíti se můžeme, že poklad tento w brzkém čase hojných úroků mladé naší literatuře ponese. — Cizincům též z Wýboru našeho důležité naučení pochází; budau totiž nuceni, opowržliwé úsudky o dáwnowěckém wzděláni kmene našeho slowanského za zuby tajiti, nechťeli-liby, aby je Wýbor náš ze lži stíhal, aneb co newědomce, o tom hanebně tlachající, čemu pranic nerozumí, před swětem neodkryl.

Na konci knihy této, která co do nákladného tisku a papíru mezi nejskwělejší náleží, které kdy w naší Praze, byly wysly, nalezá se dosti obšírné wyswětlení wěcí a slow, jakož i ukazowatel nápisůw a počátků, k snadnému vyhledávání welmi prospěšný.

4. *Gedichte aus Böhmens Vorzeit, verdeutscht von Joseph Mathias Grafen von Thun. Mit einer Einleitung von P. J. Šafařík; und Anmerkungen von Fr. Palacký. Prag 1845. J. G. Calve'sche Buchhandlung.*

Budiž nám radostně u vítán spanilý tento důkaz zmáhající se lásky k české národnosti též i ve vyšším okrese života společenského! Šlechetný pan překladatel, jenžto již spiskem svým o české národnosti v německé řeči jednajícím co důstojný hájitel našeho národa byl vystaupil, výborným překladem předrahých těchto památek sobě a zajisté i wznešenému rodu svému, nowé, newadnauci kwítka k slavnému wěnci jest přiložil. »Na předrahých těchto ostatcích, praví welectěný p. překladatel w předmluwě své, založeno jest práwo Čechůw, honositi se předky swými, a blaze jim, když i w příštích dobách památky tyto co mocný osten ku zwelebení národního života je popauzeti nepřestanau!« I nám též blaze, že již podobné smýšlení mužové pronáší, jichžto příklad a slova na wše strany působí, budí, těší a sílí! »Když sem štěstí toho dosáhl,« praví p. spisowatel w předmluwě dále, »že, jsem s to byl, abych poswátne tyto památky w půwodním jazyku četl a jim rozuměl, blahý tesk mne owanul a srdce mé žádostí zahořelo, abych důkazy tyto dáwnné, netušené wzdělanosti české též i zrakům německým, jenž se swětla neštítí, předložil!«

Takowýchto šlechetných obranců národ náš w nynějších dobách potřebuje; nebo počet očí německých, jenž prawdě w twář patřiti se zpěčují, patrně se množí. Lidé takowí, přišerau nějaké welkogermanské říše okauzlení, neostýchají se národ český w spisech weřejných, zhusta w zemích našich čstaných, kalem lži a nemrawnosti przniti, a na zákon boží zapomenuwše — a wšak což takovým mozakům do zákona páně! — w tom šlechtu naši stíhati, že ditky své českému jazyku učiti dáwa a o wzdělání slowanských swých podaných pečowati počíná, jelikož by prý jediný cíl a účel panstwa českého — zněm-

šování lidu býti měl! Ano čteme w německém časopisu »Isis« že prý by Čechové, jakožto přistěhowanci do německé země, na půdě germanské trpění býti neměli, a obezřetný spisowatel již nám místa wykazuje někde na stepách Sibirie, kamž bychom prý se wystěhowati měli, když twrdošíjně národnost swau již zachowati obmyšlíme. Znamenitá to přewrácenost mrawů takowýchto pisálků, Čechům předstírajících, žeby se tyto Němcům nebezpečnými státi mohli, kdyby národnost česká se zmocnila; tudy nás z těch samých přestupků, kterých se sami w hojně míře dopustili a dosawád dopauští, kárají ano i trestčí, poněwadž prý bychom též někdy něco takowého provinili *mohli*. Pohledme pak na jinan stránku spisů těchto lidomilů; jaké to zasazování se o práwa swatá člověčenstwa, jaké to dokazování, že wšichni stejné povolání máme k požíwání darů přírody, jaký to křik po swětle, prawdě, swobodě; — celý swět toto mladietwo k srdci swému tiskne, celý swět, z něhož jen Slowany a každého, kdož stejně s ním nesmejší, s oškliwostí wylučuje, celý swět, to jest, — známeť Syracha w básních! — samo sebe!

A wšak toho až potud; obraťme se k příjemnějšímu předmětu. —

Krásná a dosawád ne dosti oceněná to vlastnost nejstarších památek literatury české, že i tomu, jenž se, jako slechetný p. překladatel, w dospělém věku jazyku českému naučí, rovně tak přístupny jsau, jako plody nowější české literatury. Wažme sobě wzácné této vlastnosti a žehnejme ducha jazyka národního, jenž se nám zde w plné své welebnosti zjewuje. Jakby jiní národové, na př. Němci plesali, kdyby tak lehce jako my do jádra staré své literatury zabírali se mohli! By pak čtenář, jemůž wěc tato méně známá jest, patrněji o tom se přesvědčil, jakau práci, ba učenost i nejwzdělanějšího Němce to stojí, by ostatky německé literatury, s Libušina saudem a Králdowským rukopisem sawvěké, čisti a oce-

niti mohl, klademe zde na ukázkú několik zlomků z lit. německé IX., XI. a XIII. století.

IX. století: Překlad Tatiana Harmonie Evangelické. (Schilteri thes. Tom. II. Cap. CCV.) Thas selba ein fon then, thie thar hangetun, thero thiobo bismarota inan quedenti: Ob thu si Crist, tuo thih selbo heilan inti unsih. Tho antlingita ther ander inti incribota inan, susquedenti: Noh thu ni forhtis Got, thaz thu in theru selbun nida-rungu bist, inti uuir giuuesso rehto, thaz uuir uuirdigen tatin intfahemes etc.

XI. století. Z překladu Aristotela. (Graffe althoch-deutscher Sprachschatz pag. LVII.) *Qualitas* ist manig-falte. Ein slahta *qualitas* heizt haba. ioh peskerida. Haba ist festera ioh uuirigora. danna beskerida si. Solchero uesti sint chunna unde tugede. Chunna sint ioh uuirig. unde infarent manne unsamfto etc.

XIII. století. Výjimek ze Saského zrcadla (Sachsen-spiegel) dle rukopisu z XIV. století v Berlíně chovaného: Des ne kan ik al eine nicht dyn. Dar vmme bidde ik to helpe alle gude lude die rechtes geret, of yn ienich rede beiegene; de myn dumme syn vermide, dat se dat na rechte besceiden na irme sinne, so siet rechtes weten. Von rechte ne sal nemanne wisen lieue, noch leide, noch torn, noch gift. Got ist selve recht, Dar umme is eme recht lief. Dar umme sien se sik vore alle die, den gerichte von godes haluen beuolen si, dat se also richten, alse godes torn unde sin gerichte gnedelichlike ouer se irgan mute.

Medle, jak docela jinak padají do sluchu nynějším Čechům zvuky české z IX., XI. a XIII. století! na př.

S črna lesa wystupuje skála,
na skálu wystúpi silný Zábój,
obzírá krajiny na vše strany atd.

aneb: Ha ty naše slunce,
Wyšegrade twrd!
Ty smělé i hrdě
Na příkře stojieš,

Na skálě stojieši,
Wšem cuziem postrach!

Překlad, o němž zde řeč se činí, zvláštní plynností a líbezností slohu vyniká a výborně se hodí, aby vzdělanec německého s duchem wznešeným dáwného básnictví českého seznámil. Znamenité plody ducha z dáwných dob zachované měliby owšem w známost wejíti wšem vzdělaným národům co důkazy krásy a ušlechtilosti, kterými mocná swětowládná ruka, jako pautem dušewním srdce wšechněch, jež krása a lépost dojímá, k sobě wíže. Tím se naučí národové sebe wzájemně ctíti a milowati, s ošklivostí se odwracující od zásad národožrautůw doby naší, kteří by nás Čechoslowany z vlasti naší do sewer-ních sněhů rádi již wyhnali. —

W textu půwodním starých těchto básní nalezáme zde, jakož i we Výboru z lit. české některé oprawy; na př. w Lib. saudě: »na poprawu ustawiti prawdu;« kdezto w starších wydáních čteme: »na poprazíu ustawiti prawdu.« Tím se děje, že nowý překlad i smyslem swým od wěrného překladu p. prof. Swobody se liší, jelikož p. hr. Th. překládá: Ob dem Streite ein Gericht zu halten; pr. Sw.: Hier im offnen Saal Gericht zu halten. ¹⁾ W starších wydáních čteme w básni Záboj a Slávoj:

»jako Lumír, ky slowy i pienením
pohýbal Wyšehrad i wše vlasti.«

W opraweném wydání:

jako Lumír, ký slowy i pěniem bieše
pohýbal Wyšehrad i wše vlasti.

Což zde i výborně přeloženo:

so wie Lumir, welcher oft mit Wort und Lied
so Land wie Wyšehrad begeisternd weckte.

Ostatně zde řádky weršowé zhusta jinak a na mnoha místech důmyslněji rozdělené nalezáme nežli w starších

1) Tato oprawa nalezá se již w díle r. 1840. wyhlém: Die ältesten Denkmäler der Böhmischen Sprache, kdež pr. Sw. trefně přeložil: Zur Entscheidung ein Gericht zu halten.

wydáních ruk. Kralodw.; že však u prostřed krátkých weršů někdy dva neb tři řádky příliš do dálky vybíhají, schwalowati nemůžeme. Na př.

Ai Záboji bratře!

Čemu naše braň jmá tepruw ot wrcha soptati kru-
tost?

Ai mein Bruder Záboj!

Warum sollen uns're Waffen erst vom Berge Kühn-
heit sprühen?

Zvláštní libozwuk wane w ryzích překladech písní Kralodworských, tak že se podobá, jakoby tyto nenučené a něžné zwuky co půwodní zpěwy z plné básnické duše plynuly. — Důležitá předmlwa vážného Šafaříka, obsírnau historii předrahých těchto ostatků, též i důmyslné o nich rozjímání obsahující, co skvělá příloha w čele této knihy, podnikawým p. Tempským nákladně vydané, se nalezá.

J. E. W.

X.

L i t e r n í z p r á w y.

1. Přehled znamenitějších děl polských na konci r. 1842. a w běhu r. 1843. vyšlých.

(Dokončení.)

c) *Poesie a spisy zábavné.*

Gra namiętności, drama we třech dobách a w pěti jednáních s prologem, původně napsané od *Kajetana Neporwi* (pseudonym). We Waršawě 1843 (J. Glücksberg) str. 338 w 8. Welmi chwáleno.

Karpaccy Górale, drama we třech jednáních od *Jos. Kořenionowského*. We Wilně 1843 (J. Zawadzky) str. 118 w 8. Prwni to okus Kořenionowského w předmětu národním, a welmi podařený. Dějištěm jsau Huculské Karpaty pod Černau horau a okoli Lwowské.

Rej z Nagłowic, przystawie polskie we třech jednáních, weršem napsané podlé připojené powěsti: *Młodość Zygmunta Augusta*. W Krakowě 1843 (Jos. Čech) str. 94 w 16. Welmi dobrá weselohra, ponejprw dne 8. Ledna 1843. na nowém Krakowském diwadle dáwaná.

Świtezianka, fantasie dramatická od *Luciana Siemińskiego*. W Poznani 1843 (N. Kamiński a spol.) str. 100 w 12. Geniálně zdramatizowaná báchorka Litewská. —

Wróżka, komedyo-opera w 2 aktach przez J. N. Dębowskiego. We Waršawě 1843 str. 120 w 12. Ponejprw představená we Waršawě na diwadle Rozmanitosti dne 9. Prosince 1842.

W. Zaleskiego: Mieczysław, książę Polski, trądjedy, i poezye rozmaite. W Poznani 1843 (W. Stefański). Postawa opozděného čápa, jehožto saudruhowé před zimau již dávno byli přes moře do teplejších zemí odletěli, nemůte býti smutnější, nežli tyto opozděné plody staroklassické školy, jejichžto blyštidel již nikdo si newšímá.

Niewiasta polska w trzech wiekach od *Dominika Magnuśevského*. W Poznani 1843 (xięgarnia nowa) str. 311 w 12. Geniálně dílo wysoce chváleného spisowatele, který si w něm zaměřil, nastiniu charakter ženštiny we třech rozličných dobách historie polské. Prwni obraz: »Krwawý křest« náleží do časůw Bolesława II. přijímím Smělého, druhý: »Barbara žena Gastoldowa«, drama, do časůw posledních

Jag-llonůw, třetí: »Bacciarelli, malíř podobizena« do posledních let panování Stanislawa Augusta. Idea šťastně pojmuta, vyvedení mistrowské.

Kirgiz, powieść przez G. Z. We Wilně 1842 (T. Glücksberg) str. 76 w 12. Báseň tato wzbuzuje právem veliké očekávání na další práce mladého jejího skladatele.

Pieśni o ziemi naszej. W Poznani 1843 (J. K. Żupański) str. 88 w 12. Píseň tato opěvající wřelým citem, zajímavými barvami a nad míru libezným weršem země a lidí dáwného Polska, jest útworem znamenitého halického pěwce *Winc. Pola.*

Anafielas. Pieśni z podań Lituńy, przez J. J. Kraszewskiego. *Pieśń druga: Mindows.* We Wilně 1843 (J. Zawadzky) str. 366 w 8. Jest to pokračování jeho dáwnější básně: Witolurauda, však nerovně lepší, než ona; opěvá bohatyrské činy pohanského knížete Litewského Mindowsa. Wěnowání toho díla Krašewského zní takto: »Rodičům, co mám nejlepšího, věnuji.«

Poezye J. J. Kraszewskiego. Wydání 2hé, poprawené a znamenitě rozmnožené. We Waršawě 1843 (S. Orgelbrand) 2 díly str. 291 a 256 w 8.

Poezye Alexandra Grozy. We Wilně 1843 (J. Zawadzky) 2 díly str. 161 a 203. Obsahují dílem dáwnější jeho básně, dílem nové půwodní útwory a překlady.

Opowieści i legendy Adama z ziemi Zatorskiej. We Lwówě 1842 (Kaj. Jahłoński, tisk J. Spurného w Praze). Sbirka Iní. str. 178 w 8. Výborné básně Adama Gorčýňského, mezi nimi 5 powěstí z historie české, dílem jinde již tištěné.

Legendy, zebrał X. J. Hołowinski. We Wilně 1843 (T. Glücksberg) str. 144 w 12. Jsau to legendy z podání lidu we wersích, ne naskrz chwalené.

Dziela Kazimierza Brodzińskiego. Wydání úplné a rozmnožené spisy potud netištěnými. We Wilně 1842 a 1843 (T. Glücksberg), 10 dílůw s podobiznau.

Poezye Brunona hrabi Kicińskiego, dílem přeložené, dílem půwodní we 12 swazcích. We Waršawě 1842 a 1843 (tisk banku pol.) druhý oddíl skládající se z 5. 6. 7. a 8. swazku str. 324, 288, 292 a 294. Obsahující: antologii řeckau s wedlé wytištěným půwodním textem, antologii německau ze starých a nowějších básníkůw, konečně Ovidiowy Proměny.

Święty Stanisław, przez Sz. Konopackiego. We Wilně 1842 (T. Glücksberg). Legenda we wersích, práce welmi slabá.

Timofej Chmielnicki. Fragment historyczny z 17. stulecia przez Edwarda Marjana. We Wilně 1843 (J. Zawadzki) w 18.

Antoni Malczewski, jeho život i pisma, ozdobené podobiznau jeho, vydal August Bielowský. We Lwowě, Stanislawowě a Tarnowě 1843 (J. Milikowský) str. 165 w 8. Obsah: život Malčewského, Maria powěst Ukrajinska, přípisy k ní, cesta na horu Montblank, powidky: Ifigenia, Ateanis, cesta atd.

Trochę śmiechu, trochę płaczu. Půwodni básně Teofila Nowosielského. We Waršawě 1843 (tisk St. Strąbského) str. 70 w 8.

Poezye Ludwika de Perthées. Oddíl druhý. We Wilně 1843 (J. Zawadzský) str. 127 w 8. Obsah: Achmet čili Tataři na swatbě, dráma we 4 částkách, a smíšené básně.

Poezye oryginalne Teodora Honesti. We Waršawě 1843 (tisk J. Ungera) 2 díly, str. 164 a 234 w 8. Slabé.

Mysli w samotności. Od A. z K. W. de Routa (ženština). W Poznani 1843 (N. Kamiński a spol.) str. 100 w 12. Básně mírné ceny.

L. Siemińskiego: Piosennik ludu. Tomik II. Pieśni Skandynawskie. W Poznani 1843 (W. Stefański) w 12.

Szezszipir. Puste kobiety z Windsoru, přeložil John of Dycalp. We Wilně 1843 (J. Zawadzský) w 12.

Latawiec czarnoksiężka, obrazy z naszych czasów od J. J. Kraśewského. We Waršawě 1843 (S. Orgelbrand) 4 díly str. 195, 193, 189 a 193 w 8. Jeden z nejlepších mrawopisných romanůw Kraśewského.

Ułana, powieść Poleska, nový út看or péra J. J. Kraśewského. We Wilně 1843 (T. Glücksberg) str. 274 w 8. Kdyby charakter Ułany trochu méně byl přepiatý, byl by to výborný obraz wesnického života na Podlesi Wolyńském.

Powiaſtki i obrazki historyczne od J. J. Kraśewského. We Wilně 1843 (T. Glücksberg) str. 206 w 8. Výborné.

Biblioteka powieſci historycznych, wydawana przez J. N. Bobrowicza. I. Lechia w IX. wieku przez M. B. (Michal Budyński). W Lipsku 1843 (libr. étrang.) 2 díly str. 300 a 268 w 16.

Chwiła, opowiadanie Johna of Dycalp. We Wilně 1842 (T. Glücksberg) str. 120 w 8. Humoristické ale slabé.

Powieſci Podolsko-Ukraińskie, wzięte z rzeczywistych obrazów przez S. W. Grozę. We Wilně 1842 (J. Zawadzský) 2 díly str. 243 a 165 w 8.

Obrazy łęńskie przez Ignacego Chodźkę. Serya druga. We Wilně 1843 (J. Zawadzský) 3 díly str. 132, 180 a 138. Obsahující: Břehy Wilie, welmi zajímavé, ačkoliw ne tak výtečné jako téhož obrazy dawnější.

Noc letnia, powěst fantastyčná. W Berlině 1843 (B. Behr) w 12.

Newelká, ale genialně napsaná od Krašiňského, spisovatele Agaj Chana.

Dwa wieczory Puni Starościny Olbromskiej. Opisał X. Stanisław Chotoniowski. We Wilně 1843 (J. Zawadzky) str. 221 w 8.

Siostra Giertruda, powěst we wersích napsaná od Kazimíra Bujnického. We Wilně 1842 (J. Zawadzky) str. 91 w 8.

Rzeczywistość, powěst původní od Karolíny z Niemietyniec. We Waršavě 1843 (tisk Ungera) 3 díly str. 215, 261 a 226 w 8.

Ofiara chciwości, powěst Edw. Kon. Mročkovského. We Waršavě 1843 (tisk J. Kačanovského) 2 díly str. 276 a 304 w 12.

Wieczory wiejskie u dobrej matki, od Inocencii Kordynowičové. We Waršavě 1843 (nákladem spisovatelky) str. 123 w 8.

Jan Pieniążek, powěst vlastenská z podání historického 15. století, napsal J. A. Miniśewsky. We Waršavě 1843 (S. Orgelbrand) 3 díly str. 312, 366 a 348 w 12.

Zborowści. Obraz z domácího života Polákůw w 2. polowici 16tého věku. Od spisovatele *Starosty Rabsztynského*. We Waršavě 1843. 2 díly str. 236 a 334. Zborowští rovněž tak slabi, jako starosta Rabsztynsky.

Hiszpanka w Polsce, czyli tydzień z czasów Zygmunta III. Napsal Roman Korab Laskowsky. We Waršavě 1843 (tisk J. Kačanovského) 2 díly str. 284 a 294 w 12. Bidné.

Powieści Jadama. Wydání druhé. W Krakově 1841 (J. Čech) str. 394. w 16.

Pamiętnik Elfy. Ogłoszony przez Johna of Dycalp. We Wilně 1843 (J. Zawadzky) 2 díly str. 208 a 227 w 2. Dobrá humoristická powěst.

Akta Babińskie, pismo nie peryodyczne i nie zbiorowe. Wydał J. J. Kraśewsky. Kniáticka I. We Wilně 1843 (J. Zawadzky) str. 97 w 12. Satyrické rozprávky o rozmanitých směrech nynější literatury polské.

Julja i Marya, powěst od Michala Jezierského. We Wilně 1843 (J. Zawadzky) 2 díly str. 206 a 182 w 12.

Obrazy domowego pożycia na Litwie: Pan Choroszcza. We Wilně 1842 (J. Zawadzky) w 16.

Parafianiszczyna. Část první. We Wratislawi 1843 (tisk Grassa Bartha i spol.) str. VI. a 167 w 8. Jest to genialně napsaná satyra na wady a slabosti welkého světa, jednoho z hlawních měst polských, která w tomže městě nesmírného hluku a škandálu nadělala.

Obrazy starodawne. Napsal Każ. Wł. Wójcicki, s dřewotisky Wincencia Smokowského. We Waršavě 1843 (G. Sennewald) 2 díly str. 292 a 284 w 8.

Karykatury i wzory obyczajów przez Ja . . Ka . . Ra . . W Poznani 1843 (W. Stefański) str. 199 w 12. Obsahuji: Putování srdce, a nebožku Barboru (královu). Dobré.

d) *Spisy obsahu rozmanitého.*

Pielgrzymka do ziemi świętej, odprawiona przez X. Hołowińskiego. We Wilně (T. Glücksberg) 1. a 2. díl 1842, 3. díl 1843 str. 246, 452 a 478 w 8. Třetí díl obsahuje: Karmel, Nazaret, Tabor, Tiberiada, Genezar et Galilejské moře, Kana Galilejská, návrat do Nazaretu, Seforis, Samaria, Jeruzalem. Dílo velmi chválené.

Podróże po starożytnym świecie Władysława Wężyka. We Waršawě 1842, 2 dily, obsahující *Egypt*. První díl zaplňuje děje Egyptu, podle nejlepších spisovatelův sestavené, druhý putování po Egyptu v obrazech velmi zajímavých.

Podróże, przejazdky i przechadzki po Europie, sebral doktor práwa *Ludwik Pietrusiński*. We Waršawě 1843 (G. Sennewald) 2 dily str. 424 a 375 w 8. Obsah: I. Z Krakowa do Widně; Wideň; z Kalet do Londyna. II. Z Widně do Terstu; Terst; ze zálivu Bristol-channel do Newcastle upon Tyne; z Terstu do Benátek; Benátky, Waršawa. Wyprawování newinné, lehké a příjemné.

Mieszaniny przez Jarosza Bejłę. We Wilně 1843 (T. Glücksberg) díl IIhý str. 219 w 8. Oprawdívá michanina dílem dobrých a trefných, dílem diwných, přepjatých a stranných náhledů ze stanoviska aristokratického. Větší část rozprav toho dílu týká se literních, filosofických a historických předmětův.

Żywot i podróże Krzysztofa Kolumba przez Washingtona Irvinga. Tłumaczył z angliczkiego Fr. Chłewski. We Waršawě 1843 (L. Glücksberg) str. 364 w 8.

Rozprawa historyczna o Kolumbie, czyli o źródłach jego głównej idei robienia nowych odkryć na zachodzie Europy. Ze spisůw w ciżich jazycích sebral *Jan N. Leścynski*. We Waršawě 1843 (tisk banku pol.) str. 116 w 8. Přetisk z časopisu *Pielgrzym*.

Drwór wiejski, dzieło poświęcone gospodyniom polskim, przydatne i osobom w mieście zamieszkałym, przerobione z franc. pani Aglaë Adanson, z wielu dodatkami i zupełném zastosowaniem do naszych obyczajów i potrzeb, przez Karolinę z Potockých Nakwaską. W Poznani 1843 (xięgarnia nowa) díl Iiní, str. 262 w 8.

Myśli o wychowaniu kobiet przez E. Ziemięckę. We Waršawě 1843 (Fr. Spiess a spol.) str. 347 w 12. Dílo to z mnohých stran protiwné zdání proti sobě wzbudilo.

Do matek polskich słów kilka o przyszłości wzrastających pokoleń przez K. N. W Lipsku 1843 (librairie étrangère) str. 308 w 12.

Przestrogi matki dla córki, nyzkształconej na guvernantkę, przez Polkę Georgeon. W Krakowě 1843 (St. Gieśkowski) str. 48 w 8.

Wychowaniec dziwnieśtnastego wieku, czyli przepisy przystojności i dobrego tonu w pożyciu towarzyskim, sebrał a podlé nejlepších wzorůw francauských složil P. E. Lesnienský. We Waršawě 1843 (S. Merzbach) str. 254 w 12

Uwagi o teatrze Krakowskim, napisał Hilary Meciszewski, člen towarystwa naukowého Krakowského. W Krakowě 1843 (Stan. Gieśkowski) str. 192 w 8. Knička prakticky napsaná ku prospěšnému užiti diwadelní spráwy a hercůw. Mnogo místního o diwadle Krakowském, o kterém se dowidáme, že nowo wystawěné diwadlo zcela swému účelu, že i dekorace, šatnice, režie nedostatečná, někteří herci dobří, jini špatní.

O kmiotku polskim. W Lešně 1843 (E. Günther) str. 47 w 8. Přetisk wýborného článku w Ateneum sw. 3 z r. 1843.

Pisma Franciszka Wiktora Dmochowskiego, býwalého strážmistra we wojště pěti mocnátůw, nyní mistra krejčowského w Přemysli; wydané k prospěchu spisowatele od Ondřeje Edvarda Kośmiana. We Lwowě 1843 (Fr. Piller) str. 199 w 8. Jest to denník wálečnich příhod a rozmanité werše, všeco bez ceny. Trefně se o tom takto Lešek Dunin Borkowský w *Dzienniku mód paryzkich* wyjádřil: »Hle toť máme i pamětníky u nás tištěné. Spisowatel jich není powinen, kromě snad některému ze čtenátůw kabát, a pánu Bohu duši; ale wydawatel všeco odpowídání za něho na sebe wzal, neboť wyťáhl rukopis z temnot krejčowské dílny, a proti zdání mnohých hodným ho uznal obecnstwu našeho a tisku . . .«

Zbiór wiadomości o kościele i religii katolickiej w cesarstwie Rosyjskiem a szczególniej w prowincyach od Polski przyłączonych. Sebrany ze spisůw úředních, dokumentůw a vlastního widění od kn. Šantyra. W Poznani 1843 (W. Stefański) 2 díly str. 405 a 310 w 8.

Święte niwiasły. Obrazki pobożne kobietom żyjącym w świecie ofiarowane przez Klem. z Tańskich Hofmanowę. Wydání J. N. Bobrowiće. W Lipsku 1843 (libr. étrang.) 2 díly str. 293 a 320 w 16. s rytinami.

e) *Sebrané spisy a časopisy.*

Pierniosnek, noworocznik na rok 1843, složony z samych pism kobiecych, zebrany przez Paulinę Kraków. We Waršawě 1843 (tisk Chmielewského) str. 90 w 12. Jest to již šestý ročník toho obzwláštního noworočního daru spisowatelek polských, wždy horliwau starostliwosti zaslaužilé wydawatelky sestawěného.

Niezaponinajki, noworocznik na rok 1843. Wydany przez Karola

Korwella. We *Warsawě* 1843 (tisk banku pol.) str. 272 w 12, s 5ti anglickými rytinami. Také i ten noworočník již šestý rok w této podobě se objevuje; cena obsahu jeho vždycky mírná.

Alleluja, rocznik religijny. We *Warsawě* 1843 (tisk banku pol.) str. 368 w 8, skwostné vydání s 5 rytinami. Též již třetí ročník. Wydawatelem jest kněz *Mellenič*, obsahuje jak obyčejně náboženské, mrawoučné rozjímání, historické popisy polských kostelů a klášterů, legendy, básně, cestopisy atd.

Jaskółka. Pamiętnik wydany przez Romana Zmorskiego i J. B. Dziekońskiego. We *Warsawě* 1843 (tisk Chmielewského) str. 180 w 8. Sbiranina článkůw, vše mírné ceny.

Rimembranza. 1843 *Josefa Krečkovského*. I. část. We *Wilně* 1843 (J. Zawadzky) str. 286 w 8. s podobiznau. Sbirka článkůw spisovatelůw na *Litvě*, slibuje částěji do roka vyjít.

Radegast. Pismo zbiorowe. Wydal Adam Honory Kirkor. Tom. I. We *Wilně* 1843 (T. Glücksberg) str. 270 w 8, s podobiznau *Kazimíra Ładowského*, polského hauslisty. Čistý užitek určen jest na podporování *Wilenského* polského diwadla.

Rocznik literacki, składający się z pism wierszem i prozą celniejszych społecznych pisarzy naszych, wydal *Romuald Podbèreský*. W *Petrohradě* 1843 (tisk K. Kraja) str. 214 w 8., s dřewotisky, kame-nopisnými obrazy a hudebními přílohami; obsahuje práce *Mich. Grabowského*, *J. J. Krašewského*, *Ign. Hołowińskiego*, *Marušewského*, kněze *Piotrowského*, *Eleonory Satyrmerové* (jedné z nejschopnějších spisowatelek powěsti), *Rózy Podbèreské* atd.

Noworocznik literacki na rok 1843., od kněze *Ad. Stan. Krasin-ského*. We *Wilně* 1843 (J. Zawadzky) str. 186 w 12.

Wdowi grosz, wiosennik. We *Widni* 1843 (tisk o. o. Mechitari-stůw) str. 135 w 12. Tuto skrownau almužnu literatuře polské přinesli *Lwowští* studující: *W. Zawadzky*, *Karel Widman*, *Marcel Skałkowski* a *L. Wiktorowič*. Všickni o sobě pěknau naději wzbuzují.

Gołub pożaru. We *Lwowě* 1843 (tisk Petra Pillera). Sbirka listerních prací ku prospěchu pohořelcůw *Žyngrodských*. Prvních str. 56 obsahuje rozličné básně, druhých 88 str. tragedii: *Stasio*, od *Karla Šejnohy* (nadějného mladého spisowatele z českých rodičůw), představenau ponejprw dne 7. Čerwna 1843. na diwadle *Lwowském*, posledních 65 str. sbírku některých básní *Jana Nep. Kamińskiego*, jako pokračování r. 1835. od něho wydané *Haličauky*.

Rozmaitości dla ludu wiejskiego, zebrane przez Julię G. (orzat-kowskę). Część I. We *Lwowě*, *Stanislawowě* a *Tarnowě* 1843 (J. Mi-likowsky) str. 196 w 8. Obsahují wýtahy z biblí, rozprawy hospodář-

ské, nábožné a světské písně, životy svatých, pověsti, krátký zeměpis, rady lékařské atd.

Časopisův nových přibýlo r. 1843 několik, jako: *Rok 1843. pod nzhledem oświaty, przemyslu i wypadków czasowych*. W Poznani 1843 (N. Kamiński i spol.) Wychází po swazcích w 8. Posud vyšlo jich 4, str. 147, 155, 155 a 156. Důležitější články w nich jsou tyto: I. Poměry filosofie k bohosloví od Bronisława Trentowského; Stanoviště básníkůw we společnosti S. Gołczyńskiego; II. Několik slov o zvláštním položení literatury polské od Ondř. Moračewského; O ciwilní odwaze od K. Libelta (pěkně); Přehled literatury slowanské z r. 1842 (= vyjmutím polské) od Wojt. Cybulského, (důkladný, jak posud žádný jiný Polák nedowěl, leč ne bez svého »ale!«); III. Pohled z historie na stanoviště Slowanůw od Ondř. Moračewského (dobré a trefné úvahy, historické nepravdy, lehkomyšlné překrucování příběhůw, polská samolibost, všecko dohromady!); IV. Zpráva o učení Towiańskiego od Ondř. Moračewského; Pojem národnosti od R. atd.

Zorza. Dziennik młodemu wiekowi poświęcony. Wydawan od nowého roku 1843. měsíčně dwakrát we Waršawě we swazečkách s rytinami w 8., pod redakci *Pauliny Krakowové*.

Gazeta Kościelna. W Poznani, wydawatel W. Stefański, redaktor kn. *Kan. Jabłynský*. Začala vycházeti od 1. Dubna 1843. týhodně po archu.

Za to jiné časopisy vycházeti přestaly, jako: *Wizerunki i roztrząsania naukowe* we Wilně, jichžto 24tý a poslední swazek počtu nowého druhého ještě w r. 1843 vyšel. Od r. 1834. až po tu dobu vyšlo jich dohromady 60 swazkůw. Škoda jich! — Pak *Ludwika Zielińskiego Lwovianin* we Lwowě, kterýž odpočíwej w pokoji.

Ostatně se časopisectví toho roku w celku statně drželo, především *Przegląd naukowy* Dębowského, *Pielgrzym* E. Ziemięcké, *Biblioteka Warszawská*, *Atheneum* Krašewského, *Dziennik mód Paryskich* T. Kulęckiego, *Orędownik* a *Przyjaciel Ludu* Poplińskiego a *Lukašewice*, *Dziennik domowy* Kamińskiego a *Tygodnik literacki* Wojkowského.

K. Wl. Zap.

2. Přehled literatury Ruské 1844.

(Pokračování.)

Lékařská literatura nezůstala pozadu w ohledu na druhé části slowcsnosti. M. D. Olchin pokračowal u wydávání »*Polnago kursa*

příkladnoj anatomii čelověčeskago těla« (Úplného běhu srownávající pytwy člowčěiho těla), složeného znamenitým pytwonikem Pirogowem (o jehož výborné, odměnou poctěné pytwě w II. čtvrtletní Kwěťě na rok 1844. se připomenulo.) Práce tohoto wýtečnika jsau w skutku wýtworky dokonalosti ewropské; wydávajít se i skwostnosti ewrop-skau. Práce pana Dubownického »Zaměčanija o podkožnom raz-rězawanj ničkovych i sgybajuščich měšic« a pana Jarockého pře-kład knihy Raciborského »Rukowodstvo k prislušivaniu i postukiva-niju« seznamují nás s dvěma wážnými předměty lékařstwí, tenotomii a auskultaci i perkussi. Poznamenati slušno sešítky pana Nawano-wiče, překlad Hennera »O sredstvach k posobiju otravlenným« a pana Heinricha »O morskoy boljezni.« Konečně překlad z Karusa, »Pozna-menání o kranioskopii«, a Bredowa »Antropofiziologia« dokazují čte-nárstwu nynější wzhled německých lékařů na ležoslowí a žiwotospyt člowěka.

Co se *rolnictví, městského a selského hospodárství a promyslu* týká, poukážem na několik důkladných náhledů w sešítku pana Dmi-trijewa »Opyt praktičeských zaměčanij Kinešemsckago zemljedělca, za nastawlenije a vozdělawanije tabaku« (Pokus wykonných poznamenání Kinešemsckého roloika, z ohledu sázení a wzdělawání tabáku) pana Strukova; »Opisanije boljizněj sobaka« (popis nemoci psů) od P. Z.; na čtvrté wydání »Ručnoj knigi opytnoj ruskoj chozajky« (Ručné knihy zkušebného ruského hospodárství) paní K. A., a na dvě díla »Galvanism v techničeskom príloženij« a »Polnoje izloženíje galvano-plastiky«, kde se prakticky pojednává o této promyslowé wětvi, k níž se nyní všeobecná pozornost nachyluje. — Zwláštni způsob spisů začínají u nás skládat prstonárodní wýklady rozličných umělostí a knížky »prstonárodnago čtenija.« K prwnímu náleží překlad sešítku »O mežewánij« (o mětení mezi, mezowání) od Herpena, a měřiotwi Litrowa; ke druhému »Selskoje čtenije«, wydávané knížetem V. T. Odojewským a panem Zablockým. Za nimi kráčeji »Selskije besědy«, »Voskresnyje possidělky« (nedělní besedy) atd. Účel překrásný — dostižení a vyplnění jeho wšak — to je zwláštni otázka! Tentýž blahý úmysl měl, wšak licho vyplnil »Opyt terminologičeskago slo-varja« (okus terminologického slowníka) pana Burnašewa. —

Konečně přes husté lesy nauk, skaliska umění, propasti medi-ciny, zelené niwy promyslu, stepy a doliny strakaté směsí se prode-reme ku kwětným sadům *saučasné Ruské slovesnosti*. Zde si odde-chnem u prostřed wykwětu básní, haustí rozmanitých powěstí, čaro-wných luhů romanů, projdeme se po stezkách obsazených weršemi, posypaných prostomluwau. — Leč umírněmež zápal swůj, nejprwé skutek a potom se zaraďujeme.

Přede vším pohlédněme na překrásný rozkošný kvítek, přenesený V. A. Žukovským z dolin Hindostanských — »*Nalj i Dama-janti*«, zlomek z Indické iliady Mahabharata. — J. A. Krylov vytisknul nové vydání svých bajek, i dej Bože, aby nebylo poslední za života našeho milého bájkopisce, čeho se bohu díky nadíti můžeme, čtauce svěžě a bujaré básně, jež k tomuto novému vydání připojil. Žalostně připomínáme o »*Sensaciach pani Kurdjukové*«; upamatujit nás na rannau smrt jich originálního skladatele. Kromě toho vydán byl ještě jeho zábavný žert »*Kommerazi*«. — Pan Beckoi blahostně nás upomenul na zvláštní časy almanachů svým »*Molodikem*«. — M. N. Zagoskin pokračuje svým spísem »*Moskva i Moskviči*«; vydal v druhém sešitku této shirky zábavné i poučné články o Moskevských mravech. »*Opýt Niderlandskoj Antologii*« opět nám uvádí v paměť přesmrtnou ztrátu, smrt příčinlivého spisovatele i počestného, blahoduchého člověka P. A. Korsakova, jakož i sbírka básní a prosaických článků, vydaná v Moskvě přátely V. A. Paseka pod názvem »*Literaturnoj večer*« připomíná přechasný konec tohoto mladého, příčinlivého spisovatele. Syn nezapomenutelného J. Kroneberga, malý překladatel Shakespeara, vytisknul svůj překlad *Hamleta*, práce cti hodná úmyslem, byť i překladatel opominul k dokonalosti původního díla ztátně se přiblížit. — W romantickém světě nadělal mnoho hluku pan Brant svým románem »*Žizň, kak ona jest*« (život, jak jest). Celé swazky kritik byly psány o jeho díle v Petrohradě a v Moskvě, a časopisy nesmírně mnoho o něm wyprawowaly. — W »*Očerkách světa a žizni*« pana V. K. Vojta našel se několik šťastných náhledů a pěkných míst. — Jakási neznámá překladatelka seznámila nás laskavě s jedním z nejlepších románů Švédské spisovatelky Frideriky Bremerové, nazvaným »*Semejstvo*« (rodina); jsme ji za to velmi powděčeni, vědauce, že tento spis nejenom věrným obrazem Švédského života ale i důkazem bohatého dara románopiseckého jest. — Obecenstvo ruské četlo i »*Parížskije tajny*« Evgenia Sue-a v dobrém, ačkoli trochu skráceném překladu pana V. M. Strojewa. Nápodobně i »*Věčnoj Žid*« téhož spisovatele se již u nás překladem objevil, ovšem teprw jenom několik částí, jelikož pan Sue sám není ještě hotow (odkazuje prozatím obecenstvo Ewropské na konec roku 1846., do kteréžto doby bude prý Věčný Žid ukončen.) — Pan Grebenka přeložil ze — zajedřho jazyka »*Putevijsje zápiski zajice*« (pautní zápisky zajice). — W Petrohradě vydán byl výbor spisů Jean-Paulových pod názvem »*Antologie*« a v Moskvě vyšla tiskem »*Galereja ženščin Zorž-Sanda*«, kniha ozdobená pěknými Pařížskými rytinami. — Ještě připomenauti záhodno w zábavných powídkách pana Vaněuky »*Tysjač i odna minuta*« (tisíc a jedna mi-

nutá), o dvou wodewilách Karatygina a Grigorjeva, z nichž první »Buločnaja« (Pekarská) a druhá »skladčina na ložu« (příspěvek na loži) se nazývá. Nejvýbornější, čtenářstvu zábavný spis jest »God za graniceju« (Rok za hranicí), žertovné cestopisné vzpomínky pana Pogodina, v kterém jsme dříve ani netušili tak originálního výtečníka v ohledu na komický sloh. Konečně ještě jmenujem »Narodnyje Slavjanskije razskazy, izdannyye I. Boričevským«, vydání »Gerója našeho vremeni« (bohátýra našeho času), trochu lichý překlad »Tysjač i odnoj noči« (Tisíc a jedné noci) a swazek Kukolnikových pověstí, nazvaných »Skazka za skazkoj.« —

Mohlo by se sice uvéstí ještě více spisů, na příklad básně »Bagir-Chau«, »Gornoj ochotnik«, »Trizna«, sbírka básní pana Ochlebinina, pana Suslova (»Echo beregov Sosny«, ozvěna břehů Sosny), paní Annenkové, pana Krecětova (»Moji dosugi«, moje prázdné chvíle), pana Ljubimova, Kadi-Iskandera atd.; však — jsou to jenom věci tištěné, v literatuře ceny nemají. —

Tak bychom byli prošli všecko, co se za půl léta v Ruské literatuře objevilo; a však kam by jsme odkázali časopisy a nowiny?! Nesmíme ovšem těchto opominauti, jelikož v skutku důležité místo zaujímají. Dle počtu obnášejí *tri sedminy* všeho, co se tiskne, saudíme-li podlé obsahu lonského: knihy totiž r. 1843. obnášely 7925 listů a časopisy 5767. Obsahu podobného nadějeme se i letos. Časopisy lonské nejenom že se všecky udržely, kromě anglického *Petrohradského* (St. Petersburg English Review), nýbrž přibýlo ještě jednoho, totiž časopisu lékarského (Medizinische Zeitung Russlands). Tak se jich čítá nyní 137. — Musíme však nějaké výjimky učinit. Předně uberme asi 43 oficiálních »Gubernských Vědomosti«, z nichž ovšem některé, jako Petrozávodské, Simferopolské, Orenburské, Vologdajské, Kostromské a jiné přinášejí též neoficiálně, zábavné totiž a poučné články. Za druhé vyjmauti dlužno asi 24 časopisů, vycházejících v Polsku a Baltických krajinách, a nenáležících k literatuře Ruské. Konečně vylučme ještě několik polo-oficiálních listů, jako »Komerčeskaja Gazeta« (kupecké nowiny), Petrohradské a Moskevské Vědomosti, Journal de St. Petersburg, Journal d'Odessa, Věstník Odešskoj. Bývají v nich též pojednání o vědách, uměních, řemeslech, ano i články do slowesnosti (literatury kraso-umné) a kritiky náležící. Podotknuvše tyto polovičné časopisy *) můžeme nyní přistoupiti ku časopisům pravým.

Duchovního a náboženského obsahu jsou: *Christianskoje Čtenije*

*) Nowiny *politické* nazývají Rusové jménem »Gazeta«; listy však *zábavné, nepolitické*, jako u nás časopisy, jmenují »Žurnály«.

a *Voskresnoje* (nedělní) čteníje. — Lékarstvu zasvěceny jsau: *Drug zdranija* (přítel zdraví), *Vojenno-Medicinskij Žurnal*, *Zapiski po časti vračebnych* (hojičských) nauk), *Terapevtičeskij Žurnal*, *Repertorium für Pharmacie a Medicinische Zeitung Russlands*. — Listy ku prospěchu rolnictva, selského a městského hospodářství jsau: *Zemědělskaja* (rolnická) *Gazeta*, *Posrednik* (Prostředník), *Ekonom*, *Žurnal selskago chozajajstva i ovcevodstva* (časopis selského hospodářství a ovčářství), *Zapiski občestva selskago chozajajstva Južnoj Rossii* (zápiski společnosti selského hospodářství jižní Rusii) a *Manufakturnije i Gornozavodskije Izvěstija* (Rukodělnické a hornické věsti č. zprávy). — Obsah následowních listů možná poznat dle jich názvů: *Mémoires i Bulletin St. Peterburgskoj Akademii nauk*, *Bulletin Moskovskago občestva jestestvoispytatelej* (B. Moskevské společnosti přírodopysytatelův), *Učenyje Zapiski Kazanskago Universiteta*, *Žurnal Ministerstva Narodnoga prosvěščenija* (osvěty), *Žurnal Ministerstva vnutrennich děl* (vnitřních záležitostí), *Žurnal Manufaktur i Torgovlji* (Ž. rukodílen a kupectví, trženi), *Zapiski učenago komiteta glavnago morskago Štaba*, *Gornoj Žurnal* (Hornický časopis), *Intenzjernoj Žurnal*, *Vojennoj* (vojenský) *Žurnal*, *Ljesnoj Ž.*, *Žurnal Konnozavodstva i ochoty* (Časopis konikřtva a myslivectva), *Ž. Sadovodstva* (Č. sadownictví čili zahrádnictví), *Věstník Parižských mod* (v Moskvě), *Žurnal šija i vyživanja* a *Zvězdočka* (hvězdička) časopis pro děti. — Do francouzské literatury náleží *Revue étrangère a Messenger de St. Pétersbourg*, vyd. panem Belizarem. K *Novellistu*, hudebnímu časopisu, přidávají se muzikálno-literární pojednání. —

Nyni shývají listy, věšované pauze slowesnosti čili krásoumné literatury Ruské. Dwa z nich, totiž *Sěvernaja Pčela* a *Ruskoj Invalid* jsau zábavného i politického (spolu) obsahu. Pauze naukám, kritice a zábawě zasvěceny jsau všeho všudy *jedny* nowiny a *děvět* časopisů**), totiž *Literaturnaja Gazeta*, *Biblioteka dlja čtenija* (pro čtení), *Otečestvennye Zapiski* (wlastenské zápisky), *Sovremjonik* (sauceasnik), *Moskvičanin*, *Majak* (morská světlárna), *Repertuar i Pantheon Russkago*, *Francuzkago* atd., *theatra*, *Syn otečestva* (syn otčiny, vlasti), *Finskij Věstník*, nedávno vzniklý a *Russkoj Věstník*. K těmto všem listům přibyl začátkem roku 1845. nový obrázkový čili *illustrowaný* časopis, nazwaný *Illustracija* a redigovaný slawně známým a všestranně vzdělaným *Kukolnikem*. Kromě tohoto welikostně wydáwaného listu jsau ještě dwa časopisy *illustrowány*, totiž *Repert. Ruského divadla* a *Listok dlja světskych ljudej* (listek pro světské lidi.) —

(*Sěvernaja Pčela*.)

**) Prosíme ohlédnauti se nazpět na poznamenání *), kde rozdíl názvů »Gazeta« a »Žurnal« vysvětlén.

3. Staroslowanská literatura.

Radices linguae Slovenicae veteris dialecti. Scripsit Franciscus Miklosich Phil. et Jur. Doctor. Lipsiae in libraria Weidmannia 1845. 8°. 147 Str.

Komukoli dobře powědomo jest, jak důležité místo nářečí, jež staroslowanským, též církevním čili cyrillským jmenujeme, v pořadí nářečí slowanských zaujímá, jak přebohatá a pro zpytatele jazyka výnosná jeho literatura jest, jak welice důkladná známost jeho dokonalejšímu wniknutí do skladu a ducha celého jazyka slowanského nápomocna, anobrž k němu newyhnutedlně potřebna jest, a jak málo posawad pohodlných a příručných pomůcek, zvláště mluwnic, slownikůw a sbírek příkladůw, k poznání jeho máme, ten opravdu k nemalé radosti pohnut býti musí, kdykoli kniha w té míře poučná, w jakéž tato jest, na niž pozornost našich jazykozpytcůw obracíme, světlo spatří. Práce pana Spisowatele jest nám nowým důkazem, že láska k staroslowanskému nářečí a literatuře jeho w zemích mocnářství našeho, kdež owšem k podobným studiím méně i podnětůw i pomůcek, nežli na vzdáleném seweru, neutuchne, a že světlo na poli této nauky nejprwé mezi námi, slowutnými muži Durichem, Dobrowským, Kopitarem a j. rozžaté, i po odchodu jejich neuhasne. Příčinníwost p. Spisowatele tím více jest wszelikého uznání hodna, čím jest wěc známější, že wydávání podobných knih u nás, z rozličných příčin, s nižádnými zewnitřními výhodami spojeno není, a zásluha jeho tím se jen zvyšuje, že nám kniha sama mnohem více podává, nežli skrowný titul alibowati se zdá. Pročež budiž nám slowníček tento wedlé Ostromirowa Ewangeliium, na konci roku 1843 Wostokowem w Petrohradě wydaného a zde již použitého, srdečně witán!

Než přistupme k obsahu díla! Na prwních třech stránkách wyčítá pan Spisowatel prameny cyrillské i glagolské, jichž hlawně ke své práci použil, totižto dewět rukopisůw a starotiskůw bulharských, sedm srbských a tři ruské. Jsaut mezi nimi některé, ač již dříve známé, však nicméně zde ponejprwé pro slownik wyčerpané, na př. ewangeliium Římské č. rk. Assemana, žaltář Bononský, Manasses Římský atd. Od str. 1 do 112 následuje wyčet kořenůw a kmenůw abecedním pořádkem, s překladem každého slowa řeckým a latinským, s doklady pramenůw a porownáním kořenůw sanskritských. Na str. 113—121 připojen jest přidawek slow jednak ze žaltáře Bononského, jednak z homilií Sw. Jana Zlatoustého (nemýlimeli se z rk. Supraselského) wážných. Záwirku čini ukazatel slow odwozených, odkazující ke kořenům a kmenům, k welikému pohodlí čtenáře při užívání knihy této, str. 122—147.

Od výčtu kořenův podaného Dobrowským w jeho *Institutiones linguae Slavicae* (Vindob. 1822) přítomná práce liší se podstatně pořádkem čili saustawau. U onoho kořeny kladau se nahě, t. j. od slohůw twořících dokonale oddělené, pořádkem od wnitřní přibuznosti zwukůw, dle nástrojůw mluwy při jejich pronášení wíce nebo méně činných, wisicim; zde naproti pořádají se slova obyčejným způsobem všech slowařůw, leda že kořen čili kmen od slohu twořícího čárkau oddělen býwá: onde tedy panuje náwod přísně slowozpytný, zde čistě lexikální, n. př. onde stojí kořen *kras* od *krasiti*, *krasn*, *krasota* atd. odtazeny w 3ti třídě pod *k* na str. 217, jsa wysvětlen doklady niž na str. 243, zdeť naproti zaujímá slovo *kras-iti* swě obyčejné lexikální místo. Jestli způsob Dobrowského vlastně jen přísnému slowozpytci, pro něhož owšem kniha jeho určena, whod býti může (ač i pro tohoto není bez nepohodli, zvláště tam, kde holých swých kořenůw žádnými doklady newysvětluje, n. př. při *jap*, *nyr*, *nur* atd.), nebo přiti, že náwod našeho Spisowatele w praktickém ohledu mnohem jest k potřebám našich učencůw a wětšého obecnstwa přiměřenější. W tomto ohledu blíží se náwod tento k onomu od Kopitara w spis *Glagolita Clozianus* (Vindob. 1826.) při slowničku na str. 67—86 přijatému; než samo dílo od posledního tím se podstatně liší, že jest samostatné, bez přirovnání auplnější a w nejednom ohledu i důkladnější. Pan Spisowatel nastaupil dráhu, kteráž zde jediné k cíli wěsti může: tať jest positiwnost čili studium nejstarších památek jazyka a střízliwé, w přísných mezích zawřené přirovnávání cizích jazykůw, zvláště sanskritského, tohoto regulatiwu všech jazykůw indoeuropejských.

Těsné meze, přítomné zprávě wytčené, nedopauštějí nám, bychom se w podrobné rozbírání látky w knize této obsažené pauštěli, a wynášením na jewo nejedných podatilych výsledkůw jejich wnitřní cenu její doličowali. Wyznáme se, že nás nejedny výsledky a domněnky pana Spisowatele příjemně překwapily; pro krátkost poukážeme zde jen na články: *witi*, *wino*, *wlechn* (zdeť wyklad jmen *Wlach* balbus, *Němec* mutus, *Slowěněc* distincta loquela praeditus, ač neníli snad ad rem, o čem hádati se možno, jest jistě ad hominem), *wěniiti*, *wrač*, *wězdi*, *diiti*, *děte*, *žrown*, *zlato*, *kraty*, *mlnija*, *maka*, *nagl*, *netopyr*, *popřište*, *paprat*, *prisn*, *pěstun*, *ponjawa*, *urod* č. *arod* (fatuus), *swila*, *smuzn*, *nyną* (semper), *dělja* atd. Že pan Spisowatel mnohé kořeny a kmeny odlučuje a porážnu stawí, kteří by snad dle saudu jiných pohodlně spojení býti mohli, toho mu žádný střízliwý cenitel nezadí, anobřz slušnau chwału mu za to wzdawati bude; powážili dobře, jak nebezpečno jest w nauce tak positiwní, jako slowozpyt určitého, na jisté písemné památky obmezeného jazyka jest, obraznosti na ujmu saudnosti uzdu pauštěti. Jen na několika mistech zdá se nám p. Spi-

sowatel přiliš ostýchawě sobě počínati: n. př. my bychom bez rozpakůw postavili pod jeden kořen: *wrchą* a *wrch*, *wyja* a *wyją* (obdoba přehlásky *krilo* a *kryją*), *wětr* a *wěją* (kdež i *wětew*), *klikną* a *krikną*, *konati* a *činići* (srow. *kaditi* a *čaditi*), *kromě* a *kryją*, *lik* a *lice* (numerus et forma), *lieh* a *lišiti*, *plěsněti* a *plěš*, *patka* a *ptica*, *raziti* a *rězati*, *sunati* a *sulica*, *teneto* a *tenek*, *t'ny*, *spleskati* a *plosk* atd. Při mnohých jiných vzájemným odvoláním čili poukázáním přibuznost owšem namítuta, n. př. při *suron* a *syr* atd. Jen na několika málo místech domněnka pana Spisowatele zdá se nám býti trochu smělá a pravdě newšelijak podobna, n. př. *železo* a sanskr. *hīranja* (madj. arany, lat. aurum), *pir* a *pi-ju* (srow. *pī-og* a řec. *πυρός*), *prast* jakoby složené, což spíše sawisi *sprst*, *prst*, *prchati*, *prskati*, *prjč*, spředslowcem *πρός* atd. *ratiti* jakoby koenné, což jest vlastně skrácené *radčiti* jako *stačiti* m. *statčiti*, *Žica* m. *Žiča*, *požičiti* m. *pozitčiti* atd. Tak i *česta* dle našeho zdání náleži pod *čist* (srow. *očestiti* = *očistiti*), *ostrog* snad spíše složené od *ostrěgą* (srow. *otok*) nežli od *ostr*, *otib* složené od *o-šibną* (srow. *o-paš*, *o-gon*), *laskati* snad místo *laskati* od *lad*, *laditi* (srow. řes. *lázeň*, *strázeň* od *strādati*, uherskoslow. *hláskati* m. *hlázkati* od *hladiti* atd.) — Zanimawé jest odkryti částice *ja* we slowech: *nejasyt*, *jastreb*, *jaręb*, *jašter*, k nimž přidati dlužno *Pręjaslaw* m. *Pręslaw*. Tomu nenepodobný emplasmus jest *wpojas* a *stojati*, srow. sanskr. *pas* a *sthā*. Slow nowych, t. ze starých památek tu nejprwé na swěto wynešených několik, na př. *desiti* (invenire), *ład'na* (damnum), *ładą* (solvere, reddere), *kotyga* (vestis), *krkyga* (currus, srow. madj. kerék, rota) atd. Naproti tomu pohtěšujemu některých, ješto již we welmi starých cyrillských rukopisech, ač dosti pořidku se vyskytaji, n. př. *nap* (mercenarius), *tykr* (speculum, srow. madj. tükör), *sun* (turris, srow. madj. szén), *sedra* (gutta), *nut'* (bos), *zěkr* (caesius), *kokoran* (crispus), *ramn* (vehemens), *chlast* i *ohlak* (coelebs), *chusa* (cohors), *lokwa* (stagnum), *pladn'* (quies), *tojaga* (baculus), *chralup*, *ohralupn* (cavus, o stromu), *korsta* (tumba), *brdokwa* (lactuca), *dogna* ř. *degna* (vulnus), *ojmin* (miles), *tonwar* (merx) atd. Těchto a podobných słow nepřítomnost není wýtečnému dilu na ujmu: sklad staroslovanského jazyka jest zajisté tak přebohatý, starých rukopisůw, zvláště na seweru, takowá hojnost, že i při newětší slowanských jazykozpytcůw pilnosti ještě wěkové minau, než wšeccko wyčerpáno a do přístupné obilnice, do słownikůw i mluwnice, snešeno bude. Snáze jest dostawowati a doplňowati, kde základowé dobři jsau, nežli znowa stawěti.

Můžeme tedy knihu tuto každému, komuž na důkladnějším studium jak materského nářečí, tak i slowanského jazyka wůbec, záleži (a záležeti by mělo mnohým, zvláště těm, kdož o čistotu a správnost

spanilého našeho jazyka pečovati powinni jsau, t. skladatelům učebných o jazyku našem knih, učitelům, i samým nadanějším spisowatelům), s dobrým přesvědčením co nejdůrazněji poraučeti. Slaužit ona k doplnění, odůvodnění a na mnoze i opravení etymologických sbírek w staroslowanské grammatice Dobrowského a w Kopitarowě Glagolitě Clozianském: wedlé toho pak wstupuje čestně w řadu ostatních našich etymologických slownikůw, t. ruského od Reiffa a Šimkewiče, korutanského od Jarnika a polského od Bandtke (při jeho mluwnici polské), mohauc zatím dobře poslaužiti i místo staroslowanského slownika wůbec, jehož se nám posud bohužel nedostává. Panu Spisowateli pak srdečně přejeme, aby mu možno bylo co nejdříve obohatiti staroslowanskau literaturu wydáním homilií sw. Jana Zlatoustého z rukopisu Supraselského, kteréž, jakž o tom zpraweni jsme, již k tisku přihotoweny má.

P. J. Šafárik.

XI.

Zpráva o českém Museum.

(Od počátku Dubna až ku konci Čerwna 1845.)

Látečných příspěvků zaslali:

1. *Pro sbírku skamenělin*: p. Jan Špička, kupec w Žatči, několik zkamenělin z okolí Žateckého.

2. *Pro sbírku rostlinnau*: p. Josef Adam, purkmistr Žatecký, ko kosový ořech.

3. *Pro knihovnu*: p. Jaroslav Pospíšil, majitel knihtiskárny w Praze, ze svého skladu: 1. Písňe národní w Čechách, sebral Karel Jaromír Erben, swazek třetí, w Praze 1845; 2. Kafičko a wác co sladkého, w Praze 1845; 3. Kwěty, národní zábawník pro Čechy, Morawany, Slowáky a Slezáky, ročník 11tý, w Praze 1844; 4. J. W. Kamaryta Rýmowané propowědi, druhé wydání, w Praze 1845; 5. Zábawné spisy Jana z Hwězdy: Známosti z průjezdu, Harfenice, sw. 8mý, w Pr. 1845; 6. Zlé rozmarty aneb otec a syn ženichem, činohra od A. z Kotzebue přeložená Zbraslawským, w Praze 1845; 7. Kniha modlitebni pro katolické pani a panny, dle Oppelta od Wendelina Duška, w Praze 1845; 8. Písň ke mši swaté od Eug. Tupého w Pr.

1845; 9. Ostraha krále Jana od J. Ehrenbergra, w Praze 1845; 10. J. Malého sebrané báchorky a powěsti národní, w Praze 1845, swaz. 1 a 2hý; — *Jednota ku ponvzbuzení promyslu w Čechách* swůj Encyklopedický časopis pro řemesla (w něm. řeči), w Praze 1845, swazek 1—4tý; — p. *Jan Špička*, kupec w Žatci: 1. Das Buch der Natur, 1499; a 2. Vitruvius Teutsch, Nürnberg 1548; — p. *B. F. Glückselig*, senior c. k. wzorní školy w Praze, swau »Kleine Regellehre der hochdeutschen Sprache, 2te verbesserte Auflage, Prag 1845;« — p. *Karel Kreil*, adjunkt c. k. hwězdárny w Praze, swé »Magnetische und meteorologische Beobachtungen zu Prag, 5ter Jahrgang, Prag 1845;« — p. *Frant. Alexander Heber* swé Böhmens Burgen, Vesten und Bergschlösser, 3ten Bdes 1—5. Heft, Prag 1845; — p. *Adolf Hlanáč*: Elementare universale totius generis humani Alphabetum, Logometria, Orthographia, Logosophia, Alexandri Kyss, Pesthini 1813; — *Společnost pro Pomotřské děje a starostnosti w Štětíně*: swé »Baltische Studien, Stettin 1845« (swazek 2hý); — p. *Jakub Malý*: 4tý swazek swé Bibliotéky zábavného čtení, w Praze 1845; — p. farář *Wáclav Krolmus*: 2hý swazek Staročeských powěsti, zpěwů, her, obyčejů atd. 1845; — p. *E. Arnold*: »Povídky, powěsti, obrazy a novely, od Karla Sabiny, swazek druhý, v Praze 1845«; — *knihkupectví Kronbergra a Řivnáče*: Handhuch des landtfl. Verfahrens im Königreiche Böhmen, von Joseph Hasner, Prag 1824; — p. *Jan Gregory*, c. k. protokolista zástawního a půjčowního úřadu w Praze, 38 swazků dilem vlastenských dilem zeměpisných kněh; — p. *Matěj Tinger*, kooperator w Písku, 3 latinské knihy z předešlého wěku; — p. *Josef Kouble*, wysl. duchowní pastýř: »Ordo divini officii« (4 ročníky), a dvě příležitostné básně; — p. *Karel Sabina*: Spisy Karla Hynka Máchy — básně —, swazek 1ní, w Praze 1845; — p. *Jáchim Jindra*, kooperator w Hradišti, swé přeložení: Žiwot panenské matky Boží Marie, w Pr. 1843; — p. *Frederik Troyon*, swůj spis »Description des tombeaux de Bel-Air près Cheseaux sur Lausanne, Lausanne 1841; — Jeho Excell. p. *Karel Bedřich* baron *Kübek*, c. k. president všeobecné dworské komory: Sprachenhalle, Vater-unser-Polyglotte in mehr als sechshundert Sprachen und Mundarten, von Aloys Auer, Wien 1845; — p. *F. Sonnenwend*, prov. registrant w České Lipě, 1 latinskau knížku; — přispíwající aud, p. Dr. *Kampelik*: Histoire des guerres de Bohême, Lyon 1632; — důstojná *knížecí arcibiskupská konsistoř*: Časopis pro katolické duchowenstwo, w Praze 1845 (18. ročníku swaz. 1ní); — p. *Jan Woyta*, kněz řádu kazatelského we Lwowě: Prawidlo křestanského žiwota M. Danyele Adama z Weleslawina, w Praze 1587; — p. *Štěpán Semáš*, kněz cirkewní w Haliči, swé Печальное слово о дѣшнѣ оупокоеніи Его Величества Франциска I., въ

Астропаз 1835; — čestný aud, kniže *Henrik Lubomirski*: Chemia hydroterre ou nouveau système de communication par A. Idzkowski, St. Petersbourg 1845; — činný aud, p. *Ondřej Házek*: Prager Zeitung 1845 a Bohemia, ein Unterhaltungsblatt 1845; — p. jednatel *Frant. Palacký*, stáwowský dějepisec králowstwi českého, swůj spis: 1. »Geschichte Böhmens, der ersten Auflage zweiter Abdruck, erster Band, Prag 1844«; a 2. »Geschichte Böhmens, 3ten Bandes 1te Abtheilung, Prag 1845«; pak 3. *Scriptores rerum hungaricarum* J. G. Schwandtneri, Vindob. 1766, 3 tomi in 4to; — p. *Josef Muczkowski*, profesor i bibliotekar university Jagellonské w Krakowě, swé spisy: 1. O Janach Leopolitach i bibliach Szarfenbergerowskich, Kraków 1845; a 2. Bractwa jezuitskie i akademickie w Krakowie, Krak. 1845; — p. *Maximilian Obentraut*, c. k. gubern. sekretář, swůj spis »Alphabetisches Handbuch der öffentlichen Verwaltung in Bezug auf praktische Polizei- und Landeskultur, Prag 1843 (5 dílů w 15ti swazcích); — p. *Josef Franta Šumanvský*, swůj Úplný německo-český slovník, v Pr. 1845, swazek 9tý; — *Král. česká společnost nauk*: swé Abhandlungen, fünfter Folge 3ter Band von den JJ. 1843—44, Prag 1844; — čestný aud, p. Dr. *August Em. Reuss*: 1. Die Versteinerungen der böhmischen Kreideformation, Stuttgart 1845; a 2. Der Sauerbrunnen zu Bilin in Böhmen, Prag 1835; — činný aud, *Calveské knihkupectví*: 1. Die Gährungschemie wissenschaftlich begründet von Karl J. N. Balling, 2ter Bd, Prag 1845; 2. Gedichte aus Böhmens Vorzeit verdeutsch von Joseph Mathias Grafen von Thun, Prag 1845; 3. Deutsche Rechtsdenkmäler aus Böhmen und Mähren von Emil Franz Rössler, Prag 1845; — p. *Wáclaw Štule*, administrator w ústawa pro dospělé slepé: Carmina summis honoribus Em. D. Lud. e principibus Altieri etc. dum purpura cardinalitia ornaretur. Vindob. 1845.

4. *Pro sbírku rukopisů, listin a map*: činný aud, p. *Josef Burde*, inspektor obrazárny společnosti přátel umění: 88 listin, autografů znamenitých osob atd.; — p. *Jan Gregory*, c. k. protokollista zástavního i půjčovního úřadu w Praze, 3 nowější rukopisy a 8 map; — nejmenovaný: lenní německý list wévody Frydlandského p. Spillerowí, Nro. 23. Března 1628. w orig. na pergameně s pečeti; — p. *W. Černý*, kněz cirkewní w Aupici u Náchoda: Wladislawa II. wysazení mýta Jindřichowí ze Stěowa od r. 1489. w přepisu; — p. *Jos. Škokánek*, purkmistr w Pacowě: Mappa Helvetiae cum finibus 1637.

5. *Pro sbírku mincí a medailí*: p. *Josef Mazač*, učitel na c. k. hlawní škole w Pardubicích, 36 českých penízků z 15. věku; — p. *Karel Čechura*, kaplan w Radnici, 6 stříbrných mincí a dvě měděné; — p. *Jan Špička*, kupec w Žatči, 5 malých mincí stříbrných a 12 měděných; — p. *Jan Nep. Klarenberg*: 15 malých stříbrných mincí,

mezi nimiž jedna od holomauckého wévody Otty; — *Král. česká společnost nauk*: jeden altenburský brakteat; — p. *J. Lautmann*, důchodní w Mostě nad Litawau w Rakausich, 10 mincí měděných starotímských, pak malých mincí cizozemských 8 stříbrných a 12 měděných; — p. *Antonín Maloch*, posluchač práv w 3tím roce, cíno-wau medalií na zasnaubení Josefa II. w Inspruku 1765; — p. *Jan Silberer*, magistratní radda w Chomutowě, turecký piastr; — p. *Josef Kauble*, wyslauž. duchovní pastýř, stříbrný sedmnáctník pro Čechy od r. 1762; — p. *Sigmund baron Lincker*, c. k. komorník we Wídni, stříbrnou medalií s Av. FERDINAND I. KAI. VON OESTERREICH; Rev. DIE THURMSPITZE DES ST. STEPHANSDOMES. NEUERBAUT 1839—1843; — p. *F. Sonnenwend*, prov. registrant w České Lipě: malou stříbrnou medalií od Guillemarda ZUR AUFMUNTERUNG; — p. *Wáclav Wejwoda*, c. k. úředník při stavitelství, měděný peníz Filipa IV. krále Španělského od r. 1664; — p. *Josef Skokánek*, purkmistr w Pacowě: Grossus triplex Alberti ducis Prussiae 1637; — p. *Jan Kontr*, obchodník w dříví we Mníšku, 2 malé mince stříbrné.

Do pokladnice českého Museum na vydávání dobrých knih českých, přijmím

M A T I C E Č E S K É,
složili

ode dne 1. Dubna do 30. Června 1845:

Pan *František Raiman*, bohomluwec w Kr. Hradci. 5 zl. — p. *Antonín Kypta*, kaplan w Chrašticích, 10 zl. — p. *Wincenc Chocholaušek*, studující w Budíni, 10 zl. — p. *Jan Wang*, posl. filosofie w Praze, 10 zl. — p. *Jan Řehák*, studující w Praze, 10 zl. — p. *Antonín Hák*, dokt. lékařství w Praze, 10 zl. — p. *Antonín Novák*, kaplan w Libáni, 6 zl. — p. *František Bartuněk*, kaplan w sw. Poli, 5 zl. — p. *Eduard Beránek*, písař w Česk. Dubu, 5 zl. — p. *Jan Marek*, posl. filosofie w Praze, 5 zl. — p. *Jan Reich*, podstarší w Mirowicích, 5 zl. — p. *Branislav Mencl*, klempíř w Karlíně, 5 zl. — p. *František Suchý*, starší kaplan w Jičíně, 10 zl. — p. *Wáclav Pawlišta*, kaplan w Bakowě, 10 zl. — p. *Jan Blažek*, kooperator w Jabloně, 10 zl. — p. *Jiří Bier*, lok. kaplan w Stradišti, 10 zl. — p. *Wawřinec Čenek*, domácí lékař w Praze, 7 zl. — p. *Pavel Bureš*, kaplan w Austi, 5 zl. — p. *Josef Tupec*, kaplan w Dobrauči, 5 zl. — p. *Jos. Hofrichter*, dokt. léc. w Praze, 10 zl. — p. *Wilém Pflanzner*, posluchač filosofie w Praze, 5 zl. — p. *Josef Daubek*, písař w Kos-

monosích, 5 zl. — Slečna *Josefa Machotková* v Praze 5 zl. — p. *Jan Šantl*, právní v Kral. Městci, 10 zl. — p. *František Slawik*, kupecký v Now. Hradišti, 10 zl. — p. *Blahoslav Bečvarovský*, kupec ve Friedlandě, 5 zl. — p. *Wáclav Kaudelka*, úředník při sila. w Chebu, 10 zl. — p. *František Čermák*, akad. malíř w Praze, 10 zl. — p. *Prokop Divorský*, prof. náboženství w Praze, 10 zl. — Slečna *Theodora Milosl. Horníková* w Jičíně, 10 zl. — paní *Johana Zahoranská* z Worlika w Praze, 10 zl. — p. *František Meninger*, studující w Praze, 10 zl. — p. *Jan Palacký*, studující w Praze, 5 zl. — p. *Jan Malik*, kupec w Liberci, 10 zl. — p. *Ignác Lutnický*, měšťan w Pr., 10 zl. — p. *Bedřich Kirsbaum*, c. k. zemský radca, 10 zl. — p. *Michal Rajewský*, kněz u vyslanství we Wídni, 10 zl. — p. *Josef Kaj. Tyl*, spisowatel w Praze, 15 zl. — p. *Jan Rösler*, obchodník w Praze, 10 zl. — p. *Alex. Marák*, technik z Litomyšle, 10 zl. — p. *Tomáš Fikejs*, architekt w Litomyšli, 10 zl. — Sl. *Josefa Dvořáková* z Rychnowa, 10 zl. — p. *Petr Strnad*, farář w st. Kolině, 10 zl. — p. *Josef Tichý*, kaplan w St. Kolině, 10 zl. — p. *Bohuslav Rada*, mlynář w St. Kolině, 10 zl. — p. *Matyáš Lohr*, podstarší w Chlumci, 5 zl. — p. *Jan Hradecký*, mlynář w Břeštaněch, 10 zl. — p. *Kristian Štefan*, kand. prof. gym. w Praze, 5 zl. — p. *Antonín Komers*, hosp. rada w Dečíně, 30 zl. — p. *Emmanuel Kolářík*, lékařník we Wys. Mýtě, 10 zl. — p. *Antonín Dvořák*, kaplan we Wys. Mýtě, 10 zl. — p. *Wáclav Tichý*, studující we Wys. Mýtě, 10 zl. — p. *Wáclav Prudič*, kaplan we Wys. Mýtě, 10 zl. — p. *Antonín Král*, exposita w Suši, 5 zl. — p. *František Kepler*, farář w Citolihí, 5 zl. — p. *Bruno Wohlmann*, pěstoun we Wídni, 20 zl. — p. *Antonín Wojtěch Hnojek*, c. k. dworní kaplan a děkan na Mělnice, 10 zl. — p. *Drahotín Machačka*, dokt. lék. a hoj. na Mělnice, 10 zl. — p. *Frant. Kubiček*, obchodník w Litoměřicích, 10 zl. — p. *Wáclav Reichelt*, kaplan we Widimi, 10 zl. — p. *Karel Patočka*, kancelářský w Kolině, 10 zl. — p. *Wáclav Malý*, kancelářský w Klenowém, 10 zl. — p. *Aloys Hartmann*, studující w Budini, 10 zl. — p. *František Ferd. Felix*, kaplan w Bechyni, 10 zl. — p. *Josef Šonka*, posluchač filosofie w Praze, 10 zl. — p. *Antonín Špirmann*, farář w Janowicích, 10 zl. — p. *Jan Dobner*, pojezdny we Wolšowech, 10 zl. — p. *František Xav. Hančánek*, kancelářský na Klenowém, 10 zl. — p. *Wojtěch Šmat*, aktuar w Mlázowě, 10 zl. — p. *Jan Jerábek*, farář w Bezně, 20 zl. — p. *Josef Reisch*, dokt. lékařství w Praze, 10 zl. — p. *Kandidus Prunar*, kněz prem. w Teplé, 10 zl. — p. *Matěj Zoch*, podstarší w Postolopr., 10 zl. — p. *Jan Kozák*, právní w Dolních Kralowic., 10 zl. — p. *František Brauner*, dokt. práv w Praze, 5 zl. — p. *František Štulík*, obchodník w Budějowicích, 10 zl. — p. *Jiří Do-*

lažal, c. k. assistent u železné dráhy, 10 zl. — p. *Josef Kučera*, kaplan w Železném Brodě, 10 zl. — p. *Jáchim Jindra*, kaplan w Hradišti, 10 zl. — p. *Josef Snoboda*, wrchní w Hradišti, 20 zl. — p. *Wilém Snoboda*, právní w Hradišti, 15 zl. — p. *Jan Opolecký*, aktuar w Hradišti, 10 zl. — p. *František Hofmann*, kancelista w Hradišti, 10 zl. — p. *Jan Rier*, dokt. lék. w Praze, 10 zl. — p. *Antonín Novotný*, lékarník w Panenské Teplici, 10 zl. — p. *František Bernwid*, farář w Monasterickách, 10 zl. — p. *Pavel Jehlička*, studující z Benešowa, 5 zl. — p. *Jan Sádlo*, děkan a bisk. wikář w Třeboni, 10 zl. — p. *František Lipert*, kuchař w Praze, 5 zl. — p. *Josef Šantin*, studující w Praze, 5 zl. — p. *Karel Dekastelo*, učitel w Praze, 10 zl. — p. *Wáclav Kleinert*, studující w Praze, 5 zl. — p. *Karel J. Erben*, aktuar učené společ. w Praze, 10 zl. — p. *Josef Stangler*, kaplan w Mirowicích, 15 zl. — *Kuřovník hlavní školy w Telči na Moravě*, 10 zl. — p. *Josef Pistorius*, ingros. u horní účt. we Widni, 10 zl. — p. *Libor. Aloys Schlesinger*, měšťan w Austi, 10 zl. — p. *František Panlowský*, dokt. práv a adw. w Praze, 20 zl. — p. *Pavel Bureš*, kapl. w Austi nad Orl., 5 zl. — p. *Josef Tupec*, kaplan w Dobručce, 5 zl. — p. *Ferdinand Sůkup*, studující z Malešowa, 10 zl. — p. *Frant. Wlast. Matauš*, hostinský we Kbelnicích, 20 zl. — p. *Frant. Jeron. Prokop*, hostinský we Fridštýně, 10 zl. — p. *Wáclav Seidl*, právník w Praze, 5 zl. — p. *Jan Eisenhut*, kaplan w Plzni, 10 zl. — p. *Josef Smetana*, prof. fysiky w Plzni, 10 zl. — p. *Josef Franta Šumanvský*, spisovatel w Praze, 10 zl. — p. *Wáclav Černý*, kooperator w Aupici, 10 zl. — *Rodina dw. c. h. p. Jana Dropa sl. B. kaz. we Strbě*, 20 zl. — p. *František Plaček*, c. k. krajský sekr. w Chrud., 10 zl. — p. *Wincenc Jiruš*, dokt. lékařství w Praze, 10 zl. — p. *Ludvík Ulmann*, kněz cirk. na Sw. Hoře, 10 zl. — p. *Ant. Dlask*, kaplan na Sw. Hoře, 5 zl. — p. *Jan Rothberger*, kaplan w Příbrami, 20 zl. — p. *Pavel Frei*, inspektor w Mar. Lázních, 30 zl. — p. *Gustav Heydu*, studující w Praze, 10 zl. — p. *Wáclav Pírk*, kaplan w Česk. Třebowé, 10 zl. — p. *Josef Hrdina*, kaplan w Česk. Třebowé, 10 zl. — p. *Gustav Pabstmann*, prakt. u fisk. w Praze, 10 zl. — *Slečna Milada Ludovika Titelbachowa ze Swijan*, 10 zl. — p. *Jan Pečinka*, prakt. u kam. út. ze Swijan., 10 zl. — p. *Jan N. Dvůrák*, studující ze Swijan, 10 zl. — p. *Wác. Hybner*, listowní na Swijanech, 10 zl. — p. *Jan Nep. Čech*, kancelářský na Swijanech, 10 zl. — p. *Josef Nezbeda*, kancelista na Swijanech, 10 zl. — p. *Jan Palacký*, studující w Praze, 5 zl. — p. *Moric Lisner*, mag. radda w Bohdanči, 10 zl. — p. *Jan Snětiný*, měšťan w Bohdanči, 10 zl. — p. *Wanřinec Čenek*, lékař w Praze, 10 zl. — p. *František Půha*, dokt. a professor w Praze, 10 zl. — p. *Bedřich Pokorný*, právní w Raudnici, 10 zl.

— p. *František Jirautek*, kněz cirkovní w Gorici, 10 zl. — p. *Josef Buriánek*, farář na Světlé, 15 zl. — p. *Wáclav Štembera*, studující w Rakownici, 5 zl. — p. *Pavel Fortunát*, bohoml. w Budějow., 5 zl. — *Knihovna školy israel. w Raudnici*, 10 zl. — p. *Jan Hendrich*, kasír w Praze, 10 zl. — p. *Josef Kašpar*, farář w Liptanech, 10 zl. — p. *Wincenc Müller*, farář w Krásné Hoře, 10 zl. — p. *Wáclav Brandeis*, kaplan w Třebechovic., 10 zl. — p. *Wáclav Brož*, kaplan w Třebech., 10 zl. — p. *Matěj Majer*, kaplan w Celowci, 20 zl. — p. *Josef Latta*, posl. říl. w Brně, 5 zl. — p. *Ant. Prerovský*, prakt. u staw. úřad. w Brně, 5 zl. — p. *Wáclav Hope*, kancel. w Hradišti, 10 zl. — p. *František Barta*, kaplan w Tejnici, 10 zl. — p. *František Lehrmann*, kaplan w Laučíně, 5 zl. — p. *Jan Liskovec*, kaplan w Strašowě, 5 zl. — p. *Antonín Stolovský*, správce na Klenowém, 5 zl. — p. *František Pavlík*, děkan w Přetúicích, 10 zl. — p. *František Kypčala*, kaplan we Welharticích, 5 zl. — p. *František Švehla*, kapl. w Domažlicích, 5 zl. — p. *Aloys Matautovský*, kaplan w Chudenicích, 5 zl. — p. *Aloys Tumlíř*, úředník w Laučíně, 5 zl.

Dohromady 1483 zl. na stříbré.

P. P. Zakladatelové Matice české se uctiwě žádají, aby proměny w příbytku jakož i w důstojnostech a úřadech svých během tohoto roku k redakci tohoto časopisu zaslali sobě neobtěžowali.

N o w é k n i h y.

(Ceny we stříbré.)

1. Časopis pro katol. duchowenstwo. Wydawan od kníž. arcibisk. Kons. Pražské. 18. ročn. sw. 2hý.
2. Ponaučné listy pro polní hospodáře a řemeslníky w Čechách. Wydawány od c. kr. vlast. hosp. spol. Sedmý ročník. sw. 14.
3. Rozbor Staročeské literatury od Jungmanna, Hanky a Šafatika. Nákl. král. české společnosti nauk. Sw. druhý. W Pr. 1845. Kronb. a Řiwnáč. za 45 kr.
4. Pomněnky na cestách života. Od Wácl. Štulce. W Pr. 1845, kníž. arcib. tiskárna. Str. 161. 30 kr.
5. Spisy Karla Hynka Máchy. Díl první. Básně. Sw. 1. W Praze kn. arcib. tiskárna. 1845. Str. CVIII. a 20. za 18 kr.
6. Powídky, powěsti, obrazy a novely od Karla Sabiny. Swazek druhý a třetí. W Pr. J. Spurný. Str. 113. za 20 kr.
7. Synové Eduardowi, aneb Páté přikázání Boží. Powídka pro mládež. Podlé G. Nierice od Fr. Tomsy. W Praze kn. arcib. tiskárna 1845. Str. 138. za 16 kr.

8. Zábavné spisy Jana z Hwězdy. Swazek VIII. Známosti z průjezdu. Harfenice. W Praze Jarosl. Pospíšil. 1845. Str. 168 za 24 kr.

9. Biblioteka zábavného čtení, vydávaná od Jak. B. Malého. Běhu nového swaz. čtvrtý. Můj bratr Arthur. Podlé Danského Andersena od B. S. K. W Praze 1845. Nákladem knihkup. Kronbergera a Řivnáče. Str. 129 w 12. Seš. za 24 kr.

10. Wšenaučná biblioteka. Číslo první. Padesát bajek, druhá polowice s 26 bajkami. W Pr. 1845. K. Vetterl. za 40 kr.

11. Zlé rozmary, aneb: Otec a syn ženichem. Činohra we 4 jednání od A. z Kotzebue. Přel. Zbraslawský. W Pr. 1845. Jar. Pospíšil Str. 108. za 15 kr.

12. Paleček, milovník žertu a prawdy. Na světlo poslán od Fr. Rubeše a W. Filipka. Sw. 16. W Pr. 1845. J. Spurný. po 6 a 8 kr.

13. Owoce dobročinnosti. Dle něm. od J. Wáwry Lomnického. Druhé vydání. W Hradci Králové 1845. J. Hostiw. Pospíšil. Str. 168. za 14 kr.

14. Ostruha krále Jana, čili: Založení kostela na Liboborku. Původní powídka od P. Jos. Ehrenbergra. W Pr. 1845. Jar. Posp. Str. 96. za 10 kr.

15. Národní báchorky. Sebrané od Mikšička. Swazek 1 a 2. W Znojmě 1845. Fournier. po 16 kr.

16. Legendy aneb obrazy životů, skutků a utrpení sw. Hawla a sw. Klimenta. Ze staročeských, německých a francouzských pramenů wážil a sepsal P. Fr. J. Dobicer. W Pr. 1845. Vetterl. Str. 32. 8 kr.

17. Wšezvěd aneb: Powodeň Pražská roku 1845. Fraška od H. Wlckowce. W Pr. 1845. K. Vetterl. Str. 60. za 8 kr.

18. Biblioteka poučných i zábavných spisů pro mladý i dospělý wěk. Číslo VIII. Chudý básník a hausle. Powídka od G. Nierice. Přel. Jos. Pečírka. W Znojmě 1845. Fournier. Str. 121. za 24 kr.

19. Sebrané spisy Jos. K. Tyla. Sw. 9. (Pokračování Roziny Rut-hardowy.) W Praze 1845. za 20 kr.

20. J. B. Malého sebrané báchorky a powěsti národní. Sw. 1 a 2. (S obrázky.) W Pr. 1845. Jar. Pospíšil. Str. 95 a 104. po 10 kr.

21. Stručné popsání hlavního chrámu, ostatních kostelů a kaplí w Miláně, sepsal K. Mensinger. (S rytinkau.) W Miláně 1845. K. Rettig.

22. Národní báchorky a powěsti od Boženy Němcové. Swaz. 1. W Pr. 1845. Jar. Pospíšil. Str. 132. za 12 kr.

23. Biblioteka vybraných románů jinojazyčných. Díl pátý. E. L. Bulwera Noc a jitro. Přel. K. W. Püner. Sw. 2. W Znojmě, 1845. Fournier. Str. 138. za 24 kr.

24. Izidor sedlák Lhotský. Podlé německého wzdělaný od Josefa

Mejstříka. Druhé od Fr. Slámy opravené vydání. W Pr. 1845. Nákladem Ant. Veitha, pána na Liběchově. Str. 424. za 24 kr.

25. Výbor z literatury České. Díl první, od nejstarších časův až do počátku XV. století. (Náklad. českého Museum. číslo XVII.) W Pr. 1845. W kommissi Kronb. a Řivnáč. Str. CVIII. a 1296. w 8. za 3 zl.

26. Jungmanna Slowesnest, aneb nauka o výmluvnosti prosaicke, básnické i řečnické se sbirkau příkladů w newázané i wázané řeči. Druhé opravené a rozmnožené vydání. (Náklad. česk. Museum. Císlo XVIII.) W Pr. 1845. Kronb. a Řivnáč. Str. XXX. a 836. 2 zl.

27. Vollständiges Deutsch-böhmisches Wörterbuch von J. Franta Šumavský. 9 Heft.

28. Taschen - Wörterbuch der čechoslawischen und deutschen Sprache. Nach den besten Quellen bearbeitet von J. N. Konečný. Dwa díly. Seš. za 3 zl. 30 kr., jednotlivý díl po 1 zl. 45 kr.

29. Geschichte von Böhmen. Grösstentheils nach Urkunden und Handschriften. Von Franz Palacký. Dritten Bandes erste Abtheilung. Böhmen unter König Wenzel IV. bis zum Ausbruch des Hussitenkrieges. Prag 1845. In Commission bei Kronberger und Řivnáč. Str. 424. w 8. Seš. za 1 zl. 30.

P o z w á n í.

Slavení pětistylé památky University Pražské věci důležitau jest netoliko těm, jenž dosawáde na Wysokých školách Pražských trwaji, nébrž i všecněm, kteří někdy na slavném tomto ústawu učnosti sobě dobýwali: pročez lze se nadíti, že wděčná mysl každého z nich k tomu se ponese, aby dle možnosti své k oslawení nadřečené památky přispíwati mohl. By k tomuto cíli též i literatura nápmocnau býti mohla, usnesli se na tom někteří studující na Wysokých školách Pražských, aby *Zápisy památní čili Album University Pražské* vydali, kteréžto Album po tři léta vycházeti a čistým výnosem svým ku zwelebení nadřečené slawnosti přispíwati bude. Pročez všichni p. p. Literáti jak w Čechách tak i jinde žijící, jenž druhdy na Wysokých školách Pražských studowali, uctiwě se zwau, by k podniknutí našemu radau i skutkem se naklonili. — Poněwadž pak první swazek Zápisů již na jaře r. 1846. wydati obmyšlíme tedy žádost prosební na p. p. spisowatele skládáme, aby přispěwky své, prosau neb weršem w jakékoli řeči sepsané, nám nejdéle ke konci Listopadu t. r. zaslali ráčili.

W Praze w Kwětnu 1845.

Redakci Zápisů památních Wysokých škol Pražských.

Redaktor: *Jan Er. Wocel.*

Bytem na Malé straně w Chotkovské ulici
u Karla IV. w prvním poschodi.

Č A S O P I S

ČESKEHO MUSEUM.

DEWATENÁCTÝ ROČNÍK.

SWAZEK ČTWRTÝ.

~~1844~~

W PRAZE,
NÁKLADEM ČESKÉHO MUSEUM.
1845.

1. The first group of people who are interested in the results of the study are the researchers themselves. They want to know if the study was successful in achieving its objectives and if the results are consistent with their expectations.

Journal of Management Education 30(6)p.789-804
© The Author(s) 2006. Reprints and permissions:
<http://www.sagepub.com/journalsPermissions.nav>

Journal of Interpersonal Violence

Tiskem e. k. dworpi kajtiskarpy, Synů Bohumilů Házě.

I.

O slohu právníckém bývalém a nynějším.

Od Josefu Kohautu.

Život národnosti české od několika desetiletí probuzený z nehodného a nezaslauzeného opovržení, tak mocně kořeny své rozkládá, že ve všech téměř oddílech lidského umění stopy toho značné naleztí jest. — Jediné toliko právnictví, ačkoli národnosti naší nad jiné kterékoli umění důležitější jest a ve skvělejších dobách naší historie svůj zlatý věk mělo, posud ladem ležeti zůstává. K hlavním příčinám tohoto přesmutného úkazu patří také dojista nedostatek všelikých literárních pomůcek, z kterých by se mládež, oddaná tomuto umění a úřednictvo, neměvše toho dříve příležitost, po česku vzdělati mohli. — Zamilowaw si od několika let studium právnícké řeči české a použi w k tomu nejen všeho téměř, co kdy tiskem o tom u nás vyšlo, nýbrž i množství písem soudních a kancelářských, shledal jsem, že zvláště tato terminů a frází w sobě zawierají, jichž se jinde nikde dočísti nelze. — Jest tedy pro poučení velmi důležité, aby takowá, leckdes w prachu powržená a málo komu přístupná písma na světlo dobýwana, a aspoň těm, při kterých dobrá vůle jest, příležitost zjednána byla, seznámiti se s nimi. — Za tau příčinau sebral jsem a milému obecnstvu podávám tu rozdílné po sto letech od sebe vyšlé rozsudky, z kterých k nemilému překvapení seznati jest, kterak naše mateřčina wlywem latinského učení ze své welebné prostoty k wyleštění dospěla, potomně pak od ní takměř wytištěna byla, až pak konečně němčině, ne-li w slowich jednotliwých, dojista tedy w slo-

žení řeči a w duchu místo postaupiti musela; — neboť což jiného jsau písma kancelářská a soudní, za našich dnů obyčejně skládaná, nežli česká toliko slova, duch však německý. — Toho pro potvrzení snadno by také rozsudek z dob nynějších podán býti mohl; než zawdal by třebas příležitosti k pohoršení, a protož raději pomínut buď. —

Myslím také, žeby potřebám našim welmi prospělo aby články, týkající se jakkoli práwnictví českého, pokud jiného organu nemáme a je toliko musejním Časopisem obecenstvu podáváme, také zvláště otištěny byly, tak aby časem z rozličných takových článků celý swazek wzrůstí a do rukau každého se dostati mohl, kdož i časopisu toho nemá. —

R. 1540.

Obwinění Adamowo Kožišníka Martina Kutha z Jaroměře.

Leta 1540. we středu před ochtábem Božího Těla Adam Kožišník obwinil Martina Kutha z Jaroměře těmito slowy:

Že jest Dorota manželka Adamowa půjčila Kuthowi XII šš míš. a Martin Kuth dobrowolně se jest w to podwolil z těch peněz dáti I šš míš. od Sw. Hawla až do Sw. Jiří, a jestli žeby Martin Kuth toho popíral, že Adam můž to naň ukázati lidmi hodnowěrnými, že jest mu Martin Kuth dlužen z těch peněz I šš míš. a ji jest mu přifekl dáti — při tom žádá za sprawedliwé opatření.

Martin Kuth toto za odpověď na obwinění dává:

Pane rychtáři milý! Já tomu odpírám, že jsem já Adamowi z těch peněz neřekl nic dáti, však jsau toho řezané cedula, také jest u mne Dorota piwo brávala a nikdá neprawila, bych já jí jakau kópu jiněš dáti, než já jsem pro Dorotu dělal co sem mohl a Dorota požádala mne, abych jí odpustil w tom sklepe býti w tom domě, w kterýmž jest nyní Bachman, jakož se tak stalo, že jsem jí odpustil, a tak nějaký dobytek sobě sehnala do dworce

toho. — Podlé těch řezaných cedulí žádám zaopatření — kdy jsem jí řekl tu kopu dat, kterého leta a který den, neb já té kopě odpírám a za sprawedliwé opatření žádám.

*Cedule řezand. *)*

Leta MDXXXVIII^o We čtврtek před Sw. Luciy smlauwa a paměť přiwedena jest mezi Martinem Kuthem z jedné a mezi Dorotau Černau z strany druhé takowá, že Dorota Černá půjčila Martinowi Kuthowi XII šš miš. do Sw. Jiří nejprw příštího a tu při Sw. Jiří beze všech odtahůw a jiných zaneprázdnění má Martin zase těch XII šš Dorotě složití a dátí. — A přitom Dorota má w tom sklepe býti, w kterémž jest nyní beze wšl překážky do Sw. Jiří nejprw příštího, a chlíwu též má jí Martin dopřáti, w kterémž chowati má dobytek.

Za swrchu psanau sumu Buchač.

Swědomí

Jiríka Luňáčka ku potřebě Adamowi Kožišníkowi.

Byl jsem při tom, že jest Martin Kuth požádal Doroty Černé, aby mu půjčila XII šš miš. a kněz Hawel, bywši (sic) při tom za to jest se přimlauwal, když měl Kuth zawdati za dům Šimkowi kožeš., k té potřebě jich wypůjčowal. I chtěl jí Kuth z toho učiniti, a ona jest nechtěla od něho nic wzíti, než dal jí chlíwy, aby sobě w nich chowala dobytek swůj do Sw. Jiří, a sklep, aby w něm byla w témž domě. — Pak tu newím, vykonal-li jest jí to, či newykonal.

Swědomí

Matěje Buchače ku potřebě Martinowi Kuthowi.

Požádal mne Martin Kuth, abych zaň slíbil Černé za XII šš miš., i slíbil jsem a na těch XII šš udělali mezi

*) Cedule řezaná jest smlauwa nebo jiný list, jehožto dwa kusy w stejná slowa učiněny jsau, z nichž jeden při jedné, druhý při druhé straně zůstaly, oba ale od sebe z jednoho kusu papíru odstri-

sebau cedule řezané, já pak newím, bylo-li jest w těch cedulích co wíce psáno mimo těch XII šš, či nebylo. — A když čas přišel k zaplacení, dal mi těch XII šš Kuth, a já je dal Černé a ceduli řezanau jsem od ní wzal a strhal sem ji před očima jejíma, a Černá wzawši ode mne peníze šla ode mne.

S w ě d o m í

Jirka Luňáčka ku potřebě Martinowi Kuthowi.

Byl jsem při tom, že jest Martin Kuth požádal Doroty Černé, aby mu půjčila XII šš miš. A kněz Hawel, bywši (sic) při tom, k tomu jest se přimlauwal, když měl Kuth zawdati za dům Šimkowi koželuhowi, k té potřebě jich vypůjčowal; i chtěl jí Kuth z toho učiniti a ona jest nechtěla od něho nic wzíti, než dal jí chlěwy, aby sobě w nich chowala dobytek svůj do Sw. Jiří, a sklep aby w něm byla w týmž domě. — Já pak newím, wykonal-li jest jí to, či newykonal. — Než bywši (sic) u Adama jedné chvíle wečír, byl jsem opilý; i Gabriel i Adam; i řekl jsem tak proti řeči Černé žertem, poněwadž jest jich užíwal a řekl dáti, a w aurok obyčej mají lidé peněz sobě půjčowati, tehdy jest dlužen, ale od Kutha jsem já nic neslyšel, neb jsem při smlauwě byl.

S w ě d o m í

Gabriele ku potřebě Adamowi Kožíšníkowi.

Byl jsem na piwě u Adama, byl i Luňáček. I hádali se Luňáček s Adamem o jakauž kopu za druhým stolem a já jich nic neposlauchal a newím o jaké tu kopě bylo. — Než řekl mi tak Adam: »Buď tobě to Gabrieli wědomo«, a já řekl: »Dobře« a newěděl jsem oč jest to, neb jsem byl podnapilý.

ženy jsauce krajem křiwoakým, k sobě patřily a srownány byly — tak jako se nyní bolety vystřihují.

N á l e z,

*učiněný Adamowi Kozišnikowi a Martinowi Kuthowi
z Jaroměře.*

Kteréžto obvinění i odpor s pře líčením s obau stran dokládáním i svědky vedení dawši (sic) sepsati, bohda sprawedliwě se dwěma rádnyimi Wáclawem Linhartem a Bartošem jsem wážil a ohledowal, tento nález a wejpowěd z práwa činím. Kdež jest Adam we swém obwinění položil, že chce to na Kutha lidmi hodnowěrnými ukázati, že jest mu powinowat I šš míš. úroku z XII šš míš. dáti dobrowolně, toho jest ničímž Adam neukázal, ale Martin Kuth svědky, kteříž jsau se společně srownali, i cedulí řezanau, kterauž s ním má, to jest ukázal, že mu žádné kopy za nic powinen není dáti. A protož aby Adam Martina Kutha s pokojem nechal. A při tom jestližebý která strana této wýpowědi přijíti nechtěla, a zdáloby se jí při tom ublížení býti, wrchní práwo se nezawírá, ale průchod swůj mít má. —

Stalo se w středu po Sw. Bartoloměji Leta MDXL^o.
— Přijatý nález s obau stran.

R. 1730.

I n t e r l o c u t u m.

Wedle toho, kdežto František Brixa maje práwní duppliku Wáclawa Waradaina sobě k přečtení z práwa propůjčenau, proti w nowě w té samé sub Litt. A. přiloženému Allegatu jest protestirowal, a by neb dotčený dupplikant dle obyčejné Praxi, též práw tohoto králowství českého Juramentum calumniae praestierowati přidržán aneb na takowé Instrumentum in judicando reflectirowáno nebylo, snažně a reserváto jure tripplicandi práwně žádal, jakž to ta praes. 9. Juni 1730^{ho} roku ku práwu tomuto podaná žádost Protestanta w sobě šífeji obsahuje a zawírá: Tu my purkmistr a radda král. wěnného a krajského města Hradce J. Mu Králowé nad Labem

měwše dotčenau žádost Protestanta a Replicu, též Wácl. Waradaina incidentalni excepti a Dupplicu, zvláště ale při incidentalni Replice reallegirowané obě in exceptione et Dupplica principalis causae přiložen Instrumenta a co tak od stran hoc in passu dáleji jednáno a předsewzato bylo w swém bedliwém a pilném powážení o tom s wyhradau wysoce slawn^o král^o práwa wrchního wynalezáme takto:

Poněwadž, jak patrným textem obnoveného zřízení zemsk. C. 9. 19 et 38 a jiných práw, tak také obyčejnau Praxi tohoto králowství českého, že každý excipient všechny své wědomé obrany hned excipiendo předněsti a tak při dupplicae žádné nové w excepti nementirowané Allegata přiložené, dobře ale in passu, kdeby se nový instrument dupplicando vyskytnouti měl, ten, který takový přikládá, se s přísahau caluminae očistiti a tak Allegat nový za platně přiložený uznán, však ale odporná strana k své praevie přezwědětí nemohaucí obraně při tom k tripplikování připuštěn býti má — opatřeno a wyiměřeno jest, to pak z Allegatůw od Wácl. Waradaina in actione principali excipiendo et dupplicando přiložených, že w excepti principální nic de exceptione rei judicatae mentirowáno, následowně ale in dupplica skrz ten sub Lit. A. ad protestanta jak in replica incidentalni sub signo C reallegirowaný instrument takowá na swětlo wywedena byla, zřejmě se seznává, ani často opačený W. Waradain suum proprium factum té w Dobrušce s Františkem Brixau wedené a rozeznané rozepře s newědomosti wymlauwati a tak přísahu w zřízení zemském předepsanau wykonati nemůže: proto taky, že to sub Lit. A. in dupplica principalis actionis přiložené a in incidentalni replica sub sig. C. reallegirowané de re judicata wyswědčení za nové in exceptione principali rementirowané a tím způsobem neplatně pozorowano, následowně ani do protokolu ani w powážení potaženo, dobře ale od práwa, jakož se stává odmrštěno býti má se od Litt. B. de eo

1714 d. 5. Juni nejmil. examinované císa. Pragmatiky z práva uznává — škody ale a autraty mezi stranami w tomto incidentálním processu wzešlé se z podstatných příčin zdvihají a jedny proti druhým kompensirují. — Wše podle práwa. —

R. 1817.

Od Městu král. věného města Jaroměře dává se wynosem onej dne 23. Listopádu 1817. po s kšaftem zemřelým Ján Paculem starším z Čáslawek wijednaney pozůstalosti na prohlášení k dědictví d. pr. — po dcery Anna Jarolimek *jure repraesentationis* pozůstalým dětem, a sidce:

synoy Ján Jarolimkoy, Anně prowdaney Mikš — právní přiřknutí a odewzdání dědičného dílu na mátě Anna Jarolimek s 1128 fl. odděleného s následujícím weykazem. —

Gesuchs Rubrum.

N. N. žádá w smyslu obdrženého weynosu od 20. Dubna 1844. Nr. 240 jud. wymožení odmršťujícího wynosu prenotace posledneyšího stranu za to stání a odpowidání skrze wyzdwižení ze služby kontrybučního P. Jána N.

II.

Na ukázkou ze spisu:

Počátkové synonymiky české.

Sestawil Prokop Ondrák.

Bůh, Hospodin.

Čiňme s Bohem začátek, bude dobrý pořádek. Obě slova: *Bůh* i *Hospodin* jednu a tuž nejvyšší bytnost vyjadřují, kterážto co Twůrce, Zachowatel, Ředitel a Saudce světa našeho nejhlubšího klanění hodna jest. A však srownáme-li starý zákon s nowým, shledáme, že se w onom často Bůh Hospodinem nazývá; w tomto se ale (dlé Procházkowa překladu) ani osmkrát jméno »*Hospodina*« neslyší. Čeští tlumočníci biblí slowem »*Hospodina*« hebrejské »*Jehova*« vyjádřiti chtěli: »Slyš Izraěli, Hospodin Bůh náš, Hospodin jeden jest.« Pročež mluví-li křesťanský kazatel w duchu židowského národu, nazývá Boha *Hospodinem* anebo *Pánem zástupů*, mluví-li ale w duchu swatého ewangelium, neužívá toho slova tak zhusta; neboť tak se wěru zdá, jakoby jméno Hospodin pauze ideu swrchované mocnosti, přísnosti a sprawedlnosti obsahowalo, kdežto křesťanského náboženství přednost také w tom záleží, že Boha w světle *lůsky a otcowství* představuje. W duchu našeho sw. učení zowe Nejvyšší Bytost wždycky *Bůh*, někdy také *Otec nebeský*, *Otec světla*, *Dárce wšeho dobrého* a j. p.

Wíra, Náboženství.

Náboženství, buď ono jakékoli, učí jestotu Boží a způsob, kterak ho cítiti. Dlě swého kořene jest uměním, které se na Boha (ná-bož-enství) wztahuje. Každé ná-

boženství obsahuje jisté nauky, kteréž wyanawað za právé míti musí, třebaž jich nechápal, — a tyto nauky slowau *wíra*. K. p. Hlavní článek *wíry*, jímž se křesťan od jímowěrců rozeznává, jest *wíra* w Nejsvětější Trojici Boží. Na *wíře* se zakládá *mrawnictwí* a obě pospolu činí *náboženstwí*. Z toho widěti, že *wíra* z objektivního zřetelě powažovaná částkau jest *náboženstwí*.

Řekne-li se ale: Křesťan má úplnou *wěru* uznáwati, co mu swaté jeho *náboženstwí* předpisuje: tedy znamená *wíra* něco subjektivního: vůli totiž, podrobiti rozum práwdám naši pochopitelnost přesahajícím. — Jelikož čím dokonalejší *wíra*, tím čistější jest *mrawnictwí*: tedy se také někdy slowem *wíra* celé náboženství míní a jedno za druhé klade. K. p. Jako slunce swým swětlem všechny hvězdy, tak *wíra* Kristowa swau výborností všechna ostatní *náboženstwí* zatemňuje. W tomto příkladu stojí *wíra* místo *náboženstwí*.

Jelikož *wíra swobodného uznání* a přesvědčení žádá; *swobodná vůle* však u všech lidí jedna a taž wloha jest: proto se slowa *wíra* welmi zřídka w množném počtu užíwá. Nemůže se tedy říci: W Asii jest mnoho *wěr*, nýbrž: W Asii jsau rozličná *náboženstwí*.

K vůli rýmu učinilo zde přísloví české wýminku: Kolik děr, tolik *wěr*, kolik mlynářů, tolik měř. — Podiwu hodno, že mluwice o člověku spustlém, na Boha nedbajícím neříkáme »ten člověk jest bez wíry,« anobrž »Ten člověk jest bez náboženstwí.« — Člověk bez wíry jest ten, jemuž lidé wěřiti nechťí, zvláště když si peněz wypůjčiti chce.

Duch, Duše.

Obě slowa w tom se shodují, že mají syllabu »dch« čili »dech« za kořen, jako lat. *ánimus* i *ánima* z řeckého *ánemos* = wítr, dech pochodí. Taktéž obě slowa *pramen* čili *zásadu života* značí. Dokud dech, duch neb duše w těle, dotud živo. Bytost smyslům nepřístupná, která má rozum,

mysl, pamět, obrazotvornost a swobodnau vůli, slowe *duch*, kterýžto wzhledem na tělo, s nímž spojen *jest* neb *byl*, slowe *duše*. O Bohu se říká, že *jest* jediné *duchem*, nikdy pak *duší*. Nemůže se říci: Andělé mají dokonalejší *duši* nežli my, poněwadž hlavní známka jejich powahy w tom záleží, že jsau bez těla. Pročež kdykoli řeč o Bohu, o andělich, o ďáblich: vždy jen říci možno, že jsau *duchové*. Bůh *jest duch nejdokonalejší*. Andělé jsau *pauzí duchové*, mnohými přednostmi nad člověka powýšenější. Naproti tomu konají-li se služby Boží w kostele za zemřelé, modli se kněz za *duše* (a ne za duchy) zemřelých, protože jednau s tělem spojeny byly a dle naší wiry opět se s ním spojí.

Duše lidská *jest nesmrtelná*. I zwrátatům přičítáme *duši*, nikdy ale *ducha*. Wěcným tajemstwím zůstane, kterak *duše* w těle, jenž w mateřském lůně ještě odpočívá, vznik béře.

W tropickém smyslu má *duch* nad *duši* význam wznešenější. Řeč-li o bystrosti rozumu, o wtipu a maudrosti, říká se: Toť *velký duch*, nepak *velká duše*. Alexander Macedonský, Plato, Pindar, Horac, Hannibal, Caesar, Napoleon byli *welcí duchové*. Naproti tomu Sardana-pal, Xerxes, Zosimus, Filip II. byli *duchové matní* ne-li docela *ducha* prázdní. — Jinak, jestli řeč o wykonání welkých ctností, o trpěliwosti, smířliwosti, welkomyslnosti a j. p., říká se *duše*, ne *duch*. Quatemocin, náčelník diwochů mexikanských, *welkau duši* projewil, když beze wší winy od Španělů na řožen wstrčen a nad řefawým uhlím zdlauha pečen swého služebníka rovněž tak mučeného těmito slowy k trpěliwosti powzbudil: »Zdali já na různých odpočívám?« —

O *duchu* platí epitheta: »mocný, wtipný, oswícený, wzdělaný, wznešený, hrdý; o *duši*: krásná, spanilá, dobrá, milá, trpěliwá, poctiwá, sprostá, bídná, podlízawá atd. — O člověku sprostého smýšlení, jenž we všem wolný

jest, třebaby na něm dříwí štípali, říká se: »Toť dobrá dušička!«

*Mocným duchem muž ať włádne,
Spanilau duší stkwěj se ženuška.*

Wtip, Důmysl¹⁾ (důmyslnost), wtipný, důmyslný.

Kdyby někdo německé dušeslowí w češtinu neb francauzštinu překládal, řeklbych mu: Milý brachu, twá práce jest marná; neboť jestli w které, w této wědě patrně wi-
dětí, kterak se jazyk německý od českého liší. Tak n. p. čtauce staré spisy české znamenáme, že se naše české slovo »wtip« německy: angeborene Anlage, Genie, Talent, Geschicklichkeit, Scharfsinn, Witz wyložiti dá. Němci ze své řeči utvorili psychologii: a tak i my jejich metody (nawodu) w tom následující z řeči naší utvoříme si dušeslowí.

Francauzské slovo »Esprit« má také wíce významů, jakož jsau dle slovníku francauzské akademie: Substance vivante et incorporelle (podstata žiwá bez těla jsaucí), Esprit consolateur (duch těšitel), Il a peur des esprits (bojí se strašidel). L'esprit de Dieu tomba sur lui (duch t. nadšení Páně wstaupilo naň). Il signifie aussi la facilité de l'imagination et de la conception (značí také snadnost w předstawování a pochopení). Il a beaucoup d'esprit, mais il n'a point de jugement (má mnoho wtipu, ale žádného saudu). Il signifie aussi la manière de penser (značí také způsob smýšlení): Les mauvais livres lui ont gâté l'esprit (špatné knihy zkazily mysl jeho). Il signifie aussi: la conception seule (značí také chápaní samo): Il n' a pas eu l'esprit de m'entendre (neměl té schopnosti, aby mně porozuměl.) Il signifie aussi le sens d'un auteur (znamená také smysl spisowatele) Vaus n'avez pas pris l'esprit de cet auteur (nepojal jste smysl toho autora).

1) W některých slowích jest koncovka *nost* pauhý přídawek, k. p. *dwojsmyslnost* = dwojsmysl, *nesmyslnost* = nesmysl, *nerozumnost* = nerozum, a podobně také *důmyslnost* = důmysl.

Il signifie aussi la substance tenue et subtile dans les corps mixtes et qui se tire ordinairement par le feu (znamená také jemnau, silnau a subtilnau částici v směřených těleších, která se z nich obyčejně ohněm dobývá). *Espriu* de vin (winný *líh*), *l'esprit* de soufre (*líh* sanitrový atd.)

Ejhle, tuť na jewě jest, že jestli jazyk francauzský, pro swau zřetelnost w diplomacie uwedený, w jednom slowě tolik významů — aniž jsem všecky udal — připauští: mohlo tedy i slovo *wtip* u starých Čechů mnohowýznamné býti. — Nic však méně chválím nowější spisowatele, že pro wětší určitost pojem *wtipu* obmezují, aby se dvojmyslům vyhnuili. Čtauce jejich spisy znamenáme na prwní pohled, že *wtip* a *důmysl* co do smyslu jsau sobě blízké, ale předce nestejné. *Wtip* a *důmysl* ²⁾ srownávají se nejen w tom, že jsau odwozné schopnosti dušewní, nýbrž i w tom, že obě předpokládají rozum, sand, obrazotwornost, a různí se od sebe tím, že *wtip* wždycky snadné pochopení, *důmysl* pak hluboké pronikání znamená. Co jest *wtip*? anebo raději po čem poznáme, že spisowatel *wtipný*?

Co w knihách se *wtipem* zowe, jest hudoť nowé podobenství anebo jemná narážka (allusio), zde slovo, kteréž se w jiném smyslu klade a w jiném slyší, tam zase blízké sestawení dwau sobě nepodobných myšlének; šťastná metafora, bystrá myšlénka (nápad), která dvě od sebe vzdálené věci pojí anebo naopak dělí ty, které se stejné zdají a spolusrostlé; jest hotowost, s kterauž se jedna věc naproti druhé stáwí; jest dar přirozené schopnosti, když se jen odpoly myšlénka napowí aby ji čtenář celau uhodl. Naproti tomu jewí se *důmysl* u toho, jenž swým myšlením hluboké prawdy zvláště we vědách, w mathematice, hwězdářství, politice a průmyslu wyskaumá a přednáší, anebo který swým hlaubáním užitečnau věc wynajíti se snaží až se podaří. *Důmyslný* byl Hervé, kterýž

2) Můž mít jedno slovo více významů, ale toliko w jednom jest s jiným slowem synonymum, a tak se to má i se slowem: *wdůmysl*.

oběh krve, Newton, kterýž všeobecnau užil objevil, Kutenberg, kterýž knihárství a Schwarz, kterýž ručními prachy vynález. Weleslawin píše (v hist. pol. na str. 444) o Hamilkarowi, že swau *důmyslnost* a opatrnost tím pro- nesl, že běh řeky vyšetřil a příhodného času dočkav *„přes řeku, kudy ta do moře upadá, všecko vojsko své převedl.* Welesl. mu tedy proto přičítá *důmyslnost*, že se vyšetřováním něčeho *domyslíl* (— že se ta řeka wáním wětru na jistém místě zastawuje —), čehož si prwé málo kdo všimnul. Rozeznává se tedy *wtip* od *důmyslu* tím, že jest rychlý jako blesk; *důmysl* ale vždy delší přemejšlení, lámání hlavy, zpytování w sobě zawírá. Již Komenský napsal (Jan. ling.), že kdo bystrý má *wtip*, *spělně* wěc prohlídne. Naproti tomu prawi čeští bratři o jedné knize, že z *důmyslu* lidského pošla. Celá kniha není ale dílo jednoho dne, nýbrž — má-li býti dobrá — delšího přemejšlení žádá. Ejhle tak myslím, že rozdíl mezi *wtipem* a *důmyslem* mnau ustanowený i se spisy našich klassiků sauhlasí. —

K složení nápisu (epigrammu) stačí *wtip*, k wypočtení stejniný třeba *důmyslu*. *Wtip* může býti *rychlý, hotový, přirozený, hbitý, schopný* anebo naproti tomu *tupý, hledaný, neschopný, planý, jalový, olowěný*. O *důmyslu* se toliko *hluboký, pronikavý, nalezavý, hlaubavý* řici může; o obau ale platiti může přidatné slovo: *ostrý, bystrý*. — *Wtip* se líbí, *důmysl* prospívá. O Francouzích se říká, že jsau *wtipní*, o Angličanech, že *důmyslní*. La Rochefoucault, Le Sage, Abraham a Sancta - Clara, Jean Paul Richter, Kotzebue počítají se mezi *wtipné*; Koperník, Galilei, Franklin, Herschel, mezi *důmyslné*.

Dostati, obdržeti, přijíti, nabyti, dojiti, dosíci (dosáhnauti).

Slova tato znamenají: *podělenu býti něčím, čehož jsme prwé neměli*. Ze všech těchto slow má *dostati* ³⁾ význam

3) *Dostati* kladlo se u starých s genitivem, a však jít Komenský také s akkusativem toho slowa užíwal.

nejširší. Necht bychom to, co se nám dává, zasloužili nebo nezasloužili, peníze za to dali anebo toliko darem obdrželi, nechťby to co dobrého nebo zlého bylo, vnitř neb zevnitř na nás působilo: vždy se říci může, že jsme to *dostali*. Dělníci *dostali* mzdu, vojáci špízi, rozpustili uličníci výprask. Již mnohý milovník *dostal* košem. Raněný *dostává* zimnici. Děti křičí, když *dostávají* zaubky. Císař Maximilian veliké útraty a náklady činil na přespolní a cizí byliny, aby *jich dostávali* a do své zahrady přesazovali mohl. —

Obdržeti jest vlastně buďto dostati ve své *držení* anebo w něm zachovati. Arabové až podnes *chválí obdrželi*, že jsou nepřemožitelní (jest tolik jako by se řeklo, že *se w té chwałě udrželi*.) Polé, boj, bojiště, vítězství *obdržeti* jest tolik co bitvu vyhráti. *Obdržeti* předpokládá věc, na které něco záleží a která z většího dílu příjemná jest. Mistr Jan Hus *obdržel* od císaře Sigmunda průvodní list, aby se bezpečně do Kostnice odebrati mohl. Po Romulowi *obdržel* říši římskou Numa Pompilius, a po Janu Luxemburském království české Karel I. Jindřich IV. král Francouzský *obdržel* jméno slavné. — Říci se může: *Dostal* neb *obdržel* dovolení, psaní, peníze, šaty atd. ale nemůže se říci: on *obdržel*, nýbrž on *dostal* sauchotiny, zapálení mozku, křeče, závrať atd. Z toho viděti že slovo: *obdržeti* skutek swobodné vůle, *dostati* ale také nahodilau věc w sobě zawírá. Rozdíl tento značnější w těchto prűpovědkách: »Po smrti Bůh wi, komu *se dostane* statek jeho. Wypovězení *dostalo se* buřičům za podíl. Všickni *se smrti dostati* musíme. I nemluwnátkům těžce *stonati se dostává*. Césarowi *se dostalo*, co Pompejowi *strojil*.« W těchto sadách patrnó, že se něco mimo vůli lidskau děje. Nemohlo by se nikoli říci: Wypovězení *se obdrželi*, buřičům, anebo: všickni smrt *obdrželi* musíme. — Naproti tomu sady tyto: »Nic jsem *na něm obdržeti* nemohl. Co Herodiána chtěla, *na Herodesowi obdržela*«, ukazují vůli, chtění a snažení. Hájek píše, že sw. Wojtěch Strach-

kwasowi swého biskupstwí postaupiti chtěje, prawil: A to, aby řadem šlo za dnů žiwota mého, *na papeži tobě obdržím.* Nemohloby se nikoli říci: »na papeži tobě dostanu.« Widěti z toho, že podobné způsoby mluwení jakési přičinění ze strany toho předpokládají, jemuž se činí po vůli. —

Přijíti (přijímati) jest tolik jako bráti k sobě, co se podává. Rozdil mezi *přijíti* a *obdržeti* jest ten, že *přijímáme*, coby jiní rádi na nás wložili anebo nám darowali; *obdržíme*, co my sami mítí chceme. *Přijal úrad*, t. j. on se w jeho službu a powinnosti uwázal, poněwadž mu ho jiní podávali; *obdržel úrad*, t. byl na něj dosazen, aby se vyplnila žádost jeho. Přemysl *přijal* wéwodstwí české Libušau mu podávané. Fridrich falckrabě *obdržel* na kratičký čas korunu českau.

Při *obdržení* myslíme spíše na to, že jsme se něčeho *žádaného* dočkali; při *přijetí* (přijmutí), že jsme se něčemu (úradu, službě, záwazku a t. p.) podrobili. *Obdržel směnku*, t. aby byla vyplacena třeba ne od něho; *přijal směnku*, t. uwolil se, že se o její vyplacení postará. *Obdržel wybídnutí* má širší smysl nežli *přijal wybídnutí*, poněwadž ono znamená, že byl wyzván na sauboj, ale ještě na jeho vůli záleží, chce-li se dostawiti čili nic; toto však již spolu swolení, že přijde, wyjádruje. —

Nabyti (nabýwati) jest tolik co *dostati*, jen že se wíce na něco wztahuje, co jsme již za *pozbyté* měli anebo skrze což jinau wěc toho druhu rozmnožujeme; neboť *nabyti* znamená buďto aby to, co jednau *bylo*, zase *bylo* (?) anebo aby to, co nebylo, *počalo býti* (cf. nastati, nahoditi, naráziti atd.) Aby potraceného zdrawí lidé *nabyli*, užívají léků. (Kram.) W té sadě poznati, že se jedná o to, aby zase byli při zdrawí, kteréž jednau měli ale již ztratili. *) *Nabyl rozumu*, t. j. ztratil jej sice, ale opět zmaudřel a usmyslil sobě. Na jaře *nabýwají* zahrady a pole nowé

*) Srown. Jungm. slovník. Red.

krásy a spanilosti (kterau na zimu byli ztratili.) Bilením *nabývají* domy a příbytkové větš a uhlednosti. *Srdce nabyt*, t. byl před tím málomyslný, ale opět se zmužil a osmělil. Když l. 1283. král Wáclaw II. panowati začal, *nabyli* Čechové *srdce* a bylo weselo w Čechách. Starý Tobiáš po nawrácení swého syna *zraku nabyt*. Pokáním a polepšením žiwota lze zase milosti Boží *nabyti* (kteréž jsme hříchem byli *pozbyli*.) Z ohledu toho stojí *nabyti* naproti *pozbyti*. Jak *nabyto*, tak *pozbyto*. — Z druhé strany říkáme také rádi o věcech, o nichž myslíme, že počet a množství obsahují, že jsme jich *nabyli*. Pilností a šetrností lze welkého jmění *nabyti*. Šwédové peněz, pokladů, knéh a rukopisů w Čechách *nabyli*. *Nabyt peněz* a *dostal peníze* jest dvojí. První znamená buďto, že si k nim — již ztraceným — zase pomohl anebo že swau skrownau sumu rozmnožil; druhé ale, že jemu buďto náhodau anebo za mzdu byly vyplaceny. Španělowé *nabyli* welkého bohatství w Americě a od nich *dostávali* wůdcové amerických diwochů rozličné dárky a cetky. — Jen o věcech, při nichž *ubývání* možné jest, říká se, že jich *nabýváme*, a protož nelze nikdy říci: *on nabyt úřadu, mistrowství, měšťanství* a j. p.: naproti tomu dobře řekneš: *on nabyt* cti, slávy, vážnosti, wyhlášenosti, protože čest, sláva atd. hned větší, hned menší býti může (?) — Čím déle člověk na světě, tím se wíce obór jeho *zkušenosti* šíří, a proto se říkáwa, že milých i nemilých *zkušenosti nabýváme*.

Slowu *»nabyti«* podobá se sloweso *dojiti*, jen že mnohem širší smysl má nežli *nabyti*. Při *nabytí* máme wíce na zřeteli *wěc*, která se nám w podíl dáwa; při *dojití* wíce *čas*, který nám něco (žádaného neb nežádaného) přináší. Průpowěď Weleslawínowa: Kdo umění zpráwy obce ze samého zkušení *dojde*: mnoho lidí o statky, o poctiwost i o hrdla připraví, znamená: Než se kdo té *doby dočká*, aby ze zkušenosti obec zprawował atd. Kdekoli stojí *nabyti*, může státi slowo *dojiti*, ba i tam, kde

onoho slova užíwati nesluší, možno toto s prospěchem položit. Tak n. p. nelze říci, on *nabyl* wéwodství, biskupství, vlády, panování: místo on *došel* wéwodství atd. právě proto, že se čas na všecko wztahuje. Z té také příčiny možno o dobrých i o zlých věcech říci, že *jich docházíme*; *nabyti* ale jen k dobrým směřuje, a pakli při *zlé* stojí, jest pauhá ironia. Neříkej: Záwiš na Hluboké *nabyl*, nýbrž »*došel* smutného osudu, an ho král Wáclaw II. l. 1290. před dotčeným hradem — prknem stíti rozkázal.« Příslowí dí: Pokora milosti, pýcha *dochází* žalosti. —

Dosíci (dosáhnauti) jest obdržeti, oč jsme stáli a snažili se. *Dosáhnauti* jest dle etymol. tolik, co tak dlaugo sahati, až se té věci, kam saháme, domakáme. Následowně i w tropickém smyslu značí činnost a usilování toho, jenž čeho byl *dosáhl*. L. 1241. Jaroslav Šternberk úplného nad Tatary u Olomouce *dosáhl* wítězství (že se o to přičinil, an na ně s 12,000 muži nenadále z města wýtrhnul). Poněwadž každý jen o dobrau, jemu milau a prospěšnau věc stojí: tedy se může jen na dobré věci slowo »*dosíci*« wztahowati, ledaby kdo ironicky mluwil: k. p. »Místo sláwy *dosáhl* Aman potupné smrti.« — Říká se: bohatswí, důstojenstwí, vlády, vysokého stáří, cti, vyplnění swých žádostí a t. p. *dosáhnauti*. Lidé žádají z wětšího dílu vysokého stáří *dosíci*; když ho ale *dosáhli*, stýskají sobě. — *Dosáhnauti* wztahuje se vždy na věc důležitější a protožby smíchu neušel, kdoby snad takto řekl: Pachole chtělo kaupiti rohlíček, a od matky groše *dosáhlo* (místo »*dostalo*«). — O správě obce dí Welleslawín (hist. pol. na str. 490). Správa obce neb města není tak chatrné a lehké umění, kteréhožby někdo třeba *ze hry dosíci* mohl: ale jest umění mezi jinými všemi, wymíně písma swatá a prawé křesťanstwí, nejprřednější, nejlepší a nejtěžší, kteréhož lidé od přirození důwtipní z bedliwého čtání kněh a spisůw maudrých lidí o správách obcí, z historií, z obcowání s muži rozsáfnými a w tom umění zběhlými i z mnohého zkušení a práce,

časem s opuštěním svých obchodůw a živnosti *dochůzejí.*»

Jestli, pakli. 4)

Obě tyto spojky značí *wýmínkau* a zdají se některým tak blízké, že jednu za druhau dle libosti kladau. A však chyba jednoho nebud' druhému pravidlem. Prawda owšem, že obě tato slova průpowědi mezi sebau wiží, ale tak, že co *»jestli«* klade, tomu odpírá *pakli*. — *»Jestli«* se často toliko k jedné sadě wztahuje, *pakli* žádá wždy dwau průpowědí, w nichž nezřídka dilemma skryto jest. Komenský napsal: *Jestliže* wládce králowstwi podlé práw nařízených řídí, král jest; *pakli* dle libosti — tyran. — Přísloví prawí: Jablko nerádo od jabloně padá, *pakli* padne, rádo se zase špičkau obrátí. — Pro wětší stručnost klade se w kratičkých sadách místo *»jestli a pakli toliko-li*, kteréž se obyčejně k náležitému slowu přiwěšuje. K. p. *Přijdeš-li*, (= *Jestli* přijdeš), dám ti něco, *nepřijdeš-li* (= *pakli* nepřijdeš), nedostaneš nic. K služebníкови, kterýž dal Ježíšowi poliček prawil mistr náš: *»Mluwil-li* jsem zlé, swědectwí wydej o zlém; *pakli* dobře, proč mne tepeš?« (W této sadě skryto jest dilemma, které se takto wyswětlí: *»Twé udeření jest na wšechen způsob nesprawedliwé; řekl-li* jsem něco neprawého: o důkaz se postarej prwé než mne tresceš, anebo jsem prawdu řekl, a tedy mi křiwdu činiš, že mne tepeš.« — Proti radě židowské, která apoštolům Kristovým kázati zapowídala a tudíž rozšiřowání blahodějného učení zastawiti hleděla, opřel se Gamaliel (Skut. ap. V. 38, 39.) těmito slowy: *»Jestliže* jest z lidí dílo (učení) toto: rozprchneť se: *pakli* jest z Boha, nebudete moci toho zrušiti.»

4) Jelikož *pakli* samo sebau odpor značí: netřeba, aby se po něm *wšak* nebo *ale* kladlo. Říkati *»pakli ale, pakli wšak«* jest rovněž tak zbytečno, jako kdyby se německy řeklo: allein jedoch.

W tomto příkladu opět jest skryto dilemma na to čelici, že marné jest proti apoštolům počinání.

Litostivý, útrpný, milostivý, milosrdný.

Litostivéko pojímá nelibost, widí-li nešťastného neb slyší-li o jeho stawu wyprawowati; kdo *útrpný*, ukazuje wětši zdíllost, jemu jest u srdce, jakoby sám *trpěl*; kdo *milosrdný*, hledí mu také pomoci. Není *milosrdenství* bez *litosti* a *útrpnosti*, ale tato často bez onoho jest a býti musí. Zdařilá truchlohra (k. p. Maria Stuartka, Rod Swojanowský) diwákem a čtenářem k *litosti* pohne, ačkoli zde o *milosrdenství* řeč býti nemůže. Widíme-li odsauzence na poprawu wěsti, kormautí se srdce naše *útrpností*, ačkoli *sprawedlnost* nedowolí, býti k němu *milosrdným*. *Litost* a *útrpnost* se na zdílném citu, *milosrdenství* na ochotné wůli, aby se nešťastnému pomohlo, zakládá. Žebrák hledí roztrhaným oděwem, wyschlau twáři a litostnými slowy *útrpnost* w nás wzbuditi, čehož když byl dowedl, následuje z naší strany *milosrdenství* jemu prospěšné. — *Milostivý* se rozeznává od *milosrdného* tím, že se člověku nehodnému, kterýž šetrnosti jeho nezaslaužil, láskawě propůjčuje. Předmět *milosrdenosti* (= *milosrdenství*) jest člověk bídný a trpící, předmět *milosti* (a *milostivosti*) člověk nehodný a prowinilý. Samaritan byl k Židowi mezi lotry upadlému *milosrdný*; Dawid k Semeiowi, jenž mu byl útržkami ublížil, *milostivý*. — W jiném smyslu znamená *milost* také dobrodiní, kteréž kdo wyšši prokazuje nižšímu. Třebaby slovo *milost* častokráte pauhá zdwořilost byla, předce půwodně dotčený pojem znamená.

Ujiti (ujmouti se) a zastati se někoho neb něčeho.

Obojí slovo značí účinníwau lásku k bližnímu anebo náklonnost k předmětu, w jehož prospěch se děje. *Ujmáme se* toho, kdo má potřebi *pomoci*; *zastáváme se* toho, kdo má potřebi *ochrany*. Kdo se nalezá w nauzi, hledá *dobrodince*, jenžby se ho *ujal*; kdo trpí křiwdu, žádá *z-*

stupce, jenžby se ho *zastal*. Opuštěný sirotek jest šťasten, když se ho kdo *ujme*; utištěná wdowa pomodlí se za toho, jenž se jí *zastane*. *Ujímá-li se* kdo koho, jest jakoby ho již mdlého jal (wzal) za ruku a dále wedl; *zastává-li se* kdo koho, jest jakoby se před něj postavil a všelikým urážkám bránil. Kdo se koho *ujímá*, může se ho *přátelsky, otcowsky, mocně, laskavě, svědomitě ujímati*; kdo se jiného *zastává*, může se ho *statně, silně, horlivě, srdnatě, neohroženě zastati*. — Krásná Esther *ujala se milosrdně* svých krajanů židowských a od nich ortel wyobcowání odvrátila. Daniel *neohroženě se zastal* newinné Zuzany. —

A co platí o osobách, platí také o *wěcech*, kteréž se w takových průpovědech jako *zosobnělé* představují. Na konci minulého a na počátku nynějšího století *ujali se* mužové vlastensky smýšlející zanedbaného jazyka českého a klassické výbornosti jeho *se zastali*.

Pára, dým, plyn.

Když tělesa zvláště tekutá vysokého stupně tepla dosáhnau až wráu, roztahují se wšecky částky jejich náramně tak, že se některé částky se samým ohněm spojowati zdají, kterýž je rozpauští. Tyto w podobě kauře rozpuštěné a znamenitau pružnost w sobě mající částky slují *pára*. Od kteréžto (páry) rozeznává se *dým* tím, že daleko nemá té pružnosti jako pára, že při mnoho menším teple wzniká a když se zcela rozpauští, stává se newiditelným, kdežto *pára* vždy zůstane zraku postižitelnau. (?) Nejsau stejného zdání zpytatelé přírody, kterak *dým* powstává. Le Roi má za to, že *dým* nic jiného není leč *rozpuštění vody we wzduchu*, a Saussure dokládá, že se to jediné prostředkem ohně státi může. De Luc ale naprosto dí, že *dým* jest spojení ohně s wodau. — *Plyn* pak čili raději *plyny* jsau pružná, bezbarewná, průzračná, newiditelná, ale wáhu měřitelná tekutost, která se dle powahy své přirozenosti w nádobu zawřítí dá. Teplo

plyny znamenitě roztahuje a zima rovněž tak sráží, ale zřídka tak, aby zpěvněly nebo zkapalněly; čímž se od *páry* liší jakož od *dýmu*, jenž ochlazen jsa pevninu činí. Pročež dí p. prof. Smetana ve svém silozpytu na str. 120.: Páry jsou tekutiny vzdušné čili prostranitelné jako *plyny* a rozeznávají se od těchto jen tím, že stlačením neb ochlazením snadno kapalnější (plyny ale nikoli). —

W ruských kaupelích bývá *dým*, že jeden druhého viděti nemůže. W létě ranního času vystupuje *pára* z řek, jezer, moře. Mnoho mašin se nyní parau vařící vody žene a hýbe. Hýbavá síla záleží vlastně w tom, že se vzduch nebo pára na prostoru vzduchoprázdnuu tlačí, kterážto prostora náhlým ochlazením horkých par powstává.

Pára a *plyny* jsou dnešního dne hýbadla mocná w obchodu i w průmyslu. Máme parní lodi a železné dráhy, po nichž ohromné wozy parau hnané takměř lítají. První parní loď w rakauských zemích pod jmenem: »*Císař František*«, Petrem Girardem shotowená, odjela 13. Října l. 1823. z Nusdorfu (u Wídně) po Dunaji a byla w 18ti hodinách w Pešti. První a jediná *parní loď* w Čechách po Wltawě a Labi jedoucí pod jménem: »*Bohemia*« koná od r. 1842. swau plawbu letního času třikrát za týden z Prahy do Drážďan.

Plynu se zvláště užívá k jasnému oswícení ulic a domů. Běře se k tomu *plyn wodík*, z kamenného uhlí dobytý. Již l. 1815. byly hlavní ulice a domy w Londýně *plynem* oswíceny a druhý rok na to *J. Prechtl* oswítil též *plynem* polytechnický ústaw a Korytanskau ulici we Wídni. Kdo seznati chce, jakau jasnost oswěta *plynem* ze sebe wydává, patř večerního času na silnici, která se z Wídně do Schönbrunnu táhne. I w Praze budou l. 1845. hlavní ulice *plynem* oswíceny.

Tělo, těleso.

W obecné mluvě toliko první se slyší. Jelikož ale přídatné slovo: *tělesný* (rozdílné od *tělný*) máme: tedy

dle obdoby »*koleso*« (od »*kolo*«, *sloweso* od »*slovo*«) dobře utvořili nowější spisowatelé od »*tělo*« *těleso*. Jsaut pak *tělesa* všickni w přírodě předmětové, jenž w smysly naše působí anebo našimi smysly mohau poznání býti (Sedláček). Dle p. Smetany slowe »Hmota jistými hranicemi obmezená *tělo*, které buď ústrojné (organické) neb žiwé býti může, jako *těla* lidí, zvířat, bylin; anebo *bezústrojné* (neorganické) neb nežiwotné, jako k. p. kámen, dřewo, kniha, woda, wzduch atd. — Žiwým a duše schopným tělům říkejmež wždycky *těla*, neorganickým aspoň we wědách k lepšímu rozeznání říkejmež *tělesa*, zvláště jestli walnější hmota obsahují. Lidské *tělo* zowe se w písmě sw. chrámem Ducha swatého. W nesmírných prostorách kolují wěčně *tělesa nebeská*.

Dotýkati (se), hmatati, šmatati, makati.

Slowa tato w tom se srownávají, že jakési *zawadění o něco* značí. *Hmatati, šmatati, makati* různí se od *dotýkání* tím, že onano schwální (úmyslné) sáhání wyjádřují, *toto* se ale také mimowolně státi může. Píše-li Preffat: »Uši jim wisi, až se země *dotýkají*,« poznáváme že se to stává, třebaby zvířata. o nichž řeč jest, ani nechtěla. Žádné jiné dotčené slowo nemohloby místo »*dotýkání*« zastoupiti. Nemohloby se dokonce říci: Uši jim wisi, až zem *hmatají, šmatají, makají*. Mimo to můženie se také bez rukau *dotknauti*, k. p. hlawau, zády, nohau atd.; naproti tomu *hmatati, šmatati* a *makati* toliko *rukama* se diti může. *Hmatati* a *šmatati* jedno značí, jen že ono obwyklejší jest nežli *toto*. *Hmatání* se rozeznává od *makání* tím, že ono na jisto i na nejisto: *toto* se ale wždy jen na jisto wztahuje; při *hmatání* *hledáme*, při *makání* *wyšetřujeme*, a jenom tam, kde ta dvě ponětí w jedno splywají, možno »*hmatati*« za »*makati*« položití. Werš Ísaiašuw 59, 10. překládá Proch. Bibli česká takto: »*Makali* jsme jako slepí stěnu a jako bez očí *hmatati* jsme.« Stěnu *makati* jest se již jistého předmětu držeti, bez očí

hmatati jest se teprw po něčem píditi. Když pacholata na slepau bábu hraji: ten, co má zawázané oči, *hmatá* a když se koho šátkem, rukau aneb čímkoli *dotknul*, sahá po něm a *maká ho*. Welesl. píše w hist. pol. na str. 490: »Necítíme-li swých bolestí a nestaráme-li se o lékaře a zdrowí, připodobnění býti můžeme těm nemocným, o nichž Hippokrates napsal: Kteríž w těžké nemoci bolesti necítí, podušku *hmatají*, pění z ní tahají a smeti sbírají: welmi zle se mají a není naděje, aby živi zůstati měli.« Wi každý, jak w horkých nemocech postawení po podušce sem tam prsty hraji jako něco *hledající* (na neji-sto), a toto zlé znamení jmenuje se *podušku hmatati*. Na-proti tomu zcela jinak *maká* lékař nemocnému puls. On wezme ruku (na jisto) nemocného, položí swůj prst na žilu jeho, pilný pozor dáváje, silně-li či slabě tluče. — Komienský napsal: »Bobu se nám věřiti chce potud, pokud pěstmi *makati* můžeme« (t. pokud nás *jistí*, w oči bi-jící důwodové k wíře nutí.) — Přišedše do kostela *ma-kalí* jsme, jsau-li slaupové oltářní z mramoru anebo jen ze dřewa. We spisech Francauzů a Němců o Slowanech jednajících nalezájí se *lízi*, kteréžby rukama *makati* mohl. We všech těchto příkladech nemohlo se slušně *hmatati* místo *makati* položiti. Řeč-li ale o Samsonowi, kterýž od Filistynských zraku zbawený do jejich chrámu pro we-řejnau potupu weden swau obrowskau silau celé stawení zřítiti umínil: dobře říci můžeme, že *hmatat* po slaupích, neboť jsa bez očí teprwa jich hledati musil, než se jich uchytil. Z aesthetického ohledu jest *šmatati* hrubší než *makati*, a *hmatati* ještě hrubší než *šmatati*. Wšecka tři slowa pro příliš hmotný smysl málo se hodí k tropům, leda když se řekne lež, blud, omyl a t. p. *makati*. Na-proti tomu jest *dotýkati* slowo, jehož naši staří zhusta tro-picky užíwali. K. p. na cti, na swědomí koho *dotýkati*, haněním, krádeží někoho *dotknauti*. Hrubý z Jelení píše: »Cicero nepřitele swého *cizoložstwím* *dotekl*.« Kazatele mají se věci, ne osob *dotýkati*. Nenáležitě, hánliwě, ští-

pláwě koho *dotýkati*. (Wel.) — Některými slovy i *twé dotkl* osoby. (Sixt z Ott.) — Ještě *podotknu*, že o tom rozdílu již dost powědino.

Wzduch, powětrí.

W obecné mluvě a w starých spisech českých jenom toto druhé slovo se slyší. Žeby však toto slovo w přesné vědě příčinu dáti mohlo k dvojsmyslu: buďmež rádi, že naši pp. filologové slovo »*wzduch*« tak přiměřeně utvořili. *) Ona průhledná, tenaunká, tekutá, citelná, naši zemskau kauli všudy obkličující hmota slove *wzduch*, kterýž z kyslíka, uhlika, z kyseliny uhlikové a z wodíka sestává. Bez *wzduchu* nemůže člověk ani který živočích obstáti. Toricelli byl první, kterýž *tíži wzduchu* dokázal. *Wzduch* jest dvojí, *wyšší* (aether) a *nižší* (atmosfera). Kdoby toho slova uznati nechtěl, ať nám přeloží něm. průpowěd: Das Wetter ist eine Folge der veränderten Luft. Snad takto: Powětrnost (a powětrí) jest následek změněného *powětrí*? Ay, tožby bylo k smíchu a z toho uzná každý, že slova »*wzduch*« na nejvyš potřebí máme. *Powětrí* (čili powětrnost) jest následek změněného *wzduchu*. Právě, že *powětrí* dvojí význam má (a) *wzduch*, b) *powětrnost*) hodí se do vědy méně nežli *wzduch*, neboť věda žádá určitost. — Naproti tomu byloby rovněž tak směšné, kdyby kdo w obecné mluvě a w obvyklejších frasech, kde odedávna »*powětrí*« říkáme, slovo »*wzduch*« položil. K. p. Místo: »Ptáci lítají w *powětrí*,« kdyby řekl: »Ptáci lítají we *wzduchu*.« — W populárním slohu zůstaniž tedy slovo *powětrí*, w přesné vědeckém »*wzduch*.« — Lepší wrabec w rukau nežli holub w *powětrí*. Mládež ráda w *powětrí* ryby lowí. (Die Jugend baut gerne Luftschlösser.) *Zesnulý, mrtvý, bezživotný, bezdušný, pošlý, zdechlý, zciplý.*

Wšeka tato slova w tom se shodují, že *zbawení žiwota znamenají*. *Zesnulý, mrtvý a bezdušný* říká se nej-

*) W ruském jazyku *Wozduch*: domníváme se tedy že naši filologové slovo *wzduch* sobě spíše od Rusů vypůjčili. Red.

více o člověku, když život dokonal. Ačkoli se *záhada života* u zvířat též *duší* jmenuje: předce o zahynulém živočichu neříká se (leda v báchkách) *bezdušný* ani *mrtvý*, nýbrž *poslý*. Katullus úpěl nad *poslým* ptáčkem, kterýž mu byl milý. — W nízké mluvě slychá se také *zdechla*, *zcípla mrcha*, kterážto slova se nikoli k vyšší mluvě nehodí. *Bezživotný* a *bezdušný* mají širší smysl, nežli *mrtvý*, *poslý*; kterážto slova se toliko o bytnostech říkají, které jednau život měly ale již nemají; slova *bezživotný* ale a *bezdušný* také na hmoty a látky se wztahují, jenž od svého počátku nížádného života schopny nejsau. K. p. *Bezdušná socha* může předce ducha umělcowa jewiti. O kamenech, prýštěninách, koweč a j. p. říká se, že jsau *bezživotné*. — W některých tropických frasích a w poésii, kde se všecko zosobňuje, stojí často *mrtvý* místo *bezživotný*. K. p. Lakomec k *mrtvému* kowu srdce přikládá. Říká se: *mrtvý* aud, *mrtvý* uhel, *mrtvý* jazyk a j. p. protože se jim jakýsi život přičítá, dokud aud zdráv, uhel řeravý a jazyk w ústech národu. — Jelikož křesťanské náboženství smrt pod obrazem »*snu*« představuje, říká se také o mrtvých, že jsau *zesnulí*. Plakal Ježíš nad *zesnulým* Lazarem.

Štítiti se, báti se.

Co plodí oškliwost, toho *se štítíme*; co s sebau nese škodu aneb nebezpečenství, toho *se bojíme*. Když *se něčeho štítíme*, děje se to w přítomnosti; když *se něčeho bojíme*, může se to také na příští čas wzťahowati. Když se ponejprw cholera do Ewropy wkradla, *báli se jí* mnozí w Čechách, dokud byla ještě w Haliči; když pak se již do naší vlasti wlaudila, *štítili se* mnozí nemocných cholerau zachwácených. Dokud byl ukrutný Antioch žiw a zdráv, *báli se ho Židé*, když ho pak naposledy oškliwá nemoc napádla, že z něho čerwi lezli, *štítili se ho* všickni.

Wydělati, zaslaužiti, získati, tržiti, wyhrati.

Wšecka tato slova znamenají přírůstek našeho jmění

ale způsobem, kterým ho nabýváme, se liší. Bergner (w sl. Jungm.) označil tento rozdíl: »*Wyděláváme* rukama, prací, dílem, *získáme* obchodem, w kaupi, *zasluhujeme* celým snažením.« — K čemuž ještě *wyhrátí* dokládáme, kteréž se říká, když něco podnikáme, kde nám spíše náhoda nežli naše úsilí dobrý konec přivodí. Řekne-li se o člověku: »on si tolik a tolik *wydělal*,« anebo »on si to neb ono *zasloužil*,« myslí se spíše na jeho pilnost, snažení a namáhání, kteréž té odměny dosáhl; při *získání*, *tržení* a *wyhrání* spíše na užitek a prospěch se myslí, jenž se mu dostal. Přísloví dí: Ten groš, kterýž zachováš, jest tak dobrý jako ten, kterýž *wyděláš*, t. j. Nedosti, aby se *příčinným* zjednálo jmění, ale třeba také hospodařiti a strádati. — Jen řemeslníci a dělníci, když z práce plat berau, říci mohau, že si něco *wy dělali*, neboť slovo toto pochodí od slova »*dílo*«, a následně wždycky jakési namáhání zvláště tělesné předpokládá, z čehož také wysvitá, že se to slovo málo k tropům hodí. Ušlechtilejší jest slovo *získati*, kteréž ač účinkem tolik jest co *wy dělati*, předce širší význam má nežli toto. Kdo si něco *wy dělá*, ten také při tom *získá*, ale ne wždycky naopak, zvláště w přeneseném smyslu. Nemohloby se nikoli říci: »*on mnoho chválý wy dělal*,« ale dobře: »*on mnoho chválý získal*.« Nápodobně se říká: čas neb času, přízeň neb přízně, lásku, milost, zásluhu (sobě o něco) *získati* (a t. p.) — *Získati* se jen na dobré věci wztahuje, pročež Komenského průpowěd: »*Získal jsem sobě nenáwist*« jest pauhá ironie, místo: »*utržil jsem*.« *Wy dělati* značí wždycky následek lidské činnosti, *získati* ale také šťastné jako náhodau popřané ukončení naší píle a snahy o věc, jejíž konec nejistý byl. Pročež říkávali staří Čechové také »*bitwu získati*,« kteréžto frasis nyní neobyčejná jest místo: *bitwu*, *wyhrátí*, *boj obdržeti* a j. p. — W obchodu, kaupi a prodeji říká se »*získati*,« a jestli se toto prodávání veřejně na trhu nebo w krámích děje, říká se: »*tržiti*.« Obilníci mnoho *trži*

od mlynářů, krupařů a pekařů. — *Wyhrditi* říká se nejvíce o věcech, které se jako náhodau a z nenadání stávají. K. p. *we hře, w kartách, w loterii.* *Wyhrul panství, bulku, sázku atd.* Řeč-li o *zaslaužení*: vždy se jakýsi saud vynáší mezi snažením a odplatau. Řekne-li se: »Karel IV. *zaslaužil toho*, aby mu Čechové slavný pomník postavili«, jest tolik, jako: »Karel IV. (co král český Karel I.) svým panováním dokázal se toho hoden býti, aby se mu od Čechů věčná stala oslawa.« Nejvíce o činech mravných užívá se slova »*zaslaužiti*«. Kde se o placení slyší: má význam obmezenější nežli *získati*. W čas wojny již mnohý dowážitel dobytka a jiného zboží nesmírné peníze *získal*, ač jich *nezaslaužil*. Křištof Kolumbus welké odměny od Španělů *zaslaužil*, ale *nezískal sobě*.

Rukojmě, slibce, zastawenec. ⁵⁾

Kdo se za jiného zawazuje a na sebe wztahuje to, čímž kdo jiný někomu powinen jest, že se tomu tak stane — slowe *rukojmě*. *Rukojmě* tedy cizí záwazek na sebe běře. Obě latinská slova: *vas* (*vadis*) i *praes* (*prae-dis*) zní česky: *rukojmě*. — *Zastawenec* jest zvláště ten, kdo w čas wálky od protější strany jako w zajetí držán jest, dokudby se smlauwa mezi oběma stranama činěná nenaplnila. — Jako lat. *vas* a *sponsor*: tak se i česk. *rukojmě* a *slibce* tím rozeznává, že se ono slowo více pro veřejný, saudný, toto více pro domácí, přátelský život hodí. Mimo to jest *slibce* osoba, která šťastnau budaucností těší, *rukojmě* ale již ujednané věci znowu potwřuje. *Zastawenec* ručí životem a swobodau, *rukojmě* jměním a poctiwým jménem. *Regulus* wůdce římský, jehož

⁵⁾ Na první pohled se zdá jakoby slova: *nyponwězenec, nystěhovanec, zastawenec* a j. p. nebyla dobře dlé obdoby twořena(?); než dejme na to pozor, že *reflexivum* w řeči naší často *passivum* a naopak tuto ono zastupuje: k. p. »*Swičky se swěti w kostele*« anebo »*W kostele bývaji swičky swěceny.*« »*W lese bývaji stromy poráženy*« anebo »*Stromy se w lese porážejí*«: tedy také: kdo se *ny-stěhwal, nystěhovanec*, kdo se *zastawil* (w zástawu dal), *zastawenec*.

Xanúp (l. 241. před Kr.) zajal, byl u Karthaginenských *zastawenec*, kterýž se raději swobody a žiwota odřekl, než aby své krajany (Římany) k záhubné smlauwě přemluwil. — Děťátko — císař Josef — byl Uhrům *rukojním*, že se jejich žádost vyplní. — Starozákonní proroci byli lepš budaucnosti *slibcowé*, na příchod Messiášůw ukazující.

Jinačiti, měniti, obrátiti, přewrátiti, onačiti (přeonacíti).

Slowa ta znamenají wůbec jisté věci *jinau*, nežli posud měla, způsobu dáti. *Měniti* se wztahuje spíše na *celék*, *jinačiti* wíce na *částky k celku* náležející. Prawili Welesl.: »Práva nemají snadno *měněna* a *jinačena* býti:« widěti patrno, že obě slowa, ač významem sobě welmi blízka předce stejná nejsau, jinakby pauhá wyrostla *tautologie* (tožnuluwa). Anobřž smysl tento jest: Aníž se mají místo již ustanowených práv jiná wynášeti (t. *měniti*) aniž se daným *jiný wyklad* dáti (t. *jinačiti*.) *Wyklad* ale wztahuje se na jisté *částky*, na *jistá slowa* w uwedených práwech obsažená. O renegatu se říká: *změnil swau wíru*, poněwadž zcela k jinému (t. tureckému) náboženstwi přestupuje, nežli bylo jeho prwní (t. křesťanské); o Ariánech, Manichejských a j. p. musí se říci, že *zjinačili* wíru Kristowu, poněwadž *jisté články* z celku (t. Kristowa učení) buď wymísili anebo jinak *wyložili*. Nejlépe se do-tčený rozdíl w té průpowědi pozná: *Peníze měniti a peníze jinačiti*. — *Peníze měniti* jest zcela jiné — ač stejné ceny — za své obdržeti (k. p. dwadcetníky, za tolary, měděné za stříbrné), *jinačiti peníze* jest jim buďto jiný ráz a nápis anebo jinau přísadu dáti, k. p. když se do stříbra wíce mědi přimísí. W krámích a na trhu *měníwají se peníze*, při nové wládě *jinačí se*. Král Jan léta 1311. *zjinačil* peníze od krále Wáclawa II. ražené. Pruský král Fridrich II. (Welký) *zjinačil* l. 1750. peníze, an žid Efraim, na nějž mincowstwi wznesl, prašpatné peníze w Prusku zawedl. — *Obrátiti* jest věci *opačný směr* dáti. Říká se: *obilí, seno, kabát obrátiti*, t. j. spodní stranu na

wrch dáti. Spodní straně ale jest wrchní strana naopak. Z této průpovědi dají se také všecky tropy vysvětliti. K. p. *Hříšníka obrátiti* jest tolik, jako jej ze stawu nepravosti na cestu ctnosti přewésti, poněwadž *neprawost proti ctnosti* čelí. *Žalost w radost, slast w strast, rozkoš w hoře obrátiti*. — *Přewrátiti* jest tolik co *obrátiiti* a *změnititi*, jen že se již w tropickém významu přidruží pojem špatnosti. *Obrátil wůz*, t. na protější stranu jím zatočil; *přewrátil wůz*, když kola přišly wzhůru, náklad dolů. *Změnil řízení*, t. dal místo něho jiné snad ještě lepší; *přewrátil řízení*, t. ustanovil takové, které mimo to, že prwnímu naopak, ještě mnohem horší jest. Jiří Poděbradský *změnil*, před ním ale Otík Braniborský *přewrátil* řízení země české. — Rozdíl mezi *měnititi* a *jinačiti* jest někdy tak nepatrný, že naši staří často jedno slovo za druhé položili, jakž w slowníku p. Jungm. z obau slow widěti. Na všechen způsob ale jest *měnititi* uslechtilější než *jinačiti*, tak že se toto o materiálních věcech dobře, ono ale o odtažných (abstraktních) říkáwa. — Častěji slýchati: on *změnil* swůj způsob, úmysl, obyčej, swé mrawy, swé předsevzetí atd., nežli on *zjinačil* swůj způsob atd. — *Onačiti* (neb *přeonačiti*) má s *jinačením* stejný význam, jen že se píše do nižší nežli do vyšší mluwy hodí a nejwíce o šatstwu, kroji, nábytku, náradí atd. platí. K. p. W pantomimách se arlekýn za krátkau chvíli na desaterý způsob (t. w šatstwu) *přeonačuje*. Dlouhé wlasý *onačí* člověka, jestli posud jen krátké nosíwal.

Zlý, špatný.

Obě slowa w tom se shodují, že w nás nemilý cit wzbuzují — představením toho, což od stawu, jakby býti mělo, tuze daleko jest. Řekne-li se »*špatná zahrada, špatné dílo, špatný kámen*« dáwa se na rozum, že dotčená zahrada, dílo, kámen, nejsau takové, jakbychom je míti chtěli. Ale *zlý* k pojemu špatnosti přidává myšlénku škodliwosti a následowně silnější výraz jest, nežli slovo

„špatný“. *Špatná* cesta není tak hrozná jako *zla* cesta. *Špatná* se říká, když se pro samé kamení, bláto a jiné nehody pěšák neb vozka zde onde vyhýbati a tudíž déle meškati musí; *zlá* se říká, když úzká, drsnatá, nerazená, málo projeta a prošlapána jest; když se po kraji hlubokého srazu a propasti táhne, když nad ní vysoké skály strmí, s nichž se čas po čase celé kusy a balwany odtrhují a pocestného zasypati hrozí. *Špatná* tedy proto, že nepohodlná; *zlá*, že nebezpečná. Když se vojsko Hannibalowo ponejprw přes Alpy bralo, mohlo cestu *špatnou* i *zlau* nazvati. *Zlý* zavírá již v sobě pojem *špatnosti*, pročez cokoli *zlé*, to také *špatné*, ale ne vždycky naopak. K. p. *zlé* nebo *špatné* povětrí, *zlý* nebo *špatný* kausek wyvedl. Naproti tomu nemohloby se říci místo: *špatný* papír, *špatná* chalupa, *špatné* piwo, *špatná* hudba a t. p. *zlý* papír, *zlá* chalupa atd.; pakliby v podobných slovích místo *špatný* stálo *zlý*: jižby se změnil význam, stana se tropickým. Kdyby se k. p. v piwě neb wině něco škodného, nemoc působícího nalezalo, mělby ten, kdo je pije, platnou příčinu, aby je *zlým* piwem (winem) nazwal. Kdyby zločinec před sebou napsaný ortel (na smrt) widěl, mohliby owšem zwolati: „Ach! toť *zlý* papír!“ — *Špatný* kuň jest kuň nezdravý, waňkowitz, churavý, otláčený, wůbec k tahu a jízdě slabý a neschopný; *zlý* kuň ale, kterýž na sobě jezdce netrpí, sebou zmítá, vyhazuje, rád se plaší, kauše a wůbec nebezpečný jest. — Má *špatnou* a má *zlau* wůli jest dvojí. *Špatnou* wůli má leniwec, kterýž swých schopností k dobrému wynaložiti nechce; *zlau* wůli má ten, jenž úskokein, osočením, zradau neb jinak bližnímu, když winy nemá, škoditi obmyšlí. — Člowěk *špatný* jest člowěk bez pravidel a zásad, na kterého w nižádné věci spolehati nelze, jenž we swých powinnostech lehký, w přátelství newěrný, we hře nepoctiwý, w obchodu neswědomitý atd. jest. *Zlý* člowěk mimo tyto vlastnosti ještě úmysl chowá, aby kde může škodil a plač i lítost wzbudil.

Ďábel, čert, ďas, rarášek.

»Čert jako ďábel« říkává se. A w skutku myslíme-li na nešťastného ducha, o němž w »ztraceném Ráji« čteme, že:

. Jej všemocná
ruka Páně swrhla dolů po hlavě
planaucího, s nadpowětrné oblohy
do bezedné záhuby, by meškal tam
w pautech diamantových a w horaucím
ohni, jenžto směl se s Bohem potkati:

tedy možno obojí slovo položití. Cirkewní řeč však žádá, aby se jen slova »ďábel« užíwalo. Neslušelo by říci; Kristus byl od čerta (nýbrž »od ďábla) pokaušen. — Naproti tomu w žertu a w obecné mluvě slýcháwá se w ústech hrubých lidí často to druhé. K. p. Řekla matka k plačící dceři: Čert tobě napískal, že jsi tak často se swým hochem chodila k musice! — Ďas a rarášek jsau nyní jako eufemismi (proti dotčeným »ďáblowi a čertu«) jenž se toliko w žertu slyší. »Ďas w toin,« zwolal karbaník, »že mi dnes tak špatná karta padá.« — Rarášek pochodí ze slowanského bájeslowí, ale nyní se toliko w smíchu říkáwá. »Toť mne dnes rarášek wedl,« zlobil se dlužník, »že jsem swého wěřitele potkati musil w nejužší ulici.« —

NB. Wzdělanci zřídka kdy těchto slow užíwají, leda řeč sprostých uwozujíce.

Opět, zase, znova (w. znovu.)

Na první pohled nezdá se taďly rozdílů býti, Ale tato-li slova pilněji rozebereme: shledáme, že se přede od sebe liší. »Opět« ukazuje naprosto, že se něco po druhé děje, K. p. Nyní rozdělení jsme, ale přijde smrt a tu se opět srownáme. — Zase znamená sice to samé, ale již se přidruží myšlénka odplaty za to, co se prwe dalo. K. p. Pro toho, jenž čest rozdává, téhož se zase dostává. Hannibal bil Římany w Kannách, w Apenninách,

ale Scipio ho zase u Zamy porazil. Ona mu to psala, ale on jí zase odepsal. — *Znova* značí také opětování, ale tak, že se sotva skončilo, již opět začíná. K. p. Když šumař otrhanku dohrál, začal *znova*. — Napoleon z Elby prchnuv, *opět* se ve Francauzích objevil, a *znova* panovali začal, ale po stu dnech byl zase swržen a na ostrow Swaté Heleny poslán.

Rolník, hospodář, sedlák.

Rolník jest ten, jehož hlavní zaměstnání orba jest, ať w městě nebo wenku bydlí. *Hospodář* a *sedlák* zůstávají wenku a tím se od sebe liší, že *sedlák* staw, *hospodář* neurčitě toliko přidružení vlastnost značí, že ten člověk celý dům wede. I chalupník zowe *hospodář*. *Rolník* může býti spolu měšťanem a *hospodář* také řemeslníkem.

Mírniti, krotiti, dusiti (w tropickém významu).

Čeho jest *přilíš*, to se *mírní*; co na nás prudce do ráží, to se *krotí*; co vypuknauti hrozí, to se *dusí*. Říká se: *pláč, bolest, trest, nářek, kwílení, radost, žalost, hoře, zármutek* a t. p. *mírniti*; *wázně, náruživosti, zbauřený lid, newole, bázeň, hněw krotiti*; *náhnětky* či *wyjčítky swědomí, žaloby, stěžnůstí dusiti* (t. za sebau nechati, aby dále nedošly), *slowa dusiti*. Čas *mírní* wšecky bolesti. Když kdo w naději, že něco obdrží, těší se na slibnau budaucnost, ale strach nejistoty *mírní* radost jeho. — Pomyšlení, že ještě máti žiwa, *mírnílo* kwílení sirotkowo, kterýž otce ztratil. Císař Augustus *krotí* hněw proti Cinnowi, kterýž jeho žiwotu úklady strojí. Hájek píše o Břetislawowi před císařem Ottonem klečícím (r. 1032.), že nechaw poklony mezi swé do českého wojska běžel a tu starším rozkázaw *lid krotiti*, sám také napomínal, prosil, aby *se lid krotí* a tak se s welkau těžkostí Čechové upokojili. Kocín z Koc. píše: Od Pána našeho wylání jsme, aby chom *newole krotíli*. —

»Hrdými slowy lahodně *krotí* bázeň jich.« (Jung. zt. r.) Nic nespomohlo králi Baltazorowi, že w sobě *náhnětky*

swędemí dusil: pismo na stěně jej zděsilo: Mane, Thekel, Fares. — Náboženstwu křesťanské žalosti naše *mírní*, vášně *krotí* a každau nešlechetsnau žádost hned w jejím vzniku *dusí*. — Má-li podřízenec swému předstawenému nemilau prawdu do očí powědítí, obyčejně *slowa dusí*.

Útěcha, potěšení, radost, weselost, wytržení, rozkoš.

Ačkoli obě prwní slowa z téhož kořene pochodí a příjemný cit, kterýž w nás buď ze skutečného neb teprwa očekáwaného dobra vzniká, wyznamenávají: předce dle nynějšího obwyklého užíwání ten jest rozdíl, že se *utěcha* o člověku smutném říká, když se we swé žalosti něčeho dočká, což jej z trudných myšlének na krátký neb na delší čas wytrhuje. *Potěšení* ale jest rozčilenost mysli obyčejně na krátce trvající, která člověka, třeba nebyl zkormaucený — pojímá a jej činí spokojenějším. Předstawme si dwa mladáky, oba w cizím městě studující, z nichž jeden bohatý, druhý chudý jest. Onen, jemuž peníze měsíčně pravidelně docházejí, obdrží obyčejnau sumu; tento ale, kterýž z domowa takové pomoci *daufati* nemůže a právě w nejwětší úzkosti jest (činby strawu a obydlí zaplatil) dostane nenadále list s bankowkau, která k zaprawení jeho dluhů stačí: tedy se říci musí, že *tomuto* byly peníze *utěchau*, onomu *potěšením*; bohatý byl již na posla s penězy připrawen, chudý ale byl w nauzi a právě ho wytrhlo psaní rovněž tak milé jak nenadále z nejhorších nesnází. Chudému žebráku jest dost škrovný dárek *utěchau*, bohatému lakomci každá podmazanka *potěšením*. *Útěcha* předpokládá bolest, hoře, žalost: *potěšení* žádá takového srdce, kteréž lahodám swěta ještě neodumřelo. Žena má muže w lázních; i dojde ji křiwá zpráva, že s ním tuze zle, že ho do hodinky čekají. Tu ubohá pláče, lomí rukama, oči i srdce zdvihá k nebesům; najednau ale obdrží nawěšti, že to tak zle není, že ještě naděje uzdrawení switá. I umlkne nárek, oči se wyjasní, prsa wolněji dýší, *utěcha* wstoupí na srdce její,

proti *radostnému vytržení* jest *strnutí*, naproti *weselosti* *truchlivosť*, naproti *rozkoši hoře*.

Příklady.

Truchlivý se vrátil w čas wálky sedlák z hospody; neboť byl slyšel, že bitwa nešťastně wypadla a že zvláště pluk, w němž jeho syn bojował, mnoho trpěl. *Zármutek* obtížil srdce jeho u wzpomínání na milého syna a *zkomaučení* weliké odnímalo mu chuti k jídlu a spaní. W *žalosti* neukojené tázal se každého přichozího, newí-li nic o synu jeho, ale záporná odpověď wždy w nowé ho pohřžila *strnutí*. Twář jeho opadla, oči se kalily a častá slza jewila *hoře* jeho. Ke všem pracem stal se wlažným a chřadnaucí tělo bylo welkého *hoře* swědectwím. Tak uplynulo čtvrt léta. Tu se najednau po wsi roznese hlas, že tehdejší zpráwa na omylu spočíwala, že si právě naopak onen pluk welmi udatně počínal a málo padlých počítá. Návěští toto linulo paprslek naděje do srdce smutnému hospodáři, kterýž, ačkoli té milé powěsti zcela wěřiti nechtěl, předce cítil jakési *útěchy*, jenž *zármutek* mírnila. Krátce na to čte w nowinách, že již po wojně a mír že uzavřen. S *potěšením* čítá dwa- i třikráte přijenau zpráwu, čelo se mu jasní a ústa jeho se usmíwají. *Potěšení* brzo w *radost* wzrostlo, an mu přátelským listem oznámeno, že syn jeho žiw a zdráv a že se w bitwě dobře držel. Anobrž jednau z rána, když se otec z okna dívá, widí u wzdálí — ó nebesa, kdo wypowí tu *radost*! — několik wojáků a zdá se mu, že syn jeho mezi nimi. Odskočí od okna, wolá ženu a děti, plesá, wýská, wyrazí ze dwéř, tryskem běží na náwes, každému na potkání tiská ruku a *weselost* jeho míry nezná. I chwátá wstříc k wojákům k němu se blížícím a pozná twář syna swého. Tu se třese, kolena pod ním klesají, slze mu kanau s očí a diw že neomdlí — tak welké jest *wytržení* jeho, když se od syna »Otče drahý« jmenowati slyší. I letí sobě w náruč, libají a tiskají se, duše téměř nestačí takowé

okaužeti *rozkoše*, pak se wedau za ruku, přijdau domů, kde všickni po synowi rozpřahují ruce a otec slzavým okem k ženě prawi: »Ejhle matko, *rozkoš* našeho srdce! Ejhle reka s čestným znamením na prsau!»

NB. Nowějším spisowatelům náleží chwála, že ostrý rozdíl činí mezi *útěchou* a *potěšením*; u starých jedno za druhé se kladlo a posud jest slovo: »*potěšení*« známější nežli *útěcha*. Říká se »ona jest bez *potěšení*« místo: »ona jest bez *útěchy*.«

III.

Připomínky ze Lwowa.

Od Karla Wladislawa Zapa.

Pohled města. Wěřejný žiwot.

Kdo ze západních krajin po dlouhé a dlouhé jízdě silnicí Wídenskau ku Lwowu se blíží, žádostiw konečného oddechu po málo zajímavé cestě písotými a jednotvárnými krajinami Tarnowského, Řešovského a Přemyslského kraje, s dychtiwostí z wozu se vypínati, zrak swůj namáhati bude, hledaje znamení a zwěstowatele blízkosti hlavního města; i skutečně bělí se tam kostelíček, ku kterému silnice již celau hodinu přímo míří, ale o Lwowu ani widu ani slychu. Jedeš, jedeš, powídají ti, že město již blízko, onen kostelíček roste a zdvihá se, poznáwáš jeho červenau kupli — ale nic více; tušíš blízkost města i poznáwáš ji po hustěji wedlé silnice usazených dworcích německých osadníkůw, po žebrácích mezi silničními kupkami sedících, a pokračování wčera začatých hodiniek zpiwajících, poznáwáš ji po kočárech městských, ježto každau chvíli potkáwáš, ale před tebau vždy jen rowina se rozprostírá a — nic více. Tu hodíš okem na hospodu

wedle silnice stojící, w německém způsobu stawěna a od Němcůw »beim lustigen Bauera« nazwanau. Na štítu widiš namalowaného sedláka w tyrolském kroji, s bičikem w jedné a se sklenicí piwa w druhé ruce. Wůz tě donesl o několik kroků dále: stůj! linie Lwowská! — rohatka přes silnici se spíná. Diwiš se, město hledáš, — není ho! jen onen kostel ještě před tebau se swítí, wůkol něho nějaké stawení, silnici wrby a topoly zastíňují, mezi nimi ploty a domečky, jsi we Lwowě a pochopiti nemůžeš — i jedeš opět dál a dál, až naposled cesta trochu se zahne a dolů spauští; zjewí se ti zelený pahorek, ozdobený oním kostelem, který tě tak dlaugo wábil — jest to »swatý Jura« s kapitolau a residencí Ruského metropolity. Za ním teprw kotliha před tebau se otwírá, třemi horami z protější strany ohražená, totiž horau Lysau, po kteréž mezi mladými sázeninami procházky se winau; horau zámeckau, nejvyšší, na kteréž však již nic od zámku nespatriš, a za ní horau Lwi, pustau, rozkopanau a smutnau. W dolině pak se hemží město, zpausta domůw a domečkůw, tmawých šindelowých střech a štítůw, a tam kde w nejwětší tísni jádro města býti se zdá, wystřelují některé věže a kostelní štíty swé třípytlivé wrcholky jako jehly do jasného blankytu.

Za dáwných časůw, pokud Lwow byl stolicí wojwodstwa Ruského, měl swau vlastní půwodní fisiognomii, kterauž nám nyní jen w některých nečetných památkách dosti obtížně poznati lze; nowější okoličnosti však, jiné poměry obchodu, každodenní přibýwání nowých a nowých cizinců, vše to Lwow docela zjinaěilo, a starý Lwow takorťka w nowém Lwowě utonul, a ničím se již od jiných podobných měst nowožitné Ewropy neliší. Takové domy, ulice, cesty, mosty a procházky všude jsau podobné, mohau býti tak dobře we Wídni a w Berlíně, jako w Stockholmě a Paříži; také zewnějšek obywatelůw všelikých tříd poznenáhla všude w jeden bezbarewný celek splywá; — snad jediný Rus, překročiw hranice swého polo-ewrop-

ského a polo-asiatského světa, když od Brodůw ponejprw ku Lwowským rohatkám se blíží, mohlby na ten pohled znamenati, že wjízdí w první hlavní město Rakauské.

Mina w prawo swato-Jurskau basiliku, poznáváš z daleka nemotornau věž metropoli latinské, před ní štít kostela Jesuitského, za ním vysokau, tenkau a bílau radni věž, pak ozdobnau věž ruského farního kostela, wedle ní žlutau mědi krytau kupli Dominikanskau, a dále na odnoze zámecké hory wedle kostela seminárního nový palác, jež arcibiskup Pístěk r. 1842—1843. pro sebe a své nástupce trochu w podivném slohu wystawěl; nejzřetelněji ještě věže Bernardinská tě wítá, a všeobecná nemocnice na Lyčakowě tři dlouhé řady oken proti tobě nastavuje. Cítíš, že jsi již w oboru powětří městského, pára a dým zahluje vzdálenější předměty, a ty ještě jedeš mezi dworky a zahrádkami — až tu veliká nowá, třípatrowá kasárna zrak twůj zastaví; okolo kostelíčka swat. Anny wjedeš na Grodeckau ulici, nepůwabnau, neboť plná Židůw, což hned každého přichozího zastraší (neboť zde w průměru každý třetí člověk, který nás na ulici potká, jest Žid); tu stojí z kláštera Brigitek nowě přestawená krajinská trétnice; Židůw přibývá, s nimi i městického zápachu, ulice se auží, ale najednou opět šíří, wyúsťuje se na wolné prostranství: — proti nám stojí ohromné stawení hrab. Skarbka s diwadlem, s jedné jeho strany Krakowské náměstí, s druhé strany dolejší waly, ulice to široká i dlouhá na místě někdejších hradeb městských, as jako koňský trh w Praze — prostředkem ulice plyne potok Peltew, a wedle něho stromofaď se táhne — jsme zde w nejpěknější části města, pohled pro přichozího příjemný, mnohému, kdo myslel, že již jest na konci světa, neočekávaný. Od Skarbkowa stawení, které nás swau ohromností na první pohled očaruje, z blízka a u wnitř ale opět rozčaruje, táhne se po jedné straně té ulice řada znamenitých, wíce méně wkusných stawení, mezi nimi dlouhý dům zemské vlády; po druhé straně,

po které se wjíždějice do města držíme, jsau dwaupatrowé hostince, jeden wedlé druhého, zpočátku židowské, dále pak křesťanské a skwestnější. Nápis y w několik a jazycích presentují nám hôtél d'Angleterre, hôtél de l'Europe, hôtél de Russie; prémowaný portýr před každým stojí, a okolo něho se hemží čeládka polské šlechty, Krakowiacy a Kozáci w pestrých oblecích, a hejna židowských faktorůw, kteří zde po celý milý boží den na ulici lelky chytají, časem také šwihácký sklepnik w těsném fráčku s ubrauskem pod pažďí, jakési pokautné wydání, patisk widenského sklepnika. Žeby právě weliká láce mezi cnosti těchto německých hôtélůw náležela, na to si ještě žádný host nestýskal, ano naopak, mnohý snad dluho přemýšlel a předce newyskaumal, proč a zač tolik a tolik bankowek a dukatůw zaplatil.

Šestá hodina odpolední bije, wojenská hudba na walech w stromořadí hráti začíná, pěkný swět se prochází: fisiognomie polského panstwa jsau wytečné, šatstwo i nádherne i wkusné, krásná pleť září wděkem a wtípem; německý úředník, wěrnau službau utrmácený, nohy své cwičí, zahálčiwý Žid w černém šarafaně, punčochách a střewíčkách, s kunowau čepicí na hlavě, buď hudbu poslauchá buď se židowkau promenuje, neboť všeho to zde jest darmo. — Omrzelo-li nás obcházení dolejších walů nahoru dolů, obejdeme si okolo města na horní waly, tam můžeme tu samau procházku opětowati, jen že nás méně pěkného swěta, ale tím wíce dětí a chůw obšakowati bude.

Ale nesluší se, býti již we Lwowě, a newnikati do jádra jeho, do wnitřního vlastního města. Kde se ono začíná a končí, to teď již owšem žádné hradby ani brany neukazují, vše to před newelmi dáwným časem bylo rozebráno, snadno ale poznáme po úzkých ale rovných, naskrze přímým úhlem se stýkajících ulicích, po úzkých a wysokých domích, že jsme přešli z nowého Lwowa do onoho starého, ještě za času Kazimíra I. krále Polského,

prvního podmanitele Červené Rusi, Němcům vystavěného Lwowa. Jest ovšem jakýsi charakter w tom, ale — předsedše první krátkau ulici jsme již na rynku, a pustiwszy se protilehlau ulicí dále, jsme již opět z města wenku na předměstí. Rynek, samými stejně vysokými ale úzkými domy do čtyř úhlů přísné pravidelnosti obklopen, může se skutečně nazwati pěkným, a jen škoda, že jej nowá radnice u prostřed swau ohromnau budowau zalehla, a téměř čtyry ulice z něho udělala. Tu však bývá největší shon lidstwa, tu jsau nejčtetnější i nejskwostnější krámy, knihkupectwí, lékárny a nejpěknější cukrárny, zde se saustřeďuje každodenní tržný hluk, zde můžeme častěji spatřiti i vojenské parády, a kromě jiných městských diwadel i odsauzené zločince na pranýři státi. Komu ještě tyto lidnaté ulice s tím množstwím cukráren, lékáren, hospod, wináren, kupeckých a kořalečných krámůw dosti charakteristického obrazu neposkytují, ten ať zahlédne do ulice židowské, která s dvěma příčnými ulicemi, tak nazwanau Zarwanici, židowskau čtvrt působí. Díwajíce se do ní z Halické ulice anebo z rynku, černo nám se w očích dělá, takowé tam jest rojiště Židůw, wěčně wracuí, ustawičně pohybliwé. Tu nám každý krok objewí charakteristiky do syta.

Prošedše ještě předměstní ulici širokau, Jesuitskau a Sixtuskau, které wšecky tři na dolejších walech se končí, nemáme pak po Lwowě dále co choditi; ostatní předměstí, které na wšecky strany od jádra městského se rozbíhají, neposkytují nic, než blátiwé neb prášliwé nedlážděné ulice, plné mezer bez domůw, vyplněných dřewnými stěnami (parkány). Lwow nowý se ustawičně stawí, a nikdy se nedostawí. Lwow má jednu welikau, ale všem městům na východní Ewropě, kde nauze o dobrý dlažebný kámen bývá, společnau nepřijemnost, že totiž obywatelé jeho půl roku w blátě se brodí, a druhého půl roku silničním prachem oddychují.

Jsi-li žádostiw poznati společenského ducha toho

města a veřejný život w něm, nemnoho se potěšil. Překážky, jaké se zde proti rozvinutí společnosti stawí, jsou četné, nejhlavnější však národní různice a rozdíly. Obywatelstwo Lwowské totiž sestává z Rusinůw, Polákůw, Židůw, Arménůw, jako dáwněji osedlých, pak z Čechůw, Morawanůw, Maďarůw, Rakušanůw, říšských Němcůw a j. jako později přistěhowalých, a všickni tito národové shlukli se zde do dwau welkých, sobě odporných táborů, z nichž jeden polským, druhý německým se zowe.¹⁾ Každý z těchto národůw wice pro sebe žije, a leda stejné powolání měšťana Poláka s měšťanem Němcem, úředníka Poláka s úředníkem Němcem dohromady swádí. We veřejných schůzkách panuje třenice, stranění a štítění se jedněch před druhými, a to je čini bezbarewnými a zajímavostí mnoho jim odbírá. Sem nálezejí veřejné bały a procházky.

Kromě podotčených walůw má Lwow ještě několik jiných procházek, jako dosti zanedbanau Jesuitskau zahradu, nowě utvořené sady na Lysé a Zámecké hoře s wyhlídkau na město, měšťanskau střelnici, pak čarokrásná místa w okolí, jako jest lesík Węglińského, Sofiowka, Železná woda, Cetnerowka, císařský lesík, arci-

1) Podiwná jest shoda historie Němcůw w Čechách i w Polště. Také králowé Polští rádi osazowali města swá Němci, a we městech polských naskrze platilo práwo německé čili Magdeburské. Do Lwowa jich nasadil král Kazimir I. po wybojowání Čerwené Rusi (1348.); tak byli i w Krakowě, Lublině, Poznani a j. městech. A však když národ polský za panowání Jagajlowcůw politický život swůj nejsilněji rozwinul, nemohl se německý žiwel we městech proti přewládajícímu žiwlu národnímu děle opírat, a ustupowal poznenáhla s pole. W 16. století byli lwowští Němci již zpolštěni a nepozůstalo po nich žádné jiné památky, leč několik balíků německých listin w archívu městském a jména měšťanských dworů za městem: Sommersteinhof, Goldberghof, Schönberg, která však záhy w Zamarštynow, Kulparkow a Šymbarg se proměnila a posud nejinak se wyslowuji a piší. W Praze měla německá národnost rychlejší, ale i násilnější konec, než we Lwowě, a nynější německé obywatelstwo obau měst z pozdějších wěkůw pochází.

knížecí zahrada, vzdálenější Winiky a Łysinecká hora, od Němcůw Teufelsfels a od Polákůw podle nich Čertowau, skalau nazwaná, — ale vše to jest tak chudobné, nepatrné a často i zanedbané, že pro samé přání a litování toho, proč to a to není, co by býti mohlo, ani srdečně potěšiti se nelze. Příroda ozdobila okolí Lwowské přebohatě, a sama se nabízí, aby jí zde onde umění lidské ku pomoci přispělo, ale pohříchu! bídné krčemky tam se městí, kde by mohly nejpyšnější hostinské ústavy býti. Podnikatelůw není, kteří by z vlastního zisku něco pro veřejné vyražení zříditi mohli, též i spanilomyslných občanů není, jenž by na veřejnou okrasu něco obětowati chtěli. Jediné procházky na zámeckém vrchu, nákladem města zřízené, slibují, že někdy z nich něco bude.

Nejhluchnější schůzka Lwowského krásného světa bývá někdy za letního času w neděli odpoledne w *Jesuitské zahradě*, zvláště když w tamějším cirkusu nějaké podívání na představení krasojedů, akrobatů neb na strojené ohně bývá. Na začátku zahrady stojí dost ozdobné stavení se sálem, kde wřiskawá hudba wywołence Terpsichory za letního parna k tanečům zve, stranau zas stojí nízké dlouhé staveníčko s parnými lázněmi; stinné stromořadí táhne se po pravé straně haustinau až na horní část zahrady a po druhé straně zas dolů běží. Daleko ožiwenější jest však ono po pravé; tu se všecko pohromadě po hrbolaté, kořeny prorýwané cestě wolným krokem a mezi hustě obsazenými lawicemi, jeden za druhým nahoru a dolů pohybuje. Podívejme se z blízka na tento daw městský, a též se o procházku pokusme.

Před námi jde starý Němec, jakýsi právní posel (woźny po polsku, krystyner t. j. Gerichtsdienér, po Pražsku), táhne tudy bezpochyby do jedné hospůdky na Nowém Swětě; po pravé si wede chlapce, po lewé boláčku. »Táto! budeme tam již brzo?« ptá se plačtivě dívčinka po polsku: »Caraz (místo zaraz, což znamená hned), počéké trohu, caras tam pendžemca« (počkej trochu,

hned tam budeme), odpovídá otec pomalu a flegmaticky. »Táto,« začal zas chlapec, »kup mně perníku, já chci perník.« — »Was willst du?« — »Perníku mně kup.« — »Halts Maul, immer nur kup kup kup, nix kupiś!« Chlapec se zamlčel, po chvíli zas počal: »A widiś táto, co to tam je?« — »Red' teutsch, verfluchter Racker!« — Za nimi se wede mladý párek, krejčowský towaryš s mīlenkau. Ona k němu: »*A pan lubiś Němce?*« (máte pane rád Němce?) — »Aj nelubím, netrpím.« — Ona wřele na to: »I já ne.« — »Ale někteří jsau předce hodní,« dodal on po chvíli, načež nic neodpověděla. — Za námi šla nějaká slečinka s bílým záwojem na klobauku, w černé atlasowé salopě, s ní mladší bratříček, který jí něco po německu wyprawował. My se ohlídneme, ona se zastyděla trochu, pak pološeptem k chlapci po boku řekla: »A neříkala jsem ti již tolikráte, abys na mně na ulici a na procházce nikdy po německu nemluwil?« Po táhlém obličejí, tenaunkém špičatém nosejčku byl by w ní i nejslabší fisiolog Němkyni poznal. To však vlastenským srdcem mého společníka tak pohnulo, že když nám nadcházela, hlubokau poklonu jí učinil. — Wedau se dvě dámy w černoaksamitových mantilkách, s bílými péry na klobaucích, za nimi kráčí s cigary w ústech dwa páni w bílých letních kabátech, widěti, že to něco panského. Jáci mladí úředníci, ōili kancelistowé, jak je Poláci nejraději nazývají, jdau mimo, blasitě po německu o něčem se hádajíce; jeden z nich dámám poklonu wyříznul. »Kdo to ten Šwáb, co se ti klaněl Ewelino?« — Ewelina zadrhla nosem: »Newím, co to za opowážliwost, byl jednau w domě našem, Česlaw ho odněkud přiwedl, a od té doby kde mne potká, tu se mi klaní.« — »Ten Česlaw také má všelijaké diwné známosti, co za *głupstwo!*« — Přicházíme do středu zahrady: tu stojí okrauhlý chrámek na bílých slaupích, a opodál něho do kola dřewěné lawice, w pozadí cukrářský krámik; opremowaný lokaj nese na táci misky s mraženým, elegant jeden mu ho z ruky

béře a dvěma dámám dworně mraženého podává; — i toť pan hrabě Česlaw, hle jak krásným dámám nadskakuje, jsau to dvě herečky od německého diwadla, — a jeho drabá choť zatím w stromořadí ještě na to horlí, že ji nějaký kancelista pozdrawil. Naproti této scéně spatřujeme wystawu pěkností Lwowských, lawice do půl kola zasedly mladé panenky, celý konwikt, jakých we Lwowě množství. Jakého tu střelení očí na všecko, co se w obor jejich blíží, jakých tu šeptůw a chechtůw! Co si powídají, nebudeme zpytowati, že si ale neodříkávají úlohy kněze Celestina, ani monsieur Colleta, ani pana Kudlikewiče, učitele historie a literatury polské, za to wám ručím. Tu se k nim blíží čtyři mladíci, mají dýmky w ústech, howoří poločesky poloněmecky, mezi sebau wedau nowáčka, nowopřibylého Čecháčka; přiwandrowal wčera, hned ho mezi sebe wzali, a k Peškowi, hospodskému na Lyčakowě zawedli. Tu při sklenici hořkého piwa Winického o swých cestách, nehodách a dobrodružstwach pohowořili a sobě postýskali, pak do kaffirny 'na čaj ho wedli, a tu prwní lekcí o zdejším žiwotě mu dali. Dnes se honí po městě, a rozumí se, pěkností Jesuitské zahrady nowáčkowi ukazují. Děwčata w půlkoře pohrdliwě se odwracují, a jeden z matodorůw těchto zwolá: »Podívejme se, to jsau polské grimasnice!« Wím, co s tím myslíte, ale ne tak, milí brachowé, grimasnicemi vlastně nejsau, jim se jen vaše plebejské postawy a manýry, všeho výrazu prázdne řeči nelíbí.

Hned za tauto rotundau jest cirkus, a není-li právě tam nějaké umělecké předstawení s hudbau, šumí tu skromné kwartetto českých šumařůw u blízkého hostince; kdež mezi stromowím rozestawené, ubrusy všech barew pokryté stoly wybranější společnost okolo sebe shromažďují; — ještě jedna třetí hospůdka nalezá se wyše w zahradě, a tu hořké piwo a drnčiwá harfa nižší řemeslnickau třídu obweseluje. A tak se to hemží w rozmanitém skupení pestře mezi sebau: polské dámy wedle něme-

ckých paniček, vystrojené židowky w hedbávných šatech s perlami na hlavách a těžkými zlatými řetězy na šijích wedlé děweček w národních spencečkách, šviháci s longnetkami wedlé německých řemeslníkůw w nemotorných kaputech, vkusně a fantasticky oblečené panské děti wedlé rozpustilých kluků a umazaných židowských bachorů. Bez židůw, židowek a otrhaných bachorůw žádná veřejná schůzka we Lwowě se ani mysliti nedá.

Také na měšťanské střelajci bývá někdy weselo a žiwo, zvláště když jest střelení na krále. We swatodušní hod Boží odpoledne táhnau ostrostřelci městem s konským kohautím králem a hudbou w čele na horu do střelnice a začíná se střelení, které až do Božího těla trvá. Kde po ten čas nejlépe vystřelil, za letošního krále wywołán a se znamením své hodnosti, zlatým kohautem na prsou, w čele celého sboru do města prowadzen býwá. Rozumí se, že se to vše bez skwostných tabul a přípitkůw neobejde. Celá ta zábawa německý ráz na sobě nosí, Němci ji tu zawedli i též vše po německu se koná a z tercůw na střelnici rozwešených žádný nemá nápis polský, wšecky mají nápisy německé. O jiných slavnostech widíwáme i jiné měšťanské ozbrojené sbory, jako granátníky, mušketníky a dělostřelce; také kromě Lwowa w celém království Haliekém nikde podobného sboru měšťanůw nie stává, leda w pohraničné w dobré části zněmčené Białé.

Odpočítáme-li ještě reduty, zde skutečně četné, weselé a zábavné, německé a polské diwadlo, koncerty cestujících umělcůw a hudební akademie zdejší německé hudební jednoty, jiného veřejného vyrazení Lwowané po celý rok nemají, a někdy po dlouhý čas den jak den wšední jednotvárnost životem měšťákůw se wleče; — ale ale, o jedné věci byh zapomněl promluwiti; však o tom nejeden rád zapomíná, totiž o pohřbech. Pohřeby se we Lwowě w skutku skwostně a nádherně strojí, a kdykoliw se jaký wydaři, naplňuji se ulice zewlujícími diwáky. Tu táhnau špitálníci, sirotci, bratrstwa, mníši a

klerikové, všickni s voskovými svícemi v rukau, hubní sbor smutný marš hraje a duchovenstvo v přestávkách *de profundis* zpívá, umrlčí vůz celý pozlacený uměle vyřezávaný, čtvero- i šestipřežní; na něm leží rakew nezakrytá pod baldachynem se znameními hodností nebožtíka; za ní kráčí příbuzenstvo a přátelé v polském smutečním rauchu, který se od smutku u nás obvyklého tím liší, že na černém rauchu bílé švy býti musejí. Celý průvod pohybuje se napřed, je-li pohřeb ráno, do kostela, kde se rakew na katafalk položí, a obyčejně hned velké requiem odbude, a po hodině pohybuje se zase všechno v předešlém pořádku dále na hřbitovy za město. Co tu okázalosti a světské marnosti, jakého tu shonu zvědavého lidstva! — skutečně, obyvatel Lwowský by nelhal, kdyby řekl: kdybychom zde aspoň těch pohřbů neměli, nebylo by žádného života ve městě.

II.

Welkonoční svátky.

Sotwa přihřívající slunce mladé wesny spausty sněhu na střechách hlučného města, po polích a prorývaných pahorkách hrbolatého okolí Lwowského roztopilo a zplavilo, sotwa příroda se oživovati a své lůno otvírati začala, již nám první pupence skromných jiwových větvi, našeho sewerního palmowí, s kterým lid wesnický na kwětnau neděli ráno ulici wedlé latinského arcibiskupského chrámu zastupuje, příchod slavnosti z mrtvých wstání Páně, milo witané welkonoce zwěstují. Milý to býwá čas pro každého, i duše lidská wylamuje se z ledové kůry, kterauž ji byla surowá zima obalila, tauha za milým slunkem mocně se ozývá, a každý wlažnější úsměch jeho tisícere útěchy tworí, jsauc witaným jako weselý posel dobročinného léta. Než pak často ještě bauřlivý sewer strašlivě zaburácí, černé sněžné mraky nad námi se přehánějí, lew na radní wěži nepokojně se otáčí,

celý rok vystačí. A naopak, jaká to žalost, jaké stesky a mrzutosti, když buď, báby pro mnoho vajec náležitě newyrostly, ano když i dočista osedly, když místo hebaunkého pečiwa těžká placka z pece wylezla! tehdy neradím nikomu, k rozdrážděné ubohé jemnost paní se přiblížiti, aniž slowíčkem kdy o takowém neštěstí jen spomínati. Wždycky býwá jen osud toho winen, který tím nějaké neštěstí w domě předpowídá. — Zelený čtvrtek tedy mimo dům na městě dost tíše se končí, pánové sedí při zelených stolečkách, anebo při jakémsi pohodlném zaměstnání dýmky pálí; ticho z wečera po městě panuje, a jen welký zwon hučí s weže ruského farního kostela, w kterém se o 10té hodině w noci začínají welkonoční »strasty« t. j. pašije, záležící w čítání dwanáctera ewangelii, což i daleko přes půlnoc trwává.

Následkem starého, pěkného obyčeje mají to obyvatelé Lwowští, a mezi nimi i vyšší stawové za powinnost swau, nawštěwowati na *welký pátek* boží hroby. Od rána již panuje po ulicích neobyčejný shluk lidstwa všelikých krojů, rozličných twářností. Nikdy Lwowský swět lépe poznati nemůžeš, jak tehdy; všecko se wysypuje na ulici. Kočáry jezdí od kostela ke kostelu, staré matrony s růžencem, usedlí předměšťáci w dlouhých kapotech, vysokých beranicích, se španělkami w ruce pobožně okolo tebe přecházejí; růžové klobaučky, zelené salopky na lehkých nožičkách před twýma očima se mihají, a těkawá mládež, zahálčiwi šwiháci honí se od hrobu ke hrobu — ale za kým? za wyhlídnutau krásawici. Přislauchejme jich rozmluwě. Potkali se dwa na dikasteriální ulici; jeden w černém paletotě se španělskau bradkau, druhý w hřebičkowém tužurku: »Dobré jítro Leone, byl jsi již w katedře?« — »Byl jsem, ale newiděl jsem ji tam, teprw u Jesuitůw jsem ji našel, a teď za ní běžím k Dominikánům, a již ji nepustím s očí až do wečera. A ty?« — »Já lítám jako blázen, a nikde Anjelinku newidím, a wím, že měly

dnes po hrobích choditi.« — »Špatně jsi učinil, proč jsi nečekal u domu, až vyjde, anebo u Bernardinůw, tam jistě nejdřív zašly.« — »Kdež mi tam toho čekání, já nemohu vydržeti na místě!« — »Wiš co, vejďme tuto do cukrárny k Pollowy.« — »Dobře, ale na chvílinku jenom.« — Hroby a zálety! jaké to odpory! takový pospěch, takové nahánky, — ten za bílým záwojem, onen za červeným klobaučkem, — ta líbajíc kříž očima stranau točí a dívá se, ona majíc twář do otevřené modlicí knihy skloněnou jinám očima mrká. Můj Bože! to jsau lidé, kteří mají věčnost před sebou! — Leč vstupme již sami tu do *katedry*. Velké a dost znamenité stavení, ještě z časůw prvního osazení Němcůw we Lwowě w 14. věku. Pozdější věkové však učinili, že teď není ani starým ani novým. Klenutí gotické, okna rovněž jako pilíře vysoká a úzká, oltáře nové, několik náhrobkůw, po stropích a po stěnách freska, po stranách 6 kaplí, za nynějšího arcibiskupa Pištěka vše dosti vkusně obnoweno a novými krásnými warhanami doplněno. Býwával jsem nejraději w tom chrámě — z těch starožitných gotických forem, z těch na stěnách u velkého oltáře namalovaných polských králů, z těch nápisůw a náhrobkůw wane aspoň duch minulosti země této, kus historie národu. Boží hrob w jedné z pobočných kaplí neobzvláštní; lidí mnozí, stwi, dva měšťanští myslivci tam na čestné strážci stojí, před pilířem za červeně pokrytým stolem, na němž velký cínový tác s penězy leží, sedí tři z oněch dám, co celý týden napřed po domích pro chudé prosily; černé záwoje s klobaukůw jim splývají, jedna zdá se pilně z knížky modliti, modlitby to francauzské, druhá s třetí rozmlauwá, a kdykoliw kdo mimo kráčí, cínovým tácem zašramotí. W stolici pod chórem sedí dva starečkové w starém národním kroji; kontuše mají černé, župany pod nimi jeden karmazinový, druhý bílý, zlatotkané pásy, před nimi vysoké konfederátky (polské čepice) a modlicí knihy. S libostí spočívá oko na těchto ctihod-

ných ostatcích někdejší samostatné Polsky, nedlouho ještě, a nebude jich více. Opodál nich sedí dvě obstarlé paní. Jedna zamykajíc modlicí knihu k druhé promluví: »Tak tak, moje paní, dočkali jsme se těch swátkůw a posud jara není.« — »Budeme topiti až do čerwna, uwidíte má zlatá,« odpověděla druhá místo modlicí knihy žátek w pytlíčku rukama žmolíc. »Ba arci, u mně všechny děti na kašel stůní.« — »Na kašel nic lepšího než studená woda.« — »Pan Kosinský předepsal bezowý kwět.« — »Paní swěcené doma pečete?« — »Něco doma upeku, ostatek dokaupím u Hennemana.« — »To máte dobře, wyjde to na jedno, rovněž draze.« —

Pojďme k *Jesuitům*. Blízko to katedry. Stawení nowější w známém jesuitském, bohatém slohu. Kostel modního swěta, vše co k němu se počítá, k Jesuitům na mši chodí. Od času, co jim kostel opět nawrácen, weliká s ním proměna zewně i u wnitř se stala. Oltáře obnowené, nowými obrazy opatřené, kazatelnice nowá z litého železa, okna za welkým oltářem žlutým a čerweným sklem wysázená; wšude ozdoby nowé, často od něžných rukau krásné pleti zhotowené a obětowané. Tu se stkwí na oltáři zázračný obraz sw. Filomeny, tam nowokanonizowanego Jesuity, sw. Františka de Hieronimo, onde zas w bohatých rámcích sw. Ignác a swatí Františkové Xawer a Borgias po stěnách wisí; nad Božím hrobem w pozadí tmawé poboční chodby stojí welebná swátost w průswitné oblakowé dekoraci, před kterau dwa bílí angelé se modlí. Měšťanstí granátníci čestnau stráž působí, tlačenice pobožných a zwědawých tu nesmírná. Pamatuji se, když Jesuité ponejprw takto Boží hrob wystrojili, že w celém městě o tom se mluwilo. Jesuita s kazatelny právě německé kázání má, auditorium však jest skrowné a roztržité.

Nyní půjdem k *Arménům*. Mají zde Arménové jenom jediný kostel, mezi vyšší a nižší Arménskau ulicí tak schovaný a nepatrný, že si ho nepowědomý snadno ani

newšímne, jestli ho newysoká zwonice byzantinského slohu při vyšší Arménské ulici naň pozorna neučiní. S té strany stojí též skromná residence arcibiskupa jejich, do druhé ulice jdau stavení ostatního duchowenstwa se zastawním úřadem čili bankem, který dle starých výsad jim náleží, a klášter Arménských jeptušek s díwčímí školami. Wstupujeme s ulice na předdwoří kostelní, hrobowymi kameny dílem s arménskými nápisy wydlážděné. Kostel sám newelký, napolo w zemi zapadlý w slohu nijakém. Nawštěwují ho pobožní katolíci všelikého obřadu, i latinského i slowanského. Služby Boží však jen w arménském jazyku znějí, kázání a zpěw lidu jsau polské. Tu jest Boží hrob na welkém oltáři; shromážděná kapitola právě hodinky zpíwá. Podíwejte se na ty žluté orientalské fisiognomie s těmi orlími nosy, živými očmi, černými wlasý, a ten jednozvučný nesworný zpěw, jež dílem ústy, dílem nosem pronášejí, jistě wám dlauho w paměti zníti bude, neboť cosi podobného w ostatní Ewropě zřídka kde uslyšíte.

U *Dominikánůw* welké prostřední dwěře otewřené, co to asi bude, že se tam všhecko hrne, že jeden druhému nadbíhá? Čtvrtá hodina odpolední, bude se prowozowati Rossiniho Stabat Mater pod řízením zdejšího hauslisty Serwačiňského. To nezmeškejme, i pojďme tam též. Krásný to kostel w bohatém wlašském slohu, s wysokau směle klenutau kuplí, všude plno galerií a soch, z wenku ale celý tak nemotorně žlutau a popelawau barwau potažen, že wyhlíží jako ty dragantowé chrámky, jež cukráři na wystawách mají. U wnitř mohlby býti skwostný, ale není ani mramor ani fresko, všhecko bílé, a oltáře k tomu dost newkusné. Wypuklá řezba na pomníku hraběnky Duninowé Borkowské prací slawného Thorwaldsona jest nepatrná, a jen jméno mistra ji slawnau učinilo. Spíše náhrobek býwalého Halického gubernatora Hauera w naprotější kapli z Kararského bílého mramoru do očí wpadne. Boží hrob jest w po-

stranní kapli, ozdobný a bohatý. Průsvitný obraz s krajinou a duhau jej zdobí, a nad duhau welebná swátost. Dwa dělostřelci stojí před ním na stráži. Kostel plný lidu, všecky galerie obsazené. W sladkých, nicméně pak kajicných zwucich splývá Rossiniho Stabat Mater s chóru, zdá se nám, že jsme w diwadle: aristokracie městská na sedadlech do půl kola před welkým oltářem sedí, šviháci wykonávají krásenkám dwořanské služby, lorgnetují, rozprávějí a smějí se, nic tu nepřipomíná welký pátek, den kající, wystawu Božího hrobu w temné kapli jakoby nikdo ani netušil. Úředníckowé, praktikanti a študenti, náramní ctitelowé a znatelé hudby, sestupují dohromady, každý falešný zwuk, každau chybičku w taktu hltawě chytajíce; jim jde kritika nad všeliké city, jež hudba w srdci přímého člověka budíwá. Wycházejíce z kostela widíme šviháka; stojí na nejhořejším stupni wedlé dveří a cigarro kauří; líto mu ho, aby ho nedokauřil, než do kostela wstoupí. Drží při tom přehlídku vycházejících a wcházejících krasotinek. Blíží se druhý jemu podobný; poznají se: »Ah, pana Alfonsa!« — »Nejnižší sluha!« — »Jak jsi se vyspal po whistu?« — »Nehrubě, pět robbrů jsem prohrál, a k tomu dwa welké šlemmy jsem dostal.« — »No, nic nedělá, dnes si to zas wynahradíš; — začalo již stabat mater?« — »Zdá se, že již končí.« — »No, to pojďme.«

Nejozdobnější chrámové stavení ze starších časůw zachowaných jest ruská hlavní církew (kostel), wůbec *Walaská* (Wołoska) zwaná, také Stauropigialná, na počátku ruské ulice. Jest to památka Walaských hospodářůw z rodiny Mohylůw, w nynější podobě na počátku 17. století postawená; věž wystawěl Řek Konstantin Korniakt, ačkoliw ne nejvyšší, ale nejpěknější we Lwowě. Wnitřek církwe však jest těsný, temný a neauhledný. Zajímavější jest přilehlá kaple pod věží, we dwoře Stauropigialního ústawu, která se swými třemi báněmi čistobyzantinského slohu jako ozdobná škatulka wyhlíží. Od

Dominikánůw jen několik krokůw sem, a jaký to rozdíl tam i zde! Boží hrob w řecké církwi zcela jiný, vždy u prostřed kostela před welkým oltářem. Středek chrámu naplňuje pobožný lid wenkowský, a líbá na zemi položeného spasitele. Pod stěnami sedí w stolicích údowé bratrstwa Stauropigialního, všecko Rusíni, mezi kterými i znamenitější úředníci a vážení měšťané jsau; modlí se nejwíce z knížek kyrylským písmem tištěných. Sem když jací panicowé a šwiháci zabloudí, tedy jen obyčejně očima kolem zatočí, leckteré pěknosti, jestli tu jaká jest, pod klobauček nahlídnau, a pak nejrychleji opět dále spěchají, když je tlačence bab u wchodu dost rychle propustí.

Nyní ještě k *Bernardinům*. Jich kostel a klášter již nenáleží do okrsku samého města, nicméně jest jeden z nejznamenitějších. Stawení z toho samého wěku co Stauropigialní církew, newelké, též nemalé, imponuje množstwím pozlacených oltářůw, pozlacenými římsami, pobledlými fresky. Před tímto kostelem nejwíce žebrákůw stává; Boží hrob zde slavný, zcela na wzor onoho u Jesuitůw zřízený a ještě bohatší. W presbyterium po obau strahách welkého oltáře wymalowano asi sto zázrakůw blahoslaweného Jana z Dukly, který r. 1483. w tom klášteře umřel, a r. 1648. město Lwow před Kozáky pod Chmelnickým zázračně uchránil. Před kostelem stojí jeho socha na vysokém slaupu, jediný znamenitější weřejný pomník we Lwowě.

U *Karmelitůw* bude se nám líbiti wnitřní prostranost a ozdobnost z wenku neauhledného kostela, u *Františkánůw* po wyhoření r. 1834. nowě wystawěných vkusná jednoduchost, u *milosrdných sester*, u *Benediktinek*, u *Sakramentek* samé skrowné kosteličky, ale mezi lidem mnoho zwědawých. U Benediktinek jeptišky zpiwají a na klawíře nábožné písne hrají; u Sakramentinek widíme za oponau jeptišku klečící, cingulem k welikému kandelabru přiwázanau a pilně se modlící. Nowootewřený a ozdobný seminárský kostel latinský wedlé nowé arcibiskupské re-

sidenci zajímá jako památka po rodičích krále Jana Soběského. Za nowau residencí stojí též od nynějšího arcibiskupa vystavěný konwikt pro wychování nábožného duchowenstwa. Zajisté, arcibiskup Pištěk zanechá we Lwowě památky po sobě, jako žádný z jeho předehůdcůw.

Wšecky předměstní kostely a ruské církwe nawštíwiti není možná, tedy se pusťme jen ještě na Swato-Jurskau horu, a mimochodem wstupme do ruské seminární církwe, kde slavný Boží hrob celý w transparentech wždy množstwím lidí nawštěwowán býwá, pak do malé církwičky nesjednocených Řekůw, kterauž lid bez rozdílu s tau samau pobožností nawštěwuje, jako jiné kostely. — Swatý Jur (Jiří) od města krásně nám se představuje. Residence metropolity ruského průčelí basiliky nám sice zakrývá, nicméně štít a kuple dost znamenitě panují. Nynější kanownické a konsistorní stawení okolo něho byly až do r. 1817. Basilianským klášterem. Wšecko to w nynější podobě stojí ne zcela 100 let, stawitelský sloh jest wlský, leč charakteru nic nemá, co se zvláště u wnitř ukazuje a očekávání naše klame. Lidí w chrámě dosti, tlačíme se ku předu — pozor! tu ženská na kamenné dlažbě křížem leží, nic nedbá na tlačeníci wůkol sebe, ona w tom položení setrwá, až swé pokání dokoná. Tento pohled připomíná mi, co mně nedáwno jeden wenkowský ruský kněz wyprawowal: dowěděl se totiž, že někteří z jeho osadníkůw přes swátky Židům do šenkowen k úsluze hostůw se pronajali, poněwadž Židé, že toho samého času swátky měli, sami šenkowati nemohli. Předwolal je k sobě, náležitě jim to představil, že za pět grošůw denně Židům duši swau prodávají, tak že na jeho domluwy všickni toho hříchu se wystříhati přislíbili a Židům napřed dané peníze wrátili. Jen jedna žena urputně se stawěla, dokládajíc, že »kněz Dobroděj nemá práwa, jí to zakazowati, že ona jest z jiné fary, ona že již od swého kněze napřed absoluci dostala na ten hřích, který by z toho měla, když na Boží hod w

krémě posluhowati bude, a že po tři dni w cirkwi hodinu křížem ležela. Kněz strnul nad ženau, a že byla twrdošijná, odeslal ji na úřad. Tak hluboce může klemauti lid náš slowanský, když se o jeho osvětú tak málo pečowati bude, jak posud! —

Po ulicích Halického předměstí táhne množství lidu swátečně oblečeného; po německém howoru snadno poznáme, že to jsau Luterani, jichžto před nemnohými léty wystawěný kostel na zelené ulici zvláště dnes jest cílem jich četného putování. Tu jsau první matadorové rynkowego měšťanstwa; lehko je poznáte po fisiognomiích saských; kteří již zde se narodili, mluví po polsku tak dobře jako po německu, kteří však ještě swau prwotní vlast pamatují, nenaucí se polštině nikdy. Všickni německé kancionálky w rukau mají; suchý vysoký kotlář z Brandenburku s hrubau sukowitau holí w ruce, řemeslníctí towaryši a šwábští osadníci z okolí Lwowského. Wšecho to se před wečerem rozchází w tichém rozjímání, a žebřinowé wozy osadníkůw wenkowských, plny toho zahraničného zboží, rozjíždějí se za rohatky města.

Držíce dnes přehlidku kostelů Lwowských diwiti se nebudeme nynějšímu počtu 18 latinských, 8 slowanských, 1 arménského a 1 ewangelického kostela, pak 10 klášterůw na křesťanskau lidnatost 50.000 duší.²⁾ Že se ale nejen tolik, ale i ještě wíce náboženských stawení w starodáwním Lwowě nacházelo, který jen 14.000 obywatelůw počítal, to jen tenkrát lze pochopiti, když ducha oněch dob poznáme. Wúkol města se téměř samé kláštery nacházely, a bylo jich wúbec 33! Nejznamenitější byla kolej Jesuitská (w které nyní c. k. dikasterie), a kolej Piaristská (nyní wšeobecná nemocnice); Františkáni (Minorité) měli kláštery 3, Karmelité obutí 3, Karmelitánky obuté 1, bosé též 1, Dominikáni 3, Dominikánky 1, Bernardini (Františkáni) 1, Bernardinky 1, Trinitáři 2, milosrdní bra-

2) Lidnatost Lwowa i se Židy obnáší ptes 75.000 duší.

tří 1, milosrdné sestry 1, Teatini 1, Augustiáni 1, Pawláni 1, Missionáři 1, Reformáti 1, řečtí Basiliani 3, Benediktinky latinské 1, arménské 1, Sakramentky 1, Brigitky 1 a kanownice de Saxia 1. Prawda, že to byly větším dílem stawenička skrowná a chudobná, některých z nich ani již není více a w jiných jsau nyní fary, školy, úřady, pracowny, wězení a sklady.

Takto se končí den plný různorodých, příjemných a tklivých, a však často sobě také zcela odporných dojmůw; kdo chtěl býti pobožným, příležitosti a pobudek měl dosti, komu toho však světská mysl nedala, nabažil se rozmanitými výjewy do syta.

Na *bílau sobotu* odpoledne pozoruje se we všech latinských kostelích weliká proměna. Wšecky oltáře skvějí se nowau čistau úprawau, nebesy, kwětinami, zrcadly, swicemi; — lustry, kahánce a girandoly se rozswěcují, wšecky prostory dole i nahoře lidstwem se naplňují, doba wzkríšení Páně se blíží. Zwony slawně wyzwanějí, okolo kostela katedrálního lidu množství se stawí; pátá hodina bije, otwírají se prostřední dwěře a vychází průwod na ulici, samým arcibiskupem třikrát okolo chrámu wedený. Oddíl wojska stojí pod zbrání, napřed kráčí údowé bratrstwa, mužští a ženské, všickni s rozswícenými woskowými swíčkami w rukau, před ním stareček wykračuje w staropolském županě se zlatotkaným pasem, nesa berlu s obrazem Matky Boží, znamení bratrstwa; následují praporce cěchowní, oddíl wojska, městští representanti, magistrát, duchowenstwo, pontifikant pod nebesy, a za ním prwní dignitáři Lwowští. Jest wždycky na co se podíwati. — U *Dominikánůw* celý kostel u wnitř slawně se oswětluje, wšecky pawlače, celá kuple až po wysokau lucernu nesčíslným množstwím lampiček září, pohled to při krásných formách stawení toho welikolepý. — Zwlastní sláwu však u *Jesuitůw* spatříme. Nejen že celý kostel čerwenými čalauny jest ozdoben, že po oltářích, po galeriích a po římsách celého stawení barewné kaule my-

stické světlo rozlévají, ale u prostřed před velkým oltářem w powětří wznáší se ohromný ohniwý kříž, mnohovýznamný symbol wítězství žiwota věčného nad smrtí, podáváje pohled nad obyčej dojímavý.

Podíwaw se jednau na průwod okolo katedry, byw pak o šesté na wzkříšení u Dominikánůw, zašel jsem ještě před sedmou k Jesuitům, kde se slawnost již také ke konci blížila. Bylo již trochu méně lidu, na chóru hráli *matutinu*. Byw sám i zcela w sobě pohrauzen w kautečku si usednu. Přiznám se, že dojemům slawným rád se oddávám; myšlénky moje pak wolně tékají po řiši obřaznosti, i tratiwají se obyčejně w moři dáwných zpomínek. Jesuita u oltáře zazpíwal třikrát slawné: *Salvum fac populum tuum Domine!* Trauby a kotle na chóru hřměly, slawné *Te Deum* následowalo, pak ještě po krátké modlitbě zawzněl mílo dojímavý nebeský chór: *Regina coeli laetare* od našeho *Koželuha*. Z počátku překwapen napnutě poslauchám. — však to známé zwuky, které tak často w dětinských letech těšiwaly newinnau mysl žáka farní školy u swatého Petra! Celá říše drahých zpomínek otewřela před mau duši brány swé. Zapomněl jsem na Lwow, na Jesuity, na wšeco, co se wúkol mně dělo; já slyšel opět ty samy zwuky, které se tak často w našem farním kostele u sw. Petra na Poříči o starožitné, newysoké jeho sklepení odrážely. Jak se radowala tehďáž dětinská mysl naše, když jsme ze zwláštních ohledů staršího ministranta na wzkříšení Páně w nowé swáteční komži se zwoncem w ruce w průwodu jíti směli. Býwalo to něco chlubného, i byli jsme pyšní na naši osadu, a dle přeswědčení našeho byly náš kostel, naše zwony, naše škola tehďáž nejpěknějšími a nejlepšimi w celé Praze. Co jsme se nahráli a nadowáděli na tom starém hřbitowě před kostelem, k němuž tři nízké kulaté fortny wedly, na jichžto stupních wždy stará shrbená baba seděla. Pamatuji, jak jsme kolikkráte utíkali, když nás w nejlepší hře we špačka nebo na školu paň učitel in per-

sona s rákoskau w ruce překwapil, který se vždy na to ukrutně durdiwal. Byla to znamenitá figura, ten náš pan učitel; rozený Němec malý a zawalitý, čerwený w twáři, silně šňupal a špatně po česku mluwil, mezi honoraciory našeho okrsku však něco platil. Pamatuji welmi dobře, jak mne otec ponejprw do školy zawedl, jak mne do hořejší sednice mezi abecedáře posadili, jak nás tam paní učitelka, vysoká, hubená a vždy zašnupaná paní učiwała na tabulce písmeny znáti, jak často přísně metlau po dlani lechtala, jak se její jediná dcera, rozmazlené dětsko z wedlejšího pokoje na nás ošklibala; jak nás potom w první třídě mučili německým Lesebuchem a katechismem, jak jsem byl mezi žáky za výbornějšího počítán, že jsem uměl celau sadu z Lesebuchu bez zajíkání w jednou kuse bez oddechu přečísti, ačkoliw mně smysl toho, co jsem četl, nikdy srozumitelným nebywal, jak jsem jednau při zkaušce w druhé třídě zároveň s Byšowským, jež ale náš učitel Bischofským psáwal, z rukau našeho weleb. pana faráře německau knihu w odměnu za pilnost obdržel, z které jsem teprw po letech wyrozuměti mohl, co w ní vlastně stojí. Pamatuji jako dnes, jak jsme se těšili, když nám pan učitel jednau w druhé třídě oznámil, že odpoledne nowý pomocník Wewerka české diktando nám uloží. Nemajíce ani pomyslení o abecedě české, odpisowali jsme s ochotau, co nám na tabuli napsal: »Bila barwa jest barwa newinnosti.« Tenkrát mně neušlo poznamenání přítomného pana učitele, který poňuchaw tabáku ze stříbrné piksly wyřkl: »Hlaupá to řeč, ta česká, w německém jsau čtyry weliké začáteční písmeny, a w českém jenom jedna.« — Mnoholikrát se tyto české hodiny opakowaly, to již nepamatuji, wím jenom, že byly welmi wzácné, i že jsem z farní školy tu nejmenší známost materského jazyka swého nepřinesl. Nebyli ale mezi námi všickni takowí newědomci w češtině, jako já. W okresku našem držel jakýsi Stanislaw Č...ček pokautní školu, z které časem žákowé k nám přestupo-

wali. Náš pan učitel se na toho Č...čka vždy nesmírně hněwával, tuším že ho měl za nejauhawnějšího nepřítele swého, a ubohý chlapec, který zpod metly Č...čkové pod ferulí našeho p. učitele přešel, každau chwili výčitky a přezdíwky snášeti musel, že do pokautní školy chodil a w německém čtení za druhými dětmi pozadu zůstával. Tehdáž jsem sám wěřil, ten Č...ček že musí býti weliký newěda a sprosták, neboť tak ho náš pan učitel we swé rozhorlenosti často jmenowati ráčil, ačkoliw si ho rodiče nejednau chwálili a našemu panu učiteli s welikau nestydatostí do očí mluwili, že Č...ček lépe učí, než on. Později se mně oči otewřely. Pan Č...ček učil swé děti česky, a to se do saustawy našeho učení owšem špatně hodilo. Otewřenější rozum, jež ty děti měly, později u nás owšem otupěti musel. Neuwěříte, jaké uctiwé minění já o panu Č...čkowi dostal, když jsem w pozdějších letech jméno jeho mezi spisowateli w Krameriusowém Čechoslawu nalezl. —

Takto jsem swé mládí we Swatopetrské škole tráwil, byl to však nicméně můj nejšťastnější wěk. Již málo kterého z mých tehdejších spolužákůw sobě připomínám, a jenom jediný, který se mnau zároveň z farní školy k Piaristům přestaupil a pak nerozlučně až do universitních študií mým kolegau zůstal, wšecky zkušenosti na počátku dráby žiwota se mnau sdílel, to byl náš nadějný, hlubokomyslný, tragický básník; po předčasném skonání nikdy dost oplakaný *Kárel Hynek Mácha*. Nedowršil jsi swatý boj, ku kterému's síly sbíral, wznešený duchu, newyzpytatelná prozřetelnost jinak tobě usaudila. Pokoj popeli twému! twá tklivá památka w srdci mém nikdy newyhasne!

Tak i dnes wšecko již zmizelo, co bylo swědkem mého prwního mládí, od pana učitele, paní učitelky i wel. p. faráře až na tu hrbatau swíčkowau babu a toho opilého warhanika, který jednau, když bylo kluzko, upadl a nřhu zlámal, od kterého času kulhal — wšickni jsau

již w Pánu! I ta stará, těsná, ukoptěná škola, průwodkyně mých prwních strastí a slastí, ten hřbitow s tau rozložítaw lipau wedlé kříže, všecko zmizelo; — starožitný gotický kostel, při kterém někdy prwní sídlo Křižowníkůw s čerwenau hwězdau w Čechách bylo, na nowo pobílen a wyčištěn, přewlekl se jako stavec w raucha mládeuce, za ním se skwí nowá dwaupatrowá škola, všecko se leskne, všecko jest jasnější, prostrannější; — kdyby mne teď hwězda má opět tam zawedla, již by mne nižádná známá twář neuwítala, pokolení nowé obojetně a newšímawě by mne mįjelo. Časy se mění a my s nimi, wím to dobře, ale to newím, zdali se w nowé Swatopetrské škole nynější mládež tímže Lesebuchem mučí, jako před 25 lety? Já jí jenom tuto jednu památku z celého srdce nepřeji.

Již dáwno byly dozněly zpěw a hudba w kostele Jesuitském, již se shromáždění poznenáhla ztrácelo, již kostelníci swíčky a lampy zhasínali, když jsem se z myšlének probíral a neobyčejně pohnut z kostela wyšel.

Střelba z hmoždírů na Swatojurské hoře oznamuje, že se wzkríšení Páně i u Rusůw sw. Jiří začalo. Jest osm hodin s wečera. Kněží již dáwno začali odříkawat hodinky a swaté čtení, nyní se zwedá metropolita w nádherném ornátě s korunau na hlavě, průwod kněží wychází z kostela, který za nimi na klíče se zamyká. Po wykonané modlitbě pod šírým nebem zazní slawný zpěw: *Christos woskrese!* střelba hučí, zwony wyzwanějí, a *Christos woskrese* naplňuje slawně oswětenau basiliku radostným hláholem. Dlauho ještě ceremonie trwají, metropolita obchází kostel a z mrtwých wzkríšeného spasiatele všem wěřícím libati dáwa.

Wracejíce se od swat. Jiří, stawíme se w 10 hodin w církwi semináře ruského. Tu všecko ještě wzkríšení Páně očekává w tichosti. Jak míle alumni, jenž u sw. Jiří assistowali, se wrátí, i zde se začne, a dlauho přes půlnoc rozléhají se po přestáwkách melancholické zwuky se

minárních zvonůw w noční tichosti po klidném městě. We Walaské cirkwi začíná se slawnost wzkríšení teprw we 4 hodiny na hod Boží ráno.

Tak jsme se dočkali swátkůw. Slawné ticho panuje ráno na *hod Boží* po celém městě. W bohatých domích již ode wětra u prostřed prostranné síni postawené, ubrusy nakryté a hojným *święconym* (swěcenými potrawami) posázené stoly čekají na kněze, který z domu do domu chodí a božího beránka swěti. Takto ustrojená tabule utěšeného podíwání nejednomu podává. Tu stojí okolo beránka ze sádry neb vosku s korauhwickau u prostřed, ekwostné torty s rozmanitými figurami, křehké a lehké swrechu cukrem polité báby, wšeliké jiné nákladné pečiwo, misky s ohromnými šunkami, s telecí pečení, saláminu a polskau klobásau, s pomerančemi a jiným jižním owocem, láhwičky s wýtečnými rosolkami na wýbor, i sprostá kořalka, konečně několik talířů s malowanými wejci. W prostředních a chudých domech owšem takowau wýstawu hledati nemůžeme, ale báby, mazance a šunka nikde chyběti nesmí. To wše stojí na zvláštních stolích, často tak dľauho, co swátky a zásoby trwají. — Nejdřiw se ráno wšecky audy rodiny okolo swěceného shluknau. Hospodině olaupá několik na twrdo uwarěných wajec, rozkrájí je na talíři na čtwrtky a sama nejdřiw k otci rodinnému přistupuje a s ním swěceného požíje, od nich přechází řada na děti a na jiné příbuzné a domowníky; wšickni mezi sebau po kausku wejce sjí-dají a štěstí sobě přejí. Od té chvíle wšickni domácí s každým známým a neznámým, kdo domu wejde, o swěcené wejce se poděľují, jej pak nasycují a napájějí. Tento obyčej jest pěkným pozůstatkem hostinské mysli starých prostoďušných Slowanů. Rusíni se toho dne i po čas trwání swátkůw bez ohledu na jiné zdwořilé formulky, mezi sebau nejinak než těmi slowy wítají: *Christos woskrese* (Kristus z mrtwých wstal), načež druhý pauze odpowídá: *Wo istimo woskrese* (w prawdě z mrt-

z mrtvých wstal). Neženatí odbywají po dwa- tři dni nepřetržené návštěwy u známých, všude hojnost swěceného, časy medem a mlékem přetýkající. Zvláště cizincům se ten obyčej zalíbil, a neopomínají použíwati jeho práwa w plné míře. Byl jsem jednau w známém domě na swěceném, když tam též přišel wyzábly německý Slezák (bezpochyby že byl jakým úředníkem) s patnáctiletým synáčkem. Tenť měl při požíwání swěceného zvláštní praktiku. Když totiž s pánem a paní obřadowé wejce snědl a při tom plný koš pěkných přání, co mu dechu stačilo, vyklopil, prosila paní domácí jak obyčejně welmi zdwořile, aby si něco z wystawy na stole wybráti ráčil. Odhodlaně uchopil se talíře a widličky, synowi to samo učiniti welel, a notný kus šunky si wzal. Kausaje a polykaje bez okolkůw syna takto napomenul: *Hanns, nimm recht viel Essig und kaus recht, denn wir müssen heut noch viele Besuche machen*, a chlapec kausal a polykal, jak mohl, a domácí děti na wzdor postrannému okřikowání rodičůw jej za dlouhé šosy fraku potahávaly, čehož si však newšímal.

Po ulicích města rojí se lid městský a wesnický, všecko má swáteční obličej na sobě; po desáte arcibiskup w skleněném staromodním woze se šesti koňmi, před kterýmiž kanowník w rochetce s křížem w ruce na bílém koni jede, s celým dwořanstwem do kostela jede; turecká hudba z ulice na rynek se blíží, měšťanští dělostřelci s bílými a čerwenými chocholky na klobaucích w parádě se swými čtyrmi šestiliberkami okolo hlavní strážnice táhnau. Ubírají se na Lysau čili piskowau horu, a při každé hlavní době máe w katedrálním kostele dwanaćteroraz nahoře powětrán se nese. Panské kočáry zatím všemi ulicemi rachotí, a jak mile arcibiskup z kostela se wrátí, již se celá šlechta we wozích před jeho domem shlukne; arcibiskupské swěcené býwá hojné a dobré, všem hostům přístupné. On sám při dweřích salonu každého wítá a s českau prostosrdečností všech hojně

častuje. Mezi jinými přichází na zvláštní pozvání také ony dámy, jenž po celý týden po domích a kostelích na chudé sbíraly; ctihodný primas vítá je svěceným vejcem, a každá s velikou devocí prsten na ruce mu libá.

Odpoledne, přeje-li tomu aprilové powětří, poskytují tak nazvané *Hajiwky* (ve Lwově newlastně Hahulky zvané) podíwání prwních radowánek pod širým nebem. Tu sám lid činně wystupuje, měšťáci jsau zde jen diwáky. Staří Slowané držíwali slawnost hájowek ke cti zemřelých obyčejně w hájích, kde mrtvé své pochowywali. Byla to jarní slawnost na uwitání přicházejícího léta a záležela w obětích, chórowém zpěwu a všelijakých weselých hrách a kratochwilech. Zvláště Rusové památku té slawnosti zachowali a wesměs ji o welkonočních swátcích zpěwem a hrau obnowují; přede vším zas okolo Lwowa mnoho na to drží, a to jest příčina, že se i Lwowanům kausek takowého podíwání dostává. Rusini i Polaci hajiwky své na zvláštních místech odbywají, tito však wice jen tamtěch následují. Rusinůw hlawní rejdiště jest na dawném hřbitowě okolo ruské církwe sw. Praxedy čili Pětnice na Żolkěwském předměstí, kam též nejwice zwědawých měšťáků táhne. Pojdme tam též. W dawu před i za námi máme wojáky s milenkami, řemeslnické towaryše, študenty, měšťany a úředníky s rodinami. Nic nedbejme, když nás za každým wánkem jarního wětru aneho kdykoliw nějaká drnčíwá bryčka mimo jede, oblak silničního prachu zabalí, neboť tomu zde musíme přiwyknauti. U swaté Praxedy obšírná lauka, někdejší hřbitow, celá lidem wszelikého stawu zalesblá, Církew malá, starobylá, památka Moldawských hospodářů, kteří ji na počátku 17. století wystawěli, u wnitř pěkně řezaným ikonostasem, plným obrazůw byzantského slohu se honosí; wůkol ní množství weselého lidstwa. Jonáci a děvčata z předměstí a z blízkých wsi do kola se stawí a ruské písne wszelikého obsahu zpíwají, a však nejednau

Lwowští uličníci jim to kazí, wřískajíce, kolo prolamujíce a kotrmelce w něm dělajíce. Jinde zas sedá si jeden na ramena druhého, a zas na swé plece třetího přijímá. Takowau figuru nazývají *wězi*, a takto celý kosteliček obcházejí, jestli je dříwe ještě rozpustilci městší neporazí, což wždy nesmírného smíchu a křiku nadělá. Jinde stawí most, onde zas oči jednomu zawazují, a pak ho w zadek bijí, pokud neuhádne, kdo ho bil; uhodnutý pak sám si oči musí dáti zawázat. A takto jdau zpěwy, hry a swéwole. Zajímají nás přede wšim děwčata w národním kroji, který okolo Lwowa welmi jest lepý a wkusný. Wenkowské mívají modré saukenné kaftánky s jasně červenau podšíwkau, služebným děwčatům we městě překrásně slušiwá nebeskomodrá merinowá, pěkně k životu přilehající korsetka (spencer), bílá zástěrka a perkálowá kwítkowaná suknička. Wlasy wesměs wysí w ozdobné spleteném rulíku na konci červenau petlicí swázaném. Opodál rejďůw kupí se čeládka městská a leckdes některé panské wznešenosti, které na nerudné plesy lidu na chwílk u laskawau pozornost obraceti ráčí. Stranau stojí tlustý pan Buřanowský, řeznický mistr, we vysokých botách, w bohatě pošnurowané čemeře a s welkými wausy pod nosem, wedlé něho se wrtí nízký pan Botanowič, šewcowský mistr w modrém kaputě a se španělkau w ruce; jich drahé polowice w klobaukách wedau se pospolu a myslí, že by se již slušně mohly posaditi na trawník, ak prý jest již zelený, čemuž však mužowé odporují. Na steři šwiňáci w bílých letních spodkách a s ohromnými porcelanowými dýmkami w ústech kýwají na plaché krásawice, které z plného hrdla se chechtajíce pryč dále utíkají. Granátníci s černými wyložky, wytáhli synowé Huelských hor s krátkými dýmkami w ústech nilčky na plesy mládeže se dívají, zdají se rozpomínati se na swé wolné wenkowské zábawy, jež jim žádná kázeň, žádné surowé slowo nekalilo; mnohý newydrží to dluho, i sám se mezi chasu míchati, děwčata škádliti počne. W jiné

hromádce sestaupili se zas dělostřelci Morawci: »Na mau wěru,« řekne jeden, »to já uhodnu; tam ten se ptal té holky s tau čerwenau pentlici, co to je: bez ruk, bez noh, nahoru leze? — a wite co to je? — kauř! — »Ty Martine wždycky něco uchytiš; a co to bylo, co prwé ta welká s tím šátkem na hlavě říkala?« — »Poďkej, poďkej, ahá, již wim: šumí to, hude to a břehu se drží.« — »A co by to bylo?« — »Já newím.« — »Já také newím — ty Nowotný newíš?« — Nowotný, jiný dělostřelec, stál se swau milau w čepečku po straně a ptal se co chtí; oni mu hádanku opakowali. »Já newím.« — »I to mlýn!« skočila jim do řeči amantka, panna komorná, bystroumná Polka.

Lid poznenáhla se tratí, a w předměstních hospůdkách obyčejně w dobré mysli ostatek swátku tráwiwá.

Na *welkonoční pondělek* ráno křik a chechot čeládky po domích se rozléhá, kočí a slaužící nerázně dowádí na to, že je děwečky wodau polily; w průjezdě stojí kočí w čerwené kamizolce a celý wodau oblity; utírá si twář rukau i zaklíná se, že to té žáhě komorné neodpustí. Poláci ten den nazýwají obléwaným pondělkem, který nám ostatně nic nowého neposkytuje, kromě že po předměstích wřískawá hudba ponejprw opět tance milownau chasu do krčem láká. Blížíme se k Jablonským kasárnám; již z daleka temný hukot basy zawzníwá z nízkých přízemních krčem; u wnitř jdau tance jak nejlépe, jen to wře, zwučí a skáče, báby a kluci do otewřených oken z wenku se tlačí. Pohledme i my tam. Klackowitý granátník u okna hausličky řeže, za ním w kautě basa bručí, cimbal drnčí, u prostřed jizby poskakují, dupají a točí se tanečníci w bílých kabatech, černých, modrých, žlutých wyložkách, synkové podkarpatských hospodářůw, na kterých widěti, že jim ochoty neschází; horálská kolomyjka wyborně jede, a kde granátníci přednost mají, tam Lwowský chasník swým tancem newynikne. Tyto krčemy býwají diwadla, na kterých se w takowý den

wšecky tance, kolomyjky, kosačky, mazury, štajery (wal-
číky) a polky střídawě provozují. Neličená veselost w
nich panuje, a hrubé výjwy tam, když Maďar neb jiný
cizozemec mezi slowanský lid se newmísí, zřídka kdy
bývají.

W auterý ještě u Rusůw swátek, we středu pak ale
již opět wšecko do starého pořádku se wrací, weřejný
žiwot Lwowský opět zadřímá, až ho na prowadnau čili
bílau neděli poslední ohlas uplynulých swátků s ostatky
zbýwajících welkonočních koláčů a bab ještě jednau
probudí.

IV.

Ilirský překlad drobných písní Kralodwor- ského rukopisu.

*Od Stanka Vraza. *)*

1. *K i t i c a.*

Větrić iz luga
Piri zelena;
Tröi k potoku
Děva milena.

Vědrom kovaním
Vodicu lovi;
K njojzi po vodi
Kita priplovi.

*) S potěšením podáváme zde první Ilirský překlad některých
básní Kral. Rukop., spolu oznamující, že pan překladatel, na slovo
wzatý Ilirský básník, již celau sbírku předrahých zpěwů Kralodwor-
ských do jazyku Ilirského, našemu Českému příbuzného, zdařile
přeložil. *Red.*

Ljubicah, ružah
Ima u kiti;
Mlada priniknu,
Da ju zahiti;
Al jao padne
Srěd vode hladne.

Da ja sad znadem,
Kitice mila!
Čija te ruka
Ovdě sadila:
Bi joj bez žala
Prsten svoj dala.

Da ja sad znadem,
Kitice mila!
Čija te ruka
Ličjem povila:
Dala bi sama
Iglu iz prama.

Da ja sad znadem
Kitice mila!
Čija te ruka
U vodu dila:
Bio bi njeni
Věnčac zeleni.

2. *R u ž a.*

Ah ti ružo, krasna ružo!
Šta si rano ti procvala?
Ah procvala, namrznula,
Namrznula, uvehnula,
Uvehnula, na tle pala?

Dugo sěděh preko noći:
Petao dan ~~je~~ probudjiva,

Slědnji luč mi dogoriva;
 Al šta čekah — nehtë doči.

Usnuh, kroz san viděh lice —
 Kan da děvi jednoj meni
 S mezimca se moe desnice
 Svuko prsten pozlatjeni,
 Smako kamen dragocěni
 Nit ja najдох, šta izgubi',
 Nit mi dojde dragi ljubi.

3. *J a g o d e.*

Mila ode po jagode
 U zelen-goricu,
 Oštar joj se trn zabode
 U bělu nožicu:
 Jao nemože već ubogom
 Mila stupat nogom.

Oj ti trne, oštri trne!
 Zašto ju ti rani?
 Zato bit ćeš, oštri trne!
 Sutra izčupani.

Čekaj, mila mǎ, u hladu
 Od zelenih jela',
 Dok potrčim na livadu
 Po konjica běla.

Konj se pase niz livadu
 Po zelenoj travi,
 Mila pako mǎ u hladu
 Čekajué boravi.

Poče mila tugovati
 Pod jelom kraj stěne:
 Šta će reći moja mati?
 Ah nesrětnu mene!

Kazaše mi vazda mati:
»Čuvaj se junakah!»

Pa zašto se njih čuvati,
Tih dobrih momakah?

Tim dotěrah na konjicu
Kano sněg bělome,

Pa ga pripeh o grančicu
Uzdom srebrnome.

Pa prigrlih milu k boku,
Čělivajuć usti . . .

Ele mila bol žestoku —
Trn iz misli pusti.

Grlismo se čělujući
Do sunčnog zapada . . .

Ajdmo, mili, brzo kući!
Sunce već zapada.

Ja se bacih na konjica

Bělog kó sněžnica,

U naručaj metnuh momu,

Pa odjaših domu.

4. *K u k a v i c a.*

Dub se diže na tom polju,

Kukavica nanj doletje,

I tu kuka svû nevolju,

Što prolazi premalětje.

Kak bi zrělo žito klasno,

Kad prolětje věk bi bilo?

Kako zrělo voće kasno,

Kada lěto věk bi bilo?

Kako mrznuo klas pri strěvi,
 Kada jesen vřk bi bila?
 Kako bilo zlo po děvi,
 Kad bez dragog vřk bi bila?

5. *O s t a v l j e n a.*

Oj vi luzi, tamni luzi,
 Miletinski luzi!
 Zašto li ste svedj zeleni
 Zimi i jeseni?
 Rada bi ja nežužila,
 Srdca nemorila:
 Nu kaž', děvo, s kôm se družim,
 Kako ~~da~~ nežužim?
 Gdě mi j' otac, čačko mili?
 Spava u gomili.
 Gdě mi j' majka, mati prava?
 Nad njom raste trava.
 Nejmam bratca ni sestrice,
 Dragog nij' s vojnice.

6. *T i c a š e v a.*

Konoplice plěje děva
 Srěd gospodskog polja:
 »Zašto tužiš«? (pita ševa)
 »Koja ti j' nevolja?«
 Kako nebi ja tužila,
 Moja drobna tice!
 Odveli mi vojna mila
 U grad srěd tamnice.
 Da je pero i list meni,
 Pisala bi knjigu;

Ti ponesla u kameni
Grad bi moju brigu.

Al nij' pera nij' mi lista;
Nij' pomoći druge:
Kaž' mu tvoja pësma čista,
„Da ja mrem od tuge.“

7. *Z b y g o n j.*

Letje sivi golub
Od hvoje na hvoju,
Žalostno dubravi
Gučet tugu svoju.

Po tebi ja letiah,
Zelena dubrayo!
S golubicom dragom
Veselo i zdravo.

Al zloban mi Zbygonj
Ote golubicu,
Pa u grad odnese
U tvrdu tamnicu.

Obhadjaše junak
Od grada bedene,
Žalostno uzdišuć
Za licem milene.

Od grada na stěnu,
Boreći se s tugom,
Tu šedne i šuti
S mrklím nēmim lugom.

Tu prileti golub
Zaguče žalosno:
Gle! uzdigne junak
K njemu oko rosno.

Oj, golube, zašto
Tužiš u žalobi?
Zar li kobac dragu
I tebi zarobi?

Ti Zbygonju zlobni
Na tom tvrdom gradu!
Ti si uhvatio
I men' ljubu mladu,
Pa zatvorio sada
Srěd tvrdoga grada.

Ti bi se golube,
Ogledao s vragom,
Da je tvoje srdce
Nadareno snagom.

Ti nebi ostavljao
Kobcu zaklad mili,
Da b' u tebe tvrdi
Oštri nokti bili.

Pače ti bi kobca
Zlobnoga ubio,
Da bi tvoj kljun tvrdi
Mesožderav bio.

Ajde na Zbygonja,
Ajd tužni junače!
U tebe je srdce
Proti vragu jače.

U tebe oružje,
Kojim se ti brani,
U tebe za vrat mu
Buzdohan kovani.

Brže plane junak,
Gre u šunnu tminu,

Uzima oružje

Težku topuzinu,

Běži mrkim lugom

Pod tvrdu gradinu.

Noćju stigne u grad,

(Svud strašan mrak vlada)

Kuće peštju: »Tko je?»

Pitaju iz grada.

»»Lovac što je zašo.«» —

Popusti veriga

Kuće silnom peštju;

Popusti i druga.

»»Gdě j' vojvoda Zbygonj?»»

»U velikoj sobi.«

»»Zbygonj u razkoši,

Děva u žalobi.

Ajd otvori lovcu.«»

Zbygonj neotvori.

Junak buzdohanom

Mah vrata razpori;

Težkim buzdohanom

Zla Zbygonja ubi,

Gradinu protrči,

Svu čeljad pogubi,

Svoju krasnu děvū

Do zorice ljubi.

Stiže u grad rano

Nad lugom sunašce,

Pade nova radost

Momku na srdašce.

Kad ugleda momu

U naručju svomu.

„Čija j' golubica?
 »Zbygonj ovdě mladu
 Kó mene zatvori
 U tvrdome gradu.«

„Ajd iz grada u lug!
 Odleti put luga,
 Sad ju njiše jedna
 A sad hvoja druga.

Po dubravi letje
 Uz goluba mila,
 A večer jim krevet
 Jedna grana hila,

Děva se raduje
 S dragim polag volje,
 Amo támo šetje
 U slobodno polje,
 I š njim sve večere
 Jednu postelj stere.

8. J e l e n.

Trčáše po gori jelen
 Kroz svoj zavičaj zelen,
 Po gorah i dolinah krug
 Krasne paroge diže,
 Kud parožčiči stiže,
 Kráka lěp gusti lug:
 I brzo po rodnom kraju
 Tanke mu noge igraju.

Evo junaka, u goru gdě se uputi,
 I u doline ide u boj ljuti;
 Uza se nosi buzdohan i čordu,
 I tím oružjem razbija vragov hordu . . .
 Izčeznu već junaku po gori trag,
 Nanj nasrnu lukavo ljuti vrag:

Upazi ga pogledom, što se od zlobe žari,
 Težkim buzdohanom u prsi ga udari:
 Zamněše tužno luzi žalostivi;
 Iztěra iz prsiuh dušicu — duh živi:
 Duša se kroz lěpo tanko grlo pusti,
 Iz grla tanka na krasne usti.

Evo gdě leži! glě toplá krv
 Za dušicom teče, što se oddruži,
 Vřělu krvcu pije zemlja i nje crv;
 I u svake děve srdce zatuži.

Leži junaku u hladnoj zemlji trup;
 Nad junakom raste visok dub,
 I na sve strane — pruža svoje grane.

Šetje se jelen, noseć krasne paroge,
 Igraju po lugu brze mu noge
 Tanku šiju proteže — gore u listje seže.

Slětju se jata kraguljah bistrookí,
 Iz čitavog luga na taj dub visokí;
 Na dubu viču — i glasno nariču:
 »Pade junak zlobom vruga;
 »Za njim plače s děvicami draga!»

V.

Pisně bratra Jana Augusty,

kterěž dělal we wězení.

Sdělal W. Nebeský.

Swarliwý čas roku 1547. uwalil na jednotu bratrskau mnohé hořké utrpení. Obě strany, pod jednau a pod obojí, pronásledowaly ji a osočowaly u krále. Přísne rozkazy proti ní byly wydány, sbory jejích zastaweny a

údowé jednoty přinuceni, buď na stranu pod jednau buď na stranu pod obojí se dáti. Mnoho jich odpadlo, mnoho se jich wystěhowalo, a ti, kteří w zemi zůstali wěrní swému předsewzetí, u weliké tísní byli postaweni, an se jim připočetla blawní wina pobauření se stawů. Z počátku zvláště na sbor Litomyšlský a správce jeho Jana Augustu, jednoho ze starších a předních, a na Jakuba Bílka, kněze mladého, Augustowa pomocníka a později sauwěžně a saumučence, welké těžkosti se walily. Již asi měsíc před tím, než pan Kostka Litomyšl králi postaupil (26. Srp. 1547.) odebral se Jan z města a zatajen žil zde onde, což dráhný čas trwalo, až Šebastian Šeynoch, nowě dosazený hejtman Litomyšlský pod záminkau, žeby s ním rád něco pro jednotu prospěšného rokował, jej newinným prostřednictwím jistého bratra k tajné rozmluwě přemluwil a slowům jeho wěficiho a na určené místo u lesa blíž města se dostawiwišího úkladem ustrojeným jal i s pomocníkem jeho Jakubem (na den swat. Marka r. 1548.). Druhý den ráno byli do Prahy odwezeni, Jan do bílé věže a Jakub do sklepu pod palácem, kdež několikráte wyslýcháni a mučeni bywše až do pátku po sw. Duchu drženi byli; pak je odtud na Křiwoklát odwezli a do zvláštních sklepů wsadili, Jana Augusta spolu s pacholkem formanským, Němcem, od kterého skoro půltřetího léta s ním sedě mnoho trpěl ano i bit byl. I zde mučeni byli. Až do roku 1550. byl pro ně welmi smutný čas, neboť w temných sklepiích beze všeho swětla, bez knihy a papíru žiwot swůj tráwili; tu se mezi pacholky strážné dostal jeden, který je z Litomyšle znal, a ten, ačkoliw byl, jak Blahoslaw w žiwotopisu Augusty prawí: »ožralec, hřišník, psota knechtník«, tajně podstrkował swětla, papíru a potrawy, ano i psaní od přátel jim doručował a zase od wěznů listy a jiné písemnosti na bratři odnášel, »neboť pánu Bohu to nic nepřekáželo, on umí a může skrze zlé dobře činiti a k skutkům swým dobrým jich užiti, pokudž kdy ráčí, rowně jako oněch

lawranów, skrze něž Eliáš proroka žiwností opatrowal.« Tenkrátě také dostali nowého hejtmana na hrad jím přimíwého, který mnohé ulehčení jim poskytl, bibli a písneš žaláře jim dal. Též písar jím přál. Ale oba brzo se zase pryč dostali a písar i zlé z toho měl. W této době přízniwější napsal Jan »welmi mnoho potřebných a znamenitých věcí k přítomným potřebám toho času bratřím starším ano i k budoucím časům jednotě potřebných a prospěšných, učinil i nejedno psaní k zvláštním osobám k jich užitku. Písniček jistých a nemálo potřebných také množství složil.« Tak Blahoslaw o tom píše. Toto ulehčení ale dlouho netrvalo, po Hronnicích roku 1553. wyzradilo se to na pacholka pro jeho neopatrnost; po dwakráte přijeli páni od komory na Křiwoklát a prohlédali žaláře až zem rozkopali, a všecko, co psaného našli, pobrali, knihy ale a písarské nástroje jim nechali. Po swatém Stanislawu toho roku byli zase do Prahy odwezeni do bílé věže, wyptáwání a přísněji hlídání. Bratr Jan se welmi těžce roznemohl, po mnohé ale bolesti beze všeho léčení se uzdrawil. Zase je dali nazpět na Křiwoklát. Roku 1555. wěznové opět našli strážného, který nějaké spojení s přátely jim sprostředkowal. W tuto dobu Augusta zase mnohé písneš a jiné spisy na jednotu napsal, do které rozličné neřesti se byly wedrali, z kterých ji káral, z toho ale nastala jakási newole mezi Augustem a ní. Po smrti strážného nastala jim zase přetržka we spojení se swými, až si prosbau na komissary a na arciknížete mnohau úlewu wyjednali, ano domácí i přespolní wolně s nimi mluwiti mohli, jen když se wědělo kdo jsou. Ještě wíce ulehčení jim poskytl rok 1560. (třináctý jich wězení), neboť tenkrátě na Křiwoklátě často býwal arcikníže Ferdinand »se swým fraucimorem, kterýž tehdyž měl (to jest s pannau Filipínau tak řečenau)« a s ním Ladislaw ze Šternberka, jeho komorník přední a miláček, kterémuž hrad ten postaupil. Filipína (krásná duchem a srdcem wytečná F. Welserowa rodem z Augšpurku),

Šternberk a choť jeho Kateřina, všickni vězňům velmi přáli a všemožně se přičinili jak o ulehčení jich strastí tak i konečně jich z vazeb propuštění.

Šternberk se swau chotí je často nawštěwowal, s nimi rozmlauwal, jim radil, co učinit mají pro swé propuštění a za ně se přimlauwal u arciknížete, w čemž mu Filipína velmi nápomocna byla. Na jeho radu zadal Jan prosbu na arciknížete, kterauž tento laskawě přijal a otci swému císaři dal, který též swau mysl již poněkud wěznům byl naklonil, však sám je propustit nechtěl, že se to wíry týkalo. Wložil to na swé kněžstwo, to žádalo od Augusty úplné odwołání, chce-li z wazeb wyjíti. Instrukce jejich byla mu doručena, on ale se k tomu nechtěl uwoliti, raději učinil swé přiznání ku straně pod obojí ale s opatrností, aby swému swědomí a swému přesvědčení neublížil. Strana pod obojí s tím nebyla spokojena, žádali, aby swé mínění jasněji oznámil, což také učinil ale spis neodewzdal, poněwadž se nepříhodila k tomu přičina. Také Filipína jej nawštíwila (tu sobotu před kwětnau nedělí 1561.) a ptala se ho, potřebuje-li co, žeby mu to ráda způsobila. Jan prosil, aby mohl na ty hody welkonoční Jakuba widěti. Žádost jeho se vyplnila, tři dni mohli wolně w hradě se procházet, a jedli u p. Lad. ze Šternberka. Pohnutiwě bylo obau wěznů se potkání. Osm let se newiděli. Plačice se objímali, že i pána a paní rozplakali. Pan Lad. ze Šternberka Janowi radil, aby se podrobil wůli arciknížete a šel mezi Jesuity na předělání swého smýšlení, k čemuž teprw po dlouhém wzdorowání přiwolil, a hned obadwa do Prahy dowezeni a na Starém městě wolně dosti ubytowani byli. Odsud měli k Jesuitům docházet, ti však tomu nechtěli swoliti, aby jinde bydleli, protož k sw. Klimentu do kláštera dáni byli, kde přes sedm neděl bydleli, dobře ošetřeni, neboť i jídla po česku jim strojiti dali, ale přísně hlídání. Poněwadž ale žádnau změnu w jejich smýšleních způsobiti nemohli Jesuité, rozmrzeli se na to, a Augusta prosil,

aby se mohl smluviti se stranau pod obojí, načež mu odpověď žádná dána nebyla, nýbrž on a Jakub wzati a na hrad odvedeni byli. Jana poslali na Křiwoklát nazpátek, Jakuba ale dali do bílé věže, kdež tento přes pět neděl držán byl, než administratorům pod obojí jej odewzdali, ku kterěž straně on se po dlouhém wáhání a po welkém boji přidal a swátost na potvrzení přijal. (1561.) Po swém wyswobození šel na Křiwoklát ku bratru Janowi, který tu zase přísněji držán byl, a ačkoliw pan Šternberk všemožně proň se přičinil, teprw r. 1564. ze swého wězení wyšel. Neboť konečně dopustil arcikníže, aby se smluwl s knězem pod obojí. Dobře se snesli a měl již konsistoři předstawen býti, ale tato strana tomu odporowala, zvláště powěstný Mistopol, který welmi přísně a weřejně odwoláni od Augusty žádal, což tento učiniti nechtěl. Dne 9. Dubna 1563. přiwezli bratra Jana opět na bílou věž do Prahy, a 22. Kwětna k němu přišli Mistopol a farář Swatomikulášský řkauce, že oni posledně k němu poslowé jsau, počali s ním rozmlauwati o wíře, však bez nějakého prospěchu, protož po rozličném sem tam potahowání zase na Křiwoklát nawrácen byl, »aby sobě tam odpočinul a oni tuto po něm také«, jak Blahoslaw prawí. Roku 1564. naposled do Prahy poslán byl. Docela wolně bydlel w domě p. Waldšteina, až konečně od krále Maximiliana propuštěn byl beze všeho odwołání a beze všech zápisů a záwazků. Plných šestnácte let byl we wězení. Po wyswobození ze swého trápení wzal swůj byt w Boleslawi »a w díle Páně wedl a konal, pokudž mohl, až tu potom i umřel a to léta Páně 1572. w oktáv tří králů, wěku swého maje let 72, a pochowan na obecném hřbitowě neb w kostele w kapli.« Slowy Blahoslawowými končím krátký tento nástin, který podati za zbytečné jsem nepowážowal, než nějakau takau zmínku učiním o písních, které jak w tomto úvodu dwakráte podotknuto bylo, we wězení složil tento mnohau strasti stísněný muž. Rukopis těchto po dlouholetém trápení a

w bídě žaláře složených písní nachází se we Widentské dworní knihowně. Na pergameně latinau starau popsaném, do kteréhož wázán jest, stojí: *Cantilenae Bohemicae Pikhardicae*. Formát jeho jest asi tak nazwaný Šillerowý. Obsahuje 143 listů welmi hustě bez rozdění weršů popsaných stran, a jelikož každá strana asi 40 řádků dwěma wersemi vyplněných má, může se počet weršů celého rukopisu přes 20,000 udati; jen o $\frac{1}{6}$ méně nežli Iliada a Odysea dohromady. Pozůstává ze dwau oddělení, prwní začíná písněmi o původu wíry a končí písněmi o Duchu swatém (91 listů), druhý o Trojici swaté a končí písní času nočního.

Na prwním listu stojí dole napsáno: »Započato psání dne 5. Kwětna 1562. o 18 hodinách;« na posledním listu prwního oddělení jest zaznamenáno: »Dokonáno toto sem wepsání měsíce Čerwence dne 27. třetí den po sw. Jakubu léta Páně 1562. Toho dne paní Kateřina Šternberková na hrádek přijela z Prahy s pannau Filipínau.« Mezi prwním a druhým oddílem je několik listu prázdných (ačkoliw nic nechybí, coby wepsáno nebylo, zůstaly bez pochyby proto prázdné, že druhé oddělení w ten samý čas psáno bylo, co prwní, jak z udání času poznati lze) a na konec celého rukopisu připsáno: Na den sw. Jana Křtitele to jest dopsáno léta Páně 1562. we wězení, Čerwna měsíce dne 24. A započato bylo dne 6. téhož měsíce. Z toho wyswítá, že psán jest w 14. roce wězení Augustowa w ten čas, když od Jesuitů z Prahy zase nazpátek na Křiwoklát dovezen byl, a než kněžím pod obojí k nějakému srozumění we wíře odewzdán byl. Jeho pomocník a sawězen Jakub toho času již propuštěn byl, dobrowolně ale za wězně znou se pro něho učinil a na Křiwoklátě u Augusty zůstal. Písně arci po celý čas wězení složeny jsau, neboť Augustůw životopisec Blahoslaw na dwau místech (k roku 1550. a 1555.) prawi, že mnoho písniček složil: roku 1562. stalo se wepsání. Jest to pohnutliwé podiwání na tu sbírku w dlanholeté

strasti žaláře složených písní. Do wazby jest zastrčen úzký odřízek papíru, na jedné straně notami hudebními, na druhé kusem konceptu prosby o propuštění popsaného, což následující slova dosvědčují: — »wazby poručiti propustiti. Připowidá Waši Arciknížecí Milosti pánu Bohu se modliti za dlahé — zdrowí, trwanliwé panowání, za: — W żywotopisu Blahosławem sepsaném *) se toto místo nenachází w prosbách Augustowych na arciknížete a p. ze Šternberka uwedených. Že tyto písně jeho žiwé z duše se prýštily, ačkoliw více dogmatického a ethického obsahu jsau, nežli lyrického, to dosvědčuje, že hned s nápěwem powstaly ano snad i od něho w samotnosti trudné dlahého wězení zpíwány byly, a tak co útěcha duše ze srdce se lily. Skoro ke každé jest nápěw udán buď dle známé latinské neb české písně, buď i notami naznačen. Zpěwu milownost jednoty jest wůbec známa, a že Augusta též písní duši swau powynášel a těšil, z toho widěti, že hned po swém zajetí Šeynochem na cestě do Prahy si prospěwował, což mu zabráňował jich strážce, »bylť psota tichá, ani zpíwati nedal, ač já předce zpíwal, když mi se widělo« prawi sám Augusta w listu u Blahoslawa položeném. — W písních, jak již podotknuto, přewládá žiwel didaktický a ethický, celá sbírka je saustawa dogmatiky dle tehdejšího stawu učení bohosłowního, a to saustawa docela wyčlánkowaná s celým wědeckým rozwětwním. — *Díl první* obsahuje písně *o všech prawdách a milostech Božích wíry Apoštolské*, a sice nejprw *o půwodu wíry*, jak jest »*Bohem wydána — od křestanstwa přijata — jest w člancích dwadcti, — w nichž jest všech prawd zawření — potřebných ku spášení — nejprw podstatných — potom služebných — též i případných.*« — Dále wykládá jak tato wíra, která »*se wždy prawdau stkwí — jímá rozum w manstwi, — nemůže ji důwodem přemoci — má důwody Božské pomoci,*« byla zjewená Adamowi, Abra-

*) Žiwot Jana Augusty staršího a správce jednoty bratrské w Čechách. Seps. J. Blahoslaw, wydal F. Franta Šumawský. W Pr. 1837.

hámowi, jenž přítel Boží učiněn — a wětrcích otcem — oba bywše bez písem, a až ji Mojžiš napsal: «i jiní wěrní — jsau tímž duchem nadšeni.» Ale písmo na mistra čekalo.

Po tomto udání, kterak wíra dřív ústně pak písemně byla zděděná, rozebírá obsah její tím samým přísným logickým chodem, jaký w celé sbírce panuje, která se takowka rukowěti dogmatiky, do weršů uведенé podobá. Rozwrženy jsau písně na tři díly: o wíře w Boha Otce všemohaucího, stwořitele nebe i země, o wíře w Syna Božího a o wíře w Ducha swatého, čímž prwní oddělení se končí.

Jednotliwé třídy zase do mnohých odvětí se rozbihají. Wylíčiw bytost Božskou (Já jsem jenž jsem, dle Mojžiše a slovo w sobě maje, dle Jana) wyprawuje, kterak Bůh stwořil nebe a duchy ušlechtíl w kůřích nescíslné, zem, ráj a člověka, a kterak w té nádobě hliněné složil dary rozličné, kterak stwořil jej w dvojí podobě — k rozplenění, míst w nebi vyplnění. Při tom udává za půwod a příčinu manželské milosti: Cožkoli Adam w sobě měl — totž wše okem wnitřním w Ewě widěl. Líčiw moc Boží (Nebesa's co stán rozpial, — držíš oblohu co sklep křišťalowý, slunce, měsíc, hvezdy, wodíš jich cestami, wětry we své hrsti držíš), prawi o jeho maudrosti, kteráž w každém tworu až trpytí, že dal všem plnost slušnou bez wšeho nedostatku a o dobrosti, že i jed hadowý k potřebě býwad dobrý.

Na to wyobrazuje zkázu obrazu Božího welmi živými barwami (dle Mojžiše V. 32. Kořen jich je kořen žlači, hrozen jich jak hrozen hořící. A wíno jed litých drakůw, žluč překrutná slepejšůw) a kterak Bůh padlého člověka úpění z daleka slyšel, co rodičku an úpi a kterak se lékařem stal, rány nezhojitelné owázal.

W písni o štěstí hříšných, kteří, když jakau nepravost skují, w pěknau wěc ji obalují a o trpění sprawedliwého (každý den musil kříž nésti) i swůj smutný osud připomíná, což jinde nečiní, neboť wše až k podiwu je objektivní a všeobecné, jakoby prawdy wíry, kterau

we werších wyložiti si tu umíníl, z paměti jeho byly wypudily každau myšlénku na vlastní strasti, jen zde si stýská: *Jak jest život můj stryžněný, pro twau službu potupený — za blázna a za nic jmín jako howado ošetřín. A však se tebe vždy držím, wím že při tobě obstojím. Neb's ty ujal prawici mau, wedeš mne — Ač tělo, srdce hyne, však Bůh na věky nezhyne, kterýž jest moc srdce mého, a díl dědictwí věčného.*

Po wyložení jistého odwětwí prawd náboženských písněmi didaktickými nachází se buď jedna neb více písní citů powýšenějších a obsahu všeobecnějšího, a obyčejně větší ceny lyrické, které by se z celé saustawy sbírky vymanti a k pobožnému užívání upotřebiti mohly (na straně u nich stává připsáno: *wezdejší*). Tak i zde stojí pět chwalozpěwů k Bohu, než o jeho trestání a smilování mluví, a o moci swěta. Nejvyšší moc *w samém Bohu byt svůj má. Jiná každá z ní pochází.* Welmi krásný a mírný duch jest w následujících werších. *Buď Křestan, Turek, Žid, Pohan — at jest w pokoji zachován — podle příkladu daného — od Boha otce samého — kterýž všechněm dobře činí — w bytu chová, krmí, žíví — kaukole růsti nechává. Pocta Boží at průchod má, držtež jí, komuž on to dá. Zajímavé také jest mínění jeho o wrchnostech. W toť se jí sluší poddati a k rozkazům jejím státi, buď ona zlá neb dobrá, spravedlivá neb podvodná, činíc pravdu nebo křiwdu, poručiti to vše Bohu, neboť on sám nad ní moc má. Pakli rozkáže co proti Bohu, tuť sluší odpowědati, wíc nám Boha poslauchati.*

Pak wyložiw desatero Boží přikázání a dobrořečiw Bohu w chwalozpěwu přechází k druhé odwětwí o wíře w syna Božího, o jeho wtělení, o čtwerém příchodu na swět (*nejprvnějším w těle, druhém w duši celé a třetím při smrti, we čtvrtém má sauditi*) o jeho narození (*mezi howady jest položen, jenž w blesečích Božských zplozen*) a o jiných hlavních dobách jeho žiwota, každau 2, 3 i 6 písněmi oslawiw. Několik chwalozpěwů je wpleteno, a ně-

kdy se tu powznáš až k horování hymny, jako w následující písni: *Wesel se choti Kristowa, jenž jsi od něho oswětla, neb se k tobě s nebe běře Immanuel, nebeský krdl, Bůh, kterýž se w panně počal, člověčenství tvé w ní přijal.*

Písněmi o wiře w Ducha swatého končí první díl.

Druhý jedná o Trojici swaté a o původu církwe, kdež úplné její rozvíti rozkládá, začínaje o církwi Adamowě, Noeowě, Abrahamowě, až ku křesťanské a jak tato zponenáhla powstala ze sboru Kristowa Apoštolů a zrostla k církwi všech národů, dále o spojení Krista s církwi, o služebnících její wěrných i zlých, o slowu Božím w ní atd.

Z celého wyswítá že lyrický žiwel daleko přewýšen jest wyprawujícím, ponaučným a mrawním, a že více dogmatiky a církewní historie w těchto písních jest, než básnického obsahu, jako wůbec více šlechetným, ukončeným, mírným, Bohu oddaným, zbožným duchem vynikají, než bohatostí a skwělostí myšlének, horujícím citem a dokonalostí formy w smyslu širším a užším.

VI.

Paměti o školách českých z rektorských let

M. Martina Bacháčka (1598—1612).

Od Wacsl. Władivoje Tomka.

(Dokončení.)

K dohlížení na žáky i na učitele, jaké činí prospěchy a jak své powinnosti wykonávají, ustanoweny byly zkaušky čili examina. W některých místech odbywały se čtvrtletně, w jiných každé půlletí toliko, totiž o Sw. Jiří a o Hawle, načež se mládež domů rozcházela na prázdniny.

W ohledu na odbywání těchto zkaušek důležitý byl

ústaw školních dohlížitelů čili inšpektorů po městech, kteří dokonce nebyli pauzí figuranti, nýbrž mužové jak skutečný úřad mající, tak také schopní k zastávání takové dohlídky. Záleželoť to v celém příznivém postavení českých škol toho času vůbec, že se v každém sebe menším místě nalezali v měšťanstvu mužové zběhlí v literním umění, kteří buď sami za mladších let byli učiteli, buď aspoň k živnosti své teprw po nabytém školském učení přistaupili. To byli tak zvaní *cives literati*, mezi kterýmiž u větších městech, kde jich počet byl znamenitější, zvláštní bratrstwa stávala, mající na péči oslawování služeb. Božích zpěvem na tak zvaných chořích literátských.¹⁾ Mužové takoví byli dostateční, v nedostatku učitele i sami školu zastati. Když r. 1600. Příbramští neměli žádného učitele, protože je byl podwedl ten, který k nim od rektora byl ustanowen; M. Bacháček, k němuž udělali stížnost, wedlé litování jich w tom a slibu náprawy píše, žeby byl prozatím někdo z pánůw sausedůw pro odplatu boží také někdy u mládeže mohl se w tom propůjčiti, a přes den, jak před obědy tak i po obědích přes dvě hodinky při ní setrwati, kteraby se toliko w deklinacích a conjugacích, i také po obědích w muzice i také w psaní cwičila, mysle tím owšem takové sausedy, kteří skutečně schopni byli, učitelství w tom zastati. Z literátů takových býwalo w každém městě několik inšpektorů školních zwoleno, a sice od purkmistra a konšelů, jakožto vlastních wrchních dohlížitelů.

Powinnost inšpektorů byla, školu jak při zkaušce tak i mimo ten čas častěji nawštěwowati, a přihlížeti zvlášť k tomu, aby učitel wyměřený sobě školní pořádek dobře zachowával. Shledali-li w tom neb we kterémkoli ohledu některý nedostatek, a jestliže ho učitel nenapravil i po učiněném jemu napomenutí od inšpektorů; měli

1) Srow. Zřízení bratrstwa literátůw w Českých Budějowicích, w Časop. Musej. 1845. I. 114.

ohlásiti tu věc buď purkmistru a konšelům nebo i zrow-na rektorowi university, aby to bylo přivedeno k ná-prawě. Od nich býval také každý nowě ustanowený správce školní neb jiný collega jeho do školy uweden a mládeži školní představován s napomenutím ku poslau-chání jeho i také s připomenutím jemu powinností. Při zkauškách musil učitel předložit inšpektorům školní po-řádek s udáním, jak daleko dle toho pokročil we kterém předmětu, aby mohli widěti, jaké prospěchy mládež w tom učinila. Mohli také dle toho udání sami zkaušeti, aby se tím lépe přesvědčili.

Mimo inšpektory wysílala někdy i radda městská sama některé osoby z prostředka swého, aby při zkaušce byli přítomni. Od raddy býval den zkaušky ustanowen, a dohlíženo na inšpektory, aby swůj úřad pilně zastá-wali. Nejvyšší pak dohlídku nad učiteli i inšpektory konal rektor university sám, kterýž častěji do rozličných míst dojížděl, jak ke zkauškám tak mimo zkaušky k tak nazwaným visitacím. Tu prohlížel žákům písma, jak je drží w pořádku, zkusil, jak dle wyměřeného řádu dobře neb špatně jsau wycwičeni, a učitelům dle toho chwalu neb hanu udělowal.

Za odměnu pilnosti býwali dobří žáci při zkaušce od inšpektorů rozličně darováni. Metla a sláměné wěnce byly pokuty nedbalosti.

Zawedeno bylo pro zachování pořádku i přehledu, že každý správce školní zapsány měl wšecky swé žáky dle jmena, příjmení a rodního místa; kteréhož pozna-menání přepis wšichni také rektorowi university musili zasílati obyčejně zároveň s pořádkem školním. Pozna-menání toto bylo owšem spořádáno podlé tříd, we kte-rých žáci byli, a spolu bylo poznamenáno při každém žákowi, které lekci slyší, jakož jsme nahoře již pronesli zdání swé, že w jedné třídě rozliční žákové rozličných stupňů byli. Chtěl-li žák z jedné školy do druhé do vyšší třídy přestaupiti, musil mít wysvědčení (testimo-

nium) od předešlého správce školního. Běhauní čili as-
tantes, to jest takowí žákové, kteří bez vysvědčení
z jedné školy do druhé přebíhati chtěli, neměli býti tr-
píni. Tím přísněji zapověděno bylo všem správcům
školním, wyluzowati žáky jeden druhému, což zvláště
w Praze, kdež tolik bylo škol wedlé sebe, častěji se
přiházelo.

Wšecky tehdejší školy byly poněkud spolu i alum-
naty. Toliko domácí mládež, bydlící u swých rodičů,
školu pauze w čas učení nawštěwowala; přespolní pak
žáci všichni we škole samé příbytek měli. O strawu bylo
obyčejně tak zřízeno, že jim sausedé dávali oběd, každý
den jiný dle jistého pořádku. I jiné potřeby dostávaly
se jim dílem z rozličných dobrovolných sbírek w obci.
Mimo to bylo zpíwání w kostelích a po domích, též ko-
leda, odkudž přicházely jim rozličné příspěvky. Žákové,
kteří se nejvíce musili žiwiti žebrotau, nazýwali se men-
dikové; kteříž za to po řadě školu wymetávali. Přes-
polních žáků takových, které tím způsobem obce wydr-
žowaly, bylo dle Stránského w některých místech více,
w jiných méně než sto. Učitelové měli rovněž obydlí své
we školním domě, a sice jen w chudých obcích we škole
samé spolu se žáky; obyčejně měli své vlastní poko-
jky. Příjmové jejich byli řádný plat, který jim vycházel
od obce a vyplácen býwal na týden, mimo to jiné oby-
čejně hojně příjmy wedlejší, nahodilé. Obyčejně mítvali
též strawu u duchowního správce. Dohlídku nad ho-
spodářstwím při škole měli inšpektorové rovněž jak nad
školními věcmi samými; a též rektor při visitacích swých
k tomu dohlížel, a kde co nebylo w pořádku, hleděl,
aby to přiwedeno bylo k nápravě.

Jak nad učením we školách tak i nad mrawy baka-
lářů a jiných správců školních byl nejvyšší wrechností
rektor university. Wýtržnosti učitelů neb žáků jejich
z jich nedopatření oznamowali mu inšpektorové neb raddy
městské; kteréž on káral při winných přísnými domlu-

wami neb přesazením do špatnější školy i mimo obyčejný čas, nejhorší i skutečným seazením s úřadu školního.

Mimo vlastní školní kázeň patřili však učitelové w Praze i po všech městech, kamž byli od university vysláni, jako všichni jiní údové university, pod jurisdikci rektora a raddy jeho vůbec, jak we věcech civilních tak i trestuhodných přestupcích. Žádný správce školní neb jiný official nesměl od práwa toho místa, kdež byl, wzat býti do wězení pro jakaukoliw winu; než musila naň žaloba činěna býti u rektora. Umřel-li při správě školní, musil kšaft jeho i všechna pozůstalost dána býti w ruce rektora, kterýž pak s ní podle práwa naložil. Měl-li učitel w jakékoliw cizí rozepři svědkem býti, musil svědectwí wydati před rektorem w Praze, ne před právem místním, leč jestliže k tomu konšelé powolení wyžádali od rektora, což owšem častěji se stávalo, aby nebyly školy obmeškány odjezdem učitele. W práwích těchto, která se zakládala na nejstarších prwotních privilegiích university, wěděli se mistři proti útokům, kteříž se semotam dáli, statečně brániti. Roku 1599. 12. Čerwna píše Bacháček purkmistru a konšelům Pelhřimowským w jmenu swém i raddy swé: Zpráwu toho máme, kterakby Hawel Philomela Litoměřický a Wácslaw Pruner Pražský w městě našem w potupném wězení za dosti dlouhý čas se zdržowali; což jest proti práwům a swobodám učení Pražského, a o tom dobrau wědomost máme, že žákowstwo k waši jurisdikci nenáleží. Protož. wás za to přátelsky žádáme i také napomínáme podle nadpowěděných práw a swobod učení Pražského, abyste je z téhož wězení propustiti rozkázali. Nebo kdyby se toho nestalo (čehož se nenadějeme), musilibysme to w ta místa, kdež náleží, wzněsti, a pokuty swobod učení Pražského následowati. Má-li je pak kdo z čeho winiti, wí, jaký pořádek práwa k nim zachowati.

Purkmistr a konšelé města Kostelce nad Labem byli téhož roku pro podobnau wěc skutečně žalováni od uni-

versity u císaře Rudolfa, a sice následující žalobau: »Nejjasnější a nejnepřemoženější Římský císaři, Uherský, Český atd. králi, pane, pane náš nejmilostiwější! Na W. C. Mst se vši ponížeností wznášíme, kterak purkmistr a konšelé města Kostelce nad Labem Michala Georgidem, akademie učení Pražského alumna a pod jurisdikcí naši náležejícího, od pondělí masopustního léta tohoto roku 99. proti privilegium i pokutám w nich obsaženým a swobodám předepsané akademie učení Pražského, jakož artikul týchž privilegií to všecko w sobě obsahuje a zawírá, jehož W. C. Msti pro lepší toho wyrozumění pod literau A. podáváme, swéwolně až posawad zdržují, a jeho na přátelské naše psaní nikterak propustiti nechťejí. Protož W. C. Msti poníženě žádáme, že jistým dekretem to naříditi a milostiwě poručiti ráčíte, aby výš psaní purkmistr a konšelé města Kostelce předepsaného mládence dalším wězením mimo řád a práwo neobtěžowali, nýbrž jeho z takového wězení propustili. Budau-li oni anebo kdo jiný z čeho, zachowajíc pořád práwa, chtěti winiti, nemá se jim ani jemu žádného zkrácení ani ublížení státi. A dále, čeho jsau se tu oni, purkmistr a konšelé města Kostelce nad Labem, proti řádu a práwu, newznessi prvé na nás jakožto wrchnost jeho, wěda o tom dobře, že on ne pod jich jurisdikcí, ale pod naší zůstává, dopustili, toho při milostiwém W. C. Msti uwážení zanecháváme, žádajíce vždy se vši ponížeností, že W. C. Mst nad privilegii a swobodami akademie učení Pražského, též i nad námi, wěrnými poddanými, milostiwau, laskawau a ochranau ruku držeti ráčí.«

Dosazování a přesazování učitelů stávalo se obyčejně w známé dwa termíny Sw. Jiří, a Sw. Hawla, když právě prázdniny připadali. W ten čas obyčejně mistři a bakaláři, kteří chtěli býti přesazeni, osobně přicházeli do Prahy, a rektorowi se představowali. Dosazený ke správě školní byl zawázán na jedno půlletí, a nemohl mimo termín ani býti propuštěn od purkmistra a konšelů, ani také

sám školu opustiti a jinam se odebrati, ani konečně rektor bez přivolení konšelů nemohl někoho mimo čas ze školy vzíti a jinam přesaditi. Purkmistr a konšelé, byli kde místo uprázdнено, žádali hned před terminem rektora university o nového učitele buď písemně, buď skrze vyslané své, jestliže právě co jiného také měli v Praze jednati, jakož zvlášť když poslowé z měst ke sněmu přišli do hlavního města. Často žádali již sami o jistou osobu, jestliže jim powědoma a právě prázdna byla, w čemž pak rektor dle žádosti jejich rád učinil; obyčejně zanechali však zcela jen jemu, kohoby jim poslal. Dosazení čili dotvrzení potom učitele od rektora stávalo se listem, tomu, kdož byl dosazen, doručeným, kterýž on pak w místě samém odewzdal konšelům. Bez rektora university nikdy nesměla se smlauwa mezi radou a učitelem státi, tak aby byl který aud university bez wědomí rektora mohl školu sobě od některé raddy městské podáwanau přijmanti. Při dosazování kolegů býwal od rektora také ohled brán na předního správce školního, jestliže on sobě někoho oblíbil, s kým myslel, že se bude nejlépe moci srownáwati we společné správě školní.

Nebylo neobyčejné jak w jiných věcech tak i w této, že se bakaláři také o dobráu rekomendaci od wzácných přátel postarávali, aby dostali dobré místo; ačkoliw nebyl ten ohled hlavní, dle kterého takové dosazování dalo se. Tak píše k. p. M. Jan Bistřický za svého rektorství roku 1602. (28. Břez.) knězi Jiříkowi Dikastowi, děkanu Jičinskému, kterýž byl žádal za Mikuláše Heracia Slanského, kolegu školy Jičinské: «Jakáby Waše žádost byla a příčiny w ní položené, to jsem, ji bedliwě přečetš, výborně porozuměl. I w prawdě Wám ozaamuji, že jsem ji w swém bedliwém uwážení měl; ale uznávám, že jsau mnozí starší bakaláři, nežli on jest, kteříž swůj čas we školách letmi stráwili, a ti potřebují opatření obzvláštního. Tento pak Nicolaus Heracius, maje ode mne

to dobrodiní ano i od akademie, jedno že jest swého nic, jsa študiosem, w kolleji neutratil, nýbrž sumptibus Gwalterianis.²⁾ žiw byl, a potom dříve téměř půl léta k wám promowován byl, a tak pamatuje na to, mám za to, žeby byl mohl na tom přestati. Však nicméně, vážíc sobě Waší žádosti nemálo než welice, tak činím a jeho rektorem školním od Sw. Jiří wystawuji; a collegam jemu odešli, na kterémž přestati bude moci a přestane. Nebo sám znáti ráčíte, že swé patientes fedrowati musím, aby na mne nenařikali. Tu jsem na Waší přimluwu přátelskau odpověď dáti chtěl, abyste mau upřímnost k Wám celau poznati mohli.«

Jiné psaní Jana Bystřického, Baltazara Parlagia Slováka se týkající, pro jeho zajímavost celé zde klademe, nechávající w něm i rozličné zvláštnosti řeči bez proměny, kterých on hojaěji než jiní užívá:

»Venerabili virtute et doctrina ornatissimo viro domino Gallo Terrigenae Slanaeo, ecclesiae Neoboleslaviensis decano vigilantissimo, amico ac compatri suo in Christo charissimo.«

»S. P. D. Psaní Waše jest mi od Baltazara bakaláře dodáno; w němž oznamujete krátce o zamlčení psaní jak od Wás ke mně, tak ode mne k Wám, dokládaje w krátkosti příčiny, nyní pak maje příčinu k psaní danau skrze Baltazara Parlagia, co zmeškáno, napravujete. I takť jest, můj nejmilejší pane kmotře, žeť jsme obadwa umlkli, nejináč, než abychom se již z České země do Morawské vystěhowali; o čem málo doleji dotknu. Co se dotýče Baltazara Parlagia, oznamujete, kterák Wám w známost uwedl, že jsauc podán ode mne do města Králové Dworu, takowau spráwu školní že jest poněkud ujal, ale poněwadž zwěděl, že tam práce zwonická jest, a za tau příčinau žákowstwo že se tam nedrží, a on jest

2) Beneficium Gwalterianum čili Walterianum byla fundací, dle které vždy několik studentů mělo příbytek a strawu i ostatní vychování w kolleji Karlově. Študenti tito nazýwali se alumni Walteriani.

welmi na zdrowí swém nestatečný, tam, jakoby pro pulsaturu, dosednauti se mu newidělo; a tak za tau příčinan žádá Wás ke mně za přimluwu, aby mohl nějakým jiným místem (a jak on dokládá, příhodným, platným a poctivým) opatřen býti. I můj nejmilejší pane kmoťře! nic se tomu nediwím, že se za téhož Baltazara snažně a upřímně přimlauwáte, protože takoweych lidí aneb mládeneů těchto let drobet téhož národu (některeych, ne všech, prawím) rozmazaneych powahý neznáte. Ale já je již dobře znám, protože jsem jejich drobet nestydatostí in meo officio již strestán. Neho chtějí oni vždycky něco napřed míti před našimi. Když ke mně který z nich přijde, umí pěkně žádati za conditionem: a jakž mu odpověď dám, ptá se, co jest platu, jaká na faře expensí, jací sausedé, mnoholi dávájí na expensí, a mnoholi se platí. Toť umějí, a tu se pak dělají, jakoby byli nemocni, mdlí na zdrowí, že nikam nemohau, tak žeby jednoho, kdyby jejich powahám nerozuměl, hned oklamali. Ale wěřtež mi, že ne k mdlobě těla stoní, ale k strawě welmi hrubě nemoc jejich hledí. Jako i tento hrubě z toho počtu jest; kterýžto, když mi Wašeho psaní dodal, mnoho o způsobu swého nezdrawí mluwil, a že platu není, oznamowal. Jehož wyslyšew dal jsem mu tu odpověď, aby, co mu podávám, na tom přestal, poněwadž jiní wonačejší, nežli on jest, přestawají; že na ten čas Lipská škola ani Wittemberská prázdná, ani Zatecká w Čechách, Launská atd. a jiné prázdné nejsau. Ale on, jakožto plačtiwý bratr, wida, žeby nic tu nezejskal, než žeby mňau pohnul, na tom, co jsem mu podal, přestal a přestati musil, ješto to mně jest dobře wědomo, že jsau tam učení muži od dobré paměti pana M. Matiaše z Hájku, na onen čas rektora universitatis Pragensis 3),

3) M. Matiaš Dworský z Hájku byl mezi všemi audy Pražské university od času jejího založení nejvícekrát zvolen za rektora, a sice 21krát, totiž w letech 1559., 1560., 1562—1571., 1573—1581.

kommendowáni beywali, a tam se dosti dlouhý čas zdržovali, až potom, gradum magisterii consecuti, do kolejí za professory se dostávali. A tento pak homuncio, pídimužiček, chtělby hned létat, an mu ještě křídla nezrostly! A tak mohl Wás, prvé dosti zaneprázdněného, neobtěžovati, ale na tom, co mu ode mne podáno, přestat. Sed tanta est impudentia ejusmodi hominum. Já rád, rád v čemkoli hotov jsem pro Wás i Waši všecku rodinu, by bylo o půlnoci, učiniti.«

»Nu, to na přední stránku; již k druhé přistaupím. Kdež oznamujete, že jste spolu s paní manželkou Waší milau i s dětmi Wašimi, paní knotrau a kmotry meymi mileymi, z daru pána Buoha v dobrém způsobu zdraví postaveni; z toho pán Buoh buď pochválen; kterež aby wás za mnohá léta všecky v též způsobu zdraví zanechal, jeho za to snažně na sweých modlitbách prosím. Jakau pak nemocí na skonání starého a při začátku nového léta jste od jeho milosti božské nawštíweni byli, to jest mi na díle pan bakalář Wáš v psaní swym w známost uwedl; ale urozený a wysoce učený p. doktor Matiaš Borbonius z N., pán a přítel můj nejmilejší, obšírně mi o tom oznámil, též i o těžkosti Waší veliké, takže dosti veliké nebezpečenství Wám nastávalo. Ale pohleďtež mi, co pán Bůh učinil! Zarmauceného a skrauseným srdcem w sebe wzywajícího z těžkosti pomohl (sic), wyswobodil a potěšil, a otcowsky napomenul, že Wás w své otcowské ochraně mítí ráčí; a též abyšte, pokudž Wás zanechávají ráčí, zde winici jeho s prospěchem řídili a spravowali. O čemž bych mnoho psáti měl, newidí mi se; nebo wím, že tomu všemu dobře rozumíte. Já ale o sobě málo promluwím.«

»Již a tempore assumptionis beatae Mariae virginis w své nemoci zůstávám. Ač při začátku bylo jich do pěti, kteréž mne trápily do několika neděl, tak že jsem se ani hnauti téměř z lůžka, ani žádného spaní za mnoha nocí, ani k jídlu žádné chuti neměl; však milostiwý pán

Děh, wzhleděi na nehodného a neposlušného syna swého, swau otcowskau a milosrdnau prawici mne ráčil z jiných nemocí wytrhnauti, a při jedné ještě — jak říkají páni doctores gonagra — zanechati, tak abych o tom za to měl, že ode mne swé otcowské lásky odjímati neráči. A tak předce newycházím z pokoje od toho času, jak jsem do té těžkosti upadl, až do této chvíle, té naděje jsauce, že, když se jeho milosti božské líbiti bude, mne zase k prwnějšimu zdraví nawrátiti ráči. 4) A tak buď o tom dosti oznámeno w tomto mém nedostatku zdraví. Když budu sám moci ruky w psaní užíwati čerstwějši, co zmeškáno, nahradím hojněji. A s tím was wšecky, můj nejmilejši pane kmotře! pánu Buohu w moc a ochranu poručené čínám, ktereyž rač dáti, abychom se wšickni spolu w dobrey m zdraví shledali. Dán w koleji Angelské jinak Wšech Swatých w Starém městě Pražském w pondělí po neděli prawodní léta 1602. (13. Dub.)

M. Martinowi Bacháčkowi psal roku 1605. (10. List) Samuel Xenofilus, chaulostiwy synek primasa Sušického, kterého on byl dosadil za předního správce školy Kninské, psaní následující latinským jazykem:

„Službu swau, welewážený pane, můj učiteli! Když jsem nejprw, od Twé Urozenosti byw dosazen, přišel do Knína, powolan jsem byl od swého pana otce domů; jehož jsem zprawil o stawu školy Kninské, kterýž jest takowý: Žádní nejsau tu žákové, žádný téměř plat, žádné jako w jiných obcích dobře zřízených wychování rektorowi s kantorem, než toliko čtyř gr. Mišenské oběma se dávají na týden; o čemž pan otec panu Campanowi 5) píše šířeji. Pročež žádám Twé Urozenosti, i také pan otec nepřestává žádati, aby mě jiným místem, byť méně slawným, opatřila, jen kdyžbych strawu měl na faře, a

4) Na nemoc, o kteréž tuto píše, umřel M. Jan Bystřický z Bochova téhož roku dne 20. Října.

5) M. Johannes Campanus Wodňanus, toho času jeden z nejwytečnějších professorů při universitě.

se mohl lépe než tuto oddati študiím. Což kdyžby nyní nemohlo býti, musil bych k rozkazu mého pana otce tohoto půlletí doma raději zůstat, než zde čas zbytečně trávit v žebrotě. Mezitím Urozenosti Twé, aby se šťastně měla, přeji. Dán w Kníně u vigílii Sw. Martina r. 1605.»

• K tomu odpověděl jemu rektor následujícím listem, s polowici latině, s polowici česky psaným:

»S. Ferme vix invenio, quid ad tuas sat inepte scriptas respondeam. Scribis, te convenisse dominum parentem, et certiozem de statu scholae Kninensis fecisse, cum ego non ad dominum parentem, sed ad administrationem scholae Kninensis te emissem; et forsan non dominus parens debebat certior fieri de statu illius scholae, sed me debebas certiozem fecisse. Si nulli erant scholastici, nullum solarium, debebas tua industria effecisse, ut ex obscuriori schola illustrem effecisses; et mea quidem sententia citra omnem difficultatem hoc praestitisses, modo mansisses, et discipulos, qui venirent, stipulatione manus in tuam fidem recepisses. Verum in tua absentia te sunt imitati, et aequae ac tu discesserunt. Chcete lítati bez peří. Kdyby se w té malé škole dokázal mužem býti, jak twá wrchnost ráda by tebe byla dáleji fedrowala. Než waší nepilností chcete dobře sprawené školy zplundrowati a w nic obrátiti, tak že mi potom, který za wás slibuji, plyjíc děkuji. Však jsem já také twau osobu jiným přednášel; než když o tebe nestáli, co jsem měl činiti? Kdybyšte wy sobě rozuměli, mělibyšte tomu rádi býti, abyšte dosedli na některau téměř zkaženau školu nedbanliwostí předešlých též školy spráwcůw. Kdybych já ji swau pilností zase zwelebil, pan purkmistr a páni by mně děkowali, i také to opatřili, abych jak náležitým wychowáním tak i solarium opatřen byl. Jest mi s nemalým podiwením, za kterau příčinau na to se třeš, »abych prý toliko strawu na faře měl;« jiní pak mnozí tobo vyhledávají, aby na farách strawy neměli, než raději we škole při swých discipulích zůstawali, a jakéž takéž wy-

chowání měli. Ještě jsem neslyšel, aby kdo o chlebě měl umřítí. Pro pana otce, mého zvláště milého pana přítele, všechno jsem rád hotov učiniti; než na ten čas žádného prázdného místa není, nýbrž competitorův jest několik před rukama, kteří chtějí rádi na tvé místo nastoupiti. Veteris Pragae 12. Novembris anno 1605.«

Práva svého, dosazovati učitele do partikulárních škol, jakž jsme toho již nahoře podotkli, nebyla universita dávno předtím v tak pokojném užívání, jako tyto časy císaře Rudolfa II. Málo kdy se přihodilo, aby která obec sama byla se chtěla odtrhnouti od university, a sobě učitele odjinud vzíti do své školy; spíše, jak jsme též nahoře doložili, místa nová přihlašovala se k universitě, kteráž předtím delší čas nebrala od ní školních správců. Stalo-li se kdy předce cos podobného, universita věděla své právo hájiti, aneb aspoň ukázati obcem na prospěch, který mají z toho jejich synové, když sami též bývají od university do jiných míst dosazováni ke školám. Tak píše k. p. Bacháček primasowi Příbramskému (1599. 30. Dub.): »Wáclaw Hradecký, jsa u mne 28. Aprilis, mezi jinau řečí, když jsem se s strany školy vaší dotazoval, mně v známost uvedl, kterakbyšte někoho jiného k správě školy připustiti měli proti našemu společnému snešení, když jste u mne s panem Pawlem Duchkem byli. Ale já jsem k vám té důvěrné naděje, že toho při tom zanechatí ráčíte, jak jednau zawřino jest. Pakliby vždy w tom něco jiného chtělo býti, a wy se učení Pražského mínili strhnouti, a tudy vašim, kteří jsau w jiných školách našich, překážku učiniti, žádám, že se w tom vysvětliti ráčíte.«

O Chlumeckých kraje Bydžowského nalezá se w podobné případnosti následující zápisek w pamětní knize Bacháckowě: »W pátek po Sw. Matauši (23. Září 1605.) od rektora a raddy učení Pražského těžce domluwné psaní prošlo panu purkmistru a pánům města Chlumce in hanc sententiam: Že my rádi rodiče města jejich fe-

drujeme a do poctiwých míst a měst w králowství Českém wysíláme, a tak že jsme se nadáli, že oni též učiní, a mládence z učení Pražského do školy města Chlunce přijímati budou. Že se pak to od nich neděje, nýbrž pod pečeti psaní do města Nimburka k Adamowi N. discipulu Vencesilai Ripae dali, jeho žádající, aby správu školy jejich ujal; proto že jich napomínáme, aby od toho svého předsewzetí upustili; že od nás náležitě škola jejich má opatřena býti. Pakliby se toho nestalo, žebychme musili, ač nerádi, na jiné cesty pomysliť, a to sobě k náhradě přiwésti.«

Tíže bylo w rozepřích s towaryšstwem Jesuitů, kteří jakožto vždy úhlawní nepřátelé university Karlowy, spoléhající na vysoké ochrance při dvoře a mezi stawy powýšenými, kdež mohli, škodili, a tak i o školy, kdež se dostala příležitost, usilowali, jakby je mohli k sobě přitáhnouti. Roku 1602., když již dávno mandát císaře Rudolfa na zrušení swobody w náboženství od císaře Maximiliana potvrzené pohotově ležel w kanceláři císařském, kterýmž potom, když jest vydán, jako heslo učiněno bylo k rozmanitým příkořím a nátiskům od katolických wrchností poddaným jejich, ku konfessi České se přiznávajícím: abbatyše kláštera Sw. Jiří na hradě Pražském, jakožto wrchnost města Třebenic w kraji Litoměřickém, sáhla w práwo university při škole téhož města, ku kteréž právě o Sw. Jiří dodán byl za správce bakalář Wácslaw Chalybaeus Blowický; jehož ona kázala ze školy wyzdwhnauti, a na místo jeho dosaditi učitele Jesuitu. Universita newěděla nic jiného učiniti, nežli že žádala purkmistra a konšely Třebenické, aby se bakaláře ujali (1602. 24. Kw.). Zdá se nicméně, že se wěc tehdáž předce skončila ku prospěchu správce ustanoweného od university. R. 1606. přišlo. však k nové rozepři. Tehdáž byl od university o Sw. Jiří dosazen za předního správce školy Jan Mathaeides Bystřický, bakalář. A však Jesuité při abbatysi Swatojirské dosáhli toho, že proti práwu a

zřízení zemskému obyvatelům města Třebenic, kteříž od dáwna byli pod obojí a ku konfessi České se znali, faráře usadila z towaryšstwa Jesuitského. Jeho dalším usilowáním brzy potom jsau Jesuité i do školy uwezení, a Jan Mathaeides s pohrůžkau a posměchem z ní wytištěn. Purkmistr a radda musili násilí sobě učiněnému ustaučiti, a hledati zdlauhawau práwní cestau pomoc proti swé wrchnosti. Jan Mathaeides zůstal mezitím předce w Třebenicích, kdež brzy potom umřel (1607. 17. Un.), a slawně od měšťanů zarmaucených pochován. Zpráva, kterau o jeho smrti učinili konšelé k universitě, musila, poněwadž i pečeti městské w roztržce swé s wrchností zboweni byli, pauze sekretem purkmistrowým býti upečetěna (1607. 24. Unora). Universitě, jejíž práwa rovněž se dotýkalo, raděno bylo od přátel, aby w té věci prezatím nic nebrala před sebe. Toliko k žádosti Wawřince Přeštického, prokuratora Třebenických před kommissi nařízenau k rozhodnutí jich rozepře s abatyší, dáno jest wyswědčení, že od dáwna dosazowáni jim byli učitelé od university. Pohřichu o dalším běhu té věci z paměti před námi ležících nic nám powědomo není. Wyswědčení dané od rektora a raddy jeho Třebenickým bylo následující:

»Službu swau wzkazujem urození páni, páni kommissari! Zdrawí a jiného všeho dobrého přejem W. Mst. wěrně rádi. Tejna W. Mst. nečiníme, že jsau při nás toho vyhledáwali purkmistr a konšelé města Třebenic, abychom jim ku potřebě seznali, že oni a předkové jejich z akademie učení Pražského správce školní do školy swé brali, jakožto w prawdě tak jest, a psaní jejich in originali od mnoha let, která jsme tak w krátkosti času vyhledati mohli, to s sebau přinásejí, že jsau za takowé správce školy swé žádali, a ti jim také k jejich žádosti dodáwáni a dotwřzowáni býwali; z nichž mezi nimi někteří se osazowali; o čemž i naši starší dobrau wědomost mají, ano i knihy naše to patrně, že to tak

jest, wyswědčují. Toho jsme před W. Mtu k žádosti jich tajiti nemohli, maje tu k W. Mtu naději, že toto naše k potřebě jich wyswědčení k sobě laskawě přijíti ráčíte. S tím W. Mtu w ochranu pána Boha všemohoucího poručena činíme. Dán w kolleji císaře Karla IV, jinak We-liké w starém městě Pražském w auterý masopustní 27. Unora léta 1607.«

Téhož času, když tato rozepře vznikla, též pan Zdeněk Popel z Lobkowic, nejvyšší kancléř království Českého, starodávní nepřítel university, nařídil konšelům města Raudnice, kteréž mu přináleželo, aby nepřijímali žádného správce školního bez jeho zvláštního powolení, což ku podobnému úmyslu se schylovalo, jako w Třebenicích. Rektor a radda university byli právě ustanowili za předního správce školy Raudnické Bohuslawa Ryndu, bakaláře (1606. při Sw. Hawle), i žádali tedy Jana Kirchbergera z Kirchberka, probosťa Raudnického, o přimluwu při pánu tak mocném, aby usazení tomu nečinil překážky. Jak wěc se skončila, opět nám není powědomo.

Co se týče poměru mezi školami a duchowenstwem, jak málo toto wplywu mělo na tehdejší řízení škol pod universitou stojících, již z toho, co jsme nahoře zmínili, snadno je sobě pomyslit, ješto ani vyučowání w náboženství nebylo odewzdáno duchowenstwu, nýbrž i to bylo w rukau správců školních od university ustanowených. Při tehdejším probuzeném náboženském duchu, který všecko žiwobyťi weřejné i domácí prowiwal, není se nadíti, žeby to jaké nebezpečenství bylo přinášelo; neb byli učitelowé tak wzděláni, že se k zastávání té powinnosti dobře hodili; a mohlo to i některý znamenitý prospěch míti, když se mládež z jedněch úst znáti učila božské i swětské věci we spojení. O strawě na farách, které učitelowé obyčejně užíwali, jest již napřed powědino; i bylo dobře, že takto byli duchowní a učitelé sebe blízci w domácím žiwobyťi, což mělo wplyw na dobré mrawy mladšího lidu, stojícího tak wždy někomu

před očima. Při nesrownanliwých kněžích neb bakalářích wedlo to však také časem ke swádám a ku pohoršení. Podřízen byl ostatně správce školní farářowi, pokud co kantor také zastával chor a jiné práce kostelní, protož býwal od university též ohled brán na to, aby byl dosazen všude učitel, kterýby se také s farářem nejlépe mohl srownati. We sprawowání školy byl od něho zcela neodwislý, a jen hrdopyšný duchowní sem tam chtěl i do toho oboru nějak zasahowati; čehož universita netrpěla. M. Bacháček má o tom následující zápisek we swé pamětní knize, kterýž wůbec poněkud naznačuje poměr university k duchowenstwu:

»Wždycky správcowé školní powinni jsau se sprawowati rektorem akademie, a zvláště w škole při vyučowání mládeže; aniž se naději, aby páni faráři měli to k sobě přijíti, a pořádek učení k sobě přijíti a k němu přihlídati. Pánům farářům správcowé školní se nedosazují, než toliko pánům osadním, a od nich se toho žádá, aby nad nimi ochrannau ruku drželi; jakož netoliko zde při městech Pražských, ale všudy po městech králowstwi Českého, kteří od nás spráwcůw školních žádají, ten způsob se zachowáwá. A že rektor podlé jiných examinatorůw jest powědom, jak kdo wtip má a jak mnoho prospěl, nejlépe wí, zdali do malé čili weliké školy mohl se hoditi; a tak to dosazowání ne w moci pánůw farářůw než w moci rektora pozůstáwalo. A však rektor s radau swau to ušetřowal, že těch spráwcůw dodáwal, kteřížby sobě swých pánůw farářůw ušetřowali.«

Poměr mezi úниверситau a obcemi byl weskrz přátelský. W dopisích swých ku purkmistrům a konšelům začínal rektor s podobnau formulí, jakž byla obyčejná i mezi saukromými; jakož: »Službu swú wzkazuji, slovútné poctiwosti pane purkmistře a páni! Téhož dobrého zdrawí a při wyřizowání wěcí obecných i také domáciho hospodářstwi hojného božského požehnání s mnohými prospěchy winšuje přeji W. Miem wěrně rád« atd.

Před nastávajícími výročními svátky zavrhl list přáním: »S tím W. Msi w ochranu všemohaucího pána Boha poručena činím. On rač dáti, abyste nastávajících výročních slavností wskříšení syna božího všickni spolu se wší obcí w dobrém zdrawí, s wětším potěšením a s menšími hříchy dočekali, a ten hod jak při církewním shromáždění, tak i doma s čeládkau w chwalách božských a písničkách welikonočních šťastně stráwili, a téhož roku w témž dobrém zdrawí, pokudž w tom wůle boží jest, dočekali.« Podobně při jiných příležitostech.

Za oněch ještě vždy patriarchálních časů, když obec a každá jiná korporací ještě poněkud zachowávala obyčeje nějaké welké rodiny, když k. p. obec Pražská na radnici uwtávala své hosti slavnými obědy, aneb o štědrém wečeru pekávala na obecný groš štědrowečerky, a je nejvyšším pánům úředníkům a saudcům zemským i jiným wzácným přátelům swým rozdávala, nebylo neslušné, když purkmistři a konšelé měst i jiní úředníci aneb i na dobrých školách usazení mistři časem psaní své k rektorowi doprovázeli také darem některým, dobrau rybau, husau, třebas i wěrtelom hráchu neb kopau waječ, podlé své možnosti. Řektor Bacháček neopomíjel se »spolu se swau úzkau kuchyní a špižirnou« poděkowáwati, i časem některý žertík přiložiti. Tak píše n. p. purkrabí Poděbradskému, od kteréhož dostával časem ryby z welkého rybníka Bláta: »Kdybychme my jináče mohli něco toho učiniti, řad čímžby pan purkrabě a páni osoby přísežné mohli dobré zalíbení míti, učiním w prawdě rád. A pán Bůh rač dáti, aby rybníček Bláto, kterýž snad brzo lowiti dáti míníte, dobře se míwal; a netoliko okolo Poděbrad aby ty wšecky dobré ryby se rozešly, než také některá částka do měst Pražských, však na prodej, aby se rozešla. W tu ránu morowau u nás w městech Pražských tak tauto příležitau písničkau se obweselím. Jestliby pánům také mohla k některému dobrému poslaužití, rád toho pánům přěji, a s nimi se

aděluji; než aby všecko dobře bylo, račte k tomu přičiniti anebo přijtsti dobrého kapříčka z Bláta. S tím milost boží rač býti s námi se všemi, a všemohaucí pán Bůh jak zámku J. M. C^é Poděbradského, tak příhytkůw pánůw měšťanůw i také jiných lidí J. M. C^é poddaných ode všech zlíků zléch nešťastných příhod zachowati a ostrážiti (1606. 5. Říj).

Úřední jazyk w dopisích rektora ke správcům školním byl latinský, k obcem pak naskrze jen český, jakož pak do všech nahoře jmenovaných míst, kdež byly školy, skutečně české dopisy jsau před rukama. Německých dopisů takových nenalezá se nižádných; i není protož nepodobné, že snad vůbec w krajinách již tehdaž německých, jakož k. p. w Loketském kraji krom Žlutic a Chýše, w Žateckém za Zatočem a w Litoměřickém za Teplicí a Ústím, i pokud tyto krajiny nebyly katolické, správcowé školní odněkud jinud bráni byli než od Pražské university. O Ústí nad Labem nalezá se následující dopis Bacháčka k primasowi, zajímavý ohledem na poměry mezi národnostmi w témž městě, nyní již zcela německém:

„Službu swau wzkazuji, slowutný pane primas! Téhož dobrého zdraví a při opatrování města Ústí nad Labem hojného božského požehnání s mnohými prospěchy při domácím hospodářství winšuje přeji Wám wěrně rád. Nepochybují, než že Wám jest s podiwením, proč Wám w latinském jazyku odpovědi nedávám, jakož jste i Wy dobře latině ke mně psaní učinili. Jest toho za příčinu toto, že w psaní pana purkmistra pánuow na Waše psaní se referuji; kteréžto kdyby bylo w latinském jazyku psáno, snadby nekaždý tomu porozuměl; a tak jsem raději w českém jazyku odpověď dal, kterau purkmistru pánuum w známost nwedete. Něco později Waše psaní mne došlo, kdež již na díle competidores, zvláště w německé řeči zběhlí, byli jinač zamluveni, a tak se nemohla wyhledati ta osoba, kteráby jak w českém tak i

w německém jazyku zběhlá byla. A někteří u nás w Praze zprávu dávájí, že byste měli míti kantora, kterýby jak w jednom tak i druhém jazyku dobře zběhlý byl, který bude moci Samuele w té příčině zastati. Za jiné nemám, než že purkmistr páni s tímto Samuelem dobře spokojeni budou; a jestliby pak vždy na řeči německé záleželo, bude to moci jiným způsobem wynahrazeno býti atd. (1607. 19. Řij).

Rytíři Petrowi Dwořeckému z Olbramowic, kterýž chtěl pro syna svého míti saukromého učitele w německém jazyku zběhlého, píše mezi jiným: «Kterí w jazyku německém jsau zběhlí, ti všickni již zamluweni jsau; a a mne se docela snáší, žeby nebylo s velikým užtkem synáčka W. Msti, kdyby mu měl praeceptor w německé řeči zběhlý obrán býti, a to za tou příčinou, žeby víceji spolu německy mluwili nežli w jazyku latinském, a zvláště poněwadž synáček W. Msti lépeji německy než česky mluví a není pochybné, máje psáti w českém jazyku, že vlastností českého jazyka neužívá a w literách mnohých proměn se dopauští. Necht praeceptor prawý Čech jeho z toho wywozuje, a jak w latinském tak i českém jazyku vlastně mluwiti i také psáti jej vyučuje.» (1607. 18. Řij.)

Rektorové, jak již z tohoto listu jest widěti, dosazovali též saukromé učitele čili praeceptory do domů panských a rytířských, když byli o to požádáni. W pamětech Bacháckových nalezá se taková dosazení praeceptorů ku panu Jindřichowi staršímu Křineckému z Ronowa a na Rožďalowicích (1599. 17. Břez.), k panu Karlowi ze Šternberka pro syna jeho Oldřicha (1599. 27. Srp.) k rytíři Wratislawowi z Mitrowic a na Mnišku, raddě nejvyššího purkrabstwi Pražského (1604. 30. Řij.), k Jindřichu Matiašowi hraběti z Thurna (1605. 18. Dub.), k panu Karlowi Zárubowi z Hustiřan na Radimi, Cerekwicích a Sedči, císařskému kraječi a hejtmanu kraje Chrudimského (1605. 23. Dub.), k rytíři Hynkowi Bořkowi Dohalskému na Dohalicích pro strýce jeho (1606. 26. Dub.), k rytíři Bohu-

slawowi z Michalowic, místopisaři království Českého (1606. w List.), k rytíři Janowi staršimu Gerstorfowi z Gerstorfa, hejtmanu císařského panství Pardubického (1607. 23. Dub.), k rytíři Adamowi nejstaršimu Zapskému a na Dubči (1607.), též až do Polska k Stanislawowi Stadnickému hraběti Zmygrofskému, pánu na Lancútě (1608. 24. Bř.), kterýž byl schwalního posla wyprawil do Prahy, pro nedostatek w Polště učitelů ewangelického wyznání.

Adamowi Zapskému píše Bacháček následující psaní, z kterého je poněkud widěti, jak sobě obyčejně počínal při dosazování takových saukromých učitelů.

„Službu swau wzkazuji, urozený a statečný rytíři. Dobrého zdraví a při všech předsewzetích hojného božského požehnání s mnohými prospěchy domácího hospodářství winšuje, přeji W. Msti wěrně rád. Z některých relací tomu porozumívám, že wnauček W. Msti; Adam nejmladší Zapský u předešlých praeceptorůw dosti málo prospěl, a to we třech létech w času prostranném; a za tohoto Franciscum Michaelis že netoliko naučil se čísti písma tisknutého, ale také psaného, a na jiném není praeceptor, než aby se w brzce učil počtům, jak latinským tak českým, aby netoliko písař anebo úředník uměl do swého měšce počítati, ale aby pán, přijímaje od nich počet, uměl tomu rozuměti. A by toliko Adámek chtěl tomu rozuměti, a naučil se poslauchati! Nebo čemu se Adámek nenaučí, když bude Adamem, bude se těžko tomu učiti; a já vždy prawím: kdo se nenaučil dobře poslauchati, nebude uměti dokud žiw rozkazowati. Metličkau mladým dítkám kosti se nepolámají, toliko když se přitom strídmost zachowá. A jestliže dobrý pastucha hoden jest od stáda anebo jakéhokoliw dobytky zásluhy, nadto výše dobrý praeceptor, který wěrně dítky naše wyučuje, tak aby byli prawí dědicowé netoliko našich statkůw, ale raději swých starších a jiných šlechtných krewních přátel ctnosti. A tak se za Františka tímto psaním přimlauwám, poněwadž onehdejšího dne na připsání nemohl jsem se

W. Msti shledati, abyste jeho ráčili sobě poručeného míti, a neráčili dáti k tomu přijíti, aby se měl strhati, nýbrž raději jemu k službě ráčíte šatky přidati. On připovídá swau pilností při Adámkowi to wynahraditi. Co tu na mau přimluwu učiniti ráčíte, nepominu se toho W. Msti odsluhowati. S tím W. Mst se všemi lidmi domácími w ochranu všemohaucího pána Boha poručena činím. On rač dáti jak příbytkůw W. Mti tak i lidí poddaných od všelijakých zlých, nešťastných příhod ostríhati. Dán w kolleji krále Wacslawa jinak císařské w Starém městě Pražském we středu po Sw. Sewerinu (24. Řtj.) léta 1607. Adámkowi nejmladšímu Zapskému poslal přitom darem exemplář intimací práwě wytištěné.

K závěrce paměti těchto, pokudž nám práwě na ten čas možná bylo, we hromadu snešených, přidáváme ještě poznamenání všech nám známých učitelů za toho desítiletí, o kterém jsme zde jednali. Snad že zajímati bude jak přátely místopisu Českého, tak dleem i jiné vlastence po krajích, znáti i zejména ty osoby, které w tom neb onom místě vzdělání mládeže řidily w oněch již téměř posledních dobách kwětu českých škol; neb mezi nimi již weliký jest počet těch, kteří se žalostiwého úpadku dočkali. Jména prwotně jinak zněwší, a teprw we školách dle tehdejšího vkusu po latinsku wyšperkowaná, i kde lehko původu se bylo domyslití, nechali jsme w jich školské formě.

W P r a z e. *)

Classes.

Gabriel Suechinus a Paumberk Chrudimenus, praeceptor classis secundae od H. 1604.

Mathaeus Czaba Felix student 1599. o J.

Petrus Fradelius od J. 1605. praeceptor primae classis 1606. 23. Čw.

Jacobus Krupský praec. primae cl. od J. 1605.

*) Skracování zde nížeji užíwaná znamenají: r. s. = *rector scholae*, coll. = *collega*, kant. = *kantor*, př. spr. = *přední správce*, M. = *mistr*. od J. = *od Svatého Jirí*, od H. = *od Svatého Havla*. Při kterém učiteli titul není přidán, rozuměj, že byl bakalář.)

Wenceslaus Anahošský Slanaeus praecept. secundae cl. † 1607.
30 list.

Paulus Czernovinus Teutobrodenus 1607. 17. Srp.

Sv. Mikuláše na Malé straně.

M. Stephanus Ambrosii Kladrubenus r. s. 1598. 16. Un.—1599. 27. Un.

Andreas Libertinus Glattovinus coll. 1600. 1. Bř. 26. Srp.

Nicolaus Hofmannus r. s. 1600. 23. Srp.

Thomas Smichaeus Turnovinus r. s. 1600. 7. pr. — 1602. 8. List.

Johannes Mitis Strakonicens coll. 1601. 4. Srp.

Laurin Rabin kant. 1602. 18. Led.

Bohuslaus Mathiae Brodenus coll. od J. 1604. př. spr. od J. 1605.

Johannes Nysus Zatecenus coll. 1604. 13. Bř.

M. Kezelius Neo-Bydžovinus r. s. 1604. 9. ř. 1605. 10. Led.

Andreas Rochocius př. spr. od J. 1605.

Paulus Nigrinus Oppavinus coll. 1605. 22. Srp.

Elias Nysselius Trutnovinus coll. 1607. 30. Čwce.

Sv. Jindřicha.

M. Georgius Staroměstský Třebeckovinus r. s. 1598. 16. Un.

Aeruca Pragenus coll. 1598. Un.

M. Joannes Campanus Wodňanus r. s. 1599. 27. Un. 23. Čerwence.

Joannes Pelargus Wodňanus coll. 1600. 23. Un. — 1607. 29. Srp.

M. Wenceslaus Ziabonius a Wyšetino r. s. 1600. 9. Řijna.

Nicodemus Edlinger Novodomenus (M. od r. 1605.) r. s. 1600. 15.
Pr. — 1605. 10. Led.

Georgius Kautský Pragenus coll. 1604. 23. Čerwna.

Stephanus Prunerus Pragenus (M. od r. 1606.) r. s. 1605. 9. Září —
1606. Powolán do kolleje Karlowy od H. 1606.

Martinus Rhacopaeus Wodňanus coll. 1605. 12. Září — do J. 1606.

M. Caspar Ambrosius Hosticenus r. s. od H. 1606.

Samuel Labussius Cuttenus coll. 1608. 4. Čerwence.

Sv. Mikuláše na Starém městě.

M. Zacharias Štyrský r. s. 1598. 16. Unora.

Nicolaus Hoffmann Pragenus r. s. 1600. 17. Břez. 26. Dubna.

Jacobus Zachius Čáslavinus r. s. 1600. 4. Srpna.

Joannes Tykalides Skucius r. s. 1601. 1. Srp. — 1602. 28. Listop.

Florianus Oxiporinus Slanaeus r. s. 1601. 9. Srpna.

Fabianus Ripanus Plesnensis Silesius r. s. 1604. 23. Čerw. — 9. Řij.

David Slanský a Kosmačowa Glattovinus r. s. 1605. 16. Března.

Wenceslaus Adami Cassejovicens r. s. 1605. 2. Září — 1606. 8. Bř.

Georgius Čejka (Čejkowský) Chlumčanus př. spr. od J. 1607. —
1608. 21. Března.

Sv. Štěpána na Novém městě.

- M. Joannes Posthumus Rosicenens r. s. 1598. 16. Un. — 1600. Oženil se 1600. 8. Unora.
 Hieronymus Vitus Netolicenens coll. 1599. 3. Pr. — 1600. 3. Března.
 M. Thobias Malkovius Horaždiavinus r. s. 1600. 1. Pr. — 1602. 27. Srpna.
 Victorinus Wrbenický Muldatynaens r. s. 1603. 17. Řij. — 1604. 15. Bř.
 M. Paulus Essinius Czernovinus r. s. od J. 1604—1606. 11. Unora.
 Joannes Jaroměřský Časlavinus r. s. 1607. 15. Led. 26. Bř.
 Wenceslaus Rokycanský Gurimenus coll. 1607. 21. Led. 23. Března.
 Jeremias Bergerus a Grinberg r. s. 1606. 23. Čerwna. 11. Srpna.
 Georgius Nigrinus Litomyšlenus př. spr. od J. 1607—1608. 24. Břez.
 Paulus Czernovinus Teutobrodenus coll. 1608. 9. Led. 7. Bř.
 Joannes Sudlicius Felix Milinus coll. 1608. 4. Čerwence.

U Matky boží v Týně.

- Andreas Marchio Ždarenus (M. od r. 1600.) r. s. 1598. 11. Un. — 1603. 31. Čerwence.
 M. Fabianus Ripanus Plesnensis (Plessanus) spr. šk. 1605. 10. Ledna 18. Čerwence.
 Joannes Dicastus Lomnicenens (M. od r. 1606.) r. s. 1605. 29. List. — 1608. 4. Čerwence.

Sv. Havla.

- Mathias Campanus Hořovinus r. s. 1598. 18. Řij. — 1600. 26. Unora.
 Wenceslaus Artopaeus Polnensis r. s. 1600. 17. Řij. — 1601. 4. Dub.
 Josefus Smilkovius Sedesanus r. s. 1601. 22. Srpna.
 Adamus Tessacijs Boěmobrodenus r. s. 1604. 29. Bř. — 1605. 14. Bř.
 Georgius Tajowský (Horský) Guttenus př. spr. od J. 1605—1608. 15. Srpna.

Sv. Klimenta na Novém městě.

- Paulus Heliades Locheniczenus coll. 1598.
 Wáclaw Rameš kant. 1599. 15. Dub.
 Wenceslaus Faberius (Fabricius) Bohdanecenus r. s. 1600. 3. Čerwence — 1601. 13. Března.
 Hieronymus Wokorineus Zluticenens 1601. 14. Srpna.
 Jan Benjamin spr. šk. 1602. 21. Zátí.
 Jan Jacobides spr. káru 1602. 21. Zátí.
 Johannes Dicastus Lomnicenens r. s. 1604. 24. Března.
 Johannes Adamus Taborenus coll. 1604. 31. Března.
 Johannes Nisus Zatecenus r. s. 1604. 30. Čerwence.
 Wenceslaus Rokycanský Gurimenus r. s. 1605. 24. Kw. — 1602. 27. Un.
 Laurentius Rabinus 1607. 28. Řij. 6. List.
 M. Tobias Malcovinus od H. 1607.

Wenceslaus Gelastus (Smichaeus) Hořovinus r. s. 1607. 10 pr. — 1608. 29. Čerwence.

Nicolaus Spissius Gutenus př. spr. od H. 1608. (?)

Martinus Colidius př. spr. od H. 1608. (?)

Sv. Michala v Opatovicích.

Paulus Raphigius Litoměřicens r. s. 1598.

Hieronymus Viti Netolicens student r. s. 1598. 18. Řij. — 1599. 18. Ř.

Nicolaus Magre de Sobissek Přelaučens r. s. 1599. 22. pr.

Paulus Lykaon Kostelecens r. s. 1604. 23. Čerw. — 1605. 8. Břez.

Martinus Smrček Policens bakk. 1605. 3. Řijna.

Wenceslaus Ripa Stankovinus r. s. od H. 1606. 18. Řij. — 1607. 2. Dubna.

Adamus Chotaunský z Chotauně Nimburgenus r. s. 1606. 20. Unora — 4. Zář.

Joannes Mendicellus Zatecenus r. s. od J. 1607—1608. 9. Března.

Sv. Hattala.

Georgius Chudecius Jaroměřens r. s. 1598—1600. 15. Března.

Johannes Thermanticus Curius r. s. 1600. 17. Řij. 1601—23. Čerwce.

Johannes Prassinus Zelenka Brzevnovinus r. s. 1604. 27. Března — 1605. 27. Března.

Jeremias Bergerus a Grinberga r. s. 1605. 4. Srp. — 1606. 6. Bř.

Martinus Viktorinus Horský Lochovicens r. s. 1606. 17. Řij. — 1608. 2. Unora.

Mathias Mathiades r. s. 1608. 4. Čerwence 23. Čerwence.

Sv. Petra.

Sebastianus Agricola Rybnicens, r. s. 1598. 18. Řijna.

Mathias Gubernator Zluticens r. s. 1600. 26. Unora.

Georgius Kožíšek Bydžovinus r. s. 1600. 2. Srpna.

Johannes Hanecius Teutobrodenus r. s. 1600. 7. pr. — 1601. 15. Bř.

Joannes Columella Misens r. s. 1601. 7. Srp. — 1603. 6. Bř.

Paulus Rafigius Litomyšlenus r. s. 1604. 8. Bř. — 1605. 28. Unora.

Fridericus Kropilius Albinus spr. šk. od J. 1605—1606. 18. Března.

Nicolaus Latomus Rabinus coll. od J. 1605—1608. 4. Čerwence.

Tobiáš Štátný coll. od H. 1608.

Sv. Jilji.

M. Zacharias Štyrský Pragenus r. s. 1599. 27. Unora.

M. Mathias Campanus Hořovinus r. s. 1601. 29. Led. 13. Un.

Martinus Tychistes Bohdanecens r. s. 1601. 30. Čerwence. — 1603. 6. Března.

Joannes Tetaur Swinčanus (M. od r. 1605.) př. spr. od J. 1604—1605. 11. Led. Powolán do kolleje Karlowy.

Mathias Mechanaeus Horažďovinus coll. 1604. 30. Čerwence — 1605. 2. Března.

Paulus Rafigius Litomyšlenus r. s. 1605. 17. Řij. — 1606. 13. Un.

Gabriel Suechinus a Paumberk Chrudimenus př. spr. od J. 1606—1607. 3. Zář.

Paulus Stranský Zápennus r. s. od J. 1606—1608. 4. Čerwence.

Elias Nyselius Trutnovinus př. spr. od H. 1608.

Sv. Martina.

Wenceslaus Nemes Chrudimenus r. s. 1599. 1. Pr.

Joannes Vocalius Pragenus coll. 1599. 9. Pr. — 1600. 10. Března.

Andreas Muldatynaecus študent, r. s. 1600. 17. Pr.

Georgius Kožišek Bydžovinus r. s. 1602. 18. Dubna. 8. List.

Salomon Parvus Březnicenus r. s. 1605. 26. Srp. — 1608. 17. Pr.

Joannes Czahonius Misenus coll. 1607. 24. Led. 5. Března.

Sv. Wojtěcha v Podskall.

Johannes Czahota Misenus r. s. 1599. 16. Pros. — 1604. 23. Čerwna.

Jan Mostník Beraunský od H. 1606.

Georgius Chobotides Mosenus r. s. 1606. 4. Bř. — 1607. 27. Srpna.

Fridericus Kropilius spr. šk. od H. 1607.

Sv. Wáclawa na Zderaze.

Zacharias Chalybaeus Blowicenus r. s. 1598.

Thomas Syracides Teutobrodenus r. s. 1599. — 1601. 23. Března.

Mathias Novacius Rosenbergenus Pannonius r. s. 1601. 27. Čerwence.

Joannes Jamborides (Jamburek) Piscenus coll. 1604. 17. Bř. 27. (wce.

Venceslaus Chalybaeus Blowicenus r. s. 1604. 19. Bř. — 1605. 5. Bř.

Andreas Acestus Brandensis r. s. 1605. 18. Srp. — 1606. 22. Dub.

Mathaeus Andrccký Bohdalovinus před. sp. od J. 1606—1607. 5. Zář.

Jacobus Optalius Suticenus r. s. 1607. 19. Pr.

Johannes Woborský Misenus r. s. 1608. 4. Čerwence. 1. Srp.

Sv. Wojtěcha v Jirchářích.

Nicolaus Penceus Strasseccenus r. s. 1600. 1. Zář.

Wáclaw Orcyn spr. 1602. 18. Dubna.

Pawel Essinius Čzernovinus spr. až do J. 1604.

Procopius Rasmus Ždiarenus r. s. 1604. 23. Čerwna.

Procopius Paconius Swětnovinus r. s. 1605. 11. Srpna.

Mathaeus Andrazský Bohdalovinus coll. 1606. 22. Unora.

Jeronymus Mathaeides Želetavinus r. s. 1606. 12. List. — 1608. 14. Bř.

Sv. Michala na Starém městě.

Johannes Montanus kant. 1601. 14. Čerwna.

Paulus Lysaon Costelecenus r. s. 1604. 22. Března.

W Kaučimském kraji.

Kaučim.

- Georgius Hofman Budihosticens r. s. 1600. 18. Dubna.
 Adamus Tessacius spr. až do H. 1603.
 Wolfgangus Schopperus spr. od H. 1603.
 Johannes Kwětonius druhý coll. od H. 1607.
 Johannes Horacius př. spr. od H. 1607.
 Josefus Hieronymi Piscenus př. spr. od J. 1608.
 Joannes Howorinus Časlavinus coll. od J. 1608.
 Johannes Snopecius Brosanus druhý spr. od H. 1608.

Kostelec nad Labem.

- Johannes Acicula př. spr. 1599. 14. Led. 25. Unora.
 Johannes Marchio Zatecenus 1599. (?)
 Wolfgangus Schopperus spr. až do H. 1603.
 Hieronymus Buranacus Gurimenus př. spr. od J. 1608.

Brandýs.

- Georgius Horacius Chrudimský př. spr. od H. 1599.
 Johannes Kerbicens z Kerbic od J. 1604.

Český Brod.

- Josefus Heliades Tentobrodenus r. s. 1600. 26. Unora.
 Melichar Haldius r. s. † 1604. 14. Unora.
 Johannes Dicastus př. spr. od J. 1604.
 M. Jan Šonowský ze Šonowa od J. 1605—1606. 3. Zář.í.
 Jonas Pelargus coll. od J. 1605—1606. Dub.
 Simon Machaonius Cuttembergenus coll. od J. 1606. (místo Pelarga.)
 Georgius Horacius spr. 1607. 4. Kwětna.
 Daniel Hradeceni Lipnicenus coll. od J. 1607.
 Johannes Mathaeides př. spr. od J. 1608.

Kolín.

- Samuel Josefiades př. spr. od J. 1604.
 Johannes Collerus Bitoniensis až do H. 1607.
 Nicolaus Šudus od H. 1607.
 Jonas Pelargus Wodňannus př. spr. od H. 1607—1608.

Wlašim.

- Wawřinec Pergreichenšteinský př. spr. od H. 1604.

W Beraunském kraji.

Beraun.

- M. Casparus Ambrosii Hosticens r. s. 1606. 4. Zář.í. — 1606. 30. Zář.í.
 Adamus Millerus Taborens coll. od H. 1607. př. spr. od H. 1608.
 Simon Clementis až 1608. 22. Října.
 Chrisostomus Crocinus Sušický coll. od H. 1608.

Benešov.

Awel Lochenicenus spr. † 1599. Un.

Wenceslaus Crispinus Glatovinus př. spr. od J. 1608.

Příbram.

Náclaw Hradecký 1599. 30. Dubna.

Lašpar Wlawerin Wimberský spr. od J. 1602.

Hieronymus Bergerus př. spr. od H. 1604.

Gregorius Martinides Prachaticenus př. spr. od J. 1605.

Sedlčany.

Náclaw Swátek spr. 1599. 4. Řijna.

Johannes Artopaeus Albinus př. spr. od J. 1605.

Kln.

Jamuel Xenophilus Suticenus spr. 1605. 12. Listopadu.

Johannes Polankius kant. 1607. 11. Dubna.

Paulus Raubigius př. spr. od H. 1607.

W Rakownickém kraji.

Slaný.

L. Bartholomaeus Hirtius Piscenus r. s. 1598. 16. Un.

Fridericus Kausek Welwarinus (M. od r. 1601.) r. s. 1600. 26. Un.

M. Georgius Propertius Ždarenus r. s. 1606. 4. Zář.

Johannes Emberiza coll. 1607. 14. Března.

Paulus Gessenius př. spr. od 8. Srp. 1607.

Simon Celerinus Přibyslavinus coll. od H. 1607.

Mathias Georgius Bohemobrodenus coll. od H. 1607.

Georgius Lauterbachius Annabergenensis coll. od H. 1607.

Fobias Felix Misenus třetí coll. od J. 1608.

Jakub Krupský př. spr. od H. 1608.

Raudnice.

Thobias Malcovius 1599. 27. Unora.

Michal Sudovius př. spr. od J. 1599.

Melchior Melchioris študent, kant. od J. 1599.

Johuslaw Rynda od H. 1606.

Americus Polonius r. s. do r. 1606. Řijna.

Welwary.

Daniel Cantoris Taborensis 1603. 3. Dubna.

Johannes Šonowský ze Šonowa (M. od r. 1605.) od J. 1604.

Paulus Raphigius Litomyšlenus od J. 1606—1607. Řij.

Wenceslaus Šindlar Neocolinus od J. 1606—1607.

Paulus Libertinus př. spr. od H. 1608.

Rakovník.

Thomas Smichaeus do 1600. 15. Dubna.

M. Hieronymus Vitus Netolicenus do 1604. 27. Led.

Johannes Thermanticus Curius (M. od r. 1606.) 1605. 10. Ledna.
Jiřík Střela Domažlický od J. 1605.

Andreas Kračowský Novodomenus r. s. 1606. 11. Zář.

Martinus Novenarius Taborens coll. od H. 1607.

Paulus Rosacius Táborský coll. až 1608. Řij.

M. Mikuláš Latomus Rabinus př. spr. od H. 1608.

Budyně.

Johannes Čahota př. spr. od J. 1605.

Josefus Columella Misenus př. spr. od J. 1606. (čili 1607?)

Woldrich Táborský př. spr. od J. 1608.

W Žateckém kraji.

Žatec.

Laurentius Benedicti Nudozierinus (M. od r. 1601.) r. s. 1599.
18. Řij.

Georgius Nekovius (?) Suticens 1599. 18. Řijna.

Valentinus Sartorius Policenus kant. 1599. 18. Řijna.

Paulus Nonnius succentor 1599. 18. Řijna.

Jeroným Wit Netolický (M. od r. 1605.) spr. od 27. Led. 1604

Oženil se 1605.

M. Johannes Thermanticus Curius r. s. 1604. 27. Břez.

M. Nicodemus Edlinger Novodomenus r. s. 1606. 20. Ledna.

M. Andreas Hercynius a Radoňowa r. s. 1606. 4. Zář — 1608. Řij.

Daniel Gessin conrector od J. 1608.

Paulus Rosacius Táborský př. coll. od H. 1608.

Launy.

M. Nicolaus Troilus Hagiochoranus 1601. 29. Led. 31. Čerwence. po-
wolán do kolleje 1601. 2. Srp.

M. Nicolaus Malecius Vraneus r. s. 1605. 10. Ledna.

Daniel Luteola př. spr. až do H. 1606.

Daniel Gessinius Pragenus př. spr. od H. 1606.

W Litoměřickém kraji.

Litoměřice.

M. Georgius Tichistes Bohdanecenus r. s. 1598. 16. Unora 1599.
27. Února.

Hieronymus Vitus Netolicens r. s. 1601. 29. Led. — 1603. 31. Čwce.

M. Tobiáš Malkovius Horažďovinus spr. do 1604. 27. Března.

Johannes Tykalides Skutius místorek. od J. 1604.

M. Fabianus Ripanus Plessanus r. s. 1606. 19. Led. 4. Zář.

Johannes Collerus Bitoniensis př. spr. od H. 1607. † 1607. List.

Johannes Horiceus Interamnensis r. s. 1607. 16. Řijna 19. Ledna.

Johannes Pontius Beronaeus vicersk. 1607. List.

Ian Mostník spr. 1608. 23. Dubna.

Iohannes Claudianus Beronaeus př. coll. od J. 1608.

Pawel Stranský Zapenus př. spr. od H. 1608.

Wenceslaus Arcadius Bohemobrodenus coll. od H. 1608.

Martinus Arnoldi Daupowinus coll. od H. 1608.

Teplice.

Mikuláš Magrle spr. od H. 1598—1600. Března.

Šimon Rozkowský Peldřimovinus př. spr. od J. 1605—1608. 2. Un.

Clemens Pictorius Zdiarenus spr. od H. 1608.

Austi.

Iohannes Nigrinus Launský př. spr. od H. 1600.

Adamus Šwenda Teutobrodenus od J. 1605.

Samuel Josefiades 1607. 19. Řijna.

Trebenice.

Wacław Chalybaeus Blowský od J. 1602.

Iohannes Mathaeides Bystřicenens př. spr. od J. 1606. † 1607. Un.

W B o l e s l a w s k é m k r a j i.

Mladá Boleslav.

Paulus Martinides Strakonicens r. s. 1599. 16. List.

Iohannes Hanecius od J. 1600.

Křtěf Bohdanecký spr. 1603. 21. Čerwence.

M. Jiřík Kezelius Bydřovinus spr. od J. 1605—1606. 19. Ledna.

Laurentius Felix coll. od J. 1605.

Iacobus Grassius Borussus pomocník od J. 1605. př. spr. od J. 1606
— 1608. Řij.

Melichar Daniel Pragenus coll. od J. 1606.

Daniel Aurifabri Teutolipschinus př. spr. od H. 1608.

Iohannes Thomaides Zdiarenus př. coll. od H. 1608.

Mělník.

Gabriel Jodocus spr. † 1599 (Záti.)

Iohannes Dicastus Jičínus študent, spr. od J. 1602.

Iohannes kant. od J. 1602.

Georgius Sarkander Wožicenens př. spr. od J. 1605.

Iohannes Kwětonský Reginae-Hradecenus coll. od J. 1606.

Wenceslaus Hubka a Czernowicz př. spr. od J. 1606.

Andreas Johannides Milivenus coll. od J. 1606.

Ian Woborský ze Stribra př. spr. od J. 1607.

Mathias Borussius Paliorenus př. spr. od J. 1608.

Běla.

Daniel Mathiades Stupenus př. spr. od J. 1605.

Andreas Lynerus Pragenus př. spr. až do 1607. Dub.

Daniel Mathiades Stupenus (opět) od J. 1607.

Mnichovo Hradité.

Baltazar Pelagius (čili Parlagius) Slovák r. s. 1602. 13. Dubna.

Tobias Christoserides 1602. Dub.

Georgius Čejkowský r. s. 1606. 29. Srpna.

Georgius Sarcander Woticens př. spr. od J. 1607.

Nimburk.

Wenceslaus Ripa Stankowinus př. spr. od J. 1605.

Šud junior ze Semanina př. coll. od H. 1606.

Simon Gesenicens druh. coll. od H. 1606.

Petrus Fradelius Šemnicenus r. s. 1608. 2. Unora.

Turnov.

Tobias Piscius Reg. Hradecenus př. spr. od J. 1608.

Wenceslaus Achilles Beroneus kant. od J. 1608.

Samuel Josefades Suticens druh. spr. od H. 1608.

Rozdalovice.

Johannes Lucella Muldatynaenus spr. od J. 1605.

Melnické Vteln.

Mathias Niger Lautenus spr. od H. 1608.

Daubřavice.

Jacobus Acanthes r. s. 1605. 20. Května.

Jiřík Poděbradský 1608. Dub.

W Bydžovském kraji.

Chlumeo.

Daniel Hradecký př. spr. od J. 1608.

Jičín.

Nicolaus Heracius Slanaeus coll. do 1602. 28. Března. rekt. od 28. Bř. 1602.

Jan Pomarius Pražský coll. od J. 1602.

Gabriel Daubek z Německého Broda př. spr. od J. 1606—1607.

Šimon Amenius Melnicenus coll. od J. 1606. př. spr. od J. 1607. Dub.

Horice.

Johannes Pitheus Domažlicenus př. spr. od H. 1606.

Simon Matheolus Čáslavinus 1608. Un.

W Hradeckém kraji.

Hradec Králové.

M. Johannes Campanus Wodňanus r. s. 1598. 16. Unora.

M. Johannes Hubacius Čáslavinus r. s. 1599. 27. Un. — 1600. 23. Un.

Johannes Tobolecus př. spr. od J. 1600. Oženil se 1601.

Jacobus Hrabaeus druhý spr. od J. 1600. př. spr. od J. 1601.

Jan Worlický Polický coll. od J. 1601.

Wiktorin Wrbenský (M. od r. 1605). př. spr. od J. 1604 — 1606.
19. Ledna.

Jirík Markocius Čáslavinus (M. od r. 1606.) coll. od J. 1604. př. spr. od H. 1606.

M. Paulus Essenius Černovicenus r. s. 1606. 1. Srpna.

Paulus Jacobeus Čáslavinus př. coll. od H. 1606.

Gabriel Suechinus z Paumberka př. spr. od H. 1607—1608. 2. Un.

Náchod.

Samuel Jeronymus Piscenus spr. od J. 1605—1607. Dub.

Mikuláš Hradišský coll. od J. 1605.

Johannes Jaroměřský Čáslavinus spr. od J. 1607.

Gabriel Daubek spr. od H. 1608.

Jaroměř.

Mathias Mechaneus Horažďovinus př. spr. od J. 1605.

Samuel Jeronymus Piscenus př. spr. od J. 1607.

Andreas Lynceus Pragenus coll. od H. 1607—1608. 27. Unora.

Rychnov.

Wolfgangus Pistorius Wodňanský spr. od J. 1599.

Tomáš Smichaeus Turnowský spr. od J. 1602.

Andreas Acestus Brandensis př. spr. od H. 1606.

Gabriel Daubek př. spr. od J. 1607.

Lochenice.

Pawel Hodaňek Pražský spr. 1602. 15. Března.

Králové Dvůr.

Baltazar Parlagius spr. od J. 1602—1604. 1. Kwětna.

Benedikt Lwowský kant. čili pomocník od J. 1602.

Andreas Rochocius spr. od J. 1604—1605. Dub.

Josefus Hieronymides Piscenus spr. od J. 1605.

Samuel Hieronymi Piscenus př. spr. od J. 1607.

Nikolaus Sidavinus př. spr. od J. 1608.

Johannes Howorinus Čáslavinus spr. od H. 1608.

Hradiště nad Metují (Nové město).

Adamus Wolfius Benešowský př. spr. od J. 1606.

W e C h r u d i m s k é m k r a j i.

Chrudim.

M. Laurentius Sarcander Falcмонтanus r. s. 1598. 16. Unora.

M. Wenceslaus Žabowinus Raudnicenus r. s. 1599. 27. Unora.

M. Stephanus Ambrosii Kladrubenus r. s. 1601. 29. Ledna.

Johannes Rubecula Policenus spr. od J. 1602.

M. Christophorus Mathebaeus Bohdanecenus r. s. 1605. 10. Led. —
1606. 19. Ledna. Powolán do kolleje Karlowy.

Melichar Mathebaeus vicerektor až do H. 1606. r. s. 1608. 2. Unora.

Nicolaus Šudus a Semanina před. coll. čili conrector od 13. Čerwua
1606—1607. 15. Září.

Johannes Chocholius od H. 1607.

Wysoké Mýto.

Jacobus Hrabaenus spr. 1600. 23. Unora.

Gregorius Martinides spr. † 1600. 10. Čwce.

Georgius Michaelides Topolčanus spr. 1607. 6. Dub.

Adamus Tesacius př. spr. od J. 1608.

Políčka.

Bartoloměj Štang Prostějowský spr. 1602. 17. Čwce.

Fridericus Kropilii r. s. 1604. 11. Un.

Franciscus Michaelis Neozoliensis př. sp. od J. 1608.

Bohdaneč.

Johannes Leopoldus Rokycanský spr. od J. 1604—1605. Un.

Johannes Samuelis z Němec. Brodu za pomocníka od J. 1604.

Johannes Tynensis př. spr. 1607. Řij.

Georgius Dworský Straczovinus spr. od J. 1608.

Pardubice.

Adamus Tessacius spr. od J. 1605.

Nicolaus Heliades Netolicenus spr. 1607. 15. Kw.

Hermanův Městec.

Simon Machonius Horský př. spr. od J. 1605.

Simon Christoforides Bohemobrodenus př. spr. od J. 1606.

Prelauč.

Johannes Leopoldus Rocheczanus spr. 1605. 18. List.

Georgius Mělnický Poděbradenus př. spr. od J. 1607.

David Sessius Horský př. spr. od J. 1608.

W Čáslavském kraji.

Kutnáhora.

M. Johannes Hubecius Časlavinus gymnasiarcha 1598. 16. Un.

M. Laurentius Sarcander Falkenbergensis r. s. 1599. 27. Un.

M. Johannes Campanus Wodňanus r. s. 1600. — 1603. 27. Led.

Melchior Haldius a Najenperk Prahenus coll. ad altam aedem 1602. 26. Pr.

Johannes Paladius Hlinecenus u Sw. Barbory od J. 1604 — 1606. 1. Srp.

M. Wenceslaus Melissaeus Lunaenus r. s. Jacobacae 1605. 10. Led.

Thomas Martinides Slanaeus př. spr. u S. Barb. od J. 1605.

Georgius Šaustalius Třebechovinus coll. u Sw. Jakuba od J. 1606.

Melchior Colidius Solnicus coll. u Sw. Barbory od J. 1605. con-rec. 1606. w Čwci. prorektor šk. Sw. Jakuba 1608. 27. Un.

Petrus Capo Netovicenus spr. šk. od Čwce 1606. r. scholarum 1606. 19. Řij. 1608. 9. Kw.

Emericus Polonius Pannonius spr. šk. Sw. Barbory 1606. w Čwci.

Nicolaus Hanzlinius Melnicenus od H. 1606. př. spr. u Sw. Barbory od H. 1608.

Johannes Teynensis spr. šk. J. 1608.

Johannes Claudianus coll. u Sw. Barb. od J. 1608. druh. coll. Wysokokostelecké od H. 1608.

Wenceslaus Nicolaides Cheynovinus coll. u Sw. Barb. od J. 1608.

Čáslav.

M. Wenceslaus Žabonius a Wyšetino r. s. 1598. 16. Un. — 1601. 29. Led.

Florianus Floriani (?) Launeus r. s. 1600. 13. Dub.

Georgius Mělnický spr. šk. od J. 1604.

Johannes Paladius Hlinecenus r. s. 1604. 15. Bř.

M. Simon Beňowsky Glatovinus r. s. 1606—1607.

Optalius Suticenus coll. od J. 1606.

Jacobus Krupsky Teutobrodenus př. spr. od J. 1607.

Tobias Lucinus Pardubicenus př. coll. od J. 1607—1608. 2. Un.

Ledeč.

Tobias Pisecius z Hradce Králové př. spr. od Čwna 1605.

Wenceslaus Siphonius Peldřimovinus 1607. Zátí.

Chotěboř.

Udalricus Tábořský př. spr. od J. 1605.

Německý Brod.

Nicolaus Troilus Hagiochoranus r. s. 1600. 26. Un.

M. Laurentius Benedictus Nudožerinus spr. 1602. 20. Čw. — 1603. 3. Čwce.

Augustinus Křečka od J. 1604—1605. 23. Dub.

Paulus Romaeus Nepomucenus coll. 1605. 8. Bř.

M. Procopius Paeonius Swětnovinus r. s. 1606. powolan do koll. Karlowy 1607. w Un.

Adamus Tessacius coll. od H. 1606.

M. Simon Beňowský př. spr. od J. 1607.

Martinus Morawek Glatovinus př. coll. od J. 1607.

Polná.

Johannes Kwětonský spr. od J. 1606.

Samuel Xenofilus Sušický př. spr. od J. 1607.

Martinus Smrček Policenus př. spr. od J. 1608.

W Tábořském kraji.

Tábor.

M. Johannes Chwatalius Kralovicens r. s. 1598. 16. Un.

Wolfgangus Piscenus Wodňanus spr. 1602. Bř.

Johannes Pelargus od H. 1603.

M. Martinus Tychistes Bohdanecenus r. s. 1605. 10. Led.

M. Stephanus Ambrosius Kladrubenus r. s. 1606. 19. Led.
 Martinus Racopaes Wodňanus (M. od r. 1608.) r. s. od J. 1606.
 Wenceslaus Paulinus Pragenus coll. od J. 1606. př. spr. od J. 1608.
 Wenceslaus Christophori Časlavinus př. coll. od H. 1608.

Hořepník.

Pawel Funiak (?) Kaceřowský spr. 1603. Čw.

Pacow.

Simeon Beronaeus spr. 1603. Čw.

Johannes Behin (?) Stralcensis spr. od J. 1604.

Baltazar Parlagius spr. od J. 1605.

Petr Weselský kant. od J. 1606.

Gabriel Wobořil od H. 1607.

Milevsko.

Baltazar Parlagius spr. 1607. Bř.

Miličín.

Gabriel Daubek Teutobrodenus od J. 1604—1605. Dub.

Adamus Chotaunský z Nimburka od J. 1605.

Adamus Mirowský spr. od H. 1605.

W Prachynském kraji.

Písek.

Georgius Frumeus Tustensis r. s. 1602. Dub.

Johannes Mitis Strakonicens coll. od J. 1602.

Hawel Wašek z Kostelce třetí coll. 1606. 27. Řij.

Wodňany.

Jacobus Hobelius Policenus coll. od H. 1606.

Johannes Mitis Pragensis r. s. 1608. 2. Un.

Clemens Pictoris Ždarens coll. od Čw. 1608.

Horáždějovice.

Jacobus Basilius Domažlicenus př. spr. od J. 1606.

Fridericus Kropilii př. spr. od J. 1607.

Alexander Chelonius Prachatický př. spr. od H. 1607.

Winterberk.

Baltazar Parlagius př. spr. od J. 1607.

Wenceslaus Adami Cassovicenus př. spr. od J. 1607.

Dawid Tinctoris Sušický př. spr. od H. 1607.

Netolice.

Gabriel Daubecius Teutobrodenus př. spr. od 1605.

Paulus Christophorus Sirzivicenus spr. od J. 1606.

Sušice.

Johannes Hippus coll. od Čw. 1606.

Daniel Kolidius Beroneus př. spr. od J. 1607.

Nicolaus Sebastus Pačzovinus coll. od J. 1606.

Prachaticce.

Wenceslaus Jelenius spr. od J. 1604.

Wolýň.

Johannes Marchius Horažďovinus př. spr. od H. 1606.

Florianus Tinctoris Piscenus coll. od H. 1606.

Martinus Martini Malobrzzenius př. spr. od H. 1608.

Perkreichenštejn.

Esaias Wochlius Silesius př. spr. od J. 1608.

W Klatovském kraji.

*Klatovy.*M. Adamus Periferius Trebovinus Lusatius r. s. 1598. 16. Un. —
1599. 27. Un.

Abraham Rusin 1603. 3. Dub.

Georgius Horatius Chrudimenus (M. od r. 1606.) spr. od J. 1603 —
1606. 4. Zář.

M. Andreas Kracowský Novodomaenius př. spr. od H. 1606.

Domažlice.

Vitus Millerus Prachaticenus vicerektor 1598. 5. Pr.

Jeronymus Gelastus Beronaeus př. spr. od J. 1607.

Vitus Harant Kralowicenus coll. od J. 1607.

Joannes Hippus Wodňanus př. spr. od J. 1608.

Joachimus Felicis Misenus coll. od J. 1608.

Ronšperk.

Josephus Columella Misenus př. spr. od J. 1605.

W Plzenském kraji.

Rokycany.

Andreas Acestes Brandensis př. spr. od J. 1604.

Jiřík Střela Domažlický př. sp. od J. 1605.

Daniel Miconius Hradisstenus př. spr. od J. 1606.

Stržbro.

Fridericus Kropilii př. sp. od J. 1606.

Hieronymus Burkananus(?) Gurimenus př. sp. od J. 1607.

Jacobus Hobelius Policenus př. sp. od J. 1608.

Johannes Rubecula Policenus spr. 1602. Dub.

W Loketském kraji.

Žlutice.

Johannes Rubecula vicerec. od J. 1599.

Marcus Ripa př. spr. od J. 1604.

Tobias Christophorides př. sp. od J. 1605.

Jan Pořícký př. sp. 1607. Dub.

Adam Tykalowský ze Žlutic druh. spr. od J. 1607.

Chyš.

Adam Rameš (?) Litoměřický spr. od H. 1598.

*Na Moravě.**Prostějov.*

M. Joannes Kyanus Veterosolinensis r. s. 1598. 16. Un.

Samuel Logarinus Chrudimenus r. s. 1600. 26. Un.

M. Štěpán Kladrubský př. spr. od r. 1601—1602. 17. Čwce.

Andreas Rohocius př. spr. 1608. 15. Břez.

Adamus Proserchomius coll. 1608. 15. Břez.

Georgius Carolus Heřman př. spr. od J. 1608.

Wenceslaus Cziczmanius coll. od J. 1608.

Meancus Tábořský coll. od J. 1608.

Moravské Budějovice.

Abrahamus Russius př. spr. od J. 1604—1605. 8. Bř.

Mezeříč.

Mathaeus Czaba coll. 1599. 1600. 16. Dub.

Jenníčtė.

Tobiáš Malkovius Horažďovinus r. s. 1600. 26. Un. 6. Bř.

Johannes Nucella Muldatyneus př. spr. od J. 1606.

Wenceslaus Ripa Stankovinus př. spr. od J. 1607—1608. 2. Un.

Johannes Romenucius př. spr. od J. 1608.

Simeon Matheola coll. od J. 1608.

Třebíč.

Pawel Romer Nepomucký př. spr. od J. 1605.

Abrahamus Rusinus př. spr. od J. 1606—1607.

Nicolaus Heliades Netolicenus př. spr. od H. 1607.

VII.**Spolky střídmosti.**

Od J. J. Jungmanna.

Těchto časůw, kdež w uměních a wědách promyslných tolikeré nálezky člověčenstwo obohatily a denně obohacují, kde všech žiwlů síly upotřebují se, aby něco k tělesnému užitku a pohodlí člověka, toho pána nad

podlunním tworstwem, přičinily, kde obáwati se již bylo, že realním uměním všecko formální vzdělání udušeno a zahubeno bude, každému prawému člověčenstwu milovníku příjemno býti musí nejnowěji powstalá snaha a péče o wěc nejen tělu a zdrawí, ale i duši welice důležitau, týkající se swobodného užívání bohem nám daného rozumu a ušlechťující člověka mravnosti. Myslíme snahu wykořeniti opilství, a uwésti střidmost w přirozené její prawo.

W Americkém saustátí, té weliké dílně promyslu, kde kořalnictwí nad míru bylo se wzmohlo, powstaly před 20 lety prwní spolky střidmosti, jichž účel a záwazek byl, aby členowé opilství, zwlášť pak pití kořalky warowali se pod trestem wylaučení ze spolku. Rozmohau-li se, jakož jest naděje, všeobecně, bude opilec tam tak neobyčejný úkaz, jako tele o dwau hlavách neb jiná potwora z mezí přírody wystaupilá. Brzo w Angličanech, Francauzích i Němcích toho příkladu následowáno. W Ruském Polště, kde promyslem židowským opilství trůn sobě bylo wyzdwišlo, maudrým zákonodárstwím panování jeho konec udělán, a kořaleční Židé nuceni jsau řemesel a pluhu se chytati, chlap počíná střízwěti, a protírá sobě oči z dlahowěkého obžerstwí. Dostala se i do Haliče a Morawy ¹⁾ ta spasitedlná mravní oprawa a wznikají tam spolky chwalitebné ke střidmosti ne z mody, ale z přesvědčení swatě se zawazující.

A což naše milá vlast Česká? ta-li jen wždy škodných obyčejůw cizích následowati bude? Nikoli. Již i k nám prostírá se to žádané blahowěští. Jmenowitě w hlawním městě počínají wznikati podobné spolky w té třídě lidu, w které jindy nejeden w pití nemírném blaženosti hledáwal. Že pak nadíti se dobrého odtud prospěchu, ručí za to jejich při tom maudré počínání. Neboť zwyk, jak přísloví prawí, jest druhé přirození, a příroda

1) Wiz Českau Wcelu 1845. č. 61.

welikých skoků nemiluje. Pročež spolkové ti chwały hodni jsau w tom, že činíce rozdíl mezi opojnými nápoji, pití sice kořalky pro welikau její škodliwost hned ocele zamezují, mírné však pití piwa a časem něco wína nezbraňují. Přejí sobě potřebného posilnění a obweselení, ale nezbedné žádosti w uzdu pojímají a nečestnému opilství meze ukládají.

Tak jest, ne užíwání mírné a místné toho, co dobrý bůh ku posile a zdraví poskytuje člověku, ale přeplňování se dary jeho jest záhubné a hříšné. Wíno, prawi přísloví, není winno, že se lidé ožirají, a jen z nemírných a nestřídmych bláznů činí.

Mezi přeplněním a hladem neb žízni stojí u prostřed sytost, jako střídmost mezi obžerností a hladomřením neb skaupestí k sobě samému w jídle a pití. Poslední nečtosti není se báti. S krajícem w ruce ještě nikdo hladem neumřel, ale přeplněním mnozí pošli. Jsau pak mnohé stupně mezi oběma těmi krajnostmi, aniž pak každé i nejmenší odchýlení ode středu s přísnými stoiky za weliký hřích klademe, anobrž s Horácem mezi větším a menším uchýlením rozdíl činíme. Dobře staří znamenali, že winný kmen trojí hrozen nese, jeden weselosti, druhý opilosti, třetí bláznowství. My pro krátkost stanovíme jen dwa stupně: weselosti a opilosti, kterážto poslední až k šálenství wzrůstá a někdy úmrtím se končí. První stupeň, totiž weselost počestná i rozumná bez wady jest, an maudrý Syrach prawi, že wíno stwořeno jest k obweselení člověka; prawého ale opilství ohawnost sama w oči bije, když na opilce pohlednem. A protož Lacedémonové schwalně opíjeli otroky, aby pohledem na ně děti své od opilství odstrašowali.

Účinky toho hřichu jiní jinak líčí, w hlawní věci dobře se srownávajíce. Šalomaun w příslovích summowně o něm dí, že hněwu božího popuzuje, mysl odcizuje, k chlipnosti rozněcuje, statek rozptyluje, k wzteklosti a swáru wzbuzuje. Prostosrdečně mladý Cyrus u Xe-

ofonta zpíle hosti a děda opisuje, aby dowodil, že jim
 jakas češník jedu přiliwal. Widěl prý jsem wás, že jste
 rozumu i wší síly pozbyli, a co nějací šaškové sobě
 počínali. Nebo nejprwé toho jste se wy staří lidé sami
 lopauštěli, čehož ani nám mladým pacholatům činiti ne-
 lopauštíte. Neb jste wšickni wesměs křičeli, jeden lépe
 než druhý, a žádný z wás jeden druhému nic nemohl
 rozuměti. Potom jste welmi směšně a potworně zpiwali,
 ač jste jeden druhého nemohli dobře slyšeti, a na to
 pozor miti, jak kdo z wás buď pěkně aneb škaredě
 zpíwá, a wšak jste se wšickni přísahali, že každý z wás
 nejpekněji zpíwal. K tomu také každý z wás o swém
 nekowstwi a rytířstwi welmi welebně wyprawowal. Na-
 posledy pak když jste wstali k tanci, tu jste ani na no-
 hách státi nemohli, nercili abyste pěkně, pořádně a
 ozdobně měli tancowati. A tak jste hned wšecku pamět
 potratili, že jsi ty dědku na to zapomenul, aby králem
 byl, i twoji hosté na to nepamatovali, aby ty jejich pá-
 nem byl, a oni twoji poddani. A tuť jsem já teprw tomu
 porozuměl z toho, jak jste sobě tehdaž počínali, že máte
 w tom rownau swobodu, aby při vašem shledání každý
 swobodně mluwil kdy a cokoli chce. Neb jste nikdy úst
 nezawřeli a nemlčeli.

Rýmownik starý takto wyjadřuje se o opilstwi:
 Obyčeje tyto kdo widí, nejsúť než opilých lidí.
 Jeden zpíwá, druhý pláče, třetí výská, čwrtý skáče,
 pátý sotwa sedí, šestý co beran hledí;
 sedmý říká paterě, osmý laje od kurwy mateře,
 dewátý s každým bojuje, desátý hned frejuje,
 jedenáctý užera se bude spáti,
 dwanáctý nebude na žádného dbáti,
 a jestli pak ještě který wíc, ten nedělá dobrého nic.

Byliť i básníci, kteří na pijanstwo pochwalné ody
 skládali, ale těm, leč to w opačném smyslu činili, od
 Anakreona až do posledního skladače pijácké písně přeji
 rád, že je Plato ze swé republiky wyhostil. Poctiwěji

měl se w tom Palingenius, z kteréhož tuto několiko weršů uwedem w překladu.

Ó mrzká opilosti, umu smrti, ó krmitelko
hříchů všech: k čemu, ach, člověcká srdce pobádáš,
nač se tebau váží? Ukrutné swáry a bitwy
ty zplozuješ, rádas cezené krwi; skrz tebe tajnost
se pronosí; ty jazyk rozpauštíš, bázně ty neznáš
ni stydu. Pryč bidníci warujte, tu mor je hanebný,
jenž pošetilce činí. Špinavější nikde není wěc,
nikde howadnější nad opilce zvíře nalezi.

Kwas, co nedáwno žral, wen dáwi, páchaje wínem:
bídne motá se a často padá, hlavu sobě neb audy
obráží, bleptá i mluví bez smyslu na prasto:
pak co mluwil, co dělal, když temno a šum z hlavy
wyspí,

a když wzejde mu jasno, to sám půwodce zamítá,
sám rumění se za to, chtěje rád, by se nestalo nikdy.

A kdo wylíčit může, kolik neduhůw a bolesti
nápoj bezmírný ožralci a jídlo přiwádí?

Odtud se praudí swraby a hnusné wředowání,
zlá i horečka, hnízdící se w rukau a nohau dna;
Odtud oči krhawost, třesení těla, i smradění dechu,
zkáza zubů a žalúdku slabost a smrt nenadála.

Wíce lidí zachází ožralstwím než meče ostřím.

Dej k tomu, že w brzkém pěkná čase mizne majetnost:
statky, domy ztráwí s nábytkem hrdlo lakotné,
a z bohatého chudý ožralstwím se stane bídák. —

Básník náš před očima měl vlastně opilstwí wínem;
kdyby za našeho wěku žiw byl a účinky páleného poznal,
zajisté mnohem strašliwější obraz bylby malowal.

To ještě mimochodem připomeneme, že opilost není
pauhý a jednoduchý účinek w sebe přijatého opojného
nápoje, poněwadž mnohý maličko se napiw již pomaten
w hlavě, jiný leda množstwím nápoje šumu se dopije.
Jest tedy opilost znásoba čili produkt dwau činitelů: síly
nápojowé, a to w poměru rovném, pak síly pijanowy, a

ńice w poměru obráćeném. A tu může powstati otázka kasuistická, kde wětší prowinění, toholi kdo málem, čili toho, kdo mnohem dostaupil stejné opilosti? My do rozřešení toho se nepustíme, a krátce o rozdílném lidí smýšlení o naši věci dotkneme.

Jako všechno we světě nalezá své přátele a nepřátele, tako i uwáděné spolky stridmosti. Již nad tím se zdržují někteří, že to opět nové spolky, nové jednoty, nová bratrstwa, jelikož jim vše, co spolku jméno nebo podobu nese, již tím samým podezřelé, obci škodlivé a nebezpečné byti se widí. A však, co záleží na jménu, jestliže věc dobrá? Není-li i to spolek, když deset, dwadacet w jednom hostinci k stolu zasedne, a společně pije přes meze tiché weselosti? a týž-li spolek stane se nebezpečným, když se umluwí, aby weselíce se po spolu nápoje smírně užívali?

Člowěkolibec raduje se takowým jednotám, odstraňjícím jednu z hlavních překážek lidskému blahu na světě. Křesťanský učitel dává jim rád své požehnání, že jeden z nejohavnějších hříchů ze společnosti lidské wypuzují. Sami pijanové, zomráčení svého se wypawše, proklínají krčmu, opilstwí, bolení hlavy, slabost a neschopnost ku práci, ačkoli, že ukojení žádosti nowau žádost wzbuzuje, rádi se opět k páchání téhož hřichu wrací.

Podezřiwě hledí k tomu statečník a správce jeho, nákladník a krčmář, bojíce se ujmy na důchodech. Nemilují zajisté opilstwí, ale milují užitek z něho plynaucí. Zde se jen o to jedná, co snesitelnější jest, schodek na důchodu některých osob, čili na zdraví jmění a mravnosti množství lidu. Maudrý a lidu milowatý pán nebude na rozpacích, co woliti má, a slušnější nalezne cesty k dobývání ušlých mu tudy důchodůw. Aníž pak odstraněním pálenky a uwedením mírného pití chmelného nápoje mnoho ztratí; neboť stridmý piják tím více beze škody jeho požíwati může, dle přísloví: aby dlouho pil, pi mírně.

Nejsem tak zběhlý v chemii a lékařství, abych rozsoudil kteří pravdu mají, ti kdož twrdí, že piwo nižádně potrawy tělu lidskému neposkytuje, čili ti, kteří je menš potrawné věci počítají. Snad by poslední toto mínění tím se poněkud osvědčovalo, že jak zkušenost učí, pijáci piwa neb tak nazvaní piwodusowé při džbánu ne mnoho o jídlo dbají. Ale že kořalka nesytí, nébrž jen na čas síly nerwowé napíná a tuší, aby potom tím více ocháblý, to každému vědomo.²⁾ Budiž tedy snaha našeho pitele kořalky od prudkého toho nápoje k mírnému piwa pití přiwykati. Odbyt kořalky owšem bude menší, a ona jen co lék w apatekách neb k jiným potřebám w nemnohých winopalnách připravowána bude, za to ale wzmohau se piwowáry, a to tím více, čím sprawedliwější a lacinější piwa wystawowati budau. Hospodářství tím w celosti nic neubude, a byt z počátku ubýlo, časem na jiný způsob se nahradí.

Opilství jestli ne jako sám swět, aspoň tak staré jest jako potopa, a první datum od otce Noema počíná. Jest to škodná bylina w každé půdě se kořenící a bujnějící. Důkaz toho diwochowé a polodiwochowé všech dílů swěta opojné nápoje milující; důkaz sami na vyšším stupni vzdělání stojící národové starého i nového věku, u nichž u všechných opilec nebylo nic neobyčejného; důkaz i mnohé uměním a vědami výtečné hlavy filosofské a básnické, o nichž by říci se mohlo, co o výborném Katonu řečeno, že často šlechtu podpalowal winem. Jest to woda, kteráž odpuštění wzajemně prositi a dáti powinna, ale která právě pro welikau k ní náklonnost lidského pokolení a pro rozšíření nesmírné pozornost na se wzbuzuje a snahy úsilnější žádá, má-li kdy z žiwota lidského vymezena býti.

Nelze určití, do kterého stupně opilosti medowina

2) Viz o následcích z piw kořalky w knížce: Sbirka poučných i zábavných spisů pro rolníka a řemeslníka, číslo první. W Znojmě 1844. Výborný to spisek, kdež i pravidla střidných spolků nalesti.

naše bradaté předky wznášiwala. Že opilstwím nehrubě slynuli, s potěšením zawíráme z mlčení o tom zahraničných spisowatelů, wšecky jejich ostatní wady wěrně a hojně wyličujících, a ze slow našeho Kosmasa, který ze jmene chwálí mírnost, střidmost a zdrželiwost jejich. Že to nečiní z lásky vlastenské, patrnó odtud, že chyby jejich, jako nedržení manželstwa, zřejmě wytyká, ačkoli prawdě podobno, že to poslední jen u bohatších a rozkošnějších některých své místo mělo. Tím nechceme twrditi, žeby opilstwí dokona neznali. Mělit také wždy sausedy, u nichž hojně pití téměř ke zdwořilosti a k dobrému zwedení náleželo ³⁾, a nezcházela Čechům nikdy schopnost a chuť přiučiti se všemu modnému, zlému i dobrému; ale právě to samé činí nám naději, že i dobrý ten obyčej pití střidného ochotně přijmau a upowšechní. Odložili také cizojmennau pikslu a dýmku, o kteréž slawný otec Čech a družina jeho pranic newěděli, pak pomocí nálezku nesmrtedlného Jennera a obecného národního wzdělání a promyslu uwidí budaucí wěkové národ pěkný, zdravý, mrawný a zámožný od Krkonošů až po Šumawu kwětaucí.

P ř í d a w e k.

Němci jsau národ systematický. Učený Lichtenberg, boje se, by některý Angliš jej w tom nepředešel, sebral k systemu opilstwí 103 mluwení spůsobu we spisowní němčině a 55 w dolnozaské, kterými opilost we swých rozličných stupních se wyjadřuje. Já zřetel maje k zachowání všeho, co jest české, a w duchu předwídaje, že u nás s opilstwím 1 pojmenowání jeho rozličná z obyčeje wyjdau, počal jsem je sbíratí pokud to možné člověku w mokré čtvrti nebywajícimu. Jsme w tom daleko za

3) Immensa cupiditas potus, jam confesso vitio, ideoque magis libero illam gentem infestat. Nec ad voluptatem tantum haec Thracica libido est, sed in parte comitatus et pene disciplinae. *Barclai.*

Němci, leda že mne má neznámost mylí, a někdo jiný najda více než já výrazě palmu jim z ruky vytrhne.

Spůsoby mluvení.

1) Jest napilý, 2) napitý, 3) podnapilý, 4) podnapitý, 5) opilý, 6) opitý, 7) upilý, 8) upitý, 9) zpilý, 10) zpitý, 11) podpilý, 12) podpitý, 13) opojený, 14) dobře napojený, 15) ožralý, 16) užralý, 17) ochmelený, 18) zchmelený, 19) zmačený (u víně atd.), 20) zmáchaný, 21) zbryndaný, 22) zdrhnutý, 23) chycený, 24) střelený, 25) trklý, 26) natrklý, 27) ochlastaný, 28) ochlastalý, 29) na mol opilý, 30) jak noc zpitý, 31) na žmoch zpilý, 32) má špičku, 33) má opici, 34) má rauš (lépe s Poláky a Rusy: má šum), 35) má klín w hlavě, 36) má dost, 37) má macha, 38) má mucu, 39) má muček, 40) má haubici, 41) má piwku, 42) má w hlavě, 43) má těžkau hlavu, 44) má hlavu pod wichem, 45) má nabito, 46) jest hotow, 47) je pod stolem, 48) je zpitý do němoty, 49) je blahoslawen, 50) jest pryč, 51) chytil opici, 52) břede vínem, 53) zmokl pod střechau, 54) zmokl ano nepršelo, 55) promokl, 56) umoklý od wína, 57) vínem přeplněný, 58) vínem naplněný, 59) vínem přemožený, 60) vínem obtižený, 61) wína plný, 62) nahnul si, 63) přihnul si, 64) nahlédl hluboko do sklenice (do džbánu, do korbele atd.), 65) přebral se pitím, 66) přepil se vínem, 67) motá se pitím, 68) potácí se, 69) wraworá, 70) nemůže na nohau státi, 71) rozešlo jej wíno, 72) wíno mu hlavu zbilo, 73) widí dvě slunce, 74) naliwal, 75) dolíwal, 76) štědře pil, 77) přílišně pil, 78) až do dna wywážil konwici, 79) s kwasnicemi wyžral, 80) welikau sklenici wysušil, 81) hrubě žral, 82) nalil do sebe, 83) hluché truňky dělal, *Wel.*, 84) hlavu pitím podebral, 85) hlavu pitím podkauřil, 86) pil až se mu hlava točí, 87) pil až do záwratu.

VIII.

o starožitnostech Českých a o potřebě ochráníti je před zkázau.

Od Jana Eraz. Wocela.

Znamenáme, kterak se za našich dnů vůbec probu-
je snažení k tomu směřující, aby se starožitnosti buď
historickém neb uměleckém ohledu důležité před zká-
au chránily, sbíraly a k prospěchu národní a umělecké
istorie zpytovaly. Pročež u všech téměř vzdělaných
rodů založeny jsau archeologické neb historické spo-
čnosti, jichžto působení již nemálo důležitých výsledků
kaumatelům národních starobylosti poskytuje. Též i v
lechách jewila se od dáwna potřeba bedliwějšího pečo-
rání o naše národní starožitnosti; nebo každý Čech,
howající w srdci swém cit pro čest národa swého a we-
ebnost historickau vlasti swé, zajisté též i túžebně žádá,
by památky z dáwných wěků vlasti, které nesčíslným
válečným pohromám předešlých století a vandalismu
nowějších časů wzdorowaly, od záhuby a konečného za-
lazení ochráněny, a wedlé důležitosti swé oceňowány
byly. Nicméně někteří bažice po lesklých okrasách, ob-
nowují a přestawují starobylé památky, jichžto půwodaí
významu plný ráz žádnau mocí se wíce wzkřísiti nedá;
průmysl, prorýwaje kůru zemskau, nalezá starožitaé, na
pohled nepatrné a však pro wědu důležité starobylosti,
které však často jakožto věci beze wší ceny opowrženy
ano i zničeny býwají; obchod a towárnietwi zaujímají
codenně wětší prostor, baurajíce, aby z ostatků starých
zdi nowého stawiwa získaly. Pročež swrchowaný již čas,
abychom se o zachowání takowýchto drahocenných
ostatků všemožně zasadili, jelikož každý nastawající den
nowé a nowé nebezpečí na ně uwaluje; čas jest, aby

se též sbírka národních starožitností sestavila, kterážby, poučujíc a k dalšímu bádání powzbuzujíc, jakožto welebná památka z bývalých časů vlasti naší se skvěla. ¹⁾

Přírodnické sbírky w každé době lze sestawiti a jejich skříně nowými předměty naplniti, neboť plodnost přírody jest neskončená, tudíž i zásoba její newyvážitelná — a však jinak se to má se sbírkau archeologickau; věci starožitné jednau zničené již žádau wíce ani přírody ani duševní sílau nelze vytvořiti — popelnice roztlučená, spálený obraz, sbořený slaup zničený jsau a zůstanau na věky wěkůw. Odtud pochází, že litostný ano hněwiwý cit se budí w prsau každého, kdokoli ōte, kterak se na tisíce ozdobných pohanských nádob roztlauklo a co pustý rum do příkopů nawezlo; že se památné přepewné stawení sbauralo, aby se tím rozsáhlejší wyhlídka získala aneb na místě jeho nowá budowa se wyzdwi-hla, jejížto wystawení méně času stálo, než k rozboření starých, co skála pewných zdí potřebí bylo; když se dowí, kterak náhrobní kameny, starými nápisy a umělymi obrazy zdobené, do základů towáren se položily, aneb za dlažební kamení chlěwů a krawinů slaužiti musily; že krásné řezby a oltářní archy co paliwo potřebowány byly a že starobylé zbraně a brnění co zbytečné železo kowářům se prodávaly. Wším právem minulým desitiletím wýčítku činíme lhostejnosti a netečnosti — nicméně zdá se, že budaucnost z podobných nectností wěk náš winití bude, jestli za našich dnů vlastenské snažení neprocitne, aby to, co z důkazů staročeské umělecké wzdělanosti dosawad nám zbýwá, se ochránilo, zachowalo, wedlé možnosti sbíralo a k poučení wšeoecnému w známost se uwádělo. K tomuto cíli zřízen jest w lůně našeho národního Museum a sice we smyslu základních prawidel tohoto ústawu, Jeho cí. kr. Milostí

1) Sbirka Starožitností, w Českém Museum se nalezající, může se považowati za prwní zárodek budauci sbírky národních starobylostí země České.

Františkem I. nejmilostivěji potvrzených, *sbor archeologický*, jehožto účel a působení w níže položených článcích obsaženy se nalezají:

§. 1.

Účel archeologického sboru musejního jesti: důležité starožitnosti české sbíratí, zachovávatí a we známost uvozovatí.

§. 2.

K českým starožitnostem náležejí všechny plody duchovní a umělecké, zhotovené od Čechů a pro Čechy w nejširším slova smyslu, od nejstarších časů až do předposledního věku.

§. 3.

Důležité jsau ty starožitnosti, které co jeditelé a znakové duchovního života svého věku, o zvláštním stupni rozumové, umělecké a mravní vzdělanosti a činnosti, tudíž také o krasochuti, obyčejích a zvláštních okolnostech pradávných obyvatelů České země w žiwo-bytí jejich veřejném i domácím svědectví dávají; dále i ty, které s důležitými příběhy vlastenských dějů půwodně sauvisí.

§. 4.

A však jen w prostoru se jedití starožitnosti, které kreslením předstaweny a nápodobeny býti mohau, náležejí do oboru činnosti sboru archeologického.

§. 5.

Sbor obrátí zvlášť zřetel swůj:

A. Na všechny wýtworky nejstaršího věku čili tak nazwané pohanské památky z kamene, z hlíny, ze skla a z kowu, jmenowitě starobylé hradby a hroby, zbraně, šperky a nádoby, bůžky, popelnice, mísy, kraužky, jehly atd.

B. Na zánimawé památky křesťanských věkůw, a sice: *a)* Staré stawby: hrady, zámky, paláce, domy, kostely a kaple, věže, brány, mosty, studně atd. *b)* Na památky řezbářského umění: sochy, řezby a litiny, plasko-řezby, náhrobky, křtitelnice, monstrance atd. *c)* Díla

obraznická: malby a kresby všeho druhu, též na pergaméně, na skle, na vápně atd. *d)* Obrazy znamenitých Čechů a českých krojů ze všech století. *e)* Mince, medalie, pečeti a erby České země vůbec, zvláště pak starých rodů, klášterů, měst a obcí. *f)* Zbraně, oděni a vojenské nářadí všeho druhu. *g)* Na ozdoby a šperky, chrámová i domovní nádobí a náčiní, též nástroje všeho druhu.

§. 6.

Sbor archeologický záležeti bude, dle §. 12. statut musejních, z audů společnosti a z předsedícího k tomu zřízeného auda výborového. Máť výboru ředitelskému o svých usnešeních zprávu dáwati a v důležitějších věcech o jeho powolení se ucházeti.

§. 7.

Počet audů sborových nesmí býti vyšší osmi. Mimo ty však i pokaždý jednatel musejní, jakož i kustosové sbírek archeologických, v poradách sborových místo a hlas míwati mají.

§. 8.

Výbor ředitelský zvolí a ustanoví šest audů sborových pokaždé na šest let, po kterémžto však čase opět woleni býti mohou.

§. 9.

Sbor může ku potřebě své zvláštní sběratele po všech krajích země ustanowiti, nečině však společnosti zvláštní, aniž jaké diplomy uděluje. Výbor ale ředitelský pozůstawuje sobě práwo, sběratele zdárnau přičinliwostí se wyznamenávající wyhlásiti časem svým za audy společnosti.

§. 10.

Výbor společnosti musejní wykáže sboru ku potřebným jeho výlohám určité roční sumy z kasy společnosti.

§. 11.

Nejbližší úloha sboru jest, cestowáním po Čechách předewším známost všech zajímavých starožitností Českých si opatřiti a inventář jejich zhotowiti; pak ale sbí-

rati je pro Museum, dle možnosti buď v originálu aneb co nejvěrnějším jich vykreslením.

§. 12.

Chování do Museum daných starožitností ujistěno a zřízeno jest zákony pro všechny jeho sbírky platícími. Aby však i kromě Museum k zachování wenku se nacházejících se napomáhalo, přičiní se sbor o povzbuzování smyslu k nim v národu, a sice rozšiřováním náležitých o nich vědomostí a náhledů. Bude též majetnky takových starožitností na cenu jejich pozorny činiti. K uchování pak takových předmětů, jimžby snad nebezpečí hrozilo, má sbor potřebné zprávy dávatí výboru ředitelskému, kterýžto pak u zemských úřadů prosí sebně k tomu cíli zakročí.

Sbor archeologický, k tomu hledě, aby se vědomost národních starožitností ve vlasti naší více šířila, za dobré uznal, krátké prstonárodní popsání znamenitějších starobylých předmětů, jakých se v Čechách (a na Moravě)²⁾ velký počet nalezá, ctěnému obecnstvu w následujících listech podati.

Starožitnosti české dělí se na dvě nestejně oddělení, jichžto *první ostatky pohanské doby obsahuje, druhé pak starobylosti křesťanské středověkosti w sobě zawírá.*

I. Starožitnosti pohanské doby.

Starožitnosti pohanské nalezají se nejvíce we hrobištích pradávných obywatelů vlasti naší. Místa taková jsau dvojího druhu, *hroby totiž s kostmi* a *rowy*, w nichž se *nádoby popelem těl spálených naplněné* (popelnice) nale-

2) Jednajíce o starožitnostech Českých téměř přinuceni jsme, o starobylostech, ježto družka země České *Morava* chová, něco položit. Nebo pominauce toho, že obě země od dávných časů swazkem historickým spojeny byly, na mysl toliko uwádíme, kterak žiwot umělecký stejným způsobem na Moravě a w Čechách se wywinowal, je-likožto hrady, chrámy i města w obau zemích se zakládaly netoliko

zají. We hrobích prvního druhu spatřují se zpráchnivělé kosti buďto v paubé zemi nebo na dlažbě kamenné, jsauce někdy obraženy kamením, na způsob sklepení sestaveným. — We hrobištích, popelnice chovájících, stojí nádoby hliněné buďto na kamenné ploše, aneb u prostřed kruhu, kamením tvořeného; někdy se nad nimi klenutí z netesaných kamenů složené nalézá. Ne zřídka se nad hroby wyzdvihují bomolowité vršky čili mohyly, jenžto se někdy v řadách rovných, jindy zase porůznu na rozcestích, v lesích a na lukách spatřují. Starožitnosti v pohřebištích pohanských nalezené jsau trojho druhu, totiž *nástroje kamenné, předměty z kovu a hrobní nádoby hliněné*.

Předměty z kamene jsaut pak tyto: *hroty šípů* a *kopí, nože, kaule*, z nichžto některé u prostřed díru prowrtanau mají (T. I. F. 1, 2.), *klíny* (hromové klíny nazvané) (T. I. F. 3.), *sekery* s dírau pro násadiště hladce prowrtanau (T. I. F. 4.), *mlaty*, někdy znamenité velikosti a tíže, s dírau pro násadiště u prostřed (T. I. F. 5.).

Věci z kovu a sice nejčastěji z bronzu ³⁾ nalézají se někdy porůznu, častěji we hrobích při popelnicích, nejvíce pak na kostech zetlelých mrtwol, jewíce se co památky obřadů náboženských, co šperky, zbraně aneb domáci nářadí, které se zemřelým do hrobů kladly.

Ke znamenitějším starobylostem druhu tohoto čítáme některé w Čechách nalezené a w národ. Museum chované obrazy z bronzu, které dle domnění některých měly w modlářství Slowanůw půwod svůj; na příklad uvá-

knížaty a králi nad Čechy a Morawau stejně vládnaucími, alebří i pány a wladykami stejného rodu a jména, na př. z Rožmberka, z Kunštatu, z Jindřichowa Hradce, z Pernšteina, z Šternberka, z Waldšteina atd. tudíž patrno, že obě země dosawáde chowají umělecké památky stejné ceny pro národní naši archeologii.

3) Bronz nazývá se mýchanina z mědi a cínu, kterážto časem za přičinau okysličení na sebe přijímá barwu zelenau (ušlechtilý rez, aerugo nobilis, patina.)

díme zde obraz bronzový Peruna, boha hromu (T. II. F. 1.). — Mezi ozdoby a šperky bronzové náleží: *spínadla* na vlasy; *spínadla* šatní ⁴⁾, na způsob římských spínadel fibiae nazvaných, utvořené (T. I. F. 6. Dále obracujeme pozornost ke bronzovým *kruhům*, jimiž krk, ramena a nohy zdobený bývaly (hříva, obruč) (T. I. F. 7.), též k ozdobám z bronzového drátu, způsobem ležícího ~ stočeným (T. I. F. 8.); k věcím tohoto druhu náleží též z drátu bronzového, v podobě malých válců utvořené kotauče (T. I. F. 9.).

Připomínáme dále *srpy* a *nůžky* bronzové; tyto se podobají nástrojům, jenžto se podnes ke stříhání ovčí potřebují.

Zbraně z kovu a sice meče bronzové (T. I. F. 10.), *hroty*, *dýky* (T. I. F. 11.) a *šipy* z bronzu někdy velmi uměle zhotovené. *Dláta váleční* čili *celty* (T. I. F. 12.); tímto jmenem nazývá se zvláštní druh nejstarších zbraní bronzových, na způsob širokých dlát zhotovených, tak sice, že násada do dutého hřbetu se zasaditi mohla; některé z nich auškem opatřeny bývají. Jiný druh těchto zbraní, jejížto sewerní skaumatelové starožitností *paalstaf* nazvali, na místě dutého hřbetu plochu má, která se do naštipené násady wstrkala, a pak k ní upewňovala (T. I. F. 13, 14.). — We hrobích pohanských doby pozdější nalezájí se *nástroje železné* (někdy i wedle věcí bronzových), a sice meče, hroty, sekery, nože a dýky; železo pak více méně rezem zhlodáno jest, a na bronzové nástroje zelená, lesknaucí se patina kryje.

Znamenati sluší, že se bronzové obrazy druhu neobyčejného nalezly, jichžto původ se též do pohanských časů klade; na př. T. II. F. 2. obraz Černoboha, jenž se we sbírce starožitností p. rytíře z Neuberka chová.

4) Nalezlo se též w pohanském hrobě blize wsi Želenice w Rak. kr. šatní spínadlo, velmi uměle z bronzového plechu složené, skleněnými korálky, řetízky a rozmanitými výkresy ozdobené, kterčito chová p. Pachtl w Praze.

Bronzové nádoby, na způsob přepodiwných zvířat tvořené, jako na př. T. II. F. 3. nalezající se w národn. Museum, nikoli, jak se za to mělo, za časů pohanských, nýbrž již we křesťanské středověkosti zhotoweny byly.

W pohanských pohřebištích nalezáj se zhusta *jan-tarowé korády*, někdy i *perličky skleněné* barew rozmanitých; spatřují se tyto buď w popelnících aneb na kostrách co ostatky šperku náručního aneb hrdelního. —

Četná jsau we vlasti naší místa, kdež se — nejvíce náhodau — hliněné nádoby z pohanských časů pocházející našly. Část takovýchto náčiní jest práce neumělé, jiná jsau vkusně formována a ozdobena, některá lesknauci se tuhau (graphit), jiná pak plawau, zažloutlau aneb hnědau barwau na powrchu pokryta. Látka jejich jest hlina, w níž se často písek křemenový, někdy i lesknauci se slida (Glimmer) zjewuje. Některé z těchto nádob opatřeny jsau uchama. Nemalý počet pohanských osudí jest ozdoben čárkami rovnými aneb okrauhlými, jenžto rozmanité okrasy na způsob hadů, wln, mříží atd. tvoří; jiná pak beze wší ozdoby jsau. Nalezly se též welké popelnice w mohylách, kolem nichž několik malých nádob jistým pořádkem rozstaweno bylo; též i někdy we welkém osudí jedna i dvě menší nádoby zawřeny se spatřují. Wyobrazení hrobních nádob poskytují na T. II. F. 4, 5, 6, 7, 8 a 9.

We hrobích s mrtvolami nalezáj se takové nádoby buďto u hlavy anebo u nohau pohřebeného.⁵⁾

5) Naleziště starožitností pohanských, a sice *kamenných předmětů* jsau w Čechách tato místa: *W ebžany* w Litoměřicku, *Líbeznice* w Kaurimsku, *Wrbčany* w Litoměřicku, *Kowary* w Rak., *Stranow*, w Bolesl., *Privora* w Bol., *Kopidlno* w Bydž., *Kutná Hora* w Čáslaw., *Chotěborek* w Křalohr., *Lonosice* w Litom., *Nižbor* w Rak., zřícenina *Hazmburk* w Lit., *Dobřejovice* w Kauř., *Bělohrad* w Kral., *Malín* w Čásl.

Nálezitě věci bronzových:

Košice u Prahy, *Wyšehrad*, *Přivonka* w Klatowsku, *Jince* w Ber. (tam se welké množství bronzových starobylostí, w Mus. chovaných,

Uvádíme zde některá pravidla, dle kterých lze se řídit při vyšetřování hrobů a mohyl pohanských :

1. Místa, kdež se na oko poznává, žeby starožitnosti pohanské skrývala, jsau: pahorky, vůčihledě rukau lid-skau nasypané, osamělá skaliska, kameny neobyčejným způsobem na sobě ležící, ostatky dávných hradů, staré hráze, náspý a waly, stopy pálených obětí, totiž popel a uhlí w zemi nalezené; též místa, na kterýchž w přede-šlých dobách již popelnice, kamenné nlaty, nástroje neb zbraně bronzové atd. nalezeny byly.

2. W krajině pískovité k vyšetřování mohyl se nej-

nalezlo.) *Jičín* w Bydž., *Chcebuz* w Litom., *Skalsko* w Bol., *Chocenice* w Ber., *Daubrawice* w Bol., *Podmokly* w Rak. (kdež bronzový kotel nalezen byl, naplněný zlatými penězi, jenž 80 lib. vážily.) *Králové Hradec*, *Roztoky* w Král., *Dobruška* w Král., *Hostaun* w Rak., *Chudenice* w Plz., *Zborov* w Klat., *Dubany* w Chrud., *Rataje* w Kauč., *Jičinoves* w Bydž., *Mošov* w Ber. —

Náleziště hrobového osudí: *

Králové Hradec, okoli města *Slaného*, pak okoli míst následujících: *Litoměnice*, *Starý Tábor*, *Levý hradec* w Rakownicku, *Pivonka* w Klat., *Středokluky* w Rak., *Roztoky* w Rak., *Hradiště* w Rak., *Šánona* w Rak., *Libošín* w Rak., *Ninice* w Plz., *Zbečno* w Rak., *Hlizon* w Časl., *Mšeno* w Bol., *Krotawa* (Krottau) w Bol., *Wšeruby* w Plz., *Ktenovice* w Bud., *Dolejší Rokytina* w Bol., *Želenice* w Rak., *Drahobuz* w Lit., *Přívora* w Bol., *Neumětely* w Ber., *Rausinov* w Kauč., *Hotetice* w Žat., *Stříbro* w Plz., *Wlňonov* w Rak., *Kočváry* w Ber. *Zborov* w Klat., *Dubany* w Chrud., *Witěonovice* w Chrud.

Mohyly, w nichž popelnice ukryty byly, našly se u *Webžau* (blíž Teplice), u *Weltrus*, u *Slaného*, u *Roztok*, u *Pivonky*, u *Kočvár* (w Ber. kr.) a jinde.

Pohanské hroby s pochovanými těly nalezeny jsau u *Brozan* w Lit., u *Libeznic* w Kauč., u *Hořina* w Bol., u *Ječovic* w Rak., u *Znítkovce* w Plz., u *Želenic* w Rak., na winici *Panenské* blíž Prahy, w lese *Berné* blíž Kopidlna, u *Rejšic* w Bol., u *Skalska* w Bol. a t. w.

Na Morawě a w Slezku, ku koruně České patřícím, též nemalý počet starožitností z časů pohanských nalezen jest, na př. u *Holomauce*, u *Brna*, u *Wiesenberku* w Hol. kr., u *Majetina* w Hol., u *Doloplas* w Hol. kr. W okoli *Krňhowském*, jmenowitě na břehu řeky *Odry* též velké množství pohanských starobylostí se našlo.

lépe v letě za suchého počasí přikročí, když nádoby hrobní suché jsau a lpící na nich písek lehce se odstraní dá; v půdě kypré, jílové aneb slínové radněji jest kopání takové v počasí vlhkém započítí; nebo za dnů parných popelnice a osudí hrobní, se zemí v jednu hmotu takměř spečené, s tíží jinak nežli v drobcích lze wydobyti z ložiska hrobowého.

3. Při kopání samém velké opatrnosti třeba. Když se kopající až k ohradě kamenné, nebo černější zemi nežli okolní jest dostanau, tu již v další práci velmi zvolna pokračovati se má, jelikož spěcháním a přílišnou horliwostí, kteráž tenkrát, když se starobylé předměty objeví i chladnokrevné muže opanuje, již přemnoho věcí starožitných velké archeologické ceny zkaženo a v niweč uvedeno jest. Ať se pak pilně pátrá po všech v zemi hrobní a v popeli roztraušených drobnějších ostatcích (kraužkách, záponkách, jehlicích, prstenech atd.), kteréžto snadně v zemj nespozorowány ležeti zůstanau, rezem a hlínau obestřeny jsauce.

4. Necht' starožitnosti kowové, o nichž se nadíti můžeme, žeby se lehce porauchaly, nějaký čas beze všeho jich se dotýkání ležeti zůstanau. Poněwadž látka jejich z většího dílu bronz jest, dělníci, nalezše věci druhu takového, přechoasto domníwají se, že zlato dobyli jsau, tudy takovéto bronzы lámají, ano i někdy též odstraňují. By se to poněkud předešlo, za prospěšno se uznává prohlásiti, že se cena kowu, dle wyrknutí znatelůw určená, tomu hojně nahradí, kdoby takové porůznu objevené předměty k určenému místu (na úřad, faru) dodal. Ostatně připomínáme, že se rez na železných a zelená patina na bronzových předmětech nižádným způsobem stírati nemá.

5. Poněwadž popelnice we vlhké zemi nalezené obyčejně velmi křehké a měkké býwají, tudy třeba, aby se země okolní s welkau opatrností odstranila; nalezla-liby se taková nádoba na dutém, kamením ohraženém místě,

musí se nejméně půl hodiny na ložisku svém ponechati; potom teprv nechť se wyzdvihne a na powětrí postaví, aby dokonale uschnouti a stvrdnouti mohla. Nádobu takovou wyzdvihujícímu radíme, aby obě ruce k tomu přičinil, prsty roztáhnul a popelnici blíže dna obejmou a wynesl.

Wěc sama tomu chce, aby některý vzdělaný muž hned při objevení se nadřečených starobylostí k místu přivolán byl, jenžby vše, co a kterak by nalezeno bylo, správně a svědomitě popsal. W popsání takovém poznamenati třeba:

a) Jméno nejbližšího místa obýwaného, jakož i vzdálenost jeho od místa nálezu; přitom se podotknouti má, jestli na blízku řeka, hora, skála, les, studánka atd. se nalezá, kterýchžto dávná jména udati, za věc důležitou pokládáme.

b) Dále budiž podotknuto, zdali hrob neb mohyla o samotě jest, čili ještě jiných podobných rowů více na blízku se spatřuje; mimo to, nalezají-li se hroby w rowných řadách čili nic.

c) Poznazenati třeba délku, šířku a hlubokost hrobu, též výšku a objem mohyly nad hrobem sypané; pak položení hrobu a kostry w něm ležící dle pásma nebe; nechť se i podotkne, zdali kostra na ložisku kamenném aneb we výklenku nějakém ležela; při mohylách popel chowajících nechť se poznazená, zdali popelnice o samotě stála aneb u prostřed jiných menších se nalezla.

d) Patrná jest potřeba popsání ozdob, náčiní a zbraní při kostrách nalezených, a konečně žádáme, aby se mimo formu a podobu popelnic též látka, barwa a ozdoby jejich popsaly; ano i popsání a lépe ještě vykreslení *zlomkůw* takovýchto nádob, na nichžby se zvláštní aneb neobyčejné výkresy nalezaly, welmi prospěšnou a žádaucí věci jest.

Přáli bychom k prospěchu věci národní, aby se nalezené starožitnosti druhu tohoto, aneb kdež tomu

okolnost nedowolí, alespoň obšírná jich popsání a vykreslení do českého Museum zasílaly, kdeby co majetnost národní k powzbuzení wědy slaužící, spolu se jmeny zasílatelůw wěrně na budaucí časy se zachowaly. —

Mnohý se sice domníwá, žeby nepatrné zlomky kowa a ostatky starých hliněných nádob k powzbuzení wědy přispíwati nemohly; a však přísněji wěc samu uwážíw, brzo přeswědčení nabude o wýznamném spojení starobylých těchto ostatků s historií dáwnowěké wzdělanosti vlasti naší. Neboť známo, že se z pohanské doby České země žádných písemných památek neuchowalo, že weškeré zpráwy, do oněch tmawých dob sahající, založeny jsau na důmínky a nejistá podání cizozemských a pozdějších českých spisowatelů; a však nadřečenými hrobními nálezký, pohledem totiž na zbraně, ozdoby, nářadí a osudí z pradáwných časů nabýwáme jistého, určitého pojemu o wzdělanosti oněch dáwno zhaslých pokolení, ano starožitnosti tyto poněkud i tmawau mlhu wyjasňují, která mrawy, náboženské a wálečné způsoby dáwných obywatelů vlasti naší kryje. Jsauť to někdy na pohled nepatrné maličkosti, které důmyslného badatele k důležitým výsledkům wedau.⁶⁾ Protož twrdíme, že wšecko wýznamné jest, co se w oněch tisíciletých rowích skrýwá. Děje- a národopis, historiei mrawů a umění dobýwají z těchto nepatrných ostatků důležité kořisti, k čemuž ještě jemný cit na mysl uwádím, jenž

6) Abychom toliko jediný příklad druhu tohoto mezi nesčíslnými uwedli, připomínáme, že na panství Lochowickém w pohanské mohyle mezi jinými starožitnostmi též smaltový prsten (Emailring) a nádoby popelom naplněné nalezen byl, práce tak sdařilé a podoby tak nové a wkusné, že tenkrátě učeným Dobrowským za výrobek časů našich uznán a wyhlášen byl. A hle, nejnowější archeologická bádání přeswědčila nás, že prsteny z též samé látky a formau swau docela s nadřečeným se srownáwající často w Německu, we Šwejcariích a we Francií nalezány býwají w pohanských hrobích a sice na kostrách, co *Ardeolní sperk*. —

každého při pohledu na zbroj, nářadí a ozdoby pradávých předků svých mocně opanuje.

II. Starožitnosti křesťanského středověku.

Stawitelství.

Od uwedení křesťanské víry do vlasti naší až ke konci XIII. století panoval w kostelních stawbách tak nazwaný *byzantinský sloh*. Zachowaly se w Čechách některé welebné ostatky stawitelství z oněch dáwných dob až do našich časů, pročež nejpatrnější jejich známky a znaky zde w krátkosti klademe.

Oblauk kruhowý (Rundbogen) jesti zřetelným známením slohu byzantinského; tím se tento rozeznává od pozdějšího gotického, o kterémžto později jednati budeme.

Forma základní chrámů wystawěných slohem byzantinským podobá se římskému kříži; *loď dlauhá* (Langschiff) jest totiž *lodí příční* (Querschiff) přepažena. Na východní straně končí se dlauhá loď *okrauhlým kůrem*, w němžto hlavní swatyně chrámu, totiž oltář se nalezá. Kůr oltářní znamenitě powýšen jest nad podlahu lodi, tak že po stupních k oltáři se wzhůru kráčí; pod kůrem nalezá se obyčejně *krypta*, jejížto sklepení též slaupordími jest podporowáno. Takowéto krypty spatřují se podnes w starobylém chrámu Sw. Jiří w Praze a w kollegiatním kostele Staro-Boleslawském.

Otwory oken (T. III. F. 1.) úzké a malé jsau; nalezají se též okna, jenž jedním aneb dvěma slaupky a oblaučky na wíce menších okének jsau přepažena (T. III. F. 2. 3.); příklady takowýchto oken poskytují kulaté kapličky, též okna *síně vysoké* (Emporium) u Sw. Jiří w Praze.

Hlavy slaupů (Capitále) (T. III. F. 4.), jsau obyčejně čtwerhranné, na př. hlavy slaupů kostelíčka Podwineckého 7), též hlavy slaupů w kryptě Sw. Jiřské. Někdy hlavy i podobu kalichů mají, okrášlených rozmanitými

7) *Podvinec*, wesnice w Boleslawsku s pamětihodnou, slohem byzantinským wystawěnou kaplí.

arabeskami (Tab. III. F. 5.), což znamením jest vyššího, pročež i pozdějšího výkvetu umění stavitelského. Hlavy takové znamenáme na sloupích podzemské kapličky w Chebu a w kryptě Doxanské, zvláštního druhu jsau hlavy sloupů, jewící se na býwalém portálu w hradě Jindřichohradeckém.

Hlavně sloupů (Säulenschäfte) též rozmanitého způsobu jsau; spatřují se totiž tenké a štíhlé, jako w kryptách Staroboleslawské a Sw. Jiřské, jindy zase krátké a zavalité, na př. w kapli Chebské, w chrámě Sw. Jiří; někdy do šneku točené, ku př. na portálu Podwineckého kostelíčka; na starém portálu Jindřichohradeckém žlábký šikmo točenými ozdobeny jsau.

Podnoží sloupové (Säulenfuss) složeno jest z několika lištew a žlábků prutových, kolem hlavně běžících; (T. III. F. 6.) w lištwě nejdolejší spatřují se co zvláštní okrasa čtyry lupeny w stejné dálce od sebe rozložené (T. III. F. 7.); na př. podnoží sloupů w chrámě Sw. Jiřském w Praze, též slaupy průčelí kostelíčka Podwineckého. —

Zevnější strana takových stavení okrasami se nehonosí, pod střechau jen hladké výpustky se spatřují; než však pod těmito obyčejně se řada malých polooblaučků objevuje (T. III. F. 8.); někde i pruhy na způsob pílířků přímo dolů po zdi se táhnau. Polooblaučky takové spatřujeme na kapli Podwinecké, pak na zdi okrauhlé bývalého kostela Sw. Jana na zábradlí w Praze (na starém městě č. 203.), též na okrauhlé zdi starodávného kúru kostela Smichowského, ostatně weskrz obnoveného. Někdy se též spatřují na lištách výpustků okrasy na způsob kostek vytvořené. (T. III. F. 9.)

Hlavní wchody čili *portály* chrámů honosí se obyčejně okrasami, kterýmižto staří stavitelové vyšší myšlénku, spojenau s určením budowy posvátné, wyznačiti se snažili. Otworu poboční zdi se rozvírají, jakoby mimojdaucí do prostoru svěceného zwaly; oblauky se vypínají nad slaupky a pílře postranní, mezi nimiž rozma-

nité z kamene tesané arabesky a sošky se skvějí. W polooblauku nad wchodem samým spatřuje se někdy obraz z kamene uměle pracovaný, wztahující se na účel welebný stawení chrámowého. Takto okrášlen jewí se nám wchod do kostelíčka Podwineckého.

Znamenitější chrámowé slohu byzantinského opatřeni býwali dvěmi, někdy třemi ano i čtyřmi wěžmi. Uwáďíme zde za příklad wěže chrámu Sw. Jiří w Praze.

Některé staré hrady w Čechách a na Morawě honosí se dosawáde wěžmi slohu byzantinského, jehožto ráz též nemálo kostelíků a kaplí w městech a wesnicích našich nese; na př. w *Znojme* kaple Sw. Wáclawa, též kaple k býwalému knížecímu hradu (nyní wojenské chorobnici) přistawěná; w *Jíklawi* kostel Sw. Jana na pahorku; wěže okrauhlá na wrchu *Řípu* (T. II. F. 9.), wěže we wesnici *Kopaníně* w Rak. kr., wěže we wsi *Porčici* w Ber. kr. (T. II. F. 10.); nejstarší wěže hradu *Kramlowského*, wěže hradu *Jindřichowa Hradce* atd.

Zřetel obracujeme též ke kapličkám okrauhlým, z nejdáwnější doby stawitelské až do dnů našich zachowaným (T. II. F. 11.). Z boku takowýchto kulatých budow wybíhá též okrauhlý kůr; nad střechau pak malá wýžka strmí, jewící w slaupích a spojujících je oblaučkách patrný ráz slohu byzantinského. Tu a onde we vlasti naší se nalezají kapličky druhu tohoto; w Praze na př. spatřují se tři takowé budowy: prwní totiž na Starém městě w poštowské ulici, druhá blíže chrámu Sw. Štěpána a třetí stojí na Wyšehradě, co poslední památka staroslawného sídla knížat a králů českých.

Od začátku XIV. až ke konci XVI. století stawěly se chrámy a znamenitější budowy wesměs netoliko w Čechách; nýbrž w celé téměř střední Ewropě *slohem gotickým*, jehožto hlawním znakem *oblauk lomený* (Spitzbogen) jest. *) Zachowalo se welké množství chrámů slohu tohoto w Čechách a na Morawě na wdor nesčíslným pohromám,

*) Lomený oblauk, Parc brisé; srow. lomenice.

ježto války, ohně a nowotárství časů pozdějších na ně uwalily. —

Základní rys chrámu gotického (T. III. F. 10.) podobá se na větším dále onomu, jenž se w kostelích slohu byzantinského jewí; tím též způsobem prostor wnitřní rozdělen jest. Na straně východní spatřuje se kůr oltární *a b*, jsauc někdy, a však zřídka příční lodi od prostory ostatní oddělen. Střední loď *c d* se začasto nad postranní lodi *e f—g h* do vysosti pne; we welkých chrámech nalezáj se po obau stranách hlavní lodi ještě dvě poboční; na př. w chrámu Pražském Sw. Wíta, w chrámu Sw. Barborském w Kutné Hoře. Poněwadž pak krypty w kostelích této doby již se nenalezá, tedy příčiny nebylo, aby kůr oltární nad ostatní podlahu powýšen byl.

Pilíře a slaupy se do vysosti směle pnau, rozkládající se w pasy, kteréžto se stýkají u prostřed stropu, žebra takměř klenutí chrámového tvoříce; mezery pak těchto žeber stropních jen lehkými cihlami se vyplňují. Na místě, kde se pasy stropové křižují, spatřuje se obyčejně sazební kámen čili záporník řezbau nějakau aneb znakem malowaným zdobený. (T. III. F. 11.) Tlak a tíže celého klenutí na oněch místech spočívá, z kterých oblaukové pasy se wywinuly, totiž na slaupích; z té příčiny třeba není, aby mohutné postranní zdi se wzhůru wyhnaly, jelikož jak řečeno pilíře a slaupy klenutí a střechu celého stavení nesau; pročež do zdí chrámových welká a prostranná okna se wsaditi mohla. Saustawa tato pilířů a slaupů, sestawujících takořka kostru celé budowy, tomu nepřipauští, aby se kůr oltární kulatě zawřel, jak se to w chrámech byzantinských spatřuje; zawření takové chrámů gotických čtwer- aneb mnohohranné jest. Slaupy štihlé a vysoké mezi loďmi chrámovými obyčejně z wíce útlých poloslaupků složeny jsau, a proto se *slaupy swazné* (Bundsäulen) nazývají. (T. III. F. 12.) Podnoží slaupů mnohohranné, hlavy jejich buď prostými lištami aneb arabeskami zdobeny jsau způsobem jednoduchým,

by se toliko naznačilo, kde článkování žeber klenutí tvořících počátek svůj bere. Okna prostranná též lomeným oblaukem wzhůru se vypínají, prostrannost však oken vyplňuje se rozmanitě článkovanými slaupky, jejichžto hořejší díly ozdobami na způsob růží obyčejně tvořenými umělé a důmyslně spojeny a protkány se spatřují. — Pod okny, pnaucími se w hořejším oddělení lodí, nalezájí se chodby neboli pawlače, slaupky a okrasami slohu gotického zdobené. Na slaupích i na postranních stěnách stojí we výklencích nebo na ozdobných podstavcích (T. III. F. 13.) sochy z kamene, nad nimiž přikrywadla na způsob pyramid umělé tesaných se pnau. (T. III. F. 14.) — Nejskwěleji se však na hlavních wchodech čili portálích umělost a obrazotvornost starých stawitelůw objevuje. Široké, na wenku se rozstupující boky prostranného otvoru býwají zdobený sochami, kteréžto do výklenku uměle wytesaných, aneb slaupkami od sebe oddělených postaweny jsau. Nad samým wchodem, w poli oblaukem obehnaným, spatřiwá se wypuklá řezba (Bas-relief), wztahující se na účel welebný stawení takowého. Příklad nám poskytuje chrám *Týnský* w Praze, w němž pak co odchylka od pravidla stawitelského znaky slohu byzantinského též i gotického se vyskytují. — Nad portálem nalezá se obyčejně okno welikánské, buďto oblaukem lomeným se wzhůru pnaucí, aneb skvějící se w okrauhlé podobě růže (T. IV. F. 2.)

K zewnější stawbě gotického chrámu zřetel obračující, znamenáme nejprwé hlavní pilíře, kostru celé budowy tvořící. Pilíř takowý rozdělen jest na několik článků, z nichžto dolejší mnohem silnější jsau hořejších; wršek každého oddělení kryje buďto stříška aneb wížka na způsob pyramidy se vypínající. (T. III. F. 15.) Při chrámech druhu wětšího wyklenuly se oblauky ode zdi lodí hlavní k pilířům postranným; oblauky takové krásleny jsau rozmanitým pletením ozdob gotických, jakowé w oknech, galeriích atd. nalezáme. Pawlače, podobným

způsobem zdobené pod střechau se spatřují; krně do alaupů a oblauků uměle wtesány jsau, a končí se obyčejně hlawau dračí, kteraužto vody dešťowé wolný odtok mají. Střecha lodí hlawní jest střecha sedlowá, přímo se vypínající; nižší pak mnohostranný kůr střechau wal-mowau pokryt býwá.

Při dostawěných chrámech spatřují se po obau stranách průčelí věže, obyčejně čtwerhranné na několik článků čili pater rozdělené, jichžto vyšší část úlejší jest nežli dolejší; vysoká střecha věže (ne však baňowatá střecha z nowějších časů) na způsob pyramidy co koruna celého stawení do wysosti se vypíná.

Chrám Pražský Sw. Wíta honosí se toliko jednau věží, druhá by se měla pnauti na druhém křídle průčelí, které by se mezi těmito dvěmi věžmi skwělo. Každý vlastenec zajisté wraucně přeje, aby ku zwelebení hlawního města vlasti naší druhá tato věže i s průčelím se wystawěla a tak tento weleslawný chrám, památka to nej-skwělejší otce vlasti, Karla IV., dostawěn a dokonán byl.

W Čechách a na Morawě nalezá se dosawád nemalý počet chrámů a kostelíčků slohu gotického; a byť i nowějšími přístawky a newkusným obnowowáním půwodní ráz mnohých wíce méně setřen byl, předce nám důkazem jsau bohatého rozkwětu umění stawitelského we vlasti naší w. XIV., XV. a XVI. století. ⁸⁾

8) Zde jen zběžně některé znamenitější chrámy slohu gotického w Čechách a na Morawě uwedeny budte. *W Praze*: Chrám katedrální Sw. Wíta, kollegiální chrám všech Swatých, chrám Týnský, wýtečností klenutí stropowého powěstný chrám na Karlowě, kostely Sw. Štěpána, Sw. Jindřicha, Sw. Wáclawa, Sw. Petra, Sw. Mařala, Sw. Kateriny, kostel Benediktínů w Emauzích, kollegiální chrám Sw. Petra a Pawla na Vyšehradě. Též i nejstarší synagoga w Praze, Alt-Neuschule nazwaná, jest stawění pamětihodné ze starší doby slohu gotického, totiž z XIII. století pocházející. *W Kutné Hore*: chrám Sw. Barbory o pěti lodích wystawěný, arciděkanský chrám Sw. Jakuba, kostel Matky boží. *W Plzni* chrám arciděkanský, w *Králově Hradci* chrám katedrální; w *Mostě* děkanský chrám, w *Ko-*

Netoliko w městech a městečkách, nýbrž i w přemno-
hých wesnicích po Čechách a na Morawě nalezají se ko-
stely a kaple slohem gotickým vystawěné; než velký díl
těchto budow mimo místa, w nichž se spatřují, málo
známy jsau, ačkoli mnohé z nich důležitau historickau i
uměleckau cenu w sobě chowají. Pročež by welice přáti
bylo, aby účastnost w památkách starobylosti u weleb-
ného duchowenstwa a we šlechtě naší, při nížto ochran-
stwi čili patronát wětší části stawení kostelních jest, se
rozmáhala, by ostatky takowé k slávě vlasti i na budauci
časy zachowány byly. — Obracujeme též pozornost
k *arkýřovým kaplím*, vypínajícím se podnes ze starých

liné děkanský chrám, w Žatci děkanský chrám, w Chebu děkanský
chrám, w Raudnici proboštský chrám, w Klatovech děkanský chrám,
w Krumlově arciděkanský chrám, w Táboře děkanský chrám, w
Kaučimě děkanský chrám, w Chrudimi děkanský chrám, we Wysokém
Mýtě děkanský chrám, w Litomyšli děkanský chrám, w Nymburce
děkanský chrám, w Čáslawi děkanský chrám, w Německém Brodě
děkanský chrám, w Rakovníce děkanský chrám, w Benetově farní
kostel, w Selčanech děk. chrám, w České Lipě kostel sw. Ducha, w
Austí děkanský chrám, w Písku děkanský chrám, w Třeboni děkan-
ský chrám, w Blatně děkanský chrám, w Horažďovicích děkanský
chrám, w Strakoněcích děkanský chrám, we Wysokém Brodě kláš.
chrám, w Jindřichově Hradci probošt. chrám, w Hostinné děkanský
chrám, w Králově dvoře děkanský chrám, na Mělnice děkanský
chrám, w České Kamenici děkanský chrám, w Joachimských dolech
děkanský chrám, w Ostravě (Schlackenwerth) děkanský chrám, w
w Budyni děkanský chrám, w Soběslawi děkanský chrám atd.

Velké množství znamenitých chrámů slohu gotického chová též
Morava, z nichžto následující w paměť uwádíme: *W Olomouci chrám*
katedrální, farní chrám Sw. Mauricia, kostel Sw. Kateřiny; w Brně
katedrální chrám, farní chrám Sw. Jakuba; w Jihlavě kostel minorit-
ský, w Znojme děkanský chrám, w Kroměříži chrám katedrální, w
Uničově (Mähr. Neustadt), děkanský chrám, w Mohelnici děkanský
chrám, w Příboru (Freiberg) děkanský chrám, w Strážnici farní chrám,
w Ewančovicích děkanský chrám, w Telči děkanský chrám, w Třebíči
kost. Sw. Prokopa, we Velké Meziříčí děkanský chrám, w Hastopetci
děkanský chrám, w Daubrovánku farní chrám, w Tisňově klášterní
chrám atd.

zdi zvláště dáwnověkých hradů w Čechách a na Morawě. Spočívají obyčejně na podwalích, obrazy tesanými, znaky, lupením atd, hojně zdobených; na rozích kaple samé čněj nezřídka pyramidky, pod nimiž se sochy spatřují, stojící na ozdobných a uměle tesaných podnožích. Takových kapliček spatřujeme w Praze w radnici staroměstské a w Karolině; w Hoře Kutné: we Wlaském dvoře, na bývalém Hrádku (nyní hlavní škole), na Kameném domě atd.

W tom též slohu, jenžto w chrámech gotických k nejvyšší dokonalosti své dospěl, stawěly se též w středověku radnice, hrady, hrány městské, obecní wodárny atd., aniž pak domy měšťanů bez nákladných ozdob gotických nebyly, leč okrasy takové se od wzoru w stawbě chrámové panujícího poněkud lišily. Spatřuje se sice nad hlavními wraty nákladnějších stawení druhu toho oblauk lomený, než taková hojnost a rozmanitost tesaných obrazů a ozdob jako na portálech a wratech chrámových se nenalezá. Weřeje wrat jsau toliko wraubený prutovními žlábký a lištami, jenžto se w bodu aneb w průlomu oblauku křížují; někdy však, zvláště u znamenitějších domů i rozmanitějších okras užíváno; na př. nad hlavními wraty staroměstské Pražské radnice. (T. IV. F. 1.) Menší wrata a dvěře obyčejně rovným obkladem kryty jsau (T. IV. F. 3.); nad okny pak se málo kdy lomený oblauk vypíná, na jehož místě se též rovný obkladek spatřuje. (T. IV. F. 4.) Někdy však okno gotické ze dwau aneb tří oblauků složeno, a slaupky neb úzkau zdí na wíce otvorů rozděleno jest. — Stropy welkých síní buďto klenuté byly, honosíce se často uměle rozpiatými a křížujícími se pasy a oblauky — na př. strop welké Wladislawské síně na hradě Pražském — aneb síně byla přikryta stropem z prken pěkně uhlazených; řezbau neb malbau zdobených, někdy i zlatem a stříbrem vykládaných.

Štíty těchto stawení rozmanitého druhu jsau: některé z nich skládají tříhranné lomenice, jichžto strany, řezbau kamennau zdobené, ostrým uhlem se končí, jiné na místě

Witu cimbuřím opatřeny jsau, z něhož se wíčky wzůru pnau; za často lomenice rozdělená lištami neb slaupky na více polí, w nichž se okna nalezají, strany swé buďto zrowna, aneb w stupních a přestáwkách do uhlu iene.

Příklady podotknutého způsobu stawení: Dosawad zachovaný starý díl radnice starého města Pražského; radnice w Litoměřicích, w Plzni, w Kadani, Landskroně, w Táboře, w Domažlicích, w Budyni, w Nowém Městě nad Metují, w Kolíně, w Klatowech, w Loktě a j.; tak nazwaný Německý dům w Plzni, Kamenný dům w Kutné Hoře a j. Na Morawě: radnice w Olomauci, w Brně, w Prostějowě, w Mohelnici, Přerowě, Znojmě atd. — Co swědky někdejší skwělé zámožnosti obcí městských spařujeme na mnoha místech až do našich dnů zachované budowy, a sice wěže a brány městské, wodárny a kašny. Znamenitá stawení druhu tohoto chowá naše Praha, na př. wěže radnice Staro- i Nowoměstské, wěže mostní, wěže Králowa dwora (prachowna) a j.; uwádíme též městské brány w Krumlowě, we Wysokém Mýtě, w Táboře, w Launech, w Domažlicích, w Králowé Hradci, w Budyni, w Nowém Městě nad Metují atd.

Malířství.

Nejstarší wzory umění malířského podala umělcům Českým škola *Byzantinská*. Téměř wšecky figury mistrů této školy mají týž jim zvláštní ráz: oči jsau totiž weliké, obočí silně naznačené, ruce a nohy zhusta chybně nakreslené, raucha pak široká a řasná, pestrá a lesklá, často šperkem přeplněná. Půda čili pozadí takových obrazů jest zlato, neboť staří umělci chtěli tím poswátne obrazy swé jakausi skwělostí zdobiti, postawice je do záře nadpozemské.

Jak katolická tak i Řecká církew jewila od pradawných časů důstojnou skwostnost w předmětech bohoslužebných, pročež i weliký náklad weden byl na okrášlení

bibli, legend, ewangelii a mešních knih. Na pergamen bedlivě uhlazený psávali krásnými literami, začáteční litery otáčeli pestrými arabeskami a fantastickými podobami, wplítajice do nich historické i biblické figury, aniž špóřili zlata k powýšení ceny a skwostnosti takowých rukopisů. Pro historii umění mají takowé miniatury welikou důležitost, jelikož je co nejstarší našeho času došlé zbytky Českého umění považowati a ceniti musíme.

Za našich časů nalezla se we Francii prastará památka Českého umění; jest to jak obsahem tak osudem svým pamětihodné *Remešské ewangelium*, jehožto prwní, miniaturami ozdobená částka vlastní rukau swatého Prokopa r. 1010—1040 sepsána byla. Kromě ewangelium Remešského nachází se ještě jiná památka Českého malířství w cizině, která též nejstarší době náleží; jest to *legenda o Sw. Wáclawu*, kterau Emma, manželka Boleslawu II. r. 1006. zhotowiti dala. Tento miniaturními obrazy zdobený rukopis nalezá se we wéwodské bibliotece Wolfenbüttelské, snímek z něho chowá národní Museum. Co zbytkowé umění malířského z časů předkarolinských uwádíme dále následující miniaturní rukopisy: *Wyšehradský kodex*, nejspíše w jedenáctém století zhotowený (w cis. král. universitní bibliotece); důležitý rukopis *Mater verborum* s miniaturami významu plnými z XII. století (w národním Museum); *Bibli s obrazy* z třináctého století (w knížecí Lobkowické bibliotece w Praze); *Březnická bibli*, zhotowenau nejspíše ku konci XIII. století (w národním Mus.); *Passional abatyše Kunhuty*, zhotowený r. 1312. (w cis. kr. univers. bibliotece).

Za Karla IV. dosáhlo staročeské umění swého vrchole; znamenitý tento panownik dal paláce a hrady své, jakož i založené od něho chrámy nesčíslnými malbami a řezbami ozdobiti; že pak za příkladem umění milowného krále též bohatí biskupowé a opatowé, jakož i mocní pánowé w Čechách i na Morawě své kostely, kláštery a

stánky nádhernými malbami okrašľovali, netřeba teprw připomenauti. —

Práwem pokládati můžeme *Děťřicha Pražského* za hlavu České školy malířské w časech Karla IV. Stwierujeť nás w tom listina, kterauž císař a král statky mířého swého mistra Děťřicha ode všech daní a poplatků swobozuje za to, že kapli kráľowskau w Karľowě Týně jak překrásně a uměle ozdobil. Sto pět a dwadcet obrazů, představujících církewní učitele a panowníky skwí se dosawáde na stěnach kaple kráľowské. Jsauť malowány »à la tempera«⁹⁾, a téhož samého způsobu jsau i některé obrazy w kapli Sw. Kateřiny na témž hradě kráľowském. Děťřichowy obrazy jsau dle úsudku slawného Německého znalce Frid. Schlegela naskrze plny výrazu, wzezření i barew jemných, mnohé welekrásné, významně a šlechetně upodoběné a tak šťastně a lehce malované, že nowější umělec mohl by jim záwiděti.

Starší Česká škola malířská trwala až do šestnáctého století, a patrně se liřila od Německé, později w temi se rozřiřující. Skladba řásů jest to, čím umělci Čeřtí, jak malíři tak sochaři zwláště od Německých spolumělců se rozeznávali; u oněch padají řasy lehce, měkce a po větřích kusech, an na Německých obrazích je nacházíme neohebné, zdrobnělé a nucené. Zwlářtní

9) Tempera nazývá se w řeti malířské wlastně každá tekutina, kterau malíř suché barwy směřuje; w užřím pak smyslu rozumí se tím slowem onen, od polowice XIII. až do konce XV. století obyčejný způsob malování, při kterémž zaděľávaly se barwy se žľautkem a kľihem z wařených odtřků pergamenowych. Dřewo k tabulowým obrazům potahowalo se při tom plátnem a toto nátěrkem sáňřovým k malování se připravilo. Lesk, jakým se některé starři, přede wřím ale naše Karľotýnské obrazy skwěji, pochází nejspíše od vosku, jenž rozpuřtěn w etherickém oleji za firnis slaužil. Pro lesk i trwanľiwest barew obrazy Karľotýnské dľauho powařowány byly za malby olejowé; i musít se připustiti, že malování »à la tempera« staročeské školy swým zwlářtním, posud nedostí jeřtě wyskaumaným způsobem welmi se podobá malbě olejowé.

pilnost vynakládali malíři staročeští na hlavy; oči a ústa jsau na větším díle krásné a ušlechtilé, wzezření ducha plné, hluboké a pronikající, dodávajíc obzvláštní cenu obrazům; za to jsau ruce a nohy přechoasto chybně nakreslené a při všech znamená se nedostatek perspektivy; a jelikož na způsob Byzantský podoby zlatý podkladek mají, tedy tím nápadněji vystupují a wypadají jako vystřižené.

Kromě Karlova Týna chová i kaple Swato-Wáclawské chrámu Sw. Wíta w Praze památky z doby Karolínské; a však toliko dolejší řada obrazů, představujících výjevy ze žiwota spasitelowa, onomu času náleží. W chodbě Benediktinského kláštera w Praze spatřují se mnohé, již r. 1348. nastiněné malby na obmítce, které, ačkoli často byly obnoweny a přemalowány, vždy zajímavá poučení o malířství staročeském poskytují. I w cizině zachowala se díla školy staročeské, z nichžto nejznamenitější jsau obrazy w kostele Mühlhausenském, malé to wsi na Nekarě blíže Kanštatu.

Z rukopisů miniaturních čtrnáctého století uwádíme za příklady následující: *Brewiář* od r. 1337. w bibliotece řádu križownického s čerwenau hwězdau w Praze; skwostný rukopis *Liber viaticus Dom. Joannis Lutomyšlensis episcopi*, psaný r. 1360. a ozdobený miniaturami Zbyška z Trotiny; *knihu mešní*, skwostně vykrášlenau miniaturami Petra Břuchatého (Petrus Ventrosus) w kapitolní bibliotece Pražské; *modlitební knihu* arcibiskupa Arnošta z Pardubic s překrásnými miniaturami Zbyška z Trotiny; *Tomáše Štítného naučení křestanské prawdy*, rukopis pergamenový od r. 1374., welmi zajímavými miniaturami opatřený, w cis. kr. universitní bibliotece Pražské. Z pozdějších časů chowají zwlášť klášterní biblioteky w Čechách i na Morawě nemálo skwostných rukopisů s miniaturami.

Počet tabulových obrazů ze XIV., XV. a XVI. století jest we vlasti naší vždy dosti hojný; zachowání jejich zdá se skoro zázračným, když powážíme, jaká nebezpe-

anstwű mnohű od Husitskűch bauřű, wűecky pak od laueűnűch nepřatel w třicetiletű a sedmiletű wálce a od vanalismu nowűjűűho wűku přestati musely. Nűkterű z nejnamenitűjűűch budřez zde za pűřklad uwedeny: Wűyteűnű braz panny Marie na *Zbraslawi*, jenű dle nűpisu na nűm e nachűzejicűho jűű w druhű polowici tűřnűctűho stoletű rű zhotowen byl; pűkrasnű obraz Mariűnskű w kolleiatnűm chrűmű *Wűűehradskűm*; Ecce homo a matka boűű dűtűtkem w *Tűnskűm kostele* w Praze. Mnohű zajűmawű brazy staroűeskű školy nachűzejű se w *proboűtskűm kostele laudnickűm* a w *gallerii vlastenskűch pűřatel uműnű w Praze*. Halby na zlatű pűdű zdobű kapli hradu *Zbirowa*, jakoű starau kapli *Krumlowskűho zűmku* a kaplu *Wlaskűho twora w Kutnű Hoře* a j. w. — W kostele *Wűűebrodskűm* koneűnű nachűzű se nejwűyteűcnűjűű wűech posud znűműch paműtek staroűeskűho malűřstwű, powűstnű, nad műru milű obraz Mariűnskű, k nűmuű jűű na poűűtku patnűctűho stoletű se putowűwalo.

Neműlo wűyteűnűch obrazű staroűeskű školy wisű newűűimnutűch a zapraűenűch w starűch kostelűch, kaplűch a zűmcűch; kűűby cena tűchto cűhodnűch pozűstatkű starodűwnűho malűřstwű uwűűila se a ony opatrnű oűiűřűeny ve vlasti se zachowaly! Zawlűkűnűm starűch paműtek uműnű do ciziny laupű se vlast ze cti uműleckű. Nechť kaűdű powűűű, Źe, kdyby nűkdy Āechy nowotűřstwűm a cűűstnostű zedrűny byly ze wűech dűkazű nűkdeűű wűdűűlanosti swű, potom netoliko cizinec s jakausi zdűnliwau prawdau mluwil by o nedostatku citu uműleckűho pű Āeűich stűrednűho wűku, nűbrű Źe i w potomcűch naűich mohlo by powstatű domnűnű, jakoby dűwnű pűřdkowű jejich u wűdűűlűnű uműleckűm mnohem műnű pokroűili byli neű Nűmeűtű jich sausedű; jelikoű tito uműleckű dűla stűrednűho wűku jűű nynű s lűskau a prozřetelnostű sbűrűjű, wystawűjű a popisujű, aby budaucűm pokolenűm paműtka duchownű sily pűřdkű co drahű dűdictű zanechűna bűti mohla.

Co se týče obnovení starých obrazů, musí se při tom velmi opatrně pokračovati a pamatovati na nové nebezpečnosti, které tak snadno nastávají od nerozumné horlivosti. Již často pozbyly takové památky všech cenu historickou právě tím, že ze starého nové se dělalo a jakýsi domnělý krasotit měnil, kde co starého bylo, a uhlazoval i čistil, kde barva historická (která ovšem jest něco jiného než špína a zetlelost) právě nej mocněji na ducha působila. ¹⁰⁾

Řezbářství.

Řezbářství vyvinulo se v Čechách stejně se stavitelstvím a malířstvím. Stavění kostelů, klášterů, zámků a jiných skvostných budov, nádhernost při dvorech pánův, bohatství biskupů a opatů, pánů, rytířů i přednějších měšťanů, přede vším ale zvelebení zlatých a stříbrných dolů mnohau zawdaly příležitost i dostatečnou látku k vyvedení znamenitých děl plastických. Swědectví o vývinutí umění toho v hojnosti poskytují naši kronikáři. ¹¹⁾

10) Důkladný návod k očišťování a obnovení starých obrazů poskytuje F. G. Lucana: *Vollständige Anleitung zur Erhaltung, Reinigung und Wiederherstellung der Gemälde*. 3te Aufl. 1842. Potřebné jest při tom veliké opatrnosti, jelikož se starých maleb barvy někdy pauze studničnou wodou smýti se mohou. Když obrazy takové při tření suchým klocem nepauští, tedy dají se všechna znečištění, od par vzdušných a prachu pocházející, suchau, ne však twrdau hausem anebo chlebem setřiti.

11) Na místě všech důkazů uvažíme tuto pauzu slova, které napsal cizinec, jemuž dobře známy byly Wlaské památky umění, totiž Eneáš Sylvius, o bohatství na umělecká díla, jimiž honosily se Čechy před vypuknutím Husitské války: »Mám za to, že za našich dnů není země v celé Ewropě, jenž by opatřena byla tolikými tak welebnými a nádhernými chrámy, jako za onoho času Čechy byly. Kostelové, jsauce nad obyčej dlauzi i širocí, k nebi pnuli swá vysoká klenutí; wysoci stáli w nich oltářové, pokryti zlatem i stříbrem, jenž obkládalo ostatky swatých; ranča kněžská ozdobena byla perlami, a weškerá ozdoba chrámowá nad míru bohatá a skvělá. Skro

Co předměty tohoto druhu staročeského umění přimínáme:

Mince a medalie. Mince knížat z kmene Přemyslowa tu nejstarší ostatky a nad míru znamenité důkazy vý-
šnosti předků našich w tomto odvětví umění. Naše
úrodné Museum chová welkolepau a hojnau sbírku Če-
ských mincí a medalií, jenžto co bohaté příspěvky
historii umění w Čechách považowány býti mohau.

Pečeti též poskytují důležité příspěvky ku poznání
ezbářství staročeského. W středním věku, kde i osoby
vyšších stawů jen pořádku psáti uměly, zastupowala peč-
etní místo vlastnoručního podpisu, odkudž historická i di-
plomatická důležitost pečeti. Pečeti jsau okrauhlé aneb
vejčité, nejčastěji do vosku vytlačené, někdy i do olowa
ano i do drahých kowů, jakož nalezá se w archiwu Va-
řanském zlatá bulla Otakara II., w Táboře pak chová
se zlatá bulla nadobyčejné velikosti od císaře Zikmunda.
— Netoliko pro zpytování vlastenského umění, nýbrž
pro dějepis vůbec, zvlášť pro historii jednotlivých šle-
chtických rodin, chrámů, klášterů a obcí, pak pro znako-
lowí a konečně pro známost kroje a zbroje předků
našich mají pečeti welikau důležitost. Sbírkou pečeti, sil-
nou přes 36,000 kusů, má naše Museum.

I náhrobní kameny zasvětil čas za památníky historie
a dávného vzdělání předků našich. Z ohledu dějepisného
jsau někdy i důležitější nežli současné pečeti, poněwadž
pro welikost swau dostatečnou prostoru poskytují obšírným
nápisům, větším figurám, erbům, brněním, zbraním atd.
Zvláštního pozoru hoden jest náhrobek swatě Lidmily
w kostele swatého Jiří w Praze, pak náhrobkové Přemy-
slowců w Pražské katedráli. Nesčíslní náhrobkové w ko-
stelích a na hřbitovech po Čechách i po Moravě, oby-

wysoká, krásně okrášlená nádherná okna padalo světlo do síní chrá-
mových; a netoliko we městech a městečkách, ano i na vsích bylo
se díwiti takové skwostnosti.

čejně s polowypuklými podobiznami pohřbených w ií-
 wotní velikosti, s nápisy, erby a jinými ozdobami mají
 často wedle umělecké i znamenitau historickau cenu.
 Bylo by přáti, aby takové kameny z oněch míst, na nichž
 podrobeny jsau powětrnosti a šlepijím dawu lidského,
 wyzdwíženy a buď do zdi kostelní wsazeny aneb ke
 slaupům postaweny byly. Tím by mnohý chrám nabyl
 starobylé ozdoby a často i vyšší, historické zajímavosti.

Zvláštního pozoru hodny jsau *řezby, spojené s díly
 stawitelskými*. Za příklad uwádíme řezby na zewnějšku
 Pražské katedrále a Swatobarborského chrámu w Kutné
 Hoře, wchod do Týnského kostela w Praze, wchod do
 chrámu arciděkanského w Plzni, konečně překrásný
 wchod do někdejšího klášterního kostela w Tišňowě na
 Morawě. Z mnohých až na dnešní den zachovaných
 útwarů kamenných z patnáctého století poukazujeme tu
 pauze na 21 kamenných poprsí osob historických, jenž
 nacházejí se we wnitřní galerii Pražského chrámu swa-
 tého Wíta.

Dále činíme pozorny na *dřewořezby*, a sice na *oltáře,
 kazatelnice, sochy a vypuklé obrazy*.

Schránkové oltáře čili *archy* w chrámech gotického
 slohu byly na wětším díle dřewěné, a záležely z podstawku,
 často malbami neb řezbami ozdobeného, ze schránky
 obrazní a z koruny. Prostřední skříň obsahowala buď
 obraz, anebo wystupowaly z pozlaceného pozadí omalo-
 wané vypuklé podoby swatých. Tímž způsobem vypl-
 něny byly i prostranní užší skřínky, jenž mohly býti co
 dwířka složeny přes prostřední; i zewnější jejich strana
 býwala často okrášlena malbami. Korunu skládaly oby-
 čejně řezby, na jejížto oblauky, slaupky a obrazy paprsky
 slunce skrze barewná okna swítily. Takové schránkové
 oltáře zachowaly se ještě zde onde: na Křiwoklátě, w Zbi-
 rowě, w Jílowí, w Hoře Kutné w Netolicích i jinde.

W tom způsobu byly i *kazatelny* ze dřewa (někdy
 i z kamene neb hlíny) wywedeny. Tak rovněž ozdo-

seny byly i sloupko- neb věžovité schránky na weleb-
nou svátost (tabernakle), jaké posud spatřují se na př.
v chrámě katedrálním v Hradci Králové a v kostele
sw. Trojice u Kutné Hory.

Znameníte výtvořby dřevorezby středního věku Če-
ského jsou na př.: velikánský Kristus na kříži a Maria
mrtvým spasitelem na klíně, obtaupena truchlícími po-
stavami v Týnském kostele v Praze; rodička boží s
ležátkem v klášteře Františkánském v Chebu; některé
figury a vypuklé obrazy v Pražské katedrálí; figury na
starých stolicích v kůru chrámu Svatošeborského a
dřevorezby v kapli Wlaského dwora v Hoře Kutné.

Dále pozorny činíme na řezby v slonové kosti a
krínky na ostatky, monstrance a kalichy, kteréžto často od
zlata neb stříbra jsou drahým kamením a šmelcem ozdo-
vena se nacházejí, a jakéž obzvláště za časů Karla IV.
překrásně a bohatě se zhotowowali. Nad míru důležitá
bírká takovýchto posvátných nádob nalezá se v pokladě
chrámu katedrálního v Praze.

Nejstarší dílo *obrazolitectví* netoliko v Čechách nybrž
v celých Němcích jest bez odporu socha Sw. Jiří na
koně we dwore Pražského zámku královského. — Zna-
menité pro studium starého umění jsou též *křtitelnice*
dřevové, neméně i kamenné, jaké ještě v některých sta-
rých kostelích se nacházejí. Nápisý na nich se nalézající
neméně důležitý jsou pro historii jednotlivých míst a
kostelů, jako nápisý na *zwonech*, jež rovněž považo-
vati lze co zajímavé předměty zpytování archeologi-
kého.

Nebude tu od místa nějaká zmínka o starých *nápi-
sech*. Nejstarší nápisý jsou v jazyku latinském; české
vyskytují se teprw v čtrnáctem, přewahu pak mají v XV.,
XVI. a XVII. století. Až do XI. století užíwáno v nápi-
sech liter latinských, v XI. a XII. jest písmo *míšenina*

římských a tak nazvaných gotických velikých liter; w XII. a XIV. obyčejny byly veliké gotické litery (Majuskel), w XV. a XVI. nejhustěji objevují se w nápisích malé litery gotické (Minuskel). Nápis y na tab. IV. č. 5. a 6. *Wegzlaru domicella a hic jacet* jení ráz XI. a nastávajícího XII. století. Tyto w kámen ryté nápis y nacházejí se na kostele Wysoko-Aujezdeckém w kraji Královéhradeckém; podob y písmen jsau nejwíce římské, toliko E a H upomínají na gotiku. Č. 7. *Anno domini*, nápis dle rázu svého do XII. neb XIII. století náležející, spatřuje se na jednom kamenu nad wnitřní branau zříceniny *Kunětické*. Ačkoliv dokončení toho nápisu na jiném kameně mnohem pozdější datum udává, předece z bližšího ohledání obau nápisů patrně wyswítá, že onen tuto uведенý mnohem starší jest než drubý, který při pozdější opravě zámku teprw připojen byl. Č. 8. jest začátek nápisu z velikých gotických liter, jenž nachází se na diwně ozdobeném kameně w kostele *Chwalkowickém* w Králohradecku; úplný nápis zní: *Anno. Domini. milesimo. trecentesimo. quarto.* Č. 9. Velká gotika, snímek podpisu Tomáše z Mučiny na jednom obraze Karlotýnském od r. 1352. Č. 10. Pravidelná malá gotika od r. 1437. z rozkázání *cziesaru*, začátek to powěstného nápisu z kostela božího těla, jení chowá se w národním Museum. Č. 11. jest příklad nenasnadno čitelného, w XV. století na řezbách kamenných i kowových — na zwonech, křtitelnicích, náhrobcích — často se objevujícího malého písma, jehož litery jedna do druhé jsau wplítány. Příklad tento: *poczalo se diclo* wzat jest z jednoho kamene kaply *Žampašské* w Králohradecku. Č. 12. jest malé písmo od r. 1468. ze zříceniny *Litické* w Králohradecku. Zníť pak nápis takto:

Tato wěže dielana
za nayiasnieisieho kr-
ale girziho českého kr.
markrabi morawského.

(Příklady č. 5, 6, 7, 8, 11 a 12 wzaty jsau z Bienenbergowa Versuch über einige Alterthümer in Böhmen 1. St.; č. 9. rejsowáno jest dle snímku w Rieggerowě Archiv der Geschichte und Statistik; č. 10. nakresleno jest dle originalu.)

Čísła na starých nápisech skládají se ze sedmi početních písmen welké neb malé abecedy, jenž jsau M = 1000, D = 500, C = 100, L = 50, X = 10, V = 5, I = 1. W XIV. století zjewují se již i arabské cifry, jichž nejobyčejnější podoby T. IV. č. 13. ukazuje. Kde na nápisech udává se rok, tam někdy (zvláště w XV. století) vyšší čísla, jakož jsau tisíce a sta, jsau wynechány. — O užívání početních písmen w pozdějším středověku (w čase malých liter) ještě připomenauti sluší, že byly w obyčeji některé úchytky od starořímského způsobu psaní; tak znamená *vc* neb *v'* ne snad 95, nýbrž 500, a rok 1500 i *rvc* (*rv'*) se píše.

Sbor archeologický národního Museum obracuje se na všechny welectěné vlastence, předewším na welebné duchowenstwo, na c. kr. úředníky vlády zemské a krajské, na majitele panství, statků a gruntů, na magistráty měst a městeček a na úředníky wrchnostenské, zvláště pak na c. k. úředníky při stawitelství, silnicích a železných drahách, snažně žádaje, aby starožitnosti české, w jejich okrese se nalezající, každý dle možnosti své, před zkázau chránili a opatrowali; spolu týž sbor uctiwau žádost pronáší, aby písemné zpráwy o nowě nalezonych aneb méně známých starožitnostech jemu podawati sobě neobtěžowali a zasiláním archeologických předmětů do českého Museum k vědeckému obohacení tohoto národního ústawu napomáhati ráčili.

Budiž spisovateli předešlých stránek přáno, ještě několika slovy k welectěnému čtenářstvu časopisu tohoto důležitost archeologie České podotknauti.

Ne zřídka se u nás hlasy ozývají, že archeologie věda jest nepraktická, potřebám času nynějšího nepřiměřená, poněwadž se w této době zvláště o vědomosti a spisy pečovati má, jenžto by k praktickému vzdělání lidu nejwíce přispíwati mohly. Důležitost a welkau potřebu spisů druhu takowého zajisté uznávám, jakož jsem o tom jinde slovo učinil; a však za to mám, že sklada- teli spisu pro zwelebení řemesel, průmyslu a polního ho- spodářství literatura všech vzdělaných národů přehojné látky poskytuje, z níž jen důmyslně a powážliwě pro po- třeba lidu našeho kořistiiti třeba; zde se w *létce samé* ni- čeho neztratí, nezamešká, byť i spisowatel později k věci pili swau přičinil, neboť známo, že pokrokem času se w tomto okrese wždy více zkušenosti a nowých vynálezů vyskytuje. Docela jinak se to má s archeologií Českau: o této nikdo nepíše aniž psáti může s prospěchem, nežli Čechoslowan w řeči a dějepisu vlasti své zběhlý; zde tedy osaměli stojíme, nenalezajíce příspěvků a pomoci u cizinců. Než čím wáhawěji sobě we kpytování našich starobylostí počináme, tím více předmětů archeologi- ckých hyne a tratí se. — Pomněme na př. jaké množ- ství starobylych chrámů a hradů od začátku nynějšího století zbauráno a nejapně přestawěno, jaký počet obrazů školy české do ciziny prodán, zrušen aneb spalen byl, jak mnoho pohanských starožitností zmařeno jest, z čehož národní naše věda pražadného zisku neměla aniž kdy míti bude. Powážme naproti tomu, s jakau pilností se věci takové w Skandinawii, Anglii, Francii w Rusku a w Německých zemích zpytují, opatrují, popisují a wy- obrazují, poněwadž tam již uznáno, že národní historie z takowýchto předmětů hojné a důležité pomoci k wyja- snění dáwných dějin a žiwota předešlých pokolení na- býwá. Nam pak Čechoslowanům více snad než kterému

jinému z ewropských národů třeba, k starožitnostem našim bedliwau pozornost obrátiti, jelikož archeologie Čechoslowanská k stálému a důkladnému upewnění národnosti České znamenitě přispíwati může. Pomněme toliko, že národní náš žiwot nesčíslnými swazky s minulostí vlasti naši spojen jest, jichžto welká část se w ostatcích stawitelstwí, malířstwí a řezbářstwí, totiž i w památkách domácího a náboženského žiwota předků našich, *slowem w starožitnostech národních* ukrywá. Wše co předkům našim náleželo, co jakožto dědictwí drahé dosawád nám potomkům uchowáno, co teď národní majetnosti jest, co jen lež a zloba nám upíratí anebo do tmy věčného zapomenutí zahrabatí se namáhá, wše to prawím, bedliwě zpytowati, opatrowati a k wědomosti národa našeho uwáděti jesti zajisté důstojnau a důležitau úlohau wzdělančě čechoslowanských.

Pilným spisowatelům našim, jenž se posud nejwíce pauhau filologií obírali, nowé nesmírné pole se otwírá. Chwalitebné to zajisté počínání, zhaslý takměř swět opět oswětliti; žiwot, způsoby a umění dáwných předků slowanských s uměním a s domácím žiwotem sausedů jejich tehdejších porownati, je osprawedlniti a očistiti od bezpráwného ulehčowání a hany, která během času uwalena jest na památku jejich. — Při tom zpomeňme, že za našich dnů na půdě dáwných Slowanů mezi Labem a Wislau, obywané nyní národy německými, starožitnosti předkřesťanské se pilně vyhledáwají, popisují a welmi důwupně, někdy arci přewráceně wykládají. Ze spisů wydáwaných četnými společnostmi archeologů Německých wyswítá, že se německým skaumatelům začasté při welké jejich učenosti lásky k slowanským obywatelům oněch krajů, a téměř weskrz náležité známosti slowanského jazyka nedostáwá, aby wedlé sprawedlnosti skaumání swé podniknauti mohli. Nuže zde nás Slowany, s německým žiwlem se nejblíže stýkající, sprawedlnost sama k tomu wyzýwá, abychom se i zde jasnu, wěrnau a pewnau

myslť o pravdu zasadili, a památku oněch slowanských národů z urputné křivdy, která začasto i předků našich se dotýká, wywěsti se snažili. ¹²⁾

12) Ve třetím swaz. Mus. Časop. r. 1844. na str. 455. spisowatel těchto řádků se projewil, že se sám postará o wydání spisu o starožitnostech Českých, a sice obšírnějšího nežli jest dílo jeho německé téhož obsahu. A však nechtě pauhým překladem díla swěho německého, kteréž jen považowati třeba za nástin archeologie České, před weleštěné čtenářstwo wstoupiti, na příští čas wydání takové odložiti musí, k tomu dokládaje, že nemalá část spisu nadzminěného w pojednání *»o hrobích a mohylách pohanských w Čechách* (w Mus. r. 1844. sw. I.) pak *»o kroji Českém we středním věku* (Mus. r. 1844. sw. II.) a w článku na předealých stránkách swazku tohoto obsaženém, se nalezá. Bychom půwodně a důkladně o archeologii České psáti mohli, přede vším třeba získati sobě známost jak starožitností pohanských, tak i ostatků stawitelstwí, malířstwí a sochařstwí Českého, w zemi naší hojně se nalezajících. A však odkud takové známosti nabyti, když právě ti, jimž věci tyto před očima leží, se zpěčují nějaké o nich zpráwy našemu Museum podati? Jednotliwci literárními prácemi zaneprázdněnému nelze, aby čas swůj na cestách, na přičinau wyšetřowání starobylostí konaných, tráwil. — Nyni však podaw milým vlastencům tento kratičký přehled starožitností Českých, naději se kojím, že jejich pozornost k věci této se obrátí a přičinliwost a láska k ni se probudí, aby tím národní tato wěda se zwelebíti mohla; jinak bychom přinuceni byli, zpráwy a příspěvky k České archeologii toliko ze zastaralých, nejwice německých zdrojů wážití.

Jan Er. Wocel.

IX.

L i t e r n í z p r á w y.

t) Literatura polská.

W Poznani vychází nový měsíční časopis pod titulem: *Prze-gląd Poznański*. Posud vyšly dva čtyřarchové sešitky, jenž weskrz zajímavé jsau. Nám obzvláště witány budau pojednání o literárních úkazech w Polště. Obsah spisu jest z části vědám, z části básnictví wykázán; konec činí Směs, mnoho zajímavého obsahující.

Tamže před nedávnem vyšla důležitá kniha od prof. Dra. K. Libelta: *Filosofia i Kritika*. Neudálo se nám posud spis tento do rukau dostat, čili jsme ale krásný jeho článek »Filosofie krásných umění« w *Bibliotece Warszawské* (1842), známe i jiné práce jeho z různých časopisů polských, a z toho se dá souditi, že p. Libelt jak jindy i tenkrát něco důkladného učenému světu podal. — Jiné spisy, na obzoru literatury polské se objeviwiši, jsau:

Lechia IX. wieku. Powieść historyczna przez W. B. Lipsk. 1843. 2 tomy. Děj této powídky koná se konci slowanského pohanství. Co do obsahu, jest powídka dobře provedena; co do formy, vytýká se spisowateli, že mnoho obrátů jen francouzskému slohu vlastních použil. Obzvláště dobře powedena jest mythologie Slowanská, což se nejvíce tím vysvětliti dá, že se spisowatel při skládání powídky z důkladných zdrojů Naruszewice a Lelewela čerpal. W mluvě se nachází mnoho archaizmů, a w popísech mnoho poklesků proti žiwotu tehdejšímu. Od tohož spisowatele vyšla

Biala Kniehina. Pow. historyczna. Lipsk, 1844. 2 tomy. W knize té wystawuje spisowatel časy Boleslawu Chrobrého, jmenowitě rok 1005. Osnowau této powídky jsau wálky s cisatem, úmysl Boleslawu prositi papeže o korunu, a silné jeho potlačování žiwlu pohanského. Kniha tr má ty samé dobré stránky a wady co swrchu uvedená, jen že zde ještě větší nedbalost w slohu pozorowati jest. Spisowatel jest již od několik roků svým románem *Partye* polskému čtenářstvu znám, a učinil od té doby we spisowatelském vzdělání značné pokroky.

Maleparta. Pow. historyczna z XVIII. wieku przez J. Kraszewskiego. Lipsk. 1844. 4 tomy. Má to být práce jen mírné ceny. Předhazuje se Kraszewskému, že se charaktery w tomto díle jiným, zvláště

z románů francouzských, podobají, a co nejhůř, že se ve spisech jeho žádného mravního základu nenalezá, že všude jen učená lhostejnost a trpký skepticismus wane. Pamatujeme se, že se v jedné části časopisu »Rok« pracím spisovatelů polských vůbec, a Kraszewskému, Grabowskému a j. vlastnosti vytýkají usudku svrchu položenému.

Žáci Krakowci r. 1549., jež ale jen z oblažení známe.

Karolina. Powieść przez Wacława Mańkowskiego. Wilno, 1844. 2 tomy. Spis tento obsahuje co se v Malepartu nenachází: wiru ve vše co šlechtného a pěkného a žiwau lásku k žlłowčestwu. Děj se koná na Ukrajině. Těškého zapletení, neobyčejných případností ve spisu tom není, a však w powěsti celé nalezá se eos mladistwého, wábného, nenucenau prostotau pautajícího, jak to u powídek ukrajinských býti musí. Spisowatel Karoliny wydobył si mezi polskými romanopisci pěkného místa, poněwadž šlechtný cit domnělému wku-su čtenářstwa neobětował.

Miasta, Góry i Doliny przez L.; z ks. G. Rautenstrauch. Poznań, 1844. 5 tomów. Jsau to wíce powídky než cestopis; nejlepší z nich jest poslední: *Dienník pana Władysława K.*; kde všechny osoby výtečně kresleny jsau. Wyprawowani pani R. jest lehké, často swobodné, všude však widěti barwu francouzskau. — Pod titulem

Ramoty i ranołky literacke, Warszawa 1845. 2 tomy napsal Au. Wi. dwa swazky powídek a jiných článků, z nejwětší části již z Biblioteki Warszawské známých. Prwni, ne docela šťastně provedený článek jedná o kritice literární. Na to následují *powieści pana W. W. ABC. dla pełnoletnich dzieci*, w nichž prý spisowatel francouzského básnika F. Soulié následował. Články: *O kolowaciłnie literackiej a Skice psychologiczne niektórch ludzi* jsau s důwtipem psány. Konec čini weselohra: Emancypacya Pauny Sabiny. Pokus nezdařený.

Wolne chwile Gabryelli. Poznań, 1845. Tom. 1. Kniha začína básní z mythologie slowanské: *Majna a Kosciej*, předmět to, který již Slotwiński opěwal. Na to následují jiné básně, z nichžto nejlepší jsau *zpěvy rybäcké*. Konec čini *powiadačky o strasidlech a Capriccio*, čtení humoristické, kteréžto poslední mezi zdařilé přičísti nelze. Nej-pěknější práci celé sbírky jest báseň *Sczęście poety*, plna krásných obrazů. Nespráwný sloh a chybné werše jsau knize na ujmu.

Poezie R. W. Bernińskiego. Część I. Poznań 1844. Część II. Bruxella 1844. Forma a spřáwnost rýmů příliš zanedbána, obsah z weliké části dle jiných následowaný.

Powiaſtky i Opowiadania żołnierskie z wojen od 1799. do 1812. przez Ad. Am. Koscińskiego Lipsk 1845. Jest to osm powídek dílem we Wlaších, dílem we Španělich jednajících, plných wojenského žumu a hluku. Poláci jsau zde jako anjele wyličeni, do nichž se hra-

bětky a markěsky na první pohled zamilují; Francouzi naproti tomu jsou neohrabanci a sarowci. Wojenského chwastu a chronologických chyb dost.

K. St.—n.

2. Dopisy z ciziny k W. Hankowi.

W Charkowě 1844.

Drahocenný Wáceslawe Wáceslawiči! Předě všim zwěstuji Vám příjemnou zprávu, která Vás jistě obraduje neméně jakož i mne obradowala. 5. Dubna měsíce nynějšího roku vychází ve Smyrně bolgarský časopis, i sandě po prvních dwau swazcích, ješto nyní přede mnau leží, jest dosti dobře spořádán k potřebám národa, pro nějž se vydává. Tu máte kratiský opis prvních dwau swazečků. „Любословие или периодическо повсеместно сиемание. Саврпа. Въ тѣмънограіи А. Даміанова. 1844. Априлѣм, Число 1. стр. 1—16. Маім, Число 2.“ str. 17—32. w čtwerku. Papir jest welinský, pismo čisté, i kraj jako w Smyrnském wydání Neofitowa překladu Nowého Zákona, leckdes dřewořezné obrázky, stránky rozděleny jako w novinách w slaupec, každý swazeček obalen w zvláštní modrau pěknau obálku, na niž jest wytuštěn obsah i cena. Jméno wydawatele na konci druhého swazečku označeno jest tak: „Преводителъ и издатель сиемания сего Константинъ Е. Фотинъ.“ Ne nadarmo powěděno „преводителъ“, protože skutečně wětši díl obsahu časopisu wzat jest w překladu z teckých časopisů. Ostatně wydávání, jak sem už řekl, spořádáno jest dosti umně k potřebám bolgarského národa. Všudy widěti, že se vydává Sloweninem i pro Slowany. Každý swazeček se počíná popsáním měsíce, w kterém vychází. W dubnowém swazečku za tím následuje rozprawa o jazyku i podání o potopě i rozdělení jazykůw, něco také o starožitnosti Slowanů, začínaje od Mosocha, přehled náboženstwi, popsání Jerusalemského chrámu, přísloví Šalomaunowa, werše na smrt Wenelina, zpráwy o železných drahách, parních spaustách, nejwětších knihownách i časopisech. W druhém swazečku uměštěny jsou dvě mrawoučitelné stati Liverpoola i Mančestra o slohu, pokračování popisu náboženstwi, o sedmi zborech (koncilích), i ještě něco o národě i jazyku, spráwy o školách we Francii, o průliwech, o Rusích i o Rusii, anekdota. W tomto swazečku wydawatel chtěl mluwiti dále o starožitnosti slowanské, ale pro neobdržení potřebných knih nechal toho na podruhé. Wšecky stati napsány jsou jazykem prostým, přiměřeným stawu osvěty bolgarské, i jest w nich objasněno coby mohlo býti nesrozumitelné tomu, kdo se newycwičil we školách. Nelze nepozo-

rowati i lásky k vlasti, kteraužto jewí wydawatel při každé k tomu vhodné příležitosti; proň jest drahocенno štěstí jeho národa, jeho oswěta, jeho přichylnost k národnímu jazyku, prospěch literatury . . i když mluví jako vlastimil, jeho výrazy dělají se nepodělně krásnořečny, wábný pro každého, kdo se zcela neodcizil síly prawdy. Nejdůležitější wýčitka, kterauž možno předhoditi wydawateli, týká se jazyka: nelze říci žeby byl zcela nenárodní — ale naproti, jestiž příliš blízek prostořeči; než za to mezi výrazy prostonárodními potkáwoji se často i takowé výrazy a slova, ješto se nalezají w knihách, i w knihách sloweno-ruských, nenáležícíce žádnému žiwacému nářečí. Nalícený jazyk může se libiti některým Bolgarům, jako se líbí Srbům některým; než sotwa ne jediným těm, ješto jej tak líbí, jsa odwrátitelem těm, kdo umějí ceniti swěžest kwětu přirodného jazyka. Ostatně nesmíme zapomínati, w jakém stawu se nachází literaturní činnost Bolgarů, i nemůžeme neradowati se, že Bolgari i tak píší jak píší. Dej Báh ader nowému snažení.

Brzo dostanete můj očerk srboluzické literatury, uměštěný w *Žurnale Ministerstwa Narodnago proswěščenija*. Welmi rád budu, zaslauží-li wašeho schwálení. Než mne wytisknutí tohoto očerku trocha smutilo: před očerkem poslal sem w časopis ten stať o Kralodworském Rukopisu, i očerk byl tištěn i ta stať ne, i mezi tím welmi bych byl rád Wám poslal tu stať. Kralodworský Rukopis rozbirá se u nás welmi podrobně: tak píseň o Tatarech zabrala celau rozprawu. Dowolíte-li spisowateli (hraběti Šwedowu) ozdobiti ji jmenem Waším? Druhá rozprawa podaná mně týká se božstwa Swarožici: mladý učení (J. Solncow) počaw srownáwati ho se Swarohem i Swarožicem postaral se řešiti o slowanském Sabeizmě i Purizmě, i ač dosti swobodně sobě počínal (wolničal), však powěděl i mnoho důwodného. Z Kwětůw widím, že i Pawel Pawlowič (Šafarik) psal o tom. *) Dobřeby bylo to srownati. Nemůžeteli mně zdělití stať Šafarikowu, račte i t. d.

Wáš Srezenewský.

Warsáwa 1845.

Drahocenný Wáceslawe Wáceslawiči! Užíwaje příležitosti odjezdu p. Professora Radwanského, jehož Wám srdečně poraučím, posílám Wám Starožitnéj Polski knížku V. až XXI. První čtyry knížky už máte. Mezi jiným máte zde nowosti ruské literatury 1) *Tarantas* **), cestovní rytisky hraběte W. A. Sologuba. Petrohr. 1845. Jest to žiwý obraz nynějšího Ruska, naplněn satyrickými i wěrnými poznamená-

*) Wíz tohoto ročníku sw. I.

**) *Tarantas* jest wús na způsob naší pryčky.

ními národní powahy. 2) *O lubečných obrazech ruského národa J. Sněgirewa*. Moskwa 1845. Kniha velmi zajímavá v ohledu zpytování ruských starožitností. Lubečnou literaturu jmenují Rusi prostonárodní plody, nejvíce powěsti, na jedné straně šerého papíru, nejvíce po celých arkách, však též v listech, tištěné obrazy s textem, vše na dřevě od sprostých lidí řezané, také tomu vzdělanější Warjažská literatura říká. 3) *Kapesní slovník cizích slov, vkradlích se v ruský jazyk, vydávaný P. Kirilowým*. Petrohr. 1845. Předsewzeti užitečné, ale cizí slova, týkající se vlastně literatury, jsou někdy nepravdělná i neauplná. 4) *Jomsburg i Wineta, historické badání. T. Granowského*. Moskwa 1845. Jomsburgem jakož známo nazýwala se jedna z normanských osad u prostřed X. věku, založena skandinawskými wýchodci s ostrowa Zeelandu na wendickém pomoti. Ne-daleko od ní nacházelo se slowanské kupecké město Wolin, jenž u letopiscůw slaulo druhdy i Julin. Spisowatel toho badání přiwádí zlomky z Jomsburské Săgy, obsahující w sobě popsání mrawů, obyčejů i wší wojenské poesie hrdin Jomsburských. Podlé ukázání p. Granowského se jewí, že slowanské město, měwší býti tam kde byli Jomsburg i Wolin, totiž Wineta, nosiwiš u některých spisowatelů názew sewerni Venecie, jest jedno z básnoslowních jmen, nacházejících se ne zřídka w historii. Vineta pocházením swým děkuje své jměno omýlu přepisowatelů letopisů, kteří ze jměna Julin (to samé co Wolin) sprwa udělali Jumna, potom Jumneta, a konečně Vineta. Takowé jest mínění spisowatele, jinak o tom p. Šafářik we Wašem Musejniku rozpráwi. *) Wyšla ještě nedáwno *Byl'* (powěst) we werších známého Wašeho *Apollona Majkova (Dvě Sudby)*. Schopnost neobyčejně mnoho slibující pro ruskau poesii. Nedáwno ještě, co se u nás zjewil. Wšbec pozoruji, že w nynější ruské literatuře často se jewí plody národní duch silně probuzující. My Rusowé nyní zjewně sobě powiďáme trpké prawdy i nezakrywáme swých nedostatkůw. Z toho očekáwáme užitek w žiwotě našem. Směšné i lžiwé klewety cizozemců na nás Rusy, nic neznamenszi w srownání s tím, co sami o sobě swěďčíme. Buďte zdráv

Wáš P. Dúbronský.

*) Wiz tohoto ročníku sw. 1.

X.

Zpráva o českém Museum.

(Od počátku Července až ku konci Září 1845.)

Společnost.

W třídu *činných audů* wstoupil, uwoliw se k ročnímu příspěvku 25 zl. st. důst. pan *Jan Rotter*, opat Břevňowský a preláta zemský.

Za přispívajícího auda prohlásil se závazkem k ročnímu podatku 5 zl. st. : p. *Josef Růžicka*, vikář a katecheta ewangelické německé církve Pražské.

W látkách poslal:

1. *Pro sbírku zkamenělin*: p. *Aloys Šmadl*, zkušný magistrátai radda w Přelauči: w tamějším okolí nalezenau kost předpotopního zvířete; — p. *Daubeny*, professor na universitě Oxfordské: w sádře vytlačenau hlavu předpotopního ptáka Dodo z ostrova Maurice.

2. *Pro sbírku živočišnau*: činný aud, Jeho Jasnost, p. *Jan kníže z Lobkovic*, wycpanau morku.

3. *Pro knihovnu*: p. *Ludvík Zeuszner*, professor mineralogie w Krakowě, svůj spis: *Paleontologia Polska*, opis skamieniałości polských, Warszawa 1845; — činný aud, důst. p. *Josef Devoty*, kanow. Vyšehradský a děkan w Mikulowicich: 1. *Hospodář aneb gruntowní zpráva hospodářství*; a 2. *Sebrání básní a zpěvů* od Ant. Puchmayera, swaz. 1oi, w Praze 1795; — p. *J. B. Malý*, svůj *Prostonárodní dějepis české země*, kniha 5tá i 6tá, w Praze 1845; a swau *Biblioteku zábavného čtení*, běhu nowého swaz. pátý: *Ruská směs*, výběr powídek, novel atd., w Praze 1845; — p. farář *Wáclav Krolmus*: *Staročeské powěsti, zpěwohry, obyčeje, slavnosti a nápěwy*, swazeček 3ti; — p. *Josef Kauble*, duchovní správce: *Bericht der Leopoldinen-Stiftung im Kaiserthume Österreich 1831—1840*; — činný aud, p. *Theobald Held*: *Programmata Academiae Pragensis quinquennalia sub variis rectoribus*, studio Bohuslai Giežinsky, Pragae 1616. — *důstoj. arcibiskupská konsistoř Pražská*: *Časopis pro katolické duchowenstvo*, 18. ročníku swaz. 2hý, w Praze 1845; — p. *Jaroslav Pospíšil*, majitel knihtiskárny w Praze, ze svého skladu: 1. *Báchorky a powěsti národní* od Boženy Němcové, swaz. 1. a 2hý, w Praze 1845; 2. *Lilie*

růže od Fr. Jar. Kamenického, w Pr. 1846; 3. Pan amantiensis na repku od Fr. Ruběše, w Pr. 1845; a 4. Diwadelní ochotník, vydal an Kaška, w Pr. 1845; — p. Jan Gruss, malíř w Praze, knížku fran-
couzskou; — čestný aud, p. Jan rytíř de Carro, svůj »Almanach de
Jarlsbad«, 15é année, Munich 1845; — činný aud, důst. p. J. L.
Liegtler, děkan Chrudimský: c. k. Widsenské nowiny na rok 1814;

Kázani Matouše Blahy na den wstápnění Páně a na swatodušní ne-
běhi, w Lewoči 1825; — p. Ferdinand Břetislav Minkowec, dwa ti-
stné spisy; — Jeho Excell. p. Jan Lexa baron z Achrentala, nej-
vyšší sudi dworský w království českém, své »Deutschlands Kern-
schtsortene« (3ho dílu swaz. 5—6.); — p. Frant. Theobald Heber:
swé »Böhmens Burgen, Vesten und Bergschlösser, Prag 1845« (3ho
dílu swaz. 6—8.); — *Museum Francisco-Carolinum w Linci*: pozna-
nenání knih w něm se nacházejících a swau osmau roční zprávu
1845; — *král. rolnická společnost w Lyoně*: swé »Annales des scien-
ces physiques et naturelles d'agriculture et d'industrie«, Lyon 1844
(díł 7mý); — *Nejmenovaný*: skwostný wýtisk příležitostné básně ke
sti Josefa Chmely, prof. IV. gramm. třídy na akademickém gymnas.
w Praze 1845; — p. Bedřich Ehrlich, knihkupec Pražský: swým ná-
kladem wydanau kniha »das Königreich Böhmen 13er Bd. Rakonitzer
Kreis, von Joh. Gottfr. Sommer, Prag 1845; — p. Dr. Frant. S.
Kodým: swé »Zábawy nedělní čili prostonárodní poučování w sílo-
spytu; část první o teple, swaz. 7—9; — *dějepisná jednota Horno-
bavorská*: »Oberbayerisches Archiv von und für Oberbayern. Mün-
chen 1844;« 6ho dílu swaz. 3ti; a swau sedmau roční zprávu, w
Mnichowě 1844; — čestný aud, p. Pavel Josef Šafárik, c. k. kustos
unwersitní knihowny a sensor: 1. Описание Сибирскаго царства,
С. П. 1750; 2. Царственная книга Іоанна Васильевича, С. П.
1769; 3. Приизчания на Историю Россіи Т. Леклерка Иваномъ
Болтиннымъ, С. П. 1786 (3 swazky); 4. Огвѣтъ Болтина на пись-
мо князя Щербатова, С. П. 1789; 5. Приизчания на Огвѣтъ
на письмо князя Щербатова, Москва 1789; 6. Критическія
приизчания Болтина на Историю князя Щербатова, С. П. 1793
(2 díly); 7. О началѣ Владиміра что на Клязьмѣ, С. П. 1802; a
8. Журналъ министерства народнаго просвѣщенія, С. П. 1834—
1844 (46 dílů); — p. Josef Bačkora: Biblioteku učitelské číslo II.,
Malý vypravěč, w Praze 1845; — *společnost vlastenských starožitností
w Wrichu*: »der Grossmünster in Zürich I. Geschichte; — *jednota
ku povzbuzení promyslu w Čechách*: svůj w německé řeči wydáwaný
Encyklopedický časopis pro řemesla 1845 swaz. 5—7; — přispíwající
aud, p. Jan Karel Rojek, lokalista w Bohuslawicích: Görla Arithme-
tické traktaty (starý tisk porušený); — *společnost pro Pomorské dře-*

a staročinnosti w Štětíně, své »Baltische Sendungen« w Štětíně 1845 sv. 1, a swau roční správu 1845; — p. Ign. Jakob Heger, prof. zápisků na c. k. vědeckú a polytechnickú ústavu ve Widni, své pojednání: Über den Nutzen und die Wichtigkeit der Stenographie w Praze 1845; — p. C. W. Medau i spol. Handwörterbuch der Landeskunde des Königreichs Böhmen von F. C. v. Wattercich, Prag 1845 (swaz. 2hý); — p. J. C. Rachlik: 1. Exster gründlicher Unterricht in der böhmischen Sprache von Karl Ignaz Tham, Prag 1804; a 2. Empfehlung der böhmischen Sprache von Johann Anton Hanke, Wien 1783; — *představení dějepise jednoty Bamberké*: Berichte über das Bestehen und Wirken des historischen Vereius zu Bamberg, Bamb. 1835—40; 2. Statistik des Königreichs Bayern von Dr. Michael Jäck, Nürnberg 1836; 3. Übersicht der Justizorganisationen des Königs Max. Joseph I., Bamberg 1836; a jiné 2 německé knihy; — p. A. Čertov, cis. ruský tajný radca a vicepresident Moskevské spolč. pro dějepis a staročinnosti ruské: 1. Описание войны великаго князя Святослава въ 967—971 годахъ, Москва 1843 (skwostaj wýtisk); 2. О переводе Манассиной Летописи на словенскій языкъ, Москва 1845; 3. Воеобщая библиотека Россіи, Москва 1836; 4. Описание древнихъ русскихъ монетъ, Москва 1834, 1837, 1838 a 1842 (4 díly); 5. Воспоминаніе о Сидии, Москва 1836 (2 díly); 6. Описание посольства 1659 г. царя Алексея Михайловича къ великому герцогу Тосканскому, Москва 1840; — p. Włodaw Śnie, duchowni správce w ústavu pro dospělé newidomce w Praze, swaz Wśenaučnan biblioteku pro mládež českoslowanskau, Číslo I, w Pr. 1845; a Pomněnky na cestách žiwota, w Praze 1845; — činný aud, p. Jan Ferdinand Schmidt, c. k. appellační radca: swáj spis »Ergänzung und Fortsetzung des Versuchs einer systematisch geordneten Darstellung des Bergrechts im Königreiche Böhmen, Prag 1844. s příslušel mapau »Montanistische Geschäftskarte von Böhmen, Mähree und österreichisch Schlesien«; — p. Kiepler, stawowský praktikant; 1. Geschichtlich statistische Darstellung der Cholera in Prag nebst ihrer Behandlung von Franz Aloys Stehig, Prag 1838; a 2. Europäischer Staats- und Kriegs-Saal von Carolo Scharaschmidt, Nürnberg 1686; — přispíwající andowé, p. Jan Fr. Kaubek, c. k. veřejný řádný professor české řeči a literatury na universitě Pražské, a p. Aloys M. Šembera, professor české řeči a literatury na stawowské akademii w Holomauci, 2 přiloženostné básně české k otwětení Holomauecko-Pražské c. k. státní železné dráhy, w Holomauci a w Praze 1846.

4. Pro sbírku rukopisů, listin a rytin: činný aud, dást. p. Josef Dvořák, kanowník Wyšehradský a děkan w Mikulowicích, dwa české rukopisy, jeden z 16. věku a druhý od nebožt. Františka Wam-

bery psané; — p. *František Emil Rösler*, doktor veškerých práv; 9 listin na pergameně a 35 na papíře, Čech se týkajících, vše původních z 15. 16. a 17. věku; — p. *Daniel Hermánek*, kněz řádu premonstrátského w Želhwě: původní listina o založení kláštera Augustiniánského w Verduni w Francouzsku od r. 1766. na pergameně; — přispívající sud, p. *Jan Batula*, c. k. gub. rada a jub. krajský hejtmán: cizosemský jeden rukopis; — p. *Josef W. Mazáč*, učitel krasopisu, kreslení a technických předmětůw na c. k. krajské Hlavní škole w Pardubicích, své Saustawné nawedení ku krasopisu; — p. *Jan Wusin*, kustos Widentské universitní knihowny: 29 vlastenských rytin i obrazů; — p. jednatel *František Palacký*, stawowski dějepisec králowstwi českého: 1. nový přepis »Liber generosi dei. Alsonis de Sternberga, obsahující weřejná jednání i dopisy s tni polowice 15. věku; 2. mapa Pražské arcidiececi; 3. starý přepis sněmu 1421, latinsky a česky; 4. bullu papeže Martina V. proti kacířstwi; a 5. zlomek denníka sněmowního; — důst. p. *Wáclaw Hájek*, kanovník a farář Wyšehradský: rytiny města Budějowic a Františkových Lázní; — důst. p. *Antonín Procházka*, wikář Kutnohorský a děkan w Nebowidech, rytiny kláštera Sedleckého a starého hradu Chebského; — důst. p. *Karel Schiller*, proboštský ceremoniář a wikář Wyšehradský, rytiny měst Mělníka a Krumlowa; — wys. slawni stawowé Čestí: staročeský diplomatař, sebraný historiografem p. Františkem Palackým; — p. *Mikuláš Urban z Urbanstadtu*, c. k. poddorzec finanční stráže i čestný měšťan Kadaňský, swau německy sepsanau Historyi swobodného horního a ochranného města Českého Krumlowa; — p. *Antonín Jaroslav Mokřý*, wyřudowalý práwník w Widni: mapu králowstwi Českého od r. 1748; — p. *Marko Berra*, obchodník s musikaliemi, mapami atd. w Prase, k doplnění swého atlasu: Charte von Piemont u. Savoyen, Irland, Schotland, Preussisch-Schlesien, vom Herzogthum Salzburg; — p. *Stefan*: jeden starý a čtyry newější listy půwodní; — p. *J. C. Racklík*: cwičení w psání od ruky nebož. arciknížete Rudolfa, nápotomního arcibiskupa Holomauckého; — *jednota dějepismá Hornobaworská*: mapu »das Herzogthum Ostfrankens; — *Nejmenowany*: latinský list Bazka z Újesda na šrek w ei Újesdě od r. 1390. půwodní na pergameně.

5. *Pro sbírku mincí*: p. *Mauric Lüsner*, zkažený prozatímni radní w Bohdaněi: dvě staré malé mince stříbrné, jeden měděný penizek početni Jana Šultysa a jeden též takový s nápisem: Signum concessae libertatis 1585; — p. *Aloys Šnadt*, zkažený magistrátni raděa w Přelauněi: 11 stříbrných mincí a 2 staré měděné; — p. *Karel Saatz*, práwní paustwi Ulisowského a Lamberského: starý tolar, pak 17 jiných stříbrných a 30 měděných malých mincí; — p. *Jan Druckau*:

6 saských mincí měděných; — p. *Antonín Jaroslav Mokřý*, vytkdowalý právník we Widni, 8 měděných starotimských, 20 malých nowějších stříbrných a 7 takowých měděných mincí a dvě me-sazné; — p. *Antonín Laudil*, kostelník u swat. Mikuláše w Praze: 2 staré stříbrné groše a 1 denar Ferdinanda I.; — p. *Hynek Nykodem*, c. k. plukowni lékař, 3 starotimské a 2 nové malé mince stříbrné; — p. *Josef Molinár* mladší, kupec w Heřmanowě Městci: 12 starých stříbrných penízů; — p. *Karel Frič*, početni groš komory české od r. 1619.

6. *Pro sbírku starožitností*: wyše jmenovaný p. *Mauric Lüsner* w Bohdanči: starobyly nůž se střenkau slatem wykładanau a starobyly klíč; — p. *Jan Gruss*, malit Pražský: staré pečetiďlo; — *jednota dějepisná Hornobavorská*: 2 střely z 15. věku; — *Slečna Win-cencie Benedetti* w Pardubicích: pohanskau popelnici, 2 hroty střel a zlomky starobylych kachlů, dilem nápisy a figurami opatřených, vše w hradbách býwalé twrze Wyšeňowické w Chrudimsku nalezené.

Do pokladnice českého Museum na wydávání dobrých knih českých, přijmím

M A T I C E Č E S K É,

složili

ode dne 1. Čerwence do 30. Září 1845:

Pan *Jiří Janatka*, studující w Praze, 10 zl. — p. *Theobald Bulíček*, kaplan w Labské Tejnici, 5 zl. — p. *Antonín Bulíček*, kaplan w Běli, 10 zl. — p. *Pantaleon Neumann*, kaplan w Jelením, 5 zl. — p. *František Jar. Nedbal*, kupecký we Widni 10 zl. — p. *Karel Seifert*, kněz cirkewni w Něm. Brodě, 5 zl. — p. *Josef Denvoty*, kanownik Wyš. a děkan w Mikulowicích, 10 zl. — p. *Jan Makeš*, farář we Wostrušíně, 10 zl. — p. *N. Šindler* z *Walersternu*, c. k. setník w Miláně, 10 zl. — p. *Josef Köck*, učitel franc. řeči w Praze, 10 zl. — p. *Filip St. Kodym*, doktor lék. w Praze, 10 zl. — p. *Wáclaw Nebeský*, vychowatel we Widni, 10 zl. — p. *Josef Němeček*, obchodník w Praze, 10 zl. — p. *Wáclaw Zelníček*, bohomlawec w Brně, 5 zl. — p. *Josef Hüttel*, lessnický pisat w Mnišku, 5 zl. — p. *Josef Konit*, kupec w Mnišku, 5 zl. — p. *Antonín Hlaváček*, studující w Praze, 10 zl. — p. *Ludvík Worel*, studující w Praze, 5 zl. — p. *Abdon Schiffner*, kand. práv w Praze, 10 zl. — p. *Jan Blatenský*, subst. radda w Plzni, 10 zl. — p. *Wáclaw Čtška*, kaplan w Radnicích, 5 zl. — p. *František Alizar*, farář w Liblíně, 5 zl. — p. *Wáclaw Černo-horský*, kap. w Kralowicích, 5 zl. — p. *Josef Kreisinger*, řed. hlawní

školy w Rokycanech, 5 zl. — p. *Jos. Kašpar*, kap. w Rokycanech, 5 zl. — p. *Eugen Tupý*, kap. w Radonicích, 5 zl. — p. *Frant. Mataušek*, kaplan we Wrbně, 5 zl. — p. *Josef Stárka*, mlynář w Praze, 10 zl. — p. *Šebastian Šedivý*, kaplan na Wranném, 10 zl. — p. *Wáclav Řezáč*, jobchodník w Praze, 5 zl. — p. *Emanuel Arnold*, úředník w Praze, 5 zl. — p. *Antonín Lacina*, kaplan w Chrudimi, 20 zl. — p. *Jan Šveda*, posluchač filosofie w Budějowicích, 5 zl. — p. *Antonín Šlechtá*, doktor lékařství na Hrubé Skále, 10 zl. — p. *Wincenc Mastný*, obchodník w Lomnici, 10 zl. — p. *Josef Neuman*, farář w Křinci, 10 zl. — p. *Benjamin Fleiter*, ewang. wikář w Rowečném, 10 zl. — p. *Augustín Meder*, farář we Wokrauhlicích, 20 zl. — p. *Josef Hanzlík*, měšťan w Rakown., 5 zl. — p. *František Hulioius*, obchodník we Mšeně, 10 zl. — p. *Josef Procházka*, kaplan w Hostiwicích, 10 zl. — p. *Jan Kafka*, kaplan w Zásmukách, 10 zl. — p. *Josef Čermák*, wikář w Běli, 10 zl. — p. *Wincenc Procházka*, exposita w Bukowně, 10 zl. — p. *Matej Püner*, děkan w Kdyni, 10 zl. — p. *Jan Winař*, exposita we Wraclawi, 10 zl. — p. *Karel Fáber*, měšťan w Bechyni, 10 zl. — p. *Jan Milostn Bilek*, kaplan w Bartošowicích, 5 zl. — p. *Antonín Till*, obchodník w Praze, 20 zl. — p. *Jan Hruška*, kaplan we Wšeni, 10 zl. — p. *František Tomášek*, posluchač filosofie w Brně, 50 zl. — p. *Aloys Milostn Krečmer*, úředník we Friedl., 10 zl. — p. *Karel Malipetr*, právník w Praze, 10 zl. — p. *Jan Adamec*, řed. hlavní školy w Poděbradech, 10 zl. — p. *Josef Hansl*, studující techniky w Praze, 5 zl. — p. *Wáclav Zelniček*, hohomluwec w Brně, 5 zl. — p. *František Wodička*, kaplan w Holomauci, 10 zl. — Slečna *Jaroslava Durasová* w Rakownice, 10 zl. — p. *Karel Helminger*, doktor práv a advokát w Praze, 10 zl. — p. *Antonín Špolc*, doktor práv w Praze, 10 zl. — p. *František Brausil*, kancelista w Pisku, 5 zl. — p. *Karel Nádherný*, doktor lékařství a hojictví w Brně, 15 zl. — p. *Wáclav Fara*, kancelista w Raudnici, 10 zl. — p. *František Herfort*, právník w Běli, 10 zl. — p. *Josef Havel*, rolník w Katusicích, 10 zl. — p. *Wáclav Honc*, rolník w Krasnowsi, 10 zl. — p. *Wáclav Dausa*, rolník we Spikalech, 10 zl. — p. *Štěpan Honc*, učitel na Skalsku, 10 zl. — p. *Josef Maša*, hosp. úředník na Widími, 10 zl. — Slečna *Amalie Fleišmanová*, w Raudnici, 10 zl. — p. *Eduard Magerstein*, důchodní na Peruci, 10 zl. — p. *Teofil Liška*, professor w Žatci, 10 zl. — p. *Oswald Michl*, professor w Žatci, 5 zl. — p. *Wiktor Strach*, premonst. a professor w Žatci, 5 zl. — p. *Karel Zima*, kaplan w Libochowicích, 5 zl. — p. *Antonín Černý*, kaplan w Libochowicích, 5 zl. — p. *Jan Drbohlav*, exposita w Klepích, 5 zl. — p. *Wincenc Zikmund*, kaplan w Chodžowě, 5 zl. — p. *Emanuel Pipich*, právní w Zlonicích, 10 zl. — p. *Josef Kubišta*, děkan w Slaném, 10 zl. —

p. *Josef Jan Pacelt*, studující v Slaném, 10 zl. — p. *Jindřich Miltner*, posluchač filosofie, na Smečně, 10 zl. — p. *Wincens Příbík*, děkan na Smečně, 5 zl. — p. *Josef Kowarik*, doktor theol. v Praze, 10 zl. — p. *Salas Bauček*, professor v Liberci, 10 zl. — p. *Jan Heret*, důchodní pisář v Dymokurech, 10 zl. — p. *Wáclav Černožorský*, kaplan v Královicích, 5 zl. — p. *František Švehla*, kaplan v Domažlicích, 5 zl. — p. *Wáclav Brankovský*, kaplan v Zehušic., 10 zl. — p. *Wojtěch Žilko*, studující ve Wětrném Jenikově, 10 zl. — p. *František Pokorný*, studující v Českém Brodě, 10 zl. — p. *Jan Wambura*, kaplan v Chotušicích, 10 zl. — p. *Jan Frčena*, školní pomocník v Chotušicích, 10 zl. — p. *Josef Perina*, farář v Čerw. Janowicích, 10 zl. — p. *Antonín Pixa*, studující v Malíně, 10 zl. — p. *František Langer*, kaplan v Chotušicích, 10 zl. — p. *Ferd. Hlawáč*, kaplan v Malé Chyšce, 10 zl. — p. *Maximilian Wodrázka*, studující na Zbirowě, 10 zl. — p. *Jan Kašpar*, pastýř duchow. v Lečicích, 10 zl. — p. *Antonín Konopáč*, farář ve Swinčanech, 10 zl. — p. *Ant. Hora*, kaplan v Hluboci, 10 zl. 50 kr. — p. *Wác. Šavel*, kaplan ve Švihově, 10 zl. — p. *Josef Šicha*, doktor lékařství v Nových Dvolicích, 10 zl. — p. *František Novák*, studující v Pádoři, 10 zl. — p. *František Brausil*, kancelista v Písku, 5 zl. — p. *Frant. Kummer*, kontribuční v Holomauci, 15 zl. — p. *Jan Wlček*, kaplan v Bohdanci, 10 zl. — p. *Jan Ráňec*, kand. theol. v Sabinově, 10 zl. — p. *Jan Major*, doktor práv a advokát v Praze, 10 zl. — p. *Jan Kačer*, kazatel na Velkém Táboře, 20 zl. — p. *Josef Švestka*, školní pomocník v Karlíně, 5 zl. — p. *Josef Baudis*, kooperátor v Hlawicích, 10 zl. — p. *Josef Kubr*, rolník v Ruzíni, 10 zl. — p. *Antonín Novák*, kaplan v Libáni, 5 zl. — p. *Jan Bartoš*, oficiál u státní účtárny v Praze, 10 zl. — p. *Tadyáš Klejzar*, prem. v Želivě, 10 zl. — p. *Karel Procházka*, sládek v St. Bucích, 10 zl. — p. *Jan Korinek*, kaplan ve Wosenicích, 10 zl. — p. *Jan Šafárik*, doktor a professor v Bělehr. Srb., 10 zl. — p. *Wáclav Hala*, krim. radca v Mladé Boleslavi, 10 zl. — p. *Jan Andrlé*, list. mag. v Chrudimi, 10 zl. — p. *Tomáš Král*, aktuar v Zwolenowsi, 10 zl. — p. *Stanko Vraz*, spisowatel v Záhtebu, 10 zl. — p. *Josef Švestka*, školní pomocník v Karlíně, 5 zl. — p. *Martin Tlustý*, studující v Chcebusi, 10 zl. — p. *Josef Čejka*, kněz cirkewní v Želčíně, 10 zl. — p. *Frant. Bellan*, bohomluwec v Litoměřicích, 10 zl. — p. *Wáclav Josef Paur*, auskultent v Chrudimi, 10 zl. — p. *Josef Průdek*, farář v Želeticích na Morawě, 10 zl. — p. *Jan Faborský*, kněz cirkewní v Brně, 10 zl. — p. *Jan Lachnit*, doktor práv a fisk. praktikant v Brně, 10 zl. — p. *Jan Pátek*, farář a viceděkan v Oseku u Lipníka na Morawě, 10 zl. — p. *Jan Paustka*, kaplan v Záhoří, 10 zl. — p. *Karel Candus*,

kaplan ve Zdáru na Moravě, 5 zl. — p. *Wáclav Šubrt*, posluchač filosofie w Praze, 10 zl. — Slečna *Bohumila Ladmanová* w Čáslawi, 10 zl. — p. *F. W. Sankot*, absolwovaný právník w Telči na Moravě, 10 zl. — p. *Eduard Beránek*, důchodenský pisar w Českém Dubu, 5 zl. — p. *Karel Raab*, právník w Praze, 10 zl. — p. *Josef Novák*, ingrosista a státní účtárny w Pr., 10 zl. — p. *Antonín Černý*, mladší kaplan w Libochovicích, 5 zl. — p. *Jan Drbohlav*, exposita w Klepich, 5 zl. — p. *Josef Němec*, komisar w Domažlicích, 5 zl. — p. *Antonín Bern. Jellinek*, obchodník w Praze, 10 zl. — p. *Ferd. Kraml*, pisar důchodenský w Dobříši, 10 zl. — p. *Jan Kettner*, farar w Dobříši, 10 zl. — p. *Wincenc Šoffer*, učitel w Dobříši, 10 zl. — p. *Karel Špídek*, kooperátor w Hustopečích na Moravě, 10 zl. — p. *Jan Kubias*, měšťan w Samborci, 10 zl. — p. *Josef Daubrawa*, kaplan w Nowé Wsi u Lomni, 10 zl. — p. *Wincenc Zikmund*, kaplan w Chodžowě, 5 zl. — p. *Josef Bošetěch Klemens*, melič w Lipt. Sw. Mikuláši, 10 zl. — p. *Aloys Andre*, lékarník w Austi nad Orlicí, 10 zl. — p. *Roman Worlíček*, kaplan w Rynowě, 10 zl. — p. *Frant. Veit*, kaplan w Dobříši, 10 zl. — p. *Wáclav Čiška*, kaplan w Radnicích, 5 zl. — p. *Josef Stínal*, kaplan w Nových Dvorch, 10 zl. — p. *Josef Zlonický*, kaplan w Smolnici, 5 zl. — p. *Josef Šnepp*, kooperátor w Zdících, 10 zl. — p. *František Kettner*, kaplan w Bakowě, 10 zl. — p. *Jan Hostivít Hušek*, správce winopalny w Landskroně, 5 zl. — p. *Karel Auerhann*, právník w Praze, 10 zl. — p. *Jan Nedoma*, kaplan w Naměsti na Moravě, 10 zl. — p. *Eduard Stuchlý*, kaplan w Horních Kaunicích na Moravě, 20 zl. — p. *František Honc*, kaplan we Velkých Židlowicích na Moravě, 10 zl. — p. *Jan Chvalowský*, mlynář w Iwančicích na Moravě, 20 zl. — p. *Jan Wáclav Homola*, učitel w Iwančicích na Moravě, 10 zl. — p. *Wilém Pflanzner*, posluchač filosofie w Praze, 5 zl. — p. *Wáclav Seidl*, právník w Praze, 5 zl. — p. *František Bull*, kaplan w Chotowinách, 10 zl. — p. *Viktor Strach*, kněz řádu prem. a professor w Žatci, 5 zl.

Dohromady 1600 zl. 50 kr. na stříbre.

N á w ě š t í.

Nížepsaný Sbor na tom se usnesl, aby se budaucně rodiny mezi zakladatele Matice české nepřijímaly.

Poněwadž již možno není, aby se welm obšírný a nákladný *Rostlinář* p. prof. Presla letošního roku dotiskl, protož týž Sbor oznamuje, že odlo toto teprv příštího roku p. p. zakladatelům se w tawění bude. Wšak lze se nadíti, že počet všech zakladatelů na konci roku 1846. wětší bude, nežli počet wýtisků *Rostlináře*, jichž se toliko 1500 tiskne, proč se w známost uwádí, že nadřečený spis toliko ti p. p. vlastenci obdrží, jenž do toho času k Matici přistaupí, dokud wýtisky *Rostlináře* vybrány nebudau.

Od Sboru česk. Museum pro řeč a literaturu českau.

Nákladem Matice české wyšel a w knihkupect. Kronsbergera a Řiwnáče odbíratí se může spis tento:

Wácl. Władwoje Tomka Děje mocnářství Rakau-ského. Malé Encyklopedie nauk díl V. — Cena 40 kr. str.

N o w é k n i h y.

(Ceny ve stříbre.)

1. Časopis pro katol. duchovenstvo. Wydáván od kníž. arcibisk. Kons. Pražské. 18. ročn. sw. 3ti.

2. Ponaučné listy pro polní hospodáře a řemeslníky v Čechách. Wydávány od c. kr. vlast. hosp. spol. Osmý ročník. sw. 1 — 7 po 6 kr.

3. Zábavy nedělní čili prostonárodní vynachování v silozpytu. Od Dsa. F. S. Kodýma. O teple sw. 10. a 11. po 10 kr.

4. Práva naší řeči a národnosti. Wydal Dr. Fr. Cyril Kampelík. W Praze 1845. Jar. Pospíšil. Str. 39. w 8. Seš. za 6 kr.

5. Divadelní ochotník. Kniha poučná pro milovníky saukromných divadel. Wydal J. Kaška. W Praze 1845. Jarosl. Pospíšil. Str. 98. w 8. Seš. za 20 kr.

6. Sbírka pověstí moravských a slezských. Sebral M. Mikšiček. Sw. 4. W Holemauci 1845. Ed. Hölzl. Str. 123. w 8. Seš. za 16 kr.

7. Památka dobrodinců cirkve ewang. slowenské A. W. W Pešti 1845. Trattner-Károly. Seš. za 10 kr.

8. Biblioteka učitelská, vydávaná od Jos. a Štěp. Bačkorůw. Čís. II. W Praze. Arcib. kniht. Str. 83. w 16. za 12 kr.

9. Národní báchorky a pověsti od Boženy Němcové. Sw. II. W Praze Jar. Pospíšil 1845. Str. 130. w 16. Seš. za 12 kr.

10. Která cirkew jest cirkew Kristowa? Prel. Wincenc Jonalík. W Holemauci 1845. Ed. Hölzel. Str. 135. w 8. Seš. za 30 kr.

11. Rozina Ruthardowá. Powidka z dějin domácích, od J. K. Tyla. W Praze 1844. Str. 283. w 12. za 48 kr.

12. Powidky Fr. Soave pro mládež dospělejší. Z wlaského jazyka přeložil Kristian Stefan. Sw. prwni. W Praze Jarosl. Pospíšil 1845. Str. 159. w 8. Seš. za 18 kr.

13. Staročeské pověsti, zpěwy, hry, obyčeje, slawnosti a nápěwy. W Praze 1845. Sw. 3ti. Seš. za 15 kr.

14. Biblioteka poučných i zábavných spisů pro mladý i dospělý wěk. Číslo IX. Šlechtný učitel, aneb: Co nechcete aby wám jini činili, nečinte jim. Dle G. Nierice přel. od J. Pečírky. W Znojmně 1845. E. J. Fournier. Str. 138. w 12. za 20 kr.

15. Biblioteka zábavného čtení, vydávaná od Jak. B. Malého. Běhu nowého swaz. pátý. Ruská směs, výbor powídek, novel atd. z now. lit. Ruské. Swaz. prwni. W Praze 1845. Nákladem knihkup. Kronbergera a Řiwnáče. Str. 134. w 12. Seš. za 24 kr.

16. E. L. Bulwera Noc a jítro. Přel. Püner. Sw. třetí. W Znoj.
1845. E. J. Fournier. St. 146. w 12. Seš. za 24 kr.

17. Katechismus o swatých obřadech církve katolické. Od Ant. W. Hnojka, býv. prof. pastýřského bohosl. W. Praze 1846. Arcibisk. knih. Seš. za 40 kr.

18. Kořalka zkáza těla i duše. W Znojmě 1845. Fournier. Seš.
za 8 kr.

**19. Pomníčky na Prahu. Popsání nej přednějších památností to-
hoto hlavního města, od K. Wl. Zapa. W Praze 1845. B. Krečmar.
Ceny : 5 zl. 20 kr., 2 zl. 20 kr., 1 zl. 20.**

20. Malá encyklopedie nauk. Nákl. česk. Museum. Díl V. Wacław Wład. Tomka Děje mocnářství Rakauského. W Praze w kommissi u Kronb. a Řiwnáče. 1845. za 40 kr.

21. Českoslowanská Mluwnice. Sepsal J. N. Konečný. Druhý díl. Obsahující Českoslowanskau Krestomatii. We Widni 1846. Petr Rohrmann.

22. Krátká mluvnice Česká pro Čechy. Sepsal obzvlášť ku prospěchu studující mládeže J. B. Malý. V Praze 1846. Tisk a náklad synů Bohumila Haase. Seš. za 20 kr.

23. Gusle i Tambura. Različite pjesni od Stanka Vraza. Knjiga prva. Zlatni Prag, 1845. Jarosl. Pospisil, Seš. za 50 kr.

24. Grundzüge der neuen Orthographie der tschechischen Sprache
sammt Übungsaufgaben zum Diktando-Schreiben. Von Dr. J. V. Venedikt'sche Buchhandlung. Seš. za 12 kr.

W Bretislawi vychází: Slov. Národné Noviny a Oros. Narodnyye Vostoky.
Predplaceni na čtvrtletí obnáší 2 zl. 12 kr. stř., k čemuž se připočítá
štampový ve Widni u c. k. vrchní dworní poštové expedice do-
biti má.

O b s a h

Časopisu českého Museum na r. 1845.

O jménu a položení města Winety, jinak Jumina, Julina, Jomaburku.

S mapkau. Od *Pawla J. Šafaríka*. Sw. I. Str. 3.

Přirovnání českého slowesa k latinskému. Od *Franty Šumavského*. I. 32.

Bitwa u Jankowa. Dle listu půwodního podává *Jos. Mysl. Ludvík*. I. 43.

Přispěvky k dějepisu země České. Od *Jana K. Rojka*. I. 55.

Zpráva o domě doktora Fausta na Nowém městě Pražském. Od *W. Wl. Tomka*. I. 70.

Špatné kausky některých úředníků Pražských za krále Wácslawa IV. Od *W. Wl. Tomka*. I. 76.

Z denníka vlastence cestujícího we Šwejcářích. I. 85.

O saudu zahájeném. Od *J. Er. Wocela*. I. 101.

Zřízení bratrstwa Literátůw w Českých Budějowících. Sděleno od *Josefa Umlaufa*. I. 114.

O nowé písemné řeči na Slowensku. List pana J. Záborského k panu Kašp. Fejérpatakymu z Klačan. I. 123.

O Slowanech w Dolních Rakausích. S mapkau. Od *A. W. Šembery*. II. 163. III. 385.

Přispěvek k historii České sedmnáctého století. Ze starého rukop. wytažen od *J. B. Malého*. II. 190.

Česká a německá národnost w Praze až do začátku 15. století. Od *W. Wl. Tomka*. II. 213.

Několik nowě objasněných obdob slowes. Od *W. Hanky*. II. 245.

O přetwoře časoslow středních w činná. Od *J. Hulakovského*. II. 250.

Slowo o české národnosti. Od *J. Er. Wocela*. II. 258.

Pisně Hostýnské. Od *Vinc. Furcha*. II. 267.

Zlomek z básně: Labyrint Sláwy. Od *J. Er. Wocela*. II. 271.

Adam Junoša z Roščišewa Roščišewský. Od *Jáchima*. II. 286.

Smlauwa mezi cisatem Rudolfem a Matyašem arcikn. Rakauským. Podal Dr. *Beda Dudík*. II. 296.

Wyjímky z kroniky rukopisné od r. 1688. Podal prof. *Stárek*. III. 335.

Wypisky z archiwu Chrudimského. Sděluje *Ant. Rybička Skutečský*. III. 357.

Paměti o školách českých z rektorských let M. Martina Bacháčka. Od *W. Wl. Tomka*. III. 370. IV. 604.

České puškařstwi. Od *T. Buriana*. III. 398.

- O postupu národnosti Srbův Lužických. Od *Fr. Dauchy*. III. 426.
 Život sw. Crhy a Strachoty. Sd. *Jos. Dobicer*. III. 452.
 O knihovnách obecních. Od *J. Er. Wocela*. III. 455.
 O slohu právníckém bývalém a nynějším. Od *Jos. Kohouta*. IV. 519.
 Počátkové synonymiky české. Od *Prokopa Ondráka*. IV. 526.
 Připomínky ze Lwowa. Od *K. Wl. Zapa*. IV. 555.
 Ilirský překlad drobných písní Kralodvorského rukopisu. Od *Stanka Vraza*. IV. 586.
 Písně bratra Jana Augusty, kteréž dělal ve vězení. Sdělil *W. Nebesky*. IV. 595.
 Spolky střidmosti. Od *J. Jungmanna*. IV. 640.
 O starožitnostech Českých a o potřebě chrániti je před zkázau. Od *J. Er. Wocela*. IV. 649.

L i t e r a t u r a.

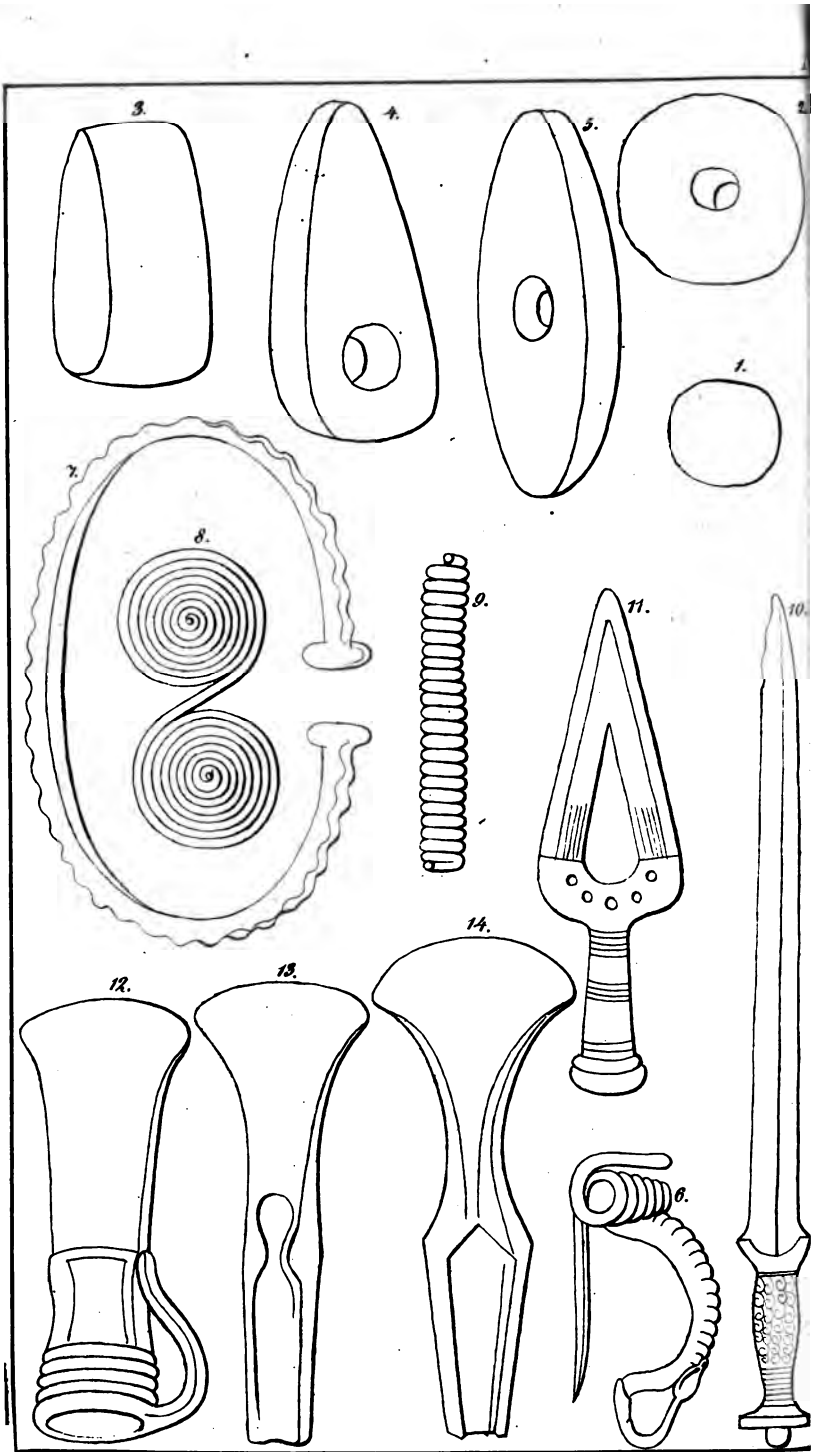
- Úvahy. I. 128.; III. 472.; 505.
 Literatura Polská. II. 309.; III. 493.; IV. 683.
 Literatura Ruská. II. 315.; III. 500.
 Dopisy z Ukrajiny. I. 145.; z Charkowa. IV. 685.; z Waršawy. IV. 686.
 Zpráva o hrobích pohanských u Duchcowa. I. 149.
 Odměna za spis. I. 319.
 Zprávy o Českém Museum. I. 151.; II. 322.; III. 508.; IV. 688.
 Matice Česká. I. 154.; II. 324.; III. 511.; IV. 692.
 Nové knihy, mapy, hudba. II. 331.; III. 514.; IV. 697.
 Návěšti. I. 160.; II. 332.; IV. 696.

Wýtah z aučtů českého Museum, týkajících se příjmů a vydání Matice české, připojen jest ke sw. IV.

Redaktor: *Jan Er. Wocel*.

Bytem na Malé straně w Chotkovské ulici
 u Karla IV. w prvním poschodí.

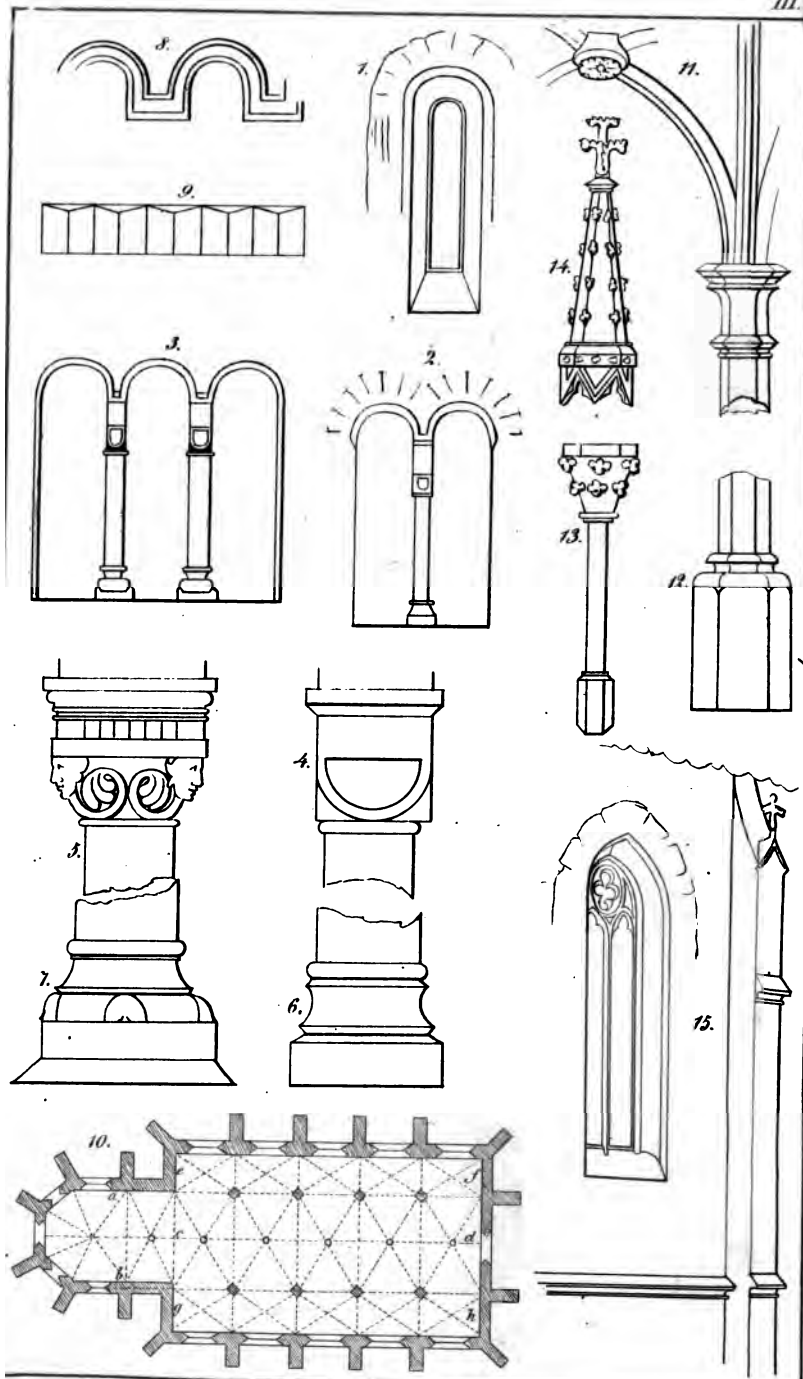

^{11.} POCZ ^{11.} WOCZ

¹ 1 ² 2 ³ 3 ⁴ 4 ⁵ 5 ⁶ 6 ⁷ 7 ⁸ 8 ⁹ 9 ¹⁰ 0

^{5.} WOCZLAV A
DOMICELLA

WOCZLAV A
DOMICELLA

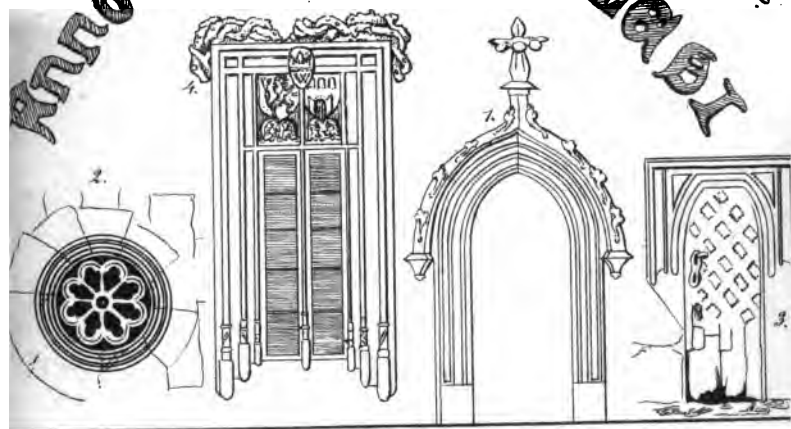
^{12.} Tmowez die lma
: auagracinele bolir
aleg re: hoerle bo-lic
markrab wora mcke ho

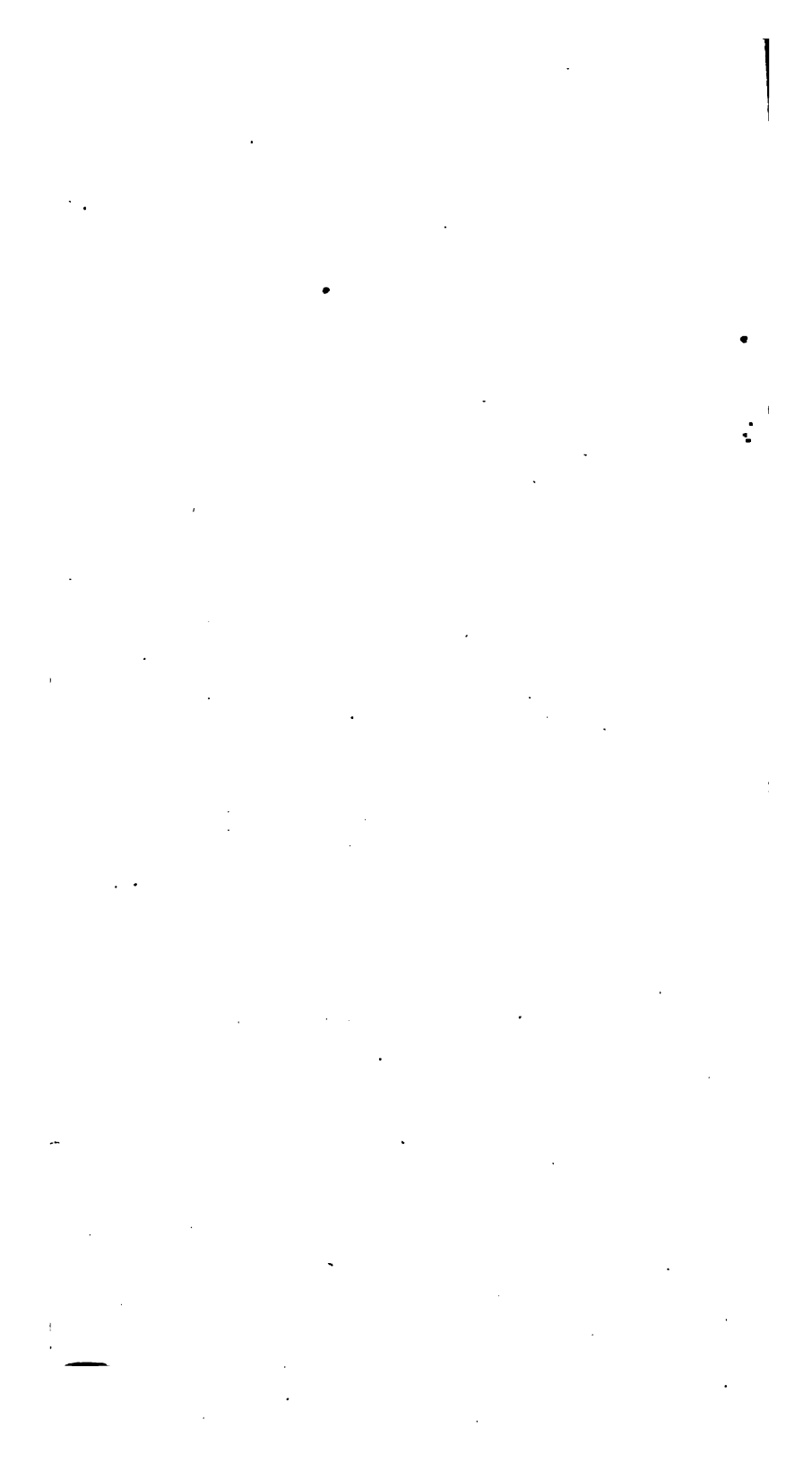
+ HIC IACET

WOCZLAV A
DOMICELLA

WOCZLAV A
DOMICELLA

ANNO DOMINI MCCC

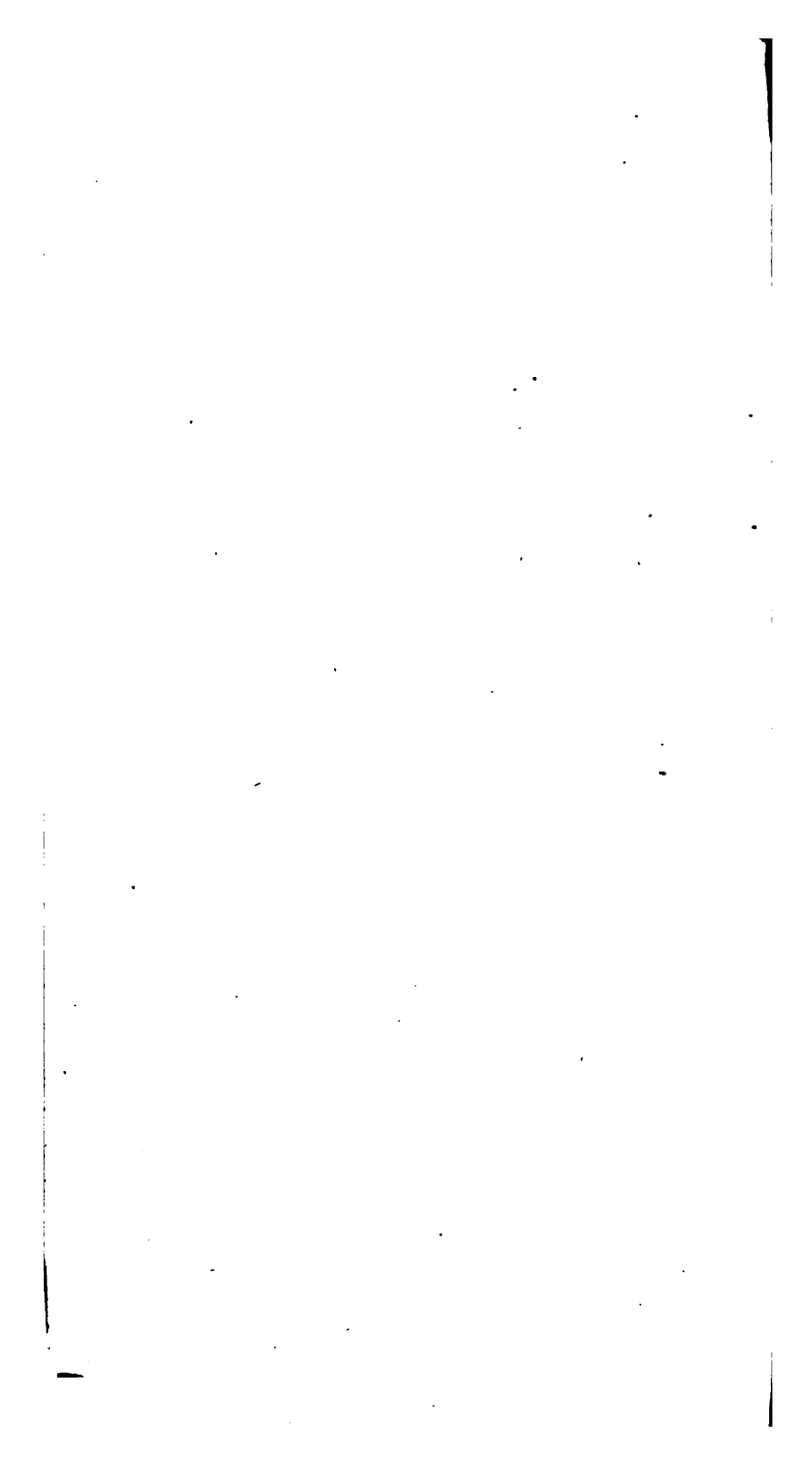
WÝTAH Z AUČTŮ
ČESKÉHO
MUSEUM,

TÝKAJÍCÍCH SE
PŘÍJMŮ A WYDÁNÍ MATICE ČESKÉ
ROKU 1844.

ČTRNÁCTÝ ROČNÍK.

W PRAZE, 1845.

Tiskem c. k. dworní knihtiskárny synů Bohumila Háze.

A) Příjmy.

I. Jistiny.

Na konci roku 1843 počítalo se jistin . . . 23,363 36 $\frac{1}{2}$

D á l š í p ř í j e m :

Ze wkladu roku 1844, a sice :

Od 1. Ledna do 31. Března,
dle musejníka na rok 1844,
str. 319, 320 a 476 . . . 851 zl. 15 kr.

Od 1. Dubna do 30. Čerwna,
dle musejníka na rok 1844,
str. 477 756 » 30 »

Od 1. Čerwence do 30. Září,
dle musejníka na rok 1844,
str. 635 855 » — »

Od 1. Října do 31. Prosince,
dle musejníka na rok 1845,
str. 160 3,670 » 2 $\frac{1}{2}$ »

W celosti . . 6,132 zl. 47 $\frac{1}{2}$ kr.

polowička 3,066 29 $\frac{1}{2}$

Summa jistin na konci r. 1844 26,430 1 $\frac{1}{2}$

II. Wydajné peníze.

Od roku 1843 zbylo 2,435 1 $\frac{1}{2}$

Polowička wkladu, výše uведенých 3,066 23 $\frac{1}{2}$

Auroky z jistin, roku 1844 1,216 29

Ztěženého za knihy, roku 1844 911 8

W celosti 7,629 11 $\frac{1}{2}$

III. Zásoby skladni.

Pozůstalo jich na konci roku 1844 3,272 52

O p a k o w á n í p ř í j m ů :

I. Na jistinách 26,430 1 $\frac{1}{2}$

II. Wydajné peníze 7,629 11 $\frac{1}{2}$

III. Zásoby skladni 3,272 52

Summa weškerých příjmů . . . 37,331 53 $\frac{1}{2}$

		Na stříbře	
		zl.	kr.
B) W y d á n í.			
Na časopis musejní r. 1844, honorár, tisk atd.		1,230	1
Na druhé vydání 1. a 2. sw. musejníka r. 1843		168	52
Na tisk, papír a vazbu Markové filosofie . .		566	34
Na tisk, honorar atd. Hynového dušesloví .		654	56
Na tisk, papír atd. Výboru, dílu I.		1,984	59
Na mapu Uherska		194	20
Na tisk aučtů a lístků základních atd. . . .		45	30
Kolky, porto atd.		12	21
Summa vydání . . .		4,857	133
Když se od příjmů na rok 1844		37,331	531
odpočte vydání		4,857	33
jewí se jmění na konci roku 1844		32,474	201
W ý k a z j m ě n í.			
W zápisech		25,786	461
W spořitelně		449	59
Zásoby skladní		3,272	52
Na hotowosti		2,964	43
Summa jak swrchu .		32,474	201
A s i c e :			
I. Jistiny		26,430	1
II. Wydajné peníze		2,771	281
III. Zásoby skladní		3,272	52
Činí		32,474	201

W Praze dne 10. Dubna 1845.

Jan Norbert rytíř z Neuberka,
kurátor sboru.

Jan Er. Wocel,
t. č. jednatel.

Dr. Josef Frič,
správce důchodů.

Jména pp. zakladatelůw

na konci roku 1844 w abecedním pořádku.

		od roku
	Slečna <i>Amalie Abelová</i> , w Hurce	1843
	Pan <i>Křístof Abele</i> , studující w Praze	1841
	— <i>Karel Adámek</i> , právník w Praze	1831
	— <i>Josef Akermann</i> , kap. u c. k. wyslanst. w Kodani	1834
5	Wysokorodý pan <i>Michael Josef</i> hrabě <i>Althan</i> , w Praze	1843
	— — <i>Rudolf</i> hrabě <i>Amadei</i> , c. k. krajský kommisar w Haliči	1838
	Pan <i>Karel Ammerling</i> , doktor lékařství w Praze	1834
	— <i>Maximilian Apeltauer</i> , právní w Tajanově	1844
	— <i>Jan Dobronil Arbeiter</i> , usedlý měšťan w Praze	1842
10	— <i>Jakub Aschenbrenner</i> , kancelářský w Némčicích	1836
	— <i>Josef Bačkora</i> , učitel we školce malostranské w Praze	1835
	— <i>Wáclav Bartunek</i> , právní w Jindr. Hradci	1841
	— <i>Josef Batěk</i> , školní pomocník w Mirowicích	1834
	— <i>Karel Bayer</i> , c. k. grammat. prof. w Jičíně	1840
15	— <i>August Beer</i> , c. k. horní kommisar w Slaném	1837
	— <i>Antonín Jaroslav Bek</i> , dokt. práv a pěstun kn. Švarcenberka we Widni	1839
	— <i>Antonín Beran</i> , priwátník u Pyramu	1843
	— <i>Wáclav Beránek</i> , farář we Wosenicích	1833
	— <i>Jan Bernard</i> , farář w Tejně nad Rowenskem	1843
20	— <i>Frant. Bezděka</i> , gymnas. katecheta w Písku	1836
	— <i>Frant. Bezděka</i> , kněz církevní w Praze	1838
	— <i>Kornel. Bělický</i> , představený piaristské residenci a ředitel hlavní školy w Berauně	1833
	— <i>Jakub Bien</i> , kněz církevní w Praze	1841
	— <i>S. Böhm</i> , w Praze	1834
25	— <i>Wáclav Böhm</i> , professor náboženství na gymnasium malostranském w Praze	1832
	Panna <i>Bohdanka S—kova</i> , z Bukowiny	1834
	Pan <i>František Brausek</i> , kaplan w Semilech	1838
	— <i>Josef Breiřil</i> , ředitel hlavní školy w Kolíně	1840
	— <i>Wáclav Breicha</i> , kupec w Rakownice	1840
30	— <i>Josef Broř</i> , hospodářský radca, na Zelené Hoře	1835
	— <i>Wilém Brzorad</i> , právní w Lochkowě	1832
	— <i>Tomáš Burian</i> , c. k. major a professor we Widentském Nowém městě	1842
	— <i>Filip Cebuský</i> , farář w Luštěnicích	1840

		od roku
	Pan <i>Josef Čejka</i> , doktor lékařství w Praze	1841
35	— <i>František Ladislav Čelakovský</i> , professor we Wratislawi	1842
	— <i>Antonín Čermák</i> , kancelářský na Hrubé Skále	1838
	— <i>Filip Čermák</i> , farář w Libichowě	1836
	— <i>František Čermák</i> , kaplan w Mladé Boleslawi	1844
	— <i>Josef Čermák</i> , hospod. správce na Hrubé Skále	1837
40	Wysokorodý pan <i>Eugen hrabě Cernín z Chudenic</i> , pán na Chudenicích atd.	1832
	Wysokorodý pan <i>Otakar hrabě Cernín z Chudenic</i> , c. k. vládní rada a pán na Winaři, we Widni	1844
	J. Excell. <i>Rudolf hrabě Cernín z Chudenic</i> , nejvyšší komorník dworu J. M. C. we Widni	1832
	Pan <i>František Cernohauz</i> , kněz cirkewní w Rejšicích	1838
	— <i>Antonín Černý</i> , zámecký kaplan w Klášterech	1838
45	— <i>Jan Černý</i> , doktor lékařství w Jihlawě	1833
	— <i>Jan Černý</i> , měšťan w Nimburce	1835
	— <i>Jan Černý</i> , farář w Miletíně	1838
	— <i>Josef Černý</i> , kaplan w Chorušicích	1834
	— <i>Josef Červinka</i> , kněz cirkewní w Hradišti	1838
50	— <i>Wác. Červinka</i> , dokt. práv, a pán na Wostředku	1844
	— <i>Theodor Čížek</i> , měšťan Chrudimský	1835
	— <i>Jan Čtvrtečka</i> , učitel w Aberowicích	1837
	— <i>Josef Damašek</i> , kaplan w Semilech	1834
	— <i>Josef Daněk</i> , sládek we Friedlandě	1842
55	— <i>František Daneš</i> , farní administrátor w Peruci	1836
	— <i>František Darlék</i> , kaplan w Kostelci nad Orlicí	1844
	— <i>František Daucha</i> , kněz cirkewní w Mnišku	1838
	— <i>František Dittrich</i> , měšťan Pražský	1838
	— <i>Jan Dlouhý</i> , doktor lék. a assistent we Widni	1844
60	— <i>Josef Dobicer</i> , kaplan w Citolibi	1842
	— <i>Pavel Dragoní</i> , pěstoun kníat Odescalchy	1842
	— <i>Josef Duda</i> , měšťan Pražský	1832
	— <i>František Duras</i> , mlynář w Jemnickách	1837
	— <i>Josef Dvořáček</i> , Strážnický měšťan w Tisnowě	1838
65	— <i>Jan Radomil Dvořák</i> , kupec w Praze	1837
	— <i>Josef Dvořák</i> , administrátor we Zwikowci	1839
	— <i>Pavel Dusbaba</i> , inspektor u c. k. berní stráže	1843
	— <i>Adolf z Ehrenberka</i> , úředník w Těšině	1834
	— <i>Antonín Fährnich</i> , doktor filosofie a gymnasiální professor w Jičíně	1832
70	— <i>Kašpar Fejérpataky</i> , knihář w Liptowském Sw. Mikuláši w Uhřích	1837
	— <i>Antonín Felger</i> , kněz cirkewní	1837
	— <i>Michal Fereš</i> , farář w Trebenicích	1836
	— <i>František Feyerfeil</i> , důchodní w Linci	1837
	— <i>Josef Findeys</i> , doktor práv a konc. praktikant u fisk. we Widni	1839
75	— <i>Wojtěch Fingerhut</i> , studující w Praze	1842
	— <i>Jan Karel Fischer</i> , purkmistr w Strakoncích	1836
	— <i>František Fischkandel</i> , kancelářský w Blatné	1837
	— <i>Winc. Valentin Frey</i> , lékárník w Praze	
	— <i>Josef Frič</i> , dokt. práv a zemský advokát w Pr. — <i>Antonín Fülleky</i> , auskultant a magistr. w Hr. Kr.	1838 1844

		od roku
	Jeho Jásnost Karel Egon kníže z Fürstenberku . . .	1832
	Pan Jan Galla, kněz řádu maltežského a direktor hlavní školy w Strakonících . . .	1837
	— Augustin Gedlička, farář w Záboti . . .	1842
85	— Jan Gilek, lokalista w Popowicích . . .	1835
	— Jan Josef Giraut, kupec w Chrudimi . . .	1835
	— Jindřich Glasersfeld, studující w Praze . . .	1838
	— Edv. Griez de Ronse, c. k. krajský w Kottaru . . .	1838
	— Vend. Grünvald, J. U. D. a péstaun we Widni . . .	1838
90	— Ruggiero Guicciardi, práv. w Sandrio w Lombardii . . .	1842
	— Jonáš Bohum. Gvoth z Gvothovian, d. lék. w Liptowě . . .	1843
	— Rudolf Haase, doktor práv w Praze . . .	1842
	— Antonín Hájek, duchovní správce we Wel. Řetowě . . .	1836
	— Antonín Hajnla, doktor theologie a professor historie církevní w Brně . . .	1839
95	— Josef Halla, doktor lékařství w Praze . . .	1841
	— Theodor Hampel, wikář na domě w Olomauci . . .	1837
	— František Hampeys, kaplan we Mšeci . . .	1836
	— František Hané, aktuar na Kosti . . .	1842
	— Wáclaw Hanka, rytíř c. rusk. řádu sw. Wladimira, bibliotékař česk. Museum . . .	1832
100	— Jan M. Hanl, doktor lékařství w Trebiči . . .	1835
	— Antonín Hansgirk, c. k. gyma. prof. w Litoměřicích . . .	1843
	Jeho Oswic. p. František Arnošt hrabě z Harrachů . . .	1841
	Pan Josef Hauser, děkan Perucký w Praze . . .	1832
	— Al. Hausmann, prakt. u zástawního úřadu w Praze . . .	1836
105	— Karel Hausmann, kaplan we Slaném . . .	1832
	— Karel Hanlíček (Havel Boronský), spisow. w Pr. . .	1844
	— Karel Havlík, akcassista při Pražském magistrátu . . .	1835
	— Jan Havelka, kaplan w Dobrušce . . .	1834
	— Matěj Havelka, mag. radda w Nymburce . . .	1844
110	— Frant. Hasuka, magister hojictví w Čerwené Řetici . . .	1839
	— Jan Theob. Held, doktor lékařství w Praze . . .	1833
	— Jan Helzelet, doktor lékařství w Olomauci . . .	1842
	— Adolf Ferdinand Heyrowský, stud. w Třebowě . . .	1844
	— Adolf Šimon Heyrowský, právník w Budějovicích . . .	1839
	— Robert swebodný pán z Hildprandtu na Ottenhaustch, posluchač práv . . .	1841
115	— Edv. Hindel, úředník we Hradišti nad Jizerau . . .	1838
	— Jaromír Hippenreiter, stud. we Wys. Mýtě . . .	1844
	— František Hlaváček, kancelářský na Hrubé Skále . . .	1838
	— Antonín Hlavan, arciděkan w Plzni . . .	1842
	Dw. cti h. pán Michal Miloslav Hodža, kazatel cirkwe Wrbičské . . .	1842
120	— Jan Höfer, studující . . .	1838
	— Josef Hochmann, kaplan w Raudnici . . .	1840
	— Jan Holowský, farář w Hostiwaři . . .	1838
	— Jan Holý, děkan w Hostauni . . .	1836
	— Mik. Horáček, dokt. pr. a zemsk. advokat w Praze . . .	1842
125	— Wácl. Horáček, arcib. netář a farář w Ondřejowě . . .	1832
	— Wáclaw Horák, kaplan w Turnowě . . .	1841
	— František Hotýš, právník w Praze . . .	1838
	— Jan Hraběta, král. dworský kaplan a gymnasiální professor w Drážďanech . . .	1835

		od roku
	Pan <i>Wojtěch Hron</i> , arcibiskupský duchovní tajemník w Praze	1843
130	— <i>Josef Hüttel</i> , c. k. krajský kommisar w Písku	1836
	— <i>Jan Hulakowský</i> , c. k. úradn. u gub. arch. w Pr.	1836
	— <i>Karel Hušek</i> , farář w Nowémsi	1838
	— <i>Karel Hyna</i> , zámecký kaplan w Nížboru	1844
	— <i>Jan Charaušek</i> , kaplan w Hodkowicích	1838
135	— <i>František swobodný pán Chanowský Kraselowský Dlauhoweský z Dlauhéwsi</i> , pán na Němčicích	1835
	— <i>Jan Chleboček</i> , měštan Chrudimský	1837
	— <i>Josef Chmela</i> , gymnas. professor w Praze	1837
	— <i>Alexei Chomiakow</i> , majitel panství w Moskwě	1843
	— <i>Josef Jahnel</i> , kaplan w Nyžburce	1835
140	— <i>Frant. Jáchim</i> , úř. u c. k. stát. účt. we Lwowě	1835
	— <i>Aloys Ladislav Janata</i> , kaplan w Čáslawi	1843
	— <i>Josef Jermann</i> , kaplan w Rakownice	1839
	— <i>Jan Valerian Jirsík</i> , farář w Minicích	1842
	— <i>Jan Johánek</i> , farář w Hradešicích	1830
145	— <i>Adolf Jungmann</i> , studující w Praze	1832
	— <i>Josef Jungmann</i> , rytíř c. řádu Leopold. a prefekt akad. gymnasium w Praze	1831
	— <i>František Kalina</i> , konceptni prakt. u c. k. guber. w Hradci Štyrském	1839
	— <i>František Kamaryt</i> , kněz cirkewní	1839
	W. d. p. <i>Wáclav Kára</i> , děk. kapit. Litoměřické atd.	1837
150	Pan <i>Hugo Jan Karlík</i> , professor hist. cirk. w Teplé	1841
	— <i>Jan Kaspar</i> , kaplan u vojště w Miláně	1838
	— <i>Matěj Kaspar</i> , kaplan w Hořicích	1838
	— <i>Frant. Kastránek</i> , knihtiskař a knihkupec w Jičíně	1837
	— <i>Wáclav Kaubek</i> , kaplan a katecheta w Berauně	1838
155	— <i>Josef Kauble</i> , duchovní správce w Laukowě	1833
	Wysokorodý pan <i>Karel hrabě z Kaunic</i> , w Praze	1836
	Pan <i>Wáclav Kavallr</i> , lokalista na Březině	1836
	— <i>Matěj Kavka</i> , doktor práv a pěstoun knížete Lobkowice we Widni	1836
	— <i>Jan Karda</i> , katecheta na hlavní škole w Němčickém Brodu	1843
160	— <i>Jan Keck</i> , studující	1837
	— <i>Jan Kieman</i> , dokt. práv a zemský adw. w Praze	1834
	— <i>Dominik Kinský</i> , kněz řádu pobožných škol a gub. translator w Brně	1833
	Wysokorodý p. <i>Josef hrabě Kinský</i> , c. k. major w Pr.	1844
	Pan <i>Matauš František Klácel</i> , w Brně	1842
165	— <i>Martin Klauček</i> , kaplan w Kadově	1841
	— <i>Albert Klein</i> , podnikatel státní železnice w Praze	1844
	— <i>František Klein</i> , farář na Švihově	1837
	— <i>Libor Klein</i> , podnikatel státní železnice w Kolině	1844
	— <i>L. Klucký</i> , doktor práv a zemský adw. w Tešíně	1839
170	— <i>Antonín Knobloch</i> , kněz řádu maltežského a kooperator w Praze	1835
	— <i>Josef Karel Kodým</i> , kaplan na Žebráce	1838
	— <i>Jan Körner</i> , doktor a professor theologie a rektor biskupského semináře w Budějovicích	1833
	— <i>Antonín Kolarský</i> , kaplan w Žďáru	1836

		od roku
175	Pan <i>Josef Kolenatý</i> , kněz řádu malt. a farář w Praze	1838
	Dw. cti hod. pan <i>Jan Kollar</i> , ew. slova božího kazatel w Pešti	1838
	Jeho Excell. p. <i>Frant. Ant. hr. Libšteinský z Kolowrat</i> , c. k. státní a konferenční ministr we Widni	1840
	Wysokorodý pan <i>Jan Karel hrabě Krakovský z Kolowrat</i> , pán na Břežnici, Hradišti a Merklině atd.	
	Pan <i>Jan Konvička</i> , dokt. práv a zem. advok. w Brně	1844
	— <i>Jan Korinek</i> , exposita w Laukowě	1838
180	— <i>W. Korinek</i> , poopravowatel Pražských nowin w Pr.	1836
	— <i>Wáclav Kořátko</i> , kaplan we Mšeně	1838
	— <i>Josef Kramář</i> , bisk. vikář a farář na Wysoké	1834
	— <i>Josef Kramář</i> , lékárník	1838
	— <i>Jan Krauský</i> , gruntovník w Katusicích	1839
185	— <i>Jan Krbec</i> , rektor u swat. Jiří w Praze	1837
	— <i>K. Krbeček</i> , kněz cir. a pěst. bar. Walteskirch	1836
	Wysoce důstojný pan <i>Petr Krejčí</i> , kanovník na hradě Pražském	1837
	Pan <i>Wáclav Krolmus</i> , farář na Zwikowci	1834
	Wys. Blahor. pan <i>Jan sw. p. Krtička z Jaden</i> , vicekanclér při c. k. spoj. dworské kanceláři we Widni	1836
190	Pan <i>Jan Kudrna</i> , c. k. gymn. prefekt w Jičíně	1832
	— <i>Josef Kühnel</i> , kancelářský na Hrubé Skále	1838
	— <i>J. D. Kuchynka</i> , c. kr. úředník a penězoměnc w Praze	1839
	— <i>Hynek Kumpošt</i> , studující w Rychnově	1844
	— <i>Wáclav Wojtěch Kuneš</i> , kněz řádu prem. w Teplé	1843
195	— <i>Ignác Kunz</i> , kaplan w Polné	1844
	— <i>František Kurka</i> , kaplan w Kowarech	1838
	— <i>Tomáš Kust</i> , správce w Troji	1833
	— <i>Aloys Landfrass</i> , knihtiskař w Jindř. Hradci	1839
	— <i>František Lauša</i> , resid. kaplan u sw. Anny na Němečickém panství	1836
200	— <i>Frant. Lausmann</i> , důchodní w Bruku nad Litau	1835
	— <i>Cyprian Lelek</i> , kooperátor w Hulčíně w Pr. Slezsku	1843
	— <i>Pavel Leontěw</i> , kand. prof. w Petrohradě	1844
	— <i>František Lambl Letinský</i> , aktuar w Dlažkowicích	1843
	— <i>Antonín Lew</i> , farář w Zawlekowě	1843
205	— <i>Kašpar Lička</i> , farář w Kladně	1840
	Jeho Excell. pan <i>Samuel Bohumil Linde</i> , cisař. ruský tajný radca atd. we Warsawě	1842
	Pan <i>Josef Linhart</i> , dokt. lék. a městský fisik w Praze	1838
	— <i>Ignác Lhotský</i> , prof. hospodářský w Hradci Kr. J. Jas. <i>František kníže z Lobkowic</i> , mistr řádu německého we Widni	1840
210	J. Jas. <i>Jan kníže z Lobkowic</i> , pán na Konopišti atd.	1842
	J. Mil. <i>Henrich kníže Lubomírski</i> , kurátor ústawu Ossolinských w Haliči	1832
	Pan <i>Josef Mysl. Ludvík</i> , lokalista w Studnici	1834
	— <i>František Xaver Lukáš</i> , tajemník we Lwowě	1832
	— <i>Wáclav Mach</i> , akcessista u Pražského magist.	1839
215	— <i>Josef Machatka</i> , kněz církewní	1836
	— <i>Daniel Machek</i> , wrchní w Opočně	1839
	— <i>Gustaw Pod. Machek</i> , akademik w Praze	1841
		1836

		od roku
	Pan <i>Antonín Marek</i> , děkan a wikář w Libuni . . .	1831
	— <i>Jan Jindřich Marek</i> , farář w Kozojedech . . .	1838
230	— <i>Tomáš Marik</i> , kaplan we Wloyni . . .	1841
	— <i>Wácl. Masopust</i> , důchod. w Doxanech . . .	1837
	— <i>František Matin</i> , sládek w Nymburce . . .	1842
	— <i>J. Mastys</i> , pomoc. slova božího kazatel cirkwe ewangelické Pešťanské . . .	1838
	— <i>Rudolf Mayer</i> , právník w Praze . . .	1839
225	— <i>Josef Mazáč</i> , učitel kreslení w Pardubicích . . .	1842
	— <i>Ignác Meder</i> , právník w Praze . . .	1839
	— <i>Em. Melchior</i> , kontribuční na Hrubé Skále . . .	1838
	— <i>Karel Mensinger</i> , kaplan w Král. Městci . . .	1839
	— <i>Petr Merhaut</i> , st. kaplan u sw. Hawla w Praze . . .	1844
230	— <i>Fr. Merolt</i> , doktor práv a zemský adw. w Praze . . .	1842
	— <i>Josef Justin Michl</i> , řádu pobož. škol. professor . . .	1836
	— <i>Jan Mišák</i> , farář w Laučkách . . .	1837
	— <i>Pavel Mnauček</i> , měšťan w Praze . . .	1843
	— <i>Fr. Mošner</i> , doktor a prof. lékařství w Olomauici . . .	1834
235	— <i>Antonín Mrkvička</i> , kněz řádu Maltesk. a děkan w Horázdowicích . . .	1836
	— <i>Antonín Musil</i> , ingros. desk zemských w Praze . . .	1837
	— <i>Frant. Josef Mužík</i> , dok. práv a advok. w Čáslawi . . .	1836
	— <i>Fr. Náhlovský</i> , preses wend. semin. w Praze . . .	1834
	— <i>Vinc. Náhlovský</i> , cirkewni kněz we Widni . . .	1834
240	— <i>Josef Naymann</i> , saused w Laukowě . . .	1837
	— <i>Dominik Nebuda</i> , farář w Myslowě . . .	1842
	Wys. důst. pan <i>Jos. Nečásek</i> , kanovník w Litoměřicích . . .	1835
	<i>Nejmenovaný se znamením: M . . . b . v . . .</i> . . .	1844
	Pan <i>Jakub Němeček</i> , kněz cirkewni a péstaun hraběte Cerninařwe Widni . . .	1836
245	W. Bl. p. <i>Jan Norb.</i> rytíř z <i>Neuberka</i> , nejvyšší pisar král. Českého, c. k. zem. radca a kurátor sboru . . .	1841
	Pan <i>A. St. Neumann</i> , dokt. práv a zemsk. adw. w Pr. . .	1834
	— <i>W. Neumann</i> , úředník u c. k. úřadu w Ml. Bol. . .	1833
	Wysokorodý pan <i>Josef hrabě Nostic</i> , president česk. Museum w Praze . . .	1842
	Pan <i>Wáclav Novák</i> , farář w Mladočowě . . .	1836
250	— <i>Josef Nožička</i> , kaplan w Nymburce . . .	1839
	Wysokorodý pan <i>Albert hrabě Nugent</i> w Záhřebu . . .	1843
	Jeho Jasnost <i>Miloš Obrenowich</i> , kníže Srbské we Widni . . .	1843
	Pan <i>Prokop Ondrák</i> , katecheta w Příbrami . . .	1836
	— <i>Ludewit Sam. Orfanides</i> , učitel w Kamenanech . . .	1844
255	— <i>Frant. Palacký</i> , stawowský historiograf králowství Českého, výbor českého Museum atd. w Praze . . .	1831
	— <i>Ondřej Palacký</i> , péstaun we Widni . . .	1843
	— <i>J. J. Patočka</i> , prakt. u c. k. audit. w Praze . . .	1835
	— <i>Metislaw Pawlikowský</i> , studující we Lwowě . . .	1843
	— <i>František Pecháček</i> , kaplan w Jesenicích . . .	1835
260	— <i>Ferdinand Pechar</i> , kněz řádu kazatelského . . .	1836
	— <i>František Pecka</i> , děkan w Zasmukách . . .	1844
	— <i>František Pelauč</i> , farář na Wysokém . . .	1838
	— <i>Josef Pelikan</i> , magist. sekretář w Král. Dworě . . .	1837
	Wysoce důst. pan <i>Wáclav Pešina</i> , kanovník u swat. Wita na hradě Pražském . . .	1831

		od roku
265	Pan Karel Mojmir Petka, lékařnický we Widni . . .	1842
	— Antonín Petr, polesný w Rakausích	1842
	— František Petera, farář w Bělohradě	1837
	— Josef Pfeiffer, vicerek. bisk. sem. Litoměřického	1838
	— Rudolf Pfeiffer, kněz církevní a pěstoun w Elčovicích	1841
270	— Kristian Bohuvěr Lutan-Pfuhl, spisow. w Lipsku	1844
	— Wácl. Jar. Píček, wrchní a právní w Liblině	1839
	— Josef Bojslaw Píchl, doktor léc. w Pardubicích	1835
	J. Excell. pan Frant. P. Pištěk, arcibiskup Lwowský	1832
	Pan Josef Pitra, zámecký kaplan na Worliku	1839
275	— Fr. Raukar, dokt. a professor bohoslowi w Pr.	1838
	— Tomáš Podlaha, lokalista	1840
	— Antonín Podlejší, správce w Přerově	1838
	— Josef Podlipský, doktor lékařství w Třeblicích	1835
	— Josef Pohorelý, kaplan w Turnově	1838
280	— Prokop Wolfgang Polák, doktor práv a zemský advokát w Praze	1843
	— Ludvík Popel, měšťan a mistr pekařský w Praze	1833
	— Mat. Popel, doktor a prof. léc. na univ. Pražské	1832
	— Mat. Pöschl, kaplan w Purkarcí	1836
	Wysokorodý p. Adolf hrabě z Pöttinku we Widni	1833
285	Pan Michael Praysler, lokalista w Tatobitech	1835
	— J. S. Presl, dokt. a prof. léc. na univ. Pražské	1833
	— K. B. Presl, dokt. léc. a prof. na univ. Pražské	1833
	— František Pros, aktuar w Kolině	1844
	— Jan Příbík, učitel w Berauně	1839
290	— Antonín C. Příbyl, wrchní w Karlině	1838
	— Jiří Procházka, farář na Skalsku	1837
	— Tomáš Procházka, kooperator w Iwančicích	1832
	— Jan Pruša, kněz církevní	1832
	— František Pstros mladší, obchodník w Praze	1844
295	— Karel Wlastislav Pstros, měšťan Pražský a majitel statku w Kolině	1843
	— Josef Pultár, pěstoun w Postupicích	1839
	— Jan Ev. Purkyně, doktor a profes. lékařství na univ. Wratislavské w Slezsku	1832
	— Xaver Radlo, kaplan w Postupicích	1838
	Slečna Ant. Bohusl. Rajska w Praze	1842
300	Pan Kassian Rachlík, kněz ř. pob. škol a professor	1836
	— Fr. P. Rathauský, bisk. wikář a farář w Česticích	1836
	W. d. p. Jos. Rauch, kan. u sw. Wita na hradě Pražsk.	1835
	Pan Wáclav Rennert, kaplan Budyňský	1838
	— Mich. Reumann, úřední správce w Česticích	1835
305	— František Rieger, právník w Praze	1834
	— Bohumír Ritter z Rittershainu, doktor léc. w Praze	1839
	— Jan Rojek, lokalista w Bohuslawicích	1836
	— Antonín Rokos, prakt. u c. k. podkom. w Praze	1839
	— Frant. Roleček, děkan w Chomutově	1837
310	— Josef Rons, stawovský úředník w Praze	1837
	— Adam Junoša Rościšewski z Rościšewa, pán na Żurowicích w Haliči	1831
	— J. A. Roskošný, dokt. práv a zem. adv. w Praze	1832
	— Josef Rozslapil, kaplan w Dobrušce	1842

		od roku
315	Pan <i>Josef Ruda</i> , doktor lékařství w Praze	1839
	— <i>Josef Arn. Ryba</i> , doktor lékařství w Praze	1832
	— <i>Antonín Rybicka</i> , magist. auskultant w Chrudimi	1839
	— <i>Wáclav Řanda</i> , c. k. komorní rada w Ml. Bol.	1843
	— <i>Aloys Řetický</i> , kaplan w Jindř. Hradci	1836
320	— <i>Antonín Řehák</i> , vicerektor sem. w Litoměřicích	1838
	— <i>Jan Řehák</i> , děkan w Litoměřicích	1838
	— <i>Jan Říbrt</i> , kaplan w Českém Dubě	1835
	— <i>Jan Řihánek</i> , fundální kaplan we Zlonicích	1838
	Wysokorodý pan <i>Frant.</i> starohrabě <i>Salm z Reifertseidu</i> , w Praze	1842
	Pan <i>Josef Sedláček</i> , lokalista w Lastibovicích	1837
325	— <i>Jan Sedlák</i> , kněz cirkewní	1838
	— <i>Jan Seiser</i> , úřední správce w Tažovicích	1836
	— <i>Wáclav Sekera</i> , lékárník w Hradišti	1841
	— <i>Matěj Semerád</i> , doktor lékařství w Praze	1841
	— <i>Tad. Settelain</i> , zám. kaplan na Komorném Hrádku	1834
330	— <i>František Šimenec</i> , kaplan w Praze	1840
	— <i>Wojtěch Šítte</i> , ředitel hlavní školy w Kolině	1836
	— <i>František Slaviček</i> , kaplan w Jindř. Hradci	1835
	— <i>Antonín Smrčka</i> , zpravce a justiciář we Čkyni	1841
	— <i>Jan Kř. Smutek</i> , dokt. a prof. theologie w Praze	1838
335	— <i>František Sommer</i> , kaplan w Jilových	1838
	— <i>Wáclav Sovák</i> , koop. w Čerwených Janovicích	1840
	— <i>Matěj Srb</i> , lokalista w Klobukách	1838
	— <i>Wáclav Staněk</i> , doktor lékařství w Praze	1835
	— <i>Jan Stárek</i> , dokt. a prof. theologie w Král. Hr.	1833
340	— <i>Tom. Stocký</i> , magist. a krimin. rada w Chrudimi	1838
	— <i>Ant. Stránský</i> , dokt. a prof. theol. w Král. Hrad.	1837
	— <i>Josef Stránský</i> , kněz cirkewní w Domausnicích	1837
	— <i>Josef Strnad</i> , děkan w Českém Dubu	1837
	— <i>František Šuttl</i> , professor theologie w Brně	1832
345	— <i>František Svěcený</i> , dokt. práv a referent u c. k. fisk. úřadu w Praze	1840
	— <i>Antonín Svoboda</i> , fabrikant w Turnově	1838
	— <i>Pavel Josef Šafarik</i> , kustos kr. universitní bibl. a censor w Praze	1838
	— <i>Josef Šafránek</i> , kaplan w Bydžově	1838
	— <i>Josef Šaurek</i> , děkan w Turnově	1842
350	— <i>Aloys Wojtěch Šembera</i> , professor řeči a litera- tury české na stawowské akademii w Olomauci	1837
	— <i>Damian Šimůnek</i> , kaplan w Sobotce	1833
	— <i>František Šir</i> , posluchač práv w Jičína	1844
	— <i>Jan Boh. Šírer</i> , doktor práv we Widni	1833
	— <i>Al. Škampa</i> , fund. kaplan w Týně w Praze	1838
355	— <i>Jan Škoda</i> , kaplan w Týně w Praze	1838
	— <i>Jan Šmarda</i> , usedlý měšťan we Widni	1843
	— <i>Josef Šnidinger</i> , kněz cirk., zám. kap. na Němčicích	1835
	— <i>Petr Šneider</i> , kněz řádu maltežského a katecheta w Strakonicih	1836
	— <i>Jan Šolc</i> , lokalista na Wyskři	1832
360	— <i>Jan Šolc</i> , zámecký kaplan na Sichrowě	1837
	— <i>František Špatný</i> , kancelářský w Jinonicích	1842
	— <i>Jan Špot</i> , doktor lékařství w Praze	1833

		od roku
	Pan <i>Karel Špott</i> , doktor lékařství w Praze	1837
	J. kníž. Milost pan <i>Aloys Josef</i> swobodný pan <i>Šrenk</i> z <i>Nocinku</i> , kníže-arcibiskup Pražský	1841
365	Pan <i>František Štangler</i> , lokalista w Chřísti	1835
	— <i>Aug. Štěpánek</i> , farář we Mladočově	1835
	— <i>Josef Štětko</i> , doktor lékařství na Horách Kutných	1839
	— <i>Bohuslav Štorch</i> , lékárník w Rokycanech	1838
370	— <i>Antonín Štrobach</i> , doktor práv w Praze	1835
	— <i>Josef Boh. Štulec</i> , doktor lékařství w Humpolci	1840
	— <i>Wáclav Štulec</i> , administrátor u slepých w Praze	1833
	— <i>Fr. Štursa</i> , farář w Sebeněštině w Rakausích	1837
	— <i>Josef Šulo</i> , farář w Stěti	1837
	Dw. cti hodný pan <i>Daniel Šulek</i> , kazatel cirkwe ew. král. Lehocké	1842
375	Jeho Jasnost pan <i>Adolf</i> kníže <i>Švarcenberk</i> , wévoda <i>Krunlowský</i>	1843
	Jeho Jas. <i>Karel</i> kníže <i>Švarcenberk</i> , c. k. jenerál major	1843
	Pan <i>Josef Šwarz</i> , měšťan Pražský	1832
	— <i>František Švestka</i> , doktor práv w Praze	1838
380	J. Excell. Jan swob. p. <i>Talaacko</i> z <i>Gestétic</i> , president c. k. vlády zemské dolnorakauské we Wídni	1832
	Wysokorodý pan <i>Erwin</i> hrabě <i>Sylva-Taroucca</i>	1836
	Wysokorodá paní <i>Leopoldína</i> hrab. <i>Sylva-Taroucca</i> w Praze	1843
	Wysokorodý pan <i>František Ant.</i> hrabě z <i>Thunu</i> a <i>Hohenšteina</i>	1831
	Wysok. p. <i>Frant.</i> hrabě z <i>Thunu</i> a <i>Hohenšteina</i> mladší	1838
	Jeho Exc. p. <i>Josef Matyáš</i> hr. z <i>Thunu</i> a <i>Hohenšteina</i> , nejvyšší komoří království Českého	1842
385	Wysokor. p. <i>Leo</i> hrabě z <i>Thunu</i> a <i>Hohenšteina</i> , c. k. krajský kommisar	1831
	Nejdůst. pan <i>František Tippmann</i> , biskup Satalský a suffragan arcibiskupství Pražského	1833
	Pan <i>Matth. Tokstein</i> , bisk. wik. a farář w Jeníně	1839
	— <i>Karek Tomíček</i> , posluchač práv w Praze	1835
390	— <i>František Bret. Trojan</i> , pěstoun we Wídni	1835
	— <i>Ignác Tuma</i> , lokalista w Knířově	1838
	— <i>W. Tureček</i> , farář w Praskolesích	1839
	— <i>František Turinský</i> , wrochní w Žďáru	1842
	— <i>Antonín Učík</i> , kaplan w Sobotce	1844
	— <i>Josef Uherek</i> , ausk. při zemsk. saudu w Brně	1838
395	— <i>Rudolf Uherek</i> , kancel. u stáwitelstwa w Brně	1837
	Wysokorodý pan <i>Alexis Sergiěvič</i> , hrabě <i>Unwarow</i> , stud. fil. w Petrowě	1843
	Jeho Excell. pan <i>Sergü Semenovič</i> , hrabě <i>Unwarow</i> , ministr národní osvěty w Petrowě	1843
	Pan <i>Antonín Veüh</i> , pán na Libichowě a Chcebuzi	1833
	Slečna <i>Boreňka Veühová</i> , w Kolině	1844
400	Pan <i>Jaromír Podivín Veüh</i> , studující w Kolině	1842
	— <i>Wáclav Veüh</i> , pán na Klenowě, Kolině atd.	1841
	— <i>František Aloys Wacek</i> , děkan w Kopidlně	1833
	— <i>František Jarosl. Wacek</i> , farář w Blowicích	1836
	Wys. důst. pan <i>Wáclav Wilém Wáclawíček</i> , děkan kapitulni u sw. Wíta na hradě Pražském	1835

		od roku
405	Pan <i>Josef Wagner</i> , doktor l�k, w Karlow�ch Warech	1844
	— <i>Martin Wagner</i> , p�n na �irci	1842
	— <i>Jan Kr. Walenta</i> , far�� w Reisenberku	1833
	— <i>D�nitri Walujew</i> , majitel panstwi w Moskw�	1843
	— <i>Josef Wan�k</i> , hospod�rsk� rada w Praze	1842
410	— <i>W�cl. Wa�ka</i> , dokt. pr. a zemsk. adw. w Praze	1831
	— <i>Franti�ek W���n</i> , kn��z cirkewni	1842
	— <i>Jan We�lof</i> , p�n na Skalsku a Nem�řicich	1836
	— <i>Vinc. Wehrich</i> , obchodn�k w Turnow�	1837
	— <i>W�claw Werun��</i> , kaplan w Libuni	1837
415	— <i>Franti�ek Wete�nik</i> , d�kan w Sobotce	1832
	— <i>W�claw Wewerka</i> , kaplan na Au�i�owai	1837
	— <i>Jan Widimsky</i> , pr�wn�i na M�lnice	1838
	— <i>Fil�p Wieser</i> , pr�wn�i aktuar w N�m�řicich	1836
	— <i>Anton�n Wiesner</i> , kaplan w Praze	1840
420	— <i>Franti�ek W�limek</i> , kaplan w Netwořicich	1838
	— <i>Karel Win�řick�y</i> , far�� w Kowani	1834
	— <i>Josef Wlas�k</i> , �koln�i u�itel w M�lnice	1839
	— <i>Josef Wlas�k</i> , kn��z cirkewni	1841
	— <i>Jan Eras. Wocel</i> , Red. �asop. �esk. Mus. w Pr.	1839
425	— <i>W�claw Woj��ek</i> , poslucha� pr�w w Praze	1839
	— <i>W�claw Wondra</i> , kaplan na Peruci	1841
	— <i>Franti�ek Wondrich</i> , z�meck�y kaplan na Zbirow�	1838
	— <i>Jan Wone�</i> , pr�wn�i w Praze	1844
	— <i>Josef Worel</i> , exposita w Zdicich	1840
430	— <i>Warwinc Franti�ek Wor��ek</i> , w Praze	1831
	— <i>�imon Bern. Wr�na</i> , far�� w Mirowicich	1833
	— <i>Franti�ek Wr�ba</i> , far�� w B���n�	1841
	— <i>Anton�n Wrt�tko</i> , p��staun w Praze	1843
	— <i>W�claw Wrs��k</i> , doktor pr�w w Praze	1833
435	Wysokorod�y pan <i>W�l�m hrab� Wurnbrand</i> , p�n na Liblin�	1836
	Pan <i>Jan Wusin</i> , kustos c. k. universitn� bibliotheky we Widni	1833
	— <i>Jan Zabsk�y</i> , kaplan w Holicich	1838
	— <i>W�claw Zahradn�k</i> , lokalista w Sedrařicich	1831
	— <i>Karel Ludw�k Zap</i> , c. k. �ředn�k př� st�tn�i ��t. w Praze	1841
440	— <i>W�claw Z�ruba</i> , kaplan w Rakownice	1837
	— <i>Josef Z��ka</i> , katecheta w Jindř. Hradci	1836
	— <i>Martin Z��ka</i> , kaplan w Střemilow�	1837
	— <i>Jan Z�wesky</i> , far�� w Charwaticich	1838
	— <i>Morio Zdekauer</i> , welkokupec w Praze	1832
445	— <i>Jan Zedrich</i> , kupec w Nymburce	1832
	— <i>Rehor Zeithammer</i> , doktor filosofie a hum. prof. w Pisku	1839
	— <i>Josef Libosl. Ziegler</i> , dokt. theol. a d�k. w Chrudimi	1832
	— <i>Anton�n Zloch</i> , dokt. pr�w a advokát w St�řib�	1843
	— <i>Anton�n Zych</i> , d�kan w Nymburce	1837
450	— <i>Jan Zyk�</i> , exposita w Bechl�n�	1839
	— <i>W�claw �itek</i> , lokalista w Srb�i	1834
	— <i>Anton�n �upansk�y</i> , obchodn�k w Turnow�	1843
	Spolek na panstwi �hocensk�m	1831
	„ na panstwi Heřmanov�řensk�m	1831

		od roku
455	Spolek na panství Kamenickém	1832
	» w Německém Brodě	1837
	Důstojný Vikariat Budyňský	1834
	Důstojný Vikariat Turnovský	1844
	Měšťanstvo w Hradci Králové	1840
460	Gymnasium w Hradci Králové	1836
	Seminární institut w Hradci Králové	1838
	Rodina <i>Jana H. Pospíšila</i> w Hradci Králové	1838
	Knihowna česká <i>J. S.</i> we Strakonicih	1836
	Rodina <i>Mich. Kottlera</i> w Turnově	1836
465	Knihowna školy Tyniářské	1837
	Česk. bibliotheka arcib. Pražského Seminarium	1838
	Knihowna české školy w Budějovicích	1838

Poznámění. Welewážení p. p. audové Matice České se uctiwě žádají, by změny jak w důstojenstwach, tak w obydlích swých, redakci časopisu Musejního pokaždé dobrotiwě oznámili sobě neobtěžowali, aby obé budaucně spráwně udané býti mohly. —

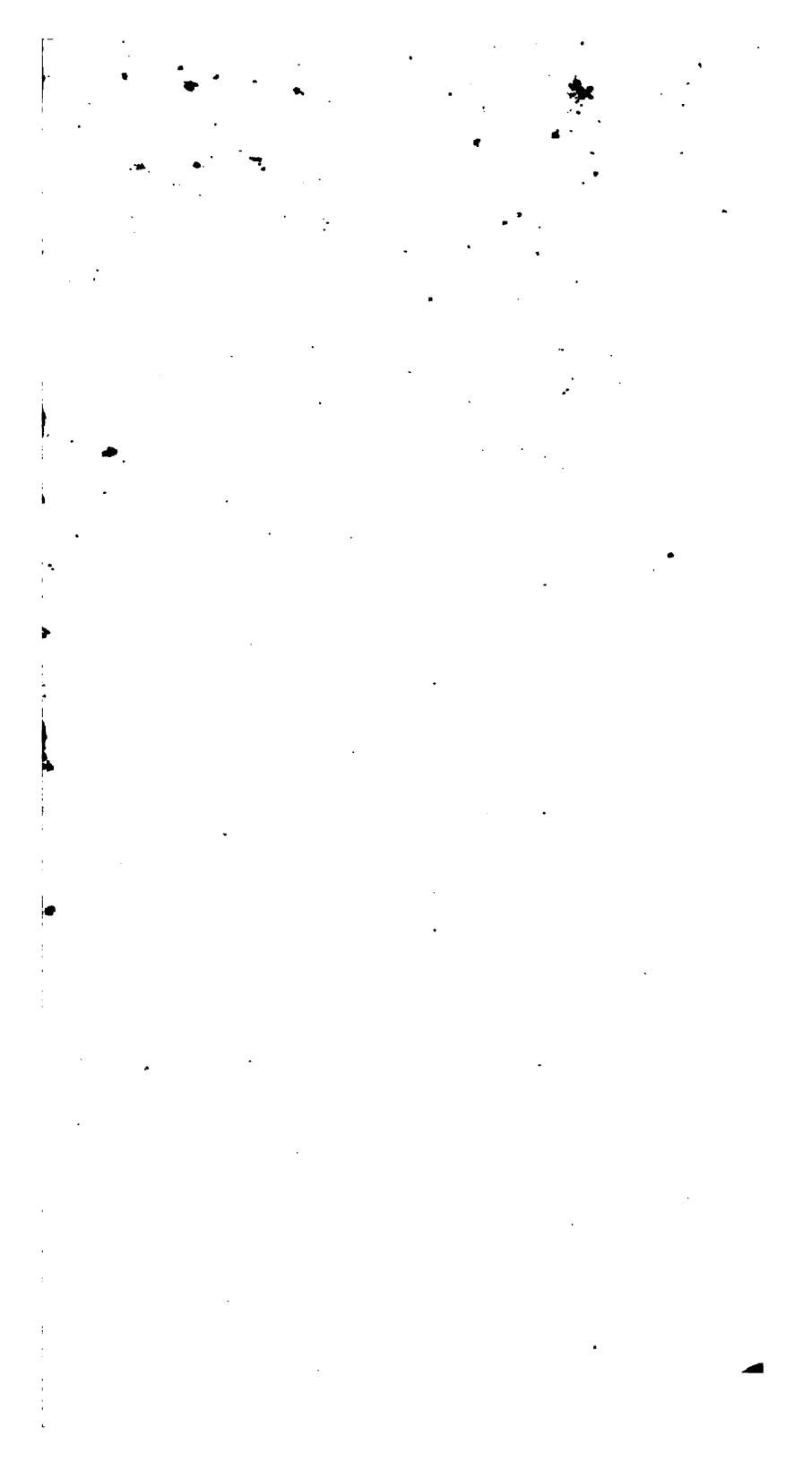

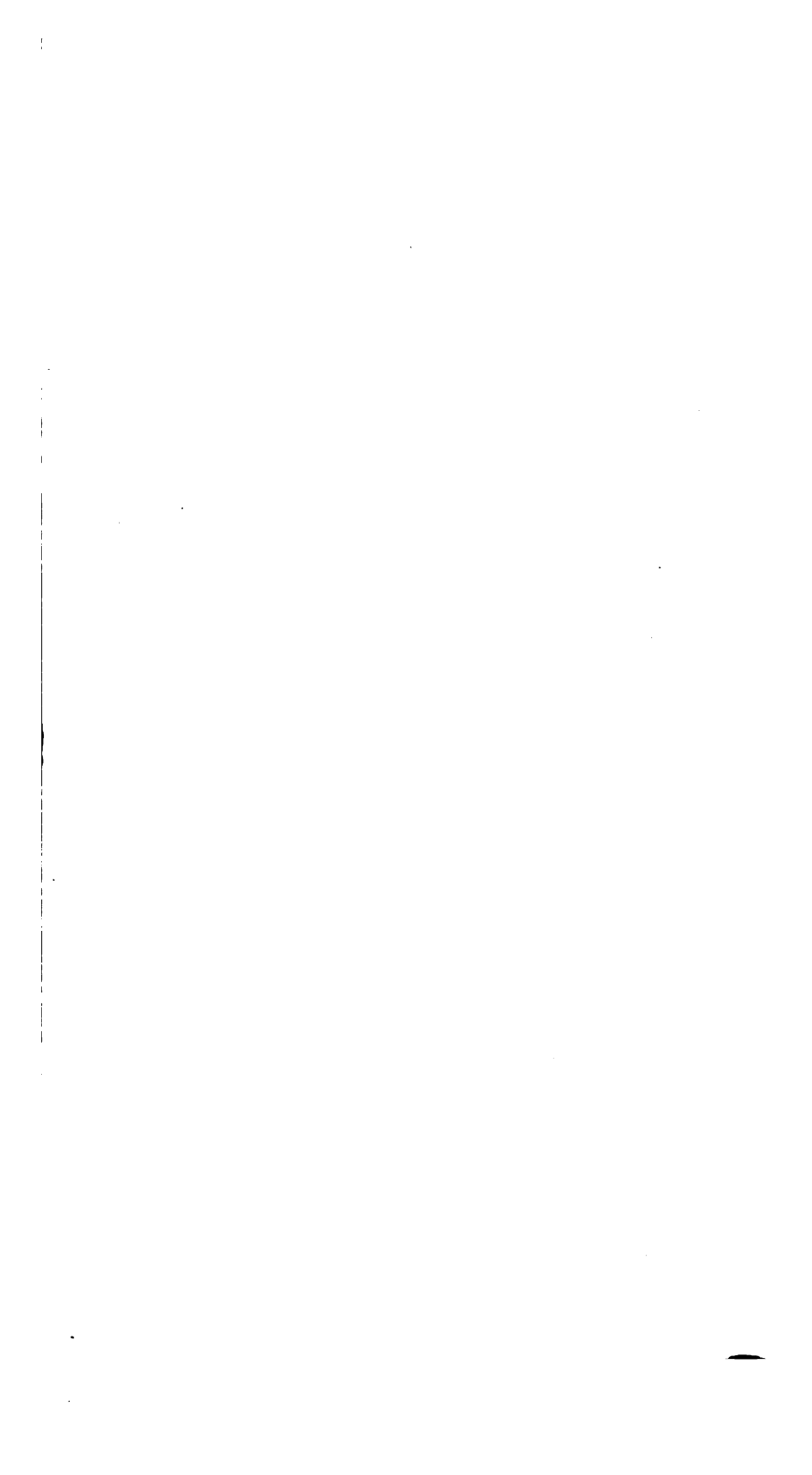
Zakladatele zemřeli

do konce roku 1844.

- Wáclav Divok*, humanitní prof. w Německém Brodě, † 1841, 20. Čerwence.
- Friedrich Ebenberger*, měšťan a lék. w Pr., † 1835, 26. Dub.
- Josef Engl*, dokt. a c. k. professor lékařství w Praze, † 1844.
- Josef Frenzel*, exposita we Všeborsku, † 1839, 20. Prosince.
- 5 *František Gerábek*, konceptní prakt. u kam. úřadu, † 1841.
- Josef K. Chmelenský*, doktor práv a místosudi dworský království českého, † 1839, 2. Ledna.
- Wojtěch Juhn*, inful. probošt w Jindřichowém Hradci, † 1843.
- Rudolf kníže Kinský*, první dozorce Matice České, † 1836, 26. Ledna.
- Karel hrabě z Klam a Martinic*, jenerální adjutant JMC. † 1840, 29. Ledna.
- 10 *Aloys hrabě Krakowský z Kolonrat*, kníže arcibiskup Pražský, † 1833, 28. Března.
- Antonín Kronberger*, knihkupec w Praze, † 1834, 24. Března.
- Matyáš Kvasnička*, mag. rada w Milewsku, † 1839, 9. Března.
- Antonín Lauermann*, staw. úředník w Praze, † 1844, 23. Maje.
- Aloys Lexa rytíř s Ahrenthalu*, pán na Hrubé Skále, (Nejmenovaný od roku 1834), † 1843.
- 15 *Karel Lippa*, dokt. práv a zem. adv. w Pr., † 1836, 27. Října.
- Narciss Meiseida*, magistrátní rada w Praze, † 1836, 13. Prosince.
- František Novák*, úřední direktor w Elcowicich, † 1843.
- Josef swobodný pán Procházka*, c. k. gub. vice pres. † 1844.
- František Richter*, far. w Heřmanowém Městci, † 1844, 28. Října.
- 20 *Vincenc Kristian Rubes*, děkan w Daupowě, † 1838, 18. Září.
- Jiří Růžicka*, měšťan Pražský, † 1844.
- Josef Seydl*, děkan w Berauně, † 1836, 5. Čerwence.
- Josef Schön*, gymnasiální prefekt w Pisku, † 1838, 2. Unora.
- František Sláma*, děkan w Bechyni, † 1844, 5. Srpna.
- 25 *Wáclav Slunečko*, posluchač lékařství w Slaném, † 1839.
- Jan Wlastimil Svoboda*, učitel školy u sw. Mikuláše w Praze, † 1844.
- Wáclav Špínka*, knihtiskař, † 1842, 7. Unora.
- Jan Nep. Štěpánek*, ředitel diwadla Českého, † 1844.
- Kašpar hrabě ze Šternberka*, president českého Museum, † 1838, 20. Prosince.
- 30 *Kristiana hraběnka ze Štollberka*, rozená hrab. ze Šternberka-Manderseidu w Salcburku, † 1840, 21. Prosince.
- Jul. Wilém Urban*, rytíř ze Šwabenowa, w Brně, † 1834, 20. Března.
- Josef kníže ze Šwarcenberka*, wévoda Krumlowský, † 1833, 19. Prosince.
- Anselm kníže z Turnu a Taxis*, † 1844.
- Josef Wagenknecht*, kap. u sw. Jindřicha w Pr., 1838, 7. Květ.
- 35 *Jakub Wachtel*, úřední správce w Němčicich, † 1843.
- Norbert Waněk*, úředník c. k. universitní bibliotheky w Praze, † 1835, 29. Prosince.

**This book should be returned to
the Library on or before the last date
stamped below.**

**A fine is incurred by retaining it
beyond the specified time.**

Please return promptly.

